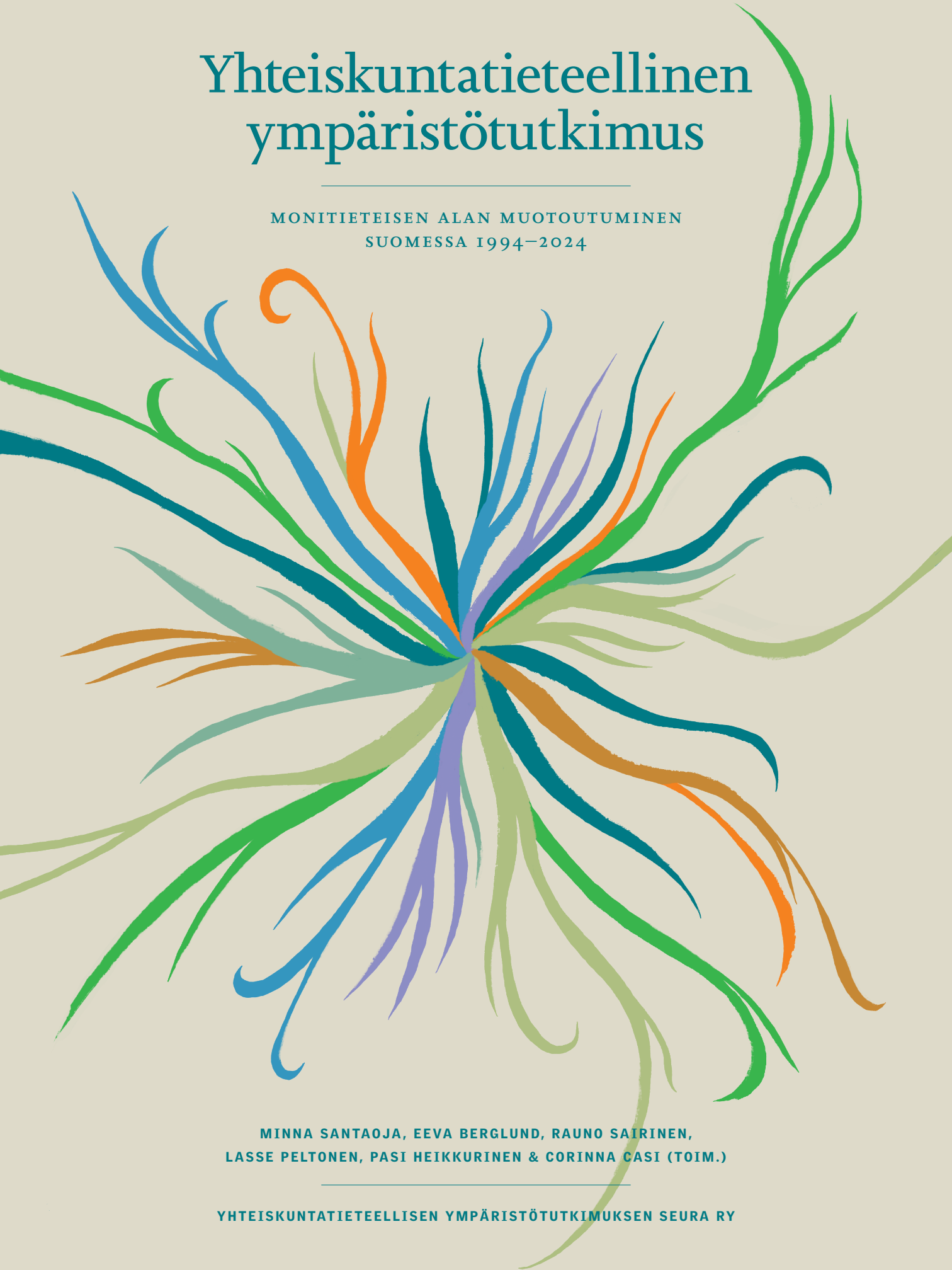

Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus

MONITIETEISEN ALAN MUOTOUTUMINEN
SUOMESSA 1994–2024

MINNA SANTAOJA, EEVA BERGLUND, RAUNO SAIRINEN,
LASSE PELTONEN, PASI HEIKKURINEN & CORINNA CASI (TOIM.)

YHTEISKUNTATIETEELLISEN YMPÄRISTÖTUTKIMUKSEN SEURA RY

YHTEISKUNTATIEETEELLINEN YMPÄRISTÖTUTKIMUS

MONITIEEISEN ALAN MUOTOUTUMINEN
SUOMESSA 1994–2024

© 2024 Tekijät ja YHYS ry

Tämän teoksen sisältö (ellei toisin mainita) on julkaistu Nimeä-EiKaupallinen-EiMuutoksia 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä (CC BY-NC-ND 4.0). Aineistoa saa jakaa ja levittää edelleen missä tahansa välineessä ja muodossa, kunhan tekijä mainitaan. Aineistoa ei saa hyödyntää kaupallisesti eikä sitä saa julkaista muokattuna. Tutustu käyttöehtoihin osoitteessa <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.fi>.

Teos tulee avoimesti saataville Tieteellisten seurain valtuuskunnan Edition.fi-palveluun, osoitteeseen edition.fi/yhys, keväällä 2025.

ULKOASUN SUUNNITTELU JA TAITTO

Pauliina Nykänen

ISBN 978-952-94-9490-3 (pehmeäkantinen)

ISBN 978-952-94-9491-0 (PDF)

JULKAISIJA

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seura ry

PAINOPAIKKA

PunaMusta, Joensuu

Teoksen valmistamiseen on saatu tukea
Ympäristöministeriöltä sekä Maj ja Tor Nesslingin säätiöltä.

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

MAJ JA TOR
NESSLINGIN SÄÄTIÖ

PEFC-sertifioitu

Tähän tuotteeseen
käytetty puu on
kestävästi hoidetuista
metsistä

PEFC
PEFC/02-31-151

www.pefc.fi

Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus

MONITIETEISEN ALAN MUOTOUTUMINEN
SUOMESSA 1994–2024

MINNA SANTAOJA, EEVA BERGLUND, RAUNO SAIRINEN,
LASSE PELTONEN, PASI HEIKKURINEN & CORINNA CASI (TOIM.)

YHTEISKUNTATIETEELLISEN YMPÄRISTÖTUTKIMUKSEN SEURA RY
TAMPERE 2024

Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus

SISÄLLYSLUETTELO | TABLE OF CONTENTS

- 7 Lukijalle
- 8 Johdanto yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuraaville vuosikymmenille
Rauno Sairinen, Minna Santaaja,
Pasi Heikkurinen, Eeva Berglund & Lasse Peltonen
- 26 Three decades of environmental social science in Finland
Rauno Sairinen, Minna Santaaja, Eeva Berglund,
Pasi Heikkurinen, Lasse Peltonen & Corinna Casi

I YHTEISKUNTATIETEELLINEN YMPÄRISTÖTUTKIMUS SUOMESSA: VARHAISIA VAIHEITA

- 44 Ympäristöpamfletit ja ympäristökysymyksen yhteiskunnallistuminen Suomessa 1968–1972
Rauno Sairinen
- 62 Ympäristötutkija rivien välissä
Ilmo Massa
- 77 Neljäkymmentä vuotta ympäristösosiologiaa
Timo Järvikoski
- 81 ”Osui epäilemättä ajan hermoon” – Turun yliopiston ympäristösosiologian nousu 1990-luvulla
Pekka Jokinen
- 88 Ympäristöpolitiikan professorina Tampereella (1995–2014)
Yrjö Haila
- 98 ”Nyrkkipaja” – autoetnografia joensuulaisen ympäristöpolitiikan synnytystuskista
Pertti Rannikko
- 105 Maa, ilma ja minä
Marja Järvelä
- 109 Ympäristösosiologian tutkimusryhmä Jyväskylässä
Esa Konttinen

II YHTEISKUNTATIETEELLISEN YMPÄRISTÖTUTKIMUKSEN KEHITYS 2000-LUVULLA

- 116 ”Ympäristöpolitiikka ei ole valtiotieteiden ydintä” – Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus jäykissä yliopistorakenteissa
Janne Hukkinen
- 123 Samhällsvetenskaplig miljöforskning vid Åbo Akademi – Från institutionell analys till governance
Ann-Sofie Hermanson, Marko Joas & Nina Tynkkynen
- 132 ”Pohjoisen puolesta, maailmaa varten”: Kaksikymmentä vuotta yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta Lapin yliopistossa
Jarno Valkonen
- 142 Yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen moninaiset taustat. Gradupalkintokirjat 2014–2023
Yrjö Haila
- 155 Tutkimuslaitoksissa ja yliopistoissa tehtävä tutkimus hengittävät vaikuttavimmillaan yhdessä: pieni katsaus Suomen ympäristökeskuksen ympäristöpolitiikan ja kestävyysmurroksen tutkimukseen
Minna Kaljonen
- 161 Tampereen yliopiston ympäristöpolitiikka: tutkimus ja opetus muutosten mankelissa
Ari Jokinen, Pekka Jokinen, Markus Laine & Helena Leino
- 173 Rihmoista vahvaksi kudelmaksi. Jyväskyläläisen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehitysvaiheita
Tapio Litmanen, Aila-Leena Matthies, Kati Närhi, Tiina Silvasti, Miikka Salo & Teea Kortetmäki
- 181 Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen nousu strategiseksi tutkimusalueeksi Itä-Suomen yliopistossa
Rauno Sairinen, Lasse Peltonen, Irmeli Mustalahti, Tapio Määttä & Outi Ratamäki

III TIETEELLINEN SEURA, TUTKIJAKOULU JA YHTEISTYÖKUMPPANIT

- 196** Yhteiskuntatieteellisen ympäristö-
tutkimuksen seura ja 1990-luvun alun
tamperelaisen ympäristöpolitiikan perintö
tulevaisuudentutkimuksessa
Jarmo Vehmas
- 212** YHYS ja ympäristöministeriö
yhdessä edistämässä tutkimuksen ja
yhteiskunnallisen päätöksenteon välistä
vuoropuhelua
Laura Höijer, Kirsi-Marja Lonkila
& Sauli Rouhinen
- 216** Thirty years of NESS Conferences
in perspective: The development of
environmental social sciences in the
Nordics
Katarina Eckerberg
- 226** Valtakunnalliset tutkijakoulut: Surullinen
kertomus uhoamisesta ja tuhoamisesta
& Saate: tutkijakoulu YHTYMÄ
Yrjö Haila
- 236** Icebreakers open the way: Integrating
into the Finnish environmental social
science scene as an international scholar of
environmental ethics
Corinna Casi
- 241** Kituen kuoloon vai uutta potkua
yhteistyöstä? Tieteellisen seuratoiminnan
tulevaisuuskuvat
Minna Santaoja

IV RAJANVETOJA JA SUUNTIA TULEVAISUUTEEN

- 254** Filosofiaa yhteiskuntatieteellisen
ympäristötutkimuksen rinnalla
Markku Oksanen
- 266** Environmental conflict and Science and
Technology Studies: Complicating knowing
for a better politics
Eeva Berglund
- 276** Yhteiskuntatieteellisestä ympäristö-
tutkimuksesta monitieteiseen kestävyys-
tutkimukseen – ja takaisin
Jarkko Levänen
- 283** Ilmastonkorjaus ja arktisen alueen
jännitteet esimerkkinä yhteiskunta-
tieteellisen ympäristötutkimuksen
nousevista suunnista
Ilona Mettiäinen
- 299** Posthumanism ja monilajisen
tutkimuksen haaste yhteiskunta-
tieteelliselle ympäristötutkimukselle
Minna Santaoja & Nina V. Nygren
- 310** Looking at the world through
“sufficiency glasses”
Tina Nyfors, Erja Laakkonen & Rubén Vezzoni
- 320** Tutkijat ympäristötoimijoina. Kokemuksia
ympäristöpolitiikan oikeudellistumisesta ja
politiikkapakaisuudesta
Anna Mustonen & Ari Lehtinen
- 335** Ulos antroposeenista ihmiskeskeisten
tieteiden ja produktivististen
talousjärjestelmien tuolle puolen
Toni Ruuska, Pasi Heikkurinen,
Kristoffer Wilén & Marko Ulvila
- 346** Kirjoittajat | Authors

Lukijalle

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seura täyttää 30 vuotta – onnea YHYS!

Juhlavuotta edeltävän vuoden 2023 syyskollovion järjestelyiden tuoksinassa Lasse Peltonen pani merkille seuran lähestyvät kolmikymppiset ja tokaisi: ”Niitähän pitää juhlistaa”. Ajatus juhla-kirjasta taisi syntyä puheenjohtaja Pasi Heikkurisen aivoituksena. ”Kirjoittaa ainakin osaamme.” Minna Santaoja kääräisi hihat ja ryhtyi organisoimaan toimitusprosessia. Etsimme toimittamisesta ja kirjaan kirjoittamisesta kiinnostuneita avoimella kuulutuksella. Mainittujen kolmen lisäksi mukaan toimitustiimiin lähtivät onneksi idearikkaat ja tuotteliaat Corinna Casi, Eeva Berglund ja Raulo Sairinen. Yhteisten talkoiden tulos on edessäsi. Tapio Litmanen ja Teea Kortetmäki kirjoittivat YHYS-tiedotuslehden 2/2013 pääkirjoituksessa, että ”vakiintuneen erityisalan kehityksen dokumentointi omakohtaisesta näkökulmasta on toivon mukaan palvelus uusille tutkijasukupolville.” Sama ajatus on motivoinut meitä kirjan toimittamiseen muun työn ohessa.

Kirjan artikkeleiden kirjoittajakunta on sekä ansioitunutta että uutta luovaa. Päätimme julkaista juhla-kirjassa uudelleen alan emeritusprofessoreiden muistelmatekstit, heidän luvallaan. Seuran nettisivuille hautautuneena olleet kirjoitukset kokoavat merkittävällä tavalla yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehityskulkuja eri yliopistoissa ja on paikallaan nostaa ne tässä yhteydessä uudelleen esiin. Juhlakirjan sisältö koostui pääosin kirjoittajavetoisesti vastauksena avoimeen kuulutukseen; osa teksteistä on laadittu ”tilaustyönä”. Prosessin varrella paikansimme aukkoja kehityskulkujen kuvauksessa joidenkin yliopistojen osalta ja otimme suoraan yhteyttä mahdollisiin kirjoittajiin. Kutsu-menettelyllä saimme mukaan myös tekstit seuran alkuvaiheista ja pohjoismaisesta yhteistyöstä.

Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on viime vuosikymmeninä laajentunut ja monitieteistynyt siten, että alan tarkkoja ääri viivoja on mahdollonta piirtää. Tätä kuvastaa Pauliina Nykäsen väri-

käs, rajojen yli kurottava rihmasto kirjan kannessa. Teos ei ole tutkimusalan kuvauksessa kaikenkattava ja loppupäässä hahmotellut tulevaisuuden suunnat ovat kirjoittajavetoisesti valikoituneita esimerkkejä. Uskomme, että kirjan artikkelit yhdessä tarjoavat erinomaisen käsityksen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen monimuotoisuudesta. Toimituskunnassa iloitsimme siitä, että niin moni alan tutkija lähti mukaan kirjahankkeeseen.

Tutkimuskentän ja kotimaisen tieteellisen seuran muovautuvia kielikäytäntöjä heijastellen päätimme tehdä juhla-kirjasta monikielisen. Pääosa teksteistä on suomeksi mutta mukana on myös muutama englanninkielinen kontribuutio. Åbo Akademiassa tehtävästä yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta saamme lukea luontevasti ruotsiksi. Monenkielistä lukijakuntaa palvelemaan teksteille laadittiin tiivistelmät toisella kielellä.

Pienelle tieteelliselle seuralle omakustanteisesti toteutettu kirja on merkittävä taloudellinen panostus. Olemmekin kiitollisia, että ympäristöministeriö halusi Laura Höijerin välityksellä osallistua kulujen kattamiseen. Ilman Maj ja Tor Nesslingin säätiöltä saatua erillISRahoitusta kirjan ammattimainen ulkoasun toteutus ei olisi ollut mahdollista. Iloitsemme siitä, että myös säätiössä pidettiin arvokkaana yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen vaiheiden kokoamista yksiin kansiin.

Toivomme kirjan kestävän aikaa ja löytävän lukijansa paitsi alan tutkijoista ja opiskelijoista, myös kenestä tahansa ympäristökysymysten yhteiskunnallisesta luonteesta ja tutkimusalan kehityksestä kiinnostuneesta.

Monipaikkaisesti syyskuussa 2024,
kirjan toimittajat

RAUNO SAIRINEN, MINNA SANTAJOJA, PASI HEIKKURINEN,
EEVA BERGLUND & LASSE PELTONEN

Johdanto yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuraaville vuosikymmenille

Ekologia, ilmasto, vesistöt, maaperä ja energia ovat tänä päivänä vahvasti yhteiskunnallisiksi miellettyjä ilmiöitä ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kohteita. Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus tarkastelee, millä tavoin ympäristöongelmista tulee yhteiskunnallisia ongelmia ja millä tavoin niitä voitaisiin yhteiskunnassa ratkoa. Yhteiskuntatieteellisellä tutkimuksella on kestävyysmurroksen luomisessa ja sen kriittisessä ymmärtämisessä vahva oma roolinsa. Näin ei ole ollut vielä kovin kauan. Suomessa Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seura YHYS perustettiin 30 vuotta sitten vuonna 1994. Samoihin aikoihin syntyi maahamme ensimmäinen ympäristöpolitiikan professuuri ja ala alkoi saada muutoinkin vähitellen institutionaalista asemaa yliopistoissa. Vuosikymmenten myötä monitieteellinen tutkimusala on vakinaistunut, moninaistunut ja kehittänyt oman selkeän statuksensa. Tämän kirjan tarkoituksena on juhlistaa YHYS-seuran merkkivuotta sekä samalla arvioida yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehitysvaiheita ja pohtia tulevaisuuden haasteita.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen juuret ulottuvat Suomessa YHYS-seuran perustamisesta paljon kauemmaksi, laskuttavasta riippuen useita vuosikymmeniä. Niinpä tässäkin kirjassa lähdetään liikkeelle kauempaa. Alan kehityspolut kussakin

yliopistossa ovat omanlaisensa ja ne saavat kirjassa ansaitut kuvauksensa. Uuden tutkimusalan varsin haastavassa raivaamisessa pioneerien rooli oli tärkeä. Henkilökohtaiset kuvaukset luovat mielenkiintoisen kurkistuksen tiedepolitiikan moninaisiin historiallisiin kuvioihin. Kohti tätä päivää meidät tuovat kirjoitukset, joissa alan kannalta keskeisten yliopistojen tutkijat arvioivat viimeaikaista kehitystä ja alan tutkimuksen ja oppialojen institutionalisoitumista.

YHYS on tarkoittanut aina laajaa yhteistä tekemistä ja sitä on myös tämä kirja. Tieteen sisällä toimiessa onkin hyvä muistaa, että vahva tiede on paitsi kovaa kilpailua, niin ennen kaikkea yhteistyötä. Tämä kirja kertoo paitsi yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta, myös tiede- ja tutkimuspolitiikasta ja sen kehityksestä yliopistoissamme. Kertomus YHYS-alan kehityksestä on osin raastavaa luettavaa. Kuinka vaikeaa uusien tutkimusalojen – vaikka miten tärkeitä olisivat – onkaan päästä esille, saada hyväksyntää ja vakinaistaa asemansa. Kirjan kertomuksista on toivottavasti oppia yleisemmin tiedepolitiikan tekijöille. Voisiko uuden relevantin tutkimusalan kehityspolun tehdä helpommaksi?

Samalla kun katsotaan omaa alaa on hyvä pitää silmällä yhteistyötä kanssamme tekeviä tieteenaloja. Ympäristötutkimus on tänä päivänä hyvin monialainen kokonaisuus, jossa yhteiskuntatieteet

ovat tietenkin vain yksi osa. Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus tekee nykyisin laajasti yhteistyötä mm. luonnontieteiden, teknisten tieteiden, terveystieteiden ja kasvatustieteiden kanssa. Keskinäinen vuorovaikutus ja oppiminen on jatkuvaa. Toivomme, että tämä kirja antaa omalta osaltaan muille tieteenaloille käsitystä siitä, miten yhteiskuntatieteet ovat kehittäneet ympäristösuhdettaan ja mihin suuntaan se kehittyy nykyisin.

YMPÄRISTÖKYSYMYKSEN YHTEISKUNNALLISTUMINEN ENNEN YHTEISKUNTATIETEITÄ

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen lähtökohtana on sen ymmärtäminen, miten nykyään yhteiskunnaksi, ympäristöksi ja luonnoksi mielletyt kokonaisuudet kytkeytyvät toisiinsa. Se mitä nykyään kutsumme ympäristökysymykseksi, yksikössä tai monikossa, on hitaiden historiallisten prosessien tulosta, ja tulkinnat muuttuvat ja kehittyvät jatkuvasti.

Luonnon- ja eläinsuojelun perinteet ulottuvat Suomessa aina 1800-luvulle asti. Luonnonsuojelulaki saatiin vuonna 1923. Jako koskemattoman luonnon ja sen suojelun sekä kulttuurin eli modernisoituvan ja kaupungistuvan ihmisen välillä säilyi kuitenkin pitkään vahvana. Luonnonsuojeluaate alkoi yhteiskunnallistua oikeastaan vasta 1950-luvulla, jolloin alettiin puhua sosiaalisesta ja taloudellisesta luonnonsuojelusta. Suomessa, samoin kuin monissa länsimaissa, koettiin 1960-luvun puolivälin jälkeen laaja ympäristöherätys. Nuoret aktivistit nostivat esiin ympäristön saastumista ja myrkyttämistä. Samalla luotiin ympäristönsuojelun käsite. 1960-luvun lopun ekologinen keskustelu nosti esiin tarpeen ympäristökysymysten yhteiskunnalliseen pohdintaan ja julkinen keskustelu käynnistyi. Mutta yhteiskuntatieteilijät eivät tähän haasteeseen vielä jostain syystä heränneet.

Ympäristökysymyksiä yhteiskunnallistivat lukuisat pamflettikirjoitukset, joita Rauno Sairinen esittelee omassa tekstissään. Nouseva nuorten ympäristöasiantuntijoiden, -suunnittelijoiden ja -aktivistien joukko julkaisi vuosina 1968–1972 ympäristöpamfletteja ja myöhemmin tieteellisempiä kirjasia. Yksi keskustelun käynnistäjistä oli kalastaja, ympäristöajattelija Pentti Linkola. Linkola ja muut aktiivit pohtivat paljon yhteiskuntaa ja sen toimintamalleja ympäristökriisin syinä, mutta he eivät asettaneet toivoaan yhteiskuntatieteisiin, vaan

Tämä kirja kertoo paitsi yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta, myös tiede- ja tutkimuspolitiikasta ja sen kehityksestä yliopistoissamme.

pitivät niitä pikemminkin ongelmana. Viesti oli, että ekologia ja luonnontiede oli saatava yhteiskuntapolitiikkaan.

Yhteiskunnallisen keskustelun myötä ympäristökysymys nousi myös puoluepolitiikkaan. Kuten Sairinen kirjoittaa, ensimmäinen poliittisen puolueen ympäristöohjelma oli RKP:n nuorisjärjestön Svensk Ungdomin vuonna 1970 julkaisema *Vår rätt att leva – miljödebatt*. Vaikka kamppailuja käytiin lähinnä paikallisesti, ympäristöliikkeitä oli lähtökohtaisesti kansainvälistä, vähintäänkin ”poikki-paikallista”. Nuoret aktivistit lukivat kansainvälistä ympäristökirjallisuutta ja vaikutusvaltaisia pamfletteja suomennettiin tuoreeltaan. Vuoden 1972 tärkeä tapahtuma oli UK:n Tukholmassa järjestämä Ihminen ja ympäristö -konferenssi, johon liittyi julkaisu *Luonnonvarat ja ympäristö*. Tulevaisuuden tutkimuksen pioneerijärjestön Rooman klubin *Kasvun rajat* -raportti suomennettiin vuonna 1974. Keskustelua talouskasvun rajoista käytiin Suomessa useamman vuoden ajan niin tieteenekijöiden kuin poliitikkojen toimesta. Tässä keskustelussa näkyvimpiä hahmoja oli Rooman klubin jäsen, professori Pentti Malaska.

Ympäristöaktivismissa oli selkeä katkos 1970-luvun puolivälissä, mihin lienee vaikuttanut yhteiskunnan voimakas puoluepolitisoituminen. 1970-luvun alussa opiskelija- ja vasemmistoliikkeitä siirtyi vahvasti vasemmalle ja ympäristökysymys, kuten muitakin teemoja, jäi poliittisen pelin ja ideologisen taistelun jalkoihin. Samoina vuosina Suomessa alettiin rakentaa ympäristönsuojelun hallinto- ja suunnittelujärjestelmiä, mikä tältä osin yhteiskunnallisti ja samalla rajasi ympäristökysymyksen omaksi yhteiskuntapolitiikaksi sektorikseen. Ympäristöministeriön perustamista saatiin kuitenkin odottaa poliittisten erimielisyyksien johdosta vuoteen 1983.

1970-luvun lopulla nuorten uusi sukupolvi aktiivitui vaihtoehto- ja ruohonjuuriliikkeiksi Koijärvi-liikkeen näyttäessä suuntaa. Kyllästyminen puolueisiin ja hallintoon oli suurta ja toisaalta ympäristöhuoli vain kasvanut entisestään. Alkava vihreä liikehdintä esitti ympäristöongelmat yhteiskunnallista kehitystä läpileikkaavina kysymyksinä korostaen myös kansalaisten omiin elämäntapoihin liittyvää vastuuta. Samalla energiakysymykset nostettiin ensimmäisen kerran ekologisen politiikan keskiöön.

1960-luvun lopulta aina 1980-luvun alkuun asti yhteiskunnallista kehitystä haastava ympäristökriisipuhe ja ekologisen politiikan näkökulma rakentuivat ennen kaikkea nuorten aktivistien, ympäristötieteilijöiden ja ympäristöammattilaisten kautta. Yhteiskuntatieteet olivat ympäristöherätyksen osalta pääosin myöhässä ja ymmärtämättömiä asian jo silloinkin suureksi kasvaneesta yhteiskunnallisesta merkityksestä.

YHTEISKUNTATIEEELLISEN YMPÄRISTÖTUTKIMUKSEN KÄYNNISTÄMISVUODET

Yhteiskunnallisen keskustelun aktivoimana Suomen tiedeinstituutiot olivat alkaneet pohtia ympäristöongelmien tutkimushaasteita jo 1960-luvun lopulla. Valtion tieteellisten toimikuntien laaja selvitys *Ympäristön pilaantuminen ja sen ehkäiseminen* (1970) oli lähtölaukaus ympäristötutkimuksen suunnitelmalliselle kehittämiselle. Sama julkaisu sisälsi maininnan ympäristösosiologiasta, jonka kehittämiselle ei kuitenkaan nähty käytännön tarvetta.

Aivan kaikki yhteiskuntatieteilijät eivät olleet sokeita ympäristöongelmien edessä. Muutamissa yliopistoissa kehittyi 1970-luvun alussa avauksia yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen. Tampereen yliopistossa oli perustettu jo vuonna 1968 *human ecology* -suuntauksen innoittamana talous- ja sosiaaliekologian laitos. Se ei lopulta ulottunut ympäristökysymysten tutkimukseksi ja muuttui myöhemmin aluetieteeksi. Toinenkin avaus alan institutionalisoitumiseksi tapahtui Tampereella, kun sosiaalipolitiikan laitoksen tutkija Briitta Koskiahon aloitteesta perustettiin syksyllä 1971 ympäristöpolitiikan oppiaine. Koskiahon vuonna 1972 julkaisema oppikirja *Ympäristöpolitiikka* (osa I) perusteli uuden oppiaineen tarvetta ja muotoili sen sisältöä erityisesti uutena yhteiskuntapolitiikan sektorina. Samoihin aikoihin Helsingin yliopis-

Yhteiskuntatieteet olivat ympäristöherätyksen osalta pääosin myöhässä ja ymmärtämättömiä.

tossa syntyi Jussi Raumolinin ympärille sosiaalipolitiikan laitoksella pieni ekologiasta kiinnostuneiden opiskelijoiden ryhmä. Se ei kuitenkaan johtanut oppialan kehitykseen.

Turussa ja Joensuussa oltiin myös liikkeellä 1970-luvulla. Turussa aloitettiin 1970-luvun lopulla ympäristönsuojelun monitieteinen arvosanaopetus, jossa oli mukana sosiologian opetusta ja opiskelijoita. Timo Järvikoski käynnisti sosiologian laitoksella ympäristö- ja luonnonvarasosiologista tutkimusta. Lisäksi Pentti Malaskan johdolla Turussa kehittyi tulevaisuuden tutkimusta, mikä johti vuonna 1992 Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen perustamiseen. Keskus on ollut sittemmin myös vahva yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen paikka. Joensuussa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen teemoja kehittivät 1970-luvulla omilla aloillaan kansantaloustieteen professori Kyösti Pulliainen ja kasvatustieteen professori Leena Aho.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen selkeämpi käynnistys ajoittuu 1980-luvulle, jolloin monissa yliopistoissa nuoret tutkijat, opiskelijat ja myös ympäristöaktivistit rakensivat uutta tutkimusala vapaamuotoisissa seminaareissa ja pienimuotoisissa tutkimushankkeissa. Mukana oli monien alojen yhteiskuntatieteilijöitä, mutta yliopistosta riippuen myös maantieteiden, biotieteiden ja ympäristönsuojelun edustajia. 1980-luvun puolivälistä lähtien ympäristöpolitiikka pystyi opiskelemaan Helsingin yliopistossa sosiaalipolitiikan syventymisalana assistentti Ilmo Massan kehittämässä opintokokonaisuudessa.

1990-luvun alussa ympäristöpolitiikka sai lisäresursseja myös Tampereella. Aluetieteen laitokselle perustettiin ensin ympäristöpolitiikan yliassistenttuuri (vastaa nykyistä lehtorin tehtävää), jonka hoitajaksi valittiin Jussi Raumolin. Vuonna 1992 samalle laitokselle perustettiin ympäristöpolitiikan professuuri, jota hoitamaan valittiin Raumolin. Samalla yliassistentin sijaiseksi tuli Jyrki Luukkanen. Ensimmäiset pääaineopiskelijat ympäristöpolitiik-

kaan valittiin vuonna 1994. Tässä kirjassa Jarmo Vehmas kuvaa ympäristöpolitiikan suosion räjähdysmäistä kasvua sivuaineena. Tampereen ympäristöpolitiikan professuuri vakinaistettiin syksyllä 1994 ja paikka tuli avoimeen hakuun. Haussa ensimmäiselle sijalle asetettiin Yrjö Haila, toiselle Briitta Koskiaho, ja kolmannelle Jussi Raumolin. Professoriin valittu Haila hoiti virkaa vuoteen 2014 asti. Syksystä 1999 alkaen Tampereen ympäristöpolitiikan opetuksen resurssit vakiintuivat, kun myös yliassistentin virka vakinaistettiin.

Uusi tutkimusala luo ja tarvitsee aina myös tapahtumia ja julkaisuja, joissa oma tutkimuskenttä alkaa muotoutua.

Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus sai siis ensimmäisen professorinsa vuonna 1992 Tampereella. Muissa yliopistoissa alan oppitulojen perustamista saatii vielä odottaa. Muutoskitkaa oli paljon. Ilmo Massan (Helsinki), Pekka Jokisen (Turku), Yrjön Hailan (Tampere), Timo Järvikosken (Turku ja Oulu) ja Pertti Rannikon (Joensuu) kirjoitukset tässä kirjassa kuvaavat elävästi, miten ala lähti liikkeelle yksittäisten henkilöiden ponnisteluista ja kuinka vaikeaa pusertamista kehitys on paikoin ollut epäluulojen ja epäonnistumisten keskellä. Samalla teksteistä piirtyy kuva innokkaiden ja motivoituneiden opiskelijoiden ja nuorten tutkijoiden yhteisöistä, joissa solidaarisuus ja ryhmähenkki kannattelivat byrokratian rattaissa kamppailtaessa.

Suomessa ministeriöiden ja valtion tutkimuslaitosten merkitys on ollut suuri uusien yhteiskunnallisesti olennaisten tutkimusalojen kehityksessä. Valtionhallinnon rooli yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen varhaisessa kehittämisessä oli kuitenkin enimmäkseen nihkeä. Kuten Ilmo Massa muistelmassaan kuvaa, tuoreen ympäristöministeriön suunnalla yhteiskuntatieteilijöihin ja monitieteellisyyteen suhtauduttiin enimmäkseen suurella epäilyksellä ja jopa suoralla vastustuksella. Ympäristöhallinnolle ympäristötutkimus oli vielä pitkään luonnontieteellistä. Tämä näkyi myös Suomen ympäristökeskuksen rekrytoinneissa. Muutos

nykypäivään on suuri, kun yhteiskuntatieteilijät ovat nykyisin vahva osa SYKEN toimintaa.

Mielenkiintoisen poikkeuksen tutkimusalan varhaiseen valtiolliseen tukemiseen teki energia-ala. Kauppa- ja teollisuusministeriön energiaosasto käynnisti vuonna 1986 laajan yhteiskuntatieteellisen energiatutkimuksen ohjelman, joka kesti lopulta lähes kymmenen vuotta. Taustalla vaikutti Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuuden kärjistämä energia- ja ydinvoimapolitiittinen keskustelu. Ohjelma rahoitti lukuisia politologeja, historioitsijoita, sosiaalipsykologeja sekä tulevaisuuden ja ympäristöpolitiikan tutkijoita. Ohjelmassa syntyi myös laajempi selvitys tutkimustarpeista nimellä *Yhteiskuntatieteet ja tulevaisuudentutkimus energiatutkimuksessa* (Nurmela ym. 1989), mikä kiinnittyi sisällöltään vahvasti myös yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen. Myöhemmin energiaosasto rahoitti vuosien ajan yhteiskuntatieteellistä ydinjätetutkimusta (ks. alan kehityksestä Jyväskylän yliopistossa Litmanen ym. tässä teoksessa).

Uusi tutkimusala luo ja tarvitsee aina myös tapahtumia ja julkaisuja, joissa oma tutkimuskenttä alkaa muotoutua. Ilmo Massa, Rauno Sairinen ja Jari Paldanius järjestivät vuonna 1990 Helsingin yliopistossa paljon yleisöä ja huomiota saaneen seminaarin yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta. Seminaarin tuotosten jatkokehittelynä ilmestyi vuonna 1991 Massan ja Sairisen toimittama teos *Ympäristökysymys. Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle*. Kirjasta tuli yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen avainteos, joka oli lähtökohtana monille muille teoksille ja artikkeleille, sekä perusteos alan opiskelijoille. Kirjan esipuheessa Massa ja Sairinen totesivat, että yhteiskuntatieteiden reaktio ympäristöongelmiin on ollut hämmästyttävän passiivinen. He näkivät ekologisen näkökulman etenemisen jarruksi yhteiskunnassa yhteiskuntatieteiden poissaolon ympäristöongelmien käsittelystä.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen yliopistollinen institutionaalinen pohja on ollut alun perin Tampereen, Helsingin ja Joensuun (myöhemmin Itä-Suomen) yliopistojen ympäristöpolitiikan opetuksessa ja tutkimuksessa, sekä Turun ja Jyväskylän yliopistojen ympäristösosiologiasa. Näissä yliopistoissa tapahtunutta alan kehitystä 1990-luvulla ja edelleen 2000-luvulla kuvataan tämän kirjan artikkeleissa ansiokkaasti.

1990-luvulla yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ala kehittyi yliopistoissamme jokseenkin yhtä jalkaa. Opetusta alkoi syntyä vahvemmin 1990-luvun lopulla. Alalle nimettyjen professuurien perustamista saatiin kuitenkin Tampereen jälkeen odottaa 2000-luvulle asti. Joensuun yliopistoon perustettiin ympäristöpolitiikan professuuri vuonna 2000, ja sitä hoitamaan valittiin Pertti Rannikko. Helsingissä Ilmo Massa hoiti ympäristöpolitiikan pooliprofessuuria 2001–2006, jonka jälkeen professuuri vakinaistettiin ja siihen valittiin Janne Hukkinen. 1990-luvun lopulta lähtien alalla toimi toki monia professoreja, joiden tutkimusteemoissa ympäristökysymykset olivat vahvasti mukana, kuten esimerkiksi Marja Järvelä (Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntapolitiikka), Esa Konttinen (Jyväskylän yliopisto, sosiologia) ja Erland Eklund (Åbo Akademi, maaseudun tutkimus).

YHTEISKUNNALLISTA VAI YHTEISKUNTATIEEELLISTÄ YMPÄRISTÖTUTKIMUSTA?

1990-luvulle tultaessa ympäristöasioista kiinnostuneita yhteiskuntatieteilijöitä oli jo merkittävä määrä - ja nimenomaan nuoria. Kiinnostuneissa ei ollut juurikaan vanhempia tieteentekijöitä, saati professoreja. Uudelle tieteelliselle seuralle oli samalla vahva sosiaalinen tilaus. Yhteiskuntatieteellisen ympäristöalan tutkijoiden valtakunnallinen verkottuminen käynnistyi Suomessa toden teolla vuonna 1994, jolloin perustettiin sekä YHYS että edelleen toiminnassa oleva yt-ymp -sähköpostilista. Kuten Jarmo Vehmas kirjoittaa, Tampereen yliopiston ympäristöpolitiikan oppiaine ja seuran perustaminen liittyvät läheisesti toisiinsa. Yhtäältä ympäristöpolitiikan professuuri tarjosi institutionaalisen lähtökohdan seuran perustamiselle, ja toisaalta seuran perustamisen ajateltiin tukevan ympäristöpolitiikan kehitystyötä. Seuran perustamista valmistelleeseen trioön kuuluivat Juhani Tirkkonen, Jukka Tuomela ja Jarmo Vehmas.

YHYS ry perustettiin vuonna 1994 kokoamaan tutkijoita ja voimia kehkeytymässä olevalla tutkimusalalla, joka oli tunnistettavissa, mutta monin tavoin hajallaan. Yhtäältä sillä ei ollut yksiselitteistä tieteenalaperustaa; mukana oli sosiologeja, filosofeja, kansainvälisten suhteiden, politiikan, sosiaalipolitiikan ja maantieteen tutkijoita, sekä historioitsijoita että tulevaisuudentutkijoita. Toisaalta myös alan tutkijat olivat maantieteellisesti

hajallaan ympäri Suomea, ja yksittäiset ympäristökysymyksistä kiinnostuneet yhteiskunta- ja ihmistieteilijät toimivat usein omien tieteenalojensa ja yliopistolaitostensa marginaaleissa. Kokoavalle monitieteelliselle yhteistyölle ja tutkijoiden verkottumiselle koettiin tarvetta. Yhtenä motiivina oli alusta alkaen tietynlainen nurkanvaltaus. Ala taisteli omasta paikastaan ja tilastaan Suomen akatemian toimikunnissa ja määritellyissä tiedekentissä. Tämä oli erityisen tärkeää tutkimusrahoituksen saamiseksi.

Yhteiskuntatieteilijät korostivat, että alan määrittelyssä pitäisi nojata yhteiskuntatieteiden teoria-, käsite- ja metodologiaperinteisiin, ja että ala ei ole teemapohjainen tutkimuskenttä. Yhteiskuntatiede-ilmaisulla rakennettiin ja perusteltiin alan tieteellisyyttä, joka ei aluksi ollut itsestään selvää. Oli tarpeen vakuuttaa, että vaikka ympäristöhuoli oli noussut luonnontieteiden piiristä, luonnontieteillä ei ollut yksinoikeutta ympäristökysymysten tutkimiseen. Kun seuran perustavassa kokouksessa käytiin keskustelua siitä, pitäisikö uuden seuran nimeksi sittenkin antaa Yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen seura, oli seuran ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valitun Raumolinin kanta selvä: seuran piti nimenomaan olla yhteiskuntatieteellinen – eiväthän itseään kunnioittavat luonnontieteilijätäkään voisi kuvitella perustavansa ”luonnollisen ympäristötutkimuksen seuraa”.

Oli tarpeen vakuuttaa, että vaikka ympäristöhuoli oli noussut luonnontieteiden piiristä, luonnontieteillä ei ollut yksinoikeutta ympäristökysymysten tutkimiseen.

Kysymys on kuitenkin yhä ilmassa: puhummeko yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta vai yhteiskunnallisesta ympäristötutkimuksesta. Asia ei ole yksin tekninen, vaan suuntaa syvälle kysymykseen siitä, mitä on yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus. Nimiasiaa ei ole syytä käsitellä historiattomasti. Esimerkiksi ympäristöpolitiikan emeritusprofessori Yrjö Haila käyttää säännönmukaisesti muotoa yhteiskunnallinen ympäristötutkimus muun maussa tässä kirjassa julkaistuissa

teksteissään. Valinta selittyy osin Hailan taustalla luonnontieteissä, minkä vuoksi hänen on kenties ollut hankalaa asemoitua tiukemmin rajaten yhteiskuntatieteiden tutkimusperinteeseen. Samalla Hailan myötä rakentuneessa ”tamperelaisen koulukunnan” ympäristöpolitiikan tutkimuksessa yhteiskunnallinen ympäristötutkimus on ymmärretty juuri teema- ja ongelmaperustaisena monitieteisenä tutkimuskenttänä.

Alamme avautuikin yhteiskuntatieteitä laajemmalle. Se ei kiinnity vakiintuneiden yhteiskuntatieteiden instituutioihin ja mahdollistaa tutkimuksen monenlaisista lähtökohdista. Yhteiskunnallinen ympäristötutkimus on siten kenties lähempänä viime vuosikymmeninä kasvanutta monitieteistä kestävyystutkimusta kuin tiukemmin rajautuva yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus. Tätä aihetta kirjassa käsittelee Jarkko Leväsen kirjoitus kestävyystieteen ja yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen suhteesta. Seuran vuosikokouksissa on ajoittain nostettu esiin kysymys seuran nimen muuttamisesta laajentunutta tutkimuskenttää vastaavaksi, esimerkiksi Kulttuurisen ja yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuraksi tai Kestävyystutkimuksen seuraksi. Myös kysymys humanistisen tutkimuksen mukaan ottamisesta on pohdituttanut osaa seuran jäsenistä. Näihin muutoksiin ei kuitenkaan lopulta ole nähty suurempaa tarvetta, sillä seuran on todettu nimestään huolimatta edustavan laajaa, moni- ja poikkitieteellistä ympäristötutkimuksen kenttää ja toivottavan nykyisinkin tervetulleeksi erilaisista taustoista tulevat tutkijat. Kansainvälisestikin seuran nimi määrittelee kenttää edelleen ajankohtaisesti, jos ajatellaan vaikkapa Stanfordin tuoretta, lähes samannimistä laitosta (*Environmental Social Sciences*).

YHTEISKUNTATIETEELLISEN YMPÄRISTÖTUTKIMUKSEN SEURA

YHYS-seuran perustava kokous pidettiin Tampereen Ylioppilastalolla helmikuussa 1994. Kutsu kokoukseen lähetettiin yt-ymp -sähköpostilistan kautta, ja listasta tuli seuran sääntömääräinen viestintäkanava. Seuran toiminta käynnistyi

sääntömääräisten kokousten ohella järjestämällä tieteidenvälistä ympäristötutkimusta koskeva seminaari Tampereella sekä julkaisemalla YHYS-tiedotuslehteä. Raumolinin jälkeen seuran puheenjohtajaksi valittiin Matti Kampainen ja varapuheenjohtajaksi Markku Wilenius. Heidän puheenjohtajakaudellaan mm. laadittiin yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ensimmäinen bibliografia vuosien 1990–1996 julkaisuista. Tytti Viinikaisen toimittama katsaus syntyi Suomen ympäristökeskuksen ja seuran yhteistyönä, alan tutkijoille tehtyjen kyselyjen perusteella. Katsauksessa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehitystä tarkasteltiin tieteenalaperustaisesti, esimerkiksi ympäristöfilosofia, -politiikka, -historia, -talous ja -oikeus. Vastaavan koonnin tekeminen tänä päivänä lienee jokseenkin mahdotonta tutkimusalan laajennuttua merkittävästi; jo tuolloin suomalaisen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen bibliografialle tuli mittaa yli 60 sivua.

Seuran tarkoituksena on edistää alan tutkimusta ja koulutusta, toimia tutkijoiden ja opiskelijoiden valtakunnallisena yhteistyöelimenä sekä ajaa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen etuja. Vuonna 1998 seuran pitkäaikaisimmaksi puheenjohtajaksi valittiin Yrjö Haila, ja hänen aikanaan seura sai keskeisimmät vakiintuneet toimintamuotonsa. Tärkeimmät niistä ovat vuosittainen tieteellinen konferenssi, jota alettiin kutsua syyskollokvioksi, sekä sidosryhmien, aluksi lähinnä ympäristöhallinnon, kanssa vuosittain järjestetty nk. kevätneuvokki, jonka kantava voima oli ympäristöneuvos Sauli Rouhinen. Kevätneuvokkien pohjalta sai alkunsa yhdessä vuonna 2010 perustetun Ympäristötiedon foorumin kanssa vaihtelevin teemoin¹ järjestettävä Poliittikkadialogi (ks. Höijer ym. tässä teoksessa).

YHYSin kansainvälinen tutkimuskonferenssi järjestettiin ensimmäisen kerran Tampereella heti seuran perustamista seuranneena vuonna. Siitä lähtien kollokvio on järjestetty yhdessä eri yliopistojen ja tutkimusryhmien kanssa ja näin keskusteluihin saadaan vuosittain uutta sävyä ja eri tieteenaloilta kumpuavia näkökulmia. Päävastuu organisoin-

1 Poliittikkadialogien teemat: Kestävä kulutus ja elämäntavat (2016); Yllättävät yritys vastuut (2017); Julkinen ja tekevä tiede (2018); Suomen globaali jalanjälki (2019); Ruuan- ja energiantuotannon kestävyys (2020); Konfliktit kestävyyspolkujen kompastuskivinä (2021); Vapaaehtoinen päästökompensaatio (2022); Sielut ja nielut – Suomen metsät ilmastohätätilan aikana (2023); Eläköön kaupunkimaaperä! (2024)

nista on tähän asti ollut ympäristöpolitiikan ja ympäristösosiologian oppialoilla, mutta kentän laajentuessa eri yliopistoihin laajenee myös kollokvion järjestäjäjoukko. Tieteellisten seurain valtuuskunnan tuki on mahdollistanut kansainvälisten kutsuvieraspuhujien tuomisen Suomeen, ja pienestä koostaan ja nuoresta iästään huolimatta seura on saanut luotua varsin kiinnostavia siltoja Suomen ja muun maailman välille. Esimerkkinä voidaan mainita Leedsin yliopiston Jouni Paavola, jonka professuurin ala on juurikin Environmental Social Science. Alustusten lisäksi kollokvio kutsuu koolle laajan kirjon temaattisia työryhmiä, joissa niin väitöskirjatutkijoilla kuin alan konkareilla on mahdollisuus esitellä työtään ja ajatuksiaan. (Ks. menneiden kollokvioiden paikat, teemat ja kutsutut puhujat oheisesta taulukosta). Syyskollokviosta on muodostunut myös tärkeä väline seuran opiskelijatyölle. Kollokvion yhteydessä on tullut tavaksi järjestää verkostoitumistilaisuuksia eri yliopistoista tuleville väitöskirjatutkijoille. Vuodesta 2014 lähtien seura on myöntänyt kollokvion yhteydessä Yrjö Haila -gradupalkinnon ansiokkaalle alan opinäytetyölle. Emeritusprofessori Haila pohtii tähän teokseen laatimassaan kirjoituksessa, minkälainen näkemys yhteiskunnallisesta ympäristötutkimuksesta on ohjannut hänen palkintokirjavalintojaan.

Toinen tärkeä kansainvälisen ja erityisesti pohjoismaisen yhteistyön muoto yhteiskuntatieteellisen ympäristöalan tutkijoille ovat NESS-konferenssit (Nordic Environmental Social Science). NESS sai alkunsa 1990-luvun alkupuolella, kun eri tahoilla heräsi kiinnostus yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen ja tunnistettiin kansainvälisen yhteistyön tarve. NESS-yhteistyö käynnistyi Oslon poliittikan tutkimuksen konferenssissa pidetyssä työpajassa 1993. Ensimmäinen varsinainen NESS-konferenssi järjestettiin kaksi vuotta myöhemmin Göteborgissa. Suomessa NESS on järjestetty kolme kertaa: 2003 Turussa, 2017 Tampereella ja 2024 jälleen Turussa, Åbo Akademin toimesta. Lisäksi vuonna 2009 Suomen ympäristökeskus järjesti konferenssin Lontoossa yhteistyössä UCL Environment Institutin kanssa.

NESS on oiva osoitus tutkimusyhteisön itseorganisoitumisesta: konferenssien taustalla ei ole muodollista organisaatiota vaan järjestelyvastuu

YHYS-kollokvio 2023 järjestettiin Itä-Suomen yliopistossa.

Tampereella 2017 järjestetyn NESS-konferenssin yhteyteen kuratoitiin Subzero-hankkeen näyttely "Visualizing environmental change". Kuva: Minna Santaola.

kiertää eri maissa ja yliopistoissa. Koronapandemian aiheuttamaa katkosta lukuun ottamatta NESS-konferenssi on kokoontunut säännöllisesti joka toinen vuosi vuodesta 1993 lähtien. NESS-konferenssien historiaa on kerätty YHYSin verkkosivuille.² Tässä teoksessa yksi NESS-yhteistyön kantavista voimista, professori emerita Katarina Eckerberg Uumajan yliopistosta kirjoittaa pohjoismaisen yhteistyön merkityksestä. Hän nostaa samalla esille YHYS-seuran ainutlaatuisuuden pohjoismaisessa kontekstissa.

2 <https://www.yhys.net/toiminta/ness-konferenssi>

YHYS-kollokviot 1995–2024

VUOSI	PAIKKA	TEEMA	KUTSUTUT PUHUJAT
1995	Tampere	Environment & Society	Matthias Finger, John O'Neill, Francois Ost, Göran Sundqvist
1996	Tampere	Global Environmental Problems and Contemporary Society	Gert Spaargaren, Steven Yearley
1997	Turku	Natural Resources and Social Institutions: Cultural Management of Biodiversity	Monica Hammer, Susan H. Hanna, Ann-Mari Jansson, Timothy Swanson
1998	Tampere	Society and the Environment. Environment Policy Implications of Large Infrastructure Projects	Walter Vermeulen, Thomas Hughes, Dieter Rucht
1999	Helsinki	Society and the Environment: From Routine to Risk	Jacqueline Kramer, Avner de-Shalit, David Rapport, Gene Rochlin
2000	Tampere	Society and the Environment: Environmental Social Science Status and Perspectives	Andrew Dobson, Riley Dunlap, Andrew Jamison, Timothy Luke, Knut Sørensen, Brian Wynne
2001	Turku	Society and the Environment. Knowledge – Environment – Information	Sonja Boehmer-Christiansen, Luigi Pellizzoni
2002	Jyväskylä	Globalization, Governance and Conflicts	James M. Jasper, Roger Keil, Steven Yearley
2003	Tampere	The Problem-Oriented Nature of Environmental Social Science: Integrating Knowledge with Practices	Stewart Lockie, Phil Macnaghten
2004	Helsinki	Governing the Environment: From Everyday Life to Organizational Practices	Duncan Liefnerink, Elizabeth Shove, Gert Spaargaren
2005	Turku	Issues in Green Democracy	Karin Bäckstrand, Tim Hayward
2006	Tampere	Case Study as a Methodological Perspective in Environmental Social Science	David Demeritt, James Throgmorton, Frank Fischer
2007	Jyväskylä	Energy and Environment – Competing Powers?	Joyeeta Gupta, Frede Hvelplund, Michael Redclift
2008	Joensuu	Challenges of European environmental policy: from environmental integration to global responsibility and better regulation	Andrew Jordan, Ludwig Krämer, Susan Baker
2009	Helsinki	Environmental governance of natural resources, the economy, and consumption	Marina Fischer-Kowalski, Arild Vatn, Inge Røpke
2010	Tampere	Science – Policy – the Environment: Interpretative Policy Analysis in Environmental Social Science	Silvio Funtovicz, Susan Owens, Dvora Yanow
2011	Joensuu	Social Pathways Of Environmental Change: Vulnerability, Tradeoffs And Livelihoods	Kevin Hanna, Marie Appelstrand, Terry Marsden
2012	Turku	Environmental Justice and New Metaphors	Gert Goeminne, Brendon Larson, Kerri Woods, Janne Hukkinen, Karoliina Lummaa
2013	Jyväskylä	Green Consumerism – Exploring Dilemmas of Sustainable Consumption	Yrjö Haila, Bente Halkier, Peter Oosterveer
2014	Helsinki	Practising environmental social science: 20 years of contested methodologies	Aidan While, Stephanie Lavau, Matthew Cashmore
2015	Tampere	Creating experiment-driven environmental policy	James Evans, Vanesa Castan Broto
2016	Joensuu	Public or private sustainability?	Karin Bäckstrand, Harro van Asselt, Helga Püzl
2017	Turku	Environmental Politics, Economy and Knowledge	Elisa Morgera & Louisa Parks, Karin Edvardsson Björnberg, Jouni Paavola, Juha Hiedanpää
2018	Rovaniemi	Naturecultures	Philip Vannini, Laura Watts, Rauna Kuokkanen, Päivö Kinnunen
2019	Jyväskylä	Wisdom in crisis	Nicole Klenk, Tero Mustonen, Rolf Lidskog, Taru Peltola
2020	LUT University, etänä	Measuring and valuing sustainability	David P. Carter, Stephen Morse, Anna Kuokkanen, Christopher Preston
2021	Aalto University	Sustainable welfare: States and capabilities of transformation	Shane Epting, Julia Steinberger, Susan Chomba, Lauri Rapeli
2022	Tampere	Messy sustainability: Uncertainties in policy implementation	Jens Lachmund, Stephanie Lavau, David Laws, Sina Leipold
2023	Joensuu	Polycrisis – eco-social linkages, responses and reconstruction	Ulrich Brand, Patience Mususa, Ville Lähde
2024	Lappeenranta	The Anthropocene: Action and agency for preventing collapse	Steffen Böhm, Katriina Soini

Seuran vakiintuneeseen vuosiohjelmaan kuului jonkin aikaa myös yhdessä toisen tieteellisen seuran kanssa järjestetty kevätseminaari. Esimerkiksi vuonna 2007 järjestettiin silloisen Suomen Naistutkimuksen Seuran (nyk. Sukupuolentutkimuksen seura) kanssa keskustelutilaisuus otsikolla ”Ympäristöpolitiikan naiset – Sukupuolet syynissä”. Johanna Kohl ja Minna Kaljonen kirjoittivat YHYS-tiedotuslehdessä, kuinka ”seminaarin kuluessa nais- ja ympäristötutkimuksen välillä löytyi useita yhteisiä rajapintoja ja teoreettisia perustoja”. Viiden kerran toistaiseksi viimeisen kerran kevätseminaari järjestettiin Pyöräilykuntien verkosto ry:n kanssa 2008 aiheena ”Pyöräilyä liikenteessä ja mielenmaisemissa”. Historiaan on jäänyt myös YHYS-tiedotuslehti seuran viestinnän siirryttyä verkkosivuille ja yt-ymp -sähköpostilistalle. Viimeinen tiedotuslehti ilmestyi Tapio Litmasen ja Teea Kortetmäen toimittamana joulun alla 2013. Yt-ymp-listalla on nelisensataa tilaajaa, eli lista tavoittaa tieteellisen seuran jäsenistöä laajemman joukon. Listalla tiedotetaan muun muassa konferensseista, julkaisuista ja väitöksistä. Viime vuosina seura on viestinyt tapahtumistaan myös X:ssä (ent. Twitter) ja tuoreimpana seuralle on perustettu LinkedIn-profiili tiedeviestinnästä innostuneen Corinna Casin toimesta.

Seuran alkuvuosina haaveiltiin myös yhteispohjoismaisen julkaisun perustamisesta, mutta pienelle seuralle kynnyks oli korkea.

Tiedejulkaiseminen on monen tieteellisen seuran toiminnan ytimessä. Vuosien varrella myös YHYSin kokouksissa on pohdittu, olisiko seuralle tarpeen olla oma tieteellinen julkaisu. Seuran alkuvuosina haaveiltiin myös yhteispohjoismaisen julkaisun perustamisesta, mutta pienelle seuralle kynnyks oli korkea ja olemassa olevat julkaisukanavat saivat kelvata. Alan tutkijoille kotimaisia vertaisarvioituja julkaisukanavia ovat olleet muun muassa *Alue ja Ympäristö*, *Kulttuurintutkimus*, *niin & näin*, *Sosiaalipolitiikka*, *Sosiologia*, *Terra*, *Tiede ja Edistys*,

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seura julkaisee yhdessä Alue- ja ympäristötutkimuksen seuran ja Suomen Maantieteellisen Seuran kanssa *Versus*-verkkolehteä, joka pyrkii rakentamaan uudenlaista moniäänistä tiedekeskustelua. Kuvassa toimituskunta kokoontuu ensimmäistä kertaa.

ja *Trace – Jälki*. Vuonna 2018 YHYS ryhtyi yhdessä Alue- ja ympäristötutkimuksen seuran sekä Suomen Maantieteellisen Seuran kanssa julkaisemaan *Versus*-verkkolehteä.³ Sen tarkoituksena on alue- ja maantieteen sekä yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen yleistajuistaminen. *Versus* käynnistyi Alue ja Ympäristö -lehden palstana, ja se muuttui Kirsi Pauliina Kallion masinoimassa *Julkea!*-hankkeessa omaksi verkkojulkaisuksi. *Versus* on nykyisin monipuolinen alusta, joka tarjoaa Kriittisen tilan tutkimusperustaisille puheenvuoroille, Tiededebatti-palstan tutkimukseen nojaavalle keskustelulle, sekä *Gradusta asiaa* -palstan opinnäytteiden tulosten esiin nostamiseksi.

Tärkeäksi kotimaiseksi julkaisukanavaksi seuran jäsenille on muodostunut Alue- ja ympäristötutkimuksen seuran pitkään julkaisema vertaisarvioitu *Alue ja Ympäristö* -lehti⁴. Useat lehden päätoimittajat ovat tulleet YHYSin riveistä. Lehti on ilmestynyt säännöllisesti vuodesta 1971 alkaen, ensimmäiset 20 vuotta *Aluesuunnittelu*-nimisenä. Avoimesti verkossa ilmestyvä lehti sai vuonna 2022 Suomen tiedekustantajien liiton myöntämän Vuoden tiedelehti-palkinnon. Pienenä tieteellisenä seurana AYS:n resurssit tiedelehden kustantamiseen ja kehittämiseen ovat olleet rajalliset, ja niinpä YHYSin piirissä käyty keskustelu tiedejulkaisusta johti siihen, että

3 <https://www.versuslehti.fi>

4 <https://aluejaymparisto.journal.fi>

vuoden 2024 alusta AYS ja YHYS julkaisevat lehteä yhdessä. Julkaisuyhteistyön toivotaan tuovan leveämmät hartiat lehden tekemiseen. Niukkojen resurssien tilanteessa on käyty keskusteluja myös tieteellisten seurojen yhdistämisestä.

YHYS-seuralla on vuonna 2024 noin 230 jäsentä, joiden piirissä on kiinnostusta myös seuran toimintaan. Johtokunta on muodostettu vuosittain kivitomasti. Tätä on helpottanut perinne, jossa johtokunnassa on mukana sekä nuoria että jo asemansa vakiinnuttaneita tutkijoita. Seuran puheenjohtajat ovat Yrjö Hailasta lähtien olleet professoreita, mikä on pitänyt kokeneita tutkijoita mukana. Hailan pitkän rupeaman jälkeen puheenjohtajakauden pituudeksi on vakiintunut kolme vuotta. Toinen osallistumiseen innostava käytäntö on alueellinen kattavuus eri yliopistoista. Johtokunta ei ole jäänyt odottelemaan mahdollisten vapaaehtoisten ilmoittautumista vaan ottanut reippaasti yhteyttä tuntemiinsa tutkijoihin. Vastaanotto on ollut positiivinen – vapaaehtoisia kyllä löytyy yhä, kun vähän tuupitaan. Tieteelliseen seuratoimintaan kohdistuu kuitenkin monenlaisia muutospaineita, joita Minna Santaoja pohtii seuratoiminnan tulevaisuuskuvia hahmottelevassa kirjoituksessaan.

YHYS-TOIMINNAN LAAJENEMINEN YLIOPISTOISSA

1990-luvun alussa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ala kehittyi monissa yliopistoissamme samantahtisesti, mutta paikallisin painotuksin, kussakin yliopistossa vaikuttaneiden tutkijoiden kiinnostusten mukaan. Alan opiskelu oli aluksi kirjakettien lukemista ja muutamia hajakursseja, sitten lisääntyvästi luentoja ja seminaareja. Haila kuvaa muistelmatekstissään ympäristöpolitiikan opetuksen kehittämistä ”läpi rämpimisenä”. Hän kertoo havainneensa nopeasti, että professuuri on palveluammatti. Sama viesti välittyy Massan kirjoituksesta: professorien aika kului peruskurssien luentojen valmistelussa, graduseminaareissa ja lukuisten pro gradu -tutkielmien ohjaamisessa, sekä tutkimusrahoituksen hankkimisessa nuorille tutkijoille ja tutkimusryhmille. Toisaalta Haila kuvaa myös peruskurssin kauneutta yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen alan perusteiden kokoamisessa, ja kuinka opetus-, tutkimus- ja kirjoitustyö ruokkivat toisiaan.

Alan käynnistämisessä Suomessa sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikan laitoksilla (Helsinki, Joensuu),

Kansallisesti yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen piirteenä on ollut laaja yhteistyöhakuisuus ja liikkuvuus esimerkiksi sosiaali- ja politiikkatieteiden välillä.

aluetieteen laitoksella (Tampere) ja sosiologian laitoksilla (Turku, Jyväskylä ja Oulu) oli merkittävä rooli. Vähitellen muodostuneet ympäristöpolitiikan oppiaineet ovat olleet sosiaali- ja politiikkatieteiden hybridejä ja ympäristösosiologian ohella seuran institutionaalisia ankkureita yliopistoissa. Merkille pantavaa on politiikan tutkimuksen laitoksien puuttuminen alan varhaisvaiheen kehityksestä. Sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikan laitokset ovat sosiologian ja politiikan tutkimuksen välimaastoon sijoittuvia soveltavia opinahjoja, mikä saattoi ehkäistä monissa maissa tapahtuneen vahvan jaon ympäristösosiologiaan ja ympäristöpolitiologiaan. Ympäristöpolitiikan tutkimus on kohdistunut enemmän ympäristökysymysten politisoitumiseen, toimintapolitiikkoihin ja hallinnan monitasoisiin ja -toimijaisiin käytäntöihin, pikemmin kuin ilmipoliittisiin toimijoihin, arvoihin ja rakenteisiin kuten puoluepolitiikkaan. Tampereella on ollut vahva kytkentä alue- ja hallintotieteen sekä sosiaalipolitiikan välillä. Mainitut laitokset muodostivat 1990-luvun puolivälistä saakka myös yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen syyskollokvioiden järjestämispohjan.

Niin Jyväskylän kuin Lapin yliopiston sosiologiassa on ollut tiiviit yhteydet politiikan tutkimukseen, mikä on osaltaan synnyttänyt laaja-alaisuutta ja rajanylityksiä. Vuonna 2020 YHYS-kollokvion järjestelyvastuun otti uutena tahona LUT-yliopisto, mutta koronapandemian vuoksi kollokvio jouduttiin pitämään etäyhteyksin. LUT on viime vuosina laajentunut tekniikan ja talouden alalta yhteiskuntatieteiden ja erityisesti ympäristökysymysten suuntaan. LUT otti vuonna 2024 uudelleen kopin konferenssin järjestämisestä. Seuraavana aluevaltauksena kollokvio järjestetään ensimmäisen keran Oulun yliopistossa 2025. Ympäristösosiologian lisäksi Oulussa tehdään monipuolista kulttuuris-

ta ja yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta muun muassa ympäristöhistoriassa, antropologiassa ja monilajisessa tutkimuksessa. Kollokviota ei tois- taiseksi ole järjestetty myöskään Åbo Akademin toi- mesta, tosin he vastasivat pohjoismaisen NESS-kon- ferenssin järjestämisestä Turussa 2024.

Pekka Jokinen kirjoittaa luvussaan, kuinka kansalli- sesti yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen piirteenä on ollut laaja yhteistyöhakuisuus ja liik- kuvuus esimerkiksi sosiaali- ja politiikkatieteiden välillä. Tämän vuoksi voi olla hankalaa ja kenties tarpeetonakin määritellä tiettyä tutkimusta tiu- kasti ympäristösosiologiaksi tai ympäristöpoliti- kaksi. Jokinen näkee tämän kaltaisen, suomalaiselle yhteiskuntatieteelliselle ympäristötutkimukselle tunnusomaisen tiukkoja disiplinaarajoja kaihtavan ”epäpuhtauden” varauksettoman positiivisena. Ti- lannetta havainnollistaa se, että vakituissa virois- saan aloittaneet ensimmäisen polven ympäristö- politiikan professorit niin Helsingissä, Tampereella kuin Joensuussakin tulivat muilta kuin politiikan tutkimuksen kentiltä. Nämä Suomen ominaispiir- teet ovat luoneet hedelmällisen mahdollisuuden kehittää laajasti ymmärrettyä yhteiskuntatieteel- lisen ympäristötutkimuksen kenttää. Instituutio- naalinen yliopistopohja ei ole siis estänyt sitä, että YHYS-seurassa on toiminut tutkijoita monilta eri tieteenaloilta. Tämä monialaisuus on kestävyys- tieteiden ja kestävyysmurroksen tutkimuksen myö- tä viime vuosien aikana vain laajentunut.

Toisaalta monialaisuus leviää laajasti yli YHYS- kentän, mikä synnyttää aivan uudenlaisia verkostoja ja tapahtumia. Tästä esimerkkinä ovat Helsingissä vuosittain järjestettävät kestävyystieteen päivät (Sustainability Science Days). Vastaavasti Itä-Suomen yliopistossa on järjestetty vuodesta 2021 lähtien monitieteellinen *International Conference for Sustainable Resource Society*, joka kokoaa monialaisesti eri luonnonvaroihin (vesi, metsät, kaivokset, energia) liittyviä kestävyystutkijoita.

Yliopistopolitiikka on kannustanut yliopistoja pro- filoitumaan ja organisaatiomuutoksissa tutkimus- ryhmiä on järjestelty ja nimetty uudelleen. Vaik- ka yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen alalla tehdään kaikissa yliopistoissa monimuotois- ta tutkimusta, joitain paikallisesti rakentuneita ja myös määrätietoisesti rakennettuja vahvuusaluei-

ta on nimettävissä. Tampereen yliopistossa tehtävä alan tutkimus on painottunut ympäristöpolitiikan ja -hallinnan tutkimukseen, luontopolitiikan tut- kimukseen sekä kaupunkitutkimukseen. Ympä- ristöpolitiikan ja -hallinnan tutkimuskohteet ovat vaihdelleet ilmasto-, biodiversiteetti- tai luonnon- varapolitiikasta arjen ympäristöpolitiikan ja kulu- tuksen kysymyksiin. Nousevana tutkimusalueena Tampereella on kiertotalouden tutkimus. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteellisessä ympä- ristötutkimuksessa on viime aikoina tarkasteltu ekohyvintivaltiota ja kehitetty ekososiaalista näkökulmaa sosiaalityöhön. Yliopistossa on myös pitkät energiamurroksen tutkimuksen perinteet. Ympäristöosiologinen tutkimus on kohdentunut muun muassa ruokaan ja arkielämän kestävyyyteen. Monitieteistä ympäristötutkimusta kokoamaan syntyi Jyväskylässä JYU.Wisdom-resurssiviisaus- yhteisö.

Itä-Suomen yliopistossa yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on ollut lähtökohtaisesti moni- tieteistä. Alan tutkimuksen ja opetuksen kehittä- misessä mukana ovat olleet ympäristöpolitiikka, ympäristöoikeus, yhteiskuntamaantiede, kasvatustiede, ympäristöestetiikka, historia sekä metsä- politiikka ja -ekonomia. Alan yhteistyötä on ke- hitetty hyvin tietoisesti ja organisoidusti. Vuosina 2007–2010 Rauno Sairinen palkattiin yhteiskunta- tieteellisen ympäristötutkimuksen professorina koordinoimaan yhteiskuntatieteellistä ympäristö- tutkimusta *Metsä, ympäristö ja yhteiskunta (MYY)* -osaa- miskeskittymän alle (silloin vielä Joensuun yliopis- to). Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on ollut tästä lähtien mukana Itä-Suomen yliopiston strategisissa vahvuusaloissa erilaisina verkosto- organisaatioina, minkä kautta alalle on saatu resurs- seja. Ala onkin kasvanut Itä-Suomessa voimakkaasti ympäristöpolitiikan ja -oikeuden professorien mää- rässä mitattuna. Ympäristöpolitiikalla on myös oma suomenkielinen maisteriohjelma sekä kansainväli- nen maisteriohjelma yhdessä ympäristöoikeuden kanssa. Yliopiston vahvoja tutkimusalueita ovat olleet kestävä luonnonvarahallinnan ja ympäris- tökonfliktien tutkimus, metsäsosiologia, kaivostut- kimus, eläintutkimus sekä ympäristökysymykset kehitystutkimuksessa. Näiden rinnalla ympäristö- oikeuden tutkimus on laajentunut ilmasto- ja ener- giaoikeuden ja -politiikan tutkimukseen.

Helsingin yliopiston ympäristöpolitiikan pro-

fessuuri on kolmen tiedekunnan yhteinen ja vastaa ympäristömuutoksen ja globaalin kestävyuden maisteriohjelmasta. Helsingissä tehtävä ympäristöpolitiikan tutkimus toimii lähellä tieteen ja teknologian tutkimusta. Yliopistossa on myös humanistisen tiedekunnan Venäjän ympäristöpolitiikan professori, bio- ja ympäristötieteellisen tiedekunnan kaupunkiympäristöpolitiikan professori ja valtiotieteellisen tiedekunnan kestävän kulutuksen professori. Alan teemoja on löydettävissä yliopistossa tehtävästä tutkimuksesta tätäkin laajemmin,

Monitieteisenä tutkimusalana yhteiskuntatieteellisellä ympäristötutkimuksella ei ole yhtä selvärajaisia, vakiintunutta lähestymistapaa tai käsitteiden työkalupakkia.

mistä esimerkkinä muun muassa maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa toimiva tutkimusryhmä ”Kestävän talouden prosessitutkimus”, jota johtaa kestävän yrittäjyyden yliopistonlehtori. Helsingin yliopisto on perustanut myös Kestävyystieteen instituutin, jonka resurssit tosin ovat niukat, kuten Janne Hukkinen tekstissään kirjoittaa.

Åbo Akademiassa yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus käynnistyi 1980- ja 1990-lukujen taitteessa valtio-opin ja hallintotieteiden pohjalta. Ruotsin kielen kautta yhteistyö on suuntautunut luontevasti länsinaapuriin. Yhteistyötä ympäristötutkimuksessa ja -opetuksessa on tehty myös Baltian maiden suuntaan osana Baltic University -ohjelmaa. Ann-Sofie Hermanson ja kumppanit kirjoittavat, kuinka Suomen EU-jäsenyyden myötä avautuneet eurooppalaiset rahoituskanavat mahdollistivat entistä suurempia hankkeita, kansainvälistä yhteistyötä ja teoriakehitystä. Viime vuosina Åbo Akademiassa on vahvistunut monitieteinen Itämeren tutkimus ja tämä profilaatio mahdollisti uuden ympäristöpolitiikan professorin, jota hoitaa Nina Tynkkynen.

Samaan tapaan kuin Åbo Akademin tutkimuksessa on vahva alueellinen fokus, myös Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus kohdentuu arktiseen alueeseen ja pohjoiisiin kysymyksiin, ja niiden kautta ympäristöulottuvuus on

tutkimuksessa kattavasti läsnä. Jarno Valkonen kirjoittaa kuinka Lapista on tullut eräänlainen globaalin ympäristömuutoksen laboratorio, eikä pelkääntään positiivisessa mielessä. Tärkeä kokoava rooli yhteiskuntatieteellisen ympäristöalan tutkijoille ja opiskelijoille on ollut ympäristöopintojen sivuainekokonaisuus, jonka pohjalta kehittyi Lapin ja Oulun yliopistojen yhteinen Humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen opintokokonaisuus. Lapin yliopistossa tehtävän yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen vahvoja teemoja ovat matkailun tutkimus ja kaivostutkimus. Viime vuosina yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa on vahvistunut Kestävät luontokulttuurit ja monilajinen tulevaisuus -tutkimusryhmä. Myös saamen- ja alkuperäiskansatutkimuksessa on paljon yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen alle osuvaa työtä, mistä syntyy uutta ja arvokasta teorianmuodostusta.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen perusteita ja metodologisia ohjenuoria on esitelty vuosien varrella monissa oppikirjoissa. Ympäristökysymys-kirjan jälkeen Hailan ja Jokisen toimittama *Ympäristöpolitiikka – mikä ympäristö, kenen politiikka?* (2001) oli tärkeä yleinen oppikirja vuosiksi eteenpäin. Ympäristösosiologiaan saatiin perusoppikirjaksi vuonna 2010 Jarno Valkosen toimittama *Ympäristösosiologia* (uudistettu painos 2016), filosofiaan Markku Oksasen *Ympäristöetiikan perusteet* vuonna 2012 ja ympäristöhistoriaan Suomen ympäristöhistoria 1700-luvulta nykyaikaan (toim. Ruuskanen ym. 2021). Erikseen kannattaa mainita Ilmo Massan laaja toimitustyö eri kumppaneiden kanssa alan teemoja kokoaviksi kirjoiksi: *Riski-yhteiskunnan talous* (1995), *Arkielämän ympäristöpolitiikka* (2006), *Vihreä teoria* (2009) ja *Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen* (2014). Muita tärkeitä alakohtaisia teoksia ovat olleet muun muassa *Tapaustutkimuksen taito* (toim. Laine ym. 2007), *Hyödyllinen luonto – Ekosysteemipalvelut hyvinvointimme perustana* (toim. Hiedanpää ym. 2010), *Eläimet yhteiskunnassa* (toim. Aaltola & Keto 2015), *Kaivos suomalaisessa yhteiskunnassa* (toim. Mononen & Suopajarvi (2016) ja *Tiedeneuvo – ihmistieteen näkökulmia luonnonvarapolitiikan muotoiluun* (toim. Hiedanpää 2021).

YHTEISKUNTATIEEELLISEN YMPÄRISTÖTUTKIMUKSEN LÄHESTYMISTAVAT

”Empiriaa meillä jo aika paljon on, mutta omaa teoriaa vähemmän.” Näin kirjoitti yhteiskunta-politiikan professori emerita Marja Järvelä jäähyväisluennossaan vuonna 2014. Monitieteisenä tutkimusalana yhteiskuntatieteellisellä ympäristötutkimuksella ei ole yhtä selvärajaista, vakiintunutta lähestymistapaa tai käsitteiden työkalupakia. Monialaisella tutkimuksella ei ole myöskään tiettyä teoriaperinnettä, vaan tutkimuskysymysten ratkaisemiseksi tutkijat kokoavat monenlaisia aineksia eri suunnista ja tieteistä. Tässä kirjassa Haila kirjoittaa ympäristöpolitiikan olevan elävää: ongelmien luonne muuttuu koko ajan, ja myös teoreettiset näkemykset ympäristöongelmien taustalla olevista yhteiskunnallisista prosesseista muuttuvat omaa rytmäänsä noudattaen. Näin täytyy myös lähestymistapojen tehdä. Ajatus voi toki olla vaikkapa väitöskirjaansa valmistelevalle nuorelle tutkijalle haastava, mutta toisaalta avaava ja rohkaiseva: kullekin tutkimukselle ei ole jossain valmiina odotamassa ”sitä oikeaa” tapaa tehdä tutkimusta. Tutkimuskohdetta voi lähestyä myös omavalintaisesti perustellen, teoreettisista virtauksista suuremmin välittämättä. Tutkijankoulutuksen keskeisenä tehtävänä on, kuten Haila kirjoittaa, rakentaa ymmärrystä siitä, millä tavalla selkeämpää aihepiiriin ymmärrystä voi kehittää ja tutkimuksellisia ratkaisuja etsiä.

Mualla kehitetyt teoriat eivät välttämättä sellaisenaan istu Suomen kontekstiin.

Omasta taustastaan ja kiinnostuksistaan riippuen jokainen yhteiskuntatieteellisen ympäristöalan tutkija antaisi luultavasti hieman erilaisen vastauksen kysymykseen, mitkä ovat olleet omaan työhön keskeisimmin vaikuttaneet ajattelijat, teoriat ja teokset. Alan teoreettinen kirjallisuus oli 1990-luvulla vielä rajallista ja alan kehitystä leimasi tarttumisen vahvoihin muutosta ohjaaviin näkökulmiin kuten riskiyhteiskuntateoria, ekologisen modernisaation käsitteistö, sosiaalinen kestävyys tai sosiaalinen konstruktivismi. 2000-luvulla tutkimusalan teoriat ja käsitteistöt ovat moninaistu-

neet. Yrjö Haila kirjoittaa, kuinka eri maiden tutkimusperinteissä on eroja, jotka johtuvat pääosin eroista poliittisessa ajattelussa ja politiikan luonteesta eri maissa, minkä vuoksi muualla kehitetyt teoriat eivät välttämättä sellaisenaan istu Suomen kontekstiin. Myös jako teoreettiseen ja pragmaattiseen, tai kriittiseen, institutionaaliseen ja soveltavaan näkökulmaan luo merkittäviä eroja siihen, mitä teoriaa ja käsitteistöä kukin haluaa hyödyntää.

Kukin tutkija hyödyntää myös oman tieteenalansa yleistä käsitteistöä. Pekka Jokisen mukaan esimerkiksi ympäristösosiologian suhde sosiologian omaan teoriaperinteeseen on ollut aina jollakin tavalla hankala, mikä on rakentanut ympäristösosiologian etäisyyttä valtavirtasosiologiaan. Yhdysvaltalaiset Riley Dunlap ja William Catton rakensivat ympäristösosiologisen teoriansa nimenomaan sosiologian perinteisten teorioiden kritiikille, jonka mukaan sosiologian eri suuntauksia oli hallinnut ajatus ihmisen riippumattomuudesta luonnosta. Jokisen mukaan ympäristösosiologian vahvistuminen 1990-luvulla ei kuitenkaan palaudu muutama suureen tutkijanimeen tai johonkin tiettyyn koulukuntaan. Pikemminkin uutta tutkimussuuntausta on leimannut teoreettinen ja käsitteellinen heterogeenisuus, joka debatteineen on tuottanut tutkimukseen dynaamisuutta.

Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus ei ole siis yhden näkökulman tiedettä, vaan sen piirissä esitetään jatkuvasti monia erilaisia teoreettisia ja käytännöllisiä ehdotuksia ihmisen ja luonnon suhteiden järjestämiseksi kestävästi. Näkemuserot saattavat olla suuria. Jokinen kirjoittaa 1990-luvulla käydystä voimakkaasta tiededebatista eurooppalaisen ekologisen modernisaation teorian ja amerikkalaisen rakenteellisesta valtatutkimuksesta ammentaneen ”tuotannon oravanpyörän” teorian välillä. Teoriat esittivät hyvin erilaiset makrososiologiset näkökulmat siihen, miten ympäristöongelmat syntyvät ja miten niitä pitäisi ratkoa. Jokinen kirjoittaa, kuinka ekologisen modernisaation tutkijoiden näkemys yhteiskunnallisesta muutoksesta ja ympäristöpolitiikan mahdollisuuksista oli optimistinen. Tuotannon oravanpyörän koulukunta piti sen sijaan tieteellis-teknologisen edistyksen hidastamista ympäristöpolitiikan ainoana mahdollisena kulkusuuntana ja esitti ekologisen modernisaation palvelevan lähinnä yritysten viherpesua. Tänä päivänä debatti on hajaantunut monille areenoille. Tut-

kimuksessa näkyvät monitieteisen kentän monet uudet ja vanhatkin käsitteistöt ja sanastot, kuten antroposeeni, kestävyysmurros, resilienssi, muutoksen kapasiteetit, ympäristöoikeudenmukaisuus, degrowth, yhteistoiminnallinen hallinta, kestävät luontokulttuurit, ekologinen refleksiivisyys jne. Toki tuotannon oravanpyörän tapaista kritiikkiä esitetään jalostettuna degrowth- ja kohtuustutkimuksen piirissä (ks. tässä teoksessa Nyfors ym. ja Ruuska ym.). Kysymykset teknologian pelastavasta voimasta ja markkinoiden tai globaalin kapitalismin oikeudenmukaisuudesta eivät ole tietenkään kadonneet mihinkään. Jo antiikin aikoina mieliä vaivanneet pohdinnat ihmisen hybriksestä ovat globaalin kaupallisuuden ja digitalisoitumisen aikakaudella relevantimpia kuin koskaan.

Uutta tutkimussuuntausta on leimannut teorettinen ja käsitteellinen heterogeenisuus, joka debatteineen on tuottanut tutkimukseen dynaamisuutta.

Nämä käsitteellis-teoreettiset, jopa filosofiset, kiistat eivät rajaudu akatemian sisäisiin keskusteluihin, vaan valituilla lähestymistavoilla on merkittäviä vaikutuksia yhteiskuntaelämän järjestämiseen ja sen kestävyteen niin ajassa kuin paikassa. Eräs tällainen debatti on liittynyt juuri ekologisen modernisaation teoriaan. Massa kirjoittaa, kuinka julkinen hallinto oli Suomessa sitoutunut niin tiukasti kestävänsä kehityksen ajatuksiin, että ekomodernisaatio ei sopinut sen agendalle. Kestävä kehitys ajateltuna kolmena rinnakkaisena ulottuvuutena, toinen toistensa kanssa vaihdettavissa olevina pääomina, sopi kenties paremmin sektoreihin jakaantuneeseen hallintoon, kun taas ekomodernisaatio olisi vaatinut kokonaan uudenlaisen ajattelun ja sille perustuvan yhteiskuntapolitiikan luomista. Massa arvelee ettei ekomodernisaatio kiinnostanut ehkä myöskään siksi, että ajatus tuli hallinnon ulkopuolelta ja vieläpä marginaalisina pidetyiltä yhteiskuntatieteilijöiltä. Pariissa vuosikymmenessä tilanne on muuttunut. Nykyisin kestävyysmurros ja vihreä siirtymä ovat vahvasti valtiohallinnonkin työsarkaa. Ne edustavat hyvin samanlaista ajattelua kuin ekologinen modernisaatio aikanaan.

Nykyisin nämä erilaiset yhteiskuntatieteelliset lähestymistavat ovat saaneet sijaa myös Suomen ympäristökeskuksessa. Minna Kaljonen kertoo kirjoituksessaan, kuinka monet SYKEN tutkijat ovat laatineet yhteiskuntatieteellisen ympäristöalan väitöskirjoja eri yliopistoissa ja tämä on mahdollistanut hedelmällisen vaihdannan hallinnon arkitodellisuuden ja teoreettisesti motivoituneen tutkimuksen välillä. Tämän kytköksen kautta alalle on avautunut myös suurempia reittejä yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen.

KEHÄLIIKKEESSÄ

Vaikka alan konkarit tuntuvat poikkeuksetta pitävän laaja-alaisuutta positiivisena ja tutkimuksen dynaamisuuden takeena, voi laaja monitieteisyys olla yksittäisen, etenkin nuoren tutkijan näkökulmasta myös päällekkäyvä. Mihin kiinnityn? Mistä aineksista kokoaan pätevä tutkimusteorian työleni? Tätä haaskelua kuvaa samastuttavasti Jarkko Levänen kirjoituksessaan. Haila puolestaan antaa osviittaa tutkimusteorian muodostamiseen ongelmaperusteisesti. Merkilläpantavaa on, että yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus sai alkunsa nuorten tutkijoiden toiminnasta, joista osa toimi samalla ympäristöaktivisteina. Ympäristötutkijalle avautuu tänäkin päivänä monenlaisia toiminnan ja vaikuttamisen mahdollisuuksia ja monet miettivät, voivatko toimia samaan aikaan monella kentällä ja jos, niin millä tavoin. Anna Mustonen ja Ari Lehtinen kuvaavat tekstissään mitä tapahtuu, kun tutkijat laittavat itsensä likoon paikallisissa ympäristökamppailuissa. Marja Järvelä pohti jäähyväisluennossaan, minkä roolin ilmastopolitiikka yhteiskuntapolitiikan tulevaisuussuuntautuneena alana jättää yhteiskuntatieteilijälle: ”Helposti otettava rooli on ehkä kirpun kokoinen, voi kritisoida purevasti toisten toimia. Mutta entäpä jos haluaa koordinaattoriksi ilmastopoliittisiin interventioihin? Siinä tapauksessa täytyy lukea Ulrich Beckin teoksia vielä uudestaan ja kenties luoda kokonaan uutta yhteiskuntatieteellistä teoriaa riskien ominaisuuksista ja hallinnasta.” Järvelän kommenttia kannattaa jatkaa eteenpäin. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tekijöillä on jo nyt paljon yhteiskunnallisia ja myös institutionaalisia rooleja (esimerkkinä ilmasto- ja luontopaneelit), ja ne tulevat vain lisääntymään yhteiskunnan muutostarpeiden voimistuessa. Toisaalta ala kouluttaa

asiantuntijoita sekä murroksen prosesseihin että monikriisisen maailman tarpeisiin. Tutkijat ja opettajat joutuvat miettimään entistä enemmän omaa rooliaan ja kykyään toimia murroksissa.

Kyky ajatella tulevaisuutta ja reflektoida jatkuvasti ja yhä nopeammin yhteiskunnan muutoksia tulee tärkeäksi. Tämän toimijaidentiteetin kriittinen pohtiminen lienee YHYS:in yksi keskeinen tulevaisuuden haaste.

Tutkijat ja opettajat joutuvat miettimään entistä enemmän omaa rooliaan ja kykyään toimia murroksissa.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehityshistoria on sekä rohkaisevaa että lannistavaa luettavaa. Rohkaisevaa on se voima, jota 1960- ja 1980-lukujen ympäristöaktiiveilla ja -tutkijoilla oli ympäristökysymysten yhteiskunnallistamisen käynnistämässä. Rohkaisevaa on yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen vakiintuminen ja laajeneminen tunnustetuksi tutkimusalaksi, vaikkakin kehityksen hitaus on ollut turhauttavaa. Yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta on kasvanut vahva partneri luonnon- ja teknisten tieteiden rinnalle ja ala osallistuu monin tavoin kestävyysaasteiden monialaiseen tutkimukseen, on sitten kyse kierto- ja biotaloudesta, energiamurroksesta, kriittisistä metalleista tai luontokadon estämisestä. Tärkeä ympäristöajatteluun ja -politiikkaan vaikuttava seikka on voimistuva ympäristöaloitteiden vastustus, joka näyttää liittyvän anti-intellektuaalisiin, ehkä jopa autoritaarisiin poliittisiin tavoitteisiin, jotka ovat siirtyneet marginaaleista valtavirtaan. Vihreän agendan vastustus on yhteiskuntatieteellisille ympäristötutkijoille huolestuttavaa, mutta aihe alkaa saada akateemista huomiota myös Suomessa. Uudet tutkimusteemat, mukaan lukien ympäristövastaisuuden muodot, voivat toistaa vanhempia keskusteluja liittyen vapautteen ja sen rajoituksiin, oikeisto-vasemmistoluottavuuteen tai siitä irtautumiseen, vaihtoehtoihin elämäntapoihin ja niin edelleen. Tämän työn on edettävä akateemisten standardien mukaisesti, suhteessa vallitseviin olosuhteisiin ja välttämättä

toriattomuutta ja helppoja moraalisia arvostelmia.

Monien mielestä yleistä kestävyys-temaista tutkimusagenda sanelevat edelleen aivan liian voimakkaasti teknologiset, luonnontieteelliset ja taloudelliset lähtökohdat. Monikriisien ja kestävyysmurroksen maailmassa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen rooli on kuitenkin vahvistumassa, koska polttopisteeseen nousee selkeämmin haasteiden yhteiskunnallisuus, ilkeiden ratkaisujen problematiikka, globaalin kehityksen parempi ymmärtäminen ja hallinnan monimutkaisuus. Pelkästään hyviä ratkaisuja ei ole. Esimerkiksi kestävyysmurros ja ilmastotoimet aiheuttavat suurta huolta ja vastustusta yhteiskunnissa. Niiden ymmärtäminen ja sanallistaminen vaativat vahvaa yhteiskuntatiedettä. Samalla nousevat esiin näkökulmien voimakkaat erot. Esimerkiksi Toni Ruuskan ja kumppaneiden tekstissä perustellaan yhteiskuntatieteiden asemaa luonnontieteellisen tutkimuksen rinnalla antroposeenikeskustelussa ja peräänkuulutetaan samalla kriittistä irtiotoa kasvuhakuisesta taloudesta ja ihmiskeskeisestä tieteestä. Ilona Mettiäisen kirjoitus puolestaan argumentoi yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen puolesta luonnontieteen ja teknologian rinnalla ilmastonkorjausmenetelmiä kehitettäväksi. Ottaen huomioon, kuinka politiikan ja tieteen universalismia kyseenalaistetaan ja se antaa tilaa moniarvoisuudelle, tällaiset erot osoittautuvat todennäköisemmin vahvuuksiksi kuin heikkouksiksi.

Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus näyttää siinä määrin vakiintuneelta, että sen ei tarvitse vakuutella omaa tieteenalaperusteisuuttaan. Institutionaalista asemaa ei kuitenkaan voi ottaa itsestäänselvyytenä. Vaikka yliopistot mielellään nostavat kestävyiden strategioihinsa, esimerkiksi Helsingin yliopistossa tiedekuntien väliin sijoittuvan ympäristöpolitiikan professuurin tulevaisuus on vaakalaudalla, kuten Janne Hukkinen kirjoittaa. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tarve luonnontieteellisen tutkimuksen rinnalla on napakasti perusteltavissa Humen giljotiiniksi kutsutun periaatteen avulla: siitä miten asiat ovat, ei voi päätellä miten niiden pitäisi olla. Luonnontiede voi todeta ympäristön tilan heikkenemisen, mutta tästä tiedosta ei voida suoraan johtaa toimintapolitiikkaa. Demokratiassa sen on tapahduttava yhteiskunnallisen keskustelun, arvonmuodostuksen ja päätöksenteon kautta. Näiden

prosessien ymmärtämiseksi ja fasilitoimiseksi tarvitaan yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta. 2020-luvun yhteiskuntatieteellisessä ympäristötutkimuksessa luonnon- ja tekniset tieteet näyttävät useammin tärkeänä partnerina kuin kilpailijana, samalla kun posthumanistisesta ajattelusta ja teoretisoinneista ammentavat tutkijat liikkuvat sujuvasti myös humanistisen ympäristötutkimuksen kentillä (ks. Santaoja ja Nygren tässä teoksessa).

Keskustelu länsimaisen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen globaalista ymmärryksestä ja dekolonisaatiosta on muualla maailmassa ollut käynnissä jo pitkään, mutta se on rantautunut Suomeen hitaasti. Paine dekolonisaatiokeskusteluun tulee eri suunnista – ei vähiten opiskelijoiden taholta. Dekolonisaation on ajateltu koskevan lähinnä globaalia etelää tai korkeintaan niitä eurooppalaistaustaisia tahoja, jotka ovat rikastuneet siirtomaatavaroiksi muutettujen resurssien hyödyntämisestä jo viidensadan vuoden ajan. Suomi on kuitenkin globaalien talouden rakenteiden kautta osa kolonialistisia maailmantalouden käytäntöjä, joissa hyödyt ja haitat kohdistuvat epäoikeudenmukaisesti. Tekemistä riittää myös kotimaassa, onhan täälläkin luonnonvarojen käytöstä johtuvia alueellisia epätasaisuuksia ja alkuperäiskansojen hyvinvointiin vaikuttavaa historiaa. Saamentutkimus ja erityisesti lisääntyvä saamelainen yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus tekevät näkyväksi pohjoisiin luonnonvaroihin ja elämänmuotoihin liittyviä kolonialistisia rakenteita ja kutsuvat purkutalkoisiin. Saamentutkimuksessa on tarkasteltu kiinnostavasti esimerkiksi monilajista toimeentulotavalla, joka liittyy kasvavaan kansainväliseen posthumanistiseen ja ympäristöoikeudenmukaisuuden tutkimukseen. Se pyrkii dekolonisoimaan monilajisia suhteita, painottaen samalla että monilajisella ajattelulla on viimeaikaista länsimaista teoretisointia huomattavasti pidemmät perinteet. Oulun ja Lapin yliopistojen vetovoimaisuuden taustalla on epäilemättä juuri niissä tehtävä monitieteinen ympäristötutkimus.

Vaikka tutkimustietoa on usean vuosikymmenen ajalta, ympäristöongelmiin on vain harvoin puututtu niiden vakavuuden vaatimalla nopeudella. Tutkimukselle tärkeää systemaattista skeptisyyttä voidaan (väärin)käyttää perusteena hidastelulle.

Ilmastomuutos on vahvasti yhteiskunnallisessa keskustelussa, mutta toimet ovat edelleen riittämättömiä ja tulevaisuus aiheuttaa huolta. Ilmastomuutos ei ole enää yksiselitteisesti teknitieteellisen asiantuntijakaartin määrittelemä, vaan monisyinen asia, jonka ymmärtämiseen ja kokemiseen sekä sen vaikutusten kanssa pärjäämiseen vaikuttaa aina myös kulttuuri. Tehokkaan ilmastopolitiikan kehittäminen on voinut vuosikymmeniä ja tulee viemään edelleen. Euroopan Unionin biodiversiteetti-strategiaan sisältyvä tavoite 30 prosentin osuuden suojelemiseksi kaikesta maa-alueesta esitettiin jo 50 vuotta sitten. Monet sellaiset tutkimusaiheet, jotka viime vuosina ovat nousseet esiin ikään kuin uusina ja kasvattaneet suosiotaan – esimerkkeinä kierto- ja kohtuutalous sekä degrowth-teoria – olivat ensimmäistä kertaa esillä jo 1960-luvulla, siis lähes puoli vuosisataa sitten. Keksimmekö pyörän yhä uudelleen, eteenpäin pääsemättä, vai emmekö ole oppineet mitään?

Vaikka tutkimustietoa on usean vuosikymmenen ajalta, ympäristöongelmiin on vain harvoin puututtu niiden vakavuuden vaatimalla nopeudella.

Kuten Ilmo Massa monen muun tavoin toteaa, kulttuurin muutos etenee hitaasti kompastellen poliittiseen valtaan ja hallintoon. Alan uudet kehityssuunnat innostavat kuitenkin varsinkin nuoria tutkijapolvia ja yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen alueella on väitellyt viime vuosikymmeninä kymmeniä tutkijoita. Ala on noussut yhteiskuntatieteiden valtasuuntausten joukkoon ja sitä arvostetaan myös yhtenä ympäristötieteen ja yhteiskuntatieteen osa-alueena. Timo Järvikoski mietti jo kymmenen vuotta sitten, että yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus voisi aiempaa enemmän pohtia myös kansainvälisen talousjärjestelmän ja muiden valtajärjestelmien muuttamisen mahdollisuuksia, vaikka muutosten toteuttaminen vaatiikin kansalaisten toimintaa. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehitystä voidaan kenties hahmottaa heuristisena spiraalina, jossa sa-

mojen kysymysten pariin palataan yhä uudelleen, mutta ei lähtöpisteeseen, vaan uusin teoreettisin ja menetelmällisin välinein varustautuneena, uudella ymmärryksellä.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen alalla on suuri tarve kehittää menetelmiä ja tutkimuskäsitteitä pysyäkseen perässä globaaleissa ja teknologisissa muutoksissa. 1970-luvulta peräisin oleva slogan ”Think globally, act locally” on 2020-luvulla edelleen vähintään yhtä osuva. Antroposeenin aikana, planetaaristen rajojen ylittyessä elämme läpikotaisin globalisoituneessa maailmassa. Ilmastonmuutoksen kaltaiset eksistentiaaliset uhat eivät noudata hallinnollisia rajoja. Kuitenkin niin taustalla olevat päätökset ja päästölähteet kuin vaikutukset ja niistä kärsivät ihmiset ja muunlaiset ovat aina paikallisia. Hallitsevat narratiivit korostavat teknologisen muutoksen merkitystä ja nopeutta sekä sen mahdollisesti rajuja vaikutuksia yhteisölliseen – myös ei-inhimilliseen – elämään. Riippumatta siitä, miten kehitys todellisuudessa etenee, yhteiskuntia tällä hetkellä koettelevat lukuisat kriisit vaikuttavat epäilemättä osaamisalueisiin ja ammatillisiin yhteisöihin sekä jokaisen suhteeseen ympäristöasioihin. Olipa kyse geospaatialisesta tiedosta, alustataloudesta, sosiaalisesta mediasta, tekoälystä tai jostain vielä tuntemattomasta, yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen on välttämättä kehitettävä menetelmiään voidakseen tarttua näihin muutoksiin.

LOPUKSI

Vaikka aikamme päällä on synkät varjot, tutkimusalamme tulevaisuus näyttää valoisalta. Janne Hukkisen sanoin ”yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on tuomittu menestymään yliopistomaailmassa”. Tähän sitä ajavat yhteiskunnalliset muutokset. Yhteiskunta on kauttaaltaan ”ympäristöitynyt”. Ilmasto- ja luontokriisiin on herätty ja monet yhteiskunnat ottavat askeleita kohti kestävyysmurrosta. Aikakautemme ongelmien mittakaava ja vakavuus – eli nykyisin usein mainittu monikriisi – on tehnyt selväksi monitieteisen tutkimuksen ja tieteenalarajat ylittävän yhteistyön välttämättömyyden. Yhteiskuntatieteelliselle ympäristötutkimukselle on ilman muuta tulevaisuudessa suurta tarvetta sekä tieteenä että yhteiskunnallisen tehtävän osalta. Tieteellisesti ajatellen tarvitsemme parempaa ymmärrystä monimuotoi-

Vaikka aikamme päällä on synkät varjot, tutkimusalamme tulevaisuus näyttää valoisalta.

sista ja muuttuvista suhteista niiden asioiden välillä, jotka muodostavat yhteisen maailmamme ja tekevät siitä vieraanvaraisen elämälle; asioiden, joita voidaan kutsua yhteiskunnaksi, ympäristöksi, ihmisiksi ja luonnoksi, mutta joihin joissakin (post-humanistisissa) konteksteissa viitataan jo muilla tavoilla. Toisaalta yhteiskunnalliseen keskusteluun ja vaikuttamiseen sekä ratkaisujen valmisteluun ja päätöksentekoon tarvitaan tutkimuksen tarjoamaa tietoa ja ymmärrystä. Myös opetus eli osajien koulutus on tärkeää ja ala myös kiinnostaa. Yhteiskuntatieteellisen ympäristöalan opinnot ovat suosituimpien joukossa monissa yliopistoissa.

Tämän kokoelman tekstit piirtävät kuvaa yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta Suomessa yli kolmelta vuosikymmeneltä. Piirtyvä kuva on värikäs ja moniulotteinen – alan tutkimus ja opetus on kehittynyt erilaisten tapahtumaketjujen seurauksena eri yliopistoissa, osana erilaisia institutionaalisia rakenteita. Seuran ja alan kehitykseen ovat keskeisesti vaikuttaneet yksittäiset henkilöt, sinnikkäät tienraivaajat, ja yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus raivaa edelleen tilaa itselleen vakiintuneiden akateemisten arvojen, käytäntöjen ja instituutioiden leikkauskohdissa. Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on läpikotaisin monitieteinen tutkimusala ja lähestymistapa, joka tunnustetaan niin Suomen akatemian tutkimuslaluokituksessa kuin myös kansainvälisestikin merkittävänä kenttänä. Se ei kuitenkaan ole oma oppiala, vaan monien tieteenalojen koelma. Metaforana yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on sateenvarjo, jonka alle mahtuu monia ympäristö-alkuisia tutkimusaloja sekä tutkimuskohteesta ja -ongelmasta riippuen muilla lähitieteenaloilla tehtävää tutkimusta. Yhteisessä suojassa kasvavana joukkona voimistumme, iloitsemme ja työstämme jänniä uusia avauksia.

LÄHTEET

- AALTOLA, E. & KETO, S. (TOIM.)** (2015) Eläimet yhteiskunnassa. Into Kustannus, Helsinki.
- HAILA, Y. & JOKINEN, P. (TOIM.)** (2001) Ympäristöpolitiikka – mikä ympäristö, kenen politiikka. Vastapaino, Tampere.
- HIEDANPÄÄ, J. (TOIM.)** (2021) Tiedeneuvo – ihmistieteen näkökulmia luonnonvarapolitiikan muotoiluun. Vastapaino, Tampere.
- HIEDANPÄÄ, J., SUVANTOLA, L. & NASKALI A. (TOIM.)** (2010) Hyödyllinen luonto – Ekosysteemipalvelut hyvinvointimme perustana. Vastapaino, Tampere.
- LAINEN, M., BAMBERG, J. & JOKINEN, P. (TOIM.)** (2007) Tapaustutkimuksen taito. Gaudeamus, Helsinki.
- MASSA, I. (TOIM.)** (2009) Vihreä teoria. Ympäristö yhteiskuntateorioissa. Gaudeamus, Helsinki.
- MASSA, I. (TOIM.)** (2014) Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen. Gaudeamus, Helsinki.
- MASSA, I. & AHONEN, S. (TOIM.)** (2006) Arkielämän ympäristöpolitiikka. Gaudeamus, Helsinki.
- MASSA, I. & RAHKONEN, O. (TOIM.)** (1995) Riskiyhteiskunnan talous. Gaudeamus, Helsinki.
- MASSA, I. & SAIRINEN, R. (TOIM.)** (1991) Ympäristökysymys. Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle. Gaudeamus, Helsinki.
- MONONEN, T. & SUOPAJÄRVI, L. (TOIM.)** (2016) Kaivos suomalaisessa yhteiskunnassa. Lapland University Press, Rovaniemi.
- NURMELA, J., PALDANIUS, J., SAIRINEN, R. & TANSKANEN, E. (1989)** Yhteiskuntatieteet ja tulevaisuustutkimus energiatutkimuksessa. Selvitys tutkimuksen osa-alueista ja tutkimustarpeista. Kauppa- ja teollisuusministeriö, Energiaosasto, Sarja D:164. Helsinki.
- OKSANEN, M. (2012)** Ympäristöetiikan perusteet. Luonne, historia ja käsitteet. Gaudeamus, Helsinki.
- RUUSKANEN, E., SCHÖNACH, P. & VÄYRYNEN, K. (TOIM.)** (2021) Suomen ympäristöhistoria 1700-luvulta nykyaikaan. Vastapaino, Tampere.
- VALKONEN, J. (TOIM.)** (2010) Ympäristösosiologia. Sanoma Press.

RAUNO SAIRINEN, MINNA SANTAOJA, EEVA BERGLUND,
PASI HEIKKURINEN, LASSE PELTONEN & CORINNA CASI

Three decades of environmental social science in Finland

Today ecology, climate, waterways, soil, and energy are perceived as clearly societal phenomena and subjects of social science research.¹ Environmental social science examines how environmental issues become societal problems and how these could be addressed in society. If the social sciences play a significant role in creating and critically understanding this shift, this has not been the case for very long. The Finnish Society for Environmental Social Science² (YHYS) was established 30 years ago in 1994. Around the same time, Finland saw the creation of its first professorship in environmental policy, and gradually the field began to gain an institutional foothold in universities. The multidisciplinary field is now established, and it has diversified and developed a clear profile of its own over these decades. The purpose of this book is to celebrate YHYS's anniversary, assess developments

in environmental social science research, and reflect on future challenges.

In fact the roots of environmental social science in Finland stretch further back than the founding of YHYS, by several decades even. Thus, this book begins by looking into the past. Each Finnish university has had a unique development path, and so the book allocates ample space to describing them. In the very challenging process of establishing a new research field, the role of pioneers has been crucial. Personal accounts provide an interesting glimpse into the various historical dynamics of science policy and its politics. Moving closer to the present day, there are accounts by researchers from key universities in the field, where they assess more recent developments in the field and its forms of disciplinary institutionalization.

We are grateful for the enthusiasm of the many

1 This text is translated from the book's Finnish Introduction. The first iteration for a translation was produced with the help of ChatGPT and developed by E.B., M.S., C.C. and R.S.

2 "Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus", translated word-by-word, would be "social scientific environmental research". However, the English name for the field and the society has been "environmental social science". The society's name refers to the field of research in the singular. In translation, we have used the singular form, though we felt slightly uncomfortable with the choice. As described in the text, the field is thoroughly multidisciplinary and thus it could be more adequate to speak of "environmental social sciences" in the plural. At the same time, this volume and the introduction still perform some demarcation work. This is necessary whether we consider our subject an academic discipline, a field of research or even more loosely, a domain of scholarship or research.

contributors who joined in the book project. YHYS has always stood for collaboration and collective work, which this book exemplifies. It is also a reminder that the world of research thrives on cooperation as well as fierce competitiveness. This book is not just about environmental social science but about how science and research relate to policy and how this relationship has developed in our universities. In part the story of environmental social science as an emerging research community makes for a difficult read. How hard it is for new fields of research – no matter how important – to gain visibility, acceptance, and institutional stability! Hopefully, the stories in this book will provide broader lessons for the makers of science policy. Could the development paths of emerging, socially relevant, fields of research be made less difficult even?

At the same time, as we survey our own activities, it's good to keep an eye on the adjacent disciplines collaborating with us. Environmental research today operates on a highly multidisciplinary terrain, where the social sciences play their part. And so environmental social science collaborates widely with the natural sciences, engineering, health and medicine, as well as educational sciences. There is constant interaction and mutual learning. We hope that this book, for its part, provides other disciplines an understanding of how the social sciences have developed their relationship with things environmental and how the picture is evolving.

THE ENVIRONMENT AS A SOCIAL PROBLEM PRIOR TO THE (ENVIRONMENTAL) SOCIAL SCIENCES

The foundations of environmental social science lie in efforts to understand the relationships between the entities we now call society, the environment, and nature as historical realities. The emergence of something we now know as the environment as a social issue has been a slow process, which continues to evolve and develop.

In Finland, traditions of nature protection date back to the 19th century. The first Nature Conservation Act is from 1923. However, for a long time there was a strong sense of a divide between untouched nature to be preserved and culture, the world of urbanization and modernization. The idea that nature conservation was a societal

issue only arose in the 1950s, when the ideas of social and economic nature conservation emerged. In Finland, as in many Western countries, a broad environmental awakening emerged from the mid-1960s onwards. Young activists raised concerns about environmental pollution and dangerous toxins, giving rise to the notion that the environment in general needed protection. The ecological debate of the late 1960s highlighted the need to think about environmental issues as social, something that was also reflected in public debate. Yet, for some reason, social scientists were not quick to awaken to this challenge.

There were, however, numerous pamphlets that contributed to debate on environmental issues, some of which Rauno Sairinen presents in his text. Growing numbers of young environmental experts, planners, and activists published environmental pamphlets between 1968 and 1972, followed later by more scientific works. One of the initiators of the debate was the fisherman and environmental thinker Pentti Linkola. Linkola and other activists considered society and its modes of operation as the causes of the environmental crisis, but they placed little hope in the social sciences, viewing them more as part of the problem. The message was that ecology and natural science needed to be integrated into social and public policy.

Through society-wide debate environmental issues also entered party politics. As Sairinen writes, the first environmental program by any political party in Finland was *Vår rätt att leva – miljödebatt* (Our Right to Live – Environmental Debate) published in 1970 by Svensk Ungdom, the youth organization of the Swedish People's Party. Although most struggles were local, as a movement environmentalism was essentially international, or at least "trans-local". Young activists read international environmental literature, and influential pamphlets were quickly translated into Finnish. A key event was the United Nations Conference on the Human Environment in Stockholm of 1972, which led to the publication *Natural Resources and the Environment*. The Club of Rome's report *The Limits to Growth* was translated into Finnish in 1974. Meanwhile discussions on limits to economic growth went on in Finland for several years, instigated by both scientists and politicians. One of the most visible figures in this debate was professor Pentti Malaska, founder of

futures research in Finland and a member of the Club of Rome.

In the mid-1970s there was a clear break in environmental activism, likely due how strongly party-politicized Finnish society became then. In the early 1970s, student and leftist movements shifted strongly to the left and environmental issues, like other themes, became caught up in political games and ideological battles. It was in the same period that Finland began to devise new administrative and planning systems for protecting the environment. In turn this meant that environmental issues appeared as societal issues, even as they were compartmentalized into a bounded sector within social policy. However, due to political disagreements, establishing a Ministry of the Environment had to wait until 1983.

In the late 1970s, a new generation of young people became active in alternative and grassroots movements, with the campaign to save Kojjärvi (a controversial waterfowl wetland) leading the way. Discontent with parties and government was becoming widespread, whilst environmental concerns were only growing. The emerging Green movement presented environmental issues as cutting across social divisions and emphasized citizens' own responsibility for greening their lifestyles. For the first time, energy was brought to the forefront of ecological politics.

From the late 1960s to the early 1980s, young activists, environmental scientists and other professionals set the tone for debates that challenged societal developments contributing to the environmental crisis, and fed ecological politics. On the whole, this environmental awakening made little impact on the social sciences, and there was little understanding of its social implications, which were, in fact, already apparent.

THE EARLY YEARS OF ENVIRONMENTAL SOCIAL SCIENCE

Stimulated by public debate, the scientific establishment in Finland began to consider the research challenges posed by environmental problems as early as the late 1960s. The comprehensive report *Ympäristön pilaantuminen ja sen ehkäiseminen* (Environmental pollution and its prevention, 1970) by the state scientific committees, marked the start of a systematic development of

On the whole, this environmental awakening made little impact on the social sciences, and there was little understanding of its social implications, which were, in fact, already apparent.

environmental research. The publication even mentioned environmental sociology, although it did not see it as a practical necessity at the time.

Not all social scientists were blind to environmental issues. In a few universities, there were moves toward environmental social science research in the early 1970s. At the University of Tampere, inspired by the *human ecology* approach of the Chicago School, a department of economic and social ecology was established as early as 1968. However, it did not evolve into environmental research and later became regional studies. Another significant development at Tampere occurred in the fall of 1971 when Briitta Koskiaho, a researcher at the Department of Social Policy, initiated the establishment of environmental policy as an academic subject. In 1972, Koskiaho published the textbook *Ympäristöpolitiikka* (Environmental Policy, Part I), which justified the need for the new subject and shaped its content, particularly as a new sector of social policy. Around the same time, at the University of Helsinki, Jussi Raumolin was gathering together a small group of students interested in ecology at the Department of Social Policy, but this activity did not develop into an established research field.

Other universities also began moving forward in the 1970s. In Turku, interdisciplinary studies in environmental protection were introduced in the late 1970s, which involved sociology courses and students. Timo Järvikoski initiated research into the sociology of environmental and natural resources at the Department of Sociology. Additionally, under the leadership of Pentti Malaska, futures studies were developed, leading to the founding of Turku's Futures Research Centre in 1992, which has continued to be a key site for environmental social

science in Finland. In Joensuu, environmental social science themes were developed in the 1970s by professors Kyösti Pulliainen (economics) and Leena Aho (education).

A more pronounced launch of environmental social science took place in the 1980s, when young researchers, students, and environmental activists in various universities began building a new research field in informal seminars and small-scale research projects. Participants included social scientists from many disciplines, with scholars from geography, biological sciences, and environmental protection also involved. From the mid-1980s onwards, environmental policy could be studied as a specialization within social and public policy at the University of Helsinki, in a study program developed by Ilmo Massa.

Young researchers, students, and environmental activists in various universities began building a new research field in informal seminars and small-scale research projects.

In the early 1990s, work on environmental policy was given more resources at the University of Tampere. First, a lecturer position in environmental policy was established in the Department of Regional Studies, with Jussi Raumolin appointed to the role. In 1992, the same department created a professorship in environmental policy, which Raumolin took up, while Jyrki Luukkanen was appointed as a temporary lecturer. The first students to major in environmental policy were admitted in 1994. In this book, Jarmo Vehmas describes the explosive growth in the popularity of environmental policy as a minor. The professorship in environmental policy at Tampere was made permanent in the fall of 1994, and Yrjö Haila recruited to the position, which he held until 2014, while Briitta Koskiahho and Jussi Raumolin had also applied. Importantly, from the fall 1999 onwards, resources for teaching environmental policy in Tampere stabilized, with the lecturer position also becoming permanent.

Thus, we can say that environmental social science gained its first professorship in 1992 at Tampere. In other universities, chairs in the field took longer to establish. There was significant resistance to change. In their contributions to this book, Ilmo Massa (Helsinki), Pekka Jokinen (Turku), Yrjö Haila (Tampere), Timo Järvikoski (Turku and Oulu), and Pertti Rannikko (Joensuu) vividly describe how the field emerged through the efforts of individuals and how challenging the process was amid skepticism and failures. At the same time, the texts highlight the communities of enthusiastic and motivated students and young researchers, whose solidarity and group spirit helped support them as they navigated the bureaucratic struggles.

In Finland, ministries and government research institutions have played a significant role in developing new socially relevant fields. However, the state's role in the early development of environmental social science was lukewarm at best. As Ilmo Massa describes, even the recently established Ministry of the Environment viewed social scientists and interdisciplinary approaches with suspicion and outright opposition. For a long time, within the administration all environmental research was viewed as primarily natural science. This was also reflected in the personnel of the Finnish Environment Institute (SYKE). The contrast with the present is stark, as social scientists are now an integral part of SYKE's work.

An interesting early exception to state support for the research field was the energy sector. In 1986, the Energy Department of the Ministry of Trade and Industry launched an extensive social science research program into energy, which ultimately lasted nearly ten years in two phases. In the background of this initiative were debates around energy and nuclear power, which had been intensified by the Chernobyl nuclear accident. The program funded numerous political scientists, historians, social psychologists, and researchers in futures studies and environmental policy. It produced a broader report on research needs titled *Yhteiskuntatieteet ja tulevaisuudentutkimus energiatutkimuksessa* (Social Sciences and Futures Studies in Energy Research, Nurmela et al. 1989), which had a strong connection to environmental social science. Later, the Energy Department

funded social science research on nuclear waste for many years (see Litmanen et al. in this volume on the development of the field at the University of Jyväskylä).

For a new research field to take shape there must always be events and publication. In 1990, Ilmo Massa, Rauno Sairinen, and Jari Paldanius organized a seminar on environmental social science at the University of Helsinki, which drew considerable public attention. As an outcome, the book *Ympäristökysymys – Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle* (The Environmental Question: The Challenge of Environmental Threats to Society), edited by Massa and Sairinen, was published in 1991. The book became a key work in environmental social science laying the foundation for many other books and articles, and becoming a core textbook for students. In its preface, Massa and Sairinen noted that the reaction of the social sciences to environmental problems had been surprisingly passive. They viewed the absence of the social sciences among those addressing environmental issues as a significant barrier to developing ecological perspectives in society at large.

The academic foundations of environmental social science in Finland were thus initially established at the universities of Tampere, Helsinki, and Joensuu (later the University of Eastern Finland) through teaching and research on environmental policy, as well as in environmental sociology at the universities of Turku and Jyväskylä. The development of the field in these universities in the 1990s and continuing into the 2000s is described in detail in several texts in this book.

In the 1990s, environmental social science (or the environmental social sciences in the plural, bearing in mind the still ongoing breadth of the field) developed more or less in parallel across Finnish universities. Teaching began to emerge more strongly in the late 1990s but after the experiences of Tampere, established professorships had to wait until the 2000s. The University of Joensuu created a professorship in environmental policy in 2000, and appointed Pertti Rannikko. In Helsinki, Ilmo Massa held a professorship in environmental policy from 2001 to 2006, after which the professorship was made permanent and Janne Hukkinen took up the role. From the late 1990s onwards, several professors pursuing strongly

environmental research themes worked the field, such as Marja Järvelä (University of Jyväskylä in social policy), Esa Konttinen (University of Jyväskylä in sociology), and Erland Eklund (Åbo Akademi in rural studies).

ENVIRONMENTAL SOCIAL SCIENCE OR SOCIAL ENVIRONMENTAL RESEARCH?

By the 1990s, a significant number of social scientists were becoming interested in environmental issues, especially the younger generation. There were only a few senior academics, let alone professors. This created a strong demand for a new scientific society. National networking among environmental social scientists in Finland began properly in 1994, with the creation of both YHYS and the Yt-ymp email list, which is still in active use.

As Jarmo Vehmas writes, setting up environmental policy as a discipline at the University of Tampere and founding the society were closely linked processes. On the one hand, the environmental policy professorship provided an institutional basis for the society, while on the other hand, the society was expected to support the development of research and teaching in environmental policy. The trio preparing for the founding of the society included Juhani Tirkkonen, Jukka Tuomela, and Jarmo Vehmas.

The field fought for a place and some standing within the Academy of Finland's committees and its recognized arenas of research.

YHYS (the Finnish Society for Environmental Social Science) was established in 1994 to bring together researchers and resources in an emerging research area that was recognizable as a field but still fragmented. On the one hand, it did not have a clearly defined disciplinary basis, encompassing as it did sociologists, philosophers, international relations scholars, political scientists, social policy researchers, geographers, historians, and futures studies experts. On the other hand, these researchers were geographically dispersed across Finland, and furthermore, those whose interest in environmental

issues emerged from within the social and human sciences often worked on the margins of their own disciplines and institutions. People felt a need for collaborative, multidisciplinary work and better networking. One of the motives from the outset was claiming space. The field fought for a place and some standing within the Academy of Finland's committees and its recognized arenas of research, something that was crucial to secure research funding.

There was a need to demonstrate that although environmental concerns had largely arisen from within the natural sciences, it was not their exclusive right to study environmental issues.

Social scientists emphasized that the field should draw from the theoretical, conceptual, and methodological traditions of the social sciences, arguing that the field is not a theme-based research area. The term "social science" was used to construct and justify the scientific validity of the field, which was not initially self-evident. There was a need to demonstrate that although environmental concerns had largely arisen from within the natural sciences, it was not their exclusive right to study environmental issues. When discussions about the name of the new society were held at the founding meeting – should it be called the Society for Social Environmental Research – Jussi Raumolin, the society's first chair, was clear: the society should specifically be for social scientific research – after all, self-respecting natural scientists couldn't even imagine founding a "Society for Natural Environmental Research."

And yet the question remains: do we talk about environmental social scientific research or social environmental research? The issue is not merely technical, it touches on deeper questions about the nature of environmental social science – or, indeed, the environmental social sciences in the plural. The debate should also be treated within its historical context. For instance, emeritus

professor of environmental policy, Yrjö Haila, consistently uses the term social environmental research (yhteiskunnallinen ympäristötutkimus in Finnish), for instance in his texts for this book. This choice may partly be explained by Haila's background in the natural sciences, which may have made it difficult for him to align more strictly with the research traditions of the social sciences. At the same time, in the "Tampere school" of environmental policy research, shaped during Haila's term, environmental social research has been understood as a thematically focused and problem-based multidisciplinary research field.

Nonetheless, the field can be seen as extending beyond social scientific research. It is not strictly located within established social science institutions and it accommodates research from varied starting points. In this sense, social environmental research may be closer to the multidisciplinary sustainability science that has grown in recent decades than the more narrowly defined environmental social science. This topic is explored further in this book by Jarkko Levänen in his essay on the relationship between sustainability science and environmental social science. In the society's annual meetings, the question of changing the society's name to reflect the broader research field, for instance to the Society for Cultural and Social Environmental Research or the Society for Sustainability Research, has been raised occasionally. Some members have also brought up the question of including environmental humanities. However, these changes have ultimately not been deemed necessary. The society has been found to represent a wide, multi- and interdisciplinary environmental research field despite its name, and it continues to welcome researchers from diverse backgrounds. Internationally, the society's name still defines the field in a relevant manner, as evidenced by Stanford's recently created, similarly named Environmental Social Sciences department.

THE FINNISH SOCIETY FOR ENVIRONMENTAL SOCIAL SCIENCE (YHYS)

The founding meeting of the YHYS society took place in Tampere in February 1994. Invitations to the meeting were sent via the "yt-ymp" email list, which became the society's official communication channel. The society's activities began with

statutory meetings paralleled by the organizing of an interdisciplinary environmental research seminar in Tampere, and the publishing of a regular newsletter. After Raumolin, Matti Kamppinen was elected as the chair and Markku Wilenius as vice-chair. During their time, the first bibliography of environmental social science from 1990–1996 was compiled. The review, based on surveys sent to researchers in the field and edited by Tytti Viinikainen, was produced in cooperation with the Finnish Environment Institute. The review looked at the development of environmental social science through disciplinary lenses, including environmental philosophy, policy studies, history, economics, and law. Compiling a similar bibliography today would be nearly impossible, the field has grown so much; even at that time, the bibliography of Finnish environmental social science spanned over 60 pages.

The society's purpose is to promote research and education in the field, act as a national body for collaboration between researchers and students, and advocate for the interests of environmental social science. Yrjö Haila, the society's longest-serving chair, was elected in 1998, and it was under his leadership that the society established its key regular activities. The most important of these are the annual scientific conference, which came to be known as the YHYS Fall Colloquium, and the annual "Spring Consultation" (*kevätneuvokki*), originally organized with environmental administration, with Environmental Counselor Sauli Rouhinen being a driving force. The Spring Consultations eventually led to the Policy Dialogues, organized in collaboration with the Forum for Environmental Information, established in 2010, with varying themes (see Höjjer et al. in this volume).

YHYS's international research conference was first held in Tampere in 1995. Since then, the colloquium has been organized annually in collaboration with different Finnish universities and research groups, ensuring a new flavor and perspectives from different disciplines and locations each year. The main responsibility for organizing it has so far fallen on environmental policy and environmental sociology research groups, but as the field has expanded to different universities, the organizing base for the colloquium has also

grown. Support from the Federation of Finnish Learned Societies has allowed the society to bring international keynote speakers to Finland, and so despite its small size and relatively young age, the society has built significant bridges between Finland and the rest of the world. An example could be Jouni Paavola from the University of Leeds, whose professorship is precisely in Environmental Social Science. In addition to keynotes, the colloquium hosts a wide range of thematic workshops where both doctoral researchers and senior scholars have an opportunity to present their work and ideas. (See the table for past colloquium locations, themes, and keynote speakers.) The Fall Colloquium has also become an important venue for the society's student activities. A networking event for doctoral researchers from different universities has been organized in connection with the colloquium. Since 2014, the society has also granted the Yrjö Haila Master's Thesis Award for outstanding theses in the field. In his contribution to this volume, emeritus professor Haila reflects on the vision of societal environmental research that has guided his choices for the awarded books.

Another important form of international, especially Nordic, collaboration for researchers in environmental social sciences is the NESS (Nordic Environmental Social Science) series of conferences. NESS began in the early 1990s when interest in environmental social science emerged in various places, and the need for international cooperation was recognized. NESS collaboration started in 1993 with a workshop held at a political science conference in Oslo. The first actual NESS conference was held two years later in Gothenburg. NESS has been held three times in Finland: in Turku in 2003, in Tampere in 2017, and again in Turku in 2024, organized by Åbo Akademi. Additionally, in 2009, the Finnish Environment Institute (SYKE) organized the conference in London in collaboration with UCL Environment Institute.

NESS is an excellent example of a self-organizing research community: there is no formal organization behind the conferences, the responsibilities for organizing them rotate between different countries and universities. Apart from the break caused by the COVID-19 pandemic, the NESS conference has been held regularly every two years since 1993. The

YHYS Fall Colloquiums 1995–2024

YEAR	PLACE	THEME	KEYNOTES
1995	Tampere	Environment & Society	Matthias Finger, John O'Neill, Francois Ost, Göran Sundqvist
1996	Tampere	Global Environmental Problems and Contemporary Society	Gert Spaargaren, Steven Yearley
1997	Turku	Natural Resources and Social Institutions: Cultural Management of Biodiversity	Monica Hammer, Susan H. Hanna, Ann-Mari Jansson, Timothy Swanson
1998	Tampere	Society and the Environment. Environment Policy Implications of Large Infrastructure Projects	Walter Vermeulen, Thomas Hughes, Dieter Rucht
1999	Helsinki	Society and the Environment: From Routine to Risk	Jacqueline Kramer, Avner de-Shalit, David Rapport, Gene Rochlin
2000	Tampere	Society and the Environment: Environmental Social Science Status and Perspectives	Andrew Dobson, Riley Dunlap, Andrew Jamison, Timothy Luke, Knut Sørensen, Brian Wynne
2001	Turku	Society and the Environment. Knowledge – Environment – Information	Sonja Boehmer-Christiansen, Luigi Pellizzoni
2002	Jyväskylä	Globalization, Governance and Conflicts	James M. Jasper, Roger Keil, Steven Yearley
2003	Tampere	The Problem-Oriented Nature of Environmental Social Science: Integrating Knowledge with Practices	Stewart Lockie, Phil Macnaghten
2004	Helsinki	Governing the Environment: From Everyday Life to Organizational Practices	Duncan Lieferrink, Elizabeth Shove, Gert Spaargaren
2005	Turku	Issues in Green Democracy	Karin Bäckstrand, Tim Hayward
2006	Tampere	Case Study as a Methodological Perspective in Environmental Social Science	David Demeritt, James Throgmorton, Frank Fischer
2007	Jyväskylä	Energy and Environment – Competing Powers?	Joyeeta Gupta, Frede Hvelplund, Michael Redclift
2008	Joensuu	Challenges of European environmental policy: from environmental integration to global responsibility and better regulation	Andrew Jordan, Ludwig Krämer, Susan Baker
2009	Helsinki	Environmental governance of natural resources, the economy, and consumption	Marina Fischer-Kowalski, Arild Vatn, Inge Røpke
2010	Tampere	Science – Policy – the Environment: Interpretative Policy Analysis in Environmental Social Science	Silvio Funtovicz, Susan Owens, Dvora Yanow
2011	Joensuu	Social Pathways Of Environmental Change: Vulnerability, Tradeoffs And Livelihoods	Kevin Hanna, Marie Appelstrand, Terry Marsden
2012	Turku	Environmental Justice and New Metaphors	Gert Goeminne, Brendon Larson, Kerri Woods, Janne Hukkinen, Karoliina Lummaa
2013	Jyväskylä	Green Consumerism – Exploring Dilemmas of Sustainable Consumption	Yrjö Haila, Bente Halkier, Peter Oosterveer
2014	Helsinki	Practising environmental social science: 20 years of contested methodologies	Aidan While, Stephanie Lavau, Matthew Cashmore
2015	Tampere	Creating experiment-driven environmental policy	James Evans, Vanesa Castan Broto
2016	Joensuu	Public or private sustainability?	Karin Bäckstrand, Harro van Asselt, Helga Püzl
2017	Turku	Environmental Politics, Economy and Knowledge	Elisa Morgera & Louisa Parks, Karin Edvardsson Björnberg, Jouni Paavola, Juha Hiedanpää
2018	Rovaniemi	Naturecultures	Philip Vannini, Laura Watts, Rauna Kuokkanen, Päivö Kinnunen
2019	Jyväskylä	Wisdom in crisis	Nicole Klenk, Tero Mustonen, Rolf Lidskog, Taru Peltola
2020	LUT University, etänä	Measuring and valuing sustainability	David P. Carter, Stephen Morse, Anna Kuokkanen, Christopher Preston
2021	Aalto University	Sustainable welfare: States and capabilities of transformation	Shane Epting, Julia Steinberger, Susan Chomba, Lauri Rapeli
2022	Tampere	Messy sustainability: Uncertainties in policy implementation	Jens Lachmund, Stephanie Lavau, David Laws, Sina Leipold
2023	Joensuu	Polycrisis – eco-social linkages, responses and reconstruction	Ulrich Brand, Patience Mususa, Ville Lähde
2024	Lappeenranta	The Anthropocene: Action and agency for preventing collapse	Steffen Böhm, Katriina Soini

history of NESS conferences has been compiled on the YHYS website.³ In this volume, one of the key figures in NESS collaboration, professor emerita Katarina Eckerberg from Umeå University, writes about the significance of this Nordic cooperation within environmental social science. She also highlights the uniqueness of YHYS as a society, even in the Nordic context.

In the early years, there was a dream of establishing a joint Nordic publication, but for such a small society, the effort would have been too much.

For a time, the society's regular annual program also included a spring seminar organized in collaboration with another scientific society. For example, in 2007, a discussion event titled "The Women of Environmental Policy – Genders under Scrutiny" (*Ympäristöpolitiikan naiset – Sukupuolet syynissä*) was held in collaboration with the Finnish Society for Women's Studies (now the Association for Gender Studies). Johanna Kohl and Minna Kaljonen wrote in the YHYS newsletter how "during the seminar, several common interfaces and theoretical foundations were discovered between feminist and environmental research." The fifth and so far last spring seminar was held in 2008 in collaboration with the Finnish Cyclists' Federation (*Pyöräilykuntien verkosto ry*) on the topic of "Cycling in Traffic and Landscapes of the Mind" (*Pyöräilyä liikenteessä ja mielenmaisemissa*). The YHYS newsletter also belongs to history now, with the society's communications having moved online and to the "yt-ymp" email list. The last newsletter, edited by Tapio Litmanen and Tea Kortetmäki, was published just before Christmas 2013. At present, the "yt-ymp" list has about 400 subscribers, meaning it reaches a broader audience than the society's membership alone. The list is used to share information about conferences,

publications, and dissertations. In recent years, the society has also communicated about its events on X (formerly Twitter), and has more recently created a LinkedIn profile for itself.

Scientific publishing is at the core of many academic societies' activities. Over the years, it has been discussed in YHYS meetings whether the society needs its own scientific publication. In the early years, there was a dream of establishing a joint Nordic publication, but for such a small society, the effort would have been too much, and existing publication channels had to suffice. For researchers in the field, Finnish peer-reviewed publication channels have included *Alue ja Ympäristö*, *Kulttuurintutkimus*, *niin & näin*, *Sosiaalipolitiikka*, *Sosiologia*, *Terra*, *Tiede ja Edistys*, and *Trace – Jälki*. In 2018, YHYS began publishing the online magazine *Versus*⁴ in collaboration with the Finnish Society for Regional and Environmental Studies and the Finnish Geographical Society. Its purpose is to popularize research in regional geography and environmental societal research. *Versus* started as a column in *Alue ja Ympäristö* journal and became an online publication through the *Julkea!* project led by Kirsi Pauliina Kallio. *Versus* now offers a diverse platform for research-based commentary on the *Critical space* section, science-based discussion on the *Research debate* page, and for highlighting Master's thesis results in the *Thesis corner* section.

An important domestic publication channel for the society members has been the peer-reviewed journal *Alue ja Ympäristö*,⁵ which has been published for a long time by the Finnish Society for Regional and Environmental Studies (AYS). Several of the journal's editors-in-chief have come from YHYS. While the journal has been published regularly since 1971, it was initially known under the name *Aluesuunnittelu* (Regional Planning) for the first 20 years. It is worth mentioning that the open-access journal received the Finnish Scholarly Publishers Association's Science Journal of the Year award in 2022. However, as a small academic society, AYS's resources for publishing and developing a scholarly journal have been limited. Thus discussions with YHYS led to the decision that, starting in 2024, AYS and

³ <https://www.yhys.net/toiminta/ness-konferenssi>

⁴ <https://www.versuslehti.fi/english>

⁵ <https://aluejamparisto.journal.fi>

YHYS are publishing the journal jointly with the hope that this collaboration will bring greater capacity for its production. In a context of increasingly limited resources, discussions have also taken place about merging the two academic societies.

In 2024, YHYS has about 230 members, many of whom have participated actively in the society's activities. The board has been formed annually with little difficulty. This has been facilitated by the tradition of including both young and more established researchers on the board. Since Yrjö Haila's long period, the length of the chairmanship has become standardized to three years. Another important practice encouraging participation and inclusivity has been to ensure representation from all universities across the country where environmental social research is conducted. The board does not just wait for potential volunteers to step forward but actively reaches out to researchers instead. The reception has been positive – volunteers can still be found when given a little nudge. However, academic societies are facing various pressures for change affecting their future, which Minna Santaoja explores in her text on future scenarios for scientific societies.

YHYS EXPANDS ITS ACTIVITIES IN THE UNIVERSITIES

In the early 1990s, the field of environmental social science developed across many of our universities simultaneously but with local emphases, shaped by the interests of researchers in each institution. Initially, studies in the field consisted of book exams and a few scattered courses, then gradually expanded to include more lectures and seminars. Haila describes developing environmental policy teaching in his memoir as "muddling through." He quickly realized that a professorship is a service profession. Massa conveys a similar message in his writing: professors' time was spent preparing lectures for basic courses, supervising graduate seminars, guiding numerous master's theses, and securing research funding for young researchers and research groups. Still, Haila also describes the basic course as a beautiful way of consolidating the foundations of environmental social research and writes about how teaching, research, and writing work feed into each other.

The social and public policy departments (Helsinki, Joensuu), the regional studies department

(Tampere), and the sociology departments (Turku, Jyväskylä, and Oulu) played significant roles in establishing the field in Finland. The environmental policy disciplines that gradually formed have been hybrids of social and political sciences and, alongside environmental sociology, institutional anchors of the field within the universities. It is worth noting that political science departments were absent from the early development of the field. Social and public policy departments, which straddle the boundary between sociology and political science, may have prevented the sharp division into environmental sociology and environmental political science seen in many countries. Research in environmental policy has focused more on the politicization of environmental issues, policy practices, and multi-level, multi-actor governance, rather than on explicitly political actors, values, and structures such as party politics. In Tampere, there has been a strong connection between regional and administrative sciences and social policy. Since the mid-1990s, these departments have also formed the basis for organizing the YHYS Fall Colloquia.

Sociology at both the University of Jyväskylä and the University of Lapland has had close ties with political science, contributing to broad approaches and interdisciplinary crossovers. In 2020, LUT University in Lappeenranta took over the responsibility for the YHYS colloquium as a new organizer, but the COVID-19 pandemic meant the event had to be held remotely. In recent years, LUT has expanded from the fields of technology and economics towards the social sciences, particularly as they engage with environmental issues. In 2024, LUT once again took up the organization of the conference. The next milestone will be to host the colloquium for the first time at the University of Oulu in 2025. In addition to environmental sociology, diverse cultural and social environmental research is being conducted there, including environmental history, anthropology, and multispecies studies. Nor has Åbo Akademi yet hosted the colloquium, although it did organize the Nordic NESS conference in Turku in 2024.

In his chapter, Pekka Jokinen discusses how one feature of Finnish environmental social science has been its extensive cooperation and mobility, for example, between the social and political

sciences. For this reason, it may be difficult and perhaps unnecessary to define a particular piece of research strictly as environmental sociology or environmental policy research. Jokinen views this kind of "impurity" as characteristic of Finnish environmental social science, which avoids rigid disciplinary boundaries, and as unconditionally positive. This is illustrated by the fact that the first-generation environmental policy professors in Helsinki, Tampere, and Joensuu all came from fields other than political science. These Finnish characteristics have created fertile ground for developing the broadly understood field of environmental social science. Institutional university structures have not prevented researchers from a range of disciplines from being active within the YHYS society. The multidisciplinary approach has further expanded in recent years, particularly with the growth of sustainability science and research on sustainability transitions.

Multidisciplinarity extends widely beyond the YHYS field, creating entirely new networks and events. A good example is the Sustainability Science Days held annually in Helsinki. Similarly, since 2021, the University of Eastern Finland has hosted the multidisciplinary International Conference for a Sustainable Resource Society, which brings together sustainability researchers from various fields related to natural resources (water, forests, mining, energy).

Trends in academic politics have encouraged universities to give themselves identifiable profiles, while organizational changes have led to research groups being restructured and renamed. Although environmental social science across all universities encompasses a wide variety of research, some locally developed and intentionally built strengths can be identified. Research at Tampere University has focused on environmental policy and governance, research on nature policy, and urban studies. Topics have ranged from climate to biodiversity or natural resource policy to questions of everyday environmental policy and consumption. Circular economy research is an emerging area in Tampere. Environmental social science research at the University of Jyväskylä has focused on the eco-welfare state and developed an ecosocial perspective on social work. The university also has a long

tradition of research on energy transitions whilst environmental sociology research has focused, for example, on food and sustainability in everyday life. In Jyväskylä, the JYU.Wisdom resource wisdom community was established to bring together multidisciplinary environmental research.

At the University of Eastern Finland, environmental social science research has always been interdisciplinary. Environmental policy, environmental law, social geography, education, environmental aesthetics, history, forest policy, and economics have all contributed to the development of research and teaching in the field. Collaboration has been consciously and systematically developed. During 2007–2010, Rauno Sairinen was appointed professor of environmental social science to coordinate the field within the Forest, Environment, and Society (MYY) center of expertise (then still part of the University of Joensuu). Since then, environmental social science has been part of the University of Eastern Finland's strategic strengths as various network organizations, through which the field has received resources. The field has grown significantly at the University of Eastern Finland, as measured by the number of professors in environmental policy and law. Environmental policy also has its own Finnish-language master's program and an international master's program in collaboration with environmental law. The university's strong research areas have included sustainable natural resource management, environmental conflict research, forest sociology, mining research, animal studies, and environmental issues in development research. Alongside these, environmental law research has expanded into climate and energy law and policy.

The professorship in environmental policy at the University of Helsinki is shared by three faculties and is responsible for the master's program in global environmental change. Environmental policy research in Helsinki operates close to science and technology studies. The university also has a professorship in environmental policy focusing on Russia in the Faculty of Arts, a professorship in urban environmental policy in the Faculty of Biological and Environmental Sciences, and a professorship in sustainable consumption in the Faculty of Social Sciences. Environmental policy-related themes can be found more broadly

across the university's research, for example, in the Faculty of Agriculture and Forestry's research group "Sustainable Economy Process Studies," led by a university lecturer in sustainable entrepreneurship. The University of Helsinki has also established the Helsinki Institute of Sustainability Science, though its resources are limited, as Janne Hukkinen notes in his text.

At Åbo Akademi, environmental social science began in the late 1980s and early 1990s, based on political science and the administrative sciences, where thanks to Swedish as the working language, cooperation has naturally been oriented toward Sweden. Environmental research and teaching collaborations have also been established with the Baltic countries as part of the Baltic University Program. Ann-Sofie Hermanson and colleagues write that the European funding channels that opened up with Finland's EU membership enabled larger projects, international cooperation, and theoretical development. In recent years, multidisciplinary Baltic Sea research has been strengthened at Åbo Akademi, leading to a new professorship in environmental policy, held by Nina Tynkkynen.

Just as Åbo Akademi's research has a strong regional focus, environmental social science at the University of Lapland focuses on the Arctic region and northern issues, and through these, environmental dimensions are comprehensively present in the research. Jarno Valkonen writes that Lapland has become a kind of laboratory for global environmental change, not always in a positive sense. An important role for both researchers and students in environmental social science has been played by the environmental studies minor, which led to the development of the joint environmental humanities and social sciences program at the Universities of Lapland and Oulu. Strong research themes in environmental social science at the University of Lapland include tourism and mining research. In recent years, the faculty of social sciences has strengthened the Sustainable Naturecultures and Multispecies Futures research group. Additionally, much of the work in Sámi and Indigenous studies falls under environmental social research, generating new and valuable theoretical contributions.

The foundations and methodological guidelines of environmental social science have been presented

in many textbooks over the years. After the book *Ympäristökysymys*, the volume *Ympäristöpolitiikka – mikä ympäristö, kenen politiikka?* (Environmental policy – what environment, whose policy? 2001), edited by Haila and Jokinen, served as an important general textbook for many years. Jarno Valkonen's *Ympäristösosiologia* (Environmental sociology, 2010, revised edition 2016) became a foundational textbook for environmental sociology, while Markku Oksanen's *Ympäristöetiikan perusteet* (Environmental ethics, 2012) and *Suomen ympäristöhistoria 1700-luvulta nykyaikaan* (Finnish environmental history from the 18th century to the present, 2021), edited by Ruuskanen et al., were important texts for environmental philosophy and history respectively. Ilmo Massa's extensive editorial work with various partners has resulted in several books collecting key themes of the field: *Riski yhteiskunnan talous* (The economy of risk society, 1995), *Arkielämän ympäristöpolitiikka* (Environmental politics of the everyday, 2006), *Vihreä teoria* (Green theory, 2009), and *Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen* (Paths to environmental social research, 2020). Other important publications in the field include *Tapaustutkimuksen taito* (Skill in case study research, edited by Laine et al. 2007), *Hyödyllinen luonto – Ekosysteemipalvelut hyvinvointimme perustana* (Useful nature – Ecosystem services as the basis of our well-being, edited by Hiedanpää et al., 2010), *Eläimet yhteiskunnassa* (Animals in society, edited by Aaltola & Keto, 2015), *Kaivos suomalaisessa yhteiskunnassa* (Mining in Finnish society, edited by Mononen & Suopajarvi, 2016), and *Tiedeneuvo – ihmistieteen näkökulmia luonnonvarapolitiikan muotoiluun* (Scientific advice – Perspectives from the human Sciences on shaping natural resource policy, edited by Hiedanpää, 2021).

APPROACHES IN ENVIRONMENTAL SOCIAL SCIENCE

"By now empirics we have aplenty, but not so much theory of our own." This is how, as part of her farewell lecture, professor emerita of social policy Marja Järvelä characterized the field in 2014. Indeed, as an interdisciplinary research endeavor, environmental social science doesn't have its own clear, well-defined approach or a fixed set of conceptual tools. Drawing from various fields, the research also lacks a defined theoretical tradition, and in addressing research

questions scholars draw from a variety of sources and disciplines. In this book, Haila notes the liveliness of the environmental policy domain: the nature of the problems is constantly changing, and the theoretical perspectives on the processes underlying them change according to their own rhythms. And so must scholarly approaches. While this idea may be challenging for a young researcher working on their dissertation, it is also liberating and encouraging: there is no predetermined "right way" to conduct research waiting out there. One is free to justify one's research approach without too much concern for theoretical currents. The primary task of research training, as Haila writes, is to create an understanding of how to develop a clearer grasp of the issues and to seek answers to research questions.

Theories developed elsewhere may not necessarily be transferable to the Finnish context.

Depending on their background and interests, each environmental social scientist would likely give a slightly different answer to the question of which thinkers, theories, and works have most influenced their work. In the 1990s, the theoretical literature in the field was still limited, and its development was marked by the adoption of strong, change-driven perspectives, such as the theory of the risk society or conceptual frameworks like ecological modernization, or the language of social sustainability and social constructivism. In the 2000s, the theories and concepts have only become more diverse. Yrjö Haila writes about how research traditions vary across countries, thanks to differences in political thought and to how politics appears in different countries, which means that theories developed elsewhere may not necessarily be transferable to the Finnish context. Differences between the theoretical and the pragmatic, and divergences among critical, institutional, and applied perspectives also create significant variety in how researchers might want to make use of existing theories and conceptual tools.

Each researcher also draws on general conceptual

frameworks from their own discipline. According to Pekka Jokinen, for example, environmental sociology's relationship with sociology's theoretical tradition has always been somewhat problematic, and this has put a distance between environmental and mainstream sociology. Indeed, American scholars Riley Dunlap and William Catton constructed their environmental sociological theory specifically as a critique of traditional sociological thought, which they believed had been dominated by the idea of human separation from nature. However, as Jokinen argues, the emergence of environmental sociology in the 1990s did not rest on a handful of big names or specific schools of thought. Rather, debate in the new research field was characterized from the start by theoretical and conceptual heterogeneity, which has added dynamism to the research.

Environmental social science is thus not born of a single perspective. Rather, it is constantly open to many theoretical and practical proposals for organizing the relationship between humans and environments in a sustainable way. Thus differences in perspectives can be significant. Jokinen writes about forceful scientific debate in the 1990s between European ecological modernization theory and the American "treadmill of production" theory, which drew from structural power research. These theories offered very different macrosociological perspectives on how environmental problems arise and how they should be addressed. Jokinen notes that ecological modernization research was optimistic about social change and the potential of environmental policy, while the treadmill of production school saw the slowing down of scientific and technological developments as the only viable path for environmental policy, accusing ecological modernization of mainly serving corporate greenwashing. Currently, the debate has fragmented and gone in many directions. Research features many new and old concepts and vocabularies from multidisciplinary endeavors, such as *anthropocene*, *sustainability transitions*, *resilience*, *capacities for change*, *environmental justice*, *degrowth*, *collaborative governance*, *sustainable naturecultures*, *ecological reflexivity*, *disinformation*, *regenerative approaches*, *multispecies approaches*, *decolonizing research*, and more. The criticisms once presented by the treadmill of production school have evolved into

degrowth and sufficiency research (see Nyfors et al. and Ruuska et al. in this book). And questions about the redeeming power of technology and the justice of markets or global capitalism have certainly not disappeared. Philosophical reflections on human hubris, which have troubled minds since ancient times, are more relevant than ever in an age marked by global commerce and digitalization.

The new research field was characterized from the start by theoretical and conceptual heterogeneity, which has added dynamism to the research.

The implications of these conceptual-theoretical, even philosophical, disputes are not limited to academic discussions. They can have significant effects on how social life is organized and sustained, both temporally and spatially. One such debate concerned the idea of ecological modernization. Massa writes that public administration in Finland was so tightly committed to sustainable development ideals that its agenda would not accommodate ecological modernization. Sustainable development, conceived as three parallel dimensions of capital that could be exchanged for one another, was perhaps a better fit with the sectoral divisions of the administration, whereas ecological modernization would have required an entirely new way of thinking and a corresponding social policy framework. Massa suggests that ecological modernization may also have lacked appeal because the idea came from outside the administration, from social scientists who were considered marginal at the time. Over a couple of decades, the situation changed. Today, sustainability transformation and the green transition are firmly on the state administration's agenda and represent a mode of thinking very similar to what ecological modernization once embodied.

Nowadays, these different social scientific approaches have also found a place within the Finnish Environment Institute (SYKE). Minna Kaljonen writes about how many SYKE researchers

have completed doctoral theses in the environmental social sciences at various universities, thus enabling fruitful exchange between the everyday practicalities of administration and theoretically motivated research. Through this connection, more direct pathways to societal impact have been opened up.

IN A CIRCULAR MOVEMENT

While seasoned experts in the field consistently view the breadth of approaches as positive and as a guarantee of dynamism in research, from the perspective of an individual researcher, especially a young one, such interdisciplinarity can also feel overwhelming. Where do I anchor myself? Out of what elements do I build a valid research framework for my own efforts? Jarkko Levänen's text captures this quest in a relatable way while Haila provides guidance on forming a problem-based research theory. One relevant issue is that environmental social science emerged out of the efforts of young researchers, some of whom were also environmental activists. Environmental researchers today are similarly presented with opportunities for action and influence. Many often ponder whether one can operate on multiple fronts simultaneously, and if so, how. Anna Mustonen and Ari Lehtinen describe in their text what happens when researchers are engaged in local environmental struggles. In her farewell lecture, Marja Järvelä reflected on the role climate policy, as a future-oriented field of social policy, leaves for social scientists: "One easily adopted role operates at the scale of a flea, aiming its biting critique at others' actions. But what if you want to be coordinating climate policy interventions? In that case, it might be worth rereading Ulrich Beck and maybe generating entirely new theory on the characteristics and management of risks." Järvelä's comment deserves further exploration. Environmental social scientists already occupy many societal and institutional roles (such as on governmental panels on climate and nature/biodiversity), and these will only increase as the need to transition away from old structures intensifies. Moreover, the field is training experts to address both the processes of transition and the needs of a world in multiple crises. Researchers and educators must increasingly reflect on their roles and abilities to function as part of such transitions.

The ability to think about the future and continually and quickly reflect on societal changes is becoming ever more crucial. Critically reflecting on our identities as agents in this context is likely a central future challenge for YHYS to take up.

The history of how environmental social science has developed is both encouraging and disheartening. It's encouraging because of the power the environmental activists and researchers of the 1960s and 1980s had in starting the society-wide conversation about environmental issues. It's encouraging to see the field's consolidation and expansion into a recognized area of research, however frustrating the slow pace of progress may have been. Environmental social science has become a strong partner alongside the natural and technical sciences, and the field contributes in various ways to interdisciplinary research on sustainability challenges, whether related to circular and bioeconomy, energy transition, critical metals, or preventing biodiversity loss. One important set of questions affecting environmental thought and policy is the seemingly growing backlash against environmental initiatives, sometimes associated with anti-intellectual, perhaps even authoritarian, political agendas that appear to be moving from margins to mainstreams. Resistance and outright opposition to green agendas is worrying to environmental social scientists, but it is beginning to receive academic attention, including in Finland. New research themes, including but not limited to forms of anti-environmentalism, may rehearse older debates, whether about (limits on) freedom, right versus left versus neither, alternative lifestyles and so on. But this work ideally proceeds according to academic standards, that is, in relation to current conditions and avoiding ahistoricism and easy moral judgements.

Some believe that the sustainability-related research agenda is still too strongly dictated by approaches from engineering, natural sciences and economics. However, in a world of multiple crises and sustainability transitions, the environmental social sciences have an ever stronger role, as societal challenges, the problematique around wicked problems and equally wicked solutions, a better understanding of global trajectories, and the complexity of governance come more clearly into focus. Straightforwardly good solutions do

Researchers and educators must increasingly reflect on their roles and abilities to function as part of such transitions.

not exist, as indicated, for example, by the way that sustainability transition and climate actions are causing significant worry and resistance. To understand and spell out these issues requires strong social science. At the same time, significant differences in perspectives are emerging. For instance, in the text by Toni Ruuska and colleagues, they argue for the importance of social sciences alongside natural sciences in discussions about the Anthropocene and call for a critical break from growth-oriented economics and human-centered science. Meanwhile, Ilona Mettiäinen's text argues for the role of environmental social science alongside natural science and technology in developing climate intervention methods. Given how claims to universalism in policy, politics and science are being challenged and already giving way to pluralism, it is likely that such differences will turn out to be strengths rather than weaknesses.

If environmental social science seems sufficiently established that it no longer needs to justify its disciplinary basis, its institutional position cannot be taken for granted. While universities are eager to incorporate sustainability into their strategies, for example at the University of Helsinki, the future of its environmental policy professorship, located across several faculties, is uncertain, as Janne Hukkinen writes. The need for environmental social science to operate alongside natural scientific research can be firmly justified by invoking the principle known as Hume's guillotine: from how things are one cannot infer how they ought to be. Environmental degradation can be perceived through the natural sciences, but such knowledge will not directly lead to policy action. In a democracy, this must happen through societal discussion, value formation, and decision-making. Understanding and facilitating these processes in turn requires research of an environmental social scientific kind. In any case, in the environmental

social sciences of the 2020s, natural and technical sciences more often appear as important partners rather than competitors, while researchers drawing on posthumanist thought and theorizing also move fluidly across the fields of environmental humanities (see Santaoja and Nygren in this volume).

The discussion around the global character and decolonization of Western environmental social science has been ongoing elsewhere for quite some time. Although its arrival in Finland has been slow, the debate is now lively. The pressure for decolonization comes from various directions – not least from students. Decolonization has been thought to concern primarily the Global South or at most those of European descent who have enriched themselves by exploiting resources turned into colonial goods for over five hundred years. However, through the structures of the global economy, Finland is also part of colonial practices, where benefits and harms are distributed unjustly. There is also work to be done domestically, as the country has a history of spatially uneven forms of resource extraction, as well as an unedifying past affecting the well-being of indigenous peoples. Sámi research, and particularly the growing field of Sámi environmental social research, makes visible the colonial structures related to northern natural resources and ways of life and calls for efforts to dismantle them. Sámi research has examined, in interesting ways, the concept of multispecies livelihoods, which connects to the growing international research on posthumanism and environmental justice. It aims to decolonize multispecies relationships, while emphasizing that multispecies thinking has much longer traditions than recent Western theorizing. The multidisciplinary environmental research being conducted at the universities of Oulu and Lapland undoubtedly contributes to their growing appeal.

Although there has been research data for several decades, environmental problems have rarely been addressed with the urgency that their seriousness demands. The systematic skepticism crucial for research can be misused as an excuse for procrastination. Climate change is now part of societal discussion, yet actions remain insufficient,

and the future worrying. Importantly, the issue is no longer defined solely by a cadre of technical experts; it is a multifaceted matter, and understanding, experiencing, and coping with it are always influenced by culture. Developing effective climate policy has taken decades and will continue to do so. The European Union's biodiversity strategy includes the goal of protecting 30 percent of all land area, something that was proposed 50 years ago. Many research topics that have recently emerged as new and gained popularity – such as circular economy and degrowth thinking – were first introduced in the 1960s, almost half a century ago. Are we still reinventing the wheel, making no progress, or have we learned nothing?

It's encouraging to see the field's consolidation and expansion into a recognized area of research, however frustrating the slow pace of progress may have been.

As Massa notes, among many others, cultural change progresses slowly, stumbling over political power and administrative practice. However, new developments in the field are exciting to younger generations of researchers, and dozens of scholars have defended their dissertations in environmental social sciences over recent decades. The field has become incorporated into the mainstream social sciences and is valued within both environmental sciences and social sciences. Timo Järvikoski contemplated a decade ago that environmental social science could do more to consider the possibilities of changing the international economic system and other power structures, even if making change requires citizen action. The development of environmental social science could perhaps be conceptualized as a heuristic spiral, where the same questions are revisited time and again, not in a way that takes them back to their starting point however, but to new understanding, always armed with new theoretical and methodological tools.

Against the background of a strong global imperative for sustainability transition, the environmental social sciences have an important

role in developing methods and concepts to keep pace with and even direct large-scale technological change. The slogan from the 1970s, "Think globally, act locally," is still relevant in the 2020s. In the Anthropocene, as planetary conditions are being altered, in important respects we live in an entirely globalized world. Existential threats like climate change do not adhere to administrative borders. However, the underlying decisionmaking and the sources of the emissions, as well as the impacts and the people and other species affected, are always place-based. Dominant narratives highlight the significance and the speed of technological change and its potentially drastic impacts on social – including nonhuman – life. Regardless of how these developments actually play out, there is no doubt that the multiple crises gripping world society at present will affect areas of expertise and professional communities, as well as everybody's relationship with environmental issues. Whether at issue is geospatial data, platform economy, social media, artificial intelligence, or something as-yet less well-known, it is clear that environmental social science must vigorously develop its methods to be able to engage with these changes.

CONCLUSION

Although these are times of somber shadows, the future of our research field looks bright. As Janne Hukkinen puts it: "Environmental social science is doomed to succeed in the universities." This is driven by societal changes. Society has become thoroughly "environmentalized." Many have woken up to the climate and other crises, and in many places concrete steps are being taken towards a sustainability transition. The scale and seriousness of our era's problems – often referred to as the polycrisis – have made it clear that interdisciplinary research and cross-disciplinary collaboration are a must. There will be a great need for environmental social sciences in the future, both as a field of research and as a discourse with an important societal role. Scientifically speaking, we need a better understanding of the diverse and changing relationships between the things that compose our shared world and make it hospitable for life, things that might be called society, environment, humans, and nature, but that in some (posthumanist) contexts are already referred to in other ways. On

Although these are times of somber shadows, the future of our research field looks bright.

the other hand, research provides the knowledge and understanding needed for public debate, informing decisions, and preparing solutions. Education, or the training of skilled individuals, is also crucial, and in this regard the field is of great interest: environmental social science is among the most popular subjects at many universities.

The contributions in this collection paint a picture of environmental social science research in Finland over three decades. The composition we get is colorful and multifaceted – research and teaching in the field have developed as a result of a multitude of events at different universities and in various institutional structures. Individual people, persistent trailblazers, have significantly influenced the development of both the society and the field, so that environmental social science can continue to carve out a space for itself at the intersection of established academic values, practices, and institutions. Environmental social science is a thoroughly interdisciplinary research field and approach, included as a significant domain in the Research Council of Finland's classification and recognized internationally. And yet it is not a standalone discipline so much as a composite made up of many fields of study. To use a metaphor, environmental social science is an umbrella under which many environmentally related research areas fit, along with research conducted in adjacent disciplines concerned with similar research topics and problems. It gives us shelter and strength in our growing numbers and the fun and excitement of new possibilities.

I

Yhteiskuntatieteellinen
ympäristötutkimus Suomessa:
Varhaisia vaiheita

Environmental pamphlets in Finland 1968–1972

The article traces the societal aspects of environmental thinking in Finland through early pamphlet writings. Between 1968 and 1972, numerous environmental pamphlets were published in Finland. In them, a rising group of young environmental experts, planners and activists opened up about the environmental pollution and global environmental and natural resource crisis. International environmental writings also arrived in Finland through numerous translations. With the ecological revival, environmental expertise and environmental management, planning and research systems began to be built by the more senior experts in the early 1970s. At the time under review, in the world of science, the environmental question was mainly perceived as a natural science matter. Social sciences were absent. The first initiatives for environmental social science were developed by the University of Tampere, where the Department of Human and Economic Ecology was developed and later the Department of Social Policy developed the discipline of environmental policy.

RAUNO SAIRINEN

Ympäristöpamfletit ja ympäristökysymyksen yhteiskunnallistuminen Suomessa 1968–1972

Ennen yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta oli ympäristöpamfletti. Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus käynnistyi Suomessa 1980-luvulla, mutta sitä ennen ympäristökysymyksiä oli jo yhteiskunnallistettu pamflettikirjoittelun ja jossain määrin lehdistä käytävän keskustelun ja uutisoinnin kautta. Vuosina 1968–1972 Suomessa julkaistiin lukuisia ympäristöpamfletteja ja heti niiden perään myös tieteellisempiä kirjasia. Niissä nouseva nuorten ympäristöasiantuntijoiden, -suunnittelijoiden ja -aktivistien joukko avasi modernin yhteiskunnan aiheuttamaa ympäristön saastuttamista. Samalla heräteltiin lukijoita vakavaan sävyyn globaaliin ympäristö- ja luonnonvarakriisiin. Muutamassa vuodessa keskustelu siirtyi ideoimaan myös tulevan ympäristöpolitiikan ja -hallinnon järjestelmiä ja käytäntöjä.

Tässä artikkelissa esittelen tätä keskeisissä julkaisuissa käytyä keskustelua ja pohdin ympäristökysymyksen yhteiskunnallistumista. Etsin samalla jalanjälkiä ja mahdollisia aloitteita yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen suuntaan. Analyysi pyrkii siis kertomaan ympäristökysymysten yhteiskunnallisten ymmärrystapojen muutoksista ja leviämisestä.

Mitä tarkoitan ympäristökysymysten yhteiskunnallistumisella? Siinä on kyse yhteiskunnan ja ympäristön tai kulttuurin, ihmisen ja luonnon välisten vuorovaikutus-, valta- ja merkityssuhteiden avaamisesta, esille nostosta ja paremmasta ymmärtämisestä. Kyse on siis yhteiskunnallisten intressien, arvojen, toimintakäytäntöjen ja instituutioiden pohtimisesta ympäristökysymysten – usein ympäristöongelmien – yhteydessä. Lisäksi kyse on koko yhteiskunnallisen kehityksen sisällön pohdinnoista suhteessa luontoon ja ekologiaan.

1960-luvun lopulla Suomessa ilmestyi yhtäkkiä lukuisia ympä-

ristöpamfletteja. Mistä oli kyse? Taustalla vaikutti sekä ympäristöongelmiin herääminen, että yhteiskunnallisen ja samalla poliittisen tilanteen muuttuminen. 1960- ja 1970-luvuilla läntiset yhteiskunnat vapautuivat perinteisten auktoriteettien paineesta, vaurastumisen ja koulutuksen myötä kirjojen lukeminen lisääntyi voimakkaasti ja mediamaailman monipuolistuminen aktivoi yhteiskunnallista keskustelua. Tässä tilanteessa pamfleteista tuli vahva väline uusien yhteiskunnallisten teemojen esille nostamiseen. Pamfletit jäsensivät lukijoidensa ajatuksia, innostivat ihmisiä pohtimaan ja aktivoitumaan sekä aktivoivat keskustelua medioissa ja politiikassa. Se oli nuorten tutkijoiden ja aktivistien mielekäs kanava vaikuttamiseen. Pertti Sillanpää (2006, 27) on todennut: ”Ajan radikalismi suosi mieliteitä, joiden mukaan kaunokirjallisuutta ei tarvittu poliittisessa taistelussa, jossa esimerkiksi pamfletti tai televisio-raportti oli paljon romaania tehokkaampi. Kirjallisuuden kannalta merkille pantavaa on yhteiskunnallisuuden ilmeneminen pamflettiaaltona.”

PERINTEISEN LUONNONSUOJELUN YHTEISKUNTA-ONGELMA

Suomessa luonnon- ja eläinsuojelun ensiaskeleet otettiin samassa tahdissa muiden länsimaiden kanssa. Luonnon- ja eläinsuojelun perinteet ulottuvat Suomessa aina 1800-luvulle asti. Luonnonsuojelulaki säädettiin vuonna 1923. Seuraavina vuosikymmeninä perustettiin kansallis- ja luonnonpuistoja sekä saatiin rauhoitetuksi joukko suojelua vaativia eläin- ja kasvilajeja. Suomen Luonnonsuojeluyhdistys perustettiin vuonna 1938.

Jälkikäteen arvioiden luonnonsuojelua vaivasi Suomessa pitkään yhteiskunta-ongelma. Perinteinen luonnonsuojelu vältteli teollistumisen ja kaupunkien saasteiden käsittelyä ja sitä kautta myös yhteiskunnallisia kysymyksiä. Luonnonsuojelu-liike pysyi omalla alueellaan ja vältti kommentoimasta ihmisten, talouden ja teollisuuden maailmaa (Nienstedt 1997, 17). Konservatiivisessa luonnonsuojelussa jako luonnon ja kulttuurin välillä oli vahva. Ihmisen maailma oli ”kulttuuri”, joka luonnonsuojelijan näkökulmasta rankalla tavalla laajentui kaikkialle luontoon ja rajasi aidon, arvokkaan ja alkuperäisen luonnon pieniksi sirpaleiksi. Luonnonsuojelijan tehtävänä oli suojella tätä kulttuurin ulkopuolista luontoa ja saada jälkipolville ja tieteelle säilytettyä riittävä otos arvokkaita luontokohteita.

Vesien ja ilman pilaantumista ja suojelutoimia oli läpi 1900-luvun nostettu esille, mutta ei juurikaan luonnonsuojeluliikkeen toimesta (vrt. Laakonen 2001; Huutoniemi ym. 2006; Hallanaro ym. 2017). Jo 1800-luvun lopulla pohdittiin Suomen metsien tilaa, ja sittemmin puunjalostusteollisuuden hajuhaittoja sekä vesien saastuttamista. Laajat tukkiuutot haittasivat kalastusta. Pilaantumista käsiteltiin paikallisesti haittoina terveydelle ja viihtyvyydelle tai elinkeinoille, erityisesti kalastukselle. Niin kauan kuin ekosysteemien käsitettä ei ollut käytössä, luonnon pilaantumista ei osattu myöskään käsitellä luonnon systeemien järkkymisenä.

Ennen yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta oli ympäristö- pamfletti.

Sotien välisenä aikana yhteiskunnallista ympäristökeskustelua oli vähemmän, mutta toisen maailmansodan jälkeen alkoi vähitellen näkyä aktivoitumista. Vuonna 1960 maantieteessä näkyi ympäristökysymyksen käsittelyä jopa globaalista näkökulmasta (Hustich 1960).

Perinteisen luonnonsuojeluaatteen rajoitteet näkyivät Suomessa vahvasti vielä 1960-luvulla. Pitkäaikainen luonnonsuojeluliikkeen vaikuttaja Reino Kalliola kirjoitti vuonna 1967 varsin perinteiseen tyyliin:

”Luonnonsuojelun kehittynein muoto ja ylin aste on luonnon kulttuuriarvojen suojelu. Tieteellistä tutkimusta varten tarvitaan luonnonsuojelualueita, joissa luonto saa elää omien lakiensa varassa. Alkuperäisen luonnon näytteillä on luonnon tuntemuksen ja opetuksen kannalta sekä kotiseudun ja isänmaan entisyyden kuvana välittömästäkin mitä suurin arvo meille kaikille. Alkuperäinen luonto joutuu asutuksen ja viljelyksen edistyessä sekä luonnonvarojen käytön tehostuessa jatkuvasti väistymään. Sitä tärkeämpää on, että katoavasta luonnon maisemasta pelastetaan kaikki minkä tuhoutuminen ei ole välttämätöntä.” (Kalliola 1978, 61–62 / Alunperin Nuorten Sarka 1967, 10.)

1950-luvulta lähtien luonnonsuojeluaate alkoi yhteiskunnallistua siinä mielessä, että alettiin puhua

sosiaalisesta ja taloudellisesta luonnonsuojelusta. Edellisellä tarkoitettiin ihmisten ulkoilua ja virkistäytymistä luonnossa sekä maisemansuojelua ja näiden edellytysten turvaamista. Taloudellisella luonnonsuojelulla tarkoitettiin puolestaan luonnonvarojen järkevää hyödyntämistä. (Nienstedt 1997, 17–25.)

1950-luvulta lähtien luonnonsuojeluaate alkoi yhteiskunnallistua siinä mielessä, että alettiin puhua sosiaalisesta ja taloudellisesta luonnonsuojelusta.

Luonnonsuojelun sisällöllistä yhteiskunnallistumista tapahtui jossain määrin jo 1950-luvulla myös muutamien konfliktien kautta. Kuusamon koskisodissa yhteiskunnallisia vaikutus- ja riippuvuusuhteita nosti esille paikallinen kirjailija ja Koillissanomat-lehden päätoimittaja Reino Rinne. Rinteen työtä tutkinut Pertti Sillanpää (2006, 23–24) toteaa:

”Koskien luonnontilan säilyttämisen keskeinen argumentaatio muuttui vuosien kuluessa. Vuonna 1954 Koillissanomat yhtyi luonnonsuojelijoiden vaatimukseen säilyttää maamme merkittävimmät suurkosket luonnonnähtävyyksinä jälkipolville. Vuonna 1959 korostuivat erityisesti paikallisille elinkeinoille aiheutuvat haitat. Vuonna 1960 argumentaatioon nousee myös koloniaalinen riisto. Rakentamisesta hyöty koituu muulle Suomelle, mutta kuusamolaisille jää vain luu käteen.”

Sillanpään mukaan Rinne irrottautuu näin perinteisen luonnonsuojelun ideologiasta. Koskien suojelussa ei ole kyse kansallisen kulttuuriperinnön säilyttämisestä tai tieteen tarpeista, vaan elinympäristön ja elinkeinojen säilyttämisestä (Sillanpää 2006, 66). Kuusamon esimerkin myötä vastaavia yhteiskunnallistuneita koskisotia syntyi seuraavina vuosikymmeninä usealla paikkakunnalla. Esimer-

kiksi Pohjois-Karjalassa vuonna 1968 vastakkain olivat Ruunaan koskien suojelun ja matkailun arvot ja sähköntuotanto (Olkkonen 2016).

1960-LUVUN YMPÄRISTÖHERÄÄMINEN

1960-luvun puolivälissä länsimaissa herättiin laajasti luonto- ja ympäristökysymyksiin. Kohteena olivat luonnonsuojelun lisäksi nyt myös ympäristön saastuminen ja myrkyttyminen. Tämä liikehdintä vaikutti myös Suomessa. Konkreettisia ongelmia nousi esille sekä paikallisesti että kansallisesti ja nyt niistä myös keskusteltiin julkisuudessa (Yleisradio 1970; Nienstedt 1997; Reunanen 2022). Luonnonsuojelun pioneeri Niilo Söyrinki piti vuonna 1966 esitelmäsarjan radiossa ja nosti esille teollisuuden ja kaupunkien aiheuttamaa vesien voimakasta pilaantumista. Erityisesti yliopistojen opiskelijat huolestuivat ympäristön saastumisesta ja myrkyttymisen riskeistä muiden yhteiskunnallisten ongelmien lisäksi. Nuoret aktiivit arvostelivat myös perinteistä luonnonsuojelua. Esimerkiksi Teuvo Suomisen kirja *Lintujemme katoava aateli* vuodelta 1967 nosti esille petolintujen hälyttävän vähenemisen ja DDT:n ja muiden ympäristömyrkköjen vaikutuksen siihen.

Samalla tapahtui käsitteellinen muutos. Siirtyttiin luonnonsuojelusta ympäristönsuojeluun; siis uhatuista luontokohteista ja lajeista ympäristön myrkyttymiseen ja ihmisen elinympäristön saastumiseen, luonnosta teollisuuteen ja kaupunkiin. Hyvä esimerkki on kalojen elohopeaongelma. Asia nousi julkisuuteen vuonna 1967, kun televisiotoimittajat Ralf Friberg ja Leo Matis tekivät asiasta kohua herättäneen paljastusohjelman. Ohjelman seurauksena kalakauppa joutui vaikeuksiin. (Nuorteva 1976, 52.)¹

Siirtymisessä laajempaan ympäristönsuojeluun oli kyse myös sukupolvien vaihtumisesta. Vuonna 1967 Luonnonsuojeluyhdistyksen hallitukseen valittiin nuoria ympäristötutkijoita ja -aktiiveja sekä puheenjohtajaksi liikkeen ulkopuolelta hyönteistutkija, dosentti Pekka Nuorteva (Reunanen 2022, 72)². Agendan muutos näkyi nopeasti. Nuorteva kirjoitti heti valintansa jälkeen Suomen Luonnon pääkirjoituksessa (2/1967) seuraavasti: ”Olemme tul-

1 Professori Pekka Nuorteva kuvaa vuonna 1976 kirjassaan ”Elohopea Suomen luonnossa ja hallintokoneistossa” mainiosti tämän ympäristöongelman sosiaalista konstruointumista yhteiskunnalliseksi ongelmaksi käyttämättä kuitenkaan tällaisia käsitteitä.

2 Vuonna 1969 useat eri luonnonsuojeluyhdistykset ja -järjestöt perustivat Suomen luonnonsuojeluliiton.

leet vaiheeseen, jossa ihmistoiminnan haittavaikutukset luonnossa ovat saavuttaneet sellaiset mittasuhteet, että ne uhkaavat vakavasti ihmisen toimeentuloa ja viihtyisyyttä. On selvää, ettei luonnonsuojelutoiminta voi tässä tilanteessa keskittyä pelkästään luonnonsuojelualueiden muodostamiseen tai yksittäisten eläin- ja kasvilajien suojelemiseen.”

Ympäristönsuojelun agendan muutos näkyi aktivismin kentillä. Vuonna 1968 perustettu Enemistö ry pyrki edistämään kevyttä liikennettä ja hyvää kaupunkiympäristöä. Vuonna 1969 ryhmä Helsingin yliopiston opiskelijoita, pääosin biologeja, perusti kriittisen ympäristöryhmän nimeltä Ympäristökomitea 2000 (Reunanen 2022, 312–315). Sen piiristä nousi esille mm. marxilaista markkina-talouden kritiikkiä. Suora toiminta nousi myös luonnonsuojelun keinovalikoimaan. Huhtikuussa 1969 järjestetty ilmansaastumisprotesti oli ilmeisesti Suomen ensimmäinen ympäristöaiheinen mielenosoitus. Ensimmäinen poliittisen puolueen ympäristöohjelma oli RKP:n nuorisjärjestön Svensk Ungdomin 1970 julkaisema *Vår rätt att leva -miljödebatt*.

PENTTI LINKOLA EKOLOGISEN YHTEISKUNTADEBATIN KÄYNNISTÄJÄNÄ

Yhteiskunnallisemman ympäristökeskustelun keskeisiä aloittajia Suomessa oli Pentti Linkola. Hän kirjoitti eri aikakausilehtiin ympäristöteemoista vuodesta 1964 lähtien. Kirjoituksista osa julkaistiin kokoelmana vuonna 1971 nimellä ”Unelmat paremmasta maailmasta”. Linkola suuntasi luonnonsuojelukeskustelua koko yhteiskuntaa koskevaan kulttuurikriittiseen suuntaan. Kritiikin kohteena oli teollinen kulttuuri ja sen luoma luonnosta er-

Linkolan ympäristökritiikki piiskasi teknistä systeemiämme, joka johtaa liikahakkuisiin, maatalousmyrkkyyhin, ravintoketjun saastumiseen, ilman pilaantumiseen, peltomaan huokoisuuden tuhoutumiseen ja kuolemanhiljaisiin hoitometsiin.

kaantunut teknologinen systeemi, parhaillaan kehittyvä hyvinvointiyhteiskunta ja sen luonnosta vieraantunut ihminen. Hänen myöhempi totalitaristinen ajattelunsa ei näy vielä näissä teksteissä.

Linkolan ympäristökritiikki piiskasi teknistä systeemiämme, joka johtaa liikahakkuisiin, maatalousmyrkkyyhin, ravintoketjun saastumiseen, ilman pilaantumiseen, peltomaan huokoisuuden tuhoutumiseen ja kuolemanhiljaisiin hoitometsiin. Linkolan viesti oli paitsi talouskasvun, teollisuuden ja luonnonvarojen riiston kritiikkiä, myös muuttuvia elämäntapoja moralisoiva. ”Kesähuvilahullutus on Suomessa kaiken kaikkiaan kansallisonnettomuus”, joka turmelee maiseman ja kauneuselämykset (Linkola 1972, 110, 112; alkuper. 1965). Lopulta Linkola pohtii myös teollisen ihmisen kykyä muutokseen. ”Milloin me kaikki tajuumme, että metsämme ovat liian jaloa tavaraa vaihdettavaksi mihin tahansa törkyyn, mitä kaupattavamme keksivät meille tarjota?” (Linkola 1972, 110, 112; alkuper. 1965.)

Linkolan kritiikki on yhteiskuntaa ja kulttuuria koskevaa, mutta tälle kuin vastaiskuna hän toteaa, että ainoa järkevä ajattelu on luonnontieteellistä. Tämä näkökulma tulee esille jo varhain. Vuonna 1964 kirjoitetussa ”Ihminen, luonto ja yhteiskuntasuunnittelu” -artikkelissaan hän haastaa humanisteja Matti Kuusta, Urpo Harvaa, Erik Allardtia ja Jouko Siipeä: ”Ennen kaikkea heidän yhteiseksi virheekseen voidaan kuitenkin pelkistää heidän humanistin näkemyksensä, joka lähtee ihmisen itseriittoisuudesta ja sivuuttaa ympäristön ja ulkoisten olosuhteitten merkityksen. Lähtökohta on mielikuvituksellinen ja jyrkästi toinen kuin luonnontieteellinen ihmiskäsitys”. (Linkola 1972, 94; alkuper. 1964.)

Tieteenteoreettisesti Linkola siis jatkaa luonnonsuojelijoiden vahvaa luonnontieteellistä ajattelua ja käytännössä poistaa mahdollisuuksien ikkunoita siltä, että yhteiskunnallinen tai yhteiskuntatieteellinen ajattelu voisi olla ekologista. Ihmiset jakautuvat uuden hyvinvointiyhteiskunnan enemmistöön, joka asettaa taloudelliset arvot luonnonmukaisuuden edelle, ja luonnonystäviin, jotka ovat ”kuin susi tai ahma, joka takaa-ajettuna laukkaa maanäärestä toiseen” (Linkola 1972, 97). Luonnonystävät tarkkailevat ja tulkitsevat luontoa, eivät yhteiskuntaa. Yhteiskunta jääkin Linkolan kirjoittelussa lopulta mustaksi laatikoksi, jonka toimintamekanismisiin ei kannattanut uhrata liikaa vaivaa. Hän esittää yhteiskunnasta karkeita lainalaisuuksia ja rakentaa niiden perusteella toimintapolitiikkaansa.

Vuonna 1967 Linkola esittää artikkelissaan ”Elämän ja kuoleman rintalinjat” alustavia ideoita ”elämänsuojelun” ohjelmalleen (Linkola 1972, 166–175; alkuper. 1967). Tässä vaiheessa ohjelma sisältää ”sosiaalisen luonnonsuojelun vaatimuksia yhteiskuntasuunnittelulle” koskien metsiä, vesistöjä, tieverkostoa ja voimalinjoja. Toisessa saman vuoden artikkelissaan ”Luonnonsuojelun äyllinen rehellisyys” Linkola (1967) muotoilee jo ympäristönsuojelun kritiikkiä. Nykykatsannossa tämä sisältää eräänlaisen degrowth-näkökulman. ”Meidän on saatava ihmiset käsittämään, että kysymys ei ole valvonnasta, suojeluykälistä eikä puhdistuslaitoksista, vaan siitä, käännetäänkö kehityksen suunta vai ei. ... Missään ei ole tapahtunut saastuneiden vesien puhdistumista; mikäli jotakin on voitu tehdä, on parhaimmillaankin kaikkialla ollut kysymys vain saastumisen hidastumisesta.” (Linkola 1972, 199–200; alkuper. 1967.) Tämä siis ennen kuin moderni ympäristöpolitiikka Suomessa oli päässyt kunnolla käynnistymään.

NALLE VALTIALAN ”VAROKAA IHMIÄ” AVAA POLKUA

Vuonna 1968 julkaisi suomenruotsalainen Nalle Valtiala kirjan ”Varning för människan”. Teos ilmestyi suomeksi seuraavana vuonna otsikolla ”Varokaa ihmistä”. Valtialan kirja on ensimmäinen suomalainen pamfletti, jossa ympäristökysymys valaistaan moninaisesti ja selkeän yhteiskunnallisesti. Tarkastelussa ovat ekologian ja ekonomian suhde, ilman ja vesien saastuttaminen, myrkyt, kaupunkien epäluonto, metsien tehokäyttö, soiden ojitukset, luonnonsuojelun tarve, liikenteen terveys- ja saastumishaitat, ympäristömelu sekä väestönkasvu. Kirja on toimittajan otteella tehty katsaus ympäristöhaasteisiin kansainvälisen ja kotimaisen tutkimuksen ja kirjoittelun kautta. Samalla Valtialan kirja on kulttuurikriittinen pamfletti modernisoituvan teollisuus- ja kaupunkiyhteiskunnan väärityneestä ympäristösuhteesta.

Valtiala pohti pamfletissa myös yhteiskunnan valtasuhteita ja ympäristönsuojelun organisoimista. Hän nosti esille mm. luontoministerin tarpeen ja on tässä mielessä toisella linjalla kuin Linkola: ”Suomi tarvitsee siis valtiollisen luonnonsuojelukeskuksen, ehkä myös luonnonsuojeluministerin, joka ei toimi maatalousministeriön alaisuudessa ja joka ei ole puunjalostusteollisuuden ja painostusryhmien painostettavissa. Joka lääniin tulee asettaa luonnonsuojeluvalvoja, jolla on laajat valtuudet ja joka voi puuttua asiaan missä ja milloin

vain miljöön on vaarallisen ja virheellisen käytön uhkaama.” (Valtiala 1969, 94.)

Valtiala seurasi amerikkalaista ja ruotsalaista keskustelua. Erityisen kiinnostavaa on hänen varsin konkreettinen kuvauksensa tulevasta ilmastonmuutoksesta aikana, jolloin tätä keskustelua ei vielä Suomessa ollut. Viitaten ruotsalaiseen nuoreen ilmastotutkijaan Walter Bischofiin Valtiala kirjoittaa: hiilidioksidin määrän ”kohoamisesta voi ajan mittaan koitua vakavia seurauksia myös ilmakehän lämpötasapainolle. Elämme kasvihuoneessa, jossa lisääntyvä hiilidioksidin määrä johtaa suurempaan lämpöasteiden johtamiskykyyn. ... Suoritettujen tutkimusten mukaan odotetaan tämän kaiken nostavan lämpötilaa 3–4 astetta. Se riittää aiheuttamaan napajäätiköiden sulamista, minkä pikaise- na seurauksena on koko maailmaa koskevat tulvatuhot.” (Valtiala 1969, 22.)

Valtialan kirja on ensimmäinen suomalainen pamfletti, jossa ympäristökysymys valaistaan moninaisesti ja selkeän yhteiskunnallisesti.

Tässä yhteydessä kannattaa mainita, että ilmastomuutos ei ole juurikaan esillä seuraavien vuosien suomalaisessa ympäristökirjoittelussa. Poikkeuksen tekee metsäbiologian professori Peitsa Mikola, joka vuonna 1971 pohtii artikkelissaan hiilidioksidimäärän kasvun mahdollisia vaikutuksia ilmaston lämpenemiseen ja jäätiköiden sulamiseen.

LUONTO-LIIITTO ”LUONNON PUOLESTA” ILMAN YHTEISKUNTAA

Vuonna 1968 Luonto-Liitto täytti 25 vuotta ja julkaisi juhlavuoden kunniaksi kirjan ”Luonnon puolesta” (Kivi & Lokki 1968). Kahdentoista tutkijan ja aktiivin artikkelikooste liikkuu pääosin perinteisen luonnonsuojelun kentässä ja lisäksi avaa ympäristön saastumisen luonnontieteellisiä mekanismeja. Yhteiskunnan konkretiaa tai saastuneiden paikkojen esimerkkejä ei nosteta esille. Juhlakirja ei varmaankaan kerro koko totuutta asenneilmapiiristä, koska Luonto-Liiton aktiivien piirissä oli tuolloin jo voimakasta yhteiskunnallista ympäristökritiikkiä.

Osaltaan luonnon käytön muodoille mietitään vaihtoehtoja. Esimerkiksi Veikko Huhta

HELSINGIN SANOMAT

Sunnuntaina kesäkuun 30. pnä 1968

Luonnonsuojelu Suomessa: Onko meillä malttia viisastua — 2

Kansanrintamaan elämisen puolesta

Yhteiskuntamme tarvitsee tällä hetkellä kipeimmin kansanrintamaa, johon kuuluisi luonnonsuojeluväki yhdessä ajattelijoiden, kansanterveyden, retkeilyn, kulttuurin ym. harrastajien kanssa, sanoo ammattikalasta ja luonnontieteilijä Pentti Linkola luonnonsuojelua käsittelevän kirjoituksensa toisessa osassa.

Linkola arvostelee voimallisesti tämän päivän hyvinvointiajattelua ja tuottavuuden kasvun lipunkantajia, Samalla hän esittää vaihtoehtonsa "elämänsuojelun ohjelman" tienä "uuteen yhteiskuntaan":

Teknillisen ja taloudellisen kehityksen mukanaan tuoman "alokannan ihmisten ongelmien" olemassaoloa tunkein kukaan kukaan ei tiedä. Ovathan ne kaikkiin ihmiskäsitteeseen jokapäiväisesti ympäristössä jatkuvasti nähtävissä ja sitä paitsi läheskautta ja sosiaalisyhteiskuntaan menettämättä välttämättä — yhä tieteellisesti todistettua kuin luonnonrajoitusten nojasta käy.

Sen sijaan johtopäätöksissä niiden epäkohtien ja karsimusten syistä ja esitöiden niiden lääkittämisestä vallitsee suuri sekaannus.

Kaikkien alkeellisten selitysten mukaan, joka edustavat nyt, meidän maassamme puolesta-poliittiset kokoomukset kansandemokratian. Ne ovat vain ohimeneviä kansainvälisiä hyvinvointiyhteiskunnan silloin oikealla tiellä. Ne saadaan toteutettua väkivallosta edelleen liian hitaasti, jolloin liikenne varoja poliittiselle, tilaustaloudelle, suorittotyön, pykäläisen hoidon ym. toimittamiseen.

Vakavampiin otettavat ajattelijat näkevät tilanteen toisin "alokannan siraudet" ovat kielellisen vaurauden, teollistumisen ja kaupunkimaiden seurauksena, jotka viestintätoimintatukit ovat samalla nopeudella kuin näitä "kivillä" palvelu yhteiskuntaa hitaasti.

Ne ovat päivittäistä seurauksia, että...

tuottavampin ammattilainen — silloin tekne mieli katvatus maahan tai ruveta tekemään hirmutehoja.

On selvää, että tämän vuotikymmenen häikäilemättömyyden yhteiskunnallista sortoa Suomessa on niiden luonnonsuojelun kohteita, jotka täysin tieteostavat luonnonsuojelun ja luonnonsuojelun erotteluuden elämänsuhteissa. Tämän vuoksi ei pidä ihmetellä, jos minunkin valitsemassa työllänsä epäilemättä selvästi tunnettu "vakuutus" on "vakuutus".

Eihän hyvin raskaan yhteiskunnallisen sorton kohteena olevasta ryhmästä juuri kannata odottaa vilpeltä ja rauhallista puheenvuoroja — emmehan odota sellaista Erid-African muusikkotakana emmekä Kemijoen tai Iijoen lohkenkarakajia.

Rakennus ilman perustaa

Tärkeinä merkittävillä yhteiskuntakriittikillä on kuitenkin selvitettävä, miten laajalti kuvattu luonnonsuojelun tapaus voidaan yleistää. Tässä on pakollista huomauttaa, kuinka yhteiskunnallisuudella me käytännössä katoava puolesta-saan käytilä sudenkalasteja tutkimusmenetelmä, mutta kuitenkin perustaville ja arvojenjärjestyä pohjautuvat muutaman mallikokojen pässi syntymättä kuvitella.

Ei ole paatu alallekaan suurimustista väkisin vilttyvyyttä-kimassa, joka geneettikoiden, biologiin, kansantieteiden, lääketieteen psykologian ja yhteiskuntatieteiden jättämättömän yhteistyön kummit kykenet hankkimaan eväitä ja tarkkoja tietoja siitä, mikälyyppäitä yhteiskunnallisuus tarvittaisiin, jotta pääosalle viestistä saataisin todellinen elämä maku suuhun.

Emmekönsä selviä on silloin ra, että elämänsuoto, pyrkimykset ja arvojen järjesty eivät voidi olla suunnitelti koko kansakunnalle, vaan tarvittaisiin jyrkkiä jakautumista siten, että eri osassa maassa olisi tarjolla hyvin erilaisia elämänsuotoja. Mikäliänsä ja missä suhteissa elämänsuotoja siltäytsivät, siltä voimme totaalsi saada tietoa vain teoreettisen voiminnan, ajattelijoiden ja kirjallisuuden välittämää elämänsuotoa sekä käytännön ihmiskäsitteeseen sovelta.

Ensän maistusta on vällyhdettävä

"Poliitikot ja talousmiehet, jotka pystypäin, laput silmillä ja pumpulia korvissa johtavat kehitystä katastrofista toiseen, pohjaavat toimintansa kummalliseen tuulentupaan. Tuotannon ja aineellisen vaurauden maailmankatsomus on olevinaan syvästi humaninen, pyrkivinään kaikkien ihmisten hyvään, mutta johtaakin jyrkästi päinvastaiseen tulokseen."

arvioi kriittisesti tehometsätalouden menetelmiä ja vaihtoehtoja, mutta päätyy pessimismin kautta perinteiseen luonnonsuojeluun viimeisenä oljenkortena: "Vaikka vaihtoehtoa ei enää olisikaan, on vielä aikaa pelastaa Pohjois-Suomesta tarpeeksi suuri alue kansallispuistoksi matkailun, retkeilyn ja ulkoilun tuleviin tarpeisiin, alkuperäisen pohjoisen luontomme kansalliseksi näytteeksi ja tietokantamme viimeisten rippeiden säilymisen turvaamiseksi" (Huhta 1968, 63–64).

Koko kirjassa Pentti Linkolan teksti on poikkeus. Se avaa tuttua kulttuurikriittistä näkökulmaa. Nuorille kirjoittaessaan Linkola pohtii oman

pessimisminsä ja optimisminsa suhdetta: "Ja kuitenkin: en kirjoittaisi näitäkään rivejä, ellen itsekin ainakin pikkusormen pään verran kuuluisi optimisteihin, ellen luottaisi ainakin pieneen mahdollisuuteen, että ihmisen voi vielä vaikuttaa. ... Jääkööt kuitenkin kulttuuriradikaalit ja jääköön suuri yleisökin. Saattaa olla tärkeämpää tarkastella iloisista optimisteista niitä, jotka pitävät itseään luonnonsuojelun tai peräti luonnonsuojelijoina. Ennen kuin ajatellaan oppilaita, on opettajien pätevyys tutkittava" (Linkola 1968, 81–82.)

HELSINGIN SANOMAT LUONNONSUOJELUSTA VUONNA 1968

Vuoden 1968 merkityksestä ympäristökysymysten yhteiskunnallistumisesta kertoo se, että maan päälehti Helsingin Sanomat nosti kesällä ympäristöteeman näyttävästi esille. Se julkaisi kymmenen laajan artikkelin sarjan luonnonsuojelusta.

Esimerkiksi Raine Mäkinen (HS 7.7.1968) pohti artikkelissaan luonnonsuojelun mahdollisuuksia nyky-yhteiskunnassa seuraavasti: "Luonnonsuojelijoilla on kaksi vaihtoehtoa: muokata aatteensa ja perustelunsa leviämiskelpoiseksi tai vaalia opillista puhtauttaan ja pysyä lahkona, joilla ei ole yhteistä kieltä ympäristönsä kanssa.

Vuoden 1968 merkityksestä ympäristökysymysten yhteiskunnallistumisesta kertoo se, että maan päälehti Helsingin Sanomat nosti kesällä ympäristöteeman näyttävästi esille.

... Kun ihmisystävällinen luonnonsuojelija laatii tulevaisuuden suunnitelmia, hän pitää silmällä kahta periaatetta. Ensiksi hän tahtoo säästää mahdollisimman suuren osan maastaan koskemattomana reservinä, joka tarvittaessa kelpaa mihin tahansa. Toiseksi hän pyrkii takaamaan itselleen ja lähimmäisilleen mahdollisimman hyvät mahdollisuudet valita juuri haluamansa ympäristö. ... Varsin suuret alueet, ehkä 30% pinta-alasta, voidaan jättää kokonaan koskemattomiksi." Mäkisen arvio menee hauskasti yhteen EU:n tuoreen biodiversiteettistrategian kanssa.

Helsingin Sanomien sarja oli vaikuttava keskustelun herättelijä. Jutuissa käytiin läpi useita tulevan ympäristöpolitiikan teemoja ja samalla muuttamat kirjoittajat avasivat laajempaa debattia ympäristökriisistä. Jutuissa nostettiin konkreettisesti esille myös luonnonsuojeluhallinnon rakentamisen tarpeita.

Helsingin Sanomien luonnonsuojelukirjoitusten sarja kesällä 1968

SAKARI PETRO, lehtori: Sahaako suomalainen oksaa, jolla istuu? (21.6.1968)

PENTTI LINKOLA, kalastaja: Kansanrintamaan elämisen puolesta (30.6.1968)

RAINE MÄKINEN, elintarvikeanalytikko: Suomalainen luonto sekä luonteemme (7.7.1968)

LASSI IHARVAARA, DI, yhdyskuntasuunnittelija: Alue- ja yhdyskuntasuunnittelun tarve (14.7.1968)

JAAKKO YLINEN, arkkitehti, ТКК: Maisemansuojelu: avain tulevaisuuteen (21.7.1968)

ILPPO KANGAS, limnologi, Helsingin kaupunki: Ehtymättömien luonnonvarojen ongelma (28.7.1968)

MAURI SOIKKANEN, Yleisradion tieteoishjelmat: Metsästyksen suhde luonnonsuojeluun (4.8.1968)

NALLE VALTIALA, kirjailija: Ihminen suhtautuu ihmiseen kuin suteen (11.8.1968)

ANTTI HAAPANEN, valtion apulaisluonnonsuojelunvalvoja: Luonnonsuojelu alkaa jo pulpetin ääressä (18.8.1968)

HEIKKI ANNANPALO, Luonnonsuojeluyhdistys: Luonnonsuojelu on nyt käynyt tärkeäksi (25.8.1968)

NUORTEN YMPÄRISTÖKRIITIKOIDEN "MINNE KUKAT KADONNEET"

Vuonna 1969 julkaistu "Minne kukat kadonneet" oli nuorten ympäristöajattelijoiden kriittinen puheenvuoro kasvavan ympäristökriisin uhkista. Kirjan esipuheessa toimittaja Jukka Pakkanen (1969, 7) lähtee liikkeelle globaalisti, mutta kääntää sitten katseensa Suomeen: "Suomenkin maisemia raiskataan. Suomenkin metsät muutetaan tuottaviksi puupelloiksi. Suomenkin vedet likaantuvat. ... Suomenkin kaupungit rakennetaan yksityisautoja varten. Suomenkin suunnitelu on ajattelematonta. ... Suomessakaan ei toimita ekologisten periaatteiden mukaan. Suomikin on toteuttamassa totaalista katastrofia."

Pakkanen kuvailee ympäristökysymyksen haastetta jättimäisenä kysymyksenä yhteiskunnan kehitykselle ja lähestyy Linkolan ajatuksia: "Lopulta luonnonsuojelun ydin merkitsee totaalista vaihtoehtoa sille ajattelulle ja toiminnalle, joka pyrkii saamaan kaikkein irti ja siten tuhoaa elämän kaikkia tasoja" (1969, 13). Pakkanen esittelee artikkelissaan Suomen puolueille tekemäänsä kyselyä luonnonsuojelun merkityksestä. Tämä lienee ensimmäinen kerta, kun puolueidemme ympäristöpoliittisia ajatuksia on arvioitu.

Osa kirjoittajista vaatii lisää ekologiaa yhteiskunnalliseen ajatteluun. Esimerkiksi Ilppo Kangas, tuleva ympäristöpolitiikan neuvoston vetäjä, kirjoittaa: "Vain biologisen ja ekologisen ajattelutavan voimistuminen voi pysäyttää noidanpyörän" (Kangas 1969, 41).

"Minne kukat kadonneet" oli nuorten ympäristöajattelijoiden kriittinen puheenvuoro kasvavan ympäristökriisin uhkista.

Kirjan artikkelit avaavat ympäristöongelmien monia eri ulottuvuuksia Suomessa. Suomen Kalamiesten Keskusliiton toiminnanjohtaja Harri Dahlström kritisoi vesien ja vesiensuojelun huonoa tilaa. Soiden- ja metsiensuojelun tutkija Urpo Häyrinen avaa jopa professiotutkimuksen teemoja kritisoimalla rankasti metsäammattimiesten yksisilmäisyyttä, kun metsiä muutetaan avohakkuiden raiskioiksi. Mukana on monialaisen ja yhteiskunnallisemman asiantuntijuuden vaatimus: "Mitä

todennäköisimmin metsäammattimies ei tyydy lisäämään tuotantoa maltillisesti eikä liioin lähde uudelleen opiskelemaan avaramman yhteiskunnallisen näkemyksen tielle, vaan jatkaa sahapurujen peittämästä oksanreistä tuijottamista” (Häyrinen 1969, 62). Kansatieteen assistentti Martti Linkola puolestaan pohtii Suomen maisemien muutosta: yksiviivaistamista, omaleimaisuuden häviämistä, kulttuurikausien romahdusta: ”Eräät nykyaikaisen talouselämän luomat maisematyypit merkitsevät visuaalista saastumista” (Linkola 1969, 72). Arkkitehtuurin assistentti Jaakko Ylinen arvioi suomalaisten yhdyskuntien kehitystä: ”Nykyisen yhdyskuntasuunnittelun vikana on ekologisten näkökohtien puuttuminen rakennussuunnittelussa, kaupunkisuunnittelussa ja yleensäkin ihmisen ympäristön suunnittelussa” (Ylinen 1969, 81). Ylinen esittelee ja listaa täydellisesti laadukkaan tiivistämisen idean ja hyödyt, kuten kustannussäästöt, luonto- ja virkistysalueiden säästön, paremman palvelutason, julkisen liikenteen, saastumis- ja jätekysymysten paremman hallinnan; eli myöhemmin kehitetyn eheyttävän suunnittelun ideat. Enemmistö ry:n Rainer Nordberg (1969) kuvailee puolestaan autoistuvan yhteiskunnan ongelmia.

”EI VETTÄ RANTAA RAKKAAMPAA”

Puunjalostusteollisuuden pilaamat vedet olivat Suomessa suurin teollinen ympäristökysymys läpi 1900-luvun. Sen taloudellinen asema oli niin merkittävä, että siihen oli ollut aina vaikea puuttua. Kolmen nuoren ympäristöaktiivin Yrjö Hailan, Timo Ryyänen ja Matti Sarasteen kirja ”Ei vettä rantaa rakkaampaa – Puunjalostusteollisuus vesistöjemme pilaajana”

(1971) oli tutkijanotteella tehty pamfletti, joka pyrki nostamaan probleema esille sekä ympäristön että talousvallan kysymyksenä.

Tekijöillä on kirjalleen selkeä yhteiskuntatieteellinen tehtävä: ”Ympäristönsuojelua koskevat kirjoitukset ovat yleensä pysytelleet luonnontieteellisissä faktoissa ja luonnon talouden toiminnan kuvaamisessa. Niin tarpeellisia kuin nämä ovatkin, eivät ne kuitenkaan vielä riitä ongelmien ymmärtämiseen. Ympäristönsuojelussa ilmenee ristiriitoja luonnon ja ihmisen talouden välillä. Ihmisen taloudellinen toiminta on loppujen lopuksi ristiriitojen aiheuttaja, ja siksi sen tutkiminen on ensiarvoista.” (Haila ym. 1971, 9.)

Kirja käy ensin luonnontieteellisesti läpi vesistöjen saastumisen piirteitä ja mittakaavaa, paneutuu sitten puunjalostusteollisuuden kapitalistisena taloutena ja yhteiskunnallisena vallankäyttäjänä, ja pohtii lopuksi vesiensuojelun politiikkaa ja sen kehittämistä. Pamfletissa on ajan marxilaisten suuntausten mukaisesti kapitalistisen suurpääoman tiukkaa kritiikkiä. Ratkaisuksi nousee ”tuotantotalouden demokraattinen hallinta” eräänlaisen suunnitelmatalouden keinoin ja myös kiertotalous: ”Ongelmien ratkaisuun ehtona on, että puunjalostusteollisuudesta luodaan kiertoon perustuva teollisuuden haara, jonka sivutuotteet käytetään hyväksi ja joka ei tuhlaa raakaainetta. Tämän saavuttaminen edellyttää sitä, että teollinen toiminta perustuu pitkäjänteisiin, kokonaisvaltaisiin suunnitelmiin” (Haila ym. 1971, 122.)

Tekstissä vilahtaa sosiaalisen konstruktivismin ajatus ympäristöongelmien luonteesta määrittelytaisteluna: ”Kapitalistisessa tuotantojärjestelmässä on työväenluokka kärsinyt ala-arvoisista ja myrkyllisistä

työoloista koko olemassaolonsa ajan, ja tehtaiden lähiympäristössä asuneet ihmiset ovat kärsineet saastuneesta ympäristöstä niin kauan kuin tehtaita on ollut olemassa. Yhteiskunnalliseksi ongelmaksi ympäristön pilaantuminen on kuitenkin noussut vasta sitten, kun se on alkanut haitata myös tehtaiden omistajia” (Haila ym. 1971, 99.)

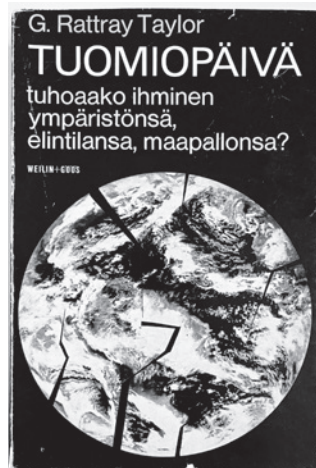
Kirja pohtii myös tutkimuksen roolia ja kritisoi teollisuuden tekemän ja rahoittaman vesistötutkimuksen puolueellisuutta: ”On tuskin todennäköistä, että yhtiöt suorittaisivat tutkimuksia, joiden toteuttaminen olisi liiketaloudellisesti epäedullista mutta kokonaiskansantalouden kannalta edullista.” Kirjoittajat ehdottavakin luotettavuuden takaamiseksi toimenpiteitä: ”Tutkimustyö tulee suorittaa laitoksissa, joiden hallinnosta ja toimintatavoitteista vastaa julkinen, demokraattisesti koottu elin.” (Haila ym. 1971, 114–115.)

KANSAINVÄLISET YMPÄRISTÖPAMFLETIT RANTAUTUVAT SUOMEEN

Kun ympäristökeskustelu vauhdittui, alettiin kansainvälisiä julkaisuja kääntää suomeksi. Länsimaiseen ympäristöherätykseen vahvasti vaikuttanut Rachel Carsonin ”Silent Spring” käännettiin heti sen julkaisuvuonna 1962 nimellä ”Äänetön kevät” (suom. P. Jotuni). Sen jälkeen saatiin odottaa, kunnes vuonna 1970 G. Rattray Taylorin kirja ”The Doomsday book” (1970) julkaistiin suomeksi nimellä ”Tuomiopäivä – tuhoaako ihminen ympäristönsä, elintilansa, maapallonsa?” (suom. I. Virkkunen & M. Saura). Barry Commonerin ”The Closing Circle” (1971) sai nimeksi ”Ympyrä sulkeutuu” (1972, suom. J. Leskinen).

Vuoden 1972 merkittävä tapahtuma oli YK:n Tukholman ympäristökonferenssi. Tätä tuki julkaisu ”Luonnonvarat ja ympäristö. YK:n raportti luonnonvarain järkevistä käytöstä ja ympäristönsuojelusta” (1972). Samana vuonna julkaistiin ”Vielä voimme pelastua – Tiedemiesten manifesti aikamme ihmisille” (1972, suom. I.-R. Simonsuuri), joka ilmestyi alunperin Ecologist-lehden erityisnumerona ”A Blueprint for Survival” (1972). Myös Paul Ehrlichin kirjoitukset ja ennusteet ekokatastrofista saivat huomiota; mm. Luonnonsuojeluliiton puheenjohtaja Pekka Nuorteva nosti katastrofiteemaa esille (Reunanen 2022, 94–96).

Nämä kaikki olivat vahvasti yhteiskunnallisia puheenvuoroja, ekokriisin hätähuutoja ja osa suoria toimintaohjelmia. Väestönkasvu oli osalla kirjoittajista suurin ongelma. Osa taas kritisoi malttuisuudesta ajattelua. Esimerkiksi Barry Commoner (1972, 121) avasi ympäristöongelman yhteiskunnal-

lisuutta seuraavasti: ”Maapallo ei saastu sen tähden, että ihminen on erityisen likaava eläin tai siksi että meitä on liikaa. Vika on inhimillisessä yhteiskunnassa, niissä tavoissa, jotka yhteiskunta on valinnut planeetan pintakerroksesta riistetyin vaurauden voittamiseksi, jakamiseksi ja käyttämiseksi. Kun kriisin yhteiskunnallinen alkuperä käy selväksi, voimme ryhtyä suunnittelemaan sopivaa yhteiskunnallista toimintaa sen ratkaisemiseksi.”

G. Rattray Taylor (1970) puolestaan avasi ympäristöongelmien vakavaa luonnetta esitellen mm. ilmastonmuutoksen uhkaa, ekokatastrofin käsitettä, globaalia supersaastumista, liiallista väestönkasvua, planeettainsinöörejä ja radioaktiivisen säteilyn vaaroja. Mutta samalla hän pohtii myös taustalla olevia syitä. Näistä hän esittelee mm. teknistä maailmankatsomusta (teknologista optimismia), yhteisömuutoksen kriisiä (viitaten Garrett Hardiniin) ja taloustieteiden ongelmia suhteessa ympäristön arvottamiseen. Ympäristötuhon taustalla hän näkee kolminkertaisen kriisin: arvojen kriisin, irrallisuuden kriisin ja vastuun kriisin.

Rooman klubin vuonna 1972 käynnistämää kasvun rajat -keskustelua käytiin Suomessa useamman vuoden ajan sekä tieteenekijöiden, että poliitikkojen toimesta (Sairinen 1985). Itse raportti käännettiin vuonna 1974 (Meadows ym. 1974). Rooman klubin raportti nosti esille kolme uhkaa: väestönkasvu, uusiutumattomien luonnonvarojen riittävyys ja luonnon saastuminen. Vuonna 1974 julkaistiin suomeksi myös Alfred Sauvyn ”Nollakasvu?” (suom. A. Nuutila), joka oponoi Rooman klubin raportin pessimismistä ja muita katastrofin ennustajia, vaikkakin otti esitetyt ongelmat sinällään vakavasti.

**LUONNONSUOJELUN VUOSI 1970 JA
TIEDEINSTITUUTTIÖIDEN KANNANOTOT**

Kotimainen ja kansainvälinen ympäristökeskustelu herätti yhteiskunnan ja tieteen päättäjiä. Euroopan luonnonsuojeluvuosi 1970 näkyi Suomessa paljon julkisuudessa, tapahtumissa ja myös kouluissa. Jyväskylän kesänkin³ teemaksi valikoitui ”Ihmisen ympäristö”. Presidentti Urho Kekkonen avasi luonnonsuojeluvuoden uudenvuoden puheessaan vakavaan sävyyn:

”Haluan tässä puheessani kiinnittää huomiota tulevaisuutemme kannalta mitä tärkeimpään asiaan, nimittäin luonnonsuojeluun. Muun muassa sen takia, että alkanutta vuotta vietetään monessa Euroopan maassa, niiden joukossa myös meidän maassamme, erityisenä luonnonsuojeluvuotena. Teknillistyminen, teollistuminen, kaupungistuminen näyttävät eri puolella maailmaa monin tavoin johtavan ihmisen elinehtojen vakavaan huononemiseen. Ympäristömme saastuminen ja osittainen tuhoutuminen etenee vuodesta toiseen entistä nopeammin ja entistä laajemmalle. Taloudellisesti pisimmälle kehittyneiden kansakuntien hyvinvointi heijastuu takaisin ihmiseen ja ihmiskuntaan luonnonvarojen ylläpidon puutteena, elinympäristön huononemisenä ja viihtyisyyden vähenemisenä. Luonnon itsesäätelymekanismin vähittäisen murtumisen haitalliset seuraukset tuntuvat kaikkialla. Erityisesti nuoriso tuntee aitoa hätää ympäristön saastumisesta ja elollisen luonnon köyhtymisestä. Siihen on meilläkin täysi syy, vaikka tilanne Suomessa ei olekaan yhtä huono kuin johtavissa teollisuusmaissa.” (Yleisradio 1970.)

Helsingin yliopisto omisti Studia Generalia -luentosarjan luonnonsuojeluvuoden kunniaksi teemalle ”Ihminen ja ympäristö” (1971). Esityksistä koostettiin samanniminen kirja, jossa eri alojen varttuneimmat asiantuntijat, lähinnä luonnontieteilijät ja luonnonvaratutkijat pohtivat ympäristö- ja luonnonvarakysymyksiä. Aiempien vuosien ympäristökriisi-kirjoittelun vaikutus näkyy kirjassa selkeästi. Nuorison aktiivisuutta ympäristöasiain heräämisessä kiitetään. Samalla näiden virallisten asiantuntijoiden viestinä on rauhoittelu. Taka-

kannessa todetaan, että kirjassa esitellään asioita ”perinpohjaisesti” ja ”kiihottomasti”, vaikkakaan ”ongelman tärkeyttä ei enää käy kiistäminen”. Merentutkimuslaitoksen johtaja ja professori Ilmo Hela (1971, 41) toteaa: ”Meillä ei ole syytä eikä oikeutta vajota fatalistiin tuomiopäivätunnelmiin”. Helan mukaan meidän on selvitettävä tosiasiat, vaarat, keinot, tekniset mahdollisuudet, osoitettava varat ja ryhdyttävä toimenpiteisiin. Metsätalouden apulaisprofessori Olli Makkonen (1971, 43) kirjoittaa: ”Tilanne on useimmissa maissa, ainakin Suomessa, varmasti vielä hallittavissa ja korjattavissa, kunhan asian tärkeys ymmärretään.”

Euroopan luonnonsuojeluvuosi 1970 näkyi Suomessa paljon julkisuudessa, tapahtumissa ja myös kouluissa.

Samassa kirjassa professori ja valtion luonnonsuojeluvälvoja Reino Kalliola (1971, 199) pohtii haitteeseen, mutta ymmärtävään sävyyn käsitteellistä siirtymää luonnonsuojelusta ympäristönsuojeluun: ”Vain pieni ja jatkuvasti supistuva osa luontoa on alkuperäistä, koskemattomaa. Suuri osa on ihmisen muovailemaa... jopa siinä määrin, ettei sitä enää voida pitää luontona sanan tavanomaisessa merkityksessä. ... Luonnon ympäristön ja tekoympäristön välinen raja on siis hyvin suhteellinen ja käytännössä usein merkityksetön. Tämän vuoksi nykyään puhutaankin mielellään ihmisestä ja hänen ympäristöstään monessa sellaisessa yhteydessä, jossa ennen tyydyttiin ilmaisuun ’ihminen ja luonto’. Samasta syystä sana ympäristönsuojelu on noussut luonnonsuojelun rinnalle.” Samalla Kalliola huomauttaa, että luonnon tarkastelu ihmisen elinympäristönä merkitsee ihmiskeskeistä suhtautumista luontoon.

Tiedemaailma oli havahtunut ympäristöhaasteeseen jo pari vuotta aiemmin. Valtion tieteilisten toimikuntien neuvottelukunnan aloitteesta muodosti SITRA keväällä 1968 kolmihenkinen työryhmän, joka tehtävänä oli laatia selvitys Suomen ympäristön pilaantumisesta, sitä koskevista toimenpiteistä ja tutkimuksesta. Selvitys ”Ympäristön pilaantuminen ja sen ehkäiseminen” valmistui

3 Jyväskylän kesä on Suomen vanhin kulttuurifestivaali, joka oli tarkasteltuna aikana paljon huomiota saanut kulttuurisen ja yhteiskunnallisen keskustelun foorumi.

parahiksi luonnonsuojeluvuoden aikana. Kyseessä on maamme ensimmäinen kokonaisvaltainen ympäristönsuojelun tilan arviointi ja samalla ehdotus ympäristönsuojelun kehittämiseksi. Työhön tilattiin erillisselvitykset ulkopuolisilta asiantuntijoilta – Arvo Laamaselta (ilma, vesi, maa), Mikko Raatikaiselta (torjunta-aineet) ja Reino Kalliotalta (maisema ja luonto).

Selvitys puhuu enimmäkseen Suomen ympäristön tilasta, mutta suhteuttaa keskustelun myös muuhun maailmaan: ”Ne ilmiöt, jotka viime vuosikymmeninä ovat miltei kaikkialla maailmassa johtaneet nopeaan ympäristön pilaantumiseen - väkiluvun kasvu, teollistuminen ja kulutuksen nousu - ovat tapahtuneita tosiasioita Suomessakin ja jatkuvasti edelleen. Ympäristön pilaantumisen on meilläkin todettu etenevän nopeata vauhtia. Tosin voidaan huomauttaa, että ympäristön pilaantuminen on ennen kaikkea tiheään asuttujen ja pitkälle teollistuneiden maiden ongelma, ja koska Suomi on suhteellisen harvaan asuttu ja myöhään teollistunut maa, ei pilaantuminen voisi meillä olla niin akuutti ongelma kuin tiheään asutuissa teollisuusmaissa.” (Ympäristön pilaantuminen... 1970, I, 8.)

1970-luvun alussa opiskelija- ja vasemmistoliikehdintä puoluepolitisoitui ja siirtyi samalla vahvasti vasemmalle. Ympäristökysymys, kuten muitakin teemoja, jäi rankan poliittisen pelin ja ideologisen taistelun jalkoihin.

Ympäristön tilan arviot ja tehdyt toimenpidesuosituksukset ovat selvityksessä maltillisia. Ympäristön tila ei ole hälyttävä, vaikka selkeästi on myös pahoja ongelmia. Selvitys on luonteeltaan luonnontieteellinen ja teknishallinnollinen. Yhteiskunnallinen näkökulma ei tule ongelmien osalta juurikaan esille. Toki monien ympäristöongelmien pahentuminen kytketään yhteiskunnan, talouden ja kulutuksen muutostrendeihin.

Selvitys ehdottaa keskushallinnon ratkaisuksi mallia, jossa ympäristönsuojelu yhdistetään kokonaisuudessaan luonnonvarojen käsittelyministeriön alle, eli maatalousministeriö muutettaisiin luonnonvarainministeriöksi. Lisäksi ehdotetaan

ympäristönsuojeluun keskusvirastoa Ruotsin esimerkin mukaan (Ympäristön pilaantuminen... 1970, VII, 12). Raportti pitää tarpeellisenä myös ympäristönsuojeluun liittyvän lainsäädännön koordinoimista ja ympäristönäkökohtien sovittamista muuhun lainsäädäntöön. Lainsäädäntöön ehdotetaan joustavuutta niin, että ongelmiin voitaisiin puuttua nopeammin (Ympäristön pilaantuminen... 1970, VII, 10–11).

YMPÄRISTÖASiantuntemuksen ja suunnittelujärjestelmien rakentaminen

Yhteiskunnallisen ympäristöherätyksen myötä alettiin yhteiskunnassa rakentaa sekä ympäristö- ja luontoasiantuntemusta että ympäristönsuojelun suunnittelujärjestelmiä. Tällä ajatuksella julkaistiin 1970-luvun alussa muutamia kirjasia. Samalla käytiin keskustelua siitä, minkä käsitteiden kautta yhteiskunnan luonto- ja ympäristösuhdetta pitäisi käsitellä. Kattokäsitteeksi nostettiin vaihtoehtoisesti luonnonsuojelua, ympäristönsuojelua, ympäristönsuunnittelua, tekno- ja ekosysteemiä ja ympäristönhuoltoa (Koskiaho 1972; Kangas 1973).

Antti Haapasen, Peitsa Mikolan ja Rauno Tenovuon ”Luonto ja luonnonsuojelu” (1971) oli oppikirjamainen teos, jossa avattiin luonnonsuojelun moninaiset sisällöt, periaatteet, hyvät tavoitteet ja lain vaatimukset. Kyösti Pulliainen ja Pertti Seiskarin ”Ympäristömme systeemit” (1972) avaa puolestaan eko- ja teknoosysteemien käsitteitä sekä pohdii systeemien itsesääntelyä, ohjausinformaatiota sekä systeemijattelun mahdollisuuksia ongelmien ratkaisuihin. Yhtenä johtopäätöksensä kirjoittajat toteavat: ”Ympäristömme suojelun kannalta teknoosysteemi on saatava ohjautumaan ennemmin tai myöhemmin kokonaan uudella tavalla. Toiminnan lähtökohdaksi olisi otettava ympäristön säätely ja päämääräksi ympäristömme säilyttäminen ainakin nykyisen kaltaisena.” (Pulliainen & Seiskari 1972, 141.)

Eero Paloheimo toimitti vuonna 1973 kirjan ”Ympäristönsuunnittelun kysymyksiä”. Siinä kolme eri alojen asiantuntijaa pohdii, ”miten voisimme suunnitella elinympäristön, jossa ihmisten tarpeet olisi otettu monipuolisesti huomioon”. Kirja pyrki vastaamaan yhdyskunta-, alue- ja liikennesuunnittelun sekä teknokraattisen suunnittelujärjestelmän näkökulmista aiempina vuosina esitettyyn ympäristöhaasteeseen. Kirjassa peräänkuulutettiin myös ekologisten näkökohtien parempaa huomioimista

eri alojen suunnittelijoiden koulutuksessa. Kirja määritteli ympäristön hyvin laajasti: ”Ympäristö on kaikki, mikä on ympärillemme”. Samalla tavoiteltiin monialaisuutta: ”Tarvitaan paitsi poikkitieteellistä yhteistyötä ja ymmärtämystä myös jokaisen kansalaisen aktiivista panosta ja kannanottoa, mihin suuntaan tuota kokonaisuutta olisi kehitettävä” (1973, 7–8).

Tämä käsitteiden ja näkökulmien moninaisuus kertoo keskustelun hajanaisuudesta sekä alkuvaiheen epätietoisuudesta, miten ympäristöongelmia voisi lähestyä yhteiskunnallisesti ja samalla kokonaisvaltaisesti.

PUOLUEPOLITISOITUMISESTA VAIHTOEHTOLIIKKEIDEN NOUSUUN

1970-luvun alussa opiskelija- ja vasemmistoliikkeitä puoluepolitisoitui ja siirtyi samalla vahvasti vasemmalle. Ympäristökysymys, kuten muitakin teemoja, jäi rankan poliittisen pelin ja ideologisen taistelun jalkoihin. Vaikka ympäristöministeriötä ei vielä syntynyt, niin ympäristöhallintoa ja -lainsäädäntöä kehitettiin. Ympäristöhallinnon rungon muodostaminen oli puoluepoliittisten riitojen kohde; ensi vaiheessa ”kompromissi”, jonka seurauksena toiminnot jaettiin kahdeksi osastoksi: toinen sisäministeriöön (SDP) ja toinen maa- ja metsätalousministeriöön (Keskusta). Nuoret ympäristöasiantuntija-aktiivit saivat pian paikkoja tuoreen hallinnon tai tutkimuksen piirissä. Samalla he saivat huomata, että ympäristöhallinnossa kuten muuallakin virkoja jaettiin puoluekirjojen mukaan.

1970-luvun alussa itse ympäristöliikkeitä ja ekologinen yhteiskuntakirjoittelu koki selkeän notkahduksen. Poikkeuksen tekee suomenruotsalainen nuorisopoliitikko. Aiemmin mainitsin jo, että Svensk Ungdomin ympäristöpoliittinen ohjelma valmistui 1970. Saman organisaation suojissa syntyi vuonna 1972 Suomen ensimmäinen hyvin ekologista ohjelmaa kehittänyt poliittinen järjestö ”Mittensförbundet”, joka oli liberaali ja keskustahenkinen koulu- ja opiskelijajärjestö. Sen vuonna 1975 julkaissut periaateohjelma ”Principprogrammet för Mittensförbundet” rakentuu vahvasti hajautetun ekologisen yhteiskunnan ajatuksiin. Ohjelmassa puhutaan keskittyneen talouden ja teknosysteemin aiheuttamista ympäristöongelmista, resurssien säästävästä matalaenergiayhteiskunnasta, yhteiskunnan ekologisesta suunnittelusta, ekologisten ja materiaalien kiertokulkujen puutteesta, sekä lähi-

demokratiasta ekologisuuden edellytyksenä. Käsitteistö on hämmästyttävällä tavalla samansuuntaista kuin myöhemmin kehittyneet vihreän politiikan teemat. Samana vuonna Mittensförbundetin aktiiveista Mats Brommels, Pelle Persson ja Calle Rotkirch toimittivat kirjaseen nimeltä *Överlevandets villkor* (Eloonjäämisen ehdot, 1974).

Jo heti 1970-luvun puolivälin jälkeen alkoi nk. vaihtoehto- ja ruohonjuuriliikkeiden rakentuminen. Tämä merkitsi ympäristökysymysten uudenlaista yhteiskunnallistamista sekä kansalaisten oman ja yhteisen vastuun korostamista. Koijärven ja Altan protestien innoittama uusi aktivistisukupolvi koki puolueiden, hallinnon ja asiantuntijamaailman kautta toiminnan ongelmalliseksi, byrokraattiseksi ja hitaaksi. Vuonna 1980 Heidi Hautala ja Pekka Sundell kirjoittivat: ”70-luvun alussa kangistui ympäristökeskustelu saaste- ja rauhoituslinjalle, ja monet aktiivisesti ongelmien parissa työskennelleet ihmiset vaiennettiin tekemällä heidät valtionhallinnon osaksi.” (Ympäristö, yhteiskunta ja elämäntapa, esipuhe 1980.)

Ekologiselle politiikalle haettiin nyt sisältöjä rakentamalla malleja vaihtoehtoisesta ekologisesta yhteiskunnasta ja teknologiasta sekä muuttamalla omia kulutus- ja elämäntapoja. Hallitsevalle asiantuntijateknokratialle luotiin samalla vasta-asiantuntemusta. Vaikka joitakin ympäristönsuojelutoimia oli saatu aikaiseksi, niin muutosvauhti koettiin hitaaksi. Aiempaan vasemmistoradikalismiin ero syntyi siitä, että ongelmana ei nähty yhteiskuntajärjestelmää, vaan suuryritysten kanssa linkittyntä teknokratiaa. Suomessa taistolaisliikkeen vaikutus luonnonsuojeluliikkeessä koettiin ajoittain, varsinkin ydinvoiman osalta, ongelmallisena (Tammilehto 1994). Samalla kun energia-asiat nousivat ympäristökritiikin keskiöön, niin teknologian suurrisikit sekä niiden poliittisuus ja vaihtoehtottomuus nousivat keskeiseksi. Ydinvoimanvastaisesta liikkeestä tuli tärkeä osa vaihtoehtoliikkeiden agenda. Suomessa ydinvoimanvastainen liikehdintä sai alkunsa jo vuonna 1974, kun maahan suunniteltiin 30 voimalaitosta yli kymmenelle paikkakunnalle. Energiapoliittinen yhdistys - Vaihtoehto Ydinvoimalle perustettiin vuonna 1977. Laajemmin yhteiskunnan ja teknologian suhdetta tarkasteli vuonna 1979 perustettu Pehmeän teknologian seura. Paikallinen hajautettu yhteiskuntamalli ja siihen soveltuvat teknologiat kiinnostivat. Vaihtoehtoliikkeiden synnyn taustalla vaikutti monia kansainvälisiä kirjoittajia ja

kehityksen valtavirran vastaisia ”vaihtoehtotutkijoita”. Esimerkiksi taloustieteilijä E.F. Schumacherin teosta ”Pieni on kaunista – ihmisen talous ihmistä unohtamatta” luettiin Suomessa tarkkaan (suomenos 1976). Amerikkalainen Amory Lovins kirjoitti vuonna 1976 teoksensa ”Soft energy path”, joka viitoitti myös Suomessa ajatuksia vaihtoehtoiseen energiatulevaisuuteen. Kulttuurikriittinen ote vahvisti myös yksilöllisiä ratkaisuja. Kysymys oli paitsi talouden vallasta myös kaikkien henkilökohtaisista valinnoista. Kestäville yhteiskuntamalleille ja elämäntavoille haettiin nyt myös yhteiskuntafilosofisia perusteluita. Ekofilosofisia ajattelijoita kuten Arne Naess ja Hartvig Sætra teki mm. Olli Tammi-lehto (1982) kirjoituksillaan tunnetuksi.

YHTEISKUNTATIEEELLISEN YMPÄRISTÖTUTKIMUKSEN AVAUKSIA

Suomalaisen tieteen piirissä yhteiskuntakehityksen suhdetta ympäristöön käsitteli ensimmäisenä systemaattisemmin talousmaantieteilijä Ilmari Hustich jo 1960-luvun alussa (1961; 1963). Ilmo Massan (1994, 118) mukaan Hustich toi systemaattisesti esiin luonnon tuhoutumisen ja kulumisen näkökulman hyvinvointi-Suomen rakentamisen vastapainona.

1970-luvun alussa alkoi yhteiskuntatieteiden piirissä vähitellen syntyä alustavia avauksia ympäristökysymyksiin. Valtion tieteellisten toimikuntien selvitys ”Ympäristön pilaantuminen ja sen ehkäiseminen” (1970) teki lukuisia konkreettisia ehdotuksia ympäristötutkimuksen kehittämisen osalta. Painopiste oli luonnontieteissä, mutta yhteiskuntatieteellisen näkökulman mahdollisuus tunnistettiin lyhyesti. Esille nousee sosiologinen ympäristötutkimus suoraan nimettynä ja samalla pohditaan monitieteellisen ympäristöntutkimuksen mahdollisuuksia: ”Joissakin yhteyksissä on ehdotettu erityisen sosiologis-ekologisen ympäristöntutkimuslaitoksen perustamista. Työryhmän käsityksen mukaan luonnontieteet ja yhteiskuntatieteet ovat kuitenkin luonteeltaan ja työtavoiltaan siksi erilaisia, että on epätarkoituksenmukaista luoda niitä yhdistävää uutta tutkimuslaitosta vain sillä perusteella, että molemmilla aloilla tutkitaan ympäristökysymyksiä. Tieteiden ryhmittelyä uusiksi kokonaisuuksiksi voidaan suorittaa monin muinkin perustein kuin ympäristönäkökohdasta lähtien. Sen sijaan erillisprojekteja koordinoivana elimenä tulee toimimaan Tieteen keskuustoimikunnan ympäristötutkimusten jaosto, jossa sekä luonnontieteet että

Suomalaisen tieteen piirissä yhteiskuntakehityksen suhdetta ympäristöön käsitteli ensimmäisenä systemaattisemmin talousmaantieteilijä Ilmari Hustich jo 1960-luvun alussa.

yhteiskuntatieteet ja myös yhteiskuntasuunnittelu ovat edustettuina. Ei liene tarkoituksenmukaista perustaa uusia instituutioita suorittamaan ja koordinoimaan ekologista ja sosiologista ympäristötutkimusta, ennenkuin vasta toimintansa aloittavan ympäristön tutkimusten jaoston tehokkuudesta on saatu kokemuksia.” (Ympäristön pilaantumisen... 1970, VII, 29).

Ei ole tiedossa, kuka olisi ehdottanut sosiologis-ekologista ympäristöntutkimuslaitosta, mutta historiallisesti pohdinta on mielenkiintoinen ja kansainvälisestikin varhainen. Selvitys siis tyrmää monitieteellisen yhteistyön mahdollisuuden samojen seinien sisällä. Ajatus mahdollistui Suomen ympäristökeskuksessa muutaman vuosikymmenen kuluttua.

Vuonna 1971 luonnonsuojelun veteraani Reino Kalliola pohti sosiologisen ympäristötutkimuksen sisältöä ”Ihminen ja ympäristö” -kirjassa (1971, 206). Kun Pentti Linkola oli jo vuonna 1964 haastanut sosiaalitieteilijöitä omaksumaan ekologista ajattelua, niin Kalliola rajaa sellaisen mahdollisuuden määritelmällisesti pois. Hän avaa varsin perinteistä luonnontieteellistä ajattelua ympäristötutkimuksen rajoista. Kalliola hahmottaa kyllä yhteiskunnallisen hallinnan kysymykset (väestönkasvun lisäksi) elinympäristömme huonontumisen aiheuttajaksi: ”Vika on siinä, ettei näitä prosesseja ja niiden pohjana olevaa maan ja luonnonvarojen käyttöä ole riittävästi suunniteltu eikä valvottu”. Mutta vaikka ongelmien syyksi hahmottuu yhteiskunnallinen hallinta, ei se johda ajatuksiin, että niitä voisi tutkia yhteiskunnallisesti: ”Kun ekologinen ympäristöntutkimus keskittyy lähinnä luontoon ja luonnonympäristöön, kohdistuu sosiologisen ympäristön tarkastelu ensisijaisesti kaupunkeihin ja muuhun ihmisen rakentamaan tekoympäristöön, myös asumis- ja työympäristön sisätiloihin, jotka eivät kuulu ekologian tutkimusalaan” (1971, 205).

Näin siis jako luontoon ja kulttuuriin sekä ym-

päristöön ja yhteiskuntaan erillisinä tutkimuksen kohteina eli vahvana myös ympäristötutkimuksen omissa sisällön määrittelyissä. Kun tieteen instituutiot ja luonnonsuojelun vanhat piirit eivät vielä tunnistanee ympäristötutkimuksen yhteiskuntatieteellisiä tarpeita, näkyy nuorison suunnalla jo monitieteellistä ajattelua. Hailan, Ryytäsen ja Sarasteen ”Ei vettä rantaa rakkaampaa” oli selkeä yritys yhdistää luonnontieteellinen ja yhteiskuntatieteellinen näkökulma.

Vuonna 1970 julkaistussa Svensk Ungdomin ympäristöpoliittisessa ohjelmassa suomenruotsalaiset nuoret aktiivit ideoivat monitieteellistä ympäristötutkimusta, jossa yhdistettäisiin yhdyskuntien, elinympäristöjen ja ympäristönsuojelun tutkimusta. Esimerkkiä haetaan amerikkalaisesta mallikaupunkiajattelusta: ”Vi bör utvälja modellsamhällden där radikala miljövårdsåtgärder samtidigt genomförs. Uppgiften kräver ett tvärvetenskapligt samarbete mellan sociologer, psykologer, socialmedicinare, ekonomer, statistiker, olika slags tekniker o.s.v. Man har på sina håll efterlyst en självständig miljövetenskap. ... Ett ledande organ för miljövärdningsforskningen bör inrättas. ... Forskningsorganet borde gäs både vetenskaplig och administrativ tyngd.” (Svensk Ungdom 1970, 23.) Kuvaus muistuttaa suuresti myöhempien aikojen Suomen ympäristökeskusta (SYKE).

Jotain alkoi tapahtua myös yhteiskuntatieteiden sisällä yliopistoissa. Tampereelle perustettiin jo vuonna 1968 Chicagon human ecology -suuntauksen innoittamana talous- ja sosiaaliekologian laitos, jossa ihmisen ja ympäristön keskinäissuhde oli mukana. Alan ensimmäinen professori oli Olavi Riihinen (1968–69) ja sen jälkeen Seppo Siirilä. Suuntaus ei lopulta ulottunut ekologisen kriisin tutkimukseksi ja muokkaantui vähitellen alue- ja yhdyskuntakehityksen tutkimukseksi. Vuonna 1974 oppiaineen nimi muutettiin aluetieteenksi. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen idea ei siis vielä kehittänyt tästä laitoksesta, mutta toisaalta ei ole sattumaa, että ensimmäinen ympäristöpolitiikan professori perustettiin Suomessa juuri tälle laitokselle.

Tampereella tapahtui muutakin. Sosiaalipoliitiikan laitoksen tutkija Briitta Koskiaho perusti syksyllä 1971 ympäristöpolitiikan oppiaineen.⁴ Koskiahon vuonna 1972 julkaisema oppikirja ”Ym-

päristöpolitiikka (osa I)” perustelee uuden oppiaineen, ”ympäristöpolitiikan” tarvetta ja muotoilee sen sisältöä osana yhteiskuntapolitiikan kokonaisuutta hyvin soveltavana sektorihallinnan alana sosiaali-, kulttuuri-, talous- ja aluepolitiikan rinnalle. Mielenkiintoisesti kirjan ja alan otsikko on ympäristöpolitiikka, mutta kirja päättyy käyttämään ”ympäristönhuollon” käsitettä. Näin se linkittyy Ruotsissa käyttöön tulleeseen naturvård- termiin.

Kun tieteen instituutiot ja luonnonsuojelun vanhat piirit eivät vielä tunnistanee ympäristötutkimuksen yhteiskuntatieteellisiä tarpeita, näkyy nuorison suunnalla jo monitieteellistä ajattelua.

Koskiaho on kriittinen käydylle ympäristökriisi- ja ekokatastrofikeskustelulle ja pitää pamfleteissa esitettyjä tuhon enteitä ja pessimismisiä ylimitoitettuna: ”He eivät yleensä ole juuri nähneet mitään positiivista inhimillisessä kehityksessä ja sen suhteessa fyysisen ympäristöön” (Koskiaho 1972, 7). Kriitikki ei tosin kommentoi sen enempiä esitettyjä argumentteja. Toisaalta hän kritisoi myös yhteiskuntatieteitä siitä, että fyysinen ympäristö ja luonto ovat jääneet niille hyvin vieraiksi. Koskiahon määrittelemänä ”ympäristöpolitiikka tutkimusalanana pohtii ja tutkii, miten järkeviä yhteiskunnassa kulloinkin esiintyvät tavoitteet ja niiden seuraukset, toimenpiteet, ovat ihmisen ja hänen ympäristönsä vuorovaikutussuhteiden kannalta ja nimenomaan ympäristön asettamien rajoitusten, ehtojen, kannalta” (Koskiaho 1972, 30). Oppialan tarve nousee niistä haasteista, joita ympäristökysymykset asettavat yhteiskunnalle, kuten ”ympäristönhuollon” hallinnon, suunnittelun ja sääntelyn kehittäminen sekä uusien ammattilaisten kouluttaminen tälle sektorille. Lähestymistapa on hyvin soveltava. Lyhyeksi jääneet avaukset esittelevät keskeisiä käsitteitä kuten valta, vastuu, resurssit, eturistiriidat, teknokraattisuus, demokraattisuus, kustannukset ja kulttuuriviive.

⁴ Luonnontieteellinen ympäristönsuojelun oppiaine perustettiin Helsingin yliopistossa samana vuonna.

Kansantaloustieteen puolella Kyösti Pulliainen kehitti aktiivisesti ympäristötaloustieteen ajatuksia. Aiemmin mainittu yhteistyökirja ”Ympäristömme systeemit” (1972) Pertti Seiskarin kanssa kertoo monialaisesta systeemiteorian soveltamisesta myös ekologisiin kysymyksiin. Lisäksi Pulliainen oli mukana ”Kasvun rajat” -raportin käännöstyössä.

Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkija Briitta Koskiaho perusti syksyllä 1971 ympäristöpolitiikan oppiaineen.

Tulevaisuuden tutkimuksen kehitys lähti Suomessa liikkeelle vahvasti professori Pentti Malaskan pioneerityön kautta (ks. myös Jarmo Vehmaksen kirjoitus). Tämä sisälsi alusta lähtien runsaasti yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen teemoja. Malaska kävi 1970-luvun alussa julkista keskustelua kasvun rajoista, teknillisen kehityksen yhteiskunnallisista piirteistä, ydinvoiman riskeistä, sekä näihin liittyvistä tutkimuksen ongelmista (Malaska 1974a, b, c).

Myös muutamat opiskelijat tutkivat jo 1970-luvun alussa yhteiskuntatieteellisen ajattelun ongelmia ympäristökysymysten suuntaan. Jussi Raumolinin pro gradu sosiaalipolitiikkaan vuonna 1972 on nimeltään ”Esseitä bioantropologiasta, länsimaisesta luonnontulkinnasta ja länsimaiden kehityksestä”. Raumolin hoiti myöhemmin ensimmäisenä ympäristöpolitiikan professuuria Tampereella. Ilmo Massan sosiaalipolitiikan pro gradu ”Eräitä piirteitä Lapin luonnonvarojen käytöstä” valmistui vuonna 1974. Hänestä tuli myöhemmin ympäristöpolitiikan professori.

LOPUKSI

Artikkelin tavoitteena oli pamflettikirjoitusten ja ympäristöaktiivisuuden tarkastelun avulla jäljittää ympäristöajattelun yhteiskunnallistumista ja tällaisen argumentoinnin kehityskulkuja Suomessa vuosina 1968–1972. Yhteiskunnallinen näkökulma ympäristö- ja luontokysymyksiin avautui Suomessa ensin nuorten aktivistien, tutkijoiden ja ammattilaisten kirjoittelun, keskustelun ja pamflettien kautta. Ei siis yhteiskuntatieteilijöiden kautta. Pentti Linkola kritisoikin jo vuonna 1965 humanisteja

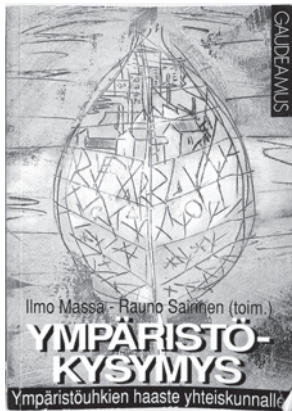
siitä, että he eivät tunnista ekologisia ongelmia. Yhteiskunnallisen ympäristöajattelun kehityksessä suomenruotsalaiset loistivat ensimmäisinä aloitteentekijöinä ja kirjoittajina. Tässä näkyy Ruotsin keskustelun aktiivinen seuraaminen.

Vuosi 1968 on Suomessa selkeä vedenjakaja. Siitä lähtien ympäristökeskustelu yhteiskunnallistuu rävähtäen julkiseen pohdintaan uudella tavalla ja voimalla. Elinympäristöä koskevat saastumisen ja ympäristöriskien uutisoinnit ja kommentoinnit olivat olleet medioissa aiempina vuosina kyllä esillä, mutta kokonaisvaltaisempi yhteiskunnallinen keskustelu syntyi pamflettien ja sanomalehtien aktivoitumisen myötä. Seuraavina vuosina myös kansainvälinen ympäristökirjoittelu rantautui Suomeen lukuisten suomennusten välityksellä.

Ekologisen herätyksen myötä alettiin rakentaa ympäristöasiantuntemusta ja ympäristönsuojelun hallinto-, suunnittelu- ja tutkimusjärjestelmiä. Tällä ajatuksella varttuneemmat asiantuntijat julkaisivat 1970-luvun alussa useita kirjasia, joiden sävy oli ongelmien osalta vakava, mutta samalla rauhoitteleva. Haluttiin rakentaa käsitystä ongelmien hallinnasta kehittyvillä järjestelmillä ja tiedoilla. Rooman klubin käynnistämä kasvun rajat -keskustelu oli Suomessa myös aktiivista ja sitä vahvasti öljykriisin aiheuttama hintojen nousu.

1970-luvun puolivälissä ympäristökeskustelussa tapahtuu selkeä notkahdus. Syitä voi etsiä yhteiskunnan voimakkaasta puoluepolitisoitumisesta sekä ideologisen kamppailun kärjistymisestä liittyen markkinatalouteen ja sosialismiin. Ekologinen politiikka ei tässä tilanteessa saanut suuresti tilaa. Mielenkiintoinen poikkeus on vuonna 1972 perustettu Svensk Ungdomin uusi nuoriso- ja opiskelijajärjestö ”Mittensförbundet”, joka kehitti hyvin ekologista yhteiskuntapoliittista ohjelmaa.

Mutta jo muutaman vuoden päästä uusi sukupolvi nostaa ympäristökriisin uudestaan esille. Nyt näkökulma on yhteiskunnallinen uudella tavalla. Yhteiskunnan ja teknologian kehitykselle haetaan ekologisempia vaihtoehtoja sekä vasta-asiantuntemusta, jotka rakentuvat mm. hajautettuihin yhteiskuntamalleihin, humanimpaan teknologiseen järjestelmään sekä omien elämän- ja kulutustapojen pohdintaan. Myös energiakysymys nousee esille. Yhteiskuntafilosofisia näkökulmia haetaan ekofilosofiasta. Nämä ajatukset pohjustavat 1980-luvun laajempaa liikehdintää.

Yhteiskunnallinen näkökulma ympäristö- ja luontokysymyksiin avautui Suomessa ensin nuorten aktivistien, tutkijoiden ja ammatti- laisten kirjoittelun, keskustelun ja pamflettien kautta.

Ympäristötutkimuksen kehittäminen oli tarkasteltuna ajankohtana ympäristöpamfleteissa yllättävän vähän mukana. Toisaalta on ymmärrettävää, että aktivistit eivät pohdiskele tiedettä. Samana ajankohtana yhteiskuntatieteitä käytettiin toki muissa yhteiskunnallisissa kysymyksissä argumenttien rakentamiseen. 1970-luvun vaihteen ympäristöherätys rakensi ajattelua globaalista ympäristökriisistä ja oman elinympäristömme pilaamisesta, ja käytti tässä hyödyksi ja oli rakentamassa nousevaa luonnontieteellistä ympäristötutkimusta. 1970-luvun lopulla syntyvä vaihtoehtoliikkeiden kirjo oli uudella tavalla yhteiskunnallinen halutessaan rakentaa vaihtoehtoisia yhteiskuntamalleja ja vasta-asiantuntemusta jo tunnistettuun ympäristökriisin maailmaan. Tiedeinstituutit eivät tarjonneet tähän suurta apua luukunottamatta orastavaa tulevaisuuden tutkimusta.

Virallinen tiedemaailma piti toki ympäristötutkimuksen kehittämistä välttämättömänä. Valtion tieteellisten toimikuntien selvitys Suomen ympäristön tilasta käynnistyi jo 1968. Valmistunut selvitys ”Ympäristön pilaantuminen ja sen ehkäiseminen” (1970) teki lukuisia konkreettisia ehdotuksia ympäristötutkimuksen kehittämisen osalta. Painopiste

oli luonnontieteissä, mutta myös yhteiskuntatieteellinen näkökulma tunnistettiin. Keskustelussa esille nousutta monialaista sosiologis-ekologista ympäristöntutkimuslaitosta pidettiin kuitenkin huonona ideana. Sosiaalitieteellinen ympäristötutkimus ei edennyt kunnolla vielä pitkään aikaan tieteen virallisten toimikuntien kautta.

1960-luvun lopulla käyty aktiivinen ekologinen yhteiskuntakeskustelu nosti esille lukuisan määrän yhteiskuntatieteellisiä teemoja ja kysymyksiä. Tarve yhteiskunnallisiin pohdintoihin näyttytyy siis selkeänä. Varsinkin kansainvälinen pamflettikirjoittelu rakentui yhteiskuntakehityksen sisällöllisiin pohdintoihin. Yhteiskuntatieteiden kiinnostuksen heräämistä ekologisiin kysymyksiin saatiin kuitenkin odottaa. Tieteiden maailmassa ympäristökysymys miellettiin pääosin luonnontieteelliseksi.

Poikkeukset liittyivät yksittäisten tutkijoiden kiinnostukseen. Suuntaa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehittämiseen näytti Tampereen yliopisto, jossa kehittyi ensin sosiaali- ja talousekologian laitos sekä myöhemmin sosiaalipolitiikan laitoksen sisällä ympäristöpolitiikan oppiaine. Helsingissä puolestaan Kyösti Pulliainen aloitteli ympäristötaloustiedettä ja soveltavaa ekologista systeemiteoriaa. Lisäksi muutamat yhteiskuntatieteiden nuoret uskaliaat opiskelijat suuntautuivat pro gradun teossa ekologisiin kysymyksiin.

Lopuksi voidaan todeta, että vuosien 1968–1972 pamflettikirjoittelu ja kansainvälisten teosten suomentaminen aktivoi Suomessa ympäristökriiseihin heräämistä ja ympäristökysymysten yhteiskunnallistamista monin eri tavoin. Ympäristöherätyskirjallisuus ei ollut kuitenkaan vielä yhteiskuntatiedettä, jolla olisi ollut tutkimusmenetelmiä, aineistoja tai linkkiä yhteiskunnallisiin teorioihin. 1970-luvun lopun vaihtoehtoliikkeet toivat mukaan yhteiskunnallisen ja teknologisen kehityksen vaihtoehtojen sekä elämäntapojen pohdinnan ja aiempaa laajemman aktivismin. Tässäkään vaiheessa eivät yhteiskuntatieteet vielä olleet vahvasti ympäristöteemoissa kiinni. Ne saapuivat paikalle aika lailla myöhästyneenä. Varsinainen yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus alkoi rakentumaan kunnolla vasta 1980-luvulla.

KIITOKSET

Suuri kiitos keskusteluista ja tekstin kommentoinnista Yrjö Hailalle ja Ilmo Massalle.

LÄHTEET

- BROMMELS, M., PERSSON, P. & ROTKIRCH, C. (TOIM.)** (1974) *Överlevandets villkor*. Schildts.
- CARSON, R.** (1962) *Äänetön kevät*. Suom. Pertti Jotuni. Tammi, Helsinki.
- COMMONER, B.** (1972) *Ympyrä sulkeutuu*. Suom. Juhani Leskinen. Gummerus, Jyväskylä.
- DAHLSTRÖM, H.** (1969) *Vesiemme pilaantuminen – välinpitämättömyyttä?* Teoksessa Pakkanen, J. (toim.) *Minne kukat kadonneet* 49–53. Tammi, Helsinki.
- HAAPANEN, A. MIKOLA, P. & TENOVUO, R.** (1971) *Luonto ja luonnonsuojelu*. Otava, Helsinki. 291 s.
- HAILA, Y., RYNNÄNEN, T. & SARASTE, M.** (1971) *Ei vettä rantaa rakkaampaa*. Puunjalostusteollisuus vesistöjemme pilaajana. Weilin Göös, Helsinki. 144 s.
- HALLANARO, E.-L., SANTALA, E. & VIENONEN, S. (TOIM.)** (2017) *Vesien vuoksi*. Suomalaisen vesiensuojelun vaiheita. Suomen Vesiyhdistys ry. Bookwell, Porvoo.
- HELA, I.** (1971) *Nykyinen käsityksemme biosfääristä*. Teoksessa *Ihminen ja ympäristö* 9–40. WSOY, Porvoo.
- HUSTICH, I. (TOIM.)** (1960) *Symposium on Man's Influence on Nature in Finland*. Fennia 85.
- HUSTICH, I.** (1961) *Huru Finland förändrats*. Frenckellska tryckeri, Helsingfors.
- HUSTICH, I.** (1963) *Land i förvandling*. Teoksessa *Finland i dag – en skriftserie om Finlands kultur och samhällsliv*. Sveriges Finlandsföreningarnas riksförbund, Stockholm.
- HUUTONIEMI, K., ESTLANDER, A., HAHKALA, M., HÄMEKOSKI, K., KULMALA, A., LAHDES, R. & LAUKKANEN, T. (TOIM.)** (2006) *Savuntarkastajista päästökauppiaisiin*. Suomalaisen ilmansuojelun historiaa. Ilmansuojeluyhdistys ry. Gummerus, Jyväskylä.
- HÄYRINEN, U.** (1969) *Metsäämmattimies – panssaroitu tuhoaja*. Teoksessa Pakkanen, J. (toim.) *Minne kukat kadonneet* 54–66. Tammi, Helsinki.
- HUHTA, V.** (1968) *Metsiemme kohtalo*. Teoksessa Kivi, E. & Lokki, J. (toim.) *Luonto-Liiton 25-vuotisjuhlakirja* 53–65. WSOY, Porvoo.
- IHMINEEN JA YMPÄRISTÖ** (1971) *Helsingin yliopistossa keväällä 1970 pidetty Studia Generalia -luentosarja*. WSOY, Porvoo. 212 s.
- KALLIOLA, R.** (1968) *Luonnonsuojelun käsite*. Suomen Luonto 2, 16–17.
- KALLIOLA, R.** (1971) *Luontoa ei saa unohtaa*. Suomen Luonto 6, 166–167.
- KALLIOLA, R.** (1971) *Ihminen muuttuvassa ympäristössä*. Teoksessa *Ihminen ja ympäristö* 195–210. WSOY, Porvoo.
- KALLIOLA, R.** (1978) *Luonto sydämellä*. Kirjoitelmia ja puheita 1930–1977. WSOY, Helsinki. 415 s.
- KANGAS, I.** (1969) *Saasta Suomi maa*. Teoksessa Pakkanen, J. (toim.) *Minne kukat kadonneet* 38–48. Tammi, Helsinki.
- KIVI, E. & LOKKI, J. (TOIM.)** (1968) *Luonnon puolesta*. Luonto-Liiton 25-vuotisjuhlakirja. WSOY, Porvoo. 134 s.
- KOSKIAHO, B.** (1972) *Ympäristöpolitiikka osa I*. Ylioppilastutki ry. 224 s.
- LAAKKONEN, S.** (2001) *Vesiensuojelun synty*. Helsingin ja sen merialueen ympäristöhistoriaa 1878–1928. Gaudeamus, Helsinki. 309 s.
- LINKOLA, M.** (1969) *Suomen ikävät ilmeet*. Teoksessa Pakkanen, J. (toim.) *Minne kukat kadonneet* 67–75. Tammi, Helsinki.
- LINKOLA, P.** (1971) *Unelmat paremmasta maailmasta*. WSOY, Porvoo. 225 s.
- LINKOLA, P.** (1968) *Luonnonsuojelun älyllinen rehelligisyys*. Teoksessa Kivi, E. & Lokki, J. (toim.) *Luonto-Liiton 25-vuotisjuhlakirja* 76–86. WSOY, Porvoo.
- MAKKONEN, O.** (1971) *Miten ihminen on muuttanut luontoa*. Teoksessa *Ihminen ja ympäristö* 41–60. WSOY, Porvoo.
- MALASKA, P.** (1974a) *Beckermania – vitsi vai vipusin*. Kriittisen korkeakoulun Katsaus 5, 20–23.
- MALASKA, P.** (1974b) *Ydinvoima ja energiapolitiikka*. Kriittisen korkeakoulun Katsaus 6.
- MALASKA, P.** (1974c) *Ihmisyhteisö ja ympäristö – tutkimuksen ongelmia*. Kytäjä 3.
- MEADOWS, D.H., MEADOWS D.L. & RANDERS, J.** (1974) *Kasvun rajat*. Tammi, Helsinki.
- MIKOLA, P.** (1971) *Ympäristön pilaantuminen*. Teoksessa *Ihminen ja ympäristö* 61–84. WSOY, Porvoo.
- NIENSTEDT, S.** (1997) *Ympäristöpolitiikan alku*. Ympäristönsuojelun tulo Suomen valtakunnalliseen politiikkaan 1960- ja 1970-luvun vaihteessa. Poliittisen historian laitos, Turun yliopisto, Turku.
- NORDBERG, R.** (1969) *Auto – tappava leikkikalua*. Teoksessa Pakkanen, J. (toim.) *Minne kukat kadonneet* 87–94. Tammi, Helsinki.
- NUORTEVA, P.** (1976) *Elohopea Suomen luonnossa ja hallintokoneistossa*. Ympäristönsuojelullisen ajattelun murtautuminen suomalaisen yhteiskuntaan. WSOY, Porvoo.
- OLKKONEN, T.** (1916) *”Minne kukat kadonneet” aiheutti kiivaan sanasodan lehdistössä*. Ympäristömyrkyt julkiseen keskusteluun. Artikkelit 57. Tiellä Sananavapautteen -sivusto. <https://sananavapautteen.fi/artikkeli/57>
- PAKKANEN, J.** (1969) *Luonnon hyvinvointi*. Teoksessa Pakkanen, J. (toim.) *Minne kukat kadonneet* 9–26. Tammi, Helsinki.
- PAKKANEN, J. (TOIM.)** (1969) *Minne kukat kadonneet*. Tammi, Helsinki. 124 s.
- PALOHEIMO, E. (TOIM.)** (1973) *Ympäristösuunnittelun kysymyksiä*. Otava, Keuruu. 170 s.
- PRINCIPPROGRAMME FÖR MITTENFÖRBUNDET** (1975) <https://svenskacentralarkivet.fi/wp-content/uploads/2022/07/1974-Principprogram-for-Mittenforbundet.pdf>
- PULLIAINEN, K. & SEISKARI, P.** (1972) *Ympäristömme systeemit*. Tammi, Helsinki. 148 s.
- REUNANEN, P.** (2022) *Pitkä matka huomiseen: Uuden luonnonsuojeluaattelun läpimurto Suomessa 1962–1972*. Omakustanne.
- SAIRINEN, R.** (1985) *Nollakasvu vai mikrosiruja talouskasvusta*. Ylioppilaslehti 9.5.1985.
- SAUVY, A.** (1974) *Nollakasvu? Tulevaisuutemme vaihtoehdot*. Suom. Antti Nuutila. WSOY, Porvoo. 282 s.
- SILLANPÄÄ, P.** (2006) *Aatos, eetos ja paatos*. Reino Rinteen pohjoinen puheenvuoro ympäristökeskusteluun. Gummerus, Vaajakoski. 297 s.
- SUOMINEN, T.** (1967) *Lintujemme katoava aateli*. WSOY. 156 s.
- SVENSK UNGDOM** (1970) *Vår rätt att leva -miljödebatt*. Svensk Ungdoms miljöpolitiska debattbroschyr. https://svenskacentralarkivet.fi/wp-content/uploads/2023/07/1970_var_ratt_att_leva-miljodebatt_svensk_ungdom_svenska_centralarkivet.pdf
- TAMMILEHTO, O.** (1982) *Ekofilosofia, vaihtoehdotliike ja ydinvoima*. Ympäristökeskus, Helsinki.
- TAMMILEHTO, O.** (1994) *Miksi viidettä ydinvoimaa ei rakennettu? Ydinvoimanvastaisen liikkeen historiaa*. Teoksessa *Myllyntaus, T. (toim.) Liikkeen voima - kansalaistoiminta ympäristökysymysten muovaajana*. Oulun Yliopiston Pohjois-Suomen tutkimuslaitos, tutkimusraportteja

122, Oulu. <http://www.tammilehto.info/ydi-his.php>

TAYLOR, G. R. (1970) Tuomiopäivä: tuhoaako ihminen ympäristönsä, elintilansa, maapallonsa? Suom. Ilkka Virkkunen & Marja Saura. Weilin Göös, Helsinki.

VALTIALA, N. (1968) Varning för människan. Söderström, Tammerfors. 154 s.

VALTIALA, N. (1969) Varokaa ihmistä. WSOY, Porvoo. 139 s.

VIELÄ VOIMME PELASTUA.

TIEDEMIESTEN MANIFESTI AIKAMME IHMISILLE (1972) Suom. Irma-Riitta Simonsuuri. Tammi, Helsinki.

YLEISRADIO (1970) Luonnon puolesta. Luonnonsuojeluvuosi alkaa. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2006/09/08/luonnonsuojeluvuosi-1970>

YLINEN, J. (1969) Suomalaisen suunnittelun illuusio. Teoksessa Pakkanen, J. (toim.) Minne kukat kadonneet 76–86. Tammi, Helsinki.

YMPÄRISTÖ, YHTEISKUNTA JA

ELÄMÄNTAPA (1980) Pohjoismainen ympäristöleiritoimikunta.

YMPÄRISTÖN PILAANTUMINEN JA SEN

EHKÄISEMINEN (1970) Valtion tieteellisten toimikuntien ja SITRA:n selvitys. 2. korjattu painos. SITRA Sarja B, No 2. Helsinki.

Early stages of environmental social science at the University of Helsinki

Kirjoitus on julkaistu alun perin Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran verkkosivuilla 29.10.2018. Kirjoittaja on muokannut tekstiä tähän teokseen.

This essay is a subjective interpretation of the author's work on developing environmental social science research, mainly at the University of Helsinki. The author calls his approach autorealistic because the article is based on his memoirs and experiences, supplemented by diaries and personal archive material. The narrative starts from the author's youth, his home and school background. From there, it progresses to university studies and finally a research and teaching career in five faculties of the University of Helsinki. Developing the new field of environmental social science research involves many opportunities, but at the same time, there is a growing risk of coming into conflict with the university's old structures and their gatekeepers. Despite the setbacks, the field has gradually established its position through collaboration among researchers and risen into the mainstream of the environmental and social sciences, or at least close.

ILMO MASSA

Ympäristötutkija rivien välissä

Tämä kirjoitus on subjektiivinen tulkinta työstäni yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehittämisen parissa, pääosin Helsingin yliopistossa. Kutsun lähestymistapaani autorealistiseksi, koska artikkeli perustuu omiin muistelmiini ja kokemuksiini. Näitä on täydennetty päiväkirjoista ja kotiarkistosta. Kirjoitus lähtee liikkeelle nuoruuden koti- ja koulutaustasta. Siitä se etenee yliopiston perusopinnojen kautta tutkija- ja opettajauraan viidessä Helsingin yliopiston tiedekunnassa. Haastatteluja tai ”virallisia” arkistolähteitä en ole käyttänyt. Virallinen alan aate- ja oppihistoria odottaa siis tekijäänsä.

Mainittakoon vielä, että monet muutkin suomalaisen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen vaikuttajat, kuten edesmennyt Jussi Raumolin, professori Rauno Sairinen, professori Markku Wilenius ja tutkija Kimmo Saaristo ovat väitelleet Helsingin yliopistossa yhteiskuntatieteissä ympäristökysymyksistä. Haluan mainita erikseen myös Juha Ylimaunun vuonna 2000 ilmestyneen väitöskirjan *Itämeren hylkeenpyyntikulttuurit ja ihminen-hylje -suhde*. Hoidin Pekka Kaupin professuuria pari kuukautta ja Juha Ylimaunu toi pöydälleni käytännössä aivan valmiin väitöskirjakäsikirjoituksen.

MUISTOJA POHJOLASTA

Olen kasvanut peräpohjolaisella maatilalla, noin viisi kilometriä Tornion keskustasta pohjoiseen. Minulla ei ole kovin romanttista kuvaa perinteisestä maalaiselämästä. Äidin varhaisen kuoleman ja isän vaativan palkkatyön vuoksi parinsadan hehtaarin perintötilaa pyöritettiin aika lailla meidän neljän keskenkasvuisen pojan työn varassa. Se oli puuduttavaa ja karua hommaa koulun ohella. Se opetti tekemään ja suunnittelemaan töitä itsenäisesti, ohjausta odottamatta. Olen kuvannut työlapsuuttani teoksessa *Kuovin maa* (Massa 2021).

Eniten kuitenkin satutti kotijokeni Kero-putaan – Tornionjoen sivujoki – pilaaminen 1950- ja 1960-luvun mittaan. 1950-luvulla Keroputaan alajuoksulla perattiin pari koskea, koska haluttiin laajentaa niittyjä ja laitumia karjataloudelle. Perkauksien seurauksena matala joki rehevöityi ja etenkin kesän lopulla suurin osa joesta oli kauttaaltaan kasvillisuuden vallassa. Sekä ihmisten että eläinten käyttövesi jouduttiin pitkään ottamaan joesta, vaikka sen vesi haisi pahalle ja vesikirput pyörivät talvisin avannolla.

Tornio oli pieni kaupunki, mutta Haaparannan ja Ruotsin rajan läheisyyden vuoksi kaupungissa oli tavallista enemmän virtaa. Uusia vaikutteita levisi Ruotsista, jonka elintaso oli siihen aikaan aivan toista luokkaa kuin sodasta toipuvassa Suomessa. Varsinkin me nuoret seurassimme Ruotsin televisiota ja radiokanavia. Oppikouluani Tornion yhteislyseota moitittiin 1960-luvun lopulla yhdeksi maan huonoimmista kouluista, kun menestystä mitattiin ylioppilastutkinnon arvosanoilla. Kaikki lyseon opettajat eivät suinkaan olleet kehoja ja joukossa oli mielenkiintoisia persoonallisuuksia. Jatkuvasti vaihtuva opettajakaarti häiritsi kuitenkin oppimista. Jonakin lukiovuonna luokallani oli esimerkiksi neljä saksan opettajaa. Pari pedagogisesti haasteellista ”te putoatte keltasta” -opettajaa oli ikävä kyllä joukossa. Ruotsin läheisyyttä ei koulussamme osattu käyttää hyväksi juuri lainkaan, ei edes ruotsin opetuksessa.

Perheeni oli onneksi sivistysmyönteinen ja se antoi mahdollisuuden irtautua turpeesta. Alun perin satakuntalainen isoisäni Ferdinand kirjoitti 1920- ja 1930-luvuilla pieniä kertomuksia paikallisiin lehtiin ja kuului lastensa kanssa Nuoren Voiman Liittoon. Kaikille yhdelletoista lapselle annettiin mahdollisuus koulutukseen, mutta useimmat heistä tyytyivät (tai oli tyytyminen) keskiasteen koulutukseen. Vain kaksi heistä kirjoitti ylioppilaaksi ja opiskeli Helsingin yliopistossa. Sotien jälkeenkään nämä sukuperinteet eivät täysin kuituneet.

Meitä lapsia kannustettiin opintielle, kuten Suomessa on ollut yleistä. ”Maatalouteen ei ainkaan kannata jäädä”, vakuutteli rakennusmestarin koulutuksen hankkinut isäni. Luin varmaankin jo 1950-luvun lopulla kummisetäni Yrjö Massan väitöskirjan Oswald Spenglerin kulttuurifilosofiasta ja myöhemmin hänen suomentamansa Spenglerin

päätteoksen *Länsimaiden perikato*. Spenglerin ajattelu jäi askarruttamaan mieltäni.

OPISKELUAIKA

Asevelvollisuuden aikana kävin pyrkimässä Helsingin yliopiston oikeustieteelliseen, mutta kasarmilla en pystynyt lukemaan pääsykokeeseen riittävästi. Sen jälkeen Helsingissä jo opiskeleva veljeni lähetti minulle valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opiaan. Siellä tuntui olevan kiinnostavia oppiaineita. Hankin kirjat ja luin keskittyneesti pääsykokeeseen sen jälkeen, kun olin lunastanut isältä vapauden hakkaamalla koko syksyn ojalinhoja Kiimäjängän metsäpalastalla. Pääsin sisään ja kuulin, että olin saanut täydet pisteet. Itseluottamukseni vahvistui ja yliopisto-opinnot alkoivat hyvissä merkeissä. Hymy oli herkässä, kun kävelin Aleksanterinkatua kohden yliopistoa. Elämä oli ensimmäistä kertaa omissa käsissäni. Ei koskaan enää Ajon tai Kiimäjängän niityille heinähommiin sääskien syötäväksi!

Helsingin yliopistossa valitsin pääaineekseni sosiaalipolitiikan. Hyvinvointivaltion rakentaminen vaikutti tärkeältä. Siihen aikaan sosiaalipolitiikan edustajat määrittelivät alan tieteidenväliseksi suunnittelutieteeksi, joten kurssivaatimuksissa oli Rooman Klubin *The Limits to Growth*, Kasvun rajat (Meadows ym. 1972). Tuo kirja vei minut lopullisesti ympäristökysymysten pariin. Lahjoitin kirjan myös isälleni, joka ahmaisi kirjan melkein yhdeltä istumalta. ”Olenkin ihmetellyt, miksi yhden ainoan sukupolven pitää tehdä tämä kaikki”, muistan hänen sanoneen.

Opiskelijaelämässä oli hyvät puolensa, mutta yliopisto-opetus suurten ikäluokkien kuormittamassa yliopistossa tuotti pettymyksen. Yliopistossa yhteiskuntatieteissä opettajaresurssija ei ollut lisätty juuri lainkaan, vaikka kiinnostus niitä kohtaan oli 1960-1970-lukujen vaihteessa räjähdysmäisesti lisääntynyt. Sosiaalipolitiikan laitoksen silloinen esimiehen Olavi Riihisen tapasin henkilökohtaisesti vasta käydessäni hakemassa merkinnän sosiaalipolitiikan laudatur-arvosanan suorittamisesta. Riihinen kertoi myöhemmin, että 1970-luvulla graduja tehtiin hänen laitoksellaan yli sata vuodessa, ja hän joutui olemaan niissä kaikissa ainakin toinen tarkastaja. Yliopisto toimi minimimiehityksellä ja pystyi reagoimaan aika jähmeästi maailman muutoksiin. Yliopisto oli siihen aikaan myös varsin kansallinen ja jopa professoreiden kielitaito oli joskus suorastaan hävettävän huono.

Aika monet ”ekologiasta” kiinnostuneet opiskelijat hakivat 1960- ja 1970-lukujen käänteessä uusia visioita ja tukea omille ajatuksilleen yliopiston ulkopuolelta.

Varsinaista opinnäytteiden ohjaajaa minulle ei ollut yliopiston puolelta tai en maalaispoikana osannut hakea ohjausta. Sen sijaan mainitsen kolme minuun vaikuttanutta tutkijaa. Kollegaltani Jussi Raumolinilta sain paljon kirjallisuusvinkkejä, mutta ohjaajana Jussi ei ollut parhaimmillaan. Hän lähetti graduni minulta kysymättä akateemikko Ilmari Hustichille. Hustich innostui siitä ja sanoi olevansa kiinnostunut toimimaan vastaväittäjänä, jos muokkaisin siitä joskus väitöskirjan. Sellainen tuli aikanaan, mutta ikävä kyllä Hustich ei ollut sitä näkemässä. Arkistossani on kuitenkin pino akateemikko Hustichin kanssa käymääni kirjeenvaihtoa. Häneltäkin sain hyviä ohjeita ja kirjallisuusvinkkejä, joita käytin aineistona väitöskirjassani *Pohjoinen luonnonvalloitus* (Massa 1994). Kansanrunoustieteen laitoksen professori, akateemikko Matti Kuusi opetti arvostamaan hyvää kirjallista tyyliä: ”Hyväksi kirjoittajaksi oppii, jos kirjoittaa joka päivä”. Kuusi oli tosiaan häikäisevä kirjoittaja ja toisinajattelija, ”kansakunnan unilukkari” (Manninen 1984).

Melkein koko 1970-luvun Helsingin yliopiston opetus etenkin yhteiskuntatieteissä kärsi laitavemmistolaisen opiskelijaliikkeen politiikasta. En taustani vuoksi kyennyt marssimaan minkään väristen lippulinnojen perässä. Muutamat nuoret opiskelijakellokkaat käyttäytyivät härskin ylimielisesti. Vasemmistolaisuudesta jäi kyllä myös myönteisiä jälkiä ja vaikutteita. Tuskin olisin muuten lukenut vaikkapa Kettil Bruunin ja Antti Eskolan toimittamaa teosta *Taloudellinen valta Suomessa* (1969). Muistan vieläkin kollegani Keijo Rahkosen kirjoittaman sivistyneen kirjoituksen Marxista ja marxilaisuudesta Helsingin Sanomissa. Olisipa vasemmistolaisuus tullut yliopistoon Keijon tulkitsemana. Silloin olisin itsekin ollut siinä mukana.

Vasemmistolaisuuden on kansainvälisestäikin (Atkinson 1991) todettu hidastaneen ympäristötie-

toisuuden läpimurtoa. Näin tapahtui myös Suomessa. Vielä niinkin myöhään kuin 1979 Pekka Kososen toimittamassa *Suomalainen kapitalismi* -teoksessa ympäristöliikettä verrattiin uskonnollisiin liikkeisiin!

Aika monet ”ekologiasta” kiinnostuneet opiskelijat hakivat 1960- ja 1970 -lukujen käänteessä uusia visioita ja tukea omille ajatuksilleen yliopiston ulkopuolelta. Tällainen pieni ryhmä oli myös Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksella. Se syntyi Jussi Raumolinin ympärille. Ryhmästä Osmo Lampinen kirjoitti *Osmo Soininvaaran kanssa teoksen Suomi 80-luvulla* (Soininvaara & Lampinen 1980). Kävin 1970-luvun alussa säännöllisesti kuuntelemassa myös Kriittisen korkeakoulun järjestämiä luentoja. Siellä käsiteltiin usein ympäristöaiheisia teemoja, kuten kestävä kehitystä.

Tein 1975–76 sekä gradun että kansantaloustieteen sivulaudaturin ympäristöhistoriasta ja –taloudesta. Metodisesti olin varustautunut huonosti varsinkin ympäristöhistoriaa koskevaan urakkaani. Ohjausta en osannut odottaa, vaan hain yritysten ja erehdysten kautta ratkaisut pulmiini. Usein pääsin ympäristöhistorian jäljille alaviitteistä tai sivulauseista. Luettavaa oli järkyttävä määrä. Pääkaupunkiseudun kirjastot tulivat tutuiksi. Maantieteen laitoksen kirjastossa taisin olla noina vuosina kärkilainaja. Lopulta kuitenkin sain yli 200-sivuisen graduni valmiiksi. Työn viralliset tarkastajat varmaan vääntelehtivät tuskissaan. Gradun koko hävettää kyllä minuakin.

Kansantaloustieteen sivulaudaturtyön aiheena oli ympäristötalous. Sain sen hyväksytyksi todennäköisesti siksi, että professorin sijaisena sattui olemaan Nils Meinander. Hän antoi yllättävän arvostavaa ja kannustavaa palautetta työstäni. Olin lukenut hänen teoksensa *Vesisahan tarina* (Meinander 1945) ja tiesin, mistä puusta hän oli veistetty. Seuraavina vuosina Meinanderin edustama humanistinen taloustutkimus painui useiksi vuosikymmeniksi historiaan. Ehkä se jossakin vaiheessa taas palaa?

TUTKIJAJURAN ALKU

Valmistumisen jälkeen vuonna 1975 seurasi vuosia kestänyt pätkätöiden ketju tutkimuksen parissa. Yhteiskuntatieteiden parissa minulla ei ollut mahdollisuuksia jatkaa tutkimuksessa. Aloinkin hakea ”tavallisia” eli yliopiston ulkopuolisia työpaikkoja. Laajeneva hallinto imaisi silloin paljon opiskelijakollegoitani. Olin ollut muun muassa

Suomen Pankissa kesätöissä ja lukenut kansantaloustieteestä laudaturin vahvistaakseni taloutta koskevaa osaamistani. Sattuma kuitenkin puuttui peliin. Tuolloin yleisen etnologian apulaisprofessori Matti Sarmela otti yhteyttä ja pyysi käymään uskontotieteen laitoksella Kasarmintorin varrella tapaamassa professori Juha Pentikäistä työhaastattelun merkeissä. Pentikäinen palkkasikin minut koko kesäksi tekemään esitutkimuksen Suomen Akatemian projektiin Kulttuurin sopeutuminen arktiseen ympäristöön. Projektin vetäjä oli Oulun yliopiston saamen kielen professori Pekka Sarmallahti. Tein koko kesän 1976 työtä vuorotta ja sain aikaan satasivuisen raportin. Sitä ei koskaan julkaistu. Eräs hankkeen johtoon kuulunut henkilö ”lainasi” siitä kuitenkin osan väitöskirjaansa ilman lupaa ja lähdeviittauksia. Huomattuani tämän olin haljeta raivosta, mutta en osannut puolustautua ja tyhjätaskuna pelkäsin työttömyyttä. Nielin siis ylpeyteni ja sain, ehkä palkinnoksi, pari lisäkuukautta uskontotieteen laitoksella.

Projektityön päätyttyä kansanrunoustieteen (folkloristiikan) laitoksen professori Matti Kuusi tuli tapaamaan minua uskontotieteen laitokselle ja tarjosi ”koordinaattorin” työtä Suomen Akatemian maailmankuvan muutosta teollisessa Suomessa koskevassa tutkimushankkeessa. Ilmeisesti Pentikäinen oli maininnut minusta Matti Kuuselle. Siirryinkin kansanrunoustieteen laitoksen upeisiin tiloihin Meritullintorilla. Tässä työssä tapasin tiedenvälisen joukon suomalaisen humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kärkeä.

Hankkeen koordinointi tarkoitti lähinnä projektin laajennetun sihteerin hommia. Hankkeeseen kirjoitin artikkelin Luonnonvalloittajan maailmankuva (Massa 1977b). Projektin johtoryhmä (Matti Kuusi, Matti Klinge ja Risto Alapuro) kuitenkin hylkäsi sen toimittamastaan kirjasta (*Maailmankuvan muutos tutkimuskohteena* 1977). Myöhemmin se julkaistiin Suomen antropologi -lehdessä. Matti Kuusi kertoi kyllä sano-neensa kollegoilleen, että he ovat nyt hylkäämässä yhden maailmankuvan peruskivistä. Hylkäys saattoi jäädä kaivelemaan jopa johtoryhmän ehdotonta voimahahmoa, Matti Klingeä, koska hän ehdotti minulle hiukan myöhemmin ”veljen maljaa”. Sellaisen kallistimmekin Meritullintorin laitoksen käytävällä, tosin ilman pikareita ja juhlahajuamaa.

Näiden lyhyiden työjaksojen jälkeen minut valittiin 1978 kolmeksi vuodeksi Suomen Akatemian

Humanistisen toimikunnan assistentiksi ympäristöhistoriaa koskevalla hankkeellani. Hiljattain selailin kellastuneista papereitani ja löysin tuon muinaisen hakemukseni toimikuntaan. Vaatimaton paperi, pakko myöntää. Maisterilla kuitenkin oli vielä tuohon aikaan mahdollisuus saada suoraan tukea Suomen Akatemialta! Kansanrunoustieteen silloisen esimiehen, suomen kielen professori Pentti Leinin aloitteesta minulle myönnettiin vuonna 1980 Kalevalaseuran nuoren tutkijan palkinto. Assistenttikauden tuloksena kirjoitin lisensiaattitutkimuksen *Ihminen ja Lapin luonto*, jonka Suomen Antropologinen Seura julkaisi vuonna 1983 (Massa 1983).

Työn tarkastusvaiheessa Helsingin yliopiston talous- ja sosiaalhistorian professori Sven-Erik Åström ryhtyi syystä tai toisesta lisensiaattitutkimukseni ylimääräiseksi tarkastajaksi. Jostakin syystä hän oli ottanut lukeakseen lisensiaattityöni. Hän väitti minun selittäneen koko Suomen teollistumisen Lapin luonnonvarojen hyödyntämisellä. Tämä väite oli täysin tuulesta temmattu ja tein siitä vastineen. Valtiotieteellinen tiedekunta kuitenkin laski arvosanaa yhdellä pykälällä. Minä en tuntenut Åströmiä lainkaan, mutta tiesin että hän oli merkittävä taloushistorian tutkija ja kuulin, että hänellä oli suunnitelmia laajentaa tutkimustensa aihepiiriä ympäristöhistorian suuntaan. Tämän suunnitelman toteuttamisen hän itse asiassa oli jo aloittanut (Åström 1978).

Hänen laitokseltaan minulle vihjaistiin, että hänellä ei ollut ihan puhtaita jauhoja pussissaan, kun hän ryhtyi ylimääräiseksi tarkastajakseni. Eräs tutkija kertoi, että Åström olisi ”heittäytynyt ympäristöhistorian päälle”, ilmeisesti varatakseen sen itselleen. En osaa, enkä halua ryhtyä arvioimaan Åströmin motiiveja. Työlläni oli kuitenkin kaksi virallista ja kiistämättömästi pätevää arvioijaa, akateemikko Ilmari Hustich ja professori Olavi Riihinen. Tiedekunnan kokouksen jälkeen Åström soitti minulle urani merkillisimpiin kuuluvan puhelun, jossa sanoma oli se että ”olen pahoillani mutta NE menivät laskemaan työsi arvosanan”. Korkeaan akateemiseen älyyn liittyy ikävä kyllä myös vahvoja tunteita ja intohimoja ja arvelen, että se tässäkin taisi olla taustalla.

1970-luvun puolivälissä perustetusta Suomen Antropologisesta Seurasta tuli itselleni merkittävä forumi. Aloite seuran perustamisesta tuli sosiaa-

lianropologian apulaisprofessorilta Arne Runebergiltä. Hän kokosi ympärilleen opiskelijoidensa lisäksi kulttuuriantropologian professori Matti Sarmelan, fyysisen antropologian edustajan Pauli Kajanojan ja yleisen etnologian professori Aarne A. Koskisen. Myöhemmin tuli mukaan myös tutkijoita perinteisiltä humanistisilta aloilta ja yhteiskuntatieteistä. Seuran tarkoitus oli elvyttää Edward Westermarckin sosiaaliantropologista koulukuntaa, joka oli lopetettu ”vanhanaikaisena” sotien jälkeen, kun yhteiskuntatiedettä reivattiin tutkimaan ”modernia yhteiskuntaa”. Tuolloin moderni sosiologia alkoi voittokulkunsa ja pian väitöskirja toisensa jälkeen perustui Yhdysvalloissa kehitettyyn survey -metodologiaan. Westermarckin koulukunnalle tyypillinen kenttätyö vieraiden kulttuurien ja suurten kulttuurikysymysten parissa leimautui hyödyttömäksi eksotiikaksi (Sarmela 1977).

Suomen Antropologisen Seuran kaltaisia tieteellisiä vastakulttuureita ei kasva joka oksalla.

Suomen Antropologisen Seuran kaltaisia tieteellisiä vastakulttuureita ei kasva joka oksalla. Ne ovat äärimmäisen harvinaisia. Seura keräsi useilta tieteenaloilta toisinajattelijoina ja se tarjosi heille uusia verkostoitumismahdollisuuksia. Parhaiten muistan tapaamiseni Arne Runebergin kanssa. Hän ymmärsi puolesta sanasta mitä tavoittelin ja tarjoutui jopa ruotsintamaan erään artikkelini. Minulla on vieläkin arkistossani Runebergin raaakäännös artikkelistani. Sovimme, että palaamme sen viimeistelyyn hänen Ruotsin matkansa jälkeen. Viimeistely jäi tekemättä, koska Runeberg kuoli 67-vuotiaana 1979 tuon matkan aikana.

Myös yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ensimmäiset julkaisuni ilmestyivät seuran julkaisuissa. Matti Sarmelan pyynnöstä toimitin Suomen Antropologiin saamelaiskysymyksestä erikoisnumeron. Siitä tuli ensimmäinen toimitustyöni (Massa 1977a). Arkoihin saamelaiskysymykseen ei ole sen jälkeen tehnyt mieli puuttua.

Seuran toiminta herätti huomiota ja sen tilaisuudet saivat myös median liikkeelle. 1970- ja 1980-luvun taitteen jälkeen antropologian asema viral-

listui Helsingin yliopistossa. Seuran asema tutkimuksen vastakulttuurina painui yhteiskuntatieteen marginaaliin. Siltä tilanne ainakin meistä ulkopuolelle jääneistä tuntui. Meille aitoa tieteidenvälistä vuoropuhelua ja kieltämättä myös omaa vihreää oksaa hakeneille jäi luu käteen. Tutkimus ei uudistunutkaan, kuten me naiivisti olimme kuvitelleet.

Vuonna 1981 Olavi Riihinen kutsui minut assistentiksi Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksella. Tämä aloitti ajanjakson, jota kutsun tässä yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kaudeksi (noin 1983- noin 1995). Kauden aluksi sain Kanadan hallituksen apurahan 1982–83 McGillin yliopiston vierailevaksi tutkijaksi maantieteen laitokselle Montrealiin. Tuohon aikaan kansainväliset vierailut ulkomaisiin yliopistoihin olivat vielä melko harvinaisia. Luin vierailun aikana paljon pohjoista vyöhykettä koskevaa kirjallisuutta McGillin yliopiston kirjastossa ja matkustelin Kanadassa ja Yhdysvalloissa. Montrealissa syttynyt kiinnostus pohjoisen vyöhykkeen ympäristöhistoriaan näkyy muutamassa julkaisussa (Massa 1994; 1999; 2007; Massa & Bolotova 2017). Pohjoinen vyöhyke olisi muuten juuri nyt antoisa työkenttä esimerkiksi suomalaisille ympäristöhistorian tutkijoille. Heillä on usein muita paremmat kielitaidolliset valmiudet sen tutkimiseen.

Sosiaalipolitiikan assistentin toimi oli ensimmäinen opetusvirkeni Helsingin yliopistossa. Tärkeintä oli kuitenkin se, että pystyin nyt ensimmäistä kertaa kehittelemään ideoitani yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta hieman vakaammalta pohjalta. Laitoksen silloinen johtaja Tapani Purola piti teemojani aluksi ”eksoottisina”, mutta pian löysimme yhteisen sävelen, kun keskustelimme hänen esittämästään terveyssairausmallista. Siinä kytkettiin yhteen yksilön psykofyysinen järjestelmä, yksilön sosiaaliset kytkennät ja yksilön kokemus selittämään sairauden ja terveyden kokemusta (Purola 2000). Neljänneksi tasoksi esitin yksilön ekologisia kytkentöjä. Tästä näkökulmasta kirjoitin artikkelin myös *Ympäristöterveyden käsikirjaan* (Massa 1993 c).

Vauhtiin päästyäni ehdotin Purolalle 1980-luvun alussa useaan otteeseen ”ympäristöpolitiikan lohkon” rakentamista muiden sosiaalipolitiikan erityisalueiden joukkoon. Hän muisti tämän keskustelun, kun valtio-opin professori Ilkka Heiskanen ehdotti tiedekuntakokouksessa ympäristöpoli-

tiikan opetuksen aloittamista omalla laitoksellaan. Purola vastasi, että sosiaalipolitiikan laitokselle oli juuri palkattu assistentti tätä tehtävää varten. Ympäristöpolitiikan opetus valtiotieteellisessä tiedekunnassa käynnistyiikin sitten sosiaalipolitiikan, eikä valtio-opin yhteydessä.

Ympäristöpolitiikan opetus valtiotieteellisessä tiedekunnassa käynnistyiikin sitten sosiaalipolitiikan, eikä valtio-opin yhteydessä.

Kansainvälisestä kirjallisuudesta haluan mainita erikseen kolme yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta vauhdittanutta julkaisua, jotka kaikki luin tuoreeltaan. William Ophuls (1977) loi ekologisen niukkuuden maailmaan sopivan uuden ainutlaatuisen poliittisen teorian. Sachs (1980) näki taas ”ekokehittämisen” alkavan parhaiten kulttuurisesti helpommin sulavista muutoksista ja etenevän vasta sitten haasteellisimpiin muutoksiin. Beckin (1986) teoksen *Risikogesellschaft* suomalaista vastaanottoa arvioin Helsingin Sanomien koko sivun artikkelissa. Muutamat suomalaiset sosiologit olivat *Sociologia*-lehden riskiyhteiskuntaa koskevassa erikoisnumerossa keskittyneet ainoastaan Beckin individualismiteemaan ja ohittaneet hänen sosiologian ekologisen paradigmakritiikkinsä, vaikka se oli sentään teoksen pääviesti. Olin tyrmistynyt tästä. HS:n artikkeli kyllä huomattiin, mutta palautevyöryä ei tullut. Erik Allardtilta sain kuitenkin rohkaisevan viestin Suomen akatemiasta: ”Olemme liikkumassa ympäristökriisin tutkimusta kohden”. Muistan myös filosofi Esa Saarisen lähettämän innostuneen kirjeen.

Ignacy Sachsin teos *Stratégies de l'éco-développement* sai luovuttaa nimensä vuonna 1984 alkaneelle ekokehitysseminaarille. Ajatus syntyi proseminaarissani, johon osallistui myös oppilaakseni Teknillisestä korkeakoulusta tullut Rauno Sairinen. Ekokehitysseminaari kokosi yhteen toistakymmentä nuorta tutkijaa ja opiskelijaa. Heistä monet, kuten Rauno Sairinen, Ari Lehtinen ja Jukka Similä, päätyivät myöhemmin professoreiksi ja tutkijoiksi. Joukossa oli myös silloisen ympäristöliikkeen aktiiveja, kuten Kai Vaara ja Jakob Donner-Amnell. Semi-

naari huomattiin ja siellä piipahti kerran myös Olli Rehn, myöhemmin EU:n talouskomissaari ja Suomen Pankin pääjohtaja. Tästä epävirallisesta seminaarista käynnistyi ympäristöpolitiikan opetus valtiotieteellisessä tiedekunnassa.

YHTEISKUNTATIETEELLINEN YMPÄRISTÖTUTKIMUS

Ekokehitysseminaarissa syntyi myös päätös yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta koskevan seminaarin järjestämisestä. Järjestäjinä olivat itseni lisäksi jälleen Rauno Sairinen (silloin siviilipalvelusmies yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksesta, TKK), Jari Paldanius (HY:n maankäytön ekonomian laitos) ja Ilkka Haapola (HY:n Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus). Seminaari kiinnosti kovasti myös tutkijoita.

Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan laitokselta ei kuitenkaan osallistunut kukaan, vaikka kutsumin sinne henkilökohtaisesti professori Briitta Koskiahon (Mäkinen 1989). Myöhemmin minua syytettiin toistuvasti siitä, että olisin jättänyt ympäristöaiheen kannalta tärkeän laitoksen kutsu-matta. Tämä ei siis pidä paikkansa.

Seminaari oli tammikuun puolessavälissä 1990. Yleisömenestys yllätti ja päädyimme lopulta Porthania 3:n ja 2:n kautta Porthania 1:seen, isoimpaan mahdolliseen luentosaliin. Sekin täytyi ääriään myöten. Olimme löytäneet akateemisen kultasuonen! Jälkikäteen olen ihmetellyt, miten nämä kaikki salit sattuiivat olemaan vapaita tuona päivänä.

Seminaarin esitysten pohjalta toimitin Rauno Sairisen kanssa teoksen *Ympäristökysymys. Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle* (1991). Uskallan sanoa, että teoksesta tuli yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen avainteos, lähtökohta monille muille teoksille ja artikkeleille. Teoksella oli myös tietty ”hunajapurkkivaikutus”. Markku Wileniuksen (1995) mukaan jo vuonna 1995 ”ympäristösosiologista tutkimusta” tehtiin ja alan opetusta annettiin ”aktiivisesti” jo kahdeksassa yhteiskuntatieteen laitoksessa! Alalla oli jo 40 täyspäiväisesti rahoitettua tutkijaa, eniten maan pohjois- ja itäosien nuorissa yliopistoissa. Tulosta vahvasti Tytti Viinikaisen Suomen ympäristökeskukselle pari vuotta tämän jälkeen toimittama yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen bibliografia (1997), jossa mainitaan jo yli 600 nimikettä.

Oliko tilanne tosiaan näin hyvä? 1980- ja 1990-lukujen aikana oli varmaankin tapahtunut

luonnollista siirtymistä ympäristökysymysten tarkasteluun. Systemaattista opetusta ei kai juuri ollut ehditty järjestää missään. Suomessahan ei ollut vuonna 1995 yhtään ympäristösosiologian oppituolia. Ympäristöpolitiikan tutkimuksen alueella ainokainen professuuri taisi olla Tampereen yliopistossa. Rahoituksen kannalta oli kuitenkin järkevää julistautua olevansa jo alalla. Kyselystä syntyi kuitenkin liian optimistinen kuva ”ympäristösosiologian” tilanteesta. ”Mitäpä sitä kehittämään alaa, joka jo valmiiksi on kehittynyt ja verkostoitunut”, olisi voinut olla jonkun tiedepolitiikan päättäjän reaktio Wileniuksen artikkelin luettuana.

Oli miten oli, omaa tilannettani kirjan saama huomio ja suosio ei juuri parantanut. Opettajana olin valtiotieteellisessä tiedekunnassa edelleen alani ainokainen. Tässä tilanteessa katsoin velvollisuudekseni hakea yliopistohallinnolta tukea alalle. Lähetin kirjelmän tiedekunnalle, jossa pyydettiin kahden uuden yliopistolehtorin palkkaamista alalle. Perustelin tätä globaalien ekologisen niukkuuden teemalla. Tiedekunta ei kuitenkaan antanut lisää resursseja. Tiedekunta ei halunnut perustaa ”uutta osuustoimintainstituuttia”, kuten tiedekuntasihteerini minulle suomensi. Tuo instituutti oli juuri saanut huonot pisteet Helsingin yliopiston ensimmäisessä kansainvälisessä arviossa ja päätetty lopettaa. Tässä menivät puurot ja vellit tiedekunnalta pahasti sekaisin, koska emme todellakaan suunnitelleet lainkaan instituuttia, vaan haimme lisää opettajavoimia tärkeänä pitämällemme alalle.

Kävimme 2000-luvun alussa myös rehtori Ilkka Niiniluodon luona tutkijaryhmän kanssa. Yllättäen myös rehtori suhtautui aloitteeseemme nihkeästi. Muun muassa ympäristöpolitiikan tutkimus oli hänelle uusi asia tai niin hän siihen ainakin reagoi. Lupauksia alan vahvistamiseksi ei tullut, vaan hän pyysi meitä kääntymään dekaanien puoleen. Näin olimme noidankehässä, koska olimme jo olleet yhteydessä dekaaneihin.

Näitä yliopistohallinnon ratkaisuja voi perustella, koska meitä oli vain kourallinen ja olimme syrjässä valtavirroista. Meihin ei luotettu. Tilanne oli aivan toinen kaupunki- ja naistutkimuksessa, joita monet vahvat professorit tukivat ja joihin panostettiin samaan aikaan useilla uusilla professuureilla.

Ympäristötutkimuksen ympärille syntyi kuitenkin 2000-luvun alussa tutkimusverkosto, Helsinki University Environmental Research Centre (HERC),

myöhemmin Helsinki University Center for Environment (HENVI). Aloite tuli nyt Kari Raiviolta, yliopiston vahvalta kanslerilta. HERC ja HENVI jakoivat rahoitusta ja tarjosivat ympäristöalan koordinaatiota. HERC:in suunnitteluvaiheessa otin yhteyttä Raivioon ja kerroin että koordinaatio ei tule riittämään yhteiskuntatieteissä, koska ala oli ”vaikiintumaton puuteala”. Näin Suomen Akatemia oli juuri samaan aikaan linjannut. Tämä tarkoitti sitä, että toiminta oli edelleen tilapäisrahoituksella tai -nimityksillä olevien tutkijoiden ja opettajien varassa (Massa 1998). Raivio ei vastannut. Yhteiskuntatieteisiin tuli kuitenkin vuosien mittaan näiden verkostojen kautta rahoitusta, myös omaan tutkimusryhmääni. Vasta tammikuussa 2018 Helsingin yliopisto otti tärkeän askeleen perustamalla kestävyystieteen instituutin, Helsinki Institute of Sustainability Science (HELSUS).

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen vakiintuminen pääsi kuitenkin tutkijoiden yhteistyöverkostoissa vauhtiin jo 1990-luvun ensi vuosikymmenillä. Alue- ja ympäristötutkimuksen seura perustettiin vuonna 1993 (<http://www.ays.fi/>). Seuraavana vuonna tein aloitteen yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta yhdistävästä sähköpostilistasta (yt-ymp@helsinki.fi). Tämä lista on siitä lähtien toiminut alan keskeisenä kommunikaatioverkostona. Tampereen yliopiston ympäristöpolitiikan professorina siihen aikaan toimineen Jussi Raumolinin aloitteesta perustettiin Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seura vuonna 1994 ja se on toiminut siitä pitäen. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ensimmäinen tohtorikoulutusohjelma aloitti vuonna 1995 Yrjö Hailan johdolla. Hailasta oli tullut Tampereen yliopiston ympäristöpolitiikan professuurin haltija Jussi Raumolinin jälkeen.

POOLIPROFESSUURI KESKUSTAKAMPUS - VIIKKI

Vuonna 2001 ryhdyin hoitamaan Viikin limnologian ja ympäristönsuojelutieteen ja keskustakampuksen sosiaalipolitiikan laitoksen yhteistä pooliprofessuuria. Se jakaantui valtiotieteellisen, biotieteellisen ja maatalousmetsätieteellisen tiedekunnan välillä. Aloitteen tekijöinä olivat ympäristönsuojelutieteen professori Pekka Kauppi ja sosiaalipolitiikan professori Risto Eräsaari. Tietäkseni Pekka Kauppiin vaikuttivat tässä hankkeessa jotkut ympäristönsuojelun aktiiviset opiskelijat.

Sosiaalipolitiikan laitokselle perustin tässä vaiheessa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tutkijaseminaarin. Seminaari oli kyllä kokoonnutunut aikaisemminkin, mutta nyt se sai virallisen aseman. Kokoonnuimme kolmannessa kerroksessa Heikki Wariksen legendaarisen pyöreän pöydän ääressä. Mukana oli toistakymmentä väitöskirjantekijää. Pääosin seminaari tuotti hyviä väitöskirjanteita. – ennen kaikkea – tunnelma oli aina korkealla (ks. luettelo väitöskirjoista tekstin lopussa). Sain myös aika hyvin projektirahoituksia eri hankkeisiin.

Tein myös aloitteen EU:n asiantuntijana silloin toimineen Pekka Haaviston kutsumisesta yhteiskuntapolitiikan laitokselle luennoimaan globaalia ympäristöpolitiikasta. Esimerkiksi syksyllä 2006 Haaviston kurssin läpäisi 90 opiskelijaa. Tämä vuosittain toistuva Haaviston kurssi tuotti siinä vaiheessa suurimman osan yhteiskuntapolitiikan laitoksen englanninkielisen opetuksen opintoviikoista. Haaviston luennoita yliopistolla on myöhemmin arvosteltu, koska hänellä ei ole maisteritutkintoa. Hän oli kuitenkin ympäristökysymysten kokemusasiantuntija EU:n ja YK:n palveluksessa. Opiskelijoiden palaute Haaviston luennoista oli myös kauttaaltaan positiivista. Eräs intialainen opiskelija kertoi haluavansa ”Intian Pekka Haavistoksi”.

Hoidin pooliprofessuuria viisivuotiskauden 2001–2006, jonka jälkeen yliopisto päätti vakinaistaa professuurin. Tilanne näytti kannaltani hyvältä, koska vuonna 2005 Helsingin yliopiston tutkimuksen tasoa arvioivan paneelin mukaan ympäristöpolitiikan ryhmä kuului alan kärkiviidennekseen Euroopassa (*“Environmental scholarship in the Department ranks within Europe’s top 20 %”*, Evaluation report 2005). Tosiasiassa tällä arvioilla ei ollut mitään merkitystä virantäytössä.

Jossakin vakinaistamisprosessin vaiheessa valtiotieteellisen tiedekunnan dekaani pysäytti minut Senaatintorin kulmalla ja kertoi, että minut tullaan kutsumaan professuuriin. Kun kyselin aikaisemmista pettymyksistä oppineena, että onko tämä varma tieto, dekaani melkein loukkaantui: ”Etkö luota Helsingin yliopiston kolmeen dekaaniin?”. Pakkohan tuo oli uskoa. Kävin ostamassa pullon kuohuvaa ja juhlimme kotona. Ei olisi kannattanut, sillä hiukan myöhemmin minulle kerrottiin, että edessä oli sittenkin kilpahaku. Syytä tähän nopeaan käänteeseen ei kerrottu, mutta arvattavasti dekaanien

pään käänsi kansleri Raivio, joka vahvistaa professorisuurinimitykset. Kilpahauun tuloksena professoriksi nimitettiin Janne Hukkinen. Hän olikin minua pätevämpi ja ennen kaikkea kansainvälisempi. Sain siis potkut kotitiedekunnastani 60-vuotispäivänäni. Alan jatko-opiskelijoiden järjestämissä läksiäisissä sain silmiini outoa kosteutta.

Onneksi olin ennakoanut tilanteen ja saanut jo aiemmin ympäristöpolitiikan yliopistolehtoraatin ympäristönsuojelutieteen laitokselta. Kyseessä oli uusi toimi, koska tiedekunta oli huomannut, että yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus kiinnosti opiskelijoita ja alalle tarvittiin lisää voimavaroja. Yliopistolehtorina pystyin keskittymään Viikkiin, mutta samalla jouduin siirtämään painopistettä perusopetukseen.

Vuonna 2005 Helsingin yliopiston tutkimuksen tasoa arvioivan paneelin mukaan ympäristöpolitiikan ryhmä kuului alan kärkiviidennekseen Euroopassa.

Syksyllä 2010 tiedeyhteisö pääsi yllättämään minut tarjoamalla professorin arvonimeä. Sitä puuhahmassa olivat professori Pekka Kauppi ja professori JP Roos. Valtiovallan puolesta mukana oli kansliapäällikkö Hannele Pokka. Hyväksyin hankkeen, koska minulle vakuutettiin, että tiedeyhteisön huomionsoituksista ei ole sopivaa kieltäytyä. Lisäksi arvonimi ei ollut arvostuksen osoitus yksin minulle, vaan myös edustamalleni alalle.

Viikissä alkoi tutustumiseni luonnontieteisiin, joka jatkui aina työurani loppuun saakka vuonna 2016. Pekka Nuortevan perustama maan ensimmäinen ympäristönsuojelun laitos oli vielä siihen aikaan varsin erikoinen yksikkö. Laitoksen arjessa ohjaimet olivat vielä 2000-luvulla melko tiukasti assistentti/yliopistolehtori Risto Willamolla, opiskelijoiden ja monien ulkopuolistenkin palvomalla ”Ripalla”. Hän väitteli vuonna 2005, jolloin ehdin jopa ohjata hänen massiivista työtään. Ripan asema perustui karismaattiseen opetukseen, opiskelijoiden vahvaan tukeen ja ehkä myös esimiehen tarpeeseen delegoida hänelle työtehtäviään, varsinkin opiskelijoiden perusohjausta. Ripa opetti

”kokonaisvaltaista ympäristönsuojelutiedettä” ja se kiinnosti opiskelijoita. Totuuden nimessä kaikki opiskelijat eivät tosin olleet yhtä myötäsukaisia Ripan opetukseen. Eräs jopa väitti, että ympäristönsuojelun laitokselle oli syntynyt uskonnollinen liike karismaattisen assistentin ympärille. Tämä oli liioittelua, koska esimiehen valtaa Ripalla ei ollut. Kokonaisvaltaisessa ajattelussa oli lisäksi paljon hyvää. Myöhemmin yhdistimme hänen kanssaan voimavaramme, kun toimitin tieteidenvälisistä metodeista teoksen (Massa 2014).

Ympäristönsuojelun laitoksella minut työnnettiin niin sanotun ”graduputken” hoitajaksi. En osannut taistella vastaan, vaikka professorina minulla olisi ollut siihen mahdollisuuksia. Graduputken hoito tarkoitti loputonta graduohjausta, graduseminaareja, gradujen lukemista ja arviointia. Työtä oli liikaa, koska suurin piirtein kaikki halusivat kirjoittaa gradunsa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen alueelta. Varsinkin alkuvuosina pyöritin Viikissä pariakin graduseminaaria rinnakkain. Yhteensä ohjaisin Viikille pitkälle toistasataa gradua.

Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus kiinnosti opiskelijoita ja alalle tarvittiin lisää voimavaroja.

Toinen valtava työ oli ympäristöpolitiikan peruskurssin luennot. Luennolle osallistui parhaimmillaan yli 200 opiskelijaa, joiden suoritukset jouduin yksin tarkastamaan. Yritin parhaani, mutta tämä luentosarja vei minut uupumuksen partaalle.

Hahmottelin ensimmäisen version tieteidenvälisestä metodiseminaarista 2010-luvulla, kun aloin pyörittää tieteidenvälistä metodikurssia, jonka aluksi järjestin vierailuluentosarjan tieteidenvälisistä menetelmistä. Tästä materiaalista syntyi myöhemmin teos *Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen* (2014).

Sirkku Juholan nimittäminen apulaisprofessoriksi vuonna 2013 helpotti jossakin määrin työtaakkani. Tein aloitteen tästä virasta yhdessä Janne Hukkisen kanssa. Ehdotimme alaksi yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen menetelmiä, joiden osaamisesta oli mielestämme suurin tarve. Tiedekunnan ja laitoksen käsittelyssä ala kuitenkin

muuttui kaupunkiympäristöpolitiikaksi, joka oli laitoksen johtajan Jari Niemelän erikoistumisalue. Käytännössä alan muutoksella ei ollut suurta väliä, koska Sirkusta laitos sai kansainvälisen ja tehokkaan apulaisprofessorin ja myöhemmin professorin.

Tutkimuksen alueella Viikin kausi oli aktiivista aikaa. Johdin pariakin isoa projektia. Työurani loppupuolella minulle tarjoutui mahdollisuus olla mukana hienossa luonnontieteellis-yhteiskuntatieteellisessä tutkimusryhmässä, jossa tutkittiin tieteidenvälisesti järvien ympäristöhistoriaa ja -politiikkaa (Horppila ym. 2017; Schönach ym. 2017; Schönach ym. 2018). Aikaisemminkin olin yrittänyt koota yhdessä julkaisevaa ryhmää yhteiskuntatieteen piirissä, mutta alan vakiintumattomuus, yhteiskuntatieteen individualistinen tutkimuskulttuuri ja myös oma raskas työkuormani tekivät sen mahdottomaksi.

Viikissä lukuvuosi 2015–2016 oli hektinen. Helsingin yliopisto oli sysännyt tutkintorakenneuudistuksen eli Ison Pyörän liikkeelle ja tavoitteli tutkintojen perusteellista muutosta luomalla muun muassa kandi- ja maisterikoulut. Olin aluksi innostuneena mukana, koska näin siinä mahdollisuuden ympäristötutkimuksen laajentamiseen niin, että myös yhteiskuntatiede ja humanistiset tieteet olisivat aidosti ja läpäisevästi mukana. Myöhemmin huomasi olleeni sinisilmäinen. Isoa pyörää kiertämään ilmestyi ihmisiä eri tiedekunnista kuin sieninä sateella. Seurauksena oli enemmän tai vähemmän julkisia kamppailuja eri suuntausten välillä. Käytävillä huudettiin. Hoidin tuohon aikaan professorin tittelillä ympäristömuutoksen ja -politiikan esimiehen tehtävää, mutta se ei paljoa painanut näissä ki-soissa. Onnittelin itseäni päästessäni eläkkeelle 68 vuotta täytettyäni.

Kaikkiaan olen siis ollut töissä viidessä Helsingin yliopiston tiedekunnassa ja kuudella eri nimisellä laitoksella. Tämän tiedekuntakierron aikana olen nähnyt Helsingin yliopistoa monesta näkökulmasta. Kotitiedekuntani on valtiotieteellinen, siellä olivat parhaat ystäväni ja sinne olisin mieluiten jäänyt, jos se olisi ollut mahdollista. Tutkijaurani ei kuitenkaan alkanut valtiotieteellisessä, vaan kiersin sinne humanististen laitosten kautta. Uskontotieteen laitos oli jaettu mielenkiintoisesti teologisen ja historialliskielitieteellisen tiedekunnan kanssa. Olenpa uskontotieteen puitteissa kokenut sellaisenkin merkillisyyden kuin aamuhar-

tauden yliopistossa. Eräs kollegani opetti tuolla laitoksella tosissaan levitoimaan. Uskontotieteestä siirryin muutamaksi vuodeksi koordinaattoriksi ja tutkijaksi kansanrunoustieteen laitokselle historiallis-kielitieteelliseen tiedekuntaan ja sen jälkeen sosiaalipolitiikan laitokselle valtiotieteelliseen tiedekuntaan. Viikin kauteni (1999-) aloitin limnologian ja ympäristönsuojelun laitokselta, joka silloin oli osa maatalous-metsätieteellistä tiedekuntaa. Uusi ympäristömuutoksen ja -politiikan laitos taas luotiin bio- ja ympäristötieteelliseen tiedekuntaan ja tähdentää politiikan tutkimuksen entistä vahvempaa asemaa ympäristötieteissä.

TUTKIMUSTEEMOJA

Tutkimuksessa olen pysynyt tiukasti yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen parissa, tosin olen liikkunut varsin paljon sen sisällä. Jo Olavi Riihinen oli huolissaan siitä, että en pysynyt aloillani, vaan vaeltelin eri aiheissa. Teemoinani ovat olleet muun muassa yhteiskuntatieteellinen energiatutkimus, talouden ekologinen modernisaatio, ekososiaalinen kehitys, arkielämän ympäristöpolitiikka, syyllistymiskilpi, ympäristöteoriat ja –paradigmat, integroidut menetelmät, Venäjän ympäristöpolitiikka, tiedepolitiikka, ympäristöhistoria, sodan tutkimus ja pohjoisen vyöhykkeen tutkimus. Keskittyminen johonkin niistä olisi ollut viisautta.

Minulla on ollut neljä isoa aihetta. Ensimmäinen ja ylivoimaisesti tärkein teema on ollut yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus tai ”toinen ympäristötiede”, kuten tätä suuntausta kutsuivat vuonna 1998 ilmestyneessä kokoomateoksessa (Massa 1998). Eri versioita tästä teemasta on hämmentävä määrä. Ympäristöhistoriasta minut ehkä tunnetaan parhaiten (Massa 1987, 1993, 1994, 1995). Väitöskirjaani on pidetty ensimmäisenä ympäristöhistorian väitöskirjana Suomessa. Muista kartoituksista mainittakoon ekologinen antropologia (Massa 1979), ekologinen kulttuurintutkimus (Massa 1981), yhteiskuntatieteellinen energiatutkimus (Massa 1982), ympäristösosiaalipolitiikka (Massa 1992), pohjoisen vyöhykkeen ympäristöhistoria (Massa 1987, 2007) ja ekologinen taloustiede (Massa 1995, 2008). Tämä kertoo sekä alan suuresta variaatiosta että omasta jälkikäteen arvioituna ehkä hieman tarpeettomasta yrityksestä sijoittua edes joltakin kulmalta perinteisten tieteenalojen joukkoon.

Toinen teema on ollut ympäristöpolitiikan tut-

kimus. Näistä mainittakoon ekologinen modernisaatio (1995), ekososiaalipolitiikka (2009), arkielämän ympäristöpolitiikka (Massa 2006), pohjoisen vyöhykkeen ympäristöpolitiikka (Massa 2007) ja kestävän yhteiskunnan politiikka (Massa 2013). Jokainen näistä olisi riittänyt erikoistumisalueeksi.

Eläkkeellä ollessani tein Twitterissä aloitteen arkielämän ympäristöpolitiikan jatkohankkeeksi. Se toteutuikin sitten Senja Laakson ja Riikka Aron toimittamana (Planeetan kokoinen arki 2022). Keväällä 2021 professori Jari Niemelä pyysi minua osallistumaan kestävyystiedettä esittelevään teokseen. Se julkaistiin 2022 Tarja Halosen, Kaisa Korhonen-Kurjen, Jari Niemelän ja Janna Pietikäisen toimittamana (Kestävyuden avaimet 2022). Teos julkaistiin englanniksi käännettynä kesällä 2024.

Kolmas teema on yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen teoria. Odotin turhaan, että filosofit tai yhteiskuntapolitiikan teoreetikot olisivat ottaneet tämän alueen esille. Tein lopulta aloitteen Ympäristö yhteiskuntateorioissa –symposiumin järjestämisestä toukokuussa 2007 ja sain mukaan järjestäjiksi Helsingin yliopiston bio- ja ympäristötieteen laitoksen ja Helsinki University Environmental Research Centren (HERC). Symposiumin aineiston perusteella toimitin vuonna 2009 ilmestyneen teoksen *Vihreä teoria* (2009). Toimitustyön lisäksi oma panokseni siihen oli pitkäkö johdantoartikkeli sekä yhdessä Tuuli Hirvilammen kanssa kirjoittamani artikkeli ympäristösosiaalipolitiikasta.

Neljäs tutkimusteemani on yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen menetelmät. Viikissä törmäsin rönsyilevään tieteidenväliseen retoriikkaan, joka ei kuitenkaan perustunut kunnolliseen

metodiseen osaamiseen. Opiskelijat kirjoittivat tästä syystä esseemäisiä filosofisia tai puolifilosofisia graduja. Ne menivät kyllä läpi, mutta taso oli vaatimatonta ja valmistuminen viivästyi. HERC järjesti ehdotuksestani vuonna 2007 luentosarjan tieteidenvälisistä metodeista, mutta katsoi että sen tehtävänä ei ollut järjestää pysyvää opetusta. Näin opetus jäi edelleen ainakin ympäristösuojelun laitoksella harteilleni. Idea kehittyi kuitenkin koko ajan ja alkoi kypsyä 2010-luvulla. Lopulta toimitin seminaarin ja metodikurssin perusteella kirjan Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen (2014).

Arkistossani on korkea pino joko itse tai kollegojen kanssa tehtyjä yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehittämissuunnitelmia. Ne liittyvät yhteiskuntatieteellis-humanistiseen ympäristötutkimukseen ja -opetukseen, ympäristöpolitiikan tutkimukseen ja opetuksen sekä tieteidenvälisen infrastruktuurin parantamiseen. Ensimmäisen osalta olen mielestäni onnistunut. Ympäristöpolitiikan tutkimuksen vauhdikas kehitystyö jäi sen sijaan pahasti kesken, mutta se on jatkunut Janne Hukkisen tutkimusryhmässä.

On ollut mielenkiintoista seurata kuluvan vuoden alussa perustetun Helsinki Institute of Sustainability Sciencen (HELSUS) kehitystä. Alalle on tullut ja tulossa huomattavasti uusia resursseja, joista aikanani ei voinut muuta kuin haaveilla. Hienoa että asiat ovat vihdoinkin tässä pisteessä! (vrt. Hukkinen tässä teoksessa.)

TAKAPOTKUJA

Omat kokemukseni osoittavat, miten hankalaa on saada uusi ala vakiinnutetuksi yliopistoon. Väheksyntää tuli myös omista riveistä. Eräs sosiaalipolitiikan pääprofessoreista pilkkasi ympäristöpolitiikan tutkimusta avoimesti. Hänellä oli tapana kysyä minulta ”Mikä on ympäristön tila tänään”, osoittaakseen, miten hassua oli tehdä ympäristötutkimusta yhteiskuntatieteissä. Luonnontieteen puolella jotkut pitivät yhteiskuntatiedettä kilpailijana ja vähätelivät sitä, jos ei avoimesti niin ainakin kulisseyttä. Eräs huumorin kukka kyseli minulta ehtimiseen ”ilmaistointimuutoksen” etenemisestä.

Nämä tapaukset kuitenkin kuuluivat ikään kuin luontaisetiuihin ja niissä on mukana myös huumoria. Aistin joissakin niissä myös hieman kateuttakin. Aika kevyesti suhtauduin myös siihen, että jouduin

myös ydinenergiaa kannattavien nuorten mustalle listalle. Olin siinä hyvässä seurassa, koska esimerkiksi tulevaisuudentutkimuksen professori Pentti Malaska oli samalla listalla. En tiedä miksi nimeni oli siinä. *Energia, kulttuuri ja tulevaisuus* -teoksessa ei suoraan vastustettu, jos ei ihailtukaan ydinvoimaa, vaan kartoitettiin energiankäytön kulttuurisia syvärakenteita. Mustasta listasta ei minulle ollut mitään haittaa, vaan pidin sitä enemmänkin kunniamerkkinä. Pentti Malaska kuitenkin suuttui ja haastoi ydinvoimanoireet oikeuteen, sillä tuloksella, että lista hävisi netistä.

Yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta pidettiin muun muassa maailmanlopun profetiana tai poliittisena ideologiana.

Muutamassa muussa tapauksessa leikki oli kuitenkin kaukana. Kerron seuraavassa kolme tapaus. Ne ovat sellaisia, joista on olemassa arkistoissa todisteet.

Ympäristöministeriön ylimmässä johdossa oli henkilöitä, jotka vastustivat yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta, eivätkä ainakaan auttaneet uusien tutkimusalojen rakentamisessa (ks. kuitenkin Höijer ym. tässä teoksessa). Sitä pidettiin muun muassa maailmanlopun profetiana tai poliittisena ideologiana. Keskustelua yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta ympäristöministeriön itsetietoisen johdon ja yliopistojen marginaalisten tutkijoiden välillä on masentavaa lukea (ks. esim. Ojala 1995; Koskinen 1996). Osasyy oli se, että YM:n johdossa oli luonnontieteilijöitä, jotka eivät pitäneet ”kaiken maailman yhteiskuntatieteilijöiden” tunkeutumisesta ympäristöalalle, vaikka tämän alan varjelu ei kai tarkkaan ottaen kuulunutkaan heidän tehtäväkuvaansa.

Jouduin myös itse tähän myllyyn. Ympäristösuojelun vastaava toimittaja pyysi minulta tutkimusalani kuvausta lehteensä vuonna 1991. Kirjoitin mielestäni asiallisen jutun, joka ilmestyiikin lehdes- sä. Yllättäen julkaisun nimiösivulla kirjoitukseni oli laitettu vastaavan toimittajan nimiin (Ruokoranta 1991)! Kirjoituksen yhteydessä esiinnyin sentään oman kirjoitukseni kirjoittajana (Massa 1991). Vas-

taava toimittaja pyyteli anteeksi, mutta ei osannut selittää, miten tämä oli mahdollista. Virheitä sattuu, mutta kontekstin huomioiden arvelen, että tämä oli päätoimittajan (joka oli samalla YM:n osastopäällikkö) eräs tapa syrjiä yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta.

Toinen tapaus saattaa liittyä joltain reunaltaan edelliseen. Kyse oli saksalaisten politologien ja sosiologien piirissä syntyneen ekomodernisaatiostategian vastaanotosta Suomessa (Huber 1982; Jänicke 1984). Tämä strategia oli kohtalaisen monipuolisesti esillä suomalaisessa yhteiskuntatieteellisessä ympäristötutkimuksessa (esim. Massa 1995; Massa 2000). Ekomodernisaation keskeisenä ajatuksena oli liittää ympäristökysymykset valistuksen perinteeseen yhdistämällä luonnonvarojen säästäminen, ekotehokkuuden lisääminen ja kestävien avainnovaatioiden luominen. Kävin ekomodernisaation suomalaisesta vastaanotosta keskustelua Sauli Rouhisen (2014) väitöskirjan yhteydessä, koska olin hänen väitöskirjansa esitarkastaja. Suomessa julkinen hallinto oli Rouhisen mukaan sitoutunut niin tiukasti kestävä kehityksen ajatuksiin, että ekomodernisaatio ei sopinut sen agendalle, vaikka siitä oltiinkin tietoisia. Kestävä kehitys ulottuvuusiin ehkä sopikin paremmin sektoreihin jakaantuneeseen hallintoon. Ekomodernisaatio olisi sen sijaan vaatinut kokonaan uudenlaisen ajattelun ja sille perustuvan yhteiskuntapolitiikan luomista. Ekomodernisaatio ei kiinnostanut ehkä myöskään siksi, että ajatus tuli hallinnon ulkopuolelta ja vieläpä marginaalisena pidetyiltä yhteiskuntatieteilijöiltä. Ekomodernisaation omaksuminen olisi kyllä tarjonnut hyvät puitteet keskustella myös muista talouden vaihtoehtokäsitteistä – vakaa talous, kiertätalous, kohtuutus, kasvun jälkeinen talous ja uusimpana versiona vihreä siirtymä – valistuksen perinteen yhteydessä.

Raskainta on muistella ympäristöpolitiikan verkko-opetushankkeen Yrtin alasajoa. Ideoin ja suunnittelin tämän verkoston vuosituhaten vaihteissa. Kuvittelin tekeväni palveluksen ympäristöpolitiikan alalle ja Helsingin yliopistolle. Kuinka väärässä olinkaan! Alku näytti hyvältä. Verkosto toimi noin vuodesta 2000 lähtien aluksi ympäristöministeriön ja myöhemmin myös hiukan opetusministeriön tukemana. Sen jälkeen se toimi noin kolme vuotta Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksella. Hankkeessa toteutettiin ympäris-

töpolitiikan perusopintojen verkko-opetusversio ja kehitettiin Yrttiä ympäristöpolitiikan alaa yhdistävänä portaalina. Yrtin kautta pystyi kuuntelemaan myös vierailevien professoreiden luentoja. Hankkeessa oli parhaimmillaan editori ja verkkolehtori. Olimme lopulta omavaraisia ja tulevaisuus näytti hyvältä.

Ekomodernisaation keskeisenä ajatuksena oli liittää ympäristökysymykset valistuksen perinteeseen yhdistämällä luonnonvarojen säästäminen, ekotehokkuuden lisääminen ja kestävien avainnovaatioiden luominen.

Syksyllä 2002 teimme hakemuksen, jossa esitettiin konkreettinen suunnitelma pysyvästä ympäristöpolitiikan aineopintojen verkko-opetusversiosta ja toimitimme sen asianmukaisessa järjestyksessä yliopistolle. Toukokuun alussa 2003 meitä odotti kuitenkin järkytys: ympäristöpolitiikan opetuksen yliopistoverkosto Yrtti oli tietoisesti pudotettu hanketietokannasta, jonka vuoksi se ei päässyt kilpailemaan OPM:n 2004-2006 hankerahoituksesta. Tuota hankerahoitusta haimme, jotta olisimme pystyneet kehittämään verkostoa. Hankkeen johtoa, suunnitelman allekirjoittaneita ja Yrtin työntekijöitä informoitiin tapahtuneesta virheestä yli kuukausi sen jälkeen, kun se oli paljastunut ja oli muun muassa oman verkkotukihenkilömme tiedossa.

Tiedekunnan ylivoimaisesti pisimmälle ehtinyt verkko-opetushanke putosi näin tietokannoista, eikä päässyt opetusministeriön käsittelyyn. Yrtti hävisi kumman nopeasti valtiotieteellisen tiedekunnan sivuilta mukanaan paljon ympäristöpolitiikan opetuksen ja tutkimuksen historiaa. Yrtistä on kuitenkin olemassa nettiversio ja paperikopio arkistossani.

Yrttiläisillä on perusteita arvella, että verkosto ei sortunut yksinomaan tekniseen tietokantavirheeseen, kuten meille yritettiin selittää. Yrtin hakemus nimittäin joutui jonkinlaisen ”sähläilyn” kohteeksi, kuten silloinen opetusteknologiakeskuksen johtaja kertoi. Jälkikäteen ajatellen tästä olisi ehdottomasti

pitänyt valittaa keskushallintoon. Pääsyy passiivisuuteen oli se, että sain tiedekunnan dekaaniporasta kehotuksen luopua valituksesta. Ilmeisesti asian paljastuminen olisi heittänyt liian synkän varjon tiedekunnan ylle.

Olen myöhemmin katunut kiltteyttäni ja alistumistani vallan edessä. Yrtin alasajossa oli nimitäin kyse laajemmasta ongelmasta. Verkko-opetus oli silloin vielä uusi opetusmuoto. Sitä varten ei ollut luotu tiedekuntiin/yliopistoihin omia erillisiä hallinnon/kontrollin käytäntöjä, vaan verkko-hankkeiden valinta ja hallinnointi olivat jääneet suurimmaksi osaksi tietotekniikan asiantuntijoille. Näin kehittyi informaali järjestelmä, jossa he pääsivät kontrolloimaan eri tieteenalojen sisällöllisiä hankkeita, vaikka heillä ei ollut näiden alojen akateemista pätevyyttä. Omalla alallaan tietotekniikan asiantuntijat olivat kyllä asiantuntijoita, mutta yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen alueen verkko-opetusta he eivät osanneet tai halunneet arvostaa.

Yrtin sijasta tiedekuntaan luotiin useita verkko-pedagogien virkoja, joiden tehtäväkuva jäi epämääräiseksi. Kukaan tiedekunnasta ”ei osannut vaatia heiltä mitään”, kuten eräs verkkopedagogeista kertoi minulle hieman varomattomasti.

TÄHÄN ON TULTU

Kaikki ovat aikansa lapsia ja olosuhteet ovat erilaisia. Jostain on kuitenkin aina aloitettava. Nyt yksittäisten tutkijoiden ja eri suunnista tulevien kehityssponnistusten tuloksena on syntynyt tutkijaverkosto, joka on vakiinnuttanut yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta viimeisten 30–40 vuoden aikana. Alan kypsyminen on kestänyt kauan, vaikka globaali ekologinen niukkuus ja pyrkimys kestävämpään kehitykseen ovat olleet vuosikymmeniä esillä. Vuonna 1995 alalla oli vain yksi professori Tampereen yliopistossa. Nyt tilanne on parempi, mutta ei edelleenkään kaksinen, kun ajattelee systemaattisen opetuksen ja tutkimuksen suurta tarvetta vaikkapa ilmastonmuutokseen torjumisessa ja siihen sopeutumisessa. Ympäristöhistoriassa ja -sociologiassa ei taida olla vielä yhtään professuuria puhumattakaan ympäristökulttuurista.

Politiikan tutkijan on kuitenkin helppo ymmärtää prosessin viiveet. Yliopistojen ulkopuolella kulttuurin muutos etenee hitaasti ja kompastelee

Alan kypsyminen on kestänyt kauan, vaikka globaali ekologinen niukkuus ja pyrkimys kestävämpään kehitykseen ovat olleet vuosikymmeniä esillä.

poliittiseen valtaan, hallintoon ja jopa yksittäisten tutkijoiden intrigeihin. Ideatasolla ajatus vaikkapa kestävästä kehityksestä on edennyt nopeasti, mutta käytännössä kovin merkittäviä muutoksia ei ole tapahtunut. Myöskään yliopistoissa parhaat argumentit eivät aina voita, vaan vaikutusvaltaiset päättäjät ratkaisevat kehityksen suunnan. Useilla tieteenaloilla ympäristöajattelu on kompastunut menneiltä vuosisadoilta peräisin oleviin ajatusraunioihin. Ranskalaisen sosiologin Pierre Bourdieun (1984) ajatus yliopistoista sosiaalisena voimakkana pitää paikkansa ainakin jossakin määrin myös Suomessa. Ilman kriittistä massaa ja sosiaalista painetta muutosta ei synny.

Uudet kehittämisideat innostavat varsinkin nuoria tutkijapolvia. Minulta koko suuntausta epäilevä esimies kysyi, että mihin näitä ympäristöpolitiikkaan perehtyneitä tutkijoita oikeastaan tarvitaan ja tarvitaanko heitä lainkaan. Nyt on selvää, että heitä tarvitaan. Samalla kuitenkin kilpailu yliopistojen toimista ja rahoituksesta on entisestään koventunut. Monet yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen liittyvät tutkimusteemat ovat lisäksi tieteidenvälisiä ja voittajat eivät välttämättä aina tule yhteiskuntatieteistä. Alan vakiinnuttaminen tavalla tai toisella olisikin aiheellista.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen alueella on väitellyt viime vuosikymmeninä kymmeniä tutkijoita. En ole pysynyt laskuissa mukana, mutta omassa hyllyssänikin taisi olla puolistoista metriä alan väitöskirjoja, ennen kuin lahjoitin suurimman osan niistä tutkijoiden ja opiskelijoiden käyttöön. Ala on nousemassa ainakin tätä kautta yhteiskuntatieteiden valtasuuntausten joukkoon ja sitä arvostetaan myös yhtenä ympäristötieteen ja kaiketi myös yhteiskuntatieteen osa-alueena.

KIRJALLISUUS

- ATKINSON, A. (1991) *Principles of Political Ecology*. Belhaven Press, London.
- BECK, U. (1986) *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne*. Suhrkamp, Frankfurt a. M.
- BOURDIEU, P. (1984) *Homo Academicus*. Les Éditions de Minuit, Paris.
- BRUUN, K. & ESKOLA, A. (TOIM.) (1969) *Taloudellinen valta Suomessa*. Tammi.
- EVALUATION REPORT. DEPARTMENT OF SOCIAL POLICY (2005)
- HIRVILAMMI, T. & MASSA, I. (2009) Ympäristösosiaalipolitiikan lähtökohtia. Teoksessa Massa, I. (toim.) *Vihreä teoria: Ympäristö yhteiskuntateorioissa* 102–129. Gaudeamus, Helsinki.
- HORPPILA, J., HOLMROOS, H., NIEMISTÖ, J., MASSA, I., NYGREN, N., SCHÖNACH, P., TAPIO, P. & TAMMEORG, O. (2017) Variations of internal phosphorus loading and water quality in a hypertrophic lake during 40 years of different management efforts. *Ecological Engineering* 103 264–274.
- HUBER, J. (1982) *Die verlorene Unschuld der Ökologie*. Fisher Verlag, Frankfurt am Main.
- JÄNICKE, M. (1984) *Umweltpolitische Prävention als Ökologische Modernisierung und Strukturpolitik*. Wissenschaftszentrum Berlin, Berlin.
- KOSKINEN, K. (1996) Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen vastuu. *Ympäristö* 1.
- KOSONEN, P. (1979) *Suomalainen kapitalismi*. Love Kirjat, Helsinki.
- KUUSI, M., ALAPURO, R. & KLINGE, M. (TOIM.) (1977) *Maailmankuvan muutokset tutkimuskohteena*. Otava, Helsinki.
- MANNINEN, K. (1984) *Matti Kuusi – kansakunnan unilukkari*. Otava, Helsinki.
- MASSA, I. (1977) *Luonnonvalloittajan maailmankuva*. Suomen Antropologi 1.
- MASSA, I. (1983) *Ihminen ja Lapin luonto*. Suomen Antropologinen Seura, Helsinki.
- MASSA, I. (1985) *Hydroelectricity and Development in Northern Finland and Northern Quebec*. *Natural Resources Exploitation and Problems of Staples-Based Industrialization in Finland and Canada*. *Fennia* 163(2) 465–477.
- MASSA, I. (1987) *Pasture Burn-Clearing as a Method of Colonization in Northern Fennoscandia*. Special Issue on Swidden Cultivation (toim. Jussi Raumolin). *Suomen Antropologi* 4 235–240.
- MASSA, I. (1990) *Ympäristökriisin haaste sosiologialle*. Teoksessa *Hyvinvointi ja muutosten Suomi: Juhlakirja Olavi Riihisen täyttässä 60 vuotta* 9.4.1990. 13 p.
- MASSA, I. (1991) *Miksi yhteiskuntatiedettä tarvitaan ympäristökeskustelussa?* *Ympäristönsuojelu* 4 8–11 (sisällysluettelossa tekijäksi merkitty Mirja Ruokoranta).
- MASSA, I. (1993a) *The paradox of insignificant change*. Perspectives on environmental history. *Environmental History Newsletter* 5 3–14.
- MASSA, I. (1993b) *Ryysyrannasta riskiyhteiskuntaan*. Ympäristökysymys suomalaisessa sosiaalipolitiikassa. *Janus* 2 17–38.
- MASSA, I. (1993c) *Terveystieteiden ekologinen modernisaatio*. Teoksessa *Mussalo-Rauhamaa, H. & Jaakkola, J.J.K. (toim.) Ympäristöterveyden käsikirja*. Duodecim, Jyväskylä.
- MASSA, I. (1994) *Pohjoinen luonnonvalloitus: Suunnitus ympäristöhistoriaan Lapissa ja Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- MASSA, I. (1995a) *Riskiyhteiskunnan talous: Suomen talouden ekologinen rakennemuutos*. Gaudeamus, Helsinki.
- MASSA, I. (1995b) *Historical Approach to Environmental Sociology*. *Innovation* 8(3) 261–274.
- MASSA, I. (1998) *Katsaus ympäristöopetukseen ja -tutkimukseen valtiotieteellisessä tiedekunnassa*. Teoksessa *Massa, I. (toim.) Ympäristötutkimus ja -opetus Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa* 9–20. Helsingin yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Työraportteja 1998:14
- MASSA, I. (1998) *Toinen ympäristötiede: Kirjoituksia yhteiskuntatieteestä ympäristötutkimuksesta*. Gaudeamus, Helsinki.
- MASSA, I. (1999) *The Development of the Risk Economy in the Circumpolar North*. Teoksessa *Ecology and the World-System*. Greenwood Press, Westport, Connecticut.
- MASSA, I. & SKOU ANDERSEN, M. (2000) *Ecological Modernization – Origins, Dilemmas and Future Directions*. *Journal of environmental policy & planning* 4(2) 337–345.
- MASSA, I. (1979) *Ekologinen antropologia*. Teoksessa *Järvinen, O. & Kuusela, S. (toim.) Homo sapiens. Johdatusta biologiseen ihmiskuvaan*. Loviisa.
- MASSA, I. (1994) *Pohjoinen luonnonvalloitus: Suunnitus ympäristöhistoriaan Lapissa ja Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki.
- MASSA, I. (1995) *Historical Approach to Environmental Sociology*. *Innovation* 3(8) 261–274.
- MASSA, I. (1999) *The Development of the Risk Economy in the Circumpolar North*. Teoksessa *Walter L. Goldfrank, W.L., Goodman, D. & Szasz, A. (toim.) Ecology and the World-System* 123–146. Greenwood Press, London.
- MASSA, I. (2007) *Toinen maailmansota ja maailmantalouden pohjoistuminen*. Teoksessa *Laakkonen, S. & Vuorisalo, T. (toim.) Sodan ekologia. Sodankäynnin ympäristöhistoriaa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- MASSA, I. (2008) *Tieteiden välinen taloustutkimus luomapuilla*. Teoksessa *Karjalainen, T.P., Luoma, P. & Reinikainen, K. (toim.) Ympäristösosiologian virrat ja verkostot* 155–172. Oulu: Oulun yliopisto, Thule-instituutti.
- MASSA, I. (2009) *Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen paradigmat ja keskeisimmät suuntaukset*. Teoksessa *Massa, I. (toim.) Vihreä teoria: ympäristö yhteiskuntateorioissa* 9–44. Gaudeamus, Helsinki.
- MASSA, I. (2013) *Kestävä yhteiskunta*. Teoksessa *Saari, J. (toim.) Suomen sillat tulevaisuuteen*. Kuluttajatutkimuskeskuksen kirjoja 8. Tampere.
- MASSA, I. (2014) *Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen lähtökohtia*. Teoksessa *Massa, I. (toim.) Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen* 11–32. Gaudeamus, Helsinki.
- MASSA, I. (2015) *Kohti ekologisen niukkuuden taloustiedettä*. *Kansantaloudellinen Aikakauskirja* 111 (2) 272–274.
- MASSA, I. (2021) *Kuovin maa*. Books on Demand, Helsinki.
- MASSA, I. (2022) *Arkielämän ympäristöpolitiikan uudet puitteet*. Teoksessa *Planetaan kokoinen arki*. *Askelia kestävämpään politiikkaan* 43–60. Gaudeamus, Helsinki.
- MASSA, I. & AHONEN, S. (TOIM.) (2006) *Arkielämän ympäristöpolitiikka*. Gaudeamus, Helsinki.
- MASSA, I. & BOLOTOVA, A. (2017) *Opening the Circumpolar Arctic World*. Teoksessa *Laakkonen, S., Tucker, R. & Vuorisalo, T. (toim.) The Long Shadows: A Global Environmental History of the Second World War*. Corvallis: Oregon State University.
- MASSA, I., KARISTO, A. & LILLUNEN, A. (2011) *The Discourses on Food and Eating in Finland: A study based on Finnish students' environmental biographies*. *Environmentalica Fennica* 30, 1–34.

- MASSA, I. & TYNKKYNNEN, V.-P. (TOIM.)** (2001) *The Struggle for Russian Environmental Policy*. Kikimora Publications, Helsinki.
- MEADOWS, D. H., MEADOWS, D.L., RANDERS, J. & BEHRENS III, W.W.** (1972) *The Limits to Growth. A Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind*.
- MEINANDER, N.** (1945) *Vesisahan tarina*. Suomen Sahanhoitajayhdistys, Helsinki.
- MÄKINEN, P.** (1989) Kirje 23.10. 1989, hallussani.
- OJALA, O.** (1995) Elitististä vai ihmisläheistä tietoa ja tiedottamista. Ympäristö 6.
- OPHULS, W.** (1977) *Ecology and the Politics of Scarcity. Prologue to a Political Theory of the Steady State*. W.H. Freeman and Company, San Francisco.
- PUROLA, T.** (2000) Purolan mallin kolme vuosikymmentä. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauskirja* 37.
- ROUHINEN, S.** (2014) *Matkalla mallimaaksi? Kestävän kehityksen juurtuminen Suomessa*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies, no 88.
- RUOKORANTA, M.** (1991) Miksi yhteiskuntatiedettä tarvitaan ympäristökeskustelussa? *Ympäristönsuojelu* 4, 8–11 (oikea tekijä Ilmo Massa).
- SACHS, I.** (1980) *Stratégies de l'éco-développement. Économie et Humanisme – Éditions ouvrières, Paris*.
- SARMELA, M.** (1977) *Antropologia Suomessa 1976*. Teoksessa *Antropologia Suomessa 1976*. Suomen Antropologinen Seura, Helsinki.
- SCHÖNACH, P., LYYTIKÄINEN, J., MASSA, I. & FURMAN, E.** (2022) Kestävyyden idean ja politiikan kehittyminen. Teoksessa Halonen, T., Korhonen-Kurki, K., Niemelä, J. & Pietikäinen, J. (toim.) *Kestävyyden avaimet*. Kestävyytieteen keinoin ihmisen ja luonnon yhteiselo 57–106. Gaudeamus, Helsinki.
- SCHÖNACH, P. M., NYGRÉN, N. A., TAMMEORG, O., HEIKKINEN, M. E., HOLMROOS, H. J., MASSA, I., NIEMISTÖ, J. P., TAPIO, P. E. J. & HORPPILA, J. A.** (2018) The past, present, and future of a lake: Interdisciplinary analysis of long-term lake restoration. *Environmental Science & Policy* 81, 95–103.
- SCHÖNACH, P. M., TAPIO, P., HOLMROOS, H. J., HORPPILA, J. A., NIEMISTÖ, J. P., NYGRÉN, N., TAMMEORG, O. & MASSA, I.** (2017) Persistence of artificial aeration at hypertrophic Lake Tuusulanjärvi: A sociohistorical analysis. *Ambio* 46 (8) 865–877.
- VIINIKAINEN, T. (TOIM.)** (1997) *Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus Suomessa: Katsaus tutkimusaloihin ja kirjallisuuteen*. Suomalaisen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen bibliografia 1990–1996. Suomen ympäristökeskus.
- WILENIUS, M.** (1996) *Yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta Suomessa*. *Sosiologia* 33 (4).
- ÅSTRÖM, S.-E.** (1978) *Natur och byte: ekologiska synpunkter på Finlands ekonomiska historia*. Söderström, Helsingfors.
-
- VÄITÖSKIRJAT
-
- LINDHOLM, ARTO:** *Maailman parantajat: globalisaatiokriittinen liike Suomessa* (2005).
- WILLAMO, RISTO:** *Kokonaisvaltainen lähestymistapa ympäristönsuojelutieteessä* (2005).
- HAVERINEN, RISTO:** *Kaupunkilaisen elinympäristöongelma. Käsitteellistämistavat ja puuttumisen mallit* (2007).
- PALONIEMI, RIIKKA:** *Luonnonsuojelu arjessa. Maanomistajien näkemyksiä ja kokemuksia yksityismaiden tilapäisestä luonnonsuojelusta ja sen uudistumisen prosessista* (2007).
- TYNKKYNNEN, VELI-PEKKA:** *Aluesuunnittelu ja kestävä kehitys Luoteis-Venäjällä. Ympäristösuunnittelun mahdollisuus paikallisissa hallintatavoissa* (2007).
- VARHO, VILJA:** *Calm or storm? Perceptions of wind power sector actors about the Finnish wind power and its future* (2007).
- KOVACS, GYÖRGY:** *Joseph Schumpeter's Theory of Social and Evolution: A Reconstruction and Critique* (2008).
- SCHÖNACH, PAULA:** *Kaupungin savut ja käryt: Helsingin ilmansuojelu 1945–1982* (2008).
- TOIKKA, ARHO:** *Governance theory as a framework for empirical research: A case study on local environmental policy-making in Helsinki, Finland* (2011).
- BERG, ANNUKKA:** *The four faces of a sustainability programme. A multi-frame analysis of Finland's programme to promote sustainable consumption and production* (2011).
- LYYTIMÄKI, JARI:** *The environment in the headlines. Newspaper coverage of climate change and eutrophication in Finland* (2012).
- SAIKKONEN, PAULA:** *Riskitieto kuntapäätöksenteossa, tapauksena saastunut maaperä Helsingissä* (2013).
- AUTIO, SARI:** *'Do we listen to earthworms? Tools for evaluating the Finnish National Action Plan on the sustainable use of plant protection products'* (2016).
- LAAKSO, SENJA:** *A practice approach to experimental governance: Experiences from the intersection of everyday life and local experimentation* (2017).
- RÖNKÄ, ANU-LIISA:** *Kohti vuorovaikutteista riskiviestintää Tapausesimerkinä langattoman viestintäteknikan säteily. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 117, Helsinki* (2019).

TIMO JÄRVIKOSKI

Nelisenkymmentä vuotta ympäristösosiologiaa

NUOREN TUTKIJAN TIE YMPÄRISTÖTEEMOJEN PARIIN

Opiskeluaikanani Turun yliopistossa 1960-luvun jälkipuoliskolla, ehkä jo ennenkin, kiinnostuin ympäristökeskustelusta, lueskelin Suomen Luonto -lehteä, toki Rachel Carsonin kirjan ja yhtä ja toista muutakin. Päätymiseni äkkiä ”ympäristösosiologiaan” oli silti sattumaa. En ollut vielä edes valmistunut, gradutyöni kylläkin juuri jättänyt, kun professori Erkki Asp kysyi, haluaisinko tehdä selvityksen Lokan ja Porttipahdan allasalueilta muuttaneiden uusista olosuhteista, tyytyväisyydestä yms. Olin kiinnostunut tutkijan urasta, ja tämä viittasi siihen suuntaan. Lapissakin olin pari kertaa käynyt, joskaan en Sodankylässä. Tuohon aikaan – 1969 – vielä paljolti ajateltiin, että kunnan haastattelulomakkeella asiat selviävät. Niinpä sitten muutaman kuukauden kuluttua, kevättalvella 1970 olin tekemässä haastatteluja lähinnä Sodankylän Vuotsossa; muistaakseni tein kolmanneksen koko urakasta.

Raportti valmistui ajallaan, elokuussa 1970, ja tuloksia voinee pitää uskottavina, koska tilaaja (Kemijoki Oy) tai oikein kukaan muukaan ei ollut niihin tyytyväinen. Kuitenkin minua pyydettiin pari vuotta myöhemmin tekemään vielä Kemihaaran altaan suunnittelua palveleva ”väestötutkimus”. Mielenkiintoisinta siinäkin oli haastattelujen tekeminen ja liikkuminen Kemijoen ympäristössä; esimerkiksi Kemijoen ylittäminen keskitalvella, kun lunta oli toista metriä, on jäänyt mieleen – kaikkia haastateltavia ei tavoittanut autotietä pitkin. Raporttini vaikutti osaltaan siihen, että laajempi, Kemihaaran allasvaihtoehto hylättiin, ja alettiin puhua Vuotoksen altaasta. Siitä on sittemmin puhetta riittänyt.

Maaseutusosiologinen graduni lisäksi olin nyt tehnyt kaksi tekojärviselvitystä. Aihepiiri oli jäänyt vaivaamaan, aineistoa oli ja ha-

About forty years of environmental sociology in Turku and Oulu

Kirjoitus on julkaistun alun perin Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran verkkosivuilla 19.12.2014.

In this text, professor emeritus Timo Järviöski takes stock of his career in environmental sociology and describes the development of the field, first at the University of Turku, where he studied and defended his dissertation in 1979, and then at the University of Oulu, where he started in the faculty of education in 1985. The memoir is situated in the broader development of environmental sociology in Finland and internationally, highlighting the increasing multidisciplinary of the environmental social sciences. The text was originally published on the website of the Finnish Society for Environmental Social Science on 19. December 2014.

lusin saada alalla vähän parempaa aikaan. 1970-luvun jälkipuoliskolla kytkin assistenttina ollessani empiriani energiatalouteen, suunnitteluteoriaan ja kansainväliseen, varsin vaatimattomaan (määrältään ja tasoltaan) säännöstelyn tutkimukseen, Kemijoen säännöstelyn kokonaisuuteen jne. Tuloksena oli väitöskirja *Vesien säännöstely ja paikallisyhteisö* (1979). Vasta väitöskirjan yhteydessä aloin ajatella, että tässä on kysymys jonkinmoisesta ympäristösosiologiasta.

1970-LUKU: YMPÄRISTÖSOSIOLOGIAN ENNAKOINTIA

1970-luvulla ei Suomessa eikä muuallakaan puhuttu ympäristösosiologiasta (toki Helsingissä näkyi joku Ilmo Massa tekevän jotain sellaista). Tutkimusaiheeni herätti joskus suorastaan hämmennystä: eräs kollega ihmetteli ystävällisesti, onko tarkoitukseni kehittää allasteoriaa. Hän oli oikeassa siinä, että kytkentä sosiologian teoretisointiin tuntui minustakin pitkään hankalalta. Kohta työni valmistuttua luin Riley Dunlapin ja William Cattonin artikkeleita ympäristöparadigmoista (1979) ja pian myös Allan Schnaibergin kirjan *The Environment: From Surplus to Scarcity* (1980). Schnaibergin teoretisointi olisi ehkä ollut käyttökelpoista, ja Dunlapin polemisointiin olisi ainakin voinut viitata, jos olisivat tarjolla olleet.

1970-luvun lopulla ennakoimme Turussa ympäristösosiologiaa. Ideoimme Ari Haavion ja Arto Kankaanpään kanssa Inkeri-projektin (Imatran Inkerin mukaan), johon saimme Akatemian tukea. Ideana oli tutkia Suomen suuria ympäristönmuutoksia ja erityisesti sitä, miten hankkeita puollettiin tai vastustettiin, miten prosessit muotoutuivat jne. Keskityimme vesikysymyksiin. Aloitimme Imatran koskesta ja päädyimme, kun asiat etenivät, Kemijoen ”karvalakkilähetystön” kautta Koijärvi-liikkeeseen asti; siitä tuli projektin viimeinen tapaustutkimus.

Inkeri-projekti toi Turun sosiologiaan ympäristöorientaatiota. Turussa oli myös, Rauno Tenovuon toimesta, aloitettu 70-luvun loppupuolella ympäristönsuojelun monitieteinen arvosanaopetus, jossa sosiologian opetusta ja opiskelijoitakin oli mukana. Mainittakoon, että eläintieteilijä Tenovuon luonnontieteilijäkollegat pitivät ympäristönsuojelun opetusta epätieteellisenä touhuna. Turun sosiologiassa ympäristöpainotus jatkui melko pitkään (vaikka itse sain töitä Oulusta 1985), kiitos mm.

Haavion opetuksen ja ohjaustyön, mutta Haavion eläköidyttyä ja Turussa väitelleen Pekka Jokisen siirryttyä Tampereelle joskus vuosituuhannen viimeisinä vuosina se alkoi hiipua. Onneksi suunta monissa muissa yliopistoissa oli toinen.

Turussa oli myös, Rauno Tenovuon toimesta, aloitettu 70-luvun loppupuolella ympäristönsuojelun monitieteinen arvosanaopetus, jossa sosiologian opetusta ja opiskelijoitakin oli mukana.

YMPÄRISTÖSOSIOLOGIN TIE TURUSTA OULUUN

1980-luvun jälkipuoliskolla tapahtui paljon ympäristötutkimuksen kannalta merkityksellistä. Globaalit ongelmat – erityisesti ”kasvihuoneilmiö”, kuten silloin yleensä sanottiin, mutta myös otsonikerroksen ohentuminen, biodiversiteetti yms. – tulivat yleiseen tietoisuuteen. Brundtlandin komitea otti käyttöön kestävä kehityksen käsitteen, joka sitten levisi laajalti ja tuli kummittelemaan myös sosiologiaan. Ympäristökysymys tuli yhä enemmän mukaan yhteiskuntatieteisiin. Ulrich Beckin *Risikogesellschaft* ilmestyi 1986, samoin Niklas Luhmannin *Ökologische Kommunikation*. Beckin kirjalla oli Euroopan sosiologiassa suuri vaikutus; itse en kokenut sitä kovin mullistavana, vaan löysin luennollani siitä paljonkin kritikoitavaa. Beckin seuraavan kirjan kääntäminen (*Riski yhteiskunnan vastamyryt*, 1990), ja varsinkin Ilmo Massan ja Rauno Sairisen toimittama *Ympäristökysymys* (1991) antoivat mahdollisuuden sisällyttää ympäristöteemaa sosiologian tutkintovaatimuksiin. Sitten YHYS perustettiin 1994, siinä olin vähän aikaa varapuheenjohtajana, ja yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta alkoi näkyä yhä enemmän, muun muassa sosiologipäivillä.

Itse siirryin Oulun yliopistoon, kasvatustieteiden tiedekuntaan, vuonna 1985. Viran määrittelyyn ei toki sisällynyt ympäristösosiologiaa, mutta kasvatussosiologiaakaan ei Oulussa silloin ollut, joten pari vuotta ihmeteltyäni päätin jatkaa ympäristötutkimusta. Yksi tutkimussuunta oli ”ympäristötietoisuus”, jonka silloin kuvittelin olevan pysyväm-

pi, vähemmän taloudellisille ja muille suhdanteille altis asia kuin se sittemmin on näyttänyt olevan. Tässä nojauduin enemmän Stephen Cotgroveen kuin Ronald Inglehartiin. Jatkoin myös ympäristöliikkeiden tutkimusta Hannele Nykäsen kanssa, tutkimuskohteena oli Talaskankaan konflikti ja erityisesti toimintaryhmä Talaksen ystävät.

Aikanaan oli kiinnostavaa havaita, että toisin kuin Dunlap, Catton, Beck, Luhmann ja monet muut melkeinpä itsestäänselvyytensä esittivät, sosiologia ei suinkaan ole jättänyt ”luontoa” ja ”ympäristöä” vaille huomiota.

Oulun sosiologian pienuus kannusti etsimään yhteistyökumppaneita muilta tieteenaloilta, ja olin iloinen, kun humanistiselta puolelta Jouko Jokisalo ja Kari Väyrynen tekivät aloitteen yhteisprojektista. Jouko tutki ympäristöajattelun yhteyksiä äärioikeistolaiseen ajatteluun, Kari ympäristöfilosofian historiaa (pitkän tähtäyksen tuloksena mm. hänen kirjansa) ja minä ympäristöajattelua sosiologiassa. Siitä tuli minulle pitkäaikainen harrastus, josta en ole vielä kukaan täysin luopunut, aihepiiri on eläkeläiselle sopivan epäajankohtainen. Aikanaan oli kiinnostavaa havaita, että toisin kuin Dunlap, Catton, Beck, Luhmann ja monet muut melkeinpä itsestäänselvyytensä esittivät, sosiologia ei suinkaan ole jättänyt ”luontoa” ja ”ympäristöä” vaille huomiota. Toinen kysymys on, miten tämä pätee sosiologian valtaimpaan virtaan, ja kolmas, miten relevanttia luontoon liittyvä kirjoittelu on ollut esimerkiksi nykyisten ympäristöongelmien näkökulmasta.

Kasvatustieteiden tiedekunnassa kehitimme Eila Jerosen kanssa yhteistyössä ympäristökasvatuksen opinnot, jotka sisälsivät perusopinnot lisäksi myös aineopinnot. Aineopinnot olivat alalla ensimmäiset Suomessa, ja sisälsivät runsaasti yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta. Mitään erityistä menestystä tästä ei opiskelijoiden keskuudessa tullut, mutta ympäristökasvatuksesta on kuitenkin tehty lukuisia graduja ja yksi väitöskirja

(pari lisää kohta tulossa). Eila on itse ollut aktiivinen ympäristökasvatuksen tutkija, vaikka hänen väitöskirjansa ei sille alalle sijoittunutkaan.

Yhteiskuntatieteellisessä ympäristötutkimuksessa yhteistyö luonnontieteiden kanssa taitaa aina ennemmin tai myöhemmin tulla esille. Oulussa perustettiin Paavo Havaksen aloitteesta 1990-luvun puolivälissä Ecocenter, jonka puitteissa haettiin eri tieteenalojen yhteistyötä niin tutkimuksessa kuin opetuksessakin. Hyvästä yrityksestä huolimatta laajempaa yhteistyötä ei saatu aikaan, ja muutaman vuoden kuluttua Ecocenter lopetti toimintansa. Yhteistyön rakentaminen ”ylhäältä käsin” näyttäisi olevan vaikeaa; paremmin se kai lähtee liikkeelle – jos lähtee – konkreettisten tutkimusongelmien ja yksittäisten tutkijoiden tasolta.

UUDEN VUOSITUHANNEN TUTKIMUSYMPÄRISTÖ: KOHTI EU-PROJEKTEJA JA THULE-INSTITUUTIN SYNTY

Oulussa sosiologian yhteistyö luonnontieteiden kanssa alkoi 1998 EU-projektissa nimeltä TUNDRA, jonka vetäjänä toimi Arktinen keskus ja jossa oli mukana yliopistoja ja tutkimuslaitoksia Englannista, Tanskasta, Hollannista ja Venäjältä. Projekti tutki ilmastonmuutosta Uralin länsipuolisella arktisella alueella, Komin tasavallassa; 2000-luvun puolella se laajeni (Arctica-projektina) myös Suomen Lappiin. Sosiologian tehtäväksi tuli alun perin tyypillisesti väestön ympäristötietoisuuden selvitys, vaikka käytännössä tehtäväkenttä laajenikin. Tutkimuspaikkoina olivat Vorkutan ja Usinskin kaupungit. Roudalle rakennettu Vorkuta hiili- ja kalkkikaivoksineen, kaivoslähiöineen ja murtuilevine rakennuksineen teki vaikutuksen ja huomasi pohtivani, miten kaivostoiminnan olisi voinut järjestää paremmin; ainakin asuttamalla työntekijät kaupunkiin ja hoitamalla matkat bussilla. Taustana lähiöasutukselle olivat Stalinin vankileirit, joten se kaupunkisuunnittelusta. Itse kävin Vorkutassa vain kerran, tutkijana toiminut Timo Karjalainen oli siellä pitkäänkin; en ihmetellyt, että hän tiedonhankinnan edettyä pyrki minimoimaan Vorkutan reissut. Timon väitöskirja palkittiin, eikä suotta.

Tundra-projektin jälkeen tuli muita EU-hankkeita, ja yhteistyötä tekniikan (arkkitehtuurin) ja luonnontieteiden suuntaan Oulun yliopistossa alkoi tulla yhä enemmän. Rahoitus tarjosi myös mahdollisuuksia vierailijoiden, kuten Peter Dickensin, Riley Dunlapin, Harvey Feitin ynnä muiden kut-

sumiseen. Väitöskirjojakin oli alkanut tulla, ensimmäisenä väitteli Pentti Luoma, joka sittemmin on ollut myös kanssani ohjaamassa monia töitä. Vuodesta 2002 väljästi yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen alueelle kuuluvia väitöskirjoja ovat tehneet Pentin lisäksi Eila Louhimaa, Jouni Ponnikas, Timo P. Karjalainen, Leevi Karsikas, Hannah Strauss ja Outi Autti, ja lisää on tulossa. Sosiaalisten vaikutusten arviointitutkimuksille ilmaantui kysyntää; niitä alkoi tehdä erityisesti Reinikaisen Kalle, joka sitä tietä päätyi Pöyryn hommiin.

Merkittävä asia Oulun sosiologian ja koko yliopiston kannalta oli Thule-instituutin perustaminen (Pohjois-Suomen tutkimuslaitoksen pohjalta), sillä yhtenä keskeisenä kenttänä instituutilla on monitieteinen ympäristötutkimus, jonka itsestään selvänä osana yhteiskuntatieteet nykyisin nähdään; Kari Laineella johtajana on jo pitkä kokemus yhteistyöstä. Oululaisen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen painopiste onkin nyt Thule-instituutissa, joten toivotan jatkuvaa työniloa Timo Karjalaiselle ja kumppaneille.

Yli 40 vuoden perspektiivistä katsoen ympäristösosiologian tilanne on muuttunut hyvinkin paljon. Ns. luonto on ollut jokseenkin aina mukana sosiologian teoretisoinneissa, vaikkakin se jäi kovin sivuun valtavirrasta 1900-luvun keskivaiheilla, pitkäksi aikaa. Siten ympäristönäkökulma saatettiin keksiä ikään kuin uutena yleisemmän ympäristötietoisuuden myötä 1970-luvulla. Osaksi sosiologian valtavirtaa ympäristösosiologia alkoi muodostua nopeasti 1990-luvulla, ja nyt se on paitsi oma tunnustettu erityisalansa (”yhdyssanasosiologioiden” joukossa) myös osa sosiologian yleistä teoretisointia; nykyisin kunnan yhteiskuntateoreetikko ei voi enää jättää ympäristökysymyksiä huomiotta – toisin kuin vielä parikymmentä vuotta sitten. Toisaalta Oulun(kin) suunnalla monitieteisyys, jopa poikkitieteisyys on ympäristötutkimuksessa vahvistunut ja melkeinpä tullut tavaksi.

Tutkimuksen kiistattomasta etenemisestä huolimatta on vaikea nähdä kovin suurta, tai ainakaan riittävää etenemistä maailman ympäristöuhkien torjumisessa. Toki yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus voisi aiempaa enemmän pohtia myös kansainvälisen talousjärjestelmän ja muiden valtajärjestelmien muuttamisen mahdollisuuksia, mutta muutosten toteuttaminen vaatii tietysti kansalaisten toimintaa.

Yhteistyön rakentaminen ”ylhäältä käsin” näyttäisi olevan vaikeaa; paremmin se kai lähtee liikkeelle – jos lähtee – konkreettisten tutkimusongelmien ja yksittäisten tutkijoiden tasolta.

PEKKA JOKINEN

"Osui epäilemättä ajan hermoon" – Turun yliopiston ympäristösosiologian nousu 1990-luvulla

Artikkelini käsittelee yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen nousua Suomessa 1990-luvulla ja ponnistaa Turun yliopiston sosiologian laitokselta, jossa tehtiin tuolloin ympäristötutkimusta monista aiheista. Keskeisiä teemoja olivat ympäristösosiologisen teorian ohella ympäristötietoisuus ja -liikkeet, ympäristö-, liikenne- ja energiapolitiikka sekä biodiversiteetti ja paikallisuus, ja pääosin tutkimusta tekivät laitoksella projekteissa työskennelleet nuoret jatko-opiskelijat. Heidän innostuksensa lähteitään olivat olleet muun muassa professori Ari Haavion kurssit yhteiskunnallisista liikkeistä ja ympäristöajattelusta sekä professori Timo Järvikosken tutkimukset ympäristöliikkeistä ja -konflikteista. Kuvaan turkulaisten ympäristösosiologien ryhmän tekemisiä ja pyrin asettelemaan niitä ympäristösosiologian kehityksen laajempaan kontekstiin. Ryhmä on siis "tapaukseni", jonka kautta peilaan ympäristösosiologian ja yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen keskusteluita tietyssä ajassa.

Aikalaiskatsauksen (Kankaanpää 1990) perusteella Turun yliopiston sosiologian "pitkä linja" oli perustunut etenkin työn ja yhteisöiden tutkimukseen, ja tuossa vaiheessa myös koulutussosiologinen tutkimus oli juuri aloittamassa vahvaa lentoaan. Kankaanpää (mt., 57) kuitenkin uumoili, että "ympäristösosiologia näyttää Turussa olevan yksi niistä aloista, jotka ovat hyvin suosittuja ja joilta tulevaisuudessa on todennäköisesti tulossa uusia väitöskirjoja". Uumoilu toteutui hyvin: laskujeni mukaan siitä nuorten tutkijoiden ryhmästä, jota kirjoituksessani tarkoitan, väitteli seitsemän henkilöä (vaikka kaikki väitöskirjat eivät lopulta toki olleet nimenomaisesti ympäristösosiologiaa). Hakkarainen ja Ruonavaara (1996) kytkevät Turun yliopiston ympäristösosiologian nousun myös yhteiskunnallisiin tapahtumiin kuten valtakunnallisesti tunnettuun Forssan Kojjärven ympäristökamp-

The rise of environmental sociology at the University of Turku in the 1990s

This text is focused on the rise of environmental social science and particularly environmental sociology in Finland in the 1990s. At that time, in the Department of Sociology at the University of Turku, environmental research was conducted on a wide range of topics. I describe the work of the environmental sociology group in Turku and place it in the broader context of disciplinary development. Environmental sociology has been a heterogeneous field of research and is linked to general developments in sociology. The strengthening of Finnish environmental sociology in the 1990s was related to several factors such as the emergence of new global environmental problems, international trends in research, and the growing societal need for research knowledge. Scientific disputes were visible through international research, but they did little to stimulate further debates in Finnish environmental social science. On the contrary, it has been characterized by extensive cooperation and mobility, for example, between the social and policy sciences.

Pekka Jokinen avasi NESS-konferenssin Tampereella 2017. Kuva: Minna Santaoja.

pailuun (1979) ja Turun paikalliseen kamppailuun Vartiovuoren puistoalueesta (1981). Heidän mukaansa ”ympäristösosiologia osui epäilemättä ajan hermoon” (mt., 77).

Kirjoitukseni täydentäjäksi suosittelen Annamari Konttisen (1996) toimittamaa turkulaisen ympäristösosiologian artikkelikokoelmaa *Green Moves, Political Stalemates*. Tytti Viinikaisen laatima tutkimusbibliografia (1997) ja Markku Wileniuksen artikkeli (1996) ovat hyviä ympäristösosiologisen tutkimuksen aikalaiskatsauksia. Joudun jättämään kirjoitukseni ulkopuolelle laajemman kuvauksen Turun yliopiston yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta 1990-luvulla. Eri tiedekunnissa oli tuolloin aktiivisia alan tutkijoita, joista monet lähtivät mukaan myös YHYS:in toimintaan ja seuran johtokuntaan heti sen ensi vuosina. YHYS-aktiiveihin lukeutuivat itseni lisäksi ainakin Minna Jokela, Anne Kumpula, Markku Oksanen ja Matti Kamppinen.

Mainitsen vielä opiskelu- ja tutkijankaareni, jotta kirjoitelmani paikannus aukeaa lukijoille. Olen opiskellut sosiologiaa Turun yliopistossa 1980-lu-

vulla, ja pro gradu -tutkielmani turkulaisesta ympäristöpolitiikasta valmistui 1988. Työskentelin tutkijana Turun yliopiston sosiologian laitoksella vuodet 1989–99. Tuohon aikaan sijoittuu myös väitöskirjani (Jokinen 1995). Sittemmin identiteettiäni vaihtui ympäristöpolitiikan tutkijaopettajaksi ja professoriksi Tampereen yliopistossa (1999–2008 ja vuodesta 2014 eteenpäin) sekä Itä-Suomen yliopistossa (2008–14).

Vallinneen julkaisutavan mukaisesti ryhmämme peilasi tutkimustekemisiään laatimalla artikkelikokoelmia laitoksen ja yliopiston sarjoihin. Vuonna 1990 ilmestyi *Pää pensaaseen – ympäristösosiologian mahdollisuuksia*¹, jossa oli kahdeksan artikkelia. Neljällä kirjoittajalla oli titteli valtiotieteen kandidaatti, neljän oppiarvoksi mainittiin valtiotieteen ylioppilas. Käytännössä kait heistä jokainen oli jo tehnyt pro gradu -tutkielmansa ympäristösosiologisesta aiheesta. Pari vuotta myöhemmin (1992) laadittiin *Myrkyä, rahastusta ja retoriikkaa. Kahdeksan sosiologista katsausta ympäristöön*² ja jälleen joitakin vuosia (1996) myöhemmin kymmenen artikkelin *Green moves, political stalemates. Sociological Perspectives on the Environment*³. Jälkimmäisten kokoelmien ilmestyessä olivat muutamat nuoret ympäristötutkijat jo ehtineet suorittaa jatkotutkintoja.

Näissä artikkelikokoelmissa on jälkikäteen katsoen – itse artikkelien ohella, tietenkin – kiinnostavaa se näkymä, jonka kirjan toimittajat esipuheissaan esittävät. Päällisin puolin niissä ilmenivät turkulaisen ympäristösosiologian sen aikaiset tutkimusalueet ja projektitilanteet. Lyhykäisyydessäänkin ne kuitenkin kertovat myös jotakin olennaista ympäristösosiologian silloisesta ajasta ja paikasta.

Annamari Konttinen kirjoitti vuonna 1990 esipuheessaan muun muassa seuraavasti:

”Tämä artikkelikokoelma on tarkoitettu puheenvuoroksi siihen keskusteluun, jota suomalaisen ympäristösosiologian tilasta on viime aikoina käyty. Tuntemattomassa maastossa on syytä edetä lyhyin askelin, mutta taivaita tavoittelevaa mieltä ei kiellä kukaan. Kirjoittajat, nuoret ympäristösosiologit,

1 Kirjoittajina Pekka Jokinen, Kari Heino, Juha Haapaniemi, Annamari Konttinen, Ismo Kantola, Mikko Peltomäki, Juha Kaskinen, Eija Kaakkurivaara.

2 Kirjoittajina Keijo Koskinen, Pekka Jokinen, Ismo Kantola, Timo Peuhkuri, Risto Haverinen, José Valanta, Mikko Peltomäki, dos. Heikki Leimu, Jouko Toivonen, Juha Haapaniemi, Annamari Konttinen.

3 Kirjoittajina prof. Ari Haavio, prof. Timo Järviskoski, Keijo Koskinen, Pekka Jokinen, Mikko Peltomäki, Ismo Kantola, Timo Peuhkuri, Juha Kaskinen, Risto Haverinen, Annamari Konttinen.

ovat vastanneet esitettyyn haasteeseen ja toivovat keskustelujen jatkuvan tämän julkaisun verran lihavammin eväin.”

Vuonna 1992 esipuhe päättyy Keijo Koskisen kirjoittamana seuraavasti:

”Kirjoittajien katse kohdistuu edelleen tulevaan. Samalla kuin voimme todeta ympäristökysymyksiä koskevan keskustelun jatkuvan, asetamme haasteen lukijoille. Osallistuminen keskusteluun ja toimintaan on paras tapa muuttaa maailmaa. Ekologisesti kestävien yhteiskuntien rakentaminen edellyttää maailmankuvien kriittistä arviointia.”

Vuonna 1996 yliopiston sarjassa ilmestynyt *Green moves, political stalemates* oli hitusen edellisiä kokoelmia ammatillisempi, eikä toimittaja Annamari Konttinen esittänytkaan visionäärisiä mietelmiä kirjan esipuheessa. Millaisia havaintoja tai aihioita näistä artikkelikokoelmista voisi takautuvasti kerä auki?

Ensinnä voidaan huomata, että turkulaiset ympäristösosiologit ei ollut mikään vakiintunut tutkimusrakenne, eikä siitä sellaista myöskään tullut. Edellä mainituissa kolmessa kirjassa oli yhteensä yksitoista sellaista kirjoittajaa, jotka voidaan lukea laitoksen nuoriin ympäristötutkijoihin pitäen kriteereinä, että he kirjan julkaisuajanaan olivat (mahdollisten) jatko-opintojensa alkuvaiheessa ja tekivät tutkimustyötä laitoksella. 2000-luvun alussa näistä yhdestätoista oli laitoksella tutkimustöissä enää kolme henkilöä. Turbulenssi kirjoittajaryhmissä oli siis melkoista. Vain projektitutkijoista koostuvan ryhmän taival on tietenkin kontingenttia, ja Turun yliopistossa se tarkoitti ympäristösosiologian ohenemista ja hiipumista 2000-luvulla.

Toiseksi kiinnitän huomiota sanaan ryhmä. Se esiintyi vuoden 1996 julkaisussa jo kirjan kannesakin, jopa tyylikkäällä ryhmän logolla höystettynä. Miksi nuoret projektitutkijat nimesivät itsensä 1990-luvun alkupuolella ympäristösosiologian ryhmäksi? Osin näin tehtiin puhtaasti tutkijoiden oman mielenlaadun ja keskinäisten tutkimusintressien vuoksi – ryhmä tuntui tekemisen ja yhteistyön kokemusten perusteella mukavalta ajatukselta. Osin näin luullakseni toimittiin myös laitoksen sisäisen dynamiikan vuoksi: ympäristösosiologia ei kuulunut laitoksen vahvoihin perinneteemoihin, eikä se myöskään tuntunut nauttivan ihan varauksetonta

suosiota. Osin asiaan vaikuttivat varmasti myös tutkimuspolitiikan muutokset, sillä kaikkinaisen suuremman mittakaavan ryhmäytyminen alkoi nousta 1990-luvulla tutkimusrahoituksen merkittäväksi osatekijäksi. Kiinnostavaa kuitenkin on, että samantapainen ympäristösosiologian tutkijaryhmä sosiologian laitoksen aluskasvillisuutena löytyi tuolloin Turun yliopiston ohella ainoastaan Jyväskylän yliopistosta (ks. Litmanen ym. tässä teoksessa). Jälkeenpäin tuntuu vähän yllättävältä, että näiden ryhmien välillä ei ollut sen kummempaa yhteistyötä.

Turkulaiset ympäristösosiologit ei ollut mikään vakiintunut tutkimusrakenne, eikä siitä sellaista myöskään tullut.

Kolmanneksi kokoelmien esipuhepätkissä tulevat esille osallistuminen tieteelliseen ja yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tämä oli sopusoinnussa sen tutun ajatuksen kanssa, että sosiologia on keskustelua yhteiskunnan kanssa. Vuonna 1990 kirjoitettu ”...puheenvuoroksi siihen keskusteluun, jota suomalaisen ympäristösosiologian tilasta on viime aikoina käyty...” taas paikantuu ennakoivasti ympäristösosiologian tuolloin viriämässä olleeseen nousuun. Takautuvasti sitä voidaan kutsua myös aidon ja itsenäisen tutkimusnäkökulman vakiintumiseksi.

Tämä vakiintuminen päti sekä kansainvälisesti että kansallisesti. Esimerkiksi Kansainvälinen sosiologian järjestö (ISA) perusti ympäristösosiologian tutkimusjaoksen vuonna 1990, ja kansallisten Sosiologipäivien ohjelmaan ympäristösosiologian työryhmä vakiintui vuodesta 1991. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kotimaisia kirjoja alkoi myös ilmestyä. Näistä merkittävin oli Ilmo Massan ja Rauno Sairisen toimittama *Ympäristökysymys* (1991), vaikka se antoikin tutkimusalasta turhan Helsinki-keskeisen kuvan.

On siis vahvat perusteet tunnistaa 1990-luvulla tapahtunut ympäristösosiologian voimakas laajeneminen ja myös jonkinlainen hovikelpoistuminen, yksinäisistä ratsastajista tutkimusryhmiksi ja -verkostoiksi. Tätä ennen yhteiskuntatieteellisen

ympäristötutkimuksen on yleensä kuvattu olleen Suomessa yksittäisten tutkijoiden varassa, joiden työ oli alkanut 1970-luvulla ns. yhteiskunnallisen ympäristöherätyksen yhteydessä. Pitkään Joensuu-sa ympäristöpolitiikan professorina työskennellyt sosiologi Pertti Rannikko alkoi puhua 1990-luvulla suomalaisen ympäristösosiologian toisesta aallosta, jolle oli hänen mukaansa ominaista jotenkin vähäisempi ympäristöideologinen palo kuin sitä edeltävän sukupolven tutkijoille.

Millaiset vaikutteet ympäristösosiologiaa siten veivät eteenpäin? Ympäristösosiologian suhde sosiologian omaan teoriaperinteeseen tuntuu aina olleen jollakin tavalla hankala, mikä on rakentanut ympäristösosiologian etäisyyttä ”valtavirtasosiologiaan”. Tosin Timo Järvikoski (esim. 1996) on kirjoittanut monia tekstejä siitä, miten sosiologian klassikot Karl Marx, Emilé Durkheim ja Max Weber käsittelivät ihmisen ja luonnon suhdetta, ja hänen mukaansa nämä eivät nähneet yhteiskuntaa ja luontoa niin yksipuolisen ihmiskeskeisesti kuin myöhempien tulkintojen nojalla on esitetty.

Joka tapauksessa yhdysvaltalaiset Riley Dunlap ja William Catton rakensivat ympäristösosiologian uuden teoriansa nimenomaan sosiologian perinteisten teorioiden kritiikille (esim. Dunlap & Catton 1979). Kritiikin mukaan sosiologian eri suuntauksia oli hallinnut niille yhteinen maailmankuva, ”ihmisen riippumattomuuden paradigma”, jossa ihmiskunnan edistys nähtiin rajattomana kulttuurisena mahdollisuutena ilman ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksen rajoituksia. Tämän sijasta Dunlap ja Catton esittivät ympäristösosiologian lähtökohdaksi ”uutta ekologista paradigmaa”, joka ymmärtäisi ihmislajiin riippuvuuden rajallisuudesta biofyysisestä ympäristöstään ja merkitsisi kokonaan uudenlaista sosiologista tutkimuspositiota.

Toinen painava vaikutteet ympäristösosiologialle oli saksalaisen Ulrich Beckin 1980-luvun jälkipuoliskolla kehittämä riskiyhteiskuntateoria. Siinä esitettiin, että yhteiskuntakehityksen negatiiviset sivuvaikutukset olivat kasvamassa suuremmiksi kuin kehitysten luoma hyvinvointi (esim. Beck 1988; 1990). Myös Beck esitti kriittisen vaatimuksen arvioida sosiologinen ajattelu uudelleen, koska riskiyhteiskunnan dynamiikan ymmärtäminen edellytti sosiologian vanhojen rakenteiden hylkäämistä ja uutta käsitteellistämistä. Vaikka riskin käsite oli ollut yhteiskuntatieteissä tuttu jo paljon aiemmin,

Beckin ansio oli, että hän kytki ensimmäisenä ympäristöriskit laajaan yhteiskuntateoreettiseen näkemykseen tai aikalaisdiagnoosiin, kuten sitä myös on kutsuttu (Noro 2000).

Kiistattomista vaikutuksistaan huolimatta Dunlapin ja Cattonin tai Beckin luomat uudet tutkimusnäkökulmat eivät kumonnut siihenastisia näkökulmia, eli näitä teoretisointeja ei voida ymmärtää paradigmaattisina muutoksina. Lisäksi teoriapositionien välillä oli myös keskinäistä ristivetoa. Pohjoisamerikkalaiset ympäristösosiologit eivät juuri kiinnostuneet Beckin riskiyhteiskunnasta, ja Beck itse arveli tämän syyksi, että eurooppalaiset ja pohjoisamerikkalaiset riskikäsitteet poikkeavat toisistaan huomattavan paljon (esim. Jokinen 2008). Toisaalta Dunlapin ja Cattonin ekologisen paradigman vaikutus jäi eurooppalaisessa tutkimuksessa vähäiseksi, mikä saattoi johtua muun muassa siitä, että heidän työnsä rakentui hyvin vahvasti kvantitatiiviselle tutkimustavalle.

Ympäristösosiologian suhde sosiologian omaan teoriaperinteeseen tuntuu aina olleen jollakin tavalla hankala, mikä on rakentanut ympäristösosiologian etäisyyttä ”valtavirtasosiologiaan”.

Lopulta ympäristösosiologian vahvistuminen 1990-luvulla ei palaudu muutama suureen tutkijanimeen tai johonkin tiettyyn koulukuntaan. Päinvastoin, ympäristösosiologian teoreettinen ja käsitteellinen heterogeisuus debatteineen tuotti tutkimuksen dynaamisuutta. Tämän vahvistaa myös paluu tapaukseen eli turkulaiseen ympäristösosiologian ryhmään: sen tutkimuksissa ammennettiin hyvin erilaisista lähtökohdista kuten tiedon sosiologiasta, liiketutkimuksesta, energiasosiologiasta, politiikan sosiologiasta tai maaseutus sosiologiasta. Tässä kohdin voim mainita oman varhaisen innoittajani – se oli amerikkalaisen Allan Schnaibergin kirja *The Environment. From Surplus to Scarcity* (1980).

Ympäristösosiologia ei ole ollut sisäisesti yksituumainen erityisalasosiologian keskustelukerho, vaan

sitä ovat läpäisseet sosiologian yleiset debatit. Tästä on vahva esimerkki sosiologiassa 1990-luvulla tapahtunut ns. kulttuurinen käänne. Eurooppalaisessa ympäristösosiologiassa se näkyi etenkin ympäristöriskien, ympäristökiistojen ja -kamppailuiden tutkimuksessa sekä ympäristökysymyksiin liittyvässä tieteen ja teknologian tutkimuksessa. Perinteisen objektivistisen ja voimistuneen konstruktionistisen tutkimustavan suhde nousikin kansainvälisessä keskustelussa ympäristösosiologiaa polarisoivaksi kysymykseksi (Jokinen & Konttinen 2004).

Ympäristösosiologian teoreettinen ja käsitteellinen heterogeenisuus debatteineen tuotti tutkimuksen dynaamisuutta.

Objektivismi nojasi luonnontieteelliseen luontokäsitykseen, kun taas konstruktionismin mukaan ympäristö on yhteiskunnallisesti määrittynyt ja rakentunut, eikä ympäristömuutosten käsittäminen ympäristöongelmiksi ole itsestään selvää (esim. Hannigan 1995). Tästä näkökulmasta ympäristömuutosten objektiivinen suuruus ei ole riittävä selitys niiden nostattamalle ympäristöhuolelle. Objektivismin ja konstruktionismin välinen dikotominen keskustelu oli lopulta melko junnaavaa, ja ympäristösosiologiassa alettiin nähdä myös erilaisia objektivismi–konstruktionismi -dualismin ylityksiä (Jokinen & Konttinen 2004). Niille oli yhteistä, että luontoa ei pidetty joko olemassaolomme materiaalisina puitteina tai kokoelmana kulttuurisia symboleja vaan yhtäaikaa näinä molempina.

Luonnontieteellisesti ymmärretyn luonnon ja yhteiskunnallistuneen luonnon pohjalta muodostunut teoreettis-metodologinen juopa aiheutti etenkin väitöskirjatutkijoille jonkin verran vaivaa oman position määrittelyissä. Itse päädyin väitöskirjassani määritelmään, jossa korostui yhteiskunnallisen ympäristöongelman olemassaolo sekä sosiologian kaksinainen suhde yhteiskunnalliseen edistysuskouuteen. Seuraava lainaus tavoittaa olennaisen vahvasti lyhennettynäkin:

"Sosiologian valtavirtaperinteiden ja ympäristösosiologisten teoretisointien välillä vallitsee syvällinen ero suhteessa yhteiskunnalliseen edistysuskouuteen.

Ympäristösosiologisen tutkimuksen määritelmän minimiehtona onkin nähdäkseni pidettävä itsenäisen ja merkityksellisen 'ympäristöongelman' tunnistamista. Painotan tässä määritelmässä asiantilojen ongelmallisuuden tunnistamista. Olennaista ei ole niinkään se, ymmärretäänkö 'ympäristöongelma' esimerkiksi ekologiseksi ongelmaksi tai vaikkapa esteettiseksi ongelmaksi. Päätelmäni kuitenkin on, että sellainen ihmisen ja luonnon välisen vuorovaikutuksen tutkimus, joka on ymmärtänyt ympäristön ja luonnonvarat ainoastaan materiaalsen edistysuksen resurssiksi, ei ole mielekkäästi määriteltävissä ympäristösosiologiaksi. ...

...En kuitenkaan halua rajata empiiristä ympäristösosiologiaa ja sen tutkimuskohteita tiukasti, eikä tarkastelustani voida johtaa esimerkiksi sellaista ankaraa näkemystä, jonka mukaan ainoastaan edistys- ja teknologiakriittinen ympäristötutkimus olisi 'oikeaa' ympäristösosiologiaa. Päinvastoin, ympäristösosiologia on eriytynyt voimakkaasti ja suuntautunut myös kohti ympäristöongelmien ratkaisumallien etsimistä, ja tällöin on otettu uuteen käyttöön myös teknologiaoptimistisia ja edistysuskouisia teorioita ja malleja..." (Jokinen 1995, 13–14.)

Nostan esille vielä toisen 1990-luvulla alkaneen voimakkaan ympäristösosiologisen tutkimusdebatin, jota käytiin "ekologisen modernisaation" teorian ja rakenteellisesta valtatutkimuksesta ammentaneen "tuotannon oravanpyörän" teorian välillä. Näiden kahden teoriaposition ympärille kietoutui perussosiologinen tutkimuskiista modernin yhteiskunnan dynamiikasta, mikä johti edelleen kysymyksiin ympäristön ja talouden suhteesta, ympäristöpolitiikan potentiaalista sekä ympäristöpolitiikan toimijoista (Konttinen ym. 2003).

Ympäristösosiologiassa ekologinen modernisaatio viittasi suhteellisen heterogeeniseen teoriasuuntaukseen. Teorian keskeinen tavoite oli analysoida teollisen yhteiskunnan perusinstituutioiden, ympäristöongelmien ja niiden ratkaisujen välisiä suhteita. Arthur Molin ja David Sonnenfeldin (2000) mukaan tutkijat olivat kiinnostuneita erityisesti sellaisista institutionaalisista muutoksista, jotka edistävät yhteiskunnan ekologista uudelleenrakentumista. Tällaisiksi tekijöiksi nimettiin tieteen

ja teknologian kehitys, markkinoiden dynamiikka sekä kansallisvaltioiden roolin muutos. Käsitteen avulla kuvattiin myös ympäristöpolitiikan uutta paradigmaa (Hajer 1996). Tällöin huomio oli ympäristöongelmien ratkaisemisessa ilman modernisaation projektin hylkäämistä.

Tuotannon oravanpyörän teoretisointi taas piti ympäristöongelmia modernien yhteiskuntien toimintaperiaatteiden väijäämättöminä seurauksina (Schnaiberg 1980; Pellow ym. 2000). Käsite viittasi alueellisten, kansallisten ja kansainvälisten taloudellisten organisaatioiden verkostoon, jonka ytimenä ovat materiaalisen tuotannon kasvua suosiva päätöksenteko, pääoman keskittyminen, työvoiman korvaus uusilla tuotantoteknologioilla sekä luonnonvarojen kasvava käyttö. Schnaibergin mukaan talouskasvu on sekä yritysten, työvoiman että valtion yhteinen intressi. Vaikka valtion pitäisikin hillitä oravanpyörän vauhtia ympäristöpolitiikan keinoin, se on käytännössä kiihdyttänyt sitä välttääkseen kamppailut yhteiskunnallisen hyvinvoinnin jakamisesta.

Ekologisen modernisaation ja tuotannon oravanpyörän teorit esittivät hyvin erilaiset makrososiologiset näkökulmat siihen, miten ympäristöongelmat syntyvät ja miten niitä pitäisi ratkoa. Ekologisen modernisaation tutkijoiden näkemys yhteiskunnallisesta muutoksesta ja ympäristöpolitiikan mahdollisuuksista oli optimistinen. Tuotannon oravanpyörän koulukunta piti sen sijaan tieteellis-teknologisen edistyksen hidastamista ympäristöpolitiikan ainoana mahdollisena kulkusuuntana ja esitti ekologisen modernisaation palvelevan lähinnä yritysten viherpesua.

Ympäristösosiologia on ollut heterogeeninen sosiologian ala ja sidoksissa sosiologian yleisiin kehityskulkuihin, mistä tutkimuksen kulttuurinen käänne on vakuuttava esimerkki. Ympäristösosiologia on saanut laatukriteerinsä sosiologiasta, mutta heterogeenisella alalla on ollut myös teoreettisia ja metodologisia kentänhallintakiistoja. Käytin näistä lyhyinä esimerkkeinä konstruktionistista ja objektivistista tutkimustapaa, samoin teoreettista kamppailua ekologisen modernisaation ja tuotannon oravanpyörän teoriapositionien välillä. Tästä päivästä katsoen nämä molemmat debatit ovat liudentuneet, koko lailla unohtuneetkin, ja ympäristösosiologiasa näkyvät sosiologian uudet käsitteistöt ja sanastot (esim. Valkonen & Litmanen 2016, IV–V).

Ekologisen modernisaation ja tuotannon oravanpyörän teorit esittivät hyvin erilaiset makrososiologiset näkökulmat siihen, miten ympäristöongelmat syntyvät ja miten niitä pitäisi ratkoa.

Kiinnostavaa on, että mainitsemani kentänhallinnan kamppailut näyttäytyivät 1990-luvulla oikeastaan vain kansainvälisen tutkimuksen kautta, eli ne eivät juurikaan nostaneet debatteja suomalaisessa tutkimuksessa. Kansallisesti yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen piirteenä on nähdäkseen ollutkin laaja yhteistyöhakuisuus ja liikkuvuus esimerkiksi sosiaali- ja politiikkatieteiden välillä. Samansuuntaisen havainnon ovat tehneet esimerkiksi Järvikoski (2014) sekä Valkonen ja Litmanen (2016). Jälkimmäisten arvion mukaan voi olla hankalaa, tarpeetontakin, määritellä tiettyä tutkimusta esimerkiksi ympäristösosiologiaksi tai ympäristöpolitiikaksi – jaan oman kokemukseni perusteella tämän näkemyksen. Myös edellä lyhyesti keskustelemani ekologisen modernisaation teoretisointi on sattuva esimerkki ympäristösosiologian ja ympäristöpolitiikan rajan sumentumisesta.

Yhteiskuntatieteelliselle ympäristötutkimukselle on Suomessa ollut tunnusomaista tiukkoja disiplinaarirajoja kaihtava ”epäpuhtaus”, jolla on tässä kohdin varauksettoman myönteinen lataus. Tätä havainnollistaa esimerkiksi se, että vuosituhannen vaihteen molemmin puolin vakituisissa viroissaan aloittaneet ensimmäisen polven ympäristöpolitiikan professorit, niin Helsingissä, Tampereella kuin Joensuussakin, tulivat muilta kuin politiikan tutkimuksen kentiltä. Kiinnostavaa myös on, että etenkin Iso-Britanniassa vaikuttava *Green Politics*-tyyppinen ympäristöpolitiikan suuntaus tuntuu jääneen Suomessa suhteellisen heikoksi.

Suomalaisen ympäristösosiologian voimistuminen 1990-luvulla liittyi useiden erilaisten tekijöiden yhteisvaikutukseen. Näitä olivat esimerkiksi uusien globaalien ympäristöongelmien esiinnousu, tutkimuksen kansainväliset virtaukset sekä kestävän kehityksen paradigman myötä lisääntynyt

yhteiskunnallinen tarve tutkimustiedolle. Yhteiskuntatieteelliselle ympäristötutkimukselle kannoitiin myös akateemista rahoitusta, mutta alalle suunnatut tutkimusohjelmatkaan eivät luoneet yliopistoihin pysyviä ympäristösosiologian resursseja (esim. Massa 2018). Näin ei tapahtunut ympäristösosiologialle myöskään Turun yliopistossa, ja nuorten ympäristösosiologien ryhmän tarina jäi reilun vuosikymmenen mittaiseksi. Ehkäpä sosiologian uudet virtaukset ja ympäristösosiologian

jatkuva erikoistuminen – esimerkiksi jätteen sosiologiaksi, ilmastososologiaksi, energiasosiologiaksi ja luontososiologiaksi – ovat yleisemminkin muuttaneet ympäristösosiologian identiteettiä ja liudentaneet pikkuhiljaa sen voimaa.

LÄHTEET

- BECK, U.** (1990) Riskiyhteiskunnan vastamykyt. *Organisoitu vastuuttomuus*. Vastapaino, Tampere.
- BECK, U.** (1992) *Risk society. Towards a new modernity*. Sage, London.
- DUNLAP, R. & CATTON, W.** (1979) Environmental sociology. *Annual Review of Sociology* 5, 243–273.
- HAJER, M.** (1996) Ecological modernisation as cultural politics. Teoksessa Lash, S., Szerszynski, B. & Wynne, B. (toim.) *Risk, Environment and Modernity. Towards a New Ecology* 246–268. London, Sage.
- HAKKARAINEN, P. & RUONAVAARA, H.** (1996) "...on juhlat päättyneet...?" Sosiologian laitoksen 1980- ja 1990-luku. Teoksessa Kyntäjä, Timo & Konttinen, Annamari & Vääntinen, Päivi (toim.) *Sosiologiaa ajassa ja tilassa. Turkulaista sosiologiaa 70 vuotta*. Turun yliopisto, sosiologian tutkimuksia B30. Unipaps, Turku
- HANNIGAN, J.** (1995) *Environmental Sociology: A Social Constructionist Perspective*. Routledge, New York.
- JOKINEN, P.** (1995) Tuotannon muutokset ja ympäristöpolitiikka. Ympäristösosiologinen tutkimus suomalaisesta maatalouden ympäristöpolitiikasta vuosina 1970–1994. *Annales Universitatis Turkuensis C* 116. Painosalama, Turku.
- JOKINEN, P.** (2008) Riskiyhteiskunta nyt? Neljännesvuosisata Beckin aikalaisdiagnoosi. *Futura* 28, 17–25.
- JOKINEN, P. & KANTOLA, I. & KOSKINEN, K. (TOIM.)** (1992) Myrkyä, rahastusta ja retoriikkaa. Kahdeksan sosiologista katsausta ympäristöön. Turun yliopisto, sosiologian tutkimuksia B 25, Turku.
- JOKINEN, P. & KONTTINEN, A.** (2004). Realismin ja konstruktionismin kiistainen suhde ympäristösosiologiassa. Teoksessa Räsänen, P., Ruonavaara, H. & Kantola, I. (toim.) *Kiistoja ja dilemmoja – sosiologisen keskustelun vastakkainasetteluja* 86–102. Kirja-Aurora, Turku.
- JÄRVIKOSKI, T.** (1996) The relation of nature and society in Marx and Durkheim. *Acta Sociologica* 39, 73–86.
- JÄRVIKOSKI, T.** (2014) 40 vuotta ympäristösosiologiaa. <https://www.yhys.net/40-vuotta-ymparistososiologiaa/> [viitattu 10.3.2024, mukana myös tässä teoksessa]
- KANKAANPÄÄ, A.** (1990) Turkulaisen sosiologian pitkä linja? Teoksessa Kivinen, O. (toim.) *Muutoksen pysyvyys: sosiologisia näkökulmia yhteiskuntaan* 19–73. Turun yliopiston julkaisusarja C 83, Turku.
- KONTTINEN, A. (TOIM.)** (1990) Pää pensaaseen? Ympäristösosiologian mahdollisuuksia. Turun yliopisto, sosiologian tutkimuksia B 21, Turku.
- KONTTINEN, A. (TOIM.)** (1996) *Green Moves, Political Stalemates. Sociological Perspectives on the Environment*. *Annales Universitatis Turkuensis B* 215, Turku.
- KONTTINEN, A., JOKINEN, P. & KOSKINEN, K.** (2003) Ympäristö sosiologisena kysymyksenä. Teoksessa Kantola I., Koskinen, K. & Räsänen, P. (toim.) *Sosiologisia karttalehtiä* 289–299. Vastapaino, Tampere.
- MASSA, I.** (2018) Ympäristötutkija rivien välissä. Ilmo Massa muistelee. <https://www.yhys.net/ymparistotutkija-rivien-valissa-ilmo-massa-muistelee/> [viitattu 10.3.2024, mukana myös tässä teoksessa]
- MASSA, I. & SAIRINEN, R.** (1991) *Ympäristökysymys: ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle*. Gaudeamus, Helsinki.
- MOL, A. & SONNENFELD, D.** (2000) Ecological modernization around the world: an introduction. Teoksessa Mol, A. & Sonnenfeld, D. (toim.) *Ecological Modernisation Around the World: Perspectives and Critical Debates* 3–14. Frank Cass, London.
- NORO, A.** (2000) Aikalaisdiagnoosi sosiologisen teorian kolmantena lajiytyypinä. *Sociologia* 37, 321–329.
- PELLOW, D., SCHNAIBERG, A. & WEINBERG, A.** (2000) Putting the ecological modernisation thesis to test: the promises and performances of urban recycling. Teoksessa Mol, A. & Sonnenfeld, D. (toim.) *Ecological Modernisation Around the World: Perspectives and Critical Debates* 109–137. Frank Cass, London.
- SCHNAIBERG, A.** (1980) *The Environment. From Surplus to Scarcity*. Oxford University Press, New York.
- VALKONEN, J. & LITMANEN, T.** (2016) Esipuhe toiseen painokseen. Teoksessa Valkonen, J. (toim.) *Ympäristösosiologia i-xix*. SoPhi 129, Jyväskylän yliopisto.
- VIINIKAINEN, T. (TOIM.)** (1997) *Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus Suomessa. Katsaus tutkimusaloihin ja kirjallisuuteen*. Suomen ympäristö 99. Suomen ympäristökeskus, Helsinki. <https://helda.helsinki.fi/items/d29f5235-8c20-4f54-8a49-6fd0623a4fd>
- WILENIUS, M.** (1996) Yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta Suomessa. *Sociologia* 33, 265–269.

As professor of environmental policy at the University of Tampere (1995–2014)

Kirjoitus on julkaistu alun perin Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran verkkosivuilla 20.9.2016.

Yrjö Haila is professor emeritus of environmental policy at Tampere University. In this text, he describes his path from an ecologist and activist to environmental social research and looks back to the 19 years of developing teaching and research at the university. Haila reflects on the intimate relationship between teaching and research, discusses the skills needed from students and researchers in a multidisciplinary field addressing complex ecosocial problems, and the role of theories, concepts, and language as tools. The text was originally published on the website of the Finnish Society for Environmental Social Science on 20. September 2016.

YRJÖ HAILA

Ympäristöpolitiikan professorina Tampereella (1995–2014)

Olen tähän kirjoitukseen kirjannut kokoelman muistumia, joita tamperelaisen ympäristöpolitiikan kehitys minulle jätti. Niitä on toki 19 vuoden ajalta koko joukko. Mutta miksi kirjaan ne vasta kaksi vuotta jälkeen päin? Primaaristi siksi, että kausi oli tavattoman intensiivinen. Muistumien kokoaminen on edellyttänyt, että intensiivisyys ensin hellitti otteensa; tämä vei selvästi yli vuoden. Kokemus on siinä mielenkiintoinen: Tapahtumien kulussa muistumat kasautuvat toistensa päälle, eikä mitään kokonaiskuvaa hahmotu (kun en ole päiväkirjaa pitävää lajia, vaikka olen joskus todella vaatimattomalla menestyksellä sitä kokeillut). Jälkikäteen kumminkin tapahtumien kululle hahmottuu jotensakin johdonmukainen kaari.

Päällimmäinen muistumani ympäristöpolitiikan oppiaineen kehittämisen luonteesta on hyvin lähellä Charles E. Lindblomin esittämää ympäristö- ja muunkin toimintapolitiikan käytäntöjä kuvaavaa aforismia: *the science of muddling through*. ”Läpi-rämpimisen” mielikuvaa vastaten tehtäväni oli muuttaa itselleni ennestään varsin tuttu ongelmakenttä eli ympäristönsuojelu ennalta minulle kohtalaisen tuntemattomaksi oppiaineeksi eli ympäristöpolitiikaksi. Opetuksen suunnittelu ja aineiston kokoaminen olivat sen vuoksi hyvin intensiivistä toimintaa. Tätä ei helpottanut se, että myös kansainväliset mallit olivat 1990-luvun alkupuoliskolla varsin ohuita; mutta siitä lisää jäljempänä. Asetelman selkiyttämiseksi voin kumminkin heti aluksi esittää kaksi hiukan täsmällisempää muistumaa:

Ensiksi, opin suunnittelemaan opetuksen siten, että sen valmistaminen vaati jokaisessa tilanteessa sopivassa määrin uusien asioiden opiskelua. Mitä tarkoittaa sopivassa määrin? Sitä, että jokainen luento ja kurssi-istunto valmistui kunniallisesti, kunhan idea luentosarjan/ kurssin kokonaisuudesta oli kohdallaan ja kerkesin opiskella

välillä luennon/kurssin kunkin kerran edellyttämät asiat ja muuntaa ne puhuttavaan ja liitutaalulle hahmoteltavaan muotoon – hyvin usein edellisenä iltana. Tosin tällä toimintatavalla oli kääntöpuolensa: en koskaan ehtinyt – tai kyennyt – tekemään luentojen jälkeen hyviä muistiinpanoja tapahtumien ja ajatusten kehityksestä. Ennakkoon tehdyt suuntaviivat jäivät toki jäljelle, mutta niitä on jälkikäteen yllättävän vaikea tulkita.

Toiseksi, varsin varhain hyväksyin tosiasiaksi, että professuuri on palveluammatti; tämän hyväksyminen oli selviämisen ehto. Etusijalla olivat opetuksen kehittämisen ja tutkimusryhmän edellytysten vahvistamisen tehtävät, ”alhaalta ylös” eli käsillä olleista aineksista lähtien; muu seurasi jäljessä.

Opetuksen kehittämisen prosessi muotoutui hyvin nopeasti äärimmäisen mielenkiintoiseksi, ja tempauduin siihen mukaan. Alun perin varmaan kuvittelin, että opetus muuttuu vuosien mittaan helpommaksi. Näin ei kuitenkaan käynyt (mikä varmaankin on yleispätevä havainto). Uutuus hallitsi tilannetta: ympäristöongelmat ovat uusia erityisesti spesifissä poliittisessa muodossaan, ja siksi ympäristöpolitiikka politiikan alana muuttuu jatkuvasti, ja siksi opetuksen tarpeet muuttuivat myös jatkuvasti. Esimerkiksi Talvivaaran kaltaisesta tilanteesta ei vuonna 1995 voinut olla aavistustakaan. Näin ollen opetus pikemminkin tuli vuosien myötä vaativammaksi: Oli koetettava jatkuvasti turvata se, että kursien jännite pysyi yllä ja sai riittävästi konkreettista voimaa ajankohtaisiin tapahtumiin perustuvista esimerkeistä. Apokryfiset ”vanhat kalvot” eivät olisi tätä tarvetta mitenkään voineet tyydyttää. Pohdin asetelmaa erityisesti peruskurssien osalta *Tilanteen taju* -teokseen sisältyvässä kirjoituksessa.¹

Opetusvelvollisuuden intensiivisyyttä korosti se, että Tampereen ympäristöpolitiikka käsitti syksystä 1994 lähtien koko maisterin tutkintoon johtavan opetuksen. Oppiaineessa oli kaksi opettajaa, professori ja yliassistentti. Jälkimmäisestä toimesta Jussi Raumolin jäi pois kesällä 1996. Sen jälkeen yliassistenttuuri oli budjettirajoitusten vuoksi kolmen vuoden ajan täytettynä vuodeksi kerrallaan, kunnes se saatiin julistaa normaalisti viisivuotisesti

Varsin varhain hyväksyin tosiasiaksi, että professuuri on palveluammatti; tämän hyväksyminen oli selviämisen ehto. Etusijalla olivat opetuksen kehittämisen ja tutkimusryhmän edellytysten vahvistamisen tehtävät, ”alhaalta ylös” eli käsillä olleista aineksista lähtien.

täytettäväksi, ja Pekka Jokinen tuli Turusta taloon elokuun alussa 1999. Muutamaa vuotta myöhemmin saatiin lisäksi lupa perustaa assistenttuuri, jota alkoi hoitaa Tanja Helle.

Aluksi opetusohjelmassa oli välttämättömyyden pakosta runsaasti kirjatenttejä, mutta niiden osuutta kyettiin onneksi varsin nopeasti vähentämään. Luento- ja kurssiopetusta sen sijaan laajennettiin. Tärkeänä apuna tässä olivat aluetieteen kanssa yhdessä järjestetyt kurssit, joiden osuus kasvoi pikkuhiljaa. Tampereen yliopistossa toteutetut hallinnon ja rakenteiden myllerrykset alkoivat suunnilleen 2000-luvun puolivälissä. Meillä tärkein tapahtuma oli juuri ympäristöpolitiikan ja aluetieteen yhteyksien tiivistyminen, joka koettiin olennaisesti positiiviseksi molemmilla tahoilla.

Ympäristöpolitiikan jatko-opetus sai vakiintuneen muodon talvella 1996, jolloin käynnistyi tiistaisin klo 9:30 kokoontuva tiistaiseminaari aka ”sateenvarjoseminaari” aka ”Umbrella”. Aluksi koontumisrytmi oli kerran kahdessa viikossa, mutta suunnilleen syksystä 1996 lähtien seminaari koontui säännöllisesti joka tiistai (”kuin saksalainen juna”, kuten tapasimme sanoa). – Myönnän kernaasti: Olen seminaarifriikki, nimittäin kun kyse on tutkimuksellisista ja keskustelevista seminaari-istunnoista sekä pienimuotoisista ”workshop”-työpajoista. Ympäristöpolitiikan ”Umbrella” osoittautui vuosien mittaan toimivaksi instituutioksi².

1 ”Peruskurssin kauneus”, teoksessa Sanna Kivimäki, Merja Kinnunen & Olli Löytty (toim.), *Tilanteen taju*. Opettaminen yliopistossa, Vastapaino, Tampere, 113–123 (2006).

2 ”Tutkijaseminaari”, teoksessa Sanna Kivimäki, Merja Kinnunen & Olli Löytty (toim.), *Tilanteen taju*. Opettaminen yliopistossa, Vastapaino, Tampere, 177–182 (2006).

Fanitusta. Ympäristöpolitiikan ja aluetieteen opiskelijajärjestö Spatikka teetti Yrjö Hailan kuvalla varustettuja kangaskasseja ja pinssejä vuonna 2014 Hailan jäädessä eläkkeelle.

Miten turvata opetuksen ja tutkimuksen läheinen yhteys, mikä on jokaisen oppiaineen elinvoimaisuuden ehto, askarrutti tietenkin kaiken aikaa. Uskoakseni siihen löytyi tyydyttävä ratkaisu, jossa on kaksi olennaista ainesosaa. Ensiksi, kehitin opetuksen yhteydessä yleisiä ympäristöpolitiikan taustaa jäsentäviä käsitteellisiä ideoita artikkeleiksi, joita käytin opetuksessa hyväksi. Näitä julkaisin etenkin *Tiede & edistys* -lehdessä vuosien mittaan sekä kolumneina että artikkeleina. Toiseksi, tutkimushankkeiden tutkijat kirjoittivat artikkeleita, joita saatoinkin käyttää moninaisten kurssien yhteydessä metodologis-ohjeellisina aineistoina. – Tässä kohden on aiheellista kiinnittää huomio siihen, että kaikki edellä mainitut artikkelit ovat suomenkielisiä. Olen vakuuttunut siitä, että oppiaineen perusteiden opettaminen ja oppiminen tapahtuu äidinkielellä. Joukkoon on toki syytä liittää hiukan myöhemmässä vaiheessa myös vieraskielisiä (eli englanninkielisiä) artikkeleita, mutta perusteet ovat perusteita.

Tutkimushankkeista enemmän jäljempänä, mutta opetuksen tutkimuksellisuuteen liittyi oivallus, joka kypsyi matkan varrella (aika myöhään, arvattavasti 2000-luvun puolella): Ympäristöpolitiikan tutkimusta jäsentävät parhaiten käsitteet, joihin sisältyy olennainen metodologinen ulottuvuus. Tätä oivallusta vahvisti ja tuki Arto Noron artikkeli sosiologisen teorian lajityypeistä³. Eli täsmällisesti sanoen: Uudella tutkimusalalla tutkijan työn olennainen vaihe on löytää ja luoda käsitteistö, jonka avulla hän voi sekä jäsentää tutkimusongelmansa ja osoittaa, millaisen aineiston avulla ongelmaa voidaan mielekkäästi lähestyä, että perustella

aineistostaan seuraavat päätelmät. Tärkeintä toisin sanoen on löytää tai luoda toimiva tutkimusteoria. Deduktiivisesti rakentunut ”yleinen teoria” ei tätä tarvetta täytä.

Mutta edelliseen varaus: ilmeinen vaara, jonka tutkija hankkeensa edellyttämää tutkimusteoriaa kehittäessään kohtaa, on että hän ajautuu kokoomaan tutkimuksensa taustalle liian laajalle hajovan, keskenään heikosti yhteensopivista aineksista koostuvan sekoituksen.

Mistä ratkaisu? Miten tutkija voi oppia hallitsemaan useita aiempien tutkimusteorioiden juonteita niin hyvin, että kykenee luomaan niistä vakuuttavan ja toimivan kokonaisuuden? Tähän ongelmaan on käsittääkseni kahtalainen vastaus.

Ensiksi, tutkijan on välttämätöntä kyetä vakautamaan (stabiloimaan) käyttämänsä teorian riittävän tukeviin alkuperäislähteisiin ja niissä hahmoteltuihin strategioihin. Hänen on siis kyettävä lukemaan ja omaksumaan paljon ja laajalti. Tämä tietysti on sitä, mitä tutkijat tekevät!

Ympäristöpolitiikan tutkimusta jäsentävät parhaiten käsitteet, joihin sisältyy olennainen metodologinen ulottuvuus.

Toinen ongelma onkin astetta hankalampi, nimittäin: Tutkijan tulisi myös tutustua siihen kriittiseen keskusteluun, jota hänen käyttämänsä aiemmat tutkimukset ovat herättäneet. Tässä rajaaminen voi nousta ylipääsemättömäksi ongelmaksi: kattava kriittisen keskustelun hallinta laajoilta tutkimusaloilta on yksinkertaisesti mahdotonta. Mikä neuvoksi? – Ensimmäinen vastaus: Arvostelukyky, ja keskustelu kollegojen kanssa – myös ja erityisesti sellaisten, jotka eivät lähtökohtaisesti ole (valtavan) innostuneita siitä ongelma-alueesta, johon tutki- ja itse paneutuu. Toinen vastaus: tutkimusaiheen vakauttaminen sen kautta, että vakuutuu (lopullisesti) sen merkityksellisyydestä. Jos tutkimustyö selvästi puhuttelee merkityksellistä ongelmaa, teoreettinen haeskelu on paikallaan (vaikka joku epäilevä vastaväittäjä kutsuisi sitä ”horjunnaksi”).

3 Arto Noro: ”Aikalaisdiagnoosi sosiologisen teorian kolmantena lajityyppinä.” *Sociologia* 4/2000: 321–329.

Täsmennän vielä hiukan omaa taustaani: Olen suomalaisen ympäristöherätyksen 1960-luvun helsinkiläistä sukupolvea. Varsinaisen oman ”herätykseni” koin lukioikäisenä lintuharrastajana, jolle muuttamassakin yhteydessä välitettiin tietoja kasvinsuojeluaineiden tappavista vaikutuksista linnustoon. Rachel Carsonin kirja ilmestyi, kun olin herkässä iässä. Myös kotimaisia saastumistapauksia nousi julkisuuteen, monet niistä raflaavina. Siten olin muun muassa mukana perustamassa Ympäristökomitea 2000-nimistä organisaatiota 1960-luvun loppuvuosina. Ympäristökomitean piiristä muotoutui kolmihenkinen ryhmä, joka kirjoitti Weilin & Göös kustantamon pamflettisarjaan kirjan puunjalostusteollisuudesta vesistöjemme pilaajana.⁴

Olin Suomen luonnonsuojeluyhdistyksessä (josta tuli sittemmin Suomen luonnonsuojeluliitto) riittävän aktiivinen jäsen tullakseni nimitetyksi ”nuorison edustajaksi” valtioneuvoston kanslian yhteyteen asetetun ympäristönsuojeluneuvoston jäseneksi vuonna 1971. Olin jäsen kaksi kautta, 1976 asti (1973 lähtien neuvosto oli sisäasiainministeriön yhteydessä), ja sitten varajäsen yhden kauden vuoteen 1979 asti. Vuonna 1973 siirryin SKDL:n mandaatille.

Opiskelualani oli eläinekologia, sivuaineenani lisensiaatin tutkinnossa (joka oli 1970-luvulla pakollinen) oli teoreettinen filosofia. Väitöskirjani tein Ahvenanmaan saariston maalinnuston esiintymisestä erikokoisilla jokseenkin pienillä saarilla, tutkimusalueenani Föglön pohjoinen saaristo. Tutkimuksen taustalla oli 1960-luvun lopulla kehitetty biologisen saarimaantieteen teoria⁵. Se tarjosi formaalisesti kiinnostavan perustan Föglön saariston linnustoaalyyksille. Asiallisesti (eli ekologisen substanssin näkökulmasta) teoria oli kuitenkin jokseenkin merkityksetön. Tämä seikka – eli teoreettisen kiinnostavuuden ja asiallisen (substantiaali-

sen) merkityksettömyyden välinen ristiriita – antoi minulle virikkeen jatkaa tieteen käsittefilosofista selvittelyä, jonka teoreettisen filosofian opintoni olivat saattaneet alulle. Filosofiaan, tieteenteoriaan ja tieteen ja teknologian tutkimukseen kohdistuva harrastukseni on sittemmin ulottunut ensiksi ekologiaan ja sittemmin myös ympäristöpolitiikkaan.⁶

Väittelyni (1983) jälkeen johdin metsäluonnon suojelun ongelmiin kohdistuneita tutkimusprojekteja Helsingin yliopiston eläintieteen laitoksella (1984–1990). Tutkimusalueena oli Seitsemisen kansallispuisto Pirkanmaalla. Tulokset olivat kohtuullisen hyviä: projekteista syntyi lukuisia artikkeleita ekologiisiin sarjoihin, kaksi väitöskirjaa sekä muutama toimitettu artikkelikokonaisuus. Laaja-alaisempaa monitieteistä harrastustani piti yllä erityisesti *Tiede & edistys* -lehti, jonka päätoimittajana toimin kuusi ja puoli vuotta (1987:1–1993:2). Puhtaasti ammatillisten artikkelien lisäksi kirjoitin suomenkielisiä filosofiaan ja ympäristöajatteluun kohdistuneita tekstejä.⁷

Tampereen yliopiston aluetieteen laitokselle perustettiin 1990-luvun alussa ympäristöpolitiikan professuuri, johon tulin valituksi elokuun alusta 1995 alkaen. Tärkein valintaan vaikuttanut ansio- ni oli epäilemättä yhdessä Richard Levinsin kanssa kirjoittamani kirja *Humanity and Nature*.⁸ Kirjaidean perusta laskettiin syksyllä 1983 Levinsin vieraillessa Helsingissä Tutkijaliiton järjestämässä seminaaris- sa *Humanity and Nature*. Levins oli populaatiobiologian professori Harvardissa (*School of Public Health*). Yhteisen kirjamme valmistelujen yhteydessä vierailin muutaman kerran hänen luonaan Bostonissa yhteensä parin kuukauden ajan.⁹

Mutta kuten sanottu, Tampereen viran asettamien tehtävien ja velvollisuuksien täyttäminen osoittautui niin vaativaksi, että aktiivinen ekologian ja tieteenteorian harrastukseni hiipuivat vähitellen

4 Yrjö Haila, Timo Ryyänen & Matti Saraste: *Ei vettä rantaa rakkaampaa. Puunjalostusteollisuus vesiemme pilaajana.* Weilin & Göös, Helsinki (1971).

5 Robert H. MacArthur & Edward O. Wilson: *The theory of island biogeography.* Princeton, NJ: Princeton University Press (1967).

6 Kansainvälisen kiinnkohdan muodostivat *International Society for the History, Philosophy and Social Studies of Biology* (ISHPSSB) sekä vuodesta 1986 lähtien ilmestynyt *Biology & Philosophy*-lehti. Tärkein tätä näkökulmaa edustanut julkaisu on Yrjö Haila & Chuck Dyke (toim.): *How Nature Speaks. The Dynamics of the Human Ecological Condition.* Duke University Press, Durham, NC (2006).

7 *Vihreään aikaan. Kirjoituksia ihmisen ekologiasta.* Tutkijaliitto, Helsinki (1990).

8 Yrjö Haila & Richard Levins: *Humanity and nature. Ecology, Science and Society.* Pluto Press, London (1992). Suomennos: *Ekologian ulottuvuudet.* Vastapaino, Tampere (1992).

9 Ks. Levinsin muistokirjoitus, Yrjö Haila: ”Richard Levins 1931–2016.” *Tiede & edistys* 41:183–184 (2016).

taustalle. Ituja olen kuitenkin koettanut vaalia. Tästä pieni erillinen muistuma: Suunnilleen 2000-luvun taitteeseen asti esimerkiksi luonnonsuojelun ja biodiversiteetin ekososiaalisiin perusteisiin liittyvää kirjallisuutta tieteellisissä sarjoissa kykenin vielä seuraamaan jokseenkin kattavasti, apunani erinäisiä tutkimusrahalla värväämiäni agentteja HY:n eläintieteen laitoksella. Pari vuotta myöhemmin tilanne kuitenkin räjähti. Nykyisin tieteellisten sarjojen kattava seuraaminen on mahdotonta alalla kuin alalla – kuten kaikki tiedämme.

Ehkä aiemmat intressini silti vielä roihahtavat kasvuun... Itse asiassa, ollakseni täsmällinen, näiden muistumien viivästyminen on osittain seurausta siitä, että olen eläkeaikojeni aluksi pyrkinyt vaalimaan virkavelvollisuuksien vaarantamien kiinnostukseni itujen elinvoimaa.

Yhteiskunnallisen ympäristöalan opetus tähtää liikkuvaan maaliin. Tämä toteutuu ainakin kolmessa erilaisessa merkityksessä:

[1] Opetus rakentuu ongelmakeskeisesti, ja ongelmien luonne muuttuu koko ajan, ajoittain varsin nopeastikin. Taustalla on toki talouden ja politiikan vitkaasti muuttuvia rakenteellisia piirteitä, mutta ne tulevat ilmi erilaisissa tilanteissa vaihtelevissa hahmoissa. Jokainen konkreettinen ongelma sitä paitsi edellyttää, että taustalla olevia talouden ja politiikan prosesseja sekä esimerkiksi lainsäädännön muutoksia arvioidaan uudelleen. Mitä yhteyttä toisiinsa on esimerkiksi Talvivaaran kaivoskatastrofilla, Tampereen esikaupunkien asukkaiden luontonäkemyksillä, ja hirven yhteiskunnallisella läsnäololla? – Näistä Talvivaara oli suunnilleen talvikaudesta 2010–2011 lähtien välttämätön peruskurssin luentojen esimerkkitapaus, kaksi jälkimmäistä ovat tuoreiden tamperelaisten ympäristöpolitiikan väitöskirjojen aiheita.

[2] Teoreettiset näkemykset ympäristöongelmien taustalla olevista yhteiskunnallisista prosesseista muuttuvat omaa rytmiään noudattaen. Tätä ymmärrystäni on vahvasti tukenut Arto Noron sosiologisen teorian lajityyppelijä analysoiva kirjoitus, kuten edellä totesin. Noron jäsenitys selkiyttää asetelman: tarvitsemme nimenomaan tutkimusteorioita. Erilaisten ongelmien erityispiirteet sitten

ratkaisevat sen, millainen käsitteistö tietynlaisen tapauksen tutkimukseen soveltuu. Tutkijan keskeinen taito on tuntea tärkeimmät tutkimusteoriat; usein niitä on tarpeen koota kunkin tutkimusaiheen vaatimusten mukaisesti erilaisten vastaaviin aiheisiin luotujen kehitelmien mukaisesti ”käsiteperheiksi”.¹⁰ – Hyviä esimerkkejä siitä, miten tietynlaisten ongelmien selvittämiseksi tarvittavia käsitteellisiä ryppäitä voi koota, tarjoavat ympäristöpolitiikan väitöskirjat.

Hyviä esimerkkejä siitä, miten tietynlaisten ongelmien selvittämiseksi tarvittavia käsitteellisiä ryppäitä voi koota, tarjoavat ympäristöpolitiikan väitöskirjat.

Toki ”aikalaisdiagnoosilla” on ympäristöpolitiikkaa koskevassa yleisessä keskustelussa tärkeä sijansa. Esimerkiksi Ulrich Beckin ”riskiyhteiskunta” on nostanut näkösalille modernia (tai jälkimodernia) yhteiskuntaa luonnehtivia tärkeitä piirteitä. Beckin ja kumppaneiden kehittämät ”refleksiivisen modernisaation” ideat ovat myös lähinnä aikalaisdiagnoosia. Sisällytän ”ekologisen modernisaation” idean samaan ryhmään, tosin edellisiä vahvemmin tiettyyn normatiiviseen ideaaliin sidottuna. Aikalaisdiagnoosi ei kuitenkaan sovellu tutkimustyön, saatikka opinnäytetyön perustaksi. Muutama graduntekijä tosin yritti vuosien mittaan kehittää ”riskiyhteiskunnasta” tutkimusaiheen, mutta he luopuivat ajatuksesta lempeän painostuksen tuloksena ja spesifioivat aiheensa tukevan empiiriseksi.

[3] Yhteiskunnallinen ympäristötutkimus on normatiivisesti latautunutta, se on selvä. Emme analysoi ongelmia ulkokohtaisesti, vaan haluamme löytää keinoja niiden ratkaisemiseksi. Tutkimuksen normatiivisten tavoitteiden täsmentäminen ei kuitenkaan koskaan ole yksinkertaista, puhumattaakaan tutkimustulosten normatiivisesta arvioinnista. Vaikka ”Humen giljotiiniksi” nimetty tulkinta – eli töksähtävästi sanoen: ”siitä, mitä on, ei voi päätellä, miten pitäisi olla” – on jälkikäteen fiktio siihen

¹⁰ ”Miten käsittää uutuus? Argumentti–kehys–sulkeuma, ja muita metodologisia käsiteperheitä.” *Tiede & edistys* 39:347–360 (2014).

nähdessä mitä David Hume itse asiassa kirjoitti, se tuo toki ilmi todellisen ongelman. Tietyn tapahtumakulun ilmiasu ja siihen vaikuttaneet tekijät on pidettävä erillään toisistaan, minkä Hume hyvin ymmärsi. Mutta sikäli kuin huonoja seurauksia aiheuttavia tekijöitä tunnetaan, niiden vaikutusta on mahdollista pyrkiä torjumaan, eli tieto ”siitä, mitä on” voi tukea normatiivisia tavoitteita. Varsinainen ongelma on kuitenkin siinä, että vaikuttavia tekijöitä on yleensä paljon, ja erilaiset tekijät vaikuttavat keskenään ristiriitaisesti suuntiin. Tietyn ongelman ilmiasusta ei voi tätä suoraan päätellä.

Sitä paitsi normatiiviset oletukset ja tavoitteet muuttuvat omaa rytmiään noudattaen. Esimerkiksi ilmastonmuutoksen yhteydessä viittaus ”sopeutumiseen” tulkittiin vielä 90-luvun lopulla muutamissa yhteyksissä pyhäinhäväistyksiksi, mutta nykyisin se on osa legitiimiä pohdintaa.

Toisenlaisen ja tavallaan käänteisen esimerkin tarjoaa kestävä kehitys, joka on omaksuttu ympäristöpolitiikan keskeiseksi normatiiviseksi tavoitteeksi 1980-luvun lopulta lähtien. Kestävän kehityksen normatiivinen idea ei nimittäin helposti tarjoa ohjeita niihin eriytyviin tarpeisiin, joita tilanteiden ja aihepiirien vaihtelu tuottaa. Tällä en laisinkaan kiistä käsitteen merkitystä normatiivisena näkökulmana, joka on rinnastettavissa esimerkiksi ihmisoikeuksiin. Kestävä kehitys vain ei sellaisenaan ole tutkimusaihe. Se on ”aikalaisdiagnoosiin” rinnastuva normatiivinen toteamus, joka nimeää ongelman hyvin yleisellä tasolla, mutta josta ei voi johtaa täsmennettyjä ratkaisuja. Miten kestävä kehityksen tavoitteista voisi esimerkiksi johtaa ratkaisun Talvivaaran katastrofiin? Kehityskulkujen dynamiikat eriytyvät. Siksi kestävä kehityksen rinnalla myös varhaisemmat ja eriytyneemmät periaatteet kuten ”aiheuttaja maksaa” tai ”parhaan tarjolla olevan teknologian käyttö” ovat jatkuvasti ajankohtaisia; demokratian ja kansalaisten osallistumisen konkreettisia muotoja on tuettava moninaisissa muodoissa; ja taloudellisen kasvun kritiikki avaa uudenlaisia ongelma-alueita (”degrowth”, BKT-kritiikki, kiertotalous, biotalous, ja niin edelleen). Kysymys taloudellisesta kasvusta on kestävä kehityksen ytimessä, mutta kuten hyvin tiedämme, suhde on (lievästi sanoen) ambivalentti.

Tärkeimmäksi yleiseksi ja opetukseen suuresti vaikuttaneeksi näkökulmaksi muodostuivat politiikan prosessiluonne sekä toimintapolitiikan (policy) tietty itsenäisyys yleisluonteiseen poliittiseen (hegemonia)kamppailuun (politics) nähden.

Mutta pääasia: Yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen normit on jäsennettävä tutkimuksen yhteyteen jatkuvasti uudenlaisissa muodoissa.

Ympäristöpolitiikan ”elävöisydestä” kaiketi johtui se, että alan kansainvälinen teoreettinen kirjallisuus oli 1990-luvulla hajanaista – kuten on aika lailla edelleen. Lisäksi eri maiden tutkimusperinteissä oli ja on kiinnostavia eroja, jotka johtuivat pääosin eroista poliittisessa ajattelussa ja (toiminta)politiikan luonteesta eri maissa. Ilmo Massa ja Rauno Sairisen toimittama kokoelma *Ympäristökysymys antoi 90-luvun taitteen tilanteesta hyvän kuvan*.¹¹ Omalta kohdaltani muistan löytäneeni ensimmäisiä kursseja valmistellessani lähinnä ”vihreän politiikan” perusteita etsivää kirjallisuutta (Andrew Dobson ym.), mutta sen varassa en päässyt lainkaan kiinni konkreettisiin poliittisiin kysymyksiin. Yhtä lailla kaukaiseksi tietystä teoreettisesta vieraudesta huolimatta jäi saksalainen ”ekologisen modernisaation” (Joseph Huber) sekä valtion tasoisen ”systeemikriisin” kirjallisuus (Niklas Luhmann, Martin Jänicke). Antoisampaa oli yhdysvaltalaisen pragmaattisesti orientoituneiden tutkijoiden tuotanto, erityisen inspiroivaksi osoittautui Lynton Caldwell. Lukuisien englantilaisten tutkijoiden tieteentutkimukseen kohdistuneet työt olivat myös tärkeitä (Brian Wynne, Steve Yearley, ym.). Maarten Hajer ja politiikka-analyysi (Frank Fischer, Hendrik Wagenaar ym.) muodostuivat 2000-luvun puolella tärkeiksi vaikuttajiksi.

Tärkeimmäksi yleiseksi ja opetukseen suuresti

11 Ilmo Massa & Rauno Sairinen (toim.): *Ympäristökysymys. Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle*. Gaudeamus, Helsinki (1991).

vaikuttaneeksi näkökulmaksi muodostuivat politiikan prosessiluonne sekä toimintapolitiikan (policy) tietty itsenäisyys yleisluonteiseen poliittiseen (hegemonia)kamppailuun (politics) nähden. Näistä aineksista muodostui *Ympäristöpolitiikka*-teoksen johtoaajatus.¹² – Mutta tähän on aiheellista lisätä, että tällaisten yleisten päätelmien suhteen ”the jury is still out”, kuten anglomaailmassa sanotaan.

Oli kumminkin johdonmukaista, että ympäristöpolitiikan – tai ehkä laajemmin: yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen – hedelmällisiä tutkimusteorioita on tamperelaisessa tutkimuksessa etsitty runsaasti myös muualta kuin kansainvälisestä *environmental policy* -kirjallisuudesta. Tärkeitä lähtökohtia tutkimusteorioiden kehittämiseksi ovat tarjonneet esimerkiksi Michel Foucault ja Bruno Latour. Nykyisin minua itseäni erityisesti kiehtova tutkija on Isabelle Stengers sekä hänen taustallaan myös Gilles Deleuze & Félix Guattari, sekä luonnollisesti Ilya Prigogine; Prigogine ”luonnollisesti” siksi, että hänen innoittamansa tutkimusperinteen olennainen anti on selkiyttää epälineaaristen ja kompleksisten prosessien merkitystä yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa kentässä.¹³

Nykyinen valtavirran käytäntö painostaa kaikkien alojen tutkijoita kirjoittamaan englanniksi on järkyttävän typerä.

Opinnäytteiden tekijöille alan liikkuvuudesta ja perinteen hajanaisuudesta on seurannut erinäisiä ongelmia. Tampereen ympäristöpolitiikan ensimmäiset gradut olivat pääaineen vaihtajien tekemiä ja hyväksyttiin muistaakseni vuonna 1997. Sen jälkeen niitä on valmistunut pitkälti toista sataa. Onnistuakseen tekemään hyvän gradun, opiskelijan on kyettävä vastaamaan kaikkiin alan liikkuvuudesta johtuviin hankaluuksiin suunnilleen seuraavasti: [1] Hänen on kyettävä muotoilemaan ajankohtai-

sesti kiinnostava tutkimusongelma, joka on kuitenkin riittävän kohdentunut, ”gradun kokoinen”; [2] hänen on kyettävä kokoamaan tutkielmansa tueksi sellainen tutkimusteoria tai teorioiden kokonaisuus, joka sekä perustelee tutkimuksellisen lähestymistavan mukaan lukien aineiston määrän ja laadun että antaa ainekset tutkimustulosten tulokinnalle; ja [3] hänen on kyettävä muotoilemaan päätelmänsä sekä esimerkiksi politiikan kehittämistä koskevat suosituksensa niin täsmällisiksi, että ne ovat uskottavia.

Väitöskirjoille asettuu luonnollisesti suurempia vaatimuksia, mutta ne rakentuvat jokseenkin edellä mainitsemieni kohtien mukaisesti. Toimikauteni aikana (neljä niistä tosin hiukan sen jälkeen) valmistui 23 väitöskirjaa, joista yksi oli yhteistutkimus, eli 24 tohtoria. Väitöskirjojen aihepiirit antavat katettavan kuvan *umbrella* -seminaarissa käsitellyistä aiheista; luettelo väitöksistä on liitteenä.

Ratkaisut, jotka määräisivät tutkielmien rakenteen (monografia vs. artikkelikokoelma) sekä kielen (suomi vs. englanti), tehtiin jokaisessa tapauksessa perusteellisen pohdinnan tuloksena. Tilasto muodostui seuraavaksi:

Monografiat: suomenkielinen/englanninkielinen 10/1; *artikkeliväitöskirjat*: suomenkielinen (useissa mukana englanninkielinen artikkeli)/englanninkielinen 5/7. Jokseenkin odotettavissa oleva kokonaiskuva, toisin sanoen. Suomeksi kirjoitettujen monografioiden suuri määrä on täysin ymmärrettävä: Kun tutkijan tavoite on vaikuttaa kotimaan politiikkaan, hän kirjoittaa suomeksi, ja monet tutkimusaiheet ovat luonteeltaan sellaisia, että niiden pilkkominen joukoksi tutkimusartikkeleita tuottaisi toistoa ja tuhoaisi tulosten kokonaisuuden. Nykyinen valtavirran käytäntö painostaa kaikkien alojen tutkijoita kirjoittamaan englanniksi on järkyttävän typerä.

Keskeiset erot graduvaiheen ja väitöskirjan välillä liittyvät siihen, kuinka vaativista tutkimustehtävistä on kyse. Se, mikä graduvaiheessa on perustaitojen testi, on väitöskirjassa paljon vaativammin kysymys aineiston ja käsitteistön hallinnasta sekä päätelmien kantavuudesta.

12 Yrjö Haila & Pekka Jokinen (toim.): *Ympäristöpolitiikka – Mikä ympäristö, kenen politiikka*. Vastapaino, Tampere (2001). – Kirjaa ryhdyttiin kokoamaan ympäristöpolitiikan tutkijaryhmän voimin Pekka Jokisen aloitteesta.

13 Aiheen moderni klassikko on Ilya Prigogine & Isabelle Stengers: *Order out of Chaos. Man's New Dialogue with Nature*. Flamingo (1984).

SIVU 1 TORSTAI 24. ELOKUUTA 1995

Kuva Pekka Mäkelä
Tutkijajoukko sukeltaa maratonworkshopissaan syvälle biodiversiteetin saloihin. Vielä eilen koko joukko oli niin sanotusti tikka-na.

Biodiversiteetille aivomyrsky

Kansainvälinen workshop kahlaa Porissa neljässä päivässä 32 alustusta, keskustelun virittämiseksi.

JUHA STÄHLE

Jos on joskus, eikä niinkään harvoin, käynyt niin, että jo pelkkä seminaariohjelma vaikuttaa jokseenkin käsittämättömältä, niin "Biodiversity management: Theoretical and methodological problems" on sitä itseään parhaasta päästä.

Porin korkeakoulun toisen kerroksen pitkään ja kapeaan luentosaliin ahtautunut monikansallinen tutkijajoukko perkaa lausuntaihin mennessä biodiversiteetin eli biologisen monimuotoisuuden suojelua, määrittelee käsitteitä, analysoi poliittisia, sosiaalisia ja kulttuurisia yhteyksiä ja pohtii tulevaa siihen malliin, ettei ainakaan semina-

naiema workshop eli kaiketi työseminaari rullasi eilen lentoon Tampereen yliopiston ympäristöpolitiikan vs. professorin Yrjö Hailan alustuksella "Managing heterogeneity in multiple spatial and temporal scales", ja siinä vaiheessa, kun Jurate Pappilsiene Viinan ekologisesta instituutista pääsi iltapäiväneljältä vauhtiin aiheesta "The karyological approach and biodiversity on leaf mining lepidoptera", oli päivän alustuksia jäljellä vielä pari tuntia.

Aamulla kello 8.30 alkanut workshop päättyi Latvian yliopiston biologian laitoksen edustajan Madars Bergmanisin alustukseen aiheesta "The occurrence of the White-backed woodpecker and the biodiversity"

ta, filosofeista, taloustieteilijöistä, politiikan tutkijoista ja yhdestä juristista. Keskiviikkona vahvoilla olivat biologit, sillä päivän lähestymistapa oli luonnontieteellinen.

Turhaan ei yhden seminaarin puuhamehen, Satakunnan ympäristötutkimuskeskuksen tutkijan Juha Hiedanpään päätä alkaneen kivistä jo ennen Bergmanisin alustusta, vaikka hänellä on moista aivojen kurittamisesta oppia mm. viime vuodelta.

– Täytyy myöntää, että olin lujilla, sillä minä olen taloustieteilijä.

– Kyllä sitä lauantai-iltaa on aika puhki. Viime vuonnakin toipumiseen meni aikaa. Tällainen repii aivoja.

että kaupungin puistoissa, rannoilla ja rakentamattomilla tonteilla ja tilaa myös omillaan toimeen tulevalle luonnolle.

Biodiversiteetin suojeleminen oivallettiin luonnonsuojelun keskeiseksi tehtäväksi kymmenisen vuotta sitten. Tätä nykyä se on yksi tärkeimmistä alan teemoista, mihin ovat varsinkin vaikuttaneet Rio de Janeirossa vuonna 1992 pidetty YK:n kehityskonferenssi ja Helsingissä 1993 pidetty Euroopan metsäministerien kokous. Biologisen monimuotoisuuden suojeleminen ja kestävä käyttö olivat keskeisiä teemoja myös pari viikkoa sitten Tampereella pidetyssä metsäkonferenssissa.

Biodiversiteetti on tärkeä ky-

Ympäristöpolitiikan tutkimusseminaaria Tampereella edelsivät vuosina 1994–2000 järjestetyt yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen työpajat Porissa. Satakunnan Kansa kirjoitti vuoden 1995 työpajasta, jonka teemana oli biodiversiteetti. Kuvassa muun muassa Ari Jokinen, Juha Hiedanpää, Markku Oksanen ja Taru Pentola.

Umbrella -seminaarin työskentelyssä erityisen hedelmälliseksi muodostuivat tiettyjen tutkimuksellisesti merkityksellisten käsitteiden esittelyyn ja "käsittämiseen" tähänneet temaattiset istunnot ("käsittää käsite" ≈ osata käyttää käsitettä). Keskustelua tuki tietenkin erityisesti se, että monet osanottajista olivat juuri ryhtyneet ottamaan selvää käsitteiden käytöstä. Kokemusten vertaaminen on parasta metodologian opiskelua.

Ympäristöpolitiikan tiistaisseminaarin aka "Umbrellan" eräänlaisen esivaiheen ja alkuvuosien liitolaisten muodosti seminaarisarja Pori Workshops in Environmental Social Science, joka kokoontui vuosittain 1994–2000 (viimeinen istunto elokuussa 2000 tosin pidettiin Tampereella). Työpajoihin osallistui huomattava määrä tutkintovaatimuksiin sisältyvien kirjojen kirjoittajia. Useat tamperelaisen ympäristötutkimuksen teoreettiset ja metodologiset ideat

ovat peräisin näistä istunnoista. Paikallinen järjestäjätaho oli Satakunnan ympäristötutkimuskeskus. Juha Hiedanpää oli olennainen seminaarien suunnittelun ja organisoimisen työtoveri.

Olen jälkeen päin usein ihmettelyn sekaisesti muistellut, miten helppoa oli saada kansainvälisiä osanottajia tulemaan työpajaan Poriin (kaikista maailman paikoista, voisi joku tokaista...). Ajat olivat 1990-luvulla toiset; tähän muutama näkökohta. Yhteiskunnallinen ympäristötutkimus oli vielä 90-luvulla niin uusi ala, että kansainvälisiä seminaareja ei ollut ylettömästi tarjolla – toisin kuin nykyään. Lisäksi huomattavan monet nimekkäät tutkijat antavat arvoa pienimuotoisille, intensiivisille ja hyvin pohjustetuille työpajoille. Ja mikä myös on tärkeää, rahoitusta työpajoille oli suhteellisen helppo saada usealta eri taholta, kunhan otti rahoituksen hakemisen riittävän vakavasti. Hyvien työpajojen järjestäminen on halpaa! – verrattuna

melkein mihin tahansa muuhun tutkimusta tukevaan toimintaan. Yksi nykytilanteen surkeuksista on työpajarahoituksen hiipuminen.¹⁴

Sekä umbrellan istunnoissa, että Porin työpaikoissa väitöskirjan tekijät olivat täysivaltaisia osanottajia alustajina ja keskustelun osanottajina. Minulla oli suuria vaikeuksia ymmärtää, saati hyväksyä, vuosituhannen vaihteen tienoilla niin sanotusta Bolognan sopimuksesta johdettua hokemaa, että väitöskirja on ”ajokortti tutkimustyöhön”. Rinnastus on banaalin loukkaava: Yksikään ajokokelas ei ole missään eikä koskaan ajokoetta suorittaessaan kehittänyt uudenlaisia käsitteellisiä-metodologisia näkökulmia tutkimuksellisten ongelmien ratkaisemiseksi, mikä on väitöskirjan tekijöiden olennainen tehtävä. En myöskään ymmärtänyt, enkä kykene koskaan millään ehdoilla ymmärtämään, miksi ammatillista kokemusta hankkineiden ja iältään muita varttuneempien jatko-opiskelijoiden asemaa tutkimusryhmissä pitäisi pitää ongelmana. Umbrellan kokemuksen mukaan ammattitaustan omaavista osanottajista on pelkkää etua: yhtäältä he tuovat merkittävän lisän ympäristöpolitiikan perusteiden pohdintaan (sillä politiikka ei ole seminaarihuoneessa vaan siellä missä sitä tehdään), ja toisaalta opiskelijat saavat tilaisuuden pohtia ja arvioida omia käsityksiään reaali maailmassa syntyneitä kokemuksia vasten. Tämä asetelma tuottaa ”win-win” tilanteen: molemmat aidosti hyötyvät.

Tampereen ympäristöpolitiikan tutkimuksen rinnalle kasvoi valtakunnallinen tutkijakoulu YHTYMÄ. Sen esimuodoksi luotiin aloitteestani valtakunnallinen jatkokoulutusverkosto, jolle Suomen akatemia myönsi 2+2 tohtoriopiskelijan paikkaa (vuosiksi 1997–9 ja 1998–2000). YHTYMÄN vaiheita olen esitellyt toisaalla.¹⁵

Tamperelaisen ympäristöpolitiikan tutkimuksen kehittämistä hallitsi etenkin ensimmäisten kymmenen vuoden aikana hyvin yksikertainen periaate: Tutkimusrahoitusta on haettava kaikkialta, mistä mahdollista, ja aina, kun mahdollista. Se oli ainoa mahdollinen tapa vahvistaa oppiaineen piirissä har-

joitettua tutkimusta. Monet haut tuottivat tulosta, useat eivät (joukossa kohtalaisen hämmäntäviäkin kielteisiä päätöksiä, mutta niinhän on aina). Strategia tietysti johti tutkimuksen tematiikan tietynlaiseen poukkoiluun, mutta projektien perustana oli toki tavoitteita, jotka pysyivät vakaina. Nimeän seuraavassa tavoitteet sekä tärkeimpiä niitä edistäneitä projekteja.

[1] YMPÄRISTÖN POLITISOITUMINEN SEKÄ POLITIIKAN PROSESSILUONNE

Tärkeimmät projektit kohdistuivat ympäristön politisoitumiseen Tampereella (1996–1998) sekä kansalaisaktiivisuuden merkitykseen paikallisissa ympäristökiistoissa ja ympäristöpolitiikassa (2000–2002 ja 2004–2006). Lisäksi osanotto Suomen Akatemian Itämeren tutkimusohjelman (BIREME) yhteydessä projektiin *Governing a Common Sea (GOVCOM) – Changing Modes of Governance in the Baltic Sea Region* (koordinaattori Marko Joas, Åbo Akademi) (2003–2005).

[2] EKOSOSIAALINEN DYNAMIIKKA SEKÄ YHTEISKUNNAN JA LUONNON KESKINÄISTÄ SUHDETTA KOSKEVAN TIEDON JA USKOMUSTEN LUONNE

Emil Aaltosen säätiön rahoittama monivuotinen hanke ”Miten luonto puhuu? – How Nature Speaks?” oli aihepiirin tärkein tutkimushanke. Lisäksi siihen lähinnä liittyi kaksi varttuneen tutkijan kauttani (1998–1999 sekä 2003–2004), Suomen Akatemian tiedon tutkimusohjelmaan liittynyt projekti, sekä muuntogeenisten organismien tutkimusohjelman rahoittama *Assessment and Regulation of the Ecological Effects of GMOs in the Boreal Environment (ARGUE)* (2004–2006).

[3] LUONNON JA LUONNONSUOJELUN POLITIIKKA

EU:n kuudennen puiteohjelman rahoittamassa hankkeessa *Participatory Governance and Institutional Innovation*, PAGANINI (koordinaattori Herbert Gottweis, Wien) Tampereen vastuulla oli osio ”Learning from Conflicts over the Implementation of the Habitats Directive”. Suomen Akatemian

14 Mallin Pori-työpajoille tarjosi 1970–80-luvuilla ekologina kokemani Nordiskt Kollegium för Ekologi (NKE) -nimisen pohjoismaisen instituution tarjoama mahdollisuus järjestää intensiivityöpajoja ja kutsua niihin ulkomaisia vieraita. Suomalaiset ekologit käyttivät tätä mahdollisuutta hyväkseen aktiivisesti ja erittäin hyvin tuloksin. Työpajarahoitusta ja koko NKE lakkautettiin sittemmin, luonnollisesti.

15 ”Valtakunnalliset tutkijakoulut. Surullinen kertomus uhoamisesta ja tuhoamisesta.” *Tiede & edistys* 41:57–65. Uudelleen julkaistuna tässä teoksessa.

rahoittamana aiheeseen kohdistui hanke *Protection of Nature, Politics of Nature: Setting Priorities through Public Deliberation in the Era of Comprehensive Conservation* (2008–2011). Tähän liittyi myös varttuneen tutkijan kauteni vuonna 2011.

Työskentelyn kiinteän aikataulun päätyttyä (eli siis eläkeajan alettua) olen, kuten sanottu, keskittynyt palauttamaan aktiivisen kiinnostuksen piiriin aiheita, jotka jäivät professuuria hoitaessani syrjemälle. Biologisen monimuotoisuuden luonne poliittisena ongelmana on aihepiirin keskiössä. Eriytyisen kiinnostavaksi koen kysymyksen: Millainen tieto itse biodiversiteetin luonteesta on hyödyllistä – ehkä jopa välttämätöntä – aiheesta kiinnostuneille yhteiskunnallisen ympäristöalan tutkijoille?

Vastaava kysymys koskee tietysti myös muita suuren mittakaavan ympäristöongelmia, erityisesti ilmastonmuutosta.

”Tulisi tietää kaikki!” ei ole vastaus. Molemmat aihepiirit ovat niin laajoja ja lisäksi sisäisesti sillä tavoin hajanaisena, että ”kaiken” aihepiirejä koskevan tutkimuksen tunteminen on mahdotonta. Realistista on ajatella, että vastauksia on yhtä monta kuin on ongelmiin kohdistuvia erikoistumisen aloja. Yleisluonteinen vastaus siis kuuluu:

Tutkijan on tunnettava ongelman yleiset piirteet ja sen lisäksi seurattava jatkuvasti tutkimuksen etenemistä sillä alueella, johon hänen erikoistumisensa kohdistuu.

TAMPEREEN YMPÄRISTÖPOLITIIKASTA VALMISTUNEET VÄITÖSKIRJAT:

JUKKA HOFFREN: Measuring the Eco-efficiency of Welfare Generation in a National Economy. The Case of Finland (2001)

HELENA VALVE: Social learning potentials provided by EU rural development programmes – a comparative study on three institutionalisation processes (2003)

LAINEN, MARKUS & PELTONEN, LASSE: Ympäristökysymys ja aseveliakseli – Ympäristön politisoituminen Tampereella vuosina 1959–1995 (2003)

JUHA HIEDANPÄÄ: Making Environmental Policies Reasonable: A Study of the Consequences of Social Diversity for Regional Forest Policy of SW Finland (2004)

ARI JOKINEN: Luonnonvarojen käytön ja dynamiikan hallinta yksityismailla (2004)

PER MICKWITZ: Environmental Policy Evaluation: Concepts and Practice (2006)

MARIA ÄKERMAN: Tiedon tuotannon käytännöt ja ympäristöpoliittinen toimijuus: rajaamisen ja yhdistämisen politiikkaa (2006)

HELENA LEINO: Kansalaisosallistuminen ja kaupunkisuunnittelu dynamiikka: Tutkimus Tampereen Vuoreksesta (2006)

PELTOLA, TARU: Paikallisen energihuollon ympäristöpoliittinen liikumavara: vaihtoehtoiset teknologiat, poliittiset käytännöt ja toimijuus (2007)

KAISU ANTTONEN: Piiloutuva politiikka. Ympäristökysymysten hallintaa kolmessa kaupungissa (2007)

LEENA LESKINEN: Kestävyyden tulkinnat metsäkeskusten yhteistoiminnallisissa käytännöissä (2007)

NINA WESSBERG: Teollisuuden häiriöpäästöjen hallinnan kehittämishaasteet (2007)

NINA TYNKKYNNEN: Constructing the environmental regime between Russia and Europe. Conditions for social learning (2008)

LAURA KRÖGER: Policy Change and Learning: Implementing EU Environmental Policies Affecting Agriculture (2009)

ANU KERKKÄNEN: Ilmastonmuutoksen hallinnan politiikka. Kansainvälisen ilmastokysymyksen haltuunotto Suomessa (2010)

MINNA KALJONEN: Caught between Standardisation and Complexity. Study on the institutional ambiguities of agri-environmental policy implementation in Finland (2011)

JARKKO BAMBERG: Shaping Places Online: Exploring the Potential of the Internet for Public Engagement in Spatial Local Governance (2012)

NINA NYGREN: Liito-oravan suojelun poliittinen prosessi ja suunnitteluvuoro Tampereen kaupunkiseudulla (2013)

MINNA SANTA-OJA: Rakkaudesta luontoon. Luontoharrastajat luonnonsuojelun toimijoina (2013)

EVELIINA ASIKAINEN: Luontopolitiikkaa lähiöissä – lähiöluonnon muotoutuminen Tampereen Hervannassa ja Vuoreksessa (2014)

JUHA PELTOMAA: Tehotuottajat ja Ellun kanat – Maatilojen muutos ja ympäristöpolitiikan kehittämisen mahdollisuudet (2015)

JERE NIEMINEN: Hirviä ja ihmisiä – Hirven yhteiskunnallisen läsnäolon hallinta 2000-luvun alussa (2015)

JENNI KUOPPA: Kävelyn lupaukset kaupungissa. Kolme tapausta kävelijöiden arjesta ja kokemuksista sekä kaupunkisuunnittelusta (2016)

Development of environmental policy studies in Joensuu

Kirjoitus on julkaistu alun perin YHYS-tiedotuslehdessä 2/2013.

Professor emeritus Pertti Rannikko describes how the subject of environmental policy has taken shape from the beginning of the 1990s at the University of Joensuu, later amalgamated into the University of Eastern Finland (UEF). The roots of environmental policy teaching go back to a multidisciplinary study module on environmental protection. Later, the research seminar in environmental policy was important for the identity of environmental policy at UEF. The University of Joensuu had a tradition of forest sociology. Another strong research field developed at UEF since the 2010s is animal policy and more broadly human-animal studies. A third thematic focus area in environmental policy research is mining policy, and natural resource policy more broadly. Environmental policy works in close collaboration with environmental law. The field has grown significantly and now hosts four professors. The text was originally published in the bulletin 2/2013 of the Finnish Society for Environmental Social Science.

PERTTI RANNIKKO

”Nyrkkipaja” – autoetnografia joensuulaisen ympäristöpolitiikan synnytystuskista

YHYS-tiedotuslehden toimittaja on jo pari kertaa pyytänyt minua kirjoittamaan lehteensä jonkinlaisen muisteluksen joensuulaisesta ympäristötutkimuksesta perusteenaan ”nyt kun olet jäänyt eläkkeelle”. Käsitys eläkkeelle siirtymisestä näyttää olevan yleinen täällä Joensuussakin, mikä kertonee siitä, että siirtymiseni viisi vuotta sitten osa-aikaeläkkeelle ja 50-prosenttiselle työajalle on onnistunut hyvin. ”Eläkeläisen” rooliin on katsottu kuuluvan muisteluksien kirjoittaminen erilaisiin juhlaulkaisuihin ja historiikkeihin, sillä niitä minulta on pyydetty viime aikoina runsaasti. Löytääkseni lähtökohtia ja perusteluja tällaisten itsekeskeisten ja helposti sisäänpäin kääntyvien tekstien tekemiselle, olen yrittänyt perehtyä autoetnografiaksi kutsuttuun kirjoittamistapaan. Autoetnografiasta on viime vuosina tullut vakavasti otettava tutkimustapa, joka auttaa lukijaa arvioimaan tutkijan oman roolin vaikutusta tutkimustuloksiin. Siinä kirjoittaja panee itsensä likoon ja alttiiksi arviolle lähestymällä tarkastelemaansa ilmiötä omaa elämäänsä koskevien havaintojen ja ajatusten kautta (autoetnografiasta enemmän *Alue ja Ympäristö* -lehden numerossa 2/2012 ilmestyneessä artikkelissani ”Susien suojelun tragedia”).

Keskityn tässä kirjoituksessani lähinnä vain tämän vuosituhannen ensimmäisen vuosikymmenen tapahtumiin ja ympäristöpolitiikan oppiaineen perustamisvaiheisiin. Aikaisempia tapahtumia olen kuvannut tämän tiedotuslehden numerossa 1/2001 ilmestyneessä artikkelissa ”Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus Joensuun

1 Rannikko, P. (2012) Susien suojelun tragedia: Autoetnografinen tutkimus salametsästyksen paikallisesta hyväksyttävyydestä. *Alue ja Ympäristö*, 41(2), 70–80. <https://aluejaymparisto.journal.fi/article/view/64752>

yliopistossa”.² Joensuulaiset yhteiskunta- ja kasvatustieteilijät – esimerkiksi Kyösti Pulliainen ja Leena Aho – tutkivat jo 1970-luvulla ympäristökysymyksiä. 1990-luvulla Karjalan tutkimuslaitoksella toteutettiin useita tieteidenvälisiä tutkimushankkeita, joissa biologit, historiantutkijat, maantieteilijät, sosiologit, taloustieteilijät ja kulttuurintutkijat tutkivat yhdessä ympäristöasioita. Tutkimusraporttien ja artikkeleiden ohella projektit tuottivat myös jo useamman väitöskirjan. Vuosituhannen vaihteen jälkeen yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus uudistui Joensuussa, kun yhteiskuntatieteiden tiedekuntaan perustettiin sekä ympäristöpolitiikan että ympäristöoikeuden professorit. Yliopistossa alkoi olla tarjolla monipuolista opetusta ja pääainevaihtoehtoja yhteiskuntatieteistä kiinnostuneille ympäristöalan opiskelijoille. Jo vuodesta 1991 lähtien yliopistossa oli ollut tarjolla monitieteinen ympäristönsuojelun sivuainevaihtoehto, jonka opetukseen ottivat osaa yliopiston kaikki tiedekunnat.

YMPÄRISTÖPOLITIIKAN OPPIAINE MUOTOUTUU

Joensuun yliopistossa kiinnitettiin 1990-luvulla ja 2000-luvun alkuvuosina paljon huomiota ympäristönsuojelun opintokokonaisuuteen, jota pidettiin monipuolisuutensa vuoksi Suomen oloissa ainutlaatuisena. Rehtori nimitti vajaan kymmenen vuoden aikana peräti kolme työryhmää pohtimaan monitieteisen ympäristöopetuksen kehittämistä. Työryhmien jäsenistö koostui yliopiston kaikista tiedekunnista ja niiden puheenjohtajina toimivat metsätieteellisen tiedekunnan professorit Seppo Kellomäki ja Jari Kouki. Näillä työryhmillä oli keskeinen merkitys ympäristöpolitiikan opetuksen käynnistämässä ja vakiinnuttamisessa Joensuussa. Ensimmäinen, vuonna 1996 mietintönsä antanut työryhmä esitti, että ympäristönsuojelun opetuksen vahvistaminen edellyttää ympäristöpolitiikan apulaisprofessorin viran perustamista. Viisi vuotta myöhemmin esityksensä jättänyt työryhmä esitti vuonna 2000 yhteiskuntapolitiikan laitoksella aloitaneen määrääikäisen ympäristöpolitiikan professorin vakinaistamista. Vuonna 2004 mietintönsä antanut työryhmä esitti, että ympäristöpolitiikan opintojen laaja suosio ja suuret opiskelijamäärät edellyttävät lehtorin viran perustamista professo-

Vuosituhanen vaihteen jälkeen yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus uudistui Joensuussa, kun yhteiskuntatieteiden tiedekuntaan perustettiin sekä ympäristöpolitiikan että ympäristöoikeuden professorit.

rin viran rinnalle. Tätä edellyttäisi myös uusi ympäristöpolitiikan ja -oikeuden pääaine, jonka aloittamista työryhmä esitti yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan ympäristöopetuksen profiloimiseksi.

Itse tulin mukaan Joensuun yliopiston ympäristöopetukseen 1990-luvun alkuvuosina, kun Jukka Oksan kanssa sosiologian laitoksella luennoimme maaseutu- ja ympäristösosiologian kurssi liitettiin ympäristönsuojelun perusopintoihin. Parin vuoden päästä kurssin nimi muuttui ympäristösosiologiaksi ja pian nimenä oli jo Yhteiskunta ja ympäristö. Luentojen pitäminen oli osa Karjalan tutkimuslaitoksen tutkijan opetusvelvollisuutta. Kun ympäristöpolitiikan professorin virka tuli hakuun vuoden 2000 alusta tilapäisrahoituksella kahdeksi vuodeksi, hain sitä. En toki pitänyt itseäni ympäristöpolitiikan tutkijana vaan maaseutusosiologina, mutta nimittäjät ilmeisesti katsoivat, että Pohjois-Karjalaan juurtuneena olisin sitoutunut uuden oppi- ja tutkimusalan kehittämiseen.

Ympäristöpolitiikan professorin sijaintiysikkönä oli Joensuun yliopiston aikana eli vuoden 2009 loppuun saakka yhteiskuntapolitiikan laitos. Oppiaineesta ei alkuvuosina voinut puhua vaan yhteiskuntapolitiikan suuntautumisalasta. Yhteiskuntapolitiikan opiskelijat saattoivat perehtyä ympäristökysymyksiin aineopinnoissa suorittamalla kahdeksan opintoviikon laajuisen ympäristöpolitiikan moduulin. Syventävissä opinnoissa oli mahdollisuus suorittaa tutkielmaopinnot (32 ov) ympäristöpolitiikan alalta. Merkittävä osa ympäristöpolitiikan opetuksesta kuului monitieteisiin ympäristöopintoihin, joita tuohon aikaan alkoi opiskella joka syksy satakunta uutta opiskelijaa.

2 YHYS-tiedotuslehteä 1/2001 ei valitettavasti ole avoimesti saatavana.

Joensuulaisen ympäristöpolitiikan identiteetin muotoutumisen kannalta tärkein toimintakenttä oli kuitenkin ympäristöpolitiikan jatkokoulutusseminaari, joka alkoi kokoontua säännöllisesti syksystä 2000 lähtien. Jo ensimmäisen toimintavuoden jälkeen ryhmässä oli kymmenkunta väitöskirjan tekijää, jotka olivat saaneet peruskoulutuksensa eri aloilta. Useimmat olivat tutkijoina yliopiston monitieteisissä tutkimusprojekteissa ja kaipasivat opinnäytetyötä edistävää keskustelufoorumia. Seminaarilaisten väitöskirjat muodostivat varsin kiinteän kokonaisuuden, sillä useimmat tutkivat luonnonvarojen käytön ja konfliktien paikallista hallintaa. Kun ryhmään tuli vielä uusia jäseniä, hahmottui ympäristöpolitiikan jatkokoulutettavien tutkimusaiheista kolme pääteemaa: metsät, paikallinen kestävyys ja eläimet. Professorina koin tärkeimmäksi tehtäväkseni osallistua rahoituksen järjestämiseen jatkokoulutettaville, mikä tuli verottamaan paitsi voimavaroja myös terveyttä.

METSÄSOSIOLOGIAA

Olin työskennellyt ennen tiedekuntaan siirtymistäni yli 20 vuotta Karjalan tutkimuslaitoksella, joten tutkimusrahoituksen hakeminen oli tuttua. Tutkimuslaitos osallistui muutaman vuoden ajan ympäristöpolitiikan professorin viran rahoitukseen, jolloin työajasta oli käytettävä viidennes siellä toimivien projektien ohjaustehtäviin. Tutkimuslaitoksella oli 1980-luvulla kehittynyt metsäsosiologinen tutkimusperinne, jonka jatkoa ympäristöpolitiikan oppiaineen ensimmäiset tutkimushankkeet olivat. Metsäsosiologiaa olivat Joensuussa harjoittaneet muutkin kuin me sosiologin peruskoulutuksen saaneet: maantieteilijät, historian- ja perinteen-tutkijat sekä metsätieteilijöistä Olli Saastamoinen. Kun aikaisemmin olimme kiinnostuneita puuntuotannon ja jalostuksen yhteiskunnallisista yhteyksistä ja paikallisista vaikutuksista, nousivat uusissa hankkeissa kiinnostuksen keskiöön metsien käytön jälkitekolliset muodot: luonnonsuojelu, matkailu ja virkistys.

Suomen Akatemian rahoittama ”Luonto ja ihmiset marginaaleissa” -projekti oli jatkoa aikaisemmille Pohjois-Karjalan biosfäärialuetta koskeville tutkimuksille. Lähtökohtakäsittelenä oli ympäristöpoliittinen oikeudenmukaisuus, joka suuntasi arvioimaan sitä, ketkä hyötyvät luonnonvarojen käyttöä ja suojelua koskevista päätöksistä ja ketkä joutuvat

maksamaan päätösten kustannuksia. Tämän monitieteisen hankkeen yhteydessä tehtiin väitöskirjoja eri oppiaineisiin ja siinä työskennellyt Simo Palviainen oli ensimmäinen ympäristöpolitiikan alalla Joensuussa väitellyt. Hänen ympäristöhallinnon ja maaseudun kohtaamista käsitellyt väitöskirjansa tarkastettiin syyskuussa 2004. Tutkimusryhmänä erilaisine liittännäisjäsenineen julkaisimme kaksi kirjaa, jotka toimitin yhdessä Ari Lehtisen kanssa: *Oikeudenmukaisuus ja ympäristö* (Gaudeamus 2003) ja *Leipäpuusta arvopaperia* (Metsälehti Kustannus 2004).

Joensuulaisen ympäristöpolitiikan identiteetin muotoutumisen kannalta tärkein toimintakenttä oli kuitenkin ympäristöpolitiikan jatkokoulutusseminaari, joka alkoi kokoontua säännöllisesti syksystä 2000 lähtien.

Oikeudenmukaisuus-kirjan myötä alkoi yhteistyö myös ympäristöoikeuden oppiaineen ja Tapio Määtän kanssa. Olimme molemmat jatko-opiskelijoidemme kanssa mukana metsäekologian professori Jari Koukin johtamassa tutkimushankkeessa, jossa yritettiin linkittää metsäekosysteemien hallinnassa ekologisia, taloudellisia, sosiaalisia ja oikeudellisia näkökulmia. Ympäristöpolitiikan jatko-opiskelijana hankkeessa mukana ollut Kaisa Raitio väitteli vuonna 2008 valtion metsien käyttöön ja suojeluun liittyvien ristiriitojen hallinnasta. Väitöskirja valmistui lopullisesti Akatemian Ympäristö ja oikeus -ohjelmaan liittyvässä ”Ympäristöhallinnan legitimizeetti” -hankkeessa, jossa Kaisa oli yhdessä toisen ympäristöpolitiikan jatko-opiskelijamme Jakob Donner-Amnellin kanssa tutkijana. Jokaisessa johtamassani projektissa pakolliseksi tullut kirja oli tällä kertaa nimeltään *Luonnonvarojen hallinnan legitimizeetti* (Vastapaino 2010), jonka toimitin yhdessä Tapio Määtän kanssa.

Vielä selvemmin metsäsosiologin roolissa olimme yhdessä Katja Tervon kanssa Metsämiesten säätiön suurhankkeessa ”Metsät ja hyvä elämä”. Hanke tuotti muhkean, monitieteisen tutkimusraportin, jolla oli sama nimi kuin projektilla

(Metsäkustannus 2006). Hankkeen kautta rahoitettiin myös useita väitöstutkimuksia. Yksi niistä oli Katja Tervon vuonna 2008 valmistunut ympäristöpolitiikan alan väitöskirja, jossa tarkasteltiin eri sukupolviin kuuluvien metsäammattilaisten kokemuksia ja metsäsuhdetta.

Virkaanastujaisesitelmässäni touku- kuussa 2003 kiinnitin erityisesti huomiota eläinpolitiikkaan, jonka nimisen uuden yhteiskuntapolitiikan lohkon uumoilin olevan lähivuosina syntymässä.

Monitieteisten, usean projektitutkijan hankkeiden ohella väitöskirjojen valmistumista edistivät myös monet pienemmät hankkeet, joiden rahoittajana oli yleensä ministeriö tai säätiö. Tällainen useasta lähteestä rahoituksensa saanut kokonaisuus oli Ilkka Eiston vuonna 2009 valmistunut väitöskirja, jossa käsiteltiin paikallisesti kestävän kehityksen ja ympäristölähtöisen kehittämistoiminnan suhdetta. Ilkka oli Jakob Donner-Amnellin tavoin välillä myös opetustehtävissä, kun ympäristöpolitiikassa oli parin vuoden ajan tilapäinen assistentin toimi.

ELÄINPOLITIikka

Ympäristöpolitiikan nimissä oli professuurin kahden vuoden kokeiluajana pidetty sadoille opiskelijoille peruskursseja, perustettu aktiivisesti toimiva jatkokoulutusryhmä sekä osallistuttu useisiin tieteidenvälisiin tutkimushankkeisiin. Tämän toiminnan jatkamiseksi yliopisto vakinaisti ympäristöpolitiikan professorin viran. Virkaanastujaisesitelmässäni toukokuussa 2003 kiinnitin erityisesti huomiota eläinpolitiikkaan, jonka nimisen uuden yhteiskuntapolitiikan lohkon uumoilin olevan lähivuosina syntymässä (esitelmä on julkaistu *Janus*-lehden numerossa 2/2003). Eläinkysymyksistä käytiin tuolloin samanlaista keskustelua kuin 1970-luvun alussa ympäristöasioista, mikä sai minut kysymään: ”Perustetaankohan Suomeen vuonna 2013 eläinministeriö, samalla kun vietetään ympäristöministeriön perustamisen 30-vuotisjuhlia?”

Ministeriön perustaminen ei ole näköpiirissä,

mutta maahamme on tuon puheenvuoroni jälkeen syntynyt uusi tutkimusala, yhteiskuntatieteellinen eläintutkimus. Ympäristöpolitiikan jatkokoulutettavillamme on ollut keskeinen rooli alan muuttamisessa. Rahoituksen saaminen eläintutkimukselle oli kuitenkin aluksi poikkeuksellisen vaikeaa verrattuna muuhun Joensuussa harjoitettuun ympäristötutkimukseen. Kehittelimme aluksi kestäväen eläinpolitiikan käsitettä, jonka avulla pyrimme analysoimaan eläinten ja yhteiskunnan muuttuvaa suhdetta. Teimme maa- ja metsätalousministeriöön määräraahakemuksen, jossa olimme yhdistäneet villieläimet ja tuotantoeläimet samaan eläinpoliittiseen tutkimusideaan. Ministeriössä riistaeläinten ja tuotantoeläinten hallinnointi kuului kuitenkin eri osastoille, joten hakemuksemme jäi sektoroituneen hallinnon jalkoihin.

Olimme kuitenkin vakuuttuneet eläinpoliittisen konseptimme innovatiivisuudesta ja käyttökelpoisuudesta, joten teimme hakemuksen Akatemiaan. Otimme mukaan tutkimusasetelmaamme vielä lemmikkieläimetkin, joten kohteenamme oli yhteiskunnan muuttuva suhde turkiseläimiin, susiin ja koiriin. Uusimme hakemuksen vuoden päästä, mutta arvioitsijat epäilivät edelleen näin monen eläimen tutkimista samalla konseptilla.

Lopulta uskoimme, ettei vielä taida olla kokonaisvaltaisen eläinpoliittisen tutkimuksen aika. Seuraavassa Akatemian haussa keskityimme vain luonnonvaraisiin eläimiin, hirveen ja suteen, joita tutkimme sekä yhteiskuntatieteen että ekologian näkökulmista. Jouduimme vielä kehrittelemään suunnitelmaamme seuraavalla hakukierroksella ja vihdoinkin saimme Akatemian rahoituksen vuosiksi 2008–2011 tutkimushankkeelle ”Hirvi, susi ja ihminen: Ekosysteemipalvelut, instituutiot ja luova hallinta” (HirSu). Näin siis vasta neljäs nimissäni ollut eläinpoliittinen Akademia-hakemus sai rahoituksen.

Vaikka HirSu oli ensimmäinen rahoituksen saanut eläinpolitiikan alan tutkimusprojekti, olivat jatko-opiskelijat sinnikkäästi hakeneet henkilökohtaisia apurahoja, joilla olivat vieneet väitöskirjojaan eteenpäin. Tärkeä rahoitus- ja yhteistyötaho oli myös vuonna 2006 alkanut Eläinten hyvinvoinnin tutkijakoulu, jota koordinoi Helsingin yliopiston eläinlääketieteellinen tiedekunta. Ensimmäisenä eläinteemasta jatkoseminaariryhmästämmme väitteli Mika Tonder vuonna 2005 Saimaan norpan suojelua

Itä-Suomen yliopiston tutkijoita Pyhäsalmen kaivoksella huhtikuussa 2012. Pertti Rannikko oikealla.

käsittelevällä väitöskirjalla. Hän oli tehnyt tutkimuksensa Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen EU-rahoitteisessa projektissa. Oppiaineemme eläinpoliittista tutkimusta aktiivisesti kehittämässä olleet Katri Karkinen ja Outi Ratamäki väittelivät vuonna 2009; Katrin väitöskirjan aiheena oli turkistarhaus ja Outin suomalainen susipoliitikka. Eläinpolitiikkaan liittyvistä teemoista ovat viimeksi väitelleet Nora Schuurman vuonna 2012 hevosen hyvinvoinnista ja Pekka Salmi marraskuussa 2013 kalastuksen hallinnan haasteista.

Pekka oli tehnyt väitöskirjansa Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen (RCTL)³ hankkeissa. Yhteistyö RCTL:n, erityisesti oppiaineemme ensimmäiseksi dosentiksi nimitetyn Juha Hiedanpään kanssa on ollut tiivistä HirSu-hankkeen myötä. Tieteellisen julkaisemisen ohella Hirsussa pyrittiin edistämään uudenlaisia toimintatapoja ja käytäntöjä, jotka lieventäisivät peto- ja riistakantojen hallintaan liittyviä ristiriitoja. Tätä tarkoitusta varten projekti julkaisi laajalle yleisölle suunnatun kirjan *Kohtaamisia metsässä: Eläinkiistoista yhteistoimintaan* (Metsäkustannus 2011). Itse kiinnostuin HirSun myötä tutkimaan metsästyksen yhteiskunnallisia kytkentöjä, erityisesti suden salametsästystä, vaikka en ole sen enempää suden kuin muidenkaan eläinten metsästystä koskaan harrastanut.

Yhteiskuntatieteellinen eläintutkimus on saatu Suomessa ripeästi liikkeelle, mutta tutkimusalat ovat kehittyneet sektoroituneena paljolti hallinnonaloittain. Jotkut tutkivat tuotantoeläinten hyvinvointia, toiset uhanalaisia eläimiä, kolmas ryhmä riistaeläimiä ja neljäs lemmikkieläimiä. Yhteiskunnan suhde eläimiin on tuhansia vuosia kestäneen luonnon haltuunoton herkin piste, johon tiivistyy koko moderni luontosuhde. Tämän suhteen syvällistä, aidosti tieteidenvälistä tutkimusta yhteiskunta – yliopistot muiden mukana – ei ole ollut vielä valmis tukemaan.

SELVIYTYMISTEITÄ YLIOPISTON MYLLERRYKSISSÄ

Tutkimuksen ja jatkokoulutuksen ohella ainelaitoksella piti luonnollisesti kehittää myös perusopetusta. Ympäristöpolitiikan oppiaine vahvistui syksyllä 2005, kun perustimme yhdessä ympäristöoikeuden kanssa uuden pääaineen, ympäristöpolitiikka ja -oikeus. Samalla ympäristöpolitiikka sai toiseksi vakinaiseksi opettajaksi ympäristöpolitiikan lehtorin (virkaan nimitettiin aluksi Simo Palviainen ja hänen erottuaan Juha Kotilainen). Ympäristöpolitiikan ja ympäristöoikeuden yhdistämällä pyrimme kouluttamaan nykypäivän ja tulevaisuuden työmarkkinoilla tarvittavia asiantuntijoita, joissa yhdistyy sekä laaja-alaisuus että erityistaidot ja -tie-

3 Vuodesta 2015 osa Luonnonvarakeskusta.

dot. Vastoin odotuksiamme oikeus- ja yhteiskuntatieteiden yhdisteleminen ei abiturientteja kovin paljon kiinnostanut. Parina viime vuonna ympäristöpolitiikan opiskelijaksi onkin haettu haku-kohteen maantiede ja ympäristöpolitiikka kautta, mihin on vaikuttanut myös yliopistomme rakenteiden myllertäminen täysin uudenaikaisiksi.

Laitoksen yhteiskuntatieteellisen kaivostutkimuksen herättämä laaja huomio toi ympäristöpolitiikan oppiaineeseen myös neljännen professuurin.

Kun Joensuun ja Kuopion yliopistot vuoden 2010 alussa yhdistyivät Itä-Suomen yliopistoksi, muuttui myös ympäristöpolitiikan hallinnollinen asema. Laatikkoleikeissä oppiaineita yhdisteltiin laitoksiksi ja tiedekunniksi kokonaan uudella tavalla, jolloin myös ympäristöpolitiikan yhteys yhteiskuntapolitiikkaan katkesi. Oppiaineemme liitettiin uuteen historia- ja maantieteiden laitokseen, joka kuului yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekuntaan. Uusi hallinnollinen yhteys oli sinänsä perusteltu, sillä tutkimuksellinen yhteistyömme oli ollut maantieteen ja jopa historian kanssa tiiviimpää kuin yhteiskuntapolitiikan ja sosiologian kanssa. Jälkimmäisten oppiaineiden edustajat eivät olleet innostuneita ympäristöpolitiikan kehittämisestä vaan suhtautuivat karsaasti siihen, että Joensuun yliopisto kehitti uutta alaa monitieteisen ympäristötutkijayhteisön tukemana osana metsät ja ympäristö -painoalaa.

Joensuun yliopisto pyrki viimeisinä toimintavuosinaan terävöittämään profiloitumistaan ja valitsi vuonna 2006 hakemusten perusteella kahdeksan osaamiskeskittymää, jotka toimivat sen strategisilla painoaloilla. Yksi valituista oli yhteiskunta- ja kulttuuritieteellisen metsä- ja ympäristötutkimuksen osaamiskeskittymä MYY. Osaamiskeskittymään osallistuneet oppiaineet – ympäristöpolitiikka, ympäristöoikeus, maantiede, ympäristöhistoria, ympäristöestetiikka ja metsäekonomia – olivat tehneet jo useamman vuoden ajan keskenään yhteistyötä. MYY:n käytännön työn vetäjäksi palkattiin kolmen vuoden määräajaksi yhteiskuntatieteellisen ympä-

ristötutkimuksen professori. Tehtävään kutsuttiin Rauno Sairinen. Koska organisoisin MYY:n hakemusten teon ja toimin käynnistämisvaiheessa osaamiskeskittymän vastuuhenkilönä, merkitsi yliopiston hallinto uuden professorin sijaintiyksiköksi sen laitoksen, jossa virkani sijaitisi. Ja ympäristöpolitiikan oppiaineeseen Raunon professuuri jäi, kun se vuonna 2011 vakinaistettiin.

Vähän samalla tavalla yllättäen oppiaine sai myös kolmannen professuurinsa. Osana valtion keskushallinnon toimintojen alueellistamista perustettiin Joensuuhun Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) toimipaikka ja sinne oltiin perustamassa yhdessä yliopiston kanssa kahta yhteisprofessuuria. Aluksi näytti siltä, että ne olisivat tulossa metsätieteelliseen tiedekuntaan, mutta lopulta SYKE halusi toisen niistä ympäristöpolitiikan alalle. Vuonna 2008 julistettiin hakuun Joensuun yliopiston ja SYKE:n yhteinen luonnonvarapolitiikan professuuri, johon valittiin Pekka Jokinen. Koska tehtävä kuului SYKE:n organisaatiossa ympäristöpolitiikan yksikköön, oli sen luonnollinen sijoituspaikka yliopistossakin ympäristöpolitiikan oppiaine. Viiden vuoden kokeiluajan jälkeen professuuri vakinaistettiin kesällä 2013 ja samalla yhteisvirka muutettiin yksinomaan yliopiston vakanssiksi.

Kun Pekka tuli Joensuuhun, hän ihmetteli ensi alkuun oppiaineemme harrastelijamaisia ja paikakasidonnaisia toimintatapoja ja nimesi sen nyrkipajaksi. Taisi nimitykseen liittyä myös pientä hämmästyä siitä, että näin amatöörimäisillä toimintatavoilla oli kuitenkin saatu aikaan tutkimusta ja jatkokoulutusta. Nyrkipaja on kuitenkin menneisyyttä, sillä Raunon ja Pekan ansiosta ympäristöpolitiikan oppiaineen toiminta on ammattimaistunut ja kansainvälistynyt. Nykyisin hiljaisuus käytävillämme ei johdu enää siitä, että ihmiset olisivat kenttätöissä Lieksassa tai Valtimolla, vaan siitä, että he ovat huolehtimassa kansainvälistä suhteista Brysselissä tai Australiassa. Myös tutkimusteemat ovat monipuolistuneet; uusia teemoja ovat muun muassa kaivospolitiikka ja ruokapolitiikka. Laitoksen yhteiskuntatieteellisen kaivostutkimuksen herättämä laaja huomio toi ympäristöpolitiikan oppiaineeseen myös neljännen professuurin, sillä vuoden 2014 alusta aloittaa Olvi-säätiön lahjoituksen turvin viiden vuoden määräajaksi valittu kaivospolitiikan professori. Tutkimusta ovat myös vahvistaneet ympäristöpolitiikkaan tulleet Akate-

mian ja yliopiston määräaikaiset postdoc-vakanssit.

Näistä joensuulaisen ympäristöpolitiikan uusista avauksista voivat kuitenkin kertoa tarkemmin muut henkilöt omista autoetnografioissaan, sillä en ole ollut niissä enää aktiivisesti mukana. Omasta terveydestä huolehtimisen laiminlyöminen oli viedä minulta hengen jokseenkin saman ikäisenä kuin isältäni ja isoisältäni, jotka kuolivat sydäninfarktiin 53- ja 54-vuotiaina. Itse selvisin ohitusleikkauksen ansiota vielä eteenpäin ja palasin muutaman kuukauden sairasloman jälkeen työhön. Varsin pian kuitenkin ymmärsin, että jos jatkan entiseen tahtiin professorin töitä, olen pian uudelleen leikkauspöydällä. Jouduin miettimään nykyisen yliopistotyön mielekkyyttä: kannattaako uhrata terveyttään kilpailuhysterian valtaamassa yliopistossa, jossa tiedekunnat, laitokset, oppiaineet ja ihmiset on laitettu kilpailemaan keskenään. Keskeistä on tuotoksen määrä niin kuin makkara-tehtaassa, toiminnan yhteiskunnallisella ja muulla merkityksellä ei ole niin väliä. Joensuun monialainen ja pieni kampus oli aikoinaan erinomainen ympäristö tieteidenväliselle yhteistyölle, mutta kilpailuhysteria on kasvattanut jyrkät rajat eri laitosten ja tieteenalojen välille: jokainen häärää vain omassa porukassaan. ”Tämän laitoksen laitteilla ja ajalla ei tehdä muiden laitosten töitä” linjasi äskettäin eräs laitosjohtaja, joka ei hyväksynyt monitieteisen tutkimusryhmämme aikomusta sijoittaa hankkeemme saman tiedekunnan toiselle laitokselle.

Jouduin miettimään nykyisen yliopistotyön mielekkyyttä: kannattaako uhrata terveyttään kilpailuhysterian valtaamassa yliopistossa, jossa tiedekunnat, laitokset, oppiaineet ja ihmiset on laitettu kilpailemaan keskenään.

Monet näyttävät valinneen henkilökohtaiseksi selviytymiskeinokseen yliopistotyön nykyongelmiin osittaisen tai täydellisen vetäytymisen, esimerkiksi sairastumisen, vieraantumisen, eläköitymisen tai eroamisen. Minun kohdallani ratkaisu oli helppo, sillä terveysongelmieni vuoksi työterveyslääkäri kirjoitti paperit, joiden perusteella siirryin osatyökyvyttömyyseläkkeelle eli 50 prosenttiselle työajalle. Osa-aikaeläkkeellä olen voinut paljolti palata 1980-luvun työtapoihini, joissa keskeistä ovat kenttätyöt ja kirjoittaminen kansankielellä. Ymmärrän olevani etuoikeutettu, vaikken pitkään eläisikään.

MARJA JÄRVELÄ

Maa, ilma ja minä

Jäähyväisluennon idea syntyi, kun muistin kirjoittaneeni juuri ennen professorinurani alkua pienen artikkelin otsikolla 'Maapallo pyrkii työpöydälle'. Muistin itse kirjoituksesta hyvin vähän mutta kuitenkin sen verran, että se oli tyypiltään kirja-arvostelu ja käsitteli vuonna 1991 ilmestynyttä Worldwatch-instituutin *Maailman tila* -raporttia. Etsiessäni artikkeleita tartuin ensin mappeihin, jotka sisälsivät tuon ajan käsikirjoituksiani. Pölykerroksen alta löytyi hyvässä järjestyksessä käsikirjoituksia palkkatyöstä, koulutustarpeesta ja sosiaalisesta liikkuvuudesta sekä kaupungistumisesta, kulutuksesta ja elämäntapojen muutoksista. Siis vanhoja 1970- ja 1980-luvun teemojani. Ainoa merkki uudesta suuntautumisesta oli maailman ranskankielisten sosiologien järjestön AISLF:n kongressissa Lyonissa pitämäni paperi, jonka otsikko vapaasti käännettynä kuuluu "Kasvihuoneilmiö, elämäntavat ja ympäristö - uusi haaste intellektuelleille ja professionaalisisille eliiteille". Olin ilmeisesti päättänyt mennä kertomaan ensin ranskankieliselle tutkijayhteisölle uudesta kiinnostukseni kohteesta.

Löysin lopulta menneellä viikolla arkistoistani myös *Sosiologia* 3/91 -lehden, jossa alussa mainitsemani artikkeli oli julkaistu. Täytyy sanoa, että hieman kädet tärisivät, kun aukaisin lehden ja päätin katsoa, mitä merkisyyksiä mahdollisesti löytyy ensimmäisestä julkaistusta jutustani yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen suunnalla. Nyt kun olen tarponut tätä sarkaa runsaat kaksikymmentä vuotta tutkijana ja opettajana, allekirjoitan yhä jutun pääsanoman: "Keskeiseksi pulmaksi nähdään, kuinka edistää maapallon yhä kasvavan väestön hyvinvointia tilanteessa, jossa taloudellisen kasvun ja edistyksen välille voi entistä harvemmin merkitä epäroimattä yhtäläisyysmerkkiä."

Maapallo oli siis pyrkinyt ja päässyt työpöydälleni ja itse asiassa siirsi minut hurjalla vauhdilla uusiin tutkimusympyröihin. Ei niin, että aikaisemmat olisivat menettäneet merkityksensä, mutta kuitenkin

Environment in social policy research

Jäähyväisluento on julkaistu alun perin Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran verkkosivuilla 15.12.2014.

Marja Järvelä, professor of social policy at the University of Jyväskylä, retired on August 1, 2014. The text is her farewell lecture given on 6 June 2014. Marja, who was nicknamed 'Madame Social Policy' at her farewell ceremony, had a long career during which she managed to work over more than 20 years in social policy professorships. For a large part of her career, Marja researched themes related to sustainable development and climate change, work she continued after retiring, e.g. as a member of the Finnish climate panel. The farewell lecture was originally published on the website of the Finnish Society for Environmental Social Science on December 15, 2014.

kin niin, että uutta luettavaa ja ymmärrettävää tuli roppakaupalla ja se väkisinikin muutti prioriteetteja.

Lukemistoksi tulivat muun muassa Ulrich Beckin varhaiset teokset *Risikogesellschaft* (1986) ja *Gegengifte: Die organisierte Unverantwortlichkeit* (1988). Samoihin aikoihin kun nämä kirjat ilmestyivät, pääsin tutustumaan hajoavaan Neuvostoliittoon aika erikoisella kulttuuriväen matkalla, jossa seilattiin pitkin Volgaa Kazanista Rostoviin. Matka kesti parin viikon verran. Mitä etelämmäksi mentiin, sen enemmän joessa kellui kuolleita kaloja. Vierailimme yliopistoissakin joen varrella. Ympäristökysymykset eivät olleet agendalla, mutta joka kerta paikalliset ottivat ne esille. Neuvostoliiton hajoamisesta puolestaan oli vaikeampi löytää yhtä näkyviä merkkejä vielä silloin.

Elämäntavan tutkijana minulla oli pitkään ollut kiinnostus ottaa viestejä vastaan suoraan tapaamiltani ihmisiltä. Niinpä muistot ympäristöhuolesta jäivät todella painavina mieleen tuolta matkalta. Meillä nykyisin ei ole tapana lukea Venäjää korostuneen ympäristöhuolen maaksi. Hieman samantyyppiseen tilanteeseen kuin Volgalla törmäsin kuitenkin noin kymmenen vuotta myöhemmin Afrikassa, kun tutkimme turvallisen vedensaannin haasteita maaseudulla ja kaupungissa. Näissä paikoissa ympäristöhuoli kumpuaa elintärkeistä puutteista ja arjen riskeistä eikä niinkään ideologiasta, kuten me täällä pohjoisessa olemme tottuneet ajattelemaan.

Otsikko ”Maa, ilma ja minä” on etukäteen herättänyt jonkin verran kommentteja ja kiinnostusta. Sain aikaiseksi maapalloon viittaavan semanttisen leikin tällä sanajärjestyksellä. Jatkan nyt kuitenkin luentoa osin käännettyssä järjestyksessä. Aavaan otsikkoa järjestyksessä Ilma, maa ja minä.

Yhteiskunnan ja ympäristön tutkijana aloitin nimittäin työni ilmasta. Olin lukenut lehdistä Rion konferenssin valmistelun aikoihin, että maapalloa uhkaa ilmastonmuutos, jos ja kun teollisuus leviää ekstensiivisesti ympäri maailmaa, väestö kasvaa ja kulutuksen kasvulle ei näytä olevan rajoja. Teollisten yhteiskuntien kehitys on nojannut pidäkkeettömiin materiaalivirtoihin, joista osa saastuttaa ympäristöä ennennäkemättömillä tavoilla. Onko mahdollista, että ihminen hyvästä kulttuuritahdostaan huolimatta – tai juuri sen vuoksi – onnistuu muuttamaan radikaalisti ilmakehän kemiallista koostumusta ja sen toimintaa. Voiko tämä tapahtua vaivihkaa, ilman että edes huomaamme?

Näissä paikoissa ympäristöhuoli kumpuaa elintärkeistä puutteista ja arjen riskeistä eikä niinkään ideologiasta, kuten me täällä pohjoisessa olemme tottuneet ajattelemaan.

Jos näin on käymässä, onko meidän kaltaisillamme yhteiskunnilla mitään edellytyksiä ryhtyä sellaiseen yhteiskuntapolitiikkaan, siis ilmastopolitiikkaan, joka voisi vaimentaa tämän kehityksen tai edes siirtää sitä tuonemmaksi. Jonkinlainen taka-ajatus koko kysymyksessäni oli kuitenkin ilmastokeptisyyden sijasta yhteiskuntaskeptisyys, jonka kumpusi kriittisestä yhteiskuntatieteestä. Toisaalta ensimmäisiä asioita, joita opin luonnontieteilijöiltä oli se, että luonto sopeutuu siinä vaikeuttavien dynamiikkojen muutoksiin. Pitäisikö meidän ihmistenkin siis vain odottaa ja sopeutua?

Kysymykset alkoivat askarruttaa minua niin paljon, että menin kirjoittamaan tutkimussuunnitelman koskien ilmastonmuutoksen havaitsemista ja lähetin sen Suomen Akatemiaan. Suureksi hämmästykseksi esittämäni tutkimus rahoitettiin ja sijoitettiin osaksi vuonna 1991 käynnistynyttä Suomalaisen ilmakehien muutoksen tutkimuksen ohjelmaa. Ohjelma oli eurooppalaisittain katsoen suurehko monitieteellinen ohjelma, jota isännöivät pääasiassa luonnontieteilijät. Markku Wilenius, sittemmin tulevaisuuden tutkimuksen professori, tuli vetämäni hankkeeseen päätoimiseksi tutkijaksi. Molemmat saimme oppia SILMU-ohjelmassa paljon uutta. Muistelen että SILMU-ohjelman loppuraportin teossa oli mukana 200 tutkijaa, joiden tuotoksista yritettiin saada aikaan mahdollisimman koherentti esitys yksien kansien väliin.

Opin paljon kasvihuoneilmaston dynamiikasta, hiilitaseista ja yritin ymmärtää parhaani mukaan säteilypakotteen problematiikkaa erityisesti tekniikan alan tutkijoiden avustuksella, mutta eihän minusta ilmatieteilijää tietenkään tullut. Yhteiskuntatieteilijänä jouduin itsekin ihmettelemään, mitä seuraavaksi, kun olen päätenyt näin oudolle polulle. Muistan elävästi, kun yksi SILMU koordinaattoreista sanoi minulle: ”Ymmärrän kyllä että tavallisten kansalaisten käsityksiä kannattaa kysyä, mutta

miksi ihmeessä pitäisi tutkia ympäristövaikuttajien, kuten virkamiesten kantoja. Mehän tiedämme muutoinkin mitä he ajattelevat!”

Kysymys kertoo osaltaan radikaalin tieteidenvälisyyden haasteista. Fyysikon on hankala ymmärtää sosiaalitieteilijän ajatusta tiedon luonteesta ja sosiaalista sidosta koskevan tiedon järjestämisen systematiikkaa. Opastus fyysikolta, mutta myös alan monitieteellisen kansainvälisen järjestön IHDP:n suunnalta yhteiskuntatieteilijälle oli, että kulje antropologin tietä, mene vieraisiin paikkoihin ja tutustu etäisiin ihmisiin. Palaa sitten kertomaan, opitko siellä jotain.

Taisin vähän huomaamattani ottaa tämän läksyn tosissani 1990-luvun puolen välin jälkeen, kun SILMU-ohjelma päättyi. Ensinnäkin laskeuduin yläilmoista maankamaralle ja ryhdyin organisoimaan tutkimustani kestävän kehityksen saatevarjon alla. Maapallo pyörähti työpöydälläni ja päädyin aluksi Afrikkaan, jossa maa on usein kuumaa ja kuivaa. Monet ihmiset kamppailevat äärimmäisessä köyhyydessä, ja myös niin arkipäiväisistä asiasta kuin puhtaasta vedestä. Mutta häiriintyneen ilman jälkeen maa opettaa. On kuunneltava maata.

Turvataksaan elämänsä ihmiset osaavat olla kekseliäitä, monesti yhteistoimintakykyisiäkin selviytyäkseen vaikeimmista arkisista asioista.

Globaalia tilannetta katsoen yhä useammat ihmiset globaalissa etelässä ovat majoittuneet suuriin kaupunkiin, jopa megakaupunkiin, joiden ympäristö on erityisen haavoittuva muun muassa tulville ilmastomuutoksen vaikutusten voimistuessa. Afrikassa opin myös, että turvataksaan elämänsä ihmiset osaavat olla kekseliäitä, monesti yhteistoimintakykyisiäkin selviytyäkseen vaikeimmista arkisista asioista. Opin myös kunnioittamaan pienen maatilkun viljelijää ruokaturvan takaajana. Nämä ovat usein naisia. Maa antaa turvan heille ja heidän lapsilleen, mutta kuinka paljon ja kuinka pitkään.

Maata uhkaavista ilmastovaikutuksista huolimatta, voimme siis ajatella maata yhä edelleen ilon kautta. Maa antaa meille ruokaa, kunhan joku sitä viljelee. Globaalitaloudessa maataloutta on tosi-

asiassa viety suureen mittaluokkaan ja monesti aika ilottomaan suuntaan. Tälle kehitykselle on kuitenkin syntynyt vastavoimia, jotka lähtevät ruoan laadusta. Toistaiseksi maailmassa ilmeisesti tuotetaan ruokaa yli tarpeen, ja nälkä on enemmän jakelun kuin tuotannon ongelma. Nykyaikainen ruokalogistiikka hämmentää. Onko järkevää ja kestävän kehityksen mukaista, että ruokaa kuljetetaan ympäri maailman hintaedun nojalla, kauppa tarjoaa samoja tuotteita sesongista riippumatta tai että vauraan pohjoisen ihmiset syövät eteläisten merten kalat.

Maa antaa maiseman, kunhan sitä ei turmele. Luonto on muutakin kuin luonnonsuojelualue. Luontoa pidetään kansakunnan yhteisenä omaisuutena, mutta maisemamme on jakautunut ja koko ajan muutoksessa. Yleisesti erotellaan luonnon maisema ja kulttuurimaisema, joihin molempiin liittyy omat ilonsa ja ympäristöhuolensa. Kestävän kehityksen kulttuurisen ulottuvuuden tutkimuksissa on osoitettu, että maisema-arvomme ovat usein konservatiivisia ja ylläpitävät kehityksen myyttejä. Kuitenkin on enää harvoja ympäristöjä, jossa ihmisen kädenjälki ei näkyisi lainkaan ja ympäristöt ovat usein myös nopeassa muutoksessa, jolta vain luonnon suojelualueet säilyvät. Olemme kuitenkin riippuvaisia siitä mitä luontoympäristö meille tarjoaa, sen näkyvän maiseman lisäksi.

Maa antaa meille vakiintunutta elintilaa, johon rakennetaan koteja, toimistoja ja huvipuistoja. Tuloksena on nykyisin pääosin kaupunkirakentamista. Kestävästi rakennettu kaupunki ei ole enää kivierämaa viherlähiöineen, vaan kaupungille haetaan kestävyyttä limittäisistä luonto- ja kulttuurimaisemista, funktionaalisesta mosaiikista, jossa ruoka voi kasvaa seinillä ja katoilla ja ihmiset liikkuu ekotehokkaasti uusilla raiteilla tai raiteita kekseliäillä kimppakyydeillä. Kaupunkitila ei ole valmis ja siihen voi liittää mitä vilsimpiä utopioita, mutta kaupunki on myös ihmisen koti, kuten Taina Rajanti totesi oivaltavasti vuosituhannen vaihteen tienoilla väitöskirjassaan. Tämä asettaa myös rajoja, tietyn näyttämön ja muutoksen jarrun.

Osana kestävän kehityksen tutkimuksia minulla oli vuosituhannen vaihteen molemmin puolin mahdollisuus jatkaa matkaani vieraisiin paikkoihin. Saatoin perehtyä muun muassa eurooppalaiseen suurkaupunkiliikenteeseen, kaupunkien maankäyttöön ja julkisen liikenteen saatavuuteen. Nykyisenä Suomen ilmastopaneelin jäsenenä olen

ymmärtänyt, että juuri liikenteen alueella hiilipäästöjen vähentäminen on teknisesti kaikista lupaavin alue. Mutta ovatko nämä vähenemät silti toteutettavissa, jos liikkumisen tarve koko ajan vain kasvaa? Tekniikan alan tutkijat yrittävät visioida päästövähennyksiä opasteenaan ajatus, että ihmisten liikkumista ei saa rajoittaa, onhan vapaa liikkuvuus EU:n itseymmärryksen kulmakiviä. Voiko siis kaupunkirakenne muuttua tavallaan ”kylätyyppiseksi” niin, että palvelut ja työt saadaan pääsääntöisesti samasta kylästä? Kaupunkirakenteen kylämäiset piirteet ovat askarruttaneet minua yhä uudestaan, oltiin sitten millä mantereella tahansa.

Myös elinkeinoja pitäisi uudistaa ja tehdä ekotehokkaammiksi meillä ja muualla, mutta millaisilla sosiaalisilla muutoskustannuksilla tätä tehdään tai on tulevaisuudessa tehtävä. Euroopalla on kunnianhimoisia tavoitteita ilmastopolitiikassa. Eurooppa on virittänyt sisäänsä maailman laajimman päästökauppa-alueen. Ilmastonmuutoksen hillinnän on siis ajateltu tapahtuvan markkinavetoisesti; tähänastiset kokemukset ovat kyllä tältä osin melko lohduttomat. Hiiliverot ovat tässä nykyaikaisessa markkinaviritteisessä marssijärjestyksessä aivan ”mummojen puhetta”, mutta mahtaako tässä puheessa kuitenkin olla totuuden siemen. Nimittäin jos hiilitonnin hintaa ei saada ylös, ja suuri osa kansalaisista ei edes ymmärrä koko päästökauppa-järjestelmän dynamiikkaa, on kyseenalaista voiko järjestelmä ainakaan lyhyellä tai edes keskipitkällä aikavälillä toimia kovin tehokkaasti.

Lopulta jää jäljelle vain minä, joka pohtii näitä. Mutta kuinka suuri on minä pohtimaan näitä? Myös ”minää” pidetään nykyisin lähinnä projektina, siis muuttavana. Nykyisin minään kohdentuu kovin paljon paineita eikä vain maan ja ilman taholta. Elämää ja elämäntapoja normalisoidaan voimakkaasti samalla kun kuitenkin retorisesti halutaan moniarvoisuutta, monikulttuurisuutta ja suvaitsevaisuutta. Tästä paradoksisista näyttää tulevan aivan erityinen historiallinen ottelu Euroopassa. Jos ilmastonmuutoksen valossa katsoo asiaa, tilanne todella näyttäytyy sellaiselta kuin Michel Serres'n Luontosopimuksessa kuvaama Goyan taulu kertoo. Kaksi miekkailijaa lentohiekalla taistelevat intohimoisesti. Alustanaan heillä on upottava lentohiekka, johon he vajoavat pikkuhiljaa.

Maan ja ilmaston suojelussa meillä ei ole muuta turvaa kuin nykyaikaiset monitahoiset ja ristiriit-

Elämää ja elämäntapoja normalisoidaan voimakkaasti samalla kun kuitenkin retorisesti halutaan moniarvoisuutta, monikulttuurisuutta ja suvaitsevaisuutta. Tästä paradoksisista näyttää tulevan aivan erityinen historiallinen ottelu Euroopassa.

taisetkin minät sekä näiden muodostamat verkostot, joukot ja joukkovoima. Viime vuosisata tuotti hyvinvoinnin ja tasa-arvon edistäjäksi ja vartijaksi hyvinvointivaltion. Nyt tuo hyvinvointivaltio on kasvanut kehityksensä rajoille ja on epätodennäköistä, että se tuottaisi valmiita ratkaisuja ilmastopolitiikan haasteisiin. Toisaalta sillä voi olla keinoja enemmän kuin yhteiskuntaskeptikkona odotin parikymmentä vuotta sitten. Suomessa tästä on esimerkkinä ilmastolakiesitys, joka on tulossa eduskunnan käsittelyyn. Samalla on kuitenkin ilmeistä, että ei ole julkista tahoja jolle ilmastonhuolto voitaisiin delegoida, eikä professionaalista ryhmää, joka yksin ottaisi vastuun. Niinpä on minän ja hyvän kulttuuritahdon asia löytää sellaisia ratkaisuja, jotka ovat kohtuullisia ja tasapuolisia sosiaalisilta vaikutuksiltaan. Tämä on se mahdollisuus, mikä meillä yhä on vastata maan, ilman ja vedenkin haasteisiin.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tekijänä jään kuitenkin miettimään toimijan dilemmaa. Minkälaiset minät ovat tulevaisuuden haasteiden edessä, kun maa ja ilma ja vielä vedetkin otetaan lukuun. Ongelmat ovat niin mittavia, että minä alkaa helposti vaikuttaa aivan hytтын kokoiselta kaikesta nykyaikaisesta egon rakennuksesta huolimatta. Entäpä sitten yhteiskuntapolitiikka, ja sen tulevaisuussuuntautunut ala ilmastopolitiikka, minkä roolin se jättää yhteiskuntatieteilijälle? Helposti otettava rooli on ehkä kirpun kokoinen, voi kritisoida purevasti toisten toimia. Mutta entäpä jos haluaa koordinaattoriksi ilmastopoliittisiin interventioihin? Siinä tapauksessa täytyy lukea Ulrich Beckin teoksia vielä uudestaan ja kenties luoda kokonaan uutta yhteiskuntatieteellistä teoriaa riskien ominaisuuksista ja hallinnasta. Empiriaa meillä jo aika paljon on, mutta omaa teoriaa vähemmän.

ESA KONTTINEN

Ympäristösosiologian tutkimusryhmä Jyväskylässä

Ympäristösosiologia on kuulunut Jyväskylän sosiologian suosikki-tutkimusalueisiin pari vuosikymmentä. Alueen tutkimus käynnistyi täällä aivan 1980-luvun lopulla; Tapio Litmasen gradutyö ydinjätteen kaavaillun loppusijoituspaikan kiistoista valmistui vuonna 1990. Tapio aloitti uuden vuosikymmenen alussa tuntiopettajana sosiologian laitoksella jatkaen ympäristöteeman parissa. Yhdessä Tuomo Särkikosken kanssa hän perusti 1992 Sosiologipäiville ympäristösosiologian ryhmän. Olin itse kiinnostumassa yhä enemmän ympäristösosiologiasta tutkittuani vuosia intensiivisesti professioiden sosiologian teemoja. Väiteltäni loppuvuonna 1991 professioaihepiirin monografialla kaipasin uutta tutkimusaluetta vanhan rinnalle.

Ympäristösosiologian yleinen nousu laajalla rintamalla ajoitui noihin ja edeltäviin vuosiin. Ympäristö oli 1980-luvun kuluessa noussut yleiseen tietoisuuteen ja yhteiskuntatieteessä se tuli kuumaksi aiheeksi viimeistään Ulrich Beckin ja kumppaneiden toimesta 1980-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Ympäristöuhat ja suurvaarat työntyivät modernisaatiota tutkivan sosiologian ytimeen ja pian sosiologian keskeiset foorumit suorastaan tulvivat aihepiirin esityksiä. Jyväskylässä yhteiskuntatieteissä näihin haasteisiin reagoi sosiologian lisäksi yhteiskuntapolitiikka Marja Järvelän ja Markku Wileniuksen ilmastomuutosta koskevin tutkimuksin.

Kuten muuallakin yliopistoissamme, myös Jyväskylässä yhteiskuntatieteellisen ympäristökiinnostuksen viriäminen liittyi osaltaan 1980-luvun loppupuolen ja 1990-luvun taitteen ympäristöprotestien aaltoon, jota leimasivat vanhojen metsien suojelukonfliktit periferiassa ja kulttuurirakennusten suojelukiistat suurissa kaupungeissa. Ensimmäiset ympäristösosiologian gradut ilmensivät tätä hyvin. Gradunsa ohella Tapio oli kerännyt harjoittelutyönään Martti Siisiäisen

Research group of environmental sociology in Jyväskylä

Kirjoitus on julkaistu alun perin YHYS-verkkosivuilla 2013.

Research in environmental sociology began at the University of Jyväskylä at the end of the 1980s, in connection to the overall rise in environmental consciousness and the works of Ulrich Beck and others. The increasing interest in the environment in the social sciences was also due to waves of environmental protest concerning the conservation of old forests and cultural heritage. This attracted young scholars especially and a large number of Master's theses were written in environmental sociology. External funding facilitated the formation of a research group that had the research seminar as its core – a combination of a reading circle, project meetings, and student supervision. As professor emeritus Esa Konttinen writes, the research group was exceptionally colloquial and extended beyond the lecture halls, with peer learning taking place for instance on joint hiking trips. The text was originally published on the website of the Finnish Society for Environmental Social Science in 2013.

ohjauksessa Luonnonsuojeluliiton piirijärjestöiltä aineiston käynnissä olevista ympäristökonflikteista. Teema-alueella Leena Suopajarvi aloitti gradu-työnä väitöskirjaan johtaneen Vuotos-konfliktin tutkimuksensa. Ajankohdan protestit tempasivat minutkin konfliktien tutkimukseen. Kohdallani asiaan myötävaikutti se, että asuinpaikkakunnallani Säynätsalossa leimahti paikallinen kiista, joka suorastaan haastoi sosiologiseen tarkasteluun. Asukkaat ottivat äänekkäästi kantaa paikallisiin ympäristöpulmiin ja vähät välittivät paikkakunnalla siihen saakka tiukasti ja jäykästi valtaa pitäneestä kunta-oligarkiasta. Miten se oli äkkiä mahdollista niin ettei valtaapitävillä ollut yrityksistään huolimatta mitään mahdollisuutta pysäyttää vyöryä? Koetin vasta kysymykseen artikkelillani Ari Lehtisen ja Pertti Rannikon toimittamassa teoksessa *Pasilasta Vuotokselle – Ympäristöliikkeen uusi aalto* (Gaudeamus, 1994). Teos kokosi maamme yliopistoissa toimivia yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta tekeviä tutkijoita yhteiseen kirjaprojektiin. Jyväskylästä teokseen osallistuivat kirjoituksillaan lisäseni Tapio Litmanen ja Leena Suopajarvi.

Nuorten tutkijoiden (itse olin jo melkein neljävitonon) ympäristöherääminen oli ympäristösosiologian nousun avaintekijä Jyväskylässä. Motivoituneita graduvaiheen opiskelijoita ilmaantui nopeasti lisää, ja pian kokonainen laudaturseminaariryhmä koostui pelkästään ympäristösosiologian aihepiirintöistä. 1990-luvun alkuvuosina Marja Ylönen, Matti Nieminen, Ilkka Virmasalo, Päivi Peltomäki (Lahdenmäki) ja Kimmo Saaristo tulivat ryhmään gradututkimuksineen. Saatuani Suomen Akatemialta apurahan paikallisten ympäristökonfliktien tutkimukseen avautui mahdollisuus pitkäjänteisempään työhön. Tapio suoritti lisensiaatin tutkinnon ydinjätetutkimuksillaan 1994 ja hänen kanssaanideoimme ryhmän toimintaa, organisoimme julkaisuja, ja toimimme opiskelijatöiden ohjaajina.

Tutkimme ydinjätteen loppusijoituskonflikteja (Tapio Litmanen), Vuotos-konfliktia (Leena Suopajarvi), Päijänne-liikettä (minun lisäksi Marja Ylönen), Vaarunvuori-konfliktia (minä), rantojensojeluohjelman ristiriitaisuutta Keski-Suomessa (Matti Nieminen), henkilökohtaista ekologiaa (Kimmo Saaristo), Luonnonsuojeluliiton Jyväskylän yhdistysten ristiriitoja 1970-luvulla (Ilkka Virmasalo) ja ympäristönsuojelusihteereiden työtä (Kimmo Saaristo ja minä) puun ja kuoren välissä,

Yhteiskuntatieteellisen ympäristökiinnostuksen viriäminen liittyi osaltaan 1980-luvun loppupuolen ja 1990-luvun taitteen ympäristöprotestien aaltoon, jota leimasivat vanhojen metsien suojelukonfliktit periferiassa ja kulttuurirakennusten suojelukiistat suurissa kaupungeissa.

kuten Kimmo Saaristo artikkelin otsikoi. Melkopian ryhmä käsitti graduseminaarilaisia ja koke-neempia tutkijoita yhteisessä seminaariryhmässä. Projektitutkimus ja graduseminari muodostivat kiinteän kokonaisuuden: yhteinen nimittäjä oli ympäristösosiologian tutkimusryhmä. Mukaan tuli lisää graduvaiheen opiskelijoita ja sitä myöten myös aiheet monipuolistuivat.

Ryhmä julkaisi ensimmäiset tuotokset 1993 *Janus-lehdessä* (Tapio Litmanen, Päivi Lahdenmäki, Sanna Lahtinen, Aki Laine, Marja Ylönen) ja 1994 sosiologian julkaisusarjassa sekä mainitussa Ari Lehtisen ja Pertti Rannikon toimittamassa *Pasilasta Vuotokselle -teoksessa*. Päijänne-liikkeen tutkimukseni ”Päijänne puhtaaksi – reitit vedet raikkaammiksi” julkaistiin myös 1994 (Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja 57 /1994). Kirjoituksistamme (Matti Nieminen, Tapio Litmanen ja minä, täydennettynä yhteiskuntapolitiikan ilmastotutkijan Markku Wileniuksen artikkelilla) koottiin *Sociologia-lehden* ympäristösosiologian teemanumero (4/1996). Tapion kanssa toimittamamme *Ekokuntia ja ökykuntia* julkaistiin 1996 (SoPhi), ja neljän tutkijan artikkelikokoelma *All Shades of Green* vuonna 1999 (SoPhi). Tapio Litmanen toimitti yhdessä Pekka Hokkasen ja Matti Kojon kanssa kokoomateoksen *Ydinjäte käsissämme* (SoPhi 1999). Kokoomakirjojen ja monografioiden lisäksi julkaisimme alan tieteellisissä lehdissä sekä muiden toimittamissa kokoomateoksissa artikkeleita. Osallistuimme (Marja Ylönen, Tapio Litmanen ja minä) artikkeleillamme *Kaj Ilmosen ja Martti Siisiäisen toimittamaan teokseen Uudet ja vanhat liikkeet* (Vastapaino, 1998).

Onnistuin saamaan lisää tutkimusrahoitusta Suomen Akatemialta 1990-luvun jälkipuoliskol-

la, mikä osaltaan mahdollisti tutkimusryhmämme toiminnan jatkumisen laajalla rintamalla. Sain avukseni siviilipalvelusmies Jukka Peltokosken, joka avusti Suomen luonnonsuojeluliiton paikallisaktivisteja koskevassa tutkimuksessani (*Ympäristökansalaisuuden kyläsepat*, SoPhi 1999). Sen vielä ollessa käynnissä suunnittelimme uutta tutkimusta, tällä kertaa kohteena oli 1990-luvun nuorten ympäristöradikalismi ja eläinoikeusliike sen keskiönä. Jukalla oli yhteyksiä nuorten toimintaryhmiin, joiden luottamusta hän nautti. Ilman häntä empiirinen aineistonkeruu olisi luultavasti ollut mahdotonta. Nyt onnistuimme hankkimaan melko ainutlaatuisen kyselyaineiston aktivisteilta Jukan kiertäessä aktivistien kokoontumisissa lomakepinot mukanaan. Tutkimuksemme (Konttinen & Peltokoski, *Ympäristöprotestin neljäs aalto. Eläinoikeusliike ja nuorten ympäristöradikalismi 1990-luvulla*, SoPhi 2004) saikin sitten osakseen huomiota. Kiinnostukseni modernin ympäristöliikehännän dynamiikkaan ja modernin kauden vaiheisiin Suomessa näkyvästi niin tässä kuin muissakin monografioissani ja artikkeleissani.

Onnistuin saamaan lisää tutkimusrahoitusta Suomen Akatemialta 1990-luvun jälkipuoliskolla, mikä osaltaan mahdollisti tutkimusryhmämme toiminnan jatkumisen laajalla rintamalla.

Innostustamme kuvaa hyvin toimintamme kokonaisvaltaisuus. Keskustelimme ympäristöasioista ryhmässämme ja tietenkin seurasimme muualla ympäristötutkimuksen rintamalla tapahtuvaa. Perustimme nuoreen Internet-maailmaan omat ympäristöprojektin kotisivumme, joilla esittelimme toimintaamme ja julkaisujamme. Kotisivut löytyvät edelleen google-haulla ja sisältävät tarkkaa tietoa ryhmästä ja tutkijoista 1990-luvulla ja 2000-luvun taitteessa; 2000-luvun alun jälkeen emme kuitenkaan enää olleet riittävän resurssoituneita sivuja päivittämään.

Koska yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kenttä oli kehittyvässä vaiheessa, kutsuim-

me paljon vierailijoita kotimaasta ja ulkomailta. Timo Järvikosken, Pertti Rannikon, Ari Lehtisen ja useiden muiden tutkimuksista haluttiin kuulla myös livenä Jyväskylässä. Ympäristösosiolegian, yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksen ja yhteiskuntapolitiikan yhteistyönä saimme vieraiksi muun muassa Karl-Werner Brandin, James Jasperin, Andrew Jamisonin, Riley Dunlapin, Eugene Rosan, Arthur Molin ja Fredrick Buttelin. Esimerkiksi Karl-Werner Brandin perinpohjaiset luennot Jyväskylässä syventyivät entisestään yhteisen juna-matkan aikana Jyväskylästä Rovaniemelle, missä Martti Siisiäisen organisoimassa kansainvälisessä kesäkoulussa keskustelut yhteiskunnallisista liikkeistä ja ympäristökysymyksistäkin jatkuivat isolla porukalla Lapin yöttömässä yössä.

Panostimme myös opetukseen ja ohjaukseen. Ympäristösosiolegian seminaariryhmä oli opetuksen perusta, jossa yhdessä opiskelimme ja ohjasimme toisiamme. Seminaarit olivat yhdistelmä luku-piiriä, projektitapaamisia ja eri tasoista ohjausta. Opettajien ja opiskelijoiden raja-aitaa yritettiin madaltaa eri keinoin. Myöhemmin organisoimme luentosarjat aineopintotasolle. Niissäkin sovellettiin opiskelijoiden osallistamista eri pedagogisin keinoin. Tutkintovaatimuksiin sisällytettiin eri opintotasoille kursseja aihepiiristä. Näin ympäristösosiolegiasta jäi pysyvä jälki Jyväskylän sosiologiaan.

Emme jääneet komeroihimme yliopiston seinien sisään. Teimme retkiä luontokohteisiin, kuten Päijänteelle veneelläni, patikkaretkiä Muuratsalon kallioille, läheisiin kansallispuistoihin ja muun muassa Viitasaaren luontokohteisiin, joissa oppaanamme oli ryhmäämme kuulunut paikallinen metsänsinööri Matti Kuurne. Retket olivat hauskoja ja virkistäviä irtiottoja tutkimuksen arkipäivästä. Muistan, kun paluulähtömme päiväretkeltämme Helvetinkolulta hieman viivästyi ja eräs ryhmän jäsenistä uhkasi myöhästyä sopimaltaan tapaamiselta samana iltana. Kännykätäkään eivät olleet vielä aina mukana matkassa, kuten nykyisin, tai sitten ne eivät kaukana korvessa toimineet. Niinpä juoksimme polkua pitkin usean kilometrin matkan autoillemme, me muut silkasta solidaarisuudesta deittaajaa hoputtaen, jotta tärkeä tapaaminen ei menisi pieleen.

Joukkomme laajeni ja muun muassa kaupunkitutkija Terttu Nupponen tuli ryhmäämme. Loimme tutkimuksellisia suhteita oman oppiaineemme

Jyväskylän yliopiston ympäristö-
sosiologian tutkimusryhmää
Mattilanniemen sillalla joskus
1990-luvun lopulla. Vasemmalta
oikealle Tapio Litmanen, Matti
Nieminen, Martti Kaunistmaa,
Marja Ylönen, Minna Heikka,
Esa Konttinen ja Jukka Peltokoski.
Kuva: Esa Konttinen.

ja laitoksen ulkopuolelle, historian laitokselle sekä myös luonnontieteiden puolelle Päijänteen vesitutkijoihin – olin heihin tutustunut Päijänne-liikettä koskevan tutkimukseni aikana. Sieltä suunnalta ryhmäämme hakeutui biotieteissä myöhemmin väitellyt Kari Muje. Erityisen maininnan ansaitsee yhteistyömme Keski-Suomen ympäristökeskuksen kanssa. Useampikin gradu sai alkunsa ympäristökeskuksen aloitteesta. Yhteistyö oli hedelmällistä; me teimme tutkimusta tutkimuksen ehdoilla eikä rahallisesti avustanut osapuoli siihen puuttunut. Uskon, että myös Risto Palokankaan johtama ympäristökeskus oli saamiinsa tutkimuksiin tyytyväinen.

Ympäristökeskuksen aloitteesta alkunsa saaneista graduista Matti Niemisen työ *Rantojensuojeluohjelma – kilpailevia tulkintoja ja vertautumatonta rationaalisuutta* (Sosiologian laitoksen julkaisuja 11/1994) sai Westermarck-seuran vuoden parhaan sosiologian gradun palkinnon. Matti kävi Oulun sosiologipäivillä pokkaamassa palkinnon nukuttuaan yönsä asemahallin puisella penkillä – liekö ollut hotelleissa täyttä, vai aseman penkki muuten vain riittävän hyvä paikka yöpymiseen. Matti Niemisen ohella ryhmästäimme Kimmo Saaristo sai Westermarck-seuran palkinnon tutkimuksellaan *Henkilökohtainen ekologia. Onko vihreä elämäntapa vastausyritys moderniin?* (Sosiologian laitoksen julkaisuja 58/1994). Keski-Suomen ympäristökeskus palkitsi Natura-ohjelmaa koskeneen Susanna Kijärven gradututkimuksen *Paljon melua Naturasta* (Sosiologian julkaisuja 69 /2002).

Yhteistyö ympäristökeskuksen seuraajan ELY-keskuksen ympäristöpuolen kanssa jatkuu edelleen: Päijänteen biosfäärihanketta koskeva Satu Savannon sosiologian gradu valmistuu näinä päivinä. Yhteistyötä on vuosien varrella tehty Jyväskylän kaupungin, jätehuolto-yhtiöiden, liikenneministeriön ja entisen kauppa- ja teollisuusministeriön kanssa.

Tapio ja Marja saivat tutkimusrahoitusta hankkeilleen sekä nimityksiä opetustehtäviin Jyväskylässä, toiset muissa yliopistoissa. Pirita Juppi, Jukka Peltokoski ja Miikka Pyykkönen toimittivat kokoomateoksen *Liike-elämää* (SoPhi 2003). Ryhmäämme ja sen liepeille tuli jatko-opiskelijoita, kuten Aino Palmroth, joka väitteli Jyväskylässä 2004 tuulivoimatutkimuksellaan, Ilkka Kauppinen, jonka väitöskirja *Moraalitalous* (Vastapaino) valmistui 2004, ja Miikka Salo, joka väittelee näinä päivinä uusiutuvaa energiaa koskevalla tutkimuksellaan. Jukan

Ympäristösosiologian seminaari-ryhmä oli opetuksen perusta, jossa yhdessä opiskelimme ja ohjasimme toisiamme. Seminaarit olivat yhdistelmä lukupiiriä, projektitapaamisia ja eri tasoista ohjausta.

kanssa jatkoimme liikkeiden tutkimusta ja julkaisimme vuonna 2010 e-kirjan *Verkostojen liikettä* (Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali). Luulisin, että hyvinkin yli puolen sataa ympäristöaiheista gradu on tähän mennessä valmistunut sosiologian yksikössä, monetkin varsin laadukkaita. Julkaisimme niistä joitakin sosiologian julkaisusarjassa.

Sosiologinen tutkimustieto voi lisätä ymmärrystä niistä mekanismeista jotka tuottavat uhkia ympäristölle, sekä myös niistä, jotka auttavat ratkomaan ongelmia.

1990-luvun ydinryhmästämmme lähes kaikki ovat väitelleet, Tapio Litmanen ydinjätteiden loppusijoitusta koskevalla tutkimuksellaan *The Struggle Over Risk* Jyväskylässä 2001, Leena Suopajarvi Vuotos- ja Ounasjoki -konflikteista Lapin yliopistossa (2001), Kimmo Saaristo tutkimuksellaan *Avoin asiantuntijuus* (2000) Helsingin yliopistossa, ja Marja Ylönen tutkimuksellaan ympäristöririkoksista Jyväskylässä puolitoista vuotta sitten. Ilkka Virmasalo väitteli Jyväskylässä 2002 työpoliittisella aiheella. Lisensiaatin tutkinnon suorittivat Tapio Litmanen lisäksi Matti Nieminen ja Marja Ylönen 1990-luvulla, Jukka Peltokoski 2000-luvun puolella. Ryhmämme tarjosi kasvualustan tai tukijalan – kenelle suuremmissa, kenelle pienemmässä määrin – usealle tutkijan- ja opettajanuralle, niin ympäristöteeman alueella kuin muillakin sosiologian ja yhteiskuntatieteen tutkimuskentillä. Melkein kaikki väitelleet ovat yliopistollisissa opetus- tai tutkimustehtävissä.

Ympäristökongfliktit ja -liikkeet, niiden lähihistorian ja dynamiikan ymmärtäminen, valtiolliset ympäristöhankkeet (rantojensuojeluohjelma, Natura-ohjelma), energiakysymysten yhteiskunnalliset ulottuvuudet sekä ympäristöririkokset ovat kuuluneet jyväskyläläisen ympäristösosiologian keskeiseen aihekenttään. Selkeä 2000-luvun trendi on ollut kansainvälistyminen, jota ovat edistäneet ennen muuta Tapio ja Marja: kummallakin on kotimaisten verkostojen ohella kansainvälisiä yhteistyökumppaneita ja nippu julkaisuja kansainvälisillä areenoilla. Heillä on myös gradu- ja jatko-opiskelijoita omissa hankkeissaan. Ympäristösosiologiaan

kuuluvia gradututkimuksia tehdään myös vuonna 2007 toimintansa aloittaneessa Kansalaisyhteiskunnan asiantuntijuuden maisteriohjelmassa.

Ympäristösosiologian tutkimusryhmämme, tai ympäristöprojektimme, kuten sitä aluksi nimitimme, oli 1990-luvulla ja sen jälkeenkin tutkijaurani mielenkiintoisinta vaihetta. Työmme ei ollut mitään pakkopuurtamista tai julkaisupisteiden ulko-kohtaista haalimista – nykyisiä laskentamalleja ei onneksi tuolloin vielä ollut keksittykään. Olimme integroitunut ryhmä ja teimme tutkimusta korkealla motivaatiolla. Tuo motivaatio nousi ymmärryksestä, että ympäristön säilyminen terveenä on niin ihmisten kuin muidenkin eliöiden hyvinvoinnin keskeinen edellytys. Koimme, että sosiologinen tutkimustieto voi lisätä ymmärrystä niistä mekanismeista jotka tuottavat uhkia ympäristölle, sekä myös niistä, jotka auttavat ratkomaan ongelmia. Voin sanoa, että elimme tutkimusta. Ryhmästämmme muodostui vahva yhteisöllinen resurssi siinä toimiville tutkijoille ja opiskelijoille. Se oli samalla kertaa motivaatio-, tieto-, keskustelu- ja kokonaisvaltaisuudessaan jopa elämäntapayhteisö. Työmme 1990-luvulla elää tänään tuoreina tutkimuksina ja uusina avauksina.

II

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehitys 2000-luvulla

Environmental social research in rigid university structures in Helsinki

The position of environmental social science in Finland is paradoxical. On one hand, it is much less visible in national science policy and institutions than one would expect from the ever-worsening state of the environment. On the other hand, the field is thriving under the auspices of mainstream traditional disciplines. I argue that environmental social science in Finland is like the secret lover who procreates successfully in extra-marital affairs among established academic circles. Environmental social scientists attract external research funding, publish scientific articles, and produce PhDs – even if most funding programs, publishing venues, and disciplines carry labels other than environmental social science. My career path in two large Finnish universities is a case in point highlighting the paradox. It is a tortured success story of environmental social science in the rigid structures of two large universities that have systematically prevented the field from becoming an established part of the university.

JANNE I. HUKKINEN

”Ympäristöpolitiikka ei ole valtiotieteiden ydintä” – yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus jäykissä yliopistorakenteissa

Kutsukirje tämän kirjan kirjoittajille sisälsi ajatusparin, joka sekä inspiroi että huolestuttaa: ”Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on äärimmäisen ajankohtaista [...]. Alaa on pitkään pidetty tulevaisuuden alana”. Otin tutkijanurani ensimmäiset askeleet 40 vuotta sitten, jolloin yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus oli äärimmäisen ajankohtaista ja sitä pidettiin tulevaisuuden alana. Onko yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus kuin fuusioenergia, joka on vuosikymmenien ajan ollut ajankohtaista ja toteutumassa ihan kohta?

Kyllä ja ei. Toisaalta yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen jäljet Suomen tiedeinstituutioissa ovat vaatimattomammat kuin mitä oli odotettavissa 40 vuotta sitten. Vaikka ympäristön tila on kriisiytynyt huomattavasti odotettua nopeammin ja enemmän, tutkimusala näkyy esimerkiksi Suomen Akatemian toimikuntien ja paneelien organisoitumisessa yhä kovin heikosti. Toisaalta ei voi sanoa, että yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus olisi ajautunut marginaaliin. Alan tutkimusta kyllä tehdään vakiintuneiden tiedeinstituutioiden sisällä, mutta tyypillisesti reunoilla ja rajapinnoilla, kytkeytyneenä osaksi perinteisten tieteenalojen valtavirtaa.

Jos suomalaisen tiedemaailman vakiintuneet rakenteet ovat avioliittoja, on yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus kuin salarakas, joka lisääntyy menestyksellisesti ulkoaviollisissa suhteissa. Tutkimusrahoitusta on saatu, artikkeleita on julkaistu ja tohtoreita on tuotettu, vaikka rahoitusohjelmat, julkaisukanavat ja tieteenalat ovat usein nimellisesti kaikkea muuta kuin yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta – tärkeänä poikkeuksena kuitenkin viime vuosien strategisen tutkimuksen hankkeet.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen samanaikainen heikko näkyvyys ja vahva vaikuttavuus on paradoksi. Urani suomalaisessa tiedemaailmassa on paradoksin ruumiillistuma. Uratarinani Suomen suurimpiin lukeutuviin yliopistoissa, Teknillisessä korkeakoulussa (TKK, josta sittemmin tuli osa Aalto-yliopistoa) ja Helsingin yliopistossa (HY), valottaa paradoksia voimakkaassa kontrastissa. Se kertoo yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen menestystarinaa kahden ison yliopiston jäykissä rakenteissa, jotka ovat systemaattisesti esittäneet tutkimusalan juurtumisen ja jatkumisen osana yliopiston vakiintuneita toimintoja. Näännytys koskee sekä alan professuurin että sen tarjoaman opetuksen asemaa yliopistossa.

KODITON OPPITUOLI

Koska yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on luonteeltaan tieteidenvälistä, se verkostoituu. Ison yliopiston jäykissä rakenteissa tämä johtaa helposti institutionaaliseen kodittomuuteen. Kodittomuus voi olla sisällöllistä, jolloin oppituolille kyllä löytyy hallinnollinen koti yhdestä tiedekunnasta tai osastosta, mutta tuo koti kokee oppituolin tutkimuksen ja opetuksen kytkeytyvän liian heikosti toimintaansa. Kodittomuus voi olla myös rakenteellista, jolloin oppituoli kuuluu organisatorisesti useampaan hallintokuntaan, joista jokainen kokee verkostoituneen oppituolin olevan virtaviivaisen hallinnon marginaalinen häirikkö. TKK:ssa oppituolini oli ensimmäisellä ja HY:ssä toisella tavalla koditon.

Toimin vuosina 1999–2008 TKK:n rakennus- ja ympäristötekniikan osaston ympäristönsuojelun professorina, erityisalanani ympäristöstrategiat ja teknologian arviointi. Vaikka oppituoli sijaitsi hallinnollisesti rakennus- ja ympäristötekniikan osastolla, korosti rehtori virkaan astuessani tehtävän laaja-alaisuutta ja monitieteisyyttä. Hänen mukaansa uuden viisivuotisen ympäristönsuojelun professorin keskeinen tehtävä oli tarjota TKK:n kaikille teekareille vähintään johdantotasoinen ymmärrys tekniikan kytkennöistä ympäristöön, yhteiskuntaan ja kestävään kehitykseen. Jos menestyisin tutkimuksessa ja opetuksessa, olisi viran vakinaistaminen ilmiselvää viisivuotiskauden jälkeen.

Muodollisesti kaikki meni erinomaisesti. Johdattamani ympäristönsuojelun laboratorio kasvoi professorin ja assistentin parivaljakosta professorin,

2–3 tutkijatohtoria ja 4–6 väitöskirjatutkijaa käsitteväksi tutkijaryhmäksi. Tohtoreita valmistui ohjauksessani kuusi. Ulkopuolista tutkimusrahoitusta ryhmäni haali kokoon lähes 2,5 miljoonaa euroa.

Ensimmäisen viisivuotiskauden lähestyessä lopuaan rakennus- ja ympäristötekniikan osaston johtaja tiedusteli, miksi tutkimukseni keskittyi yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen ja teknologian arviointiin eikä rakentamisen elinkaarivaikutuksiin. Samanlaisia tiedusteluja tuli myös uudelta rehtorilta, joka hänkin oli lähtöisin samalta osastolta. Virkani vakinaistamista valmisteleva työryhmä pyysi minulta kirjallisen selvityksen ”siitä, mihin suuntaan aion viedä ympäristönsuojelun toimintaa TKK:ssa ja erityisesti siitä, miten aion ottaa huomioon rakentamistoiminnan”.

Annoin selvityksen. Viittasin siinä ympäristönsuojelun, ympäristöstrategioiden ja teknologian arvioinnin hyvään menestykseen ja lupaaviin tulevaisuuden näkymiin nimenomaan koko korkeakoulua palvelevana oppiaineena, kuten edellisen rehtorin kanssa oli sovittu. TKK:n tieteellinen neuvosto kiitelti minua ympäristönsuojelun opetuksen, tutkimuksen ja ulkopuolisen rahoituksen voimakkaasta kehittämisestä ja esitti rehtorille ympäristönsuojelun professuurin vakinaistamista. Rehtori päätti strategisiin syihin vedoten jatkaa virkaa uudella 5-vuotiskaudella.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen samanaikainen heikko näkyvyys ja vahva vaikuttavuus on paradoksi.

Koska rakentamisen elinkaariarviointi oli TKK:n muttei minun visioni professuurin mielekkäästä toimenkuvasta, ryhdyin varmuuden vuoksi työnhakuun. Päädyin HY:oon. Ympäristöstrategiat ja teknologian arviointi oppiaineena katosi TKK:sta.

HY:n ympäristöpolitiikan professorina olen toiminut vuoden 2008 syksystä alkaen. Minut nimettiin kolmeen tiedekuntaan, valtiotieteelliseen, bio- ja ympäristötieteelliseen ja maatalous-metsätieteelliseen, koska yliopiston johdon vuonna 2001 perustaman professuurin ala katsottiin tieteenaloja leikkaavaksi. Tehtävä on osoittautunut urani pit-

käaikaisimmaksi ja palkitsevimaksi. Olen voinut ylläpitää noin kymmenen tutkijan vahvuista senioritutkijoista, tutkijatohtoreista ja väitöskirjatutkijoista koostuvaa monialaista tutkijaryhmää, opettaa kotitiedekuntieni kandi- ja maisteriohjelmassa, viime vuosina myös niiden yhteisessä ympäristömuutoksen ja globaalien kestävyiden maisteriohjelmassa. Vuoden 2025 lopussa tulee ohjauksessani väitelleeksi 18 tohtoria. Ryhmän yhteenlaskettu ulkopuolinen tutkimusrahoitus on yli 10 miljoonaa euroa.

Koska saavutan pakollisen eläkeiän vuoden 2025 lopussa, tiedotin hyvissä ajoin yliopiston johtoa ympäristöpolitiikan professuurin tehtävistä. Ison yliopiston useaan tiedekuntaan sijoittuvan professuurin täyttäminen vaatii kuitenkin tavallista enemmän hallinnollista ennakovalmistelua. Lähetin syksyllä 2022 kolmen kotitiedekuntani dekaaneille ja varadekaaneille viestin, jossa kerroin eläköitymisteni aikataulusta sekä ympäristöpolitiikan professuurin keskeisistä opetusvelvollisuuksista yliopiston kahdessa kandiohjelmassa, kahdessa maisteriohjelmassa ja kahdessa tohtoriohjelmassa. Kuvasin, kuinka mahdollisuudet hoitaa alan opetus ilman alan professuuria olivat rajalliset, koska ympäristöpolitiikan professuureja HY:ssä oli oman professuurini lisäksi vain kaksi, kaupunkien ympäristöpolitiikan ja Venäjän ympäristöpolitiikan professuuri, jotka nekin kahdessa eri tiedekunnassa.

Viestiäni seurasi täydellinen radiohiljaisuus. Huolestuneiden työtoverieni pyynnöstä pidetyssä palaverissa valtiotieteellisen tiedekunnan johdon kanssa kävi ilmi, että dekaanit eivät halunneet keskustella ympäristöpolitiikan professuurin jatkosta ja että ”ympäristöpolitiikka ei lukeudu valtiotieteellisen tiedekunnan ydinalueisiin”. Satunnaisissa käytäväkeskusteluissa bio- ja ympäristötieteellisen ja maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan varadekaanien kanssa kävi puolestaan ilmi, että ympäristöpolitiikan verkostomainen professuuri oli heille hallinnollisesti ongelmallinen ja kuului ensisijaisesti valtiotieteellisen tiedekunnan vastuun.

Nyt huolestuin minäkin. Lähetin vuoden 2023 alussa ympäristöpolitiikan professuurin tilannetta kuvaavan viestin HY:n hallituksen puheenjohtajalle, kanslerille, rehtorille ja vararehtoreille. Samalla muistutin yliopiston ylintä johtoa siitä, kuinka suuri painoarvo yliopiston strategiassa annetaan kestäväälle kehitykselle: HY on ”vastuullisuuden ja kestävyiden edelläkävijä” ja aikoo olla ”vuon-

na 2030 kansainvälisesti tunnettu ja houkutteleva monialainen kestävyystutkimuksen ja -opetuksen keskittymä”. Rehtori kiitti tiedosta mutta totesi, ettei rehtori voi ottaa kantaa tiedekuntien suunnitelmiin täytettävistä professuureista.

Yliopistot, varsinkin suuret ja vanhat sellaiset, jakautuvat hallinnollisesti perinteisten tieteenalojen mukaisesti.

HY:n rehtorin mielestä siis ympäristöpolitiikan professuurin jatkosta päättäminen kuuluu professuurin kolmen kotitiedekunnan dekaaneille, joiden jokaisen mielestä päätös vastuu kuuluu kahden muun tiedekunnan dekaaneille. Keväällä 2024 sain ilmoituksen esihenkilöltäni, että ympäristöpolitiikan oppituoli lakkautetaan.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen professuurien kohtalo TKK:ssa ja HY:ssä heijastelee tieteidenvälisyyttä käsittelevän tutkimuksen havaintoja. Yliopistot, varsinkin suuret ja vanhat sellaiset, jakautuvat hallinnollisesti perinteisten tieteenalojen mukaisesti. Vaikka tieteenalat ja yhteiskunnalliset haasteet on totuttu pitämään erossa toisistaan, on hyvä muistaa, että perinteiset tieteenalat ovat alun perin nousseet vastauksina yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Esimerkiksi matemaattikka pyrki alun perin ratkaisemaan kirjanpidon ja sosiologia industrialismin ongelmia. Toisin kuin yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus, vanhat tieteenalat eivät enää puhuttele tämän päivän suurin yhteiskunnallisia haasteita, joihin vaikkapa EU:n ja Suomen Akatemian kaltaiset suuret tutkimusrahoittajat hakevat rahoitusohjelmillaan vastauksia. On vaikea kuvitella, että esimerkiksi EU julistaisi ”insinööritieteiden” tai ”rakentamisen” olevan suuri yhteiskunnallinen haaste tai Strategisen tutkimuksen neuvosto nostaisi ”valtiotieteet” tai ”sosiologian” keskeiseksi strategiseksi teemaksi. Vanhat tieteenalat eivät yliopistoissa ole niinkään intellektuaalisen toiminnan kuin vallankäytön pesäkkeitä.

Toki Suomen yliopistoista löytyy poikkeuksia, joissa perinteisten tieteenalojen valta on horjunut. Itä-Suomen yliopisto on esimerkki isommas- ta ja LUT-yliopisto pienemmästä yliopistosta, jossa yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on

vahvistunut näyttävästi viime vuosina. Lienevätkö etäinen sijainti ja pieni koko pakottaneet profiloitumaan suhteessa pääkaupunkiseudun yliopistoihin?

Vallankäyttö selittää kuvaamani professuurien institutionaalisen haurauden. TKK:n johdon oli resurssipaineissa tehtävä ”strategisia” päätöksiä, joiden tarkoituksena oli vahvistaa rakennus- ja ympäristötekniikan kapeaa ydintä karsimalla rönsyt. Ympäristönsuojelun oppituolin määräaikaisuus oli tulosvastuuseen nojaava ohjauskeino rönsyjen kitkemiseksi: joko keskität toimintasi viidessä vuodessa rakentamisen teknistieteelliseen elinkaariaanlyysiin tai lähdet ulos.

HY:n ympäristöpolitiikan professuuri kaatuu sekin resurssipaineiden seurauksena, mutta vallankäytön prosessi on erilainen. Oppituolin hallinnollinen verkottuminen avaa johdolle vaivattoman mahdollisuuden päättää jättämällä päättämättä. Jokainen professuurin jatkosta vastaava taho voi vedota siihen, että verkostomainen oppituoli on itse asiassa jonkun toisen osapuolen vastuulla, että oppituolin kahden kolmasosan palkka on liian iso lisätaakka yhden osapuolen kannettavaksi, ja että kolmasosapalkan poistaminen yhden osapuolen kuluista on juuri sopiva säästökohde.

Missä vanhat tieteenalat ovat vallan pesäkkeitä, tapahtuu yliopistojen kiinnostavin intellektuaalinen toiminta jossain luutuneiden rakenteiden reunoilla ja väleissä.

Missä vanhat tieteenalat ovat vallan pesäkkeitä, tapahtuu yliopistojen kiinnostavin intellektuaalinen toiminta jossain luutuneiden rakenteiden reunoilla ja väleissä. Vain niissä pystytään vastaamaan yhteiskunnan suuriin tiedeidenvälisiin haasteisiin kuten ilmastonmuutokseen ja luontokatoon. Yhteiskuntatieteelliset ympäristötutkijat muodostavat keskeisen osan tästä vaikuttavien väliinputojen joukosta. Nyt on hyvä hetki hahmottaa alan toimijajoukkoa.

Tähän asti yhteiskuntatieteelliset ympäristötutkijat ovat olleet vanhojen tieteenalojen kasvatteja, jotka uransa käännteissä ovat suuntautuneet tiedeidenvälisiin ympäristöteemoihin. Nyt Suomessa ol-

laan kuitenkin hyvää vauhtia kouluttamassa uutta yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ammattikuntaa, joka perustutkinnosta alkaen saa yhteiskuntatieteellisen ympäristöalan tiedeidenvälisen koulutuksen. Kun he siirtyvät töihin jäykkiin yliopistorakenteisiin, edellä kuvatut jännitteet voivat pahimmillaan kärjistyä, jos heidät pyritään pakottamaan perinteisten tieteenalojen muotteihin. Jännitteet voivat myös lieventyä, jos yhteiskuntatieteelliset ympäristötutkijat osaavat tehdä älyllisesti uudistavaa myyräntyötä vanhojen tieteenalojen sisällä.

LIIAN SUOSITTU KOULUTUSOHJELMA

Yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen tukeutuvat tiedeidenväliset koulutusohjelmat joutuvat nekin jäykkien yliopistorakenteiden pakottamaan ryhtiliikkeeseen. Niiden kohtalo on kuin lahjakkaiden oppilaiden kohtalo koulussa ennen vanhaan. Häiriköksi tulkittu neropatti jäi luokalle tai suoritti koulun ennätysajassa loppuun, turhautuneena ja vailla opettajien tukea. Olen sekä TKK:ssa että HY:ssä johtanut ympäristöalan tiedeidenvälisen koulutusohjelman suunnitteluryhmää. TKK:ssa suunnitteluryhmän suurella innostuksella valmisteleva koulutusohjelma jätettiin luokalle. HY:ssä opiskelijoiden keskuudessa huippusuosituksi osoittautunut koulutusohjelma on jätetty oman onnensa nojaan.

Aloittaessani TKK:ssa vuonna 1999 kutsui rehtori minut laatimaan uutta ympäristötekniikan verkostomaista diplomi-insinööriohjelmaa, ensin selvitysmiehenä ja sen jälkeen suunnitteluryhmän pääsihteerinä. Suunnitteluryhmä, joka koostui rakennus- ja ympäristötekniikan, maanmittauksen, tuotantotalouden, metallurgian, kemian, puunjalostuksen ja konetekniikan professoreista, teki töitä optimistisella innolla ja sai aikaan yksityiskohtaisen suunnitelman uudesta ympäristötekniikan tutkinnosta. Siinä korostuivat teknologiset kokeilut, osallistava suunnittelu ja yhteiskunnallisten päätöksentekoprosessien tuntemus.

Kun tuli päätöksenteon aika, kuviot alkoivat mutkistua. Vaikka koulutusohjelman lupaus vakuutti suunnitteluryhmän jäsenet, heidän kotiosastonsa pelkäsivät tutkinnon tarjoavan liian heikot valmiudet tekniikan eri osa-alueilla. Oman professorinsa TKK:n rehtoriksi juuri saanut rakennus- ja ympäristötekniikan osasto pelkäsi, että uusi ohjel-

Rakenteiden jäykkyydestä ja johtajien näköalattomuudesta huolimatta yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on tuomittu menestymään yliopistomaailmassa.

ma imuroisi liikaa osaston omia ympäristötekniikan opiskelijoita. Rehtori päätti jättää suunnitelun koulutusohjelman jatkoharkintaan. Harkinta kai jatkuu yhä.

Kun HY:n koulutusohjelmia uudistettiin vuoden 2016 ”Iso Pyörä” -uudistuksessa, yliopiston johto peräänkuulutti tiedekuntien välisiä maisteriohjelmiä. Erityisesti toivottiin luonnon- ja ihmistieteet yhdistävää ympäristöteemaista maisteriohjelmaa, jonka järjestäisivät valtiotieteellinen, bio- ja ympäristötieteellinen sekä maatalous-metsätieteellinen tiedekunta. Näiden tiedekuntien professorina minut kutsuttiin vetämään ympäristömuutoksen ja globaalin kestävyuden uuden maisteriohjelman suunnitteluryhmää. Ryhmä ratkaisi tieteenalojen väliset jännitteet perustamalla kestävyystieteen yhteisten opintojen jatkoksi kaksi opintosuuntaa, luonnontiedepainotteisen ympäristömuutoksen ja ihmistiedepainotteisen globaalin kestävyuden opintosuunnan. Maisteriohjelma on perustamisvuodestaan 2017 lähtien ollut jatkuvasti HY:n kolmen hakijamääriltään suosituimman ja sisäänotto-pisteiltään korkeimman maisteriohjelman joukossa.

Suosio opiskelijoiden keskuudessa ei kuitenkaan ole kääntynyt suosioksi yliopistorakenteissa. Vaikka suunnitteluryhmä korosti alusta pitäen maisteriohjelman jäsentiedekuntien johdolle, kuinka tärkeää on sopia etukäteen panosten ja tulosten jakamisesta tiedekunnittain, sopimusta ei saatu aikaiseksi. Sen sijaan kotitiedekuntien dekaanit ovat päätyneet moittimaan ohjelman johtoryhmää ja opetushenkilökuntaa oman tiedekuntansa liian suuresta opetuskontribuutiosta tieteidenväliseen ohjelmaan ja liian vähäisestä määrästä oman tiedekunnan hyväksi laskettavia maisterintutkintoja. Lisäksi jäsentiedekunnat eivät ole informoineet kandidiopiskelijoitaan mahdollisuudesta hakeutua tiedekuntien yhteiseen maisteriohjelmaan. Syitä lienevät opiskelijaneuvonnan jakautuminen tiede-

kunnittain ja tiedekuntien pelko opiskelijakadosta ”omissa” maisteriohjelmissa.

Ympäristömuutoksen ja globaalin kestävyuden maisteriohjelma voi suosiostaan huolimatta hyvinkin hävitä vuonna 2026 alkavassa uudessa opetusohjelmassa. Syitä on monia. Jäsentiedekuntien johto suhtautuu penseästi tiedekuntien yhteiseen ohjelmaan. Opettajat uupuvat tiedekunnan ”oman” ja tiedekuntien välisen yhteisen opetuksen ristipaineissa. Yliopiston heikot panostukset alkavat näkyä opetustarjonnassa, minkä seurauksena suositun ohjelman kansainvälinen maine uhkaa rapautua. Kun ympäristöpolitiikan professuuri häviää, loppunee samalla maisteriohjelmalle keskeinen ympäristöpolitiikan ja -talouden moduuli.

Jos siis jäykät yliopistorakenteet eivät tapa yhteiskuntatieteellisen ympäristöalan tieteidenvälisiä koulutusohjelmia lähtökuoppiinsa, ne eloon jäädessään elävät lyhyen vaikkakin loisteliaan elämän. Ulkopuolisen silmin vanhojen jäykkien yliopistojen touhu näyttää järjettömältä. Ensin luodaan kansallisesti ja kansainvälisesti suosittu maisteriohjelma, joka tuottaa juuri niitä tuloksia, joista valtiovalta yliopistoa palkitsee. Sen jälkeen kultamunia munivana jätetään ruokkimatta tai pannaan teuraaksi.

Niin houkuttelevaa kuin olisikin tulkita heitteillejätö heikkojen, pahantahtoisten, mustasukkaisten ja osaamattomien johtajien ansioksi (näilläkin lienee pieni roolinsa), on tarkoituksenmukaisempaa ymmärtää päätöksiä ohjaavia institutionaalisia rakenteita. Niiden puitteissa toimivat dekaanit kysyvät itseltään: jos tiedekuntaa, jonka kasvatti olen ja jota johdan, uhkaa resurssipula, varmistanako suosioni pysymällä kollegiaalisena oman tiedekuntani vanhojen tieteenalojen koulutusohjelmille vai teenkö riskisijoituksen yhdesä muiden tiedekuntien kanssa uuteen lupaavaan tieteidenväliseen koulutusohjelmaan? Valitettavasti jäykät rakenteet ohjaavat useimmiten ensimmäiseen vaihtoehtoon. Kuten yksi väitöskirjaohjaajistani Berkeleyssä totesi kauan sitten: ”Yliopistossa liikkuvat niin pienet rahat, että sen toimintaa ei ohjaa talous vaan politiikka”.

EDESSÄ LOISTAVA MENNEISYYS?

Viettelijän tie jäykissä yliopistorakenteissa on välillä tuntunut enemmän kura- kuin urapolulta. On kuitenkin opettavaista tarkentaa, mikä on ongelma ja mikä ei.

Ongelma ei ole, että yhteiskuntatieteellinen ympäristöala olisi menestynyt huonosti tutkimuksessa ja opetuksessa. Ala houkuttelee ulkopuolista tutkimusrahoitusta ja innokkaita opiskelijoita. Ongelmana eivät myöskään ole vanhat tieteenalat, jotka tosiasiaassa ovat tarjonneet oleellisia metodologisia lähestymistapoja alan tutkimuskysymyksiin – muutenhan yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus ei olisi tieteidenvälinen tutkimusala. Eivätkä ongelmana ole pahat johtajat, korkeintaan lyhytnäköiseen taktikointiin taipuvaiset.

Yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta ajaa nyt eteenpäin sosioekologinen rapautuminen ja pyrkimys varmistaa ihmiselämän edellytykset rapautumisesta huolimatta.

Pikemminkin ongelma on institutionaalinen. Vanhojen yliopistojen jäykät rakenteet tukevat vanhoja tieteenaloja. Niiden tutkimuskysymykset nousevat tieteenalan omista käsitteellisistä ja metodologisista lähtökohdista, eivät niinkään yhteiskunnan käytännöissä nousevista haasteista. Tämä ei tarkoita, etteivät vanhat tieteenalat tekisi ajankohtaisia yhteiskunnallisia haasteita puhuttelevaa tutkimusta. Ne tekevät sitä, mutta aina omista lähtökohdistaan. Kuinka monta kertaa olenkaan kuullut julistuksia, kuinka ympäristökysymykset itse asiassa ovat pelkästään kemiaa tai taloutta tai tekniikkaa tai vallankäyttöä tai psykologiaa tai kultuuria tai milloin mitään.

Kun vanhoja tieteenaloja myötäilevät rakenteet määräävät vallan ja voimavarojen jakautumisen yliopiston sisällä, älyllinen argumentaatio tieteidenvälisyyden puolesta ei kanna pitkälle. Tiukan paikan tullen vanha valta puolustautuu verhoutumalla paikkansapitämättömyyksiin, kuten väittämällä tieteidenvälisyyden tutkimuksellisia näyttöjä heikoiksi.

Kyse on myös johtamisongelmasta. Jäykät yliopistorakenteet suosivat johtajia, jotka osaavat luovia ristiriitaisten kannustimien paineessa. Toisaalta he eivät keikuta laivaa vaan ylläpitävät jäykkiä ra-

kenteita, koska muuten menee työtovereiden tuki. Toisaalta heidän on siedettävä yhteiskuntatieteellisiä ympäristötutkijoita ja muita sooloilijoita, jotka institutionaalista epämääräisyydestään huolimatta tuovat taloon ulkopuolista rahaa. Tämä jännite on taannut yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen elinvoiman jäykkien yliopistorakenteiden varjoissa ja väleissä.

Rakenteiden jäykkyydestä ja johtajien näköalattomuudesta huolimatta yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on tuomittu menestymään yliopistomaailmassa. Tulevaisuus näyttää valoisalta, vaikka institutionaaliset ja johtamisongelmat jatkuisivat entisellään. Syy on sama, joka muinoin synnytti parhaamani vanhat tieteenalat: yhteiskunnallinen muutos. Samaan tapaan kuin matematiikka ja kirjanpidon tarve tai sosiologia ja industrialismin murros syntyivät käsi kädessä, ajaa yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta nyt eteenpäin sosioekologinen rapautuminen ja pyrkimys varmistaa ihmiselämän edellytykset rapautumisesta huolimatta. Se, minne alan tulevaisuudenpolku tallautuu, riippuu yliopiston rakenteista.

Jäykissä yliopistorakenteissa yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus jatkaa salarakaana. Ympäristöalan tieteidenvälinen rahoitus tulee jatkumaan, minkä seurauksena vanhat tieteenalat joutuvat hyväksymään sen, että niiden kasvattama nuori polvi erikoistuu ympäristökysymyksiin. Koska yliopiston rakenteet eivät muutu, tulee yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus kuitenkin säilymään fragmentoituneena tutkimusalana vanhojen tieteenalojen reunoilla ja väleissä.

Fragmentaatio näkyy jo nyt HY:ssä, missä kohta katoavan ympäristöpolitiikan professuurin jälkeen alan soihtua kantavat humanistisen tiedekunnan Venäjän ympäristöpolitiikan professuuri, bio- ja ympäristötieteellisen tiedekunnan kaupunkiympäristöpolitiikan professuuri ja valtiotieteellisen tiedekunnan kestävä kulutuksen professuuri. Lisäksi löytyy vanhojen tieteenalojen nimikkeillä toimivia professoreita, joiden tutkimus on todellisuudessa yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta. Esimerkiksi globaalien kehitystutkimuksen professori tutkii poliittista ekologiaa, valtio-opin professori ilmastopolitiikan verkostoja, sosiologian professori kaupunkien ympäristöliikkeitä ja käytännöllisen filosofian professori kestävyystutkimuksen metodologioita. Kun HY ei rakenteitaan tule muuttamaan ja

tutkimusrahoituskin suosii yliopistojen välisiä verkostoja, on epätodennäköistä, että yliopiston sisällä syntyisi mitään sen suurempia yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen yksiköitä.

Arvioni saattaa yllättää yliopistomaailmaa aktiivisesti seuraavan kansalaisen. Onhan esimerkiksi HY esiintynyt julkisuudessa voimakkaana kestävyys-tieteen edistäjänä esimerkiksi perustamalla Kestävyystieteen instituutin (Helsus), korostamalla kestävä kehitystä strategiassaan ja kehittämällä yliopiston kaikille opiskelijoille suunnattua kestävyyskurssia. Nämä ovat kuitenkin akateemista viherpesua. Helsus ei ole yliopiston hallintorakenteen perusyksikkö, jolle jaettaisiin tiedekuntien tapaan perusrahoitusta ja jossa toimisi tutkimusta tekeviä professoreita. Todellisuudessa se on rehtorin ja dekaanien armollisuuden varassa toimiva verkosto, joka häviävän pienellä rahoituksella järjestää tutkijoille ja suurelle yleisölle suunnattuja tilaisuuksia. Yliopiston strategian näyttävä julistus kestävästä kehityksestä on vain retoriikkaa, koska yliopiston johto ei katso tarpeelliseksi huolehtia kestävydestä ydintoiminnassaan, eli tutkinto-opetuksessa. Sen sijaan, että turvaisi ainutlaatuisen kestävyystieteen maisteriohjelman perusedellytykset, yliopisto sat-saa yleissivistävään kestävyyskurssiin.

Pienissä ja ketterissä yliopistoissa tilanne on toinen. Ne pystyvät isoja yliopistoja joustavammin ja nopeammin perustamaan rahallisesti tuettuja yksiköitä, jotka sijoittuvat yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kentälle. Suomalaiseen yliopistokenttään onkin syntynyt eräänlainen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ekosysteemi, jossa isot ja jäykät yliopistot ruokkivat nopealiikkeisten yliopistojen toimintamahdollisuuksia.

HY:lla on tärkeä vaikkakin etujensa vastainen rooli yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ekosysteemin ylläpitämisessä. Yliopistouran valinneet yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tohtorit saattavat viettää tutkijatohtori- ja apulaisprofessorivaiheen HY:ssa, siirtyäkseen kuitenkin pian lupaavampiin ympäristöihin, kuten LUT-yliopistoon, Itä-Suomen yliopistoon tai ulkomaille. Niissä yliopiston ylin johto tukee alaa järjestelmällisesti. Samaan aikaan yhä useammat maisteri- ja tohtoriohjelmat alkavat tuottaa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen alaan liittyviä tutkintoja. Näyttääkin siltä, että alan käsit-

Suomalaiseen yliopistokenttään onkin syntynyt eräänlainen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ekosysteemi, jossa isot ja jäykät yliopistot ruokkivat nopealiikkeisten yliopistojen toimintamahdollisuuksia.

teistöä ja metodologioita kehittävät tutkimusyksiköt syntyvät lähitulevaisuudessa nimenomaan pieneköihin uudistusmielisiin yliopistoihin.

En ole huolissani yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tulevaisuudesta Suomen yliopistoissa. Ne kaikki kasvattavat yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen eri osa-alueisiin erikoistunutta tutkijapolvea. Isot ja jäykät yliopistot pitävät nuoresta tutkijapolvesta kiinni vuoden tai kaksi. Sen jälkeen vanhojen tieteenalojen itseriittoisuus sysää nuoret tutkijat aikaansa seuraaviin yliopistoihin, joihin on syntymässä yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen vakiintuneita yhteisöjä.

Isojen ja jäykkien yliopistojen johdon sen sijaan kannattaisi olla huolissaan. Ne ovat hyvää vauhtia menettämässä ulkopuolisen tutkimusrahoituksen, jonka muuntautumiskykyisiin yliopistoihin siirtynyt yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen nuori tutkijapolvi olisi voinut hankkia yliopistolle lähivuosisikymmeninä. Ja ennen kaikkea ne ovat menettämässä nousevan tutkimusalan intellektuaalisen pääoman, jonka kasvattamiseen olivat jo ehtineet panostaa huomattavasti.

ANN-SOFIE HERMANSON, MARKO JOAS &
NINA TYNKKYEN

Samhällsvetenskaplig miljöforskning vid Åbo Akademi

FRÅN INSTITUTIONELL ANALYS
TILL GOVERNANCE

Satsningarna på miljöforskningen och -undervisningen vid Åbo Akademi tecknas av författarna med egna publikationer, projekt-engagemang och forskningssamarbeten. Litteraturförteckningen ger därmed exempel på vår utveckling i tematik, omfattning och fokusering. Verksamhetsförutsättningarna och strukturerna för en samhällsvetenskaplig miljöforskning var tidigt på plats, varefter perioder med både mera och mindre finansiering kan urskiljas. I dagsläget är miljöprofileringen igen betydande och utgör ett av Åbo Akademis styrkeområden.

DE TIDIGA ÅREN: ANALYS AV KAPACITETSBYGGET I NORDEN — BALTIKUM — EUROPA

Ordspråket "Många bäckar små gör en stor å" är beskrivande för de tidiga satsningarna inom miljöforskning och -undervisning vid Åbo Akademi. Miljöfrågor, utmaningar och problem uppmärksammades inom många olika läroämnen. Utblickar och referenser gjordes naturligt och ständigt västerut på grund av Åbo Akademis särskilda ansvar för det svenska i Finland. Och FN:s första miljökonferens i Stockholm 1972 (*Human Environment*) hölls ju nästan på hemmaplan, vilket väckte stort intresse i samhället i allmänhet och inom vetenskapen i synnerhet. Kompetensutvecklingen på miljöområdet krävde utredningar, vetenskapliga rapporter och analyser från olika samhällsområden, inkluderande kunskap om politik- och förvaltningslösningar. Det engagemang som enskilda lärare och forskare visade gav sedan ringar på vattnet. Forskning och undervisning gick hand i hand. Helt nya kurser med miljöfokus utformades och existerande kurser uppdaterades med aktuella miljöperspektiv för att möta studerandenas ökande intresse för miljö- och samhällsfrågor.

Environmental social science research at Åbo Akademi

Environmental social scientific research at Åbo Akademi University started in the late 1980s with the incorporation of environmental issues into several subjects. In the field of education, the minor subject of environmental studies with coordinated courses from different faculties was started in 1991. In research, the focus was on the production of knowledge about political and administrative solutions to environmental problems. International developments including Finland's EU membership in 1995 accelerated policy development and enabled larger European research projects with the participation of researchers from Åbo Akademi. Early international projects focused on local sustainability efforts, whereas later ones emphasized dialogue and knowledge transfer. In recent years, Åbo Akademi has specialized in governance research particularly within the Baltic Sea region, highlighting a comparative approach. Currently, environmental social scientific research at Åbo Akademi emphasizes interdisciplinary collaboration, engagement with stakeholders, and the integration of various disciplinary perspectives to understand the dynamics of environmental policy and governance.

NESS-konferensdeltagare vid Åbo Akademi
juni 2024. Foto: Emma Björkvist.

Hösten 1989 tog Studentkåren initiativ till att dessa kurser skulle bilda en tvärvetenskaplig biämneshet, och ämnet Miljökunskap med koordinerade kurser från olika fakulteter inleddes 1991. Här var också det samhällsvetenskapliga fakultetsområdet aktivt med och erbjöd kurser i miljöpolitik, lokal miljöförvaltning, miljö rätt samt miljösociologi. En överblick av ämnes- och metodbredden i miljöforskningen vid Akademien i slutet av 1990-talet dokumenterades i boken *Från teknik till etik – Miljöförståelse i universitetsperspektiv* (se bl.a. Joas 2001a; Hermanson 2001).

Statskunskap och offentlig förvaltning, båda ämnena med en utpräglat empirisk, komparativ och förklarande ansats, gav en utmärkt grund för den spirande miljöforskningen.

Ämnena vid Åbo Akademi är små med ett fåtal anställda, vilket samtidigt betyder att avståndet till angränsande ämnen och kollegor är mycket kort. Samarbeta över ämnesgränserna har därmed varit en självklar sak som präglat forskningen såväl tematiskt som metodmässigt. Statskunskap och offentlig förvaltning, båda ämnena med en utpräglat empirisk, komparativ och förklarande ansats, gav en utmärkt grund för den spirande miljöforskningen. Frågeställningen blev vad som krävs av ett samhälle, eller av länder, för att en framgångsrik miljöpolitisk utvecklas. Teoribildningen kring kapacitetsbygge på miljöområdet och identifieringen av grundläggande steg i institutionaliseringen av miljöfrågor ledde fram till studier av framväxten av gröna partier (Hermanson 1999; 2004), förvaltningsstrukturer och policy-modeller (Joas & Hermanson 1999). När tvärvetenskap och behovet av gränsöverskridande miljöforskning lyftes fram i Finland samverkade redan ÅA-forskarna i internationella och framför allt nordiska nätverk. Inkörsporsten var Nordiska ministerrådets *Nordic Environmental Research Programme (NERP)* 1993–1997 med det Nordiska miljöprojektet *Environmental Politics in the Nordic Countries: Policy, Organisation, Efficiency*, där unga forskare från

statskunskap (Ann-Sofie Hermanson) och offentlig förvaltning (Marko Joas) fick en framträdande plats. Projektet genomfördes av statsvetenskapliga institutioner från Århus, Göteborg, Örebro, Bergen och Åbo, alla med långa anor av samarbete, och det resulterade i grundläggande böcker såsom *Governing the Environment* (se Hermanson & Joas 1996), *The Nordic Environments* (Joas & Hermanson 1999) och tre doktorsavhandlingar (Kettunen 1998; Joas 2001b; Hermanson 2006). Dessa första avhandlingar inom samhällsvetenskaplig miljöforskning vid Åbo Akademi hade policybetoning inom ämnet offentlig förvaltning och mera politikbetoning inom ämnet statskunskap.

Teckningarna av Johanna Liljekvist (numera Fredenberg) ingick i boken *Från teknik till etik* (2001). Vi är tacksamma att få återpublicera dem här.

Internationella projektsamarbeten medförde ett nytt sätt att arbeta. Forskningen skalades upp och den projektbaserade, externt finansierade forskningen tog över. Nationell finansiering från Finlands Akademi, ministerier och olika stiftelser och samfund möjliggjorde t.ex. en utvidgning av det nordiska jämförande perspektivet till Östersjöområdet. *Governing the Common Sea – Changing Mode of Governance in the Baltic Sea Region (GOVCOM)* 2003–2005 stod för det samhällsvetenskapliga inslaget i *the Finnish Baltic Sea Research Programme (BIREME)*. Här fick forskarna nya kontaktytor mot Baltikum (Joas et al. 2007; Joas et al. 2008; Hermanson et al. 2017). Regionens miljöpolitik studerades ur ett multiaktörs- och flernivåstyrningsperspektiv, anpassningsbart till olika kontexter, som samtidigt gav en refe-

rensam för empirisk forskning på olika nivåer. Vi återkommer till detta forskningsspår längre fram.

Samhällsutvecklingen efter milstolpen Brundtland-rapporten 1987 och Sovjetunionens fall ändrades framåtanda och nya policy-öppningar, inte minst i fråga om miljöpolitik och hållbar utveckling. På utbildningssidan förstärktes också samarbetet mellan universiteten i länderna kring Östersjön efter kalla krigets slut. Det ökade intresset för Östersjöns tillstånd och miljömässiga helhet ledde fram till en gemensam målsättning att utveckla och erbjuda utbildning för en bärkraftig utveckling vid universiteten i Östersjöregionen. *Baltic University Programme (BUP)* inledde verksamheten 1991, och inkluderade utöver kuststaterna Sverige, Finland, Ryssland, Estland, Lettland, Litauen, Polen, Tyskland, Danmark och Norge även länderna Vitryssland, Ukraina, Slovakien och Tjeckien som delvis ingår i Östersjöns tillrinningsområde. För miljöforskningen och -undervisningen vid de olika universiteten var samarbetet över historiska, politiska och kulturella gränser viktigt. Uppsala universitet i Sverige blev koordinator för BUP, och Åbo Akademi nationell koordinator för verksamheten i Finland (<https://bup.fi>).

Baltic University Programme (BUP) inledde verksamheten 1991, och inkluderade utöver kuststaterna Sverige, Finland, Ryssland, Estland, Lettland, Litauen, Polen, Tyskland, Danmark och Norge även länderna Vitryssland, Ukraina, Slovakien och Tjeckien som delvis ingår i Östersjöns tillrinningsområde.

FN:s globala miljökonferens i Rio de Janeiro 1992 (*Environment and Development*) innebar snabb policyutveckling och institutionalisering i västliga demokratier inom dessa relativt nya policysektorer. Jämförande forskning mellan länder, regioner och städer behövdes i allt högre grad för att förstå utvecklingen och dess följder, eftersom policy och praxis både skapas och implementeras på oli-

ka nivåer (Hermanson & Jahn 1998). Att Finland blev EU-medlem 1995 möjliggjorde också medverkan i europeiska samarbetsprojekt i större skala än tidigare. Åbo Akademi var partner i det av Aarhus universitet ledda europeiska projektet (*SEER-programmet* 1995–1997) där de nya medlemsstaternas miljöpolitik granskades, en analys som lyfte fram förutsättningar för framgångsrik miljöpolitik på nationell nivå i Europa (se Joas 1997).

Teoriutvecklingen, baserad på empiriska resultat, betonade dock att samhället i sin helhet måste införlivas i utformningen av miljöpolitiken genom det bredare konceptet hållbar utveckling, i linje med Rio-konferensens betoning av den lokala nivåns betydelse för policybygget och lokalagenda 21 konceptet. För Åbo Akademi innebar detta att ämnet offentlig förvaltning, med långvarig komparativ kommunforskning, under slutet av 1990-talet fick en framträdande roll inom forskning kring lokal miljöpolitik och -förvaltning. Utvecklingen av miljöförvaltningen och den lokala nivåns policyansatser för en hållbar utveckling i Finland stod således i fokus i flera externt finansierade projekt, med finansiering från Miljöministeriet (*KESTY-programmet*), Kommunförbundet, *KAKS* och *SLS*, utöver insatser från Åbo Akademi. Inom ramen för detta utfördes tre survey-undersökningar åren 1994, 1998 och 2004, som alla nådde hela kommunfältet i Finland där den lokala institutionaliseringsgraden av miljöpolitiken analyserades i detalj.

MOT EN KOMPARATIV, EMPIRISK FORSKNING PÅ EUROPEISK NIVÅ

Delvis parallellt med den empiriska forskningen i Finland utvecklades också en ny europeisk empirisk komparativ forskningsinriktning, finansierad genom flera externa forskningsprojekt, huvudsakligen från Europeiska kommissionens 5–7:e ramprogram. Projekten byggde på samarbete mellan universitetspartners (i första hand Åbo Akademi/offentlig förvaltning och Sustainable Cities Research Institute at Northumbria University) och policyutvecklade nätverk (i första hand Union of the Baltic Cities och ICLEI – Local Governments for Sustainability).

Till en början var fokus att skapa verktyg för städer och kommuner/regioner att kunna genomföra gedigna och jämförbara självvärderingar av deras hållbarhetsarbete i LASALA – Local authorities' self-assessment of local Agenda 2000–2001 och nationellt i LASALA/KESTY (Miljöministeriet) – European uudet urbaanit hallintomallit 2001–2003. I ett senare för tidsperioden ambitiöst projekt överfördes och automatiserades evalueringsverktyget till internet, LASALA ONLINE – Local Agenda 21 Self-Assessment for Local Authorities On-Line 2002–2004 (Joas 2001b; Joas & Grönholm 2001; 2004; Joas et al. 2005).

Evaluering av städer – med tillgängliga komparativa och jämförbara data över Europa – drev inriktningen mot att utveckla verktyg för att förbättra städernas och kommunernas möjligheter till effektiv politik för hållbar utveckling, genom projekt såsom STATUS – Sustainability Tools and Targets for the Urban Thematic Strategy och ACTOR – Aalborg Commitments Tools and Resources (EC 6 th FP åren 2004–2007). Dessa projekt syftade dels till att öka förståelsen för hur man på olika policynivåer (dock främst lokalt) kan skapa förutsättningar för effektiv miljö- och hållbarhetspolitik, dels att sprida resultaten till städer och kommuner (slutanvändarna) och förmedling av god praxis.

TEORI- OCH METODUTVECKLING MOT DJUPARE GOVERNANCEANALYS

Dessa komparativa projekt resulterade inte enbart i kunskapsöverföring till praktiker utan även i teoretiska bidrag inom governanceforskningen. De hjälpte att bättre förstå mekanismerna för och dynamiken inom funktionell och effektiv miljö- och hållbarhetspolitik och var gränserna för styrningen finns (se Eckerberg & Joas 2004). Att lösa

sådana problem – som idag skulle kallas för lömska (*wicked*) – innebär ofta att samhällen och individer behöver välja bort något invariant och därmed tryggt. Motståndet kan vara stort och svårt att bemästra utan policyprocesser som bygger på dialog, inläring och gradvis genomförande. Politiken behöver utformas så att styrningen sker stegvis, med olika instrument som styr beteende mot önskat håll, som komplement till påbud och förbud som kan väcka mera reaktioner.

Den komparativa ansatsen möjliggjorde en ny empirisk inriktning inom den samhälls- vetenskapliga miljö- och hållbarhets- forskningen vid Åbo Akademi: En tvärvetenskaplig Östersjö- och havsområdesforskning.

Det mest ambitiösa projektet för teoriutveckling var DISCUS – Developing institutional and social capacity for urban sustainability (EC 5th FP 2001–2004) med en kvantitativ (enkät) och kvalitativ (on-site intervjuer) analys av 40 europeiska städer. Resultaten visade att dialog mellan förvaltning, politik och medborgare är bästa sättet att tackla svåra policymålsättningar (se Evans et al. 2005; 2006). Ett tvärvetenskapligt finskt projekt som nyttjade motsvarande analysram, men med tydligare fokus på miljöpolitikens olika nivåer i Finland var EMLE – Effective Environmental Management (Finlands Akademi 2005–2008). Ett senare europeiskt projekt PRIMUS – Policies and Research for an Integrated Management of Urban Sustainability (EC, 7th FP 2009–2010) analyserade närmare kunskapsöverföringen mellan forskning och praktik inom utvalda europeiska städer genom fallstudier (se Joas et al. 2014).

Den komparativa stadsforskningen har senare innefattat ytterligare forskningsprojekt inom temaområden såsom klimatpolitik bl.a. FairAD – Climate Change Adaption in Metropolitan Regions (se Grönholm 2013), hållbarhet (URMI: Urbanization, Mobilities and Immigration, WP2: Sustainability) och deltagandeprocesser (se t.ex. Geissel & Joas 2013).

MOT NYA HORIZONTER GENOM TEORIUTVECKLINGEN

Den komparativa ansatsen möjliggjorde en ny empirisk inriktning inom den samhällsvetenskapliga miljö- och hållbarhetsforskningen vid Åbo Akademi: En tvärvetenskaplig Östersjö- och havsområdesforskning. Frågor kring styrningsprocesser har här en särdeles stor aktualitet på grund av problembildernas komplexitet och många berörda aktörer. Åbo Akademis tvärvetenskapliga profileringsarbete har haft stor betydelse för hur verksamheten och inriktningen av den samhällsvetenskapliga miljöforskningen ser ut vid Åbo Akademi idag.

En regional, tvärvetenskaplig prägel förstärktes också av INTERARC: *Environmental threats and solutions* (finansierat av Maj and Tor Nessling Foundation och UKM 2007–2010), ett inledande projekt som genomfördes i samarbete mellan ämnen offentlig förvaltning, marinbiologi och etik vid Åbo Akademi (se t.ex. Bonsdorff et al. 2011). Konflikten mellan att skydda och att använda naturresurser kräver forskning ur flera synvinklar. Naturvetenskaplig forskning belyser problematiken, men kan inte ge lösningar på samhälls- eller individnivå, utan här behövs en bred samhällsvetenskaplig insats.

Den tvärvetenskapliga forskningen fortsatte till frågan hur flernivåstyrning, framför allt i miljöfrågor, fungerar – eller inte – inom Östersjöregionen genom projektet *BaltReg – Multi-level Regulation of the Baltic Sea Region* (Finlands Akademi 2015–2018),

Havet är ett konkret forskningstema, vilket underlättar skapandet av gemensamma projekt och perspektiv utan att tära på forskningens teoretiska ambition. Forskarna samarbetar över disciplinräns och även med kommuner, företag och privatpersoner.

ett samarbete mellan statsvetenskap och juridik. Granskningen gällde regulativa och andra styrningsmekanismer, en pågående diskussion om vilka typer av styrmedel som är mest lämpade för olika former av problem (se t.ex. Ringbom & Joas 2018; Ringbom 2018). Här breddades studien också till att uppmärksamma energisäkerhet som en aspekt av miljöproblematiken (Hermanson 2018).

En del av den komparativa forskningen har haft en klar internationell prägel kring klimatproblematik, framför allt hur klimatförändringen bör ses som en rättighetsfråga i Edward Camerons avhandling år 2016 (Cameron 2016). Den teoretiska styrningsproblematiken, det vill säga hurudan styrning ger de bästa resultaten, har även granskats av Sam Grönholm i ett flertal projekt och i doktorsavhandlingen 2020 (Grönholm 2020).

TVÄRVETENSKAPLIGA PROFILERINGSOMRÅDET HAVET

Samhällsvetenskaplig miljöforskning vid Åbo Akademi fick ett uppsving med profileringsstöd från Finlands Akademi som infördes vid mitten av 2010-talet. Sedan 2015 har Åbo Akademi profilerat sig på tre tvärvetenskapliga områden som alla täcker hållbarhetsaspekter på ett eller annat sätt. Havet, ett fjärde profileringsområde som inleddes hösten 2017, är dock den grupp som inkluderar flest forskare och projekt i samhällsvetenskaplig miljöforskning (www.abo.fi/havet). Profileringen möjliggjorde nya rekryteringar av tenure track professorer, med Nina Tynkkynen i samhällsvetenskaper, i augusti 2018. Professuren är den första vid Åbo Akademi med direkt inriktning på miljöstyrning och policy och är institutionellt placerad vid äm-

net offentlig förvaltning och offentligt ledarskap (statsvetenskap).

Profileringsområdet Havet baserar sig på tanken att modern havsforskning bedrivs inte bara av marinbiologer (Joas & Tynkkynen 2018; Dahlström 2023). Även samhällsvetare, jurister och ekonomer, bland annat, spelar en viktig roll när det gäller att hitta hållbara lösningar för hur vi kan leva tillsammans med våra hav (Tynkkynen et al. 2023a). Därför genomför Havet tvärvetenskaplig forskning om Östersjön och andra hav i samarbete mellan natur-, samhälls- och industriellekonomiska vetenskaper samt juridik. Detta samarbete grundar sig på en problembaserad ansats (Jetoo et al. 2022; Ringbom et al. 2023). Havet är ett konkret forskningstema, vilket underlättar skapandet av gemensamma projekt och perspektiv utan att tära på forskningens teoretiska ambition. Forskarna samarbetar över disciplingränser och även med kommuner, företag och privatpersoner.

Den samhällsvetenskapliga miljöforskningen inom Havet fokuserar särskilt på analys och evaluering av politiska och administrativa institutioners verksamhet och styrningsstrukturerna inom östersjöregionen i ett flernivåstyrningssystem där EU, HELCOM, kuststaterna och aktiva organisationer inom området ingår (Joas et al. 2022). Även om styrningen är rätt omfattande återstår många utmaningar. Ett stort problem är det osäkra geopolitiska läget och det faktum att alla Östersjöländer förutom Ryssland tillhör EU (Gänzle et al. 2023). För att kunna analysera denna problematik måste den samhällsvetenskapliga forskningen ha som mål att skapa en bättre förståelse för vad som händer i politiken, också utanför den omedelbara havsmiljön. Ett annat tema som är viktigt för samhällsvetenskapliga miljöforskare inom Havet är brett medborgerligt deltagande (engagemang), särskild i kontext av så kallad lokal kunskap. Syftet är att studera förhållanden och interaktioner mellan olika typer av kunskap och finna strategier för att inkludera allmänhetens synpunkter i olika processer på olika nivåer av styrning (Tynkkynen et al. 2023b).

Utöver Havet bedrivs samhällsvetenskaplig miljöforskning vid Åbo Akademi fortfarande särskilt inom statsvetenskap. Vi är inte många – universitetet är ju relativt litet och institutionerna och ämnena är små – men vi är aktiva. Samhällsvetenskaplig miljöforskning och undervisning vid

Åbo Akademi fokuserar idag på exempelvis följande frågor: Hur tar vi oss från de otaliga och olika sätten att definiera miljöproblem till realistiska och genomförbara lösningar och policier som säkerställer både naturens och människans välbefinnande, och som samtidigt är acceptabla och rättvisa (Sonck-Rautio et al. 2022)? Hur fungerar mekanismerna som styr vårt samhälle, och hur kan traditionella sektorgränser överskridas och dra nytta av olika styrningsinstrument (Henriksson et al. 2024; Grönholm 2022)? Lösningarna – liksom definitionen av problem – beror på kulturell och socioekonomisk kontext, lokala omständigheter, normer och kunskap. Detta innebär att miljöfrågor är samhällseliga och kulturella fenomen vilket gör en jämförande ansats, i synnerhet i en nordisk och Östersjöregionens kontext, särskilt intressant (se Henriksson et al. 2022).

Forskning i den samhällseliga dynamik som berör miljöfrågor är viktig grundforskning. Samtidigt producerar den kunskap som är applicerbar inom praktisk planering och politik.

Budskapet och den metodologiska ledstjärnan inom detta forskningsfält är att mänsklig kultur och natur alltid är sammanflätade. Forskning i den samhällseliga dynamik som berör miljöfrågor är viktig grundforskning. Samtidigt producerar den kunskap som är applicerbar inom praktisk planering och politik. Att skapa begreppsliga och metodologiska synvinklar för att förstå – och styra – den aktuella så kallade gröna omställningen är viktigt. De empiriska föremålen för den samhällsvetenskapliga miljöforskning som bedrivs vid Åbo Akademi idag kan därför vara vitt skilda. Vi har projekt som innefattar exempelvis Östersjöns miljöstyrning, urban klimatpolitik, boendepolitikens och klimatpolitikens integration, styrning av urban hållbarhet och energiomställning, utveckling av hållbara matförpackningslösningar. Fokuseringen är stark å ena sidan på flernivåstyrning och å andra sidan på lokala samhällen, på städer och kommuner.

AVSLUTNING

Den röda tråd som binder samman dessa till synes separata forskningstema är komplexiteten i olika hållbarhetsproblem och deras lösningar samt styrning av samhället mot en mera hållbar framtid. Framför allt krävs tvärvetenskapliga kunskaper och samarbeten mellan olika vetenskapsgrenar och samhällseliga aktörer. Med andra ord präglas den samhällsvetenskapliga miljöforskningen vid Åbo Akademi idag av betoning på tvärvetenskapligt samarbete. De flesta hållbarhetsproblemen är mångfacetterade och besvärliga och berör hela planeten.

De etablerade och specificerade disciplinerna kan därför inte erbjuda några enkla lösningar, utan såväl identifikationen av problemen, de bakomliggande orsakerna, definitionerna och lösningarna kräver en tvärvetenskaplig ansats. Miljön och den gröna omställningen blir ett gemensamt forskningsobjekt för naturvetare, samhällsvetare och humanister. För att greppa detta gemensamt måste vi utveckla tvärvetenskapliga begrepp och forskningsmetoder som en del av samhällsvetenskaplig miljöforskning.

LITTERATURFÖRTECKNING

- BLOMQUIST, E. M. (RED.)** (2001) Från teknik till etik. Miljöförståelse i universitetsperspektiv. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- BONSDORFF, E., HAGMAN, P., JOAS, M., KURTÉN, T. & VIKSTRÖM, B. (RED.)** (2011) Konflikter i skärgårdsmiljön. Biologiska, etiska och samhällseliga perspektiv på Åbolands skärgård. ISBN 978-951-765-564-4, Åbo Akademi Press, Åbo.
- CAMERON, E.** (2016) Building Climate Justice: An Analysis of How the Nexus Between Climate Change and Human Rights Shapes Public Policy Agendas and Alternative. Åbo Akademi University, Åbo.
- CHRISTIANSEN, P. M. (RED.)** (2008) Governing the environment. Politics, policy, and organization in the Nordic countries. Nord 1996:5.
- DAHLSTRÖM, S.** (2023) Under ytan lurar lömska problem. *Inblick 2023*. https://issuu.com/stiftelsen-for-abo-akademi/docs/inblick_2023
- ECKERBERG, K. & JOAS, M.** (2004) Multi-level Environmental Governance: a concept under stress? *Local Environment* 9 (5) 405–412. DOI: [10.1080/1354983042000255315](https://doi.org/10.1080/1354983042000255315)
- EVANS, B., JOAS, M., SUNDBACK, S. & THEOBALD, K.** (2005) *Governing Sustainable Cities*. Earthscan, London. DOI: [10.4324/9781849771504](https://doi.org/10.4324/9781849771504)
- EVANS, B., JOAS, M., SUNDBACK, S. & THEOBALD, K.** (2006) Governing Local Sustainability. *Journal of Environmental Planning and Management* 49 (6) 849–867. DOI: [10.1080/09640560600946875](https://doi.org/10.1080/09640560600946875)
- GEISSEL, B. & JOAS, M. (RED.)** (2013) *Participatory Democratic Innovations in Europe: Improving the Quality of Democracy?* Barbara Budrich Verlag.
- GRÖNHOLM, B., JOAS, M. & NORDSTRÖM, M.** (2001) Success factors for Local Agenda 21 in the Baltic Sea region. Åbo Akademi, Åbo.
- GRÖNHOLM, S.** (2013) Climate Adaptation Governance in Finland – the case of the Helsinki Metropolitan Area. Working paper within the FAIR AD project.
- GRÖNHOLM, S.** (2020) *Governing the Baltic Sea: A Study of the Functionality of Contemporary Environmental Governance*. Åbo Akademi, Åbo.
- GRÖNHOLM, S.** (2022) Experimental governance and urban climate action – a mainstreaming paradox? *Current Research in Environmental Sustainability* 4. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.crsust.2022.100139>
- GÄNZLE, S., KERN, K. & TYNKKYNNEN, N.** (2023) Governing the Baltic Sea region at critical junctures (1991–2021): How do transnational network organizations cope external regional change? *Journal of Baltic Studies* 54 (3) 421–442.
- HENRIKSSON, L., LAHTINEN, V. & TYNKKYNNEN, N.** (2024) Kestävän asumisen ulottuvuudet: Tapaustutkimuksena Turun, Tampereen ja Oulun kaupungit. *Focus Localis* (accepted for publication).
- HENRIKSSON, L., PIKKALA, S., SANDBERG, S. & TYNKKYNNEN, N.** (2022) Pohjoismaiden välinen vertailu hallintotieteellisen tutkimuksen täydentäjänä. Ingår i: Jäntti, A., Kork, A.-A., Kurkela, K., Leponiemi, U., Paananen, H., Sinervo, L.-M. & Tuurnas, S. (red.) *Hallintotieteellinen tutkimus muutoksen kohteena ja tekijänä*. Vastapaino, Tampere.
- HERMANSON, A.-S.** (1999) Green Movements and Their Political Development in the Nordic

- Countries. Ingår i: Joas, M. & Hermanson, A-S. (red.) *The Nordic Environments. Comparing Political, Administrative, and Policy Aspects* 91 – 110. Ashgate, Aldershot.
- HERMANSON, A-S.** (2001) Politik och gröna partier i Norden. Ingår i: Blomqvist, E. M. (red.) *Från teknik till etik. Miljöförståelse i universitetsperspektiv* 105 – 114. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- HERMANSON, A-S.** (2004) Dogmatism eller pragmatism – (gröna) partiers dilemma. Ingår i: Bengtsson, Å. & Grönlund, K. (red.) *Partier och ansvar* 260 – 278. SNS författningsprojekt, SNS förlag, Stockholm.
- HERMANSON, A-S.** (2006) Miljövärdens institutionalisering i Finland – idé, rörelse, administration. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- HERMANSON, A-S.** (2018) Energy Security in a Multi-Level Governance Perspective. *Marine Policy* (special issue) 98, 301 – 308. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2018.09.025>
- HERMANSON, A-S. & JAHN, D.** (1998) The State of the Environment in West Europe. Ingår i: Jabbara, J. G. & Dwivedi, O. P. (red.) *Governmental Response to Environmental Challenge in Global Perspective* 95– 109. International Association of Schools and Institutes of Administration, Brussels.
- HERMANSON, A-S. & JOAS, M.** (1996) Finland. Ingår i: Christiansen, P.M. (red.) *Governing the Environment – Politics, Policy and Organization in the Nordic Countries* 105–180. Nordic Council of Ministers - Research Nord 1996:5, Copenhagen.
- HERMANSON, A-S., JOAS, M. & JOKELA, M.** (2017) Environmental Policies in the Baltic Sea Region. Ingår i: Werz, N. & Koschkar, M. (red.) *Mecklenburg-Vorpommern und der Ostseeraum* 54– 66. Universität Rostock, Rostocker Informationen zu Politik und Verwaltung.
- JETOO, S., TYNKKYNYNEN, N., JOAS, M., HELLSTRÖM, M., SJÖQVIST, C. & TÖRNROOS, A.** (2022) Climate change and the governance of the Baltic Sea environment: Challenges and a research agenda. *Journal of Baltic Studies* 53 (1) 65–84. <https://doi.org/10.1080/01629778.2021.1989472>
- JOAS, M.** (1997) Finland: from local to global politics. Ingår i: Andersen, M. S. & Liefferink, J.D. (red.) *European environmental policy: the pioneers* 119– 160. Manchester University Press, Manchester.
- JOAS, M.** (2001a) Miljöpolitik och ekologisk modernisering i Finland. Ingår i: Blomqvist, E. M. (red.) *Från teknik till etik. Miljöförståelse i universitetsperspektiv* 90–104. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- JOAS, M.** (2001b) Reflexive modernisation of the environmental administration in Finland: Essays of institutional and policy change within the Finnish national and local environmental administration. Åbo Akademi University Press, Åbo.
- JOAS, M., EVANS, B. & THEOBALD, K.** (2005) Evaluating Governance for Local Sustainability: on-line tools for self-assessment, *Progress in Industrial Ecology - PIE*, 2 (3–4) (Double Special Issue: Sustainable Information Society) 440–452. DOI: [10.1504/PIE.2005.007819](https://doi.org/10.1504/PIE.2005.007819)
- JOAS, M. & GRÖNHOLM, B.** (2001) Local Level Sustainability Policies in the Baltic Sea Area – Local Agenda 21 within the Union of the Baltic Cities Network, *Ambio* 30 (4–5) 315–319. DOI: [10.1579/0044-7447-30.4.315](https://doi.org/10.1579/0044-7447-30.4.315)
- JOAS, M. & GRÖNHOLM, B.** (2004) A Comparative Perspective on Self-Assessment of Local Agenda 21 in European Cities, *Boreal Environmental Research* 9, 499–507.
- JOAS, M. & HERMANSON, A-S. (RED.)** (1999) *The Nordic Environments. Comparing Political, Administrative, and Policy Aspects.* Ashgate, Aldershot.
- JOAS, M., JAHN, D. & KERN, K. (RED.)** (2008) *Governing a Common Sea: Environmental Policies in the Baltic Sea Region.* Earthscan, London.
- JOAS, M., KERN, K. & SANDBERG, S.** (2007) Actors and Arenas in Hybrid Networks – Implications for Environmental Policymaking in the Baltic Sea Region, *Ambio*, Special Issue 2–3, 237–242.
- JOAS, M., RINGBOM, H. & TYNKKYNYNEN, N.** (2022) The Baltic Sea and global environmental change: Best-in-class governance? Ingår i: Harris, P. (red.) *Routledge Handbook of Marine Governance and Global Environmental Change.* Routledge 195–205.
- JOAS, M. & TYNKKYNYNEN, N.** (2018) Samhällsvetenskaperna i havsforskningen. *Skärgård* 41 (3): 48–49.
- JOAS, M., THEOBALD, K., GARZILLO, C., KUHN, S. & MCGUINNESS, D. (RED.)** (2014) *Informed Cities Making Research Work for Local Sustainability.* Routledge/ Earthscan. DOI: [10.4324/9781315882666](https://doi.org/10.4324/9781315882666)
- KETTUNEN, A.** (1998) Kunnat ja ympäristökonfliktit. Suomen kuntaliitto, Helsinki / Åbo Akademi, Åbo.
- RINGBOM, H. (RED.)** (2018) *Regulatory Gaps in the Baltic Sea Governance.* Springer. DOI: [10.1007/978-3-319-75070-5_10](https://doi.org/10.1007/978-3-319-75070-5_10)
- RINGBOM, H. & JOAS, M.** (2018) Concluding article: The changing regulatory landscape of the Baltic Sea – An analysis. *Marine Policy*, 98 (special issue) 317–324. DOI: [10.1016/j.marpol.2018.09.017](https://doi.org/10.1016/j.marpol.2018.09.017)
- RINGBOM, H., HELLSTRÖM, M., PANSCH-HATTICH, C., TYNKKYNYNEN, N. & TÖRNROOS, A.** (2023) Anatomy of complex marine problems: A case study on archipelagic aquaculture. Ingår i: Jetoo, S., Kouri, J., Laine, S., Tynkkynen, N. & Törnroos, A. (red.) *Understanding marine changes: Environmental knowledge and methods of research* 106–135. Edward Elgar, Cheltenham.
- SONCK-RAUTIO, K., BOR, S., TYNKKYNYNEN, N., ÅKERMAN, M. & VARHO, V.** (2022) Power and responsibility in transition to sustainable food packaging. Ingår i: Pál, V. & Dunmads, I. (red.) *Social and Cultural Aspects of Circular Economy* 102–118. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003255246-7>
- TYNKKYNYNEN, N., JETOO, S., KOURI, J., LAINE, S. & TÖRNROOS, A.** (2023a) Introduction: Towards holistic knowledge of marine environmental changes. Ingår i: Jetoo, S., Kouri, J., Laine, S., Tynkkynen, N. & Törnroos, A. (red.) *Understanding marine changes: Environmental knowledge and methods of research* 1–20. Edward Elgar, Cheltenham.
- TYNKKYNYNEN, N., KOURI, J., LAINE, S., LATVA, O., RÄSÄNEN, T. & SONCK-RAUTIO, K.** (2023b) Environmental heritage: Experience-based knowledge, agency and sustainability. Ingår i: Jetoo, S., Kouri, J., Laine, S., Tynkkynen, N. & Törnroos, A. (red.) *Understanding marine changes: Environmental knowledge and methods of research* 67–85. Edward Elgar, Cheltenham.

*Twenty years of environmental
social science research
at the University of Lapland*

In this text, I give an overview of the development and current state of research and teaching in environmental social science at the University of Lapland, as I have seen and experienced it over the past twenty years. The main focus is on the research and teaching activities of the Faculty of Social Sciences because I know it best. I begin my review by describing the development of the environmental social science studies minor, Environmental Studies. I then look at what research in this field has been done at the Faculty of Social Sciences of the University of Lapland and what changes have taken place.

JARNO VALKONEN

”Pohjoisen puolesta, maailmaa varten”

KAKSIKYMMENTÄ VUOTTA
YHTEISKUNTATIETEELLISTÄ
YMPÄRISTÖTUTKIMUSTA
LAPIN YLIOPISTOSSA

Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus käsitteenä sulkee sisäänsä varsin monitieteisen tutkimusalan yhdistäen eri yliopistoissa, tutkimuslaitoksissa ja -yhteisöissä harjoitetun tutkimuksen ja opetuksen ikään kuin saman katon alle. Eri puolilla maata ja eri organisaatioissa harjoitettu alan tutkimus- ja opetustoiminta on kuitenkin aina jokseenkin omalla tavallaan erityistä, ja siksi kukin yksikkö on antanut omanlaisensa panoksen alan teoreettiselle, metodologiselle ja tutkimukselliselle kehitykselle. Tässä kirjoituksessa luon katsauksen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tutkimus- ja opetustoiminnan kehitykseen ja nykytilaan Lapin yliopistossa niin kuin itse sen olen nähnyt ja kokenut viimeisen parinkymmenen vuoden aikana. Pääpaino on yhteiskuntatieteiden tiedekunnan tutkimus- ja opetustoiminnan tarkastelussa, koska tunnen sen parhaiten.

Vuonna 1979 perustettu Lapin yliopisto on Suomen ja Euroopan Unionin pohjoisin taide- ja tiedeyliopisto, joka koostuu neljästä tiedekunnasta (kasvatustieteet, oikeustieteet, taiteet ja yhteiskuntatieteet), Arktisesta Keskuksesta ja Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutista. Se muodostaa yhdessä Lapin ammattikorkeakoulun kanssa Lapin korkeakoulukonsernin (LUC). Yliopiston erikoisaaminen kohdistuu arktiseen globaaliin vastuullisuuteen, kestävään matkailuun sekä tulevaisuuden palveluihin ja etäisyyksien hallintaan.

Olen työskennellyt Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa eri tehtävissä ja tehtävänimikkeillä vuodesta 2003 lähtien. Toistaiseksi toimin sosiologian professorina yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa. Ennen Lapin yliopiston palvelukseen siirtymistä opiskelin Tampereen yliopistossa sosiologiaa suorittaen siellä yhteiskuntatieteen kandidaatin, maisterin, lisensiaatin ja tohtorin tutkinnot. Vuonna 2003 valmistunut väitöskirjani ”Lapin luontopolitiikka”

sijoittui ympäristösosiologian alaan, mutta ammen- si välineensä monitieteisen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen teorioista ja keskusteluista. Sosiologiaa tärkeämpi tieteellinen ”kouluni” onkin ollut Tampereen yliopiston ympäristöpolitiikan oppiaine, jota luin sivuaineenani ja joka tarjosi in- nostavan yhteisön perehtyä, keskustella ja harjoit- taa yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta.

Kun tohtorin tutkinnon jälkeen muutin Tam- pereelta töihin Lapin yliopistoon, paikka tuntui sopivan hyvin kaltaiselleni yhteiskuntatieteelliselle ympäristötutkijalle. Alan tutkimustoiminta oli kohtuuvilkasta ja yliopisto tarjosi monipuolisesti yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen alan opetusta. Lisäksi yliopisto oli profiloitunut arkti- sen ja pohjoisen muutoksen tutkimukseen sekä arktiseen olosuhdeosaamiseen. Koko sen ajan mitä olen työskennellyt Lapin yliopistossa, yhteiskunta- tieteellinen ympäristötutkimus onkin ollut vahva osa Lapin yliopiston tutkimus- ja opetustoimin- taa. Tätä voi pitää jopa selviönä johtuen yliopiston pohjoisesta sijainnista.

Lappi, pohjoinen ja arktinen on herättänyt alin- omaa erilaisia ja usein toistensa kanssa törmäys- kurssilla olevia intohimoja, pelkoja, uhkia ja mah- dollisuuksia. Vaikka tutkimuksellinen, poliittinen, kulttuurinen ja taloudellinen kiinnostus pohjoista kohtaan on ajan saatossa vaihdellut, ei se ole kos- kaan täysin hiipunut, vaan saanut uusia muotoja. Nyt kiinnostus on taas huipussaan, kun globaali ympäristökriisi on havahduttanut ajattelemaan, että pohjoinen voisi kertoa jotakin maailmasta, joka on muuttumassa joksikin toiseksi. Nykyiselle tutkimukselliselle, poliittiselle ja taloudelliselle kiinnostukselle Lappia, pohjoista ja arktista kohtaan on ominaista se, että pohjoista ei enää tarkastella pelkästään sen itsensä vuoksi, vaan myös siksi, että sitä pidetään globaalin ympäristömuutoksen ”laboratoriona” – pohjoisesta käsin tarkastellaan, mikä on globaalisti mahdollista tai mahdotonta, raken- tavaa tai tuhoavaa kulttuurista yhteiseloä luonnon kanssa. Yhä kasvava kiinnostus Lappia, pohjoista ja arktista kohtaan on merkinnyt sitä, että pohjoiseen suuntaavien kansainvälisten matkailijoiden, kaivosyhtiöiden, byrokraattien, business-visionää- rien ja tutkijoiden virta tuntuu loputtomalta. (Val- konen 2016.)

Pohjoisessa ympäristö- ja luontopoliittisten kysymysten keskeisyys on varmasti ainakin osal-

taan selittämässä, miksi Lapin yliopistossa on pal- jon sekä tehty että opetettu yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta. Pohjoiset ympäristökysy- mykset ovat ikään kuin tarjonneet luontevan em- piirisen maailman Lapin yliopiston tutkijoille ja määrittäneet Lapin yliopistoa pohjoisena ja arkti- sena yliopistona. Lapin yliopiston motto ”Pohjoisen puolesta – maailmaa varten” omalta osaltaan perustelee tämän ajatuksen paikkansapitävyyttä. Kun ollaan ”pohjoisen puolesta” tekemässä jotakin, törmätään vääjäämättä ympäristö- ja luontopoliittisiin kysy- myksiin, ja varmaankin siksi Lapin yliopistossa on ollut paljon ympäristötutkimuksellista kiinnostus- ta. Yliopiston motto kuvaa hyvin myös sitä, mil- laista yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta yliopistossa on harjoitettu ja miten se on vuosien varrella kehittynyt.

Vuonna 1979 perustettu Lapin yliopisto on Suomen ja Euroopan Unionin pohjoisin taide- ja tiede- yliopisto.

Voidaan ajatella, että jatkuva tutkimuksellinen, poliittinen ja taloudellinen kiinnostus Lappia, poh- joista ja arktista kohtaan on asettanut Lapin yli- opistolle tärkeän tehtävän toimia ”pohjoisen puo- lesta”: ajaa alueen asioita pohjoista itseään varten. Vaikka omien asioiden ajaminen ei ole mitenkään väheksyttävää, mielestäni Lapin yliopiston moton jälkimmäinen osa ”maailmaa varten” kuvastaa kui- tenkin osuvammin täällä harjoitettua yhteiskunta- tieteellistä ympäristötutkimusta.

Ajattelen, että puolesta-sana olisi parempi ym- märtää sanan etymologisessa tai kansankielises- sä merkityksessä, joka viittaa sivussa tai syrjässä olemiseen (Jämsä 1989). Kun ollaan esimerkiksi ”metsän puolella”, ollaan metsän reunassa eli tar- kastellaan asioita sieltä käsin. Tässä mielessä Lapin yliopisto ja etenkin siellä harjoitettu yhteiskunta- tieteellinen ympäristötutkimus on ”pohjoisen puo- lella”. Lappi, pohjoinen ja arktinen on tarjonnut Lapin yliopistossa harjoitetulle yhteiskuntatieteel- liselle ympäristötutkimukselle ”elävän laboratorion” ja episteemisen position, mistä käsin on voitu tuottaa tietoa ja tietämisen menetelmiä maailmalli-

sista asioista ”maailmaa varten” (Eriksen, Valkonen & Valkonen 2019). Katson, että tästä juontuu myös Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen omaleimaisuus: tutkimusta tehdään pohjoisessa ja pohjoisesta käsin maailmaa varten.

Sivuainekokonaisuudella on ollut tärkeä rooli sekä toimia yhdysiteenä yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tutkijoille ja opiskelijoille että tieteenalan institutionalisoitumisessa.

Seuraavana luon katsauksen Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehityskulkuun niin kuin olen sen nähnyt ja kokenut. Aloitan katsaukseni kertomalla yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen sivuainekokonaisuuden, Ympäristöopinnojen, kehityskulkuista. Sivuainekokonaisuudella on ollut tärkeä rooli sekä toimia yhdysiteenä yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tutkijoille ja opiskelijoille että tieteenalan institutionalisoitumisessa. Koska yliopistollinen opetus perustuu siellä harjoitettavaan tutkimukseen, ympäristöopinnoista on luontevaa siirtyä tarkastelemaan, millaisia kehityskulkuja Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisessä ympäristötutkimuksessa on tapahtunut viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Artikkelin toisessa osassa keskitynkään tarkastelemaan, mitä alan tutkimus on ollut Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa ja millaisia muutoksia siinä on tapahtunut.

MONITIETEISET YMPÄRISTÖOPINNOT

Ensimmäinen vaihe: sivuaine

Kun aloitin työni tuntiopettajan nimikkeellä Lapin yliopistossa marraskuussa 2003, yhdeksi tehtäväkseni asetettiin vastata ja koordinoita yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen sivuaineopintokokonaisuutta, Ympäristöopinnoja. Vuonna 1998 alkanut Ympäristöopinnot oli Lapin yliopiston kaikille tiedekunnille yhteinen, 25 opintopisteen laajuinen perusopinnoista koostuva sivuaine, joka kokosi yhteen Lapin yliopiston eri yksiköissä annettavaa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutki-

muksen alaan sijoitettavaa opetusta. Koordinointivastuu oli yhteiskuntatieteiden tiedekunnalla.

Vaikka Ympäristöopinnot sisälsi muitakin kuin yhteiskuntatieteellisiä kursseja, sen painopiste oli selkeästi yhteiskuntatieteellisessä ympäristötutkimuksessa. Tätä vaikutelmaa vahvisti se, että Ympäristöopinnot ei tuolloin ollut ainoa ympäristötutkimuksellinen sivuainekokonaisuus Lapin yliopistossa. Arktinen keskus vastasi kansainvälisestä Arctic Study Programista, oikeustieteellinen tiedekunta ympäristöoikeuden opintokokonaisuudesta, taiteiden ja kasvatustieteiden tiedekunnat ympäristökasvatuksen opintokokonaisuudesta ja täydennyskoulutuskeskus tarjosi muun muassa luontomatkailun yrittäjäkursseja ja ympäristö- ja luonnontiedon erikoistumisopintoja. Kaikki nämä sivuaine- tai täydennyskoulutusohjelmat sisälsivät ympäristöaiheisia kursseja, myös yhteiskuntatieteellisiä. Ympäristöopinnojen ero näihin koulutusohjelmiin oli kuitenkin sen vahvassa painotuksessa nimenomaan yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimukseen.

Ympäristöopinnojen painopiste oli pohjoisissa ympäristökysymyksissä, mikä näkyi tarjottavien kurssien nimikkeissä ja sisällöissä. Opetusvastuullani olivat kurssit ”Johdatus pohjoisiin ympäristökysymyksiin”, ”Yhteiskunta ja ympäristö” ja ”Pohjoisen ympäristökysymykset”. Näiden lisäksi opintokokonaisuudessa oli kursseja muun muassa ympäristöyhteistyöstä pohjoisilla alueilla, ympäristöliikkeistä, matkailun ympäristökysymyksistä ja luonnonvara- ja ympäristötaloustieteestä.

Toinen vaihe: opintokokonaisuuden uudistaminen

Kauaa en ehtinyt opintokokonaisuutta koordinoita, kun sitä alettiin jo uudistaa. Syksyllä 2004 rehtori Esko Riepula asetti Lapin yliopistolle ympäristöryhmän, jonka tehtävänä oli uudistaa yliopiston ympäristöalan opintokokonaisuus, luoda yliopistolle ympäristöalan tutkimusohjelma ja seurata sen etenemistä sekä päivittää yliopiston ympäristöohjelma. Minut nimettiin ryhmän puheenjohtajaksi, koollekutsujaksi sekä toiminnan koordinoijaksi ja ryhmän jäseniksi opettajia ja tutkijoita yliopiston eri tiedekunnista ja yksiköistä.

Ensi töikseen ryhmä suunnitteli ja toteutti sivuaineen uudistuksen niin, että se muuttui perus- ja aineopinnot (25 op + 35 op) sisältäväksi kokonaisuudeksi vuonna 2005. Tämän laajennuksen myötä

Vuonna 2018 YHYS-kollokvio järjestettiin ensimmäistä kertaa Lapin yliopistossa.

Ympäristöopinnot alkoi edustaa entistä selvemmin Lapin yliopistossa harjoitettavaa monitieteistä, mutta yliopiston profiilille ominaista yhteiskuntatieteellisesti painottuvaa ympäristötutkimusta. Uudistetussa opintokokonaisuudessa painopiste muuttui pohjoisen ympäristökysymyksistä ja -ongelmista yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen näkökulmien, teorioiden ja tutkimusalojen opettamiseen. Ympäristöopinnot koostui yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tutkimusnäkökulmia, -teorioita ja aihealueita avaavista luennoista, seminaareista ja kirjatatenttikursseista. Sivuaine sisälsi ympäristösosiologian, ympäristöpolitiikan, ympäristöoikeuden, ympäristöfilosofian, ympäristötaloustieteen, luontomatkailun, ympäristötaiteen sekä soveltavan luonnontieteen kursseja. Osa kursseista oli kaikille pakollisia, osa valinnaisia. Kursisivastuullisia opettajia oli kymmenkunta. Monella opettajalla oli vastuullaan useampi kuin yksi kurssi. Esimerkiksi minä vastasin vuosittain 4-6 kurssin opetuksesta ja organisoinnista.

Suunnitellun kurssitarjonnan lisäksi sivuaineessa järjestettiin monenlaisia opetustapatumia. Esimerkiksi keväällä 2010 järjestettiin kaksi luentosarjaa: sosiologisen eläintutkimuksen näkökulmia avaava ”Eläimet ja yhteiskunta” -luentosarja, jossa luennoitsijana vieraili eläinsosiologi Salla Tuomi-vaara, sekä ihmisen ja ihmisyyhteisöjen luontosuhdetta monitieteisesti tarkastelevan studia generalia -luentosarja ”Sensing nature – ihminen luonnossa, ympäristö ihmisessä”. Organisoitiinpa Ympäristö-

opinnoissa myös ympäristövaikutusten arvioinnin kurssi, jossa opiskelijavoimin tehtiin Lapin yliopiston ympäristöauditointi ja sen pohjalta laadittiin yliopiston toinen ympäristöohjelma. Tätä ohjelmaa ei yliopiston hallitus kuitenkaan koskaan virallisesti vahvistanut.

Kolmas vaihe: vakiintuminen

Ympäristöopinnoista muodostui yksi suosituimmista sivuaineista Lapin yliopistossa. Se kokosi yhteen opiskelijoita kaikista tiedekunnista, ja osin Lapin yliopiston ulkopuoleltakin. Lisäksi se muodostui tärkeäksi osaksi monien tutkinto-ohjelmien perusopetusta. Yhteiskuntatieteissä se tuli yhdeksi suosituimmista opiskelijoiden valitsemista sivuaineista sosiologian, politiikkatieteiden ja matkailututkimuksen tutkinto-ohjelmissa. Myös taiteiden tiedekunnassa se oli suosittu sivuaine. Kasvatustieteiden tiedekunnan luontokasvatuksen koulutusohjelma nojasi myös opetuksessaan vahvasti opintokokonaisuuden tarjontaan.

Ympäristöopintokokonaisuuden kehittäminen kuitenkin pysähtyi 2010-luvun taitteessa. Ympäristöopinnojen pyörittämiseen oli aiemmin saatu erillistä rahoitusta yliopiston yhteisen opetuksen yksiköltä, mikä loppui, kun yliopisto lakkautti yksikön vuonna 2006. Tämän jälkeen opintokokonaisuus kuului hallinnollisesti yhteiskuntatieteiden tiedekunnan toimintaan, eikä tiedekunta osoittanut sen toteuttamiseen erillistä rahoitusta. Käytännössä olikin niin, että sivuaine toimi talkoohengellä ja

sitä pyörítettiin muiden työtehtävien rinnalla. Esimerkiksi minulla oli velvoitteita myös sosiologian opetukseen ja sen kehittämiseen, eikä Ympäristö-opintoihin enää ollut aikaa eikä voimia.

Viimeisin vaihe: Humanistinen ja yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus

2010-luvun puolessa välissä kävin pariin otteeseen luennoimassa Oulun yliopiston humanististen ympäristöopinnojen vieraana. Humanistiset ympäristöopinnot olivat Oulun yliopiston yksi suosituimmista ja vetovoimaisimmista sivuaineista, jonka perustan loi arkeologian, filosofian, historiatieteiden, kulttuuriantropologian, kulttuurimaantieteen, taideaineiden, ympäristösosiologian ja ympäristöviestinnän yhteistyö ihmistieteellisessä ympäristötutkimuksessa. Luentovierailujen aikana humanistisista ympäristöopinnoista vastaava Esa Ruuskanen perehdytti minut heidän opetustarjontaansa. Havaitimme, että Lapin ja Oulun ympäristöopinnoissa oli osittain päällekkäisyyksiä, osittain toisiaan täydentäviä osia. Tästä virisi idea, jospa yhdistäsimme voimamme ja rakentaisimme Oulun ja Lapin yliopistojen yhteisen ympäristötutkimuksen sivuaineen. Ajatus ei tuntunut huonolta, joten päätimme ryhtyä toimeen.

Syksyllä 2016 pidimme Oulussa palaverin, jossa yhdessä Esan ja humanistisen tiedekunnan dekaanin kanssa pohdimme mahdollisuutta kehittää Lapin ja Oulun yliopiston yhteinen, humanistis-yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimuksen sivuainekokonaisuus. Katsoimme, että kahden toisistaan erillisen, mutta sisällöltään osittain samanlaisen sivuaineen pyörittäminen Pohjois-Suomessa ei ole järkevää. Sen sijaan kahden yliopiston yhteisen sivuaineen rakentaminen on paitsi resurssiviisasta myös yliopistojen opetus- ja tutkimusyhteistyönkin kannalta ensiarvoisen tärkeää ja vieläpä mielekäs toimintatapa. Palaverin lopuksi päätimme esittää yliopistojen johdolle, että Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellinen tiedekunta ja Oulun yliopiston humanistinen tiedekunta ryhtyvät suunnittelemaan yhteistä humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen sivuainekokonaisuutta. Tavoitteeksi asetimme, että Oulun ja Lapin yliopistojen yhteinen noin 35 op:n sivuaine olisi kummankin yliopiston opiskelijoille avoimesti opiskeltavissa syksyllä 2018.

Virallisesti esitimme yhteisen sivuainekokonai-

suuden rakentamista Oulun ja Lapin yliopistojen johdolle keväällä 2017. Yliopistot näyttivät esityksellemme vihreää valoa saman vuoden lopulla. Meidän Esan kanssa nimettiin vastaamaan käytännön suunnittelusta, mihin ryhdyimme keväällä 2018 käymällä lävitse kummankin yliopiston olemassa olevan opetustarjonnan.

Oulun ja Lapin yliopistoihin on rakentunut erityisiä tutkimus- ja opetusprofileja, jotka täydentävät toisiaan erinomaisesti.

Kurssitarjontaa läpikäydessämme huomasimme, että meillä on rahkeita rakentaa suunniteltua laajempi sivuainekokonaisuus. Päätimme, että rakennamme viidestä 5 op:n kurssista koostuvat perusopinnot, joista yksi kurssi on yhteisesti järjestetty ja loput niin, että kumpikin yliopisto vastaa kahden kurssin toteutuksesta. Perusopinnojen päälle kokoamme Lapin ja Oulun yliopistojen kurssitarjontaan perustuvat aineopinnot, jotka opiskelija voi suorittaa valintansa mukaan 35-45 op:n kokonaisuutena. Tämän jälkeen kumpikin omissa yksiköissämme pidimme muutaman palaverin, missä esittelimme suunnitelmamme uudesta sivuainekokonaisuudesta alan opetusta antaville tutkijoille kuunnellen heidän ideoitaan, huoliaan ja sitoutumistaan tulevaan opintokokonaisuuteen. Iloksemme havaitsimme, että suunnitelma herätti positiiivista vastakaikua. Jaettu huoli meillä kaikilla oli siitä, miten tämänkaltaista kahden yliopiston sivuainetta käytännössä pyöritetään. Tämä ei osoittautunut turhaksi huoleksi niin kuin myöhemmin havaittiin.

Opintokokonaisuudesta, jonka nimeksi lopulta tuli *Humanistinen ja yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus*, muodostui varsin monitieteinen kokonaisuus. Se tarjoaa laaja-alaista ymmärrystä ympäristökysymyksistä antropologian, ympäristöhistorian, filosofian, ympäristöoikeuden, matkailututkimuksen, ympäristösosiologian, ympäristö- ja ilmasto-politiikan, ekologian, ympäristönsuojelutieteen ja yhteiskuntatieteellisen eläintutkimuksen näkökulmista.

Opintokokonaisuus on ollut kaikkien Lapin ja

Oulun yliopistojen opiskelijoiden opiskeltavissa syksystä 2020 alkaen. Lapin yliopistossa opintokokonaisuus on lisäksi Kestävyykskasvatuksen kandidaatti- ja maisteriohjelman osittain pakollinen sivuaine. Ennen kuin tähän tilanteeseen päästiin, oli kuitenkin selvítettävä muutamakin ongelma.

Tutkijaopettajien opintokokonaisuuden suunnitteluvaiheessa ilmaisema huoli sivuaineen pyörittämisen mahdollisista ongelmista konkretisoitu miltei välittömästi, kun opintokokonaisuus hyväksyttiin kummassakin yliopistossa. Ensinnäkin kävi ilmi, että kahden yliopiston opiskelijoille avoin sivuaine edellytti yliopistojen välistä sopimusta. Sen laatimiseen meni kauan, koska yliopistoilla ei yllättäen ollutkaan kokemusta tämänkaltaisesta yhteistyöstä. Toiseksi selvisi, että opiskelijat tarvitsevat ristiinopiskeluoikeudet voidakseen suorittaa toisen yliopiston kursseja. Tämänkään käytännön rakentaminen ei tapahtunut nopeasti, koska siihenkään ei ollut aiempaa mallia. Lopulta hankaluuksia aiheutti niin yliopistojen opintojärjestelmien erilaisuudet ja järjestelmiin itsessään liittyvät ongelmat kuin se, että Lapin ja Oulun yliopistot toimivat esimerkiksi opetussuunnittelussa erilaisella aikataululla. Näistä syistä johtuen opintokokonaisuuden aloitus lykkäytyi puolella vuodella. Virallisesti se alkoi syksyllä 2020, käytännössä keväällä 2021. Uuden sivuainekokonaisuuden käynnistyttyä vastuu opintokokonaisuuden koordinoinnista siirtyi Lapin yliopistossa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen yliopistonlehtori Leena Suopajärvelle.

Yhteenveto

Ympäristöopinnoilla on ollut tärkeä tehtävä olla yhdyssiteenä Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tutkijoille ja opiskelijoille. Myös Humanistinen ja yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus -opintokokonaisuus palvelee tätä tehtävää. Oulun ja Lapin yliopistoihin on rakentunut erityisiä tutkimus- ja opetusprofileja, jotka täydentävät toisiaan erinomaisesti. Opintokokonaisuus toimii konkreettisena yhdyssiteenä ja tilana, missä Oulun ja Lapin yliopiston alan tutkijat ja opiskelijat kohtaavat ja oppivat toisiltaan. Samalla se osoittaa hyvällä tavalla, miten yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on tieteenala, joka ylittää niin tieteenalojen kuin instituutioidenkin rajoja. Humanistinen ja yhteiskuntatieteellinen ympä-

ristötutkimus -opintokokonaisuutta voikin pitää luontevana jatkona Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehityskulussa.

YHTEISKUNTATIETEELLINEN YMPÄRISTÖTUTKIMUS YHTEISKUNTATIETEIDEN TIEDEKUNNASSA

Pohjoisen tutkimusta

Ennen kun tulin töihin Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekuntaan loppuvuodesta 2003 olin jo tehnyt jonkin verran yhteistyötä täällä työskentelevien alan tutkijoiden kanssa. Siksi minulla oli jo valmiiksi varsin hyvä käsitys siitä, millaista yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta Lapin yliopistossa tehdään. Työskentely tiedekunnassa vahvisti käsitystäni samalla kun huomasin, että tutkimustoiminta oli paljon monipuolisempaa mitä oletin.

Ensinnäkin minulle oli tuttua, että Lapin yliopistossa harjoitettava yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus oli keskittynyt pohjoisen luonnonvarojen ja maankäytön kysymyksiin. Tiedekunnassa olikin vahva metsä-, vesirakentamis- ja maankäytön konfliktien tutkimuksen perinne, joka hyödynsi sosiologisia ympäristökonfliktien ja -liikkeiden teorioita ja menetelmiä. Tutkijat myös tekivät tiivistä ja hedelmällistä tutkimusyhteistyötä Metsäntutkimuslaitoksen tutkijoiden kanssa. Toiseksi tiesin, että tiedekunnassa harjoitettiin paljon luontosuhteisiin ja luontokäsityksiin liittyvää tutkimusta. Tutkimus oli kulttuurintutkimuksellisesti, filosofisesti ja kulttuurihistoriallisesti orientoitunutta. Kolmas minulle tuttu tutkimusala oli arktisen politiikan tutkimus, mikä ammensi välineensä kansainvälisten suhteiden tieteenalan teorioista ja käsitteistöä. Tiedekunnan lisäksi alan tutkijoita ja tutkimustoimintaa oli paljon myös Arktisessa keskuksessa.

Vaikka olin jo aiemmin tiedostanut, että Lapin yliopistossa tehdään luontomatkailun tutkimusta, yllätyin, miten vahva tutkimusala se oli yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa. Monitieteinen luontomatkailun tutkimus oli keskittynyt muun muassa turistien luontokäsityksiin, matkailualueiden ja -talouden suunnitteluun sekä luonnon eri käyttömuotojen yhteensovittamiseen. Luontomatkailun tutkimus hyödynsi ainakin osaltaan yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen teorioita ja menetelmiä, kuten luonnon ja luontokäsitysten poliittisuuden näkökulmia. Tässä mielessä se oli myös

ainoa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ala, mihin Lapin yliopisto panosti. Yliopisto perusti yhteistyössä Metsähallituksen ja Metsäntutkimuksen laitoksen kanssa Suomen ensimmäisen luontomatkailun professuurin vuonna 2003, johon nimitettiin Jarkko Saarinen. Tehtävä sijoitettiin Metsäntutkimuslaitoksen Rovaniemen asemalle. Professorin tehtäviin kuului muun muassa vastata luontomatkailun opetuksesta Lapin yliopistossa.

Näiden lisäksi tiedekunnassa oli vahva monitieteinen alue- ja elinkeinotutkimuksen sekä maaseutu-, poro- ja Lappi-tutkimuksen perinne. Myös saamelaisia ja saamelaiskulttuuria käsittelevää tutkimusta tiedekunnassa harjoitettiin kohtuudella. Kaikilla näillä oli annettavaa myös yhteiskuntatieteelliselle ympäristötutkimukselle, vaikka ne kiinnittyivät vain harvoin selväsanaisesti alan tutkimusperinteeseen.

Olennaista 2000-luvun alussa Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa harjoitetulle yhteiskuntatieteelliselle ympäristötutkimukselle oli se, että tutkimus oli leimallisesti pohjoiseen suuntautunutta. Tutkimusaiheita ammennettiin pohjoisen erityiskysymyksistä ja tutkimusta ohjasi pohjoinen tutkimusnäkökulma ja tiedonintressi. Tutkimuksia toisin sanoen motivoi pyrkimys etsiä ratkaisuja pohjoisen alueellisiin ongelmiin ja siinä mielessä tutkimusta voikin luonnehtia pohjoiseen suuntautuneeksi. Tutkimustoiminta oli siten hyvin linjassa Ympäristöopin kanssa, jossa opetuksen painopiste oli pohjoisissa ympäristökysymyksissä.

Pohjoisen puolesta

Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa harjoitettava yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus monipuolistui, laajentui ja osittain muutti muotoaan tultaessa 2010-luvulle. Yhä edelleenkin tiedekunnassa tutkittiin paljon erilaisia luonnonvara- ja maankäytön konflikteja, luontoperusteisia elinkeinoja, kuten poronhoitoa, metsätaloutta ja luontomatkailua, sekä arktisen politiikan kysymyksiä. Vaikka tutkimukset ammensivat entiseen tapaan aiheensa pohjoisen rikkaasta empiirisestä todellisuudesta ja tutkimusteemat pysyivät osittain samoina, tutkimusten tiedonintressi muuttui kuitenkin toisenlaiseksi. Esimerkiksi luonnonvaratutkimuksessa siirryttiin konfliktin tutkimuksesta luonnonvarojen yhteensovittamisen, monikäytön ja oikeuttamisen tutkimukseen. Luontosuhteiden

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksenkin kannalta mielekkäät tutkimusteemat ja -näkökulmat levisivät osaksi perustieteenalojen opetusta ja tutkimusta.

tutkimuksessa luontokäsitysten tarkastelu puolestaan sai antaa sijaa käytäntöjen tutkimiselle. Luontoperusteisten elinkeinojen tutkimuksessa tutkimuksellinen mielenkiinto taas kohdistui aiempaa enemmän elinkeinojen sisäisiin tekijöihin ja niitä pyrittiin ymmärtämään sisältä käsin.

Tiedekunnassa harjoitettavan yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen muuttumiseen ja laajentumiseen on vaikuttanut nähdäkseni kolme tekijää. Ensinnäkin matkailun tutkimuksessa kehitettiin tutkimusnäkökulmaa, jossa matkailua alettiin tarkastella turististen käytäntöjen sijasta matkailutyönä ja matkailutyössä tuottavana käytäntönä. Keskeisessä roolissa oli matkailun kulttuurintutkimuksen professori Soile Veijolan vetämä Suomen akatemian rahoittama *Turismi työnä* -hanke, jossa matkailu ymmärrettiin palvelutalouden alaksi, jossa työllä ja työntekijöillä on keskeinen rooli myytävien palvelutuotteiden tekijöinä.

Vuosina 2006–2009 toiminut *Turismi työnä* -hanke kokosi yhteen eri tieteenalataustaiset tutkijat mahdollistaen monitieteisen tutkimusnäkökulman. Hanke ammensi välineensä matkailun kulttuurintutkimuksen, sosiologisen työn tutkimuksen, feministisen affektiivisuustutkimuksen, organisaatiotutkimuksellisen käytäntöteorian sekä toimijaverkostoteoreettisen tutkimuksen teorioista, näkökulmista ja menetelmistä. Kun tutkimuksellinen huomio kohdistui monitieteisellä otteella palvelutuotannon edellyttämään työhön, matkailu avautui toimintana, joka edellyttää muun muassa ihmisten, eläinten, olosuhteiden ja teknologioiden yhteistoiminnan hallintaa ajassa ja tilassa. Tällä puolestaan on merkitystä sekä turismityön vaatimukseen että matkailupalvelutalouteen.

Turismi työnä -hankkeen merkitys Lapin yliopistossa harjoitettavan yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen laajentumiseen ja muuttu-

miseen on ollut kiistaton. Ensinnäkin hanke toimi hedelmällisenä yhdyssiteenä eri tieteenalataustaisille tutkijoille, jotka sen päätyttyä jatkoivat yhdessä kehittämäänsä monitieteisen tutkimusotteen kehitystyötä omilla tieteenaloillaan. Tämän seurauksena yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksenkin kannalta mielekkäät tutkimusteemat ja -näkökulmat levisivät osaksi perustieteenalojen opetusta ja tutkimusta. Toiseksi hanke osoitti, että ihmisen toimintaa ja olemista on tutkittava niissä aineellisissa yhteyksissä missä se todellistuu, mikä avasi uusia tutkimusaiheita ja -näkökulmia. Hankkeen myötä tiedekunnassa virisi tutkimuksia, joissa tarkasteltiin muun muassa monilajisia kohtaamisia, luontokulttuurista olemista ja ekososiaalista yhteiselämää.

Kun saamen- ja alkuperäiskansatutkimus rakentaa teorioitaan alkuperäiskansan omista yhteiskunnista käsin, se tekee tärkeää teoreettista työtä, joka on uudistanut Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen teoreettista ja metodologista ajattelua.

Toinen tekijä, joka muutti ja laajensi Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa harjoitettavaa yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta, oli yhteiskuntatieteellisen kaivostutkimuksen kehittyminen. Suomessa suhtauduttiin 2000-luvun alkupuolella toiveikkaasti kaivosalan kehittymiseen. Alalle odotettiin 3–4 miljardin euron investointeja, tuhansia työpaikkoja ja muita positiivisia taloudellisia aktiviteetteja. Koska suomalaiset kaivoshankkeet sijaitsivat pääasiassa Pohjois- ja Itä-Suomen syrjäisillä alueilla ja niihin kohdistui sekä suuria odotuksia että kriittisiä epäilyjä, oli varsin luontevaa, että alan tutkimusta virisi Lapin yliopistossa.

Lapin yliopiston kaivostutkimus alkoi kehittyä 2000-luvulla tutkimuksista, joissa analysoitiin erilaisten kaivoshankkeiden sosiaalisia vaikutuksia. Yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa tehtiin

2000- ja 2010-lukujen taitteessa lukuisia kaivosten sosiaalisten vaikutusten arviointeja eli SVA-selvityksiä, joissa arvioitiin suunniteltujen kaivosten vaikutuksia ihmisten ja yhteisöjen hyvinvointiin ja elämään. Tämän jälkeen tutkimuksellinen painopiste siirtyi kaivosyhtiöiden yhteiskuntavastuiden ja sosiaalisen hyväksyttävyyden tarkasteluihin. Yhdeksi keskeiseksi käsitteeksi kaivostoiminnan yhteiskunnallisten suhteiden ja hyväksyttävyyden tarkastelemiseksi nousi sosiaalinen toimilupa. Sosiaalisen toimiluvan käsitteen ohjaamana yliopistossa tutkittiin toimiluvan saamisen sisällöllisiä ja toiminnallisia edellytyksiä. Käytännössä kyse oli paikallisyhteisöjen kokemusten, asenteiden ja arvojen, paikallisten asukkaiden ja kaivosyhtiöiden välisen suhteiden sekä kaivostoiminnan hallinnan ja ohjauskeinojen tutkimuksesta.

Tällä hetkellä yliopistossa harjoitettu yhteiskunta- ja oikeustieteellinen kaivostutkimus on vilkasta, kansainvälistä ja monitieteistä. Tutkimusteemoiltaan, -teorioiltaan ja -menetelmiltään se on muuntunut pikkuhiljaa kestävyystutkimuksen (ks. Jarkko Leväsen teksti tässä teoksessa) suuntaan, ja siksi kaivostutkimuksen voikin katsoa luoneen perustan Lapin yliopistossa harjoitettavalle monitieteiselle kestävyystutkimukselle.

Saamen- ja alkuperäiskansatutkimuksen kehittyminen on ollut kolmas tekijä, joka on vaikuttanut Lapin yliopistossa harjoitettavan yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen muuttumiseen ja laajentumiseen. Lapin yliopisto alkoi panostaa voimakkaasti saamen- ja alkuperäiskansatutkimukseen 2010-luvulla. Yhteiskuntatieteiden tiedekuntaan perustettiin vuonna 2014 ensin saamen tutkimuksen professuuri, johon nimitettiin Sanna Valkonen, ja pari vuotta myöhemmin arktisten alkuperäiskansojen tutkimusprofessorin tehtävä, johon nimitettiin Rauna Kuokkanen.

Lapin yliopiston saamen- ja alkuperäiskansatutkimus on kohdistunut muun muassa saamelaisyhteisöjen sosiaaliin, kulttuuriin ja poliittisiin rakenteisiin ja suhteisiin, hyvinvointiin, elinkeinoihin, maankäyttöön, lainsäädäntöön, taiteisiin sekä koulutukseen. Se tarkastelee saamelaisuuteen liittyviä kysymyksiä saamelaisyhteiskunnan omista rakenteista ja näkökulmista käsin sekä laajemmin osana kansallisia, kansainvälisiä ja alkuperäiskansojen omia tieteellisiä keskusteluja. Lapin yliopiston saamen- ja alkuperäiskansatutkimukselle onkin ollut

leimallista se, että tutkimus on pyrkinyt aktiivisesti kehittämään alkuperäiskansan omista yhteiskunnista käsin lähteviä teorioita ja menetelmiä.

Tällä puolestaan on ollut merkittävä vaikutus yliopistossa harjoitettavalle yhteiskuntatieteelliselle ympäristötutkimukselle. Alkuperäiskansojen yhteiskunnat ovat ”maasyntyisiä” (Latour 2022) eli ne tunnistavat erottamattoman yhteytensä rajalliseen luontoon. Kyse on yhdeltä osalta maailmankuvallisesta tietoisuudesta ihmisen ja muun luonnon keskinäisriippuvuudesta, mutta ei yksin siitä. Tämä tietoisuus saa konkreettiset muotonsa käytännöissä, joiden kautta maailmaa luodaan jatkuvasti, ja siksi maailmankuvasta puhumisen sijasta pitäisi puhua maailman- ja tiedonmuodostuskäytännöistä. Kun saamen- ja alkuperäiskansatutkimus rakentaa teorioitaan alkuperäiskansan omista yhteiskunnista käsin, se tekee tärkeää teoreettista työtä, joka on uudistanut Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen teoreettista ja metodologista ajattelua. Tämä näkyy siinä, että monet yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen alaan sijoittuvat tutkimushankkeet ammentavat teoreettiset ja metodologiset välineensä nimenomaan alkuperäiskansatutkimuksen kentältä.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen institutionalisoituminen

Kuten edellä on todettu, Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa harjoitettava yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on ollut vahva osa tiedekunnan ja yliopiston opetus- ja tutkimustoimintaa. Se ei kuitenkaan ole saanut sellaista institutionaalista asemaa, että yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen voisi sanoa olleen määrittämässä esimerkiksi yhteiskuntatieteiden tiedekuntaa opetus- ja tutkimusorganisaationa. Tiedekunnassa on ainoastaan yksi yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tehtävännimikkeellä oleva yliopistonlehtorin tehtävä. Tämän asian suhteen on kuitenkin tapahtunut muutos viimeisen parin-kolmen vuoden aikana, kun yhteiskuntatieteiden tiedekunta organisoi toimintansa uudelleen.

Aiemmin tiedekunta on ollut järjestäytynyt koulutusohjelmittain, mikä on näkynyt siinä, että tiedekunnan toiminta on esitetty oppiaineittain. Tällä on ollut myös käytännöllisiä seurauksia: vaikka oppiaineissa on tehty samankaltaisiin teemoihin liittyviä tutkimuksia, oppiaineiden välillä on ollut

Tiedekuntaan muodostettiin kolme temaattista tutkimusyhteisöä, jotka perustuivat tiedekunnassa jo pitkään kertyneeseen tieteelliseen tutkimusosaamiseen. Tutkimusyhteisöt toivatkin yhteen tiedekunnan eri oppiaineiden tutkijat, mikä on luonut yhteisöllisyyttä yli oppiainerajojen.

varsin vähän tutkimuksellista yhteistyötä. Tätä tilannetta on tiedekunnassa pyritty korjaamaan siten, että tiedekunta organisoitui uudelleen tutkimusyhteisöittäin. Tiedekuntaan muodostettiin kolme temaattista tutkimusyhteisöä, jotka perustuivat tiedekunnassa jo pitkään kertyneeseen tieteelliseen tutkimusosaamiseen. Tutkimusyhteisöt toivatkin yhteen tiedekunnan eri oppiaineiden tutkijat, mikä on luonut yhteisöllisyyttä yli oppiainerajojen. Yksi tiedekunnan tutkimusyhteisöistä – *Kestävät luontokulttuurit ja monilajinen tulevaisuus (SuMu)* – on nimenomaan keskittynyt monitieteiseen, yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen. Sen perustana on Lapin yliopistossa jo pitkään tehty monitieteinen ympäristötutkimus, jonka kautta yliopistolle on kertynyt vahvaa tieteellistä ja taiteellista osaamista erityisesti pohjoisen alueen kestäväyyteen ja vastuullisuuteen liittyvistä kysymyksistä.

Kestävät luontokulttuurit ja monilajinen tulevaisuus – tutkimusyhteisö kokoaa yhteen tiedekunnan ja osittain myös yliopiston muiden yksiköiden tutkijat, jotka ovat kiinnostuneet esimerkiksi luontokulttuureista, monilajisista kohtaamisista ja luonnonvarapolitiikasta planetaarisen muutoksen aikakaudella. Sen tavoitteena on paitsi koota yhteen alan tutkimus ja tutkijat ja tehdä niistä näkyväksi ja tunnetuksi, myös kehittää uusia monitieteisiä tutkimusnäkökulmia yhteisöelämän aineellisuuden tarkastelemiseksi. Tutkimusyhteisö myös ensi kerran Lapin yliopiston historiassa institutionalisoi yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen, jonka vuoksi sitä voi pitää merkittävänä kehityskulkuna alan tutkimukselle. Alan tutkimuksen vahvuudesta

ja merkittävydestä kertonee se, että tutkimusyhteisö arvioitiin Lapin yliopiston tutkimuksen kansainvälisessä arvioinnissa vuonna 2023 yhdeksi yliopiston merkittävimmistä tutkimusryhmistä.

LOPUKSI

Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehityskulkuista voisi kertoa muunlaisiakin tarinoita. Voisin esimerkiksi kertoa, miten monitieteisen ympäristötutkimuksen teemoja on vuosien varrella juurrutettu Lapin yliopiston tutkijakoulun toimintaan, tai miten alan tutkimusta on vahvistettu osana yliopiston tutkimuksen profiloinnissa. Voisin kertoa myös siitä, miten hankalaa on joskus ollut pelkästään ympäristöteeman saaminen osaksi tiedekunnan tutkimusprofiilia, tai kuinka yllättävää on ollut se, miten yhtäkkiä alan tutkimus alkoi kiinnostaa niitäkin, jotka aiemmin pitivät sitä lähinnä marginaalisena aiheena. Lisäksi tärkeää olisi avata sitäkin, miten tutkimuksen metodologiset painotukset ovat muuttuneet vuosien aikana.

Kahteenkymmeneen vuoteen mahtuu paljon niin henkilökohtaisia kuin yhteisöllisiä onnistumisia ja epäonnistumisia, turhautumista ja iloa. Kaikkea ei viitsi muistella, saati kertoa. Alan tutkijana on kuitenkin ollut aina hienoa se, että yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on ollut alusta lähtien hyvin yhteisöllistä. Se on ollut sitä niin Lapin yliopistossa kuin kansallisesti ja kansainvälisestikin. Lisäksi on ollut hienoa huomata, miten alan tutkimus kiinnostaa opiskelijoita ja miten ympäristötutkimuksen teemat ovat pikkuhiljaa muuttuneet sellaisiksi, että kaikkien tutkijoiden on miltei välttämätöntä huomioida ympäristökysymykset tutkimuksissaan, jos haluavat pitää itseään uskottavina tutkijoina.

KIRJALLISUUS

- ERIKSEN, T.H., VALKONEN, S. & VALKONEN, J. (TOIM.)** (2019) *Knowing from the Indigenous North. Sámi approaches to history, politics and belonging.* Routledge, London.
- JÄMSÄ, T.** (1989) Paljonko on puolta enemmän? Kielikello nro 2/1989. <https://www.kielikello.fi/-/paljonko-on-puolta-enemman>
- LATOURE, B.** (2022) *Matkalla Maahan. Poliitiikka ja uusi ilmastojärjestys.* Vastapaino, Tampere.
- VALKONEN, J.** (2016) Uusi luontopolitiikka. Peruste. Yhteiskunnallinen verkkolehti. <https://perustelehti.fi/uusi-luontopolitiikka/>

Defining environmental social research via book choices

I introduce the books given as prizes in the Master's Thesis competition organized annually by YHYS: the first ten years. The books are listed at the beginning of the essay; more detailed presentations can be found on the YHYS homepage (<https://www.yhys.net/ajankohtaista-kirjaesittelyt>). I organize the books into four categories that stand for different problem fields of environmental social science; in the following, I list the titles of the categories, supplemented with heuristic model questions clarifying the issues: [A] Knowledge: reliability; What general rules of research must every researcher know? [B] Insight: reasonability; How to become aware of the social nature of environmental problems? [C] Politics and economics: cornerstones or derivatives?; How to find alternatives to the near-symbiotic mutual alignment of politics and economy? [D] Visions: what goals are realistic?; What relationships do historically constituted humans have with the environment / nature / life – at present and in the future?

YRJÖ HAILA

Yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen moninaiset taustat

GRADUPALKINTOKIRJAT 2014–2023

Jos yhteiskunnallinen ympäristötutkimus on vastaus, mikä on kysymys? parafraasi: Allan Garfinkel (1981)

TEHTÄVÄ

Jäätynäni eläkkeelle ympäristöpolitiikan professuurista kesällä 2014 sain osakseni arvaamattoman arvokkaan tehtävän valita vuosittain kirja palkinnoksi edellisen lukuvuoden parhaan yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen pro gradu -tutkielman laatijalle; palkinnon saajan ovat valinneet hakemusten perusteella YHYS:n johtokunnan nimeämät arvioitsijat.¹ Marraskuussa 2023 jaettiin kymmenes palkinto. On oivallinen hetki esitellä ja pohdiskella valintojen perusteita; johdannoksi luettelo palkintokirjoista:

- [1] DANIEL KAHNEMAN (2011): *Thinking, Fast and Slow*. Allen Lane. – [2014].
- [2] WILLIAM CONNOLLY (2013): *The Fragility of Things. Self-organizing Processes, Neoliberal Fantasies, and Democratic Activism*. Duke University Press. – [2015].
- [3] GIANDOMENICO MAJONE (1989): *Evidence, Argument, & Persuasion in the Policy Process*. Yale University Press. – [2016].
- [4] JAMES MEADOWCROFT & DANIEL J. FIORINO (toim.) (2017): *Conceptual Innovation in Environmental Policy*. MIT Press. – [2017].
- [5] DAVID PILLING (2018): *The Growth Delusion. The Wealth and Well-Being of Nations*. Bloomsbury. – [2018].
- [6] ISABELLE STENGERS (2018): *Another Science is Possible. A Manifesto for Slow Science*. Polity Press. (Translated from French by Stephen Muecke.) – [2019].
- [7] DIDIER FASSIN (2018): *Life. A Critical User's Manual*. Polity Press. – [2020].
- [8] TIM HARFORD (2020): *How to Make the World Add Up. Ten Rules for Thinking Differently About Numbers*. London: The Bridge Street Press. – [2021].

1 Ympäristöongelmien yhteiskunnallista luonnetta selventävä ajattelu ulottuu kaikille yhteiskunnallista ja kulttuurista ymmärrystä edistäville aloille; siksi käytän tekstissä attribuuttia 'yhteiskunnallinen'.

- [9] **PIERRE CHARBONNIER** (2021): *Affluence and Freedom. An Environmental History of Political Ideas*. Polity Press. (Translated from French by Andrew Brown.) – [2022].
[10] **DIPESH CHAKRABARTY** (2021): *The Climate of History in a Planetary Age*. The University of Chicago Press. – [2023].

Tavoitteeni on ollut valita kirjoja, jotka erittelevät ympäristöongelmien yhteiskunnallista luonnetta. Valintakriteerien taustan on muodostanut oma kokemukseni, missä tärkeintä on ollut se, mitä opin suunnitellessani opetusta vuosina 1995–2014; esitelin tätä kokemuksiani kuvaavassa historiikissa (mukana tässä teoksessa). Voin tiivistää tärkeimmän kolmeen kohtaan:

[i] Ympäristöongelmat nousevat poliittisesti esiin alituisesti uusiutuviissa asuissa; niitä selvittävä yhteiskunnallinen tutkimus muuttuu siis jatkuvasti. Vuosi 1995 vaikuttaa jo nyt kovin kaukaiselta: antroposeenista ei tuolloin puhunut kukaan, eikä nykyisen ”monikriisin” kaltaisesta tilanteesta, jossa ympäristö kietoutuu moninaisin ja kummallisoin tavoin yhteen muunlaisten ongelmien kanssa, voin olla kuin aavistus.

[ii] Yhteiskuntien suhteita ympäristön olosuhteisiin ja luonnon antimisiin määrittävät vaihtelevasti sattumien ohjaamat, polkuriippuvaiset tapahtumakulut, joten yhteiskunnan ja ympäristön suhteesta ei ole olemassa yleistä teoriaa. Ympäristöongelmien yhteiskunnallisen tutkimuksen ensimmäinen tehtävä on selvittää, mistä ongelmissa on kyse. Tutkijan tehtävä on aluksi koota käsitteistö, jonka avulla hän voi jäsentää tutkimusongelman, koota aineiston sekä johtaa kiinnostavia päätelmiä. Tämä näkökulma tukeutuu Arto Noron (2000) erittelyyn sosiologisen teorian lajityypeistä. Noro erotti toisistaan tutkimusteorioiden, jotka tukeutuvat välittömästi tutkimuksen empiiriseen perustaan, ja yleiset teorit, joiden kohteina ovat ”yhteiskunnan”, ”sosiaalisen” tai ”kulttuurin” vakiintumisen yleiset ongelmat. Näiden rinnalle Noro nosti aikalaisdiagnoosin, joka pyrkii näiden lajityyppien perustalta arvioimaan ajankohtaisia yhteiskunnallisia ilmiöitä; tästä malliesimerkiksi hän nosti Ulrich Beckin diagnoosin ”riskiyhteiskunnasta” (*Risikogesellschaft*). – Olen vakuuttunut, että yhteiskunnallisessa ympäristötutkimuksessa tarvitsemme nimenomaan metodologista ajattelua virittäviä tutkimusteorioita. Olennaisimpia ovat käsitteet, joihin sisältyy vahva metodologinen ulottuvuus. Käsitteet ovat tekemistä varten.

[iii] Alan kansainvälinen teoreettinen kirjallisuus oli 1990-luvulla hajanaista; sittemmin kokoaiviksi teemoiksi ovat nousseet globaalin mittakaavan kysymykset kuten ilmaston lämpeneminen ja antroposeeni. Eri maiden tutkimuserinteissä oli ja on kiinnostavia eroja, jotka voi johtaa sekä ongelmien luonteen että poliittisen ajattelun ja kokemuksen ominaispiirteistä. Eri maiden ja eri tutkimuserinteiden väliset yhtäläisyydet ja erot antavat arvokasta osviittaa vertailuille.

Ympäristöongelmien yhteiskunnallista taustaa kartoittavan kirjallisuuden perustaksi ei ole tarjolla yhtenäistä lähtökohtaa tai juontaa.

Lisäksi omaan näkemykseeni on vaikuttanut olennaisesti professuuria edeltänyt yhdysvaltalaisen evoluutiobiologi Richard Levinsin (1930–2016) kanssa yhdessä kirjoittamani teos *Humanity and Nature*, suomennettuna *Ekologian ulottuvuudet* (Haila & Levins 1992). Kirjan tavoite oli jäsentää ekologisina ilmenevien ongelmien yhteiskunnallista taustaa; sen kirjallisuusluettelo heijastaa tavoittamamme kirjallisuuden laatua työn aikaan 1980-luvun loppuvuosina: Ei-luonnontieteellisiä referenssejä on 85; filosofia (22) ja historia (18) dominoivat, yhteiskunnalliseen ympäristötutkimukseen suoranaisesti liittyviä tekstejä osui käsiimme 12, niistä 9 kirjoja.

Itsestään selvää siis on ollut, että ympäristöongelmien yhteiskunnallista taustaa kartoittavan kirjallisuuden perustaksi ei ole tarjolla yhtenäistä lähtökohtaa tai juontaa. Yhtä selvää on ollut, että palkintokirjan ei tarvitse antaa suoranaisesti opastusta jonkin tietyn tutkimusaiheen selvittämiseen; tällaiset teokset jokainen pätevä graduntekijä löytää itse, vähintäänkin ohjaajansa tuella.

MONIALAISUUS

Ympäristöongelmien yhteiskunnallisen luonteen erittely käsittää kaksi ulottuvuutta: [i] Miten erilaatuiset tapahtumakulut – vesistöjen ja ilman saastuminen, yhdyskuntasuunnittelu, energian käyttö, liikenne, luontoalueiden ja maisemien köyhtyminen, ja niin edelleen – nousevat poliittisiksi?

[ii] Mihin nimenomaiseen yhteiskunnallisen toiminnan ja politiikan alaan eri ongelmat ovat kytköksissä? Tämän kahtalaisen erityisyyden vuoksi yhteiskunnallinen ympäristötutkimus ei ole ”tieteenala” missään tuon termin merkityksessä; se on useiden tausta-alojen piiriin haarova ongelmakenttä. Se, mitä nimenomaan on tarpeen tietää ja ymmärtää, vaihtelee suuresti sen mukaan mihin vakiintuneeseen alaan ongelma liittyy.

Yhteiskunnallinen ympäristötutkimus ei ole ”tieteenala” missään tuon termin merkityksessä; se on useiden tausta-alojen piiriin haarova ongelmakenttä.

Kentän hahmottamista auttoi suuresti se, että jo ennen 1990-lukua oli muotoutunut lukuisia ”ympäristö”-alkuisia tutkimushaaroja kuten ympäristösoologia, ympäristötaloustiede, ympäristöhistoria, ympäristöfilosofia, ympäristöoikeus, ympäristöpsykologia, ympäristöestetiikka, ja niin edelleen; ne etsivät itsenäistä hahmoaan. Näillä ”ympäristö”-erityisaloilla on yhteisiä ongelmanasetteluja, mutta jokaista sitovat myös niiden omasta historiasta nousevat perinnöt. Tavoitteeni on ollut löytää sellaisia teoksia, jotka laajentavat näkökulmaa alojen välisten rajojen yli; ongelmalähtöisyys on korostunut tieteenalojen sijasta.

Isabelle Stengers opastaa monialaisuuden ongelmiin; hän soveltaa alojen rajalinjoja ylittävään tutkimusotteeseen Michel Foucaultin käyttämää käsitettä *problematisointi* (Stengers 2019). Hyvä esimerkki valtavirtaa seuraavan tutkimuksen ja ’problematisoivan’ otteen erosta on Nobel-palkitun perinnöllisyystieteilijän Barbara McClintockin työ (Stengers 1997). Asetelman ytimen Stengers tiivistää substantiivin ”puzzle” ja sitä vastaavan verbin partisiipin perfektin -muodon ”puzzled” vastakkaisuuteen; eli: valtavirtaan kiinnittyvät tutkijat keskittyvät ratkomaan ongelmia, joiden ratkaisut ovat löydettävissä vallitsevan paradigman turvin (”to solve puzzles”); sen sijaan uskaliaat, riskejä ottavat, uuteen kurkottavat tutkijat kuten Barbara McClintock tutkivat sellaista, mikä heitä askarruttaa (”she was puzzled”).

Kiinnostus ympäristöongelmien yhteiskunnal-

lista luonnetta kohtaan viriää, kun *ongelmat* askarruttavat; herää tarve ottaa selvää niiden taustasta. Tämä on ”monitieteisyyttä”, mutta tavanomaista vaatimmassa mielessä. Ei riitä, että eri tieteenalojen tietämystä kootaan yhteen, vaan on löydettävä nimenomaisia kosketuskohtia ongelmien erilaisten ominaispiirteiden ja yhteiskunnallisen tietämyksen näkökulmien välillä; ongelmien luonne ja ongelmien ratkaisemisen menetelmät on saatava ilmaistuksi samoin termein.

Otan hiukan eriluonteiseksi esimerkiksi sen, miten biokemisti Franklin Harold (1986, x) kuvaa tutkimusalaansa bioenergeetiikan eli elämän energiatalouden luonnetta; bioenergeetiikkaa tärkeämpää alaa maapallon elämän ymmärtämiseksi ei ole:

What breathes life into the jumble of complex molecules is expressed in deceptively familiar words: energy, work, information, order. These terms describe the characteristic ability of living things to act – to respond to their environment, to manipulate molecules large and small, to move, grow, reproduce. In a word, bioenergetics is the scientific study of vitality, not a discipline so much as a point of view, complementary to that of molecular biology.

Harold toteaa, että bioenergeetiikan perustavat termit – *energia*, *työ*, *informaatio*, *järjestys* – ovat ”petollisen” tuttuja vakiintuneiden fysikaalisten teorioiden osana, mutta ne täytyy ymmärtää ja yhdistää toisiinsa uudella tavalla, jotta voitaisiin ymmärtää, miten elämää ylläpitävät voimat (*vitality*) pysyvät yllä. Tarvitaan uudenlainen näkökulma pikemmin kuin uusi tieteenala.

ONGELMIEN KENTÄT

Jaottelen seuraavassa palkintokirjat neljään luokkaan käyttäen perusteena sitä, millaisia yleisiä yhteiskunnan ja ympäristön suhteiden teemoja ne nostavat esiin; teemat ovat ’tieto’, ’näkemys’, ’politiikka ja talous’ sekä ’näkökulmat’. Kirjat olen esitellyt tarkemmin YHYS-kotisivulla julkaistuissa artikkeleissa (ks. YHYS 2024). Luokat limittyvät tietenkin moninaisin tavoin toisiinsa, mutta niiden erottaminen toisistaan on hyödyllistä; jäsenyys käsittää neljä ongelmien kenttää, joita yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen harjoittajan on jossakin vaiheessa opittava ymmärtämään riippumatta siitä, miten hänen oman tutkimuksensa aihealueet sijoittuvat näihin nähden.

Tiedon rakentuminen on ympäristö- ongelmien tutkijoille tuttua siksi, että itse tutkimuskohde eli ympäris- tön politisoituminen nousee esiin ongelmien rakentumisen tuloksena.

Tieto: luotettavuus

Ympäristöongelmia koskevan tiedon on oltava luotettavaa; tämän ainoa mahdollinen perusta on tieteellinen tutkimus. Yleisesti ottaen tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan käyttäen kahta kriteeriryöstä: [i] Kuinka pätevää tutkimuksen empiria ja sen analysointi ovat? [ii] Millaista ongelmanasettelua ja merkityskohdasta vasten tulosten merkitys määräytyy.

Lainaan tätä kahtalaisuutta selventävän aforismin Alfred North Whiteheadin teoksesta *Modes of Thought* (1968, 4):

There are two contrasted ideas which seem inevitably to underlie all width of experience, one of them is the notion of importance, the sense of importance, the presupposition of importance. The other is the notion of matter-of-fact. There is no escape from sheer matter-of-fact. It is the basis of importance; and importance is important because of the inescapable character of matter-of-fact. We concentrate by reason of a sense of importance. And when we concentrate, we attend to matter-of-fact. Those people who in a hard-headed way confine their attention to matter-of-fact do so by reason of their sense of the importance of such an attitude. The two notions are antithetical and require each other.

Pragmatismuksen mukaisesti lausuman lähtökohtana on kokemus ("width of experience"). Whiteheadin tar koittama *tarkeys* ei tipahda taivaasta vaan määräävä on se, miten hyvin tai huonosti tutkimuksella hankittu kokemus vastaa sitä ilmiötä, jota selvitetään; tosiasia ("matter-of-fact") on todennettu asiantila, jonka *tarkeys* tulee perustella. (Whiteheadin näkemys "tosiasia" ei ollut aivan tavanomainen, mutta tässä yhteydessä sitä ei tarvitse pohtia.)

On siis tarpeen arvioida sitä asetelmaa, joka

määrittää tutkimuksen tulosten merkitystä. Tämä voi olla hankalaa, koska sekä aineiston hankinnan että sen analysoinnin kriteerit ovat suurelta osin erikoistuneiden tutkimusalojen sisäisiä; tutkimustulosten luotettavuutta on mahdotonta arvioida jos ei ymmärrä, miten ne on saavutettu.

– Siis seuraava kysymys: Millaisia ovat tutkimuksen yleiset periaatteet, jotka kaikkien tutkijoiden tulisi tuntea?

TEOS 8 (TIM HARFORD) esittelee tekijöitä, jotka määräävät numeerisen tiedon luotettavuutta ja merkitystä. Kirjan esimerkit ovat pääosin peräisin tilastollisesta päättelystä. Tilastot ovat olennainen väline luoda kokonaiskuva sellaisista ilmiöistä, joita on mahdollista esittää luotettavasti numeroiden avulla. Paino edellä on sanoilla esittää luotettavasti; tilastojen kokoaminen, analysointi ja esittäminen edellyttävät suurta tarkkuutta. Numeroiden ymmärtäminen on välttämätön kyky; Paulos (1991) opastaa.

Lisäksi tilastotietojen kokoamiseen ja tulkitsemiseen liittyy moninaisia ongelmia riippuen siitä, mihin yhteiskunnan osa-alueeseen ne liittyvät. Harford esittää tästä lukuisia esimerkkejä. Hiukan toisistaan poikkeavien kategorioiden laskeminen yhteen eli aggregointi on välttämätöntä, mutta se hävittää väistämättä hienojakoista informaatiota luokkien sisään. On tarpeen tuntea tilaistoinnin kohteena oleva alue; vanhaan tunnettu esimerkki on bruttokansantuote (**TEOS 5; DAVID PILLING**), oma mieliesimerkkini on materiaalien käyttöä koskeva tilinpito, jossa laskeaan erilaatuisia aineksia yhteen kokonaiskuvaksi: tonni soraa ja tonni eloperäistä ainesta (silakkaa) mittaavat painon perusteella materiaalien määriä mutta ilmentävät täysin eri asioita.

TEOS 6 (ISABELLE STENGERS) arvioi, mikä tekee tutkimuksen tulkintakehyksestä uskottavan tai epäuskottavan. Stengersin koko laajaa tuotantoa luonnehtii termi *tieteenanalyysi*; hän on kuvannut, miten tieteellisen tutkimuksen luotettavuus muotoutuu – tai ei muotoudu – tutkijoiden työn, historian ja ideologisten paineiden jännitteisessä kentässä (käsite 'voimakenttä' kuvaa tätä hyvin; **TEOS 2, WILLIAM CONNOLLY**). Nykyoloissa tutkimukselle asetetaan voimistuvia taloudellisen hyödyn vaatimuksia, jotka ajavat itsenäisen tutkimuksen ahtaalle; Stengers kehittää vastavoimaa puolustamalla itsenäistä, hiddasta, perusteellista tutkimustyötä.

Tieto rakentuu tutkijoiden käytännöllisen työn

tuloksena; työtä ehdollistaa suhteiden verkosto, josta Stengers käyttää nimitystä käytäntöjen ekologia (*ecology of practices*). Tiedon rakentuminen on ympäristöongelmien tutkijoille tuttua siksi, että itse tutkimuskohde eli ympäristön politisoituminen nousee esiin ongelmien rakentumisen tuloksena. Prosessi tapahtuu molemminsuuntaisesti: ongelmat tulevat ”rakentuneina” julkisuuteen, eli joku ne määrittelee ongelmiksi jollakin perusteella; vastaavasti julkisuuteen voi ”rakentua” ongelmia, jotka eivät ole erityisen merkityksellisiä tai jopa ovat harhaanjohtavia.

Näkemys: perusteet

’Näkemys’ on kieliopilliselta muodoltaan substantiivi mutta olemukseltaan verbi: näkemys jostakin asiasta muodostuu sen tuloksena, että asiaan olennaisesti vaikuttavista tekijöistä päästään perille (perilläolo’, termin *cognitio* suomenkielinen vastine). Perille pääsemistä määrittävät sekä yksilökohtaiset psykologiset seikat että yhteisöissä versoavat sosiaaliset seikat.

– Siis seuraava kysymys: Miten ympäristökysymyksen yhteiskunnallisista piirteistä päästään perille?

TEOS 1 (DANIEL KAHNEMAN) käsittelee näkemyksen muodostumisen kognitiivista ulottuvuutta. Teos rakentuu teesille, että inhimillinen ajattelu (kognitio) jäsenyy kahdeksi toisistaan jokseenkin riippumattomaksi lohkoksi: nopea intuitiivinen ajattelu ja hidas harkitseva, puntaroiva ajattelu. Kahneman korostaa jakoa käyttämällä siitä nimitystä ”psykodraama, jossa on kaksi esiintyjää”.

Kahnemanin tutkijanuran tärkeä vaihe oli hänen läheinen yhteistyönsä Amos Tverskyn (1937–1996) kanssa; kaksi heidän yhteisartikkeliaan on teoksen liitteinä. Kahneman-Tversky yhteistyö tuotti uudenlaisen näkemyksen inhimillisestä päätelystä epävarmuuden vallitessa; päätelyyn vaikuttavat vääristymiin johtavat ’heuristiikat’ eli artikuloimattomat päätelysäännöt. Kahneman suhtautuu huvittuneen kriittisesti taloustieteilijöiden oletukseen, että ihmisten päätöksiä ohjaisivat laskelmoiva rationaalisuus ja itsekeskeinen oman edun tavoittelu; sen sijaan ihmisten valintoihin vaikuttavat arvot, päätelyn vinoumat (*biases*) ja tilannesidonnaiset tulkintakehykset.

Kahnemanin erityisiä tutkimuskohteita ovat olleet ihmisten kykenemättömyys arvioida realis-

Ongelmat rakentuvat jatkuvasti uusissa hahmoissa, ja niihin kietoutuu moninaisin tavoin keskenään ristiriitaisia yhteiskunnallisia intressejä, jotka yksittäin ottaen voivat olla ymmärrettäviä ja hyväksyttäviä.

tisesti voiton/häviön todennäköisyyksiä uhkapelien kaltaisissa tilanteissa sekä riskien arvioinnissa ilmenevät poikkeamat rationaalisesta laskelmoinnista. Näitä kysymyksiä esittelevistä luvuista on helppo tunnistaa yhteyksiä ympäristöä koskevien epävarmuuksien arviointiin.

TEOS 2 (WILLIAM CONNOLLY) kehittää näkemyksiä, että inhimillisen olemassaolon perustat ovat hauraat. Tämä ei ole ympäristötutkijoille yllättävä väite; tärkeää on, miten Connolly sitä kehittää. William Connolly on pitkään ottanut luonnon poliittisen merkityksen vakavasti; hän käyttää termiä ”ekologia” kuvatessaan ’asioiden haurautta’; termi ei ole pelkkä metafora vaan viittaa siihen, miten asiat ja tapahtumakulut muotoutuvat moninaisten tekijöiden vuorovaikutusten tuloksena. Ne muovaavat ratkaisevasti ihmisten elämän olosuhteita, mutta vain vähäiseen osaan niistä ihmiset tavoitteineen voivat vaikuttaa.

Connolly kuvaa yhteiskunnallisten vaikutussuhteiden muotoutumista termillä *voimakenttä* (*force field*). Voimakenttiä muodostuu tilanteissa, joissa erilaiset toimijuudet (*agency*) ovat enemmän tai vähemmän pysyvissä suhteissa keskenään. Voimakenttien muotoutumiseen vaikuttavat sekä inhimilliset että ei-inhimilliset toimijat; olosuhteiden hauraus on seurausta siitä, että voimakenttien vuorovaikutukset ovat huomattavassa määrin enakoimattomia.

Connolly tulkitsee uusliberalistien ”fantasian” ytimeksi sen, miten tehokkaasti länsimaiden suuri julkisuus on saatu omaksumaan vapaiden markkinoiden myytit kehityksen ainoiksi oikeiksi tai vähintäänkin ainoiksi mahdollisiksi ohjenuoriksi. Connolly ei esitä suoraviivaista ”kapitalismin kritiikkiä”. Sen sijaan hän asettaa vahvasti kyseenalaiseksi uusliberalismin omaksuneen yhteiskun-

nan mahdollisuudet ratkaista 'asioiden haurauden' seuralaisina kärjistyviä globaaleja ympäristöongelmia. Asioiden haurauden vastavoimaksi Connolly kehittää kirjan viimeisessä luvussa demokraattisen aktivismin näkemystä, jota hän on hahmotellut aiemmissa teoksissaan; olennaista on, että moraaliperiaatteet ja käytännön toiminta ovat sopusoinnussa keskenään.

Politiikka ja talous: lähtökohtia vai johdannaisia?

Vakiintuneissa muodoissaan ilmenevät politiikka ja talous ovat itsestään selvästi yhteiskunnallisen ympäristönäkemyksen keskeistä ainesta; kysymys on vain ("vain?") siitä, onko toteutunut kehitys otettava annettuna vai voidaanko sitä kritikoida – ja jos, niin millä perusteella. Kirjavalinnoissa ovat tulleet ilmi yhtäältä politiikan ja talouden toteutumisen prosessiluonne sekä toisaalta tutkimuksen edellyttämät uudet kriittiset käsitteet.

– Siis seuraava kysymys: Mistä nousevat mahdollisuudet esittää politiikan ja talouden yhteenkietoutuneelle, jopa "symbioottiselle" kehitykselle vaihtoehtoja?

TEOS 3 (GIANDOMENICO MAJONE) esittelee politiikka-analyysin (*policy analysis*) lähtökohtia; tavoite on tutkia poliittista prosessia sellaisena kuin se tapahtuu sekä vaikuttaa siihen, mitä prosessit tuottavat tuloksikseen. Ote on pragmaattinen. Majone kohdistaa teoksensa politiikkatoimien ja julkisen harkinnan (*public deliberation*) välityksiin; tutkimus kohdistuu tavallaan politiikan toimintakentän ja sitä ehdollistavien yhteiskunnallisten olosuhteiden raja-alueille. Teos ei keskity mihinkään politiikan sektoriin, vaan Majone esittää runsaasti havainnollisia esimerkkejä eri aloilta, myös ympäristöpolitiikasta.

Poliittisten prosessien luonteen ymmärtäminen on yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen ydintä. Ongelmat rakentuvat jatkuvasti uusissa hahmoissa, ja niihin kietoutuu moninaisin tavoin keskenään ristiriitaisia yhteiskunnallisia intressejä, jotka yksittäin ottaen voivat olla ymmärrettäviä ja hyväksyttäviä. Siksi myös ongelmien ratkaisemista edistävät toimenpiteet muuttavat muotoaan, joskus nopeastikin. Analyytikon työn tulee olla riippumatonta ja perustua tilanteen luotettavaan tuntemukseen, mutta toisaalta analyytikon on oltava perillä asetelmaa ehdollistavista valtarakenteista sekä saavutettava kiistatilanteissakin eri osapuolien

luottamus. Olennaista on argumenttien pätevyys ja vakuuttavuus poliittisissa prosesseissa – eli *evidence* ja *persuasion* teoksen otsikon mukaisesti. Majone erottaa toisistaan kolme argumenttien vakuuttavuutta määräävää tekijää: *data – information – evidence*. – Termit selittävät itsensä; vastaava kolmijako tulee esiin TEOKSESSA 8 (TIM HARFORD).

Majonen teoksen erityisen kiinnostava jakso erittelee politiikkasuositusten toteuttamiskelpoisuutta (*feasibility analysis*); "It is often more fruitful to ask what cannot be done and why, rather than what can be done." – Eli: on hedelmällistä arvioida rajoitteita (*constraints*), jotka kaventavat mahdollisten vaihtoehtojen kirjoa; rajoitteet eivät vain rajoita, ne myös tekevät mahdolliseksi. Rajoitteita tuottavat usein institutionaaliset tavat ja tottumukset, ja niihin voidaan vaikuttaa – jollakin aikavälillä; ilman kylmäpäistä erittelyä vaikuttamisen mahdollisuuksista ei voida päästä perille.

Rajoitteita tuottavat usein institutionaaliset tavat ja tottumukset, ja niihin voidaan vaikuttaa – jollakin aikavälillä; ilman kylmäpäistä erittelyä vaikuttamisen mahdollisuuksista ei voida päästä perille.

TEOS 5 (DAVID PILLING) analysoi taloudellisen kasvun tavoitteen – tai "harhan" – itsestään selvää valta-asemaa talousajattelussa. Kasvua leimaa kahtalaisuus (*ambiguity*): maailma jakautuu kahtia siten, että köyhissä maissa taloudellinen kasvu on ehdoton välttämättömyys, mutta vauraissa maissa sen hyödyllisyyden raja on jo ylitetty – vai onko, ja miten? Siinä avainkysymyksiä.

Taloudellisen kasvun kahtalaisuus kertaantuu myös talousnäkemyksissä: Miten voimme erottaa toisistaan talouden itsensä ja taloutta koskevat käsityksemme? Pilling on kokenut taloustoimittaja, ja tuntee siten ongelman työnsä kautta hyvin. Talouden todellisuuden ja taloutta koskevien käsitysten välisen kuilun tuovat ilmi epämääräisyydet, jotka liittyvät makrotalouden keskeisen mittarin, bruttokansantuotteen (BKT) tulkintoihin. Jonkinlainen talouden "koko" kuvastava mittari on välttämätön

realistisen talousnäkemyksen perustaksi, mutta ongelmia syntyy korkean tason aggregoinnista, jota mittarin laskeminen edellyttää (tätä sivuaa myös **TEOS 8; TIM HARFORD**).

Talous ja politiikka kietoutuvat toisiinsa; Pilling kuvaa lukuisten esimerkkien avulla, millaisia poliittisia valintoja BKT:n kokoamiseen sisältyy. Erityisen valaisevia ovat Pillingin omaan kokemukseen perustuvat esimerkit kehittyvistä maista, joissa tilastointi on vajavaista ja usein poliittisten paineiden vääristämää. Hän päätyy esittämään kaksi mittarien kehittämistä koskevaa päätelmää: [i] Niistä pitäisi saada poistetuksi haittoja mittaavat osat (saastuminen, rikollisuus, elämän laatua heikentävät seikat kuten pitkän työajat ja -matkat); [ii] niihin pitäisi lisätä positiivista muutosta kuvaavia osoittimia (viheralueet, terveydenhuolto, koulutus, kestävä kehityksen osoittimet).

Esiin tulee käsitteiden kahtalainen luonne: Ne sijaitsevat tutkimuksen ja politiikan yhteisellä alueella, joten niiden tulisi sekä auttaa täsmentämään tutkimusongelmia että ohjata politiikan menettelytapojen kehittämistä.

Erityisesti Pilling päätyy korostamaan, että julkisten palvelujen arvostusta tulee lisätä talouskehityksen mittareissa. Valtion tarjoamat yhteishyödyt kuten koulutus, terveydenhuolto, tiestö, ja niin edelleen ovat tarjolla kaikille, ja jos niitä ei arvosteta tarpeeksi, ne helposti yksityistetään olemattomiin; tähän moniaalla juuri pyritään.

TEOS 4 (JAMES MEADOWCROFT & DANIEL FIORINO) esittelee joukon teoreettisia uudistermejä, joita on otettu käyttöön kun tutkimus on eriytynyt toisistaan erottuviksi ongelma-alueiksi; teoksen luvuissa esitellään 10 uudenlaisten käsite-nimikkeiden kuvaamaa osa-alueita, esimerkiksi 'kestävä kehitys', 'kriittinen kuormitus', 'biodiversiteetti, sekä 'vihreä talous'. Teoksen toimittajat James Meadowcroft & Daniel Fiorino ovat molemmat ympäristöpolitiikan tutkimuksen veteraaneja.

Sanoilla on voimaa. Käsitteet ovat yleisnimiä ja ajattelun välineitä, joiden avulla ilmiöitä voidaan luokitella ja kytkeä toisiinsa; ne määrittelevät ilmiöiden yhtäläisyyksiä ja eroja. Lisäksi käsitteillä on välitön yhteys toimintaan; ne perustelevat tiettyjä toimintoja ja varoittavat toisista. Näin ollen ympäristöpolitiikan eri alueita nimeävien käsitteiden tulee yhtäältä kiinnittää riittävän konkreettisesti rajattu tieteellis-poliittinen kenttä, mutta toisaalta myös antaa edellytyksiä arvioida eri kenttien suhteita toisiinsa.

Toimittajat esittävät kirjaan sisältyvien käsitteiden osalta kolme kysymystä: (1) Millainen on käsitteen alkuperä ja kehityskaari ("ura")? (2) Millainen vaikutus käsitteellä on ollut ympäristöpolitiikan vaikutuskeinoihin tai ympäristöongelmista vallitsevaan ymmärrykseen? (3) Millaiselta näyttää käsitteen tulevaisuus? Esiin tulee käsitteiden kahtalainen luonne: Ne sijaitsevat tutkimuksen ja politiikan yhteisellä alueella, joten niiden tulisi sekä auttaa täsmentämään tutkimusongelmia että ohjata politiikan menettelytapojen kehittämistä. Eri käsitteiden kohdalla vaihtelee se, kumpi ulottuvuus erityisesti korostuu.

Englantilainen kirjallisuuskriitikko William Empson (1952, 39) esitti sanojen voiman tiiviinä aforismina:

A word may become a sort of solid entity, able to direct opinion, thought of as like a person; also it is often said (whether this is the same idea or not) that a word can become a 'compacted doctrine', or even that all words are compacted doctrines inherently.

Käsitteet ovat tiivistettyjä toimintaohjeita (*compacted doctrines*).

Näkymät: mitä voimme tavoitella?

Onko ympäristöongelmien ratkaisemiselle löydettävissä pohjimmaisista mittapuita – perustaa, jota vasten voisimme aina arvioida ratkaisujen oikeellisuutta? En usko. Ongelmien "lopullinen" ratkaiseminen on mahdotonta, koska ne ovat historian tuottamia ja historia ei lopu; jatkuva muutos kuuluu kaikkeen luontoon, myös inhimilliseen yhteiskunnalliseen luontoon.

Mutta perusteita on etsittävä, vaikka tehtävä on ehkä vaikein mitä voimme itsellemme asettaa; tulevaisuuden kehkeytymiseen on kyettävä vaikuttamaan tässä, nyt ja heti. On tarpeen etsiä sellaisia

ihmis-olemisen perusteita kuvaavia heijastuspintoja, joita vasten ihmisen maailma-riippuvuuksia voitaisiin eritellä. Tarjolla ovat olleet lähinnä ympäristö tai luonto, mutta näiden rinnalla mahdollinen kolmas termi on *elämä*.

Käsitykseni on, että nämä kaikki – ympäristö, luonto ja *elämä* – ovat mahdollisia, toisistaan erottuvia ympäristöhuolen arvioinnin kehyksiä. Mutta on myös täsmennettävä inhimillisen hyvinvoinnin asemaa kokonaisuudessa; lattean itsekäs ihmiskeskeisyys tulee välttää, mutta toisaalta materiaallinen, inhimillisten käytäntöjen muovaama historia on ainoa mahdollinen perusta etsiä vastauksia. Olennaista on tunnistaa rajoitteet, jotka tietenkin rajoittavat mutta myös tekevät mahdolliseksi (TEOS 3; GIANDOMENICO MAJONE). Mitä rajoitteet tekevät mahdolliseksi? – Siinä pulma.

Sitä paitsi törmäämme uudelleen kysymykseen, jonka jo tunnistimme edellä (TEOS 5; PILLING): On mahdotonta erottaa täysin toisistaan se, mitä oikeasti on, ja se, mitä ihmiset kuvittelevat olevan. Tulevaisuuden suunnittelun tulisi perustua edelliseen, ei jälkimmäiseen.

– Siis seuraava kysymys: Millainen on historiallisen ihmisen suhde ympäristöön/ luontoon/ elämään, nyt ja tulevaisuudessa?

TEOS 7 (DIDIER FASSIN) tarjoaa *elämän* käsikirjan kriittiselle käyttäjälle; tarkastelun keskiössä on ihmiselämän asema nykymaailmassa. Teoksen johdantokappaleessa Fassin esittää tavoitteekseen tutkia yksilöiden sijoittumista yhtäältä niiden läheisten yhteisöllisten suhteiden piiriin, jotka luovat heidät, ja toisaalta globaaliin piiriin jossa he liikkuvat. Fassin käyttää ilmausta 'elämän moraalitalous'; se kattaa ihmiselämän ohella kaikki *elämän* muodot sekä ne olosuhteet, joita *elämän* jatkuminen edellyttää.

Ranskalainen filosofi Georges Canguilhem (1904–1995) on tärkeä Fassinin ajattelun taustatuki. Canguilhemia seuraten Fassin korostaa, että *elämä* on olennaisesti normatiivinen käsite: *elämä* on verbi, joka toteutuu vain oikeanlaisissa olosuhteissa. Niiden havaitsemista vaikeuttaa kuitenkin dualismi, jonka kohtiot ovat biologia, *elämää* ylläpitävät prosessit, ja biografia, eletyn *elämän* kulku. Voiko tämän dualismin kohtiot tajuta ja ottaa huomioon samanaikaisesti? – kysyy Fassin.

Teoksen empiirinen perusta käsittää kolme toisiaan täydentävää ulottuvuutta: *elämän* muodot, *elä-*

män etiikka ja *elämän* politiikka; ne kokoavat yhteen ihmiskohtaloiden kirjon nykyajassa. Olennaisten taustatekijä on epätasa-arvo; sen vastustamiselle antaa perustaa yhteiskunnallinen tunnustaminen (*recognition*, Axel Honnethin termi), joka asettaa jokaisen ihmisen vuorovaikutuksiin muiden kanssa. On helppoa nähdä yhteydet ympäristöajatteluun: tavoite on rakentaa "yhteinen tulevaisuus"; ilman keskinäistä arvostamista siitä ei voi tulla mitään.

TEOS 9 (PIERRE CHARBONNIER) ottaa lähtökohdaksi inhimillisen toimeentulon historian eurooppalaisen modernin aikakaudella, suunnilleen 1500/1600-lukujen taitteen jälkeen. Charbonnier kääntää ympäristöhistorian näkökulman pääläelle: yleensä on kirjoitettu "ympäristönäkemyksen historiaa", mutta hänen muotoilunsa on "yhteiskunnallisten näkemysten ympäristöhistoria". Ympäristö on tässä subjektin asemassa; ympäristö on muovannut ihmisten näkemyksiä. Charbonnier selvittää, millaisille inhimillisen toimeentulon mahdollisuuksia koskeville käsityksille ympäristö on antanut tukea.

Luonnon muokkautuvuus on olennainen historiallinen kokemus. Puutarhasta kerätty sato todistaa, että luonto sallii puutarhan; kunhan oikeita käyttäytymistapoja noudatetaan, luonto toivottaa puutarhan tervetulleeksi. Charbonnier arvioi, että onnistuminen luonnon muokkaamisessa on muokannut poliittista ajattelua. Sitä on modernilla kaudella hallinnut kaksi ideaalia: vapaus ja vauraus; näiden on oletettu toteutuvan samanaikaisesti vaikeuksista. Todellisuus on kuitenkin muotoutunut toisin: vaurastuminen on lisännyt riippuvuuksia, viime kädessä luonnon tapahtumakuluista, joita kuviteltiin opittavan hallitsemaan.

Teoksen pääosan muodostaa katsaus modernin eurooppalaisen yhteiskunnan talouden vaiheisiin; tiivistetysti: [i] maaperän tuottavuus ja maanomistus – Charbonnier käyttää nimitystä 'maan poliittiset tarjoumat' (*the political affordances of the land*) – loivat perustan modernille talousajattelulle; [ii] teollistuminen ja taloudellinen kasvu 1700-luvulla mahdollisti uuden ekologisen hallinnan järjestelmän, jonka olennaisen osan muodostivat meritakaiset alusmaat; [iii] teollinen demokratia 1800-luvulla ei kyennyt ratkaisemaan liberalismiin sisältyvää vaurauden ja vapauden ristiriitaisuutta; [iv] niinpä olemme ajautuneet potemaan 1900-luvun loppupuolen "suuren kiihdytyksen" jälkeistä

krapulaa. – Teos on poliittis-taloudellisen historian pikakurssi.

Päällimmäiseksi jää teoksen nostama hämmäntävä päätelmä: liberalistinen itsenäistyneen (”vapautuneen”) ihmisen taloudellisen vaurauden ideaali ei ole primaaristi inhimillisen itsekeskeisyyden tuote vaan luonnon muokkautuvuuden sallima päätelmä. Ei ole mahdollista erottaa toisistaan luonto ”oikeassa hahmossaan” ja ihmistoimien jo muokkaama ”toinen luonto”.

TEOS 10 (DIPESH CHAKRABARTY) tuo ympäristöhistoriallisen ymmärryksen ilmastokriisiin ja antroposeenin aikakaudelle. Historioitsija Dipesh Chakrabarty korostaa inhimillisen materiaalisen vaikutuksen laajenemista nostamalla näkemyksensä keskiöön *planeetta maan*: muutokset ovat kattavampia, nopeampia ja perusteellisempia kuin koskaan ennen.

Planetaarinen mittakaava muuttaa käsityksen siitä, miten toimijuus (*agency*) maailmassa jäsentyy: ihmiskeskeisyyden tilalle ovat tulleet planetaarisesti vaikuttavat luonnon prosessit. Planetaarisuus johdattaa vertaamaan maapalloa muihin planeettoihin; naapureidemme Venuksen ja Marsin kaasukehien ja pinnan olosuhteet ovat täysin erilaiset kuin maapallolla; tiedämme, että ero on biosfäärin tuottama.

Chakrabarty erottaa toisistaan kolme ajallisten kerrostumien tasoa: planeetan historia; elämän evoluutio johon ihmiskunnan historia sisältyy; sekä teollisten talouksien ja kapitalismin historia. Olennainen kysymys koskee sitä, miten planetaarinen ja biologinen rajoittavat yhteiskunnallisen kehityksen mahdollisuuksia – sekä mitä ne tekevät mahdolliseksi. Chakrabarty viittaa planetaarisuutta pohtiessaan termiin *voimakenttä* (**TEOS 2; CONNOLLY**); luonnon voimat jäsentävät ihmistoimien mahdollisuuksien tilaa.

TULEVA

Jos menneisyys ja tulevaisuus olisivat täysin symmetriset kuten klassisen fysiikan teoriassa, tulevia muutoksia voisi ennakoita suoraan menneisyyden perusteella, mutta ne eivät ole; Nobel-fyysikko Ilya Prigogine (1997) osoittaa tämän hyvin. Inhimilliseen historialliseen todellisuuteen ajan kulun ennakoimattomuuden nostavat **TEOKSET 9 (CHARBONNIER)** ja **10 (CHAKRABARTY)**. Toisaalta: historia, eli aiempien muutosten vaatimat aikajänteet ovat ainoa mahdollinen empiirinen perusta arvioida tulevien muu-

tosten aikajänteitä. Millaisia yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen teemat ovat tulevaisuudessa? Kykenemmekö ennakoimaan?

Otan neljännesvuosisadan (25 vuotta) mittayksiköksi, ja esitän pohjustukseksi kaksi omakoh- taista takaumaa.

2 × 25 vuotta sitten

”Ympäristöherätys” Suomessa alkoi 1960-luvulla. Kohtasin vuosikymmenen puolivälissä lukioikäisenä aktiivisena lintuharrastajana ympäristöongelmat. Tärkeimmän teeman muodostivat saasteet, erityisesti myrkyt kuten tuhohyönteisten torjumiseksi kehitetty DDT; Rachel Carsonin *Äänetön kevät* (1962) toimi hälyttimenä. Tämän huolen tueksi kantautui ruotsalaisen lintulehden *Vår Fågelvärld* välityksellä tietoja siemensyöjälintujen (kelta- ja harmaasirkut) joukkokuolemista niiden syötyä viljan kylvösiemeniä, jotka oli käsitelty peittausaineilla sienitautien torjumiseksi.

Ajauduin pariin kirjoitushankkeeseen, jotka johdattivat hahmottelemaan ongelmien yhteiskunnallista taustaa. Näistä varhaisemman kohde oli valtiollisen öljy-yhtiö Neste Oy:n tankkialus Palvan ”pohjakosketus” Utön majakkasaaren viereisellä laivaväylällä peilityydessä säässä vappuyönä 1968 sekä sen aiheuttamat öljyvahingot; olin vahingon aikaan sattumalta retkitoverini Olli Järvisen kanssa näköetäisyydellä Utöstä Jurmon lintuasemalla (Haila 1969, 1971). Toisen hankkeeni kohde oli suomalaisen metsäteollisuuden panos maamme vesistöjen saastuttamiseen (Haila, Ryyänen & Saraste 1971). – Olen koettanut muistaa, millaista kirjallista tukea tuolloin oli tarjolla yhteiskunnallisesti suuntautuneelle pohdinnalle ja keskustelulle – vai oli- ko mitään. Tulos: ei juuri mitään. Omat virikkeeni sain ensi sijassa ruotsalaisten kirjoittajien ajankoh- taisista pamfleteista sekä Karl Marxin ja Friedrich Engelsin teksteistä; Göran Palmin teos *Indoktrine- ringen i Sverige* antoi mallin sille, miten analysoin öljytankkeri Palvan onnettomuutta kuvannutta tiedotusaineistoa.

25 vuotta sitten

Innostuin 1990-luvun lopussa muutamien seminaar- ien yhteydessä laskemaan, kuinka paljon englan- ninkieliset tieteellisen kirjallisuuden kustantamot varasivat mainonnassaan tilaa ympäristöongelmia käsitteleville teoksille. Käytin lähteenä yhdysval-

talaista kirjallisuuslehteä *New York Review of Books* (NYRB). Minulla on tallessa tilasto vuoden 1999 ”Fall Books” -numerosta (29.9.1999). Lehdessä oli 260 kirjainnosta, joista 194 oli suurten yliopistokustantamojen (Harvard, Princeton, Yale, Chicago, Cambridge, Oxford, ja niin edelleen) ilmoituksia. Pyysin jatkokoulutusseminaarissa Aalborgissa osanottajia arvaamaan, kuinka monta näistä koski ympäristöongelmia. Sain viisi arvausta vaihteluvälinä 15–70; oikea vastaus oli yksi (1).²

Kehitin arvausten epäonnistumiselle kahtalaisen selityksen: [i] Ympäristöihmiset elivät omassa joukossaan ja kuvittelivat – virheellisesti – kustantajien mainonnan tavoitteleman ”suuren yleisön” olevan kiinnostunut samasta, mistä me olimme kiinnostuneita; ”kuplassa”, sanottaisiin nykyisin. [ii] Ympäristöongelmia analysoiva muu kuin tutkimuksellisesti kohdentunut kirjallisuus oli yleisluonteista eikä siksi puhuttelut; ongelmien yhteiskunnallinen merkitys kylläkin tunnustettiin, mutta niitä ei osattu kiinnostavasti kytkeä politiikkaan, talouteen ja kulttuuriin.

Tein saman laskelman syksyllä 2023 käyttäen aineistona kustantajien mainoksia NYRB:n ”Holiday Issue” -numerossa (21.12.2023). Mainoksia on yhteensä 206 kirjasta, niistä 146 suurten kustantamojen julkaisemina. Ympäristöaiheisia kirjoja on neljä (4), eli hiuksen verran enemmän kuin 25 vuotta sitten. Kolme teoksista asettaa ympäristöongelmat laajempien yhteiskunnallisten kysymysten yhteyteen³, neljäs on perinteisemmin naturalistinen⁴; voimme varovasti arvella, että ongelmien yhteiskunnalliset yhteydet herättävät enemmän kiinnostusta kuin neljännesvuosisata sitten.

Entä sitten

Ympäristöongelmien yhteiskunnallisen taustan hahmottamisessa on tapahtunut todella suuri muutos; on lähestulkoon mahdotonta uskoa todeksi, miten alkutekijöissään ympäristön ymmärrys oli puoli vuosisataa sitten. Murroksen ydin on, että

Tuttu paradoksi: Ympäristö käsittää kaiken, mikä ympäröi; tämä piirre on kattavuudessaan vahvuus ja yleisluonteisuudessaan heikkous, mutta pohjimmiltaan voiman lähde pakottaessaan pitämään kysymysten piirin avarana.

käsite ympäristö tunkeutui julkisuuteen ja muodostui sekä ongelmia että niitä vasten kehitettyä hallintoa ja lainsäädäntöä määrittäväksi tekijäksi. Tuttu paradoksi: Ympäristö käsittää kaiken, mikä ympäröi; tämä piirre on kattavuudessaan vahvuus ja yleisluonteisuudessaan heikkous, mutta pohjimmiltaan voiman lähde pakottaessaan pitämään kysymysten piirin avarana. James Meadowcroft (2017) esittelee termin ’the environment’ englanninkielisen ympäristöhistorian.

Suomalaisen ympäristöymmärryksen kehityksen voi – hiukan oikaisten – jakaa kahteen jaksoon: [i] 1970–95: politiikan rakenteet kuten hallinto ja lainsäädäntö syntyivät ja vakiintuivat – jokseenkin tuskallisesti, mutta silti. [ii] 1995–2020: ympäristöongelmat opittiin jäsentämään globaaleina; olennainen virike oli Rion konferenssi vuonna 1992. Tukholman konferenssilla (1972) ei vielä ollut samanlaista vaikutusta; tähän on useita syitä, joita voimme pohtia jossakin toisessa yhteydessä.

Yleisestä ajatuksellisesta edistyksestä huolimatta Rion konferenssista käynnistyneen kansainvälisen ympäristöpolitiikan tulokset ovat vaatimatomia. Miksi näin on, on aivan liian laaja kysymys tässä yhteydessä arvioitavaksi; ottaisin ongelmaan virikkeitä **TEOKSESTA 3 (MAJONE)** ja ryhtyisin selvittämään, mitkä rajoitteet tekevät konkreettisista toimista vaikeita toteuttaa (*feasibility analysis*).

-
- 2 Alexandre Meinez: *Killer Algae* (The University of Chicago Press); teos kuvaa akvaarioista Välimeren karanneen australialaisperäisen levän *Caulerpa taxifolia* aiheuttamia tuhoja.
 - 3 Barton H. Thompson, Jr.: *Liquid Assets. How Business and Government Can Partner to Solve the Freshwater Crisis* (The University of Chicago Press); Ulbe Bosma: *The World of Sugar: How the Sweet Stuff Transformed Our Politics, Health, and Environment over 2,000 Years* (Harvard University Press); Ordower, Jeff & Zafir, Lindsay (eds.): *Power Lines: Building a Labor-Climate Justice Movement* (The New Press).
 - 4 Gerald L. Kooyman & Jim Mastro: *Journeys with Emperors. Tracking the World’s Most Extreme Penguin* (The University of Chicago Press).

Ongelmien systemaattinen tieteellinen tutkimus ja julkinen keskustelu kulkevat eritahtisesti. Tämä ei ole yllättävä päätelmä; asia tulee ilmi esimerkiksi siitä, että Rachel Carsonin *Äänettömän kevään* merkitys ympäristöherätyksen laukaisijana ei nouse esiin tutkimuskirjallisuudesta, minkä historioitsijat ovat todenneet. Systemaattisen tiedon ja julkisen keskustelun epäsymmetrian kääntöpuoli on, että ongelmien vakavuuden epäilijöillä on avara pelitila; julkisuuteen voi levittää mitä kummallisimpia salaliittoteorioita faktantarkistuksen ulottumattomissa vaikkapa tutkimuksen epävarmuuksiin vedoten (Oreskes & Conway 2010).

Olenaisempaa on pohtia, mitä tehdä nyt: Mikä on ensimmäinen askel, mikä on sitä seuraava toinen askel, mikä on kolmas askel, ja niin edelleen.

Tutkimustieto voi toki vaikuttaa suuremmin päätöksentekoon, mutta siitä ei ole takeita. Olen ilmastopolitiikan osalta kuvannut asetelmaa metaforalla ”kolmiodraama”: Ilmastokysymyksen kentällä on kolme ainesosaa: [i] todellinen luonnonilmiö ilmasto; [ii] tutkimuksen tuottama ilmastotieto; [iii] valtasuhteisiin, intresseihin ja ideologioihin kietoutunut politiikka. Kolmiodraama lukkiutuu, kun poliittiset intohimot ja ongelmien poliittisen luonteen määrittely yhtyvät liittoutumaksi, jonka voimin ilmastotieto painetaan marginaaliin (Haila 2017).

Olisi hankalaa esittää täsmällisiä projektioita tulevaisuuteen, mutta koetan jatkaa: Tärkeätä olisi hahmottaa ympäristöajattelun dynamiikkaa määrittäviä tekijöitä.

Voisimme esimerkiksi kysyä, millainen on ympäristöasioita ajavien toimijoiden arvostus? Se tulee ansaita, ja se muodostuu yhteiskunnallisesti symbolisen vallan kentällä (Bourdieu 1991). Greta Thunberg tarjoaa symbolisen voiman kokoamisesta kansainvälisen esimerkin; suomalaiskansallisesti tulee helposti mieleen moninaisia esimerkkejä siitä, miten symbolista voimaa on koetettu koota, mutta viralliseen ympäristöpolitiikkaan nämä pyrinnot eivät juuri ole välittyneet.

Olen kahtalaisella kannalla sen suhteen, kuinka merkittävää symbolista voimaa kokonaiskuvaa esittelevät käsitteet kuten ’kestävä kehitys’ tai ’antroposeeni’ omaavat. Kokonaiskuva on toki tärkeä, mutta on petollisen helppoa asettaa korkealentoisia ja täysin epärealistisia globaaleja tavoitteita vaikkapa nälän ja köyhyyden lakkauttamisesta siihen-ja-siihen vuoteen mennessä; tätä on harrastettu jo parikymmentä vuotta. Olenaisempaa on pohtia, mitä tehdä nyt: Mikä on ensimmäinen askel, mikä on sitä seuraava toinen askel, mikä on kolmas askel, ja niin edelleen.

Toisin sanoen, ratkaisuja tulisi ensi sijassa etsiä niihin ongelmiin, jotka ovat ajankohtaisia – askarruttavat, *we are puzzled* – tässä ja nyt. Ongelman määrittelyyn on myös liitettävä jonkinlainen käsitys siitä, miten se voitaisiin (ehkä) ratkaista. Esimerkki: maatalousväen protestit, joita tätä kirjoittaessani esiintyy ympäri Eurooppaa. Maatalous elättää meitä, ja maatalouden tuotantotapoja kuten riippuvuutta fossiilienergiasta tulee voida muuttaa, mutta se ei voi tapahtua ilman, että viljelijät itse ovat osallisina. Viljelijöiden toimintaehdot ovat nykyisellään kuitenkin tavattoman ahtaat, minkä taustana ovat tuotannon yksipuolistamisen ja tehostamisen tavoitteet; viljelijät ovat heitteillä tuotannon tehostamisen pakon ajamina. Esimerkiksi *Financial Times* on seurannut konfliktin kärjistymistä; kolumnisti Camilla Cavendish esitti umpikujasta arvion (”The metropolitan elite has ignored farmers for too long”; 24.2.2024):

The question is not so much about who will exploit these protests, as whether farmers have legitimate grievances. What can be done to allay their fears and what timescales for change are realistic?

We need to think much more about what level of food security we want to achieve and what we are prepared to pay for it.

Maatalouden asemaan – tai ehkä vielä paremmin maaseudun asemaan – voi soveltaa kolmiodraaman mallia: Yleisesti tiedetään, että tilakoon kasvuun ja tuotannon suurimittaiseen tehostamiseen perustuva maatalouden kehitys johtaa maaseudun näivettymiseen, mutta tämä tietämys on painettu marginaaliin; kolmiodraaman on lukinnut tehostamisen pakon ja talouden säästöjen epäpyhä liitto.

Yleinen ympäristöhyvä – pyrkimys torjua pahimpia ongelmia – kietoutuu kiusallisella tavalla

yhteen eri väestöryhmien toimeentulon ja elämäntapojen kanssa; tuntuu helposti siltä, että kansalaiset joutuvat luopumaan jostakin, mitä he pitävät arvokkaana. Ongelma on sekä todellinen että kuviteltu; se askarruttaa (*we are puzzled*).

Kuinka yksityiskohtaisesti ongelmien piirteet on tarpeen tuntea? – Vaikea kysymys, mutta aluksi: ”Kaikki” ei ole vastaus, ongelmat ovat aivan liian moniulotteisia. Selventääkseni näkemystäni viitataan yllä esittämäni Franklin Harold -sitaattiin: Olennainen on kokonaisnäkemys, heuristiikka, joka osoittaa, mikä on tärkeää ja mikä vähemmän tärkeää. Tässä on kumminkin syytä huomioida termin ’heuristiikka’ kaksiulotteisuus ja tehdä ero Kahneman-Tversky -heuristiikkaan nähden (TEOS 1; KAHNEMAN); se viittaa syllogismin automatiikalla etenevään päättelyyn, jonka sisäistetyt ennako-olettamukset voivat olla virheelliset, esimerkiksi todennäköisyyksien arviointi.

Kokonaisnäkemys ja siihen tukeutuva heuristiikka tulee kunkin tutkijan hankkia niistä ongelmista, jotka ovat oman työn kohteena; tällaisen näkemyksen mukaan rajatut, olennaiset osa-alueet tulee tuntea niin yksityiskohtaisesti kuin on suinkin mahdollista. Yksityiskohtainen tunteminen on käsittääkseni sitä, että opettelee ymmärtämään, millaisilla aineistoilla ja menetelmillä tuloksia on saatu ja päätelmiä tehty; täten tulee mahdolliseksi arvioida päätelmien luotettavuutta.

Lopuksi: Luonnon hallitsemisen kiihko ei ole ensisijaisesti inhimillinen ”intellektuaalinen konstruktio” tai ”ajatuksellinen pakkomielle”, vaan hallinnan harhakuvan on tuottanut se, että ihmiset ovat onnistuneet muokkaamaan ympäristönsä luontoa mitä moninaisimmin tavoin mitä moninaisimmissa yhteyksissä, vieläpä siten, että heidän oma toimeentulonsa on parantunut. Valtasuhteet ovat silanneet hallinnan kuvitelman, joka on nykymaailmassa pelottavan tukeva (TEOS 9; CHARBONNIER).

On sen sijaan opittava ajattelemaan inhimillisen toimeentulon ehtoja uudella tavalla; on opittava käsittämään, millaisia luonnon muokkaamisen todelliset mahdollisuudet ja rajat ovat. Hankala paikka, toden totta; mutta lohdullista on, että perustan toimeentulomme ehtojen uudelle arvioinnille voivat luoda käytäntöjen ekologiat (TEOS 6; STENGERS).

Muutoksen aikajänteet on syytä ottaa vakavasti. Muutos tapahtuu suhteessa siihen, mitä on (ollut); uusi kehkeytyy valikoidusti esiin aiemman ainek-

Ympäristöä koskevan ymmärryksen muutos on ollut hämmentävän ja rohkaisevan suuri; onko 54 vuotta siihen nähden pitkä vai lyhyt aika?

sista. Palaan vuoteen 1970: Ympäristöä koskevan ymmärryksen muutos on ollut hämmentävän ja rohkaisevan suuri; onko 54 vuotta siihen nähden pitkä vai lyhyt aika?

Pidän ilmeisenä, että merkityksellisen muutoksen tulee kattaa koko yhteiskunnan mielipiteiden ilmasto sekä toiminnan rakenteet ja tavat. Millainen uutuus voi kasvaa yhteisesti hyväksytyksi ja jaetuksi? Uutuuden tulisi herätellä moninaisia aloja samanaikaisesti ja johtaa elämäntapojen ja -asenteiden mullistuksiin. – Tällaisten ajatusten kehittyminen on petollisen helppoa, mutta olennaisesti: On kyettävä avaamaan ihmisille yhteisiä kyvykkyyksiä ja elämän hallinnan mahdollisuuksia kattavan ympäristöllisen ymmärryksen ehdoilla.

Organismi tarjoaa mallin, jota voimme käyttää kehitelläksemme ajatuksia eteenpäin. Organismi on elämän yksikkö, joka menestyy itsellisenä mutta samanaikaisesti ympäristönsä ehdoilla, ehdottomassa molemminpuolisessa vuorovaikutuksessa (TEOS 7; FASSIN). Nykyisin sitä paitsi tiedämme, että kaikki aitotumalliset organismit yksisoluisista mikro-organismeista monisoluisiin kuten ihmiseen ovat olemukseltaan symbioottisia; ”holobiontti” (holobiont) on vakiintumassa nimitykseksi alan kirjallisuudessa (HandWiki 2022). Organismia mallina käyttäen voimme kehitellä ekososiaalisen symbioosin utooppista tavoitetta (Haila 2010).

LÄHTEET

- BOURDIEU, P.** (1991) *Language and Symbolic Power*. Polity Press, Cambridge.
- CARSON, R.** (1962) *Äänetön kevät*. Tammi, Helsinki.
- EMPSON, W.** (1952) *The Structure of Complex Words*. Chatto & Windus, London.
- GARFINKEL, A.** (1981) *Forms of explanation. Rethinking the Questions in Social Theory*. Yale University Press, New Haven.
- HAILA, Y.** (1969) Palva tiedotusvälineissä. *Suomalainen Suomi—Valvoja* 8/1969.
- HAILA, Y.** (1971) *Elämää öljylaineilla*. Teoksessa Pakkanen, J. (toim.) *Lisälehdet luonnontietoon* 40–62. Tammi, Helsinki.
- HAILA, Y.** (2010) Ekososiaalinen symbioosi. Teoksessa: Hiedanpää, J., Suvantola, L. & Naskali, A. (toim.) *Hyödyllinen luonto. Ekosysteempalvelut hyvinvointimme perustana* 53–74. Vastapaino, Tampere.
- HAILA, Y.** (2017) Ilmasto – tieto – politiikka: kolmiyhteys vai kolmiodraama? *Tiede & edistys* 42(3) 249–261.
- HAILA, Y. & LEVINS, R.** (1992) *Humanity and Nature. Ecology, Science and Society*. Pluto Press, London. Suomennos (1992): *Ekologian ulottuvuudet*. Vasatapaino, Tampere.
- HAILA, Y., RYYNÄNEN, T. & SARASTE, M.** (1991) *Ei vettä rantaa rakkaampaa. Puunjalostusteollisuus vesistöjemme pilaajana*. Weilin+Göös, Helsinki.
- HANDWIKI** (2022) Holobiont. *Scholarly Community Encyclopedia*. <https://encyclopedia.pub/entry/29286> Luettu 15.3.2024.
- HAROLD, F. M.** (1986) *Vital Force. A Study of Bioenergetics*. W. H. Freeman & Co, New York.
- MEADOWCROFT, J.** (2017) The birth of the environment and the evolution of environmental governance. Teoksessa: Meadowcroft, J. & Fiorino, D. J. (toim.) *Conceptual Innovation in Environmental Policy* 53–76. MIT Press, Cambridge, MA.
- NORO, A.** (2000) Aikalaisdiagnoosi sosiologisen teorian kolmantena lajityyppinä. *Sociologia* 37(4) 321–329.
- ORESQUES, N. & CONWAY, E. M.** (2010) *Merchants of Doubt: How a Handful of Scientists Obscured the Truth on Issues from Tobacco Smoke to Global Warming*. Bloomsbury, London.
- PAULOS, J. A.** (1991) *Numerotaidottomuus. Matemaattinen lukutaidottomuus ja sen seuraukset*. Art House, Helsinki.
- PRIGOGINE, I.** (1997) *The End of Certainty. Time, Chaos, and the Laws of Nature*. The Free Press, New York.
- STENGERS, I.** (1997) *Power and Invention. Situating Science*. University of Minnesota Press.
- STENGERS, I.** (2019) Putting Problematization to the Test of our Present. *Theory, Culture & Society*, <https://doi.org/10.1177/0263276419848061>
- WHITEHEAD, A. N.** (1968) *Modes of Thought*. The Free Press, New York.
- YHYS** (2024). Kirjaesittelyt. <https://www.yhys.net/ajankohtaista-kirjaesittelyt> Luettu 15.3.2024.

MINNA KALJONEN

Tutkimuslaitoksissa ja yliopistoissa tehtävä tutkimus hengittävät vaikuttavimmillaan yhdessä

PIENI KATSAUS SUOMEN YMPÄRISTÖKESKUKSEN
YMPÄRISTÖPOLITIIKAN JA
KESTÄVYYSMURROKSEN TUTKIMUKSEEN

ENSIN

Suomen ympäristökeskuksessa (Syke) tehtävä ympäristöpolitiikan tutkimus on samanikäinen Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran (YHYS) kanssa. Molemmat hengittävät ja paiskivat töitä tutkimuksen, politiikan ja yhteiskunnallisen päätöksenteon rajapinnassa. Ajan kuluessa painopisteet ovat vain hieman muuttuneet. Suomen ympäristökeskuksessa tehdyn tutkimuksen painopisteet ovat siirtyneet yksittäisten ympäristöpolitiikkojen ja ohjauskeinojen tutkimuksesta laajemmin kestävyysmurroksen tutkimukseen. Samaan aikaan tutkimus on yhä enemmän luonteeltaan poikkitieteellistä ja laajasti yhteiskunnallisia prosesseja tarkastelevaa.

Pohdin näitä muutoksia seuraavassa yhden sykeläisen tutkimusprofessorin näkökulmasta. Näkökulma on välttämättä vajaa, sillä Sykessä tehdään paljon moni- ja poikkitieteellistä tutkimusta. Keskitän katseeni yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen alaan väljästi määriteltynä. Käyn samalla läpi Suomen ympäristökeskuksessa työskentelevien tutkijoiden tekemiä väitöskirjoja. Osa väitöskirjoista on tehty jo ennen Sykeen tuloa, mutta ne kertovat mielenkiintoisesti tutkimuskohteiden ja asiantuntijuuden muutoksista. Pohdin tutkimusalan muutoksia myös omien tutkimuskohteideni ja lähestymistapojeni moninaistumisen kautta. Oma urani Sykessä alkoi vuonna 1997 korkeakouluharjoittelijana ympäristövaikutusten arviointiin liittyvien tehtävien parissa ja nyt toimin oikeudenmukaisen kestävyysmurroksen tutkimusprofessorina. Väliin on mahtunut paljon erilaisia käännteitä ja muutoksia. Vuosina 2017–2019 toimin YHYS:n puheenjohtajana.

Yhteistyö yliopistojen ja tieteellisten seurojen kanssa on elintärkeää Sykessä tehtävälle tutkimukselle. Yliopistoissa tehtävä tutkimus tarjoaa valtion tutkimuslaitoksissa tehtävälle tutkimukselle teoriap-

Environmental policy research at the Finnish Environment Institute

I explore how the priorities in environmental social scientific research carried out in the Finnish Environment Institute have evolved during the past thirty years. As empirical material, I utilize the PhD theses conducted by the researchers at the Institute. I show how priorities have changed from the analysis of singular environmental policies to the study of sustainability transitions, and transformations. I argue that the close collaboration between the Finnish Environment Institute and universities has been instrumental in strengthening environmental social sciences in Finland. Theoretical and methodological collaboration is also vital for the future of the field. Only in that manner can we study the direction of sustainability transformations openly and critically, providing long-term solutions to sustainability.

jassani tutkin sitä, miten ympäristötuki kannusti viljelijöitä ympäristönhoitoon ja kuinka maatalous- ja ympäristöhallinnon välinen toimivalta kehittyi osana toimeenpanon käytäntöjä (Kaljonen 2011). Vaikka ympäristötuki toi tuolloin suuren muutoksen maatalouden ympäristöpolitiikkaan, ympäristötuen rakenne ei kannustanut vaikuttaviin tuloksiin. Viljelijät kokivat olevansa puun ja kuoren välissä ympäristövaatimusten kanssa. Tutkimus toi lisänäkökulmia esimerkiksi maatalouden ympäristötuen vaikutusten arviointiin, jota Syke oli toteuttamassa silloisen Maa- ja elintarviketalouden tutkimuslaitoksen kanssa.

Tuon ajan väitöskirjat havainnollistavat miten sykeläinen ympäristöpolitiikan tutkimus on elänyt ja hengittänyt vahvasti julkisen hallinnon tarpeiden ja akateemisen tutkimuksen välissä. Tunemme hallinnon tarpeet ja tavat. Samaan aikaan yhteistyö yliopistojen ja YHYS:n tutkijoiden kanssa on ollut elintärkeää, jotta pystymme rakentamaan kriittistä näkökulmaa ympäristöpolitiikan kysymyksenasetteluihin ja käytäntöihin. Tästä välittäjän roolista, ja ymmärryksestä, on ajan saatossa muodostunut sykeläisen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen vahvuus, ja ehkäpä kirouskin. Jotta suhde pysyy hengittävänä, on välillä haettava lisähappea muualta. Poliitiikan arvioinnin tutkimuksellisen otteen säilyminen on elintärkeää myös hallinnon uudistumiselle.

KESTÄVYYSIIRTYMÄN JA -MURROKSEN POIKKITIEEELLINEN TUTKIMUS

Sykeen on 2000-luvulla muodostunut vahva ympäristöpolitiikan tutkijoiden joukko. Samalla tutkimuksen kohteet ovat laajentuneet yksittäisten politiikkojen arvioinnista laajemmin kestävyys- siirtymän tutkimukseen. Yhteiskuntatieteelliselle ympäristötutkimukselle on ollut yhä enemmän kysyntää, kun kestävyysmurroksen nähdään koskettavan koko yhteiskuntaa. Samalla poikkiteellinen tutkimus, osaaminen ja tekeminen on vahvistunut Sykessä. Tutkimushankkeita toteutetaan tasavertaisesti eri tieteenalojen yhteistyöllä. Syken pääjohtajana vuosina 1995–2020 toiminut Lea Kauppi antoi oman merkittävän panostuksensa poikkiteellisen tutkimuksen vahvistamiseen Sykessä. Tässä uudessa ymmärryksessä yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus ei ole enää aputiede luonnontieteille, vaan kiinteä ja tasavertainen osa tietei-

Tässä uudessa ymmärryksessä yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus ei ole enää aputiede luonnontieteille, vaan kiinteä ja tasavertainen osa tieteidenvälistä kokonaisuutta.

denvälistä kokonaisuutta. Yhteiskuntatieteellistä tutkimusta tarvitaan luomaan mielekkäitä tutkimuskysymyksiä kestävyysmurroksen ymmärtämiselle. Yhteiskuntatieteellinen tutkimus osaa myös luoda tasavertaisempia tutkimusasetelmia tieteet ylittävälle tutkimukselle yhdessä yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa. Pitkäaikainen ympäristöpolitiikan tutkimusyksikön johtaja Eeva Furman painotti työllään ja otteellaan erityisesti tätä jälkimmäistä.

Muutos on ollut merkittävä verrattuna vuosituhannen vaihteessa tehtyyn tutkimukseen. Kestävyysongelmia tutkitaan nyt osana laajoja poikkiteellisiä tutkimushankkeita. Samaan aikaan politiikan- ja arviointitutkimuksen rinnalle on noussut kestävyys siirtymien ja -murrosten tutkimus, systeemiajattelu ja poikkiteellisiä tutkimusmenetelmiä hyödyntävät lähestymistavat. Väitöskirjoissa on tarkasteltu energia- (Lukkarinen 2021), liikenne- (Karjalainen 2022) ja ruokajärjestelmien (Kupsala 2019; Lonkila 2022) sekä kiertotalouden (Lazarevic 2012; Turunen 2018; Nylén 2023) murrosta monesta eri näkökulmasta. Samaan aikaan pöydälle on noussut myös uusia kysymyksiä, kuten eläinten oikeudet (Kupsala 2019; Lonkila 2022), kuluttajien ympäristöohjaus (Salo 2021), ympäristökansalaisuus, kansalaisten osallistuminen (Faehnle 2014) ja kansalaistiede. Tutkimuksen kansainvälinen kanto on vahvistunut ja monet Sykeen rekrytoidut tutkijat ovat tehneet väitöskirjansa globaaleista ympäristökysymyksistä (Korhonen-Kurki 2006; Lähteenmäki-Uutelala 2009; Belinskij 2010; Pappila 2011; Rantala 2013; Sojamo 2016; Penttilä 2024). Tiedon ja päätöksenteon vuorovaikutus on säilynyt yhä tärkeänä tutkimusaiheena, joka vaatii myös tutkijoilta kriittistä reflektiota (Saarela 2020).

Myös maatalouden ympäristöpolitiikkaan keskittynyt tutkimus on laajentunut tarkastelemaan ruokajärjestelmän murrosta laajemmin. Kestävyys- tutkimuksessa tunnustetaan yhä vahvemmin, että

Minna Kaljonen osallistui taiteilija Leena Kelan One year performance -teokseen YHYS-kollokviiossa Turussa 2017.

yksin tuotantoa ohjaamalla ruokajärjestelmän ongelmia ei saada ratkaistuksi. On tarkasteltava myös sitä, mitä ja miten syömme tai miten valta, tieto ja vaikutusmahdollisuudet jakautuvat ruokaketjuissa. Niin ruoka- kuin energia- ja liikennejärjestelmiä koskevassa tutkimuksessa on suunnattu huomiota myös muutosten oikeudenmukaisuuteen. Näkökulma alleviivaa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tarvetta järjestelmätason muutosten ymmärryksessä. Reilusta siirtymästä onkin tullut uusi poliittinen iskusana, jonka arviointiin tarvitaan kriittistä yhteiskuntatieteellistä tutkimusta.

Vaikka sykelaäinen tutkimus kestävyysmurroksesta ja oikeudenmukaisesta siirtymästä on vahvistunut, tämä ei näy vielä vahvasti Sykessä työskentelevien tutkijoiden väitöskirjoissa. Näin on myös vahvemmin poikkitieteelliseen kestävyystutkimukseen ja menetelmiin keskittyvien väitöskirjojen osalta. Alan väitöskirjat ovat vasta tuloillaan ja työn alla. Taustalla vaikuttavat kuitenkin myös tutkijakoulutuksen ja -rahoituksen uudistukset, jotka ovat vaikeuttaneet väitöskirjatyöntekijöiden rahoitusta tutkimuslaitoksissa. Tutkijakoulutus on nyt selkeämmin yliopistojen vastuulla. Tällä voi olla arvaamattomia vaikutuksia tutkimuslaitoksissa tehtävään tutkimukseen. Opit ja kokemukset eivät vaihdu vanhemman ja nuoremman tutkijasukupolven välillä ja tutkimuksen teoreettis-analyttinen perusta rapautuu. Samalla yliopistojen tutkijakoulutus saattaa jäädä etäälle ympäristöpolitiikan käytännöistä.

KESTÄVYYSMURROS! - ENTÄ SITTEEN?

Vuoden 2020 organisaatiomuutoksessa Syke nosti strategiseksi kärjekseen kestävyysmurroksen edistämisen yhteiskunnassa. Muutos tehtiin uuden pääjohtajan Leif Schulmanin luotsaamana. Syke nähdään nyt vahvasti kestävyysmurroksen toteuttajana, ei vain tutkijana. Samaan aikaan tutkimusrahoitusta on suunnattu ratkaisulähtöiseen ja poikkitieteelliseen tutkimukseen yhä vahvemmin. Tästä esimerkkejä ovat Suomen akatemian strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) sekä Horisontti Eurooppa-ohjelmien hankkeet. Sykeläinen poikkitieteellinen tutkimus on osoittanut vahvuutensa (ja kilpailukykyänsä) juuri tämänkaltaisten yhteiskunnallisten haasteiden tutkimuksessa. Tutkimuspäällikkö Eeva Primmer on painottanut työllään erityisesti sitä, miten Syke tarjoaa ainutlaatuisen paikan tutkia ja vaikuttaa ympäristöpolitiikan ja kestävyysmurroksen kehitykseen tieteen, hallinnon ja yhteiskunnallisen päätöksenteon rajapinnassa. Tämä paikka on suurempi kuin yliopistoissa, ymmärryksen ja kanavamme ovat hengittäviä, eläviä, ja vuorovaikutus on päivittäistä. Pystymme vastaamaan käytännönläheisesti tutkimus- ja kehittämistarpeisiin. Myös tutkimusyhteistyö liike-elämän kanssa on lisääntynyt. Tutkimus-, kehitys ja innovaatorahoituksen painopisteet myös kannustavat muuttamaan tähän suuntaan.

Reilusta siirtymästä onkin tullut uusi poliittinen iskusana, jonka arviointiin tarvitaan kriittistä yhteiskuntatieteellistä tutkimusta.

Sykessä tehtävä tutkimus on täysin riippuvainen ulkopuolisesta projektirahoituksesta. Projektirahoituksen vahvistuessa on tärkeää pitää pitkäjänteisesti huolta ympäristöpolitiikan ja kestävyysmurroksen osaamisesta. Tässä yliopistojen ja tutkimuslaitosten aktiivinen, hengittävä ja pitkäjänteinen yhteistyö on elintärkeää. Työnjakoa tutkijakoulutuksen ja soveltavan käytännön tutkimuksen välillä ei kannata eriyttää liikaa tehostamisen nimissä. Sykellä on useampi jaettu tutkimusprofessori yliopistojen kanssa. Vuonna 2024 aloittanut kestävyysmurroksen tutkijakoulutuspilotti tarjoaa myös mahdolli-

suuden yhteistyön vahvistamiselle. Eri alan yliopistot, yhdessä Syken kanssa, ovat laajasti edustettuna pilotissa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen hienoa perinnettä jatkaen. On tärkeää, että yhteistyö tutkimuslaitosten kanssa pilotissa on aitoa ja vuorovaikutteista, jotta tohtoreilla on myös työpaikkoja tulevaisuudessa.

Tutkimuslaitosten ja yliopistojen on löydettävä uusia pitkäjänteisiä tapoja tuottaa avointa ja monipuolista tietoa yhteiskunnallisen keskustelun ja päätöksenteon tueksi niin, että emme joudu projektirahoituksen ja hetkellisten tietotarpeiden viettäviksi. Jos teoreettinen ajattelumme ei ole vankkaa ja menetelmämme eivät ole vahvoja, tutkimuksemme tuottamat ratkaisut voivat viedä murrosta jopa väärään suuntaan. Tutkimus vaatii sivuun astumista, arviointia ja kriittistä katsetta. Näin voimme myös suunnata katseemme yhteiskunnan syvärakenteisiin, jotka joko tukevat tai estävät kestävien ratkaisujen löytymistä. Näihin syvärakenteisiin tartutaan harvoin yksittäisillä ratkaisuilla, vaan niiden rukaaminen vaatii pitkäjänteistä ja periksiantamattomaa tutkimusta, joka uskaltaa tehdä näkyväksi yhteiskunnan valtarakenteita ja keikauttaa niitä.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen on nyt aika satsata yhteistyöhön pitkäjänteisen ja laadukkaan poikkitieteellisen tutkimuksen vahvistamiseksi. Pieni katsaus Syken historiaan tekee näkyväksi sen, miten yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen vahvistuminen tapahtui samaan aikaan kun panostimme vahvasti tutkimuksellisen perustan vahvistamiseen ja yhteistyön kehittämiseen yliopistojen kanssa. Nyt samat satsaukset on syytä päivittää murroksen ajan poikkitieteelliseen tutkimukseen yliopistojen ja tutkimuslaitosten välistä yhteistyötä ja kansainvälistä vaikuttavuutta vahvistaen. Näin voimme kasvattaa osaamistamme ja olla vahvempia yhdessä.

KIITOKSET

Tätä kirjoitusta ovat kommentoineet Eeva Furman, Mikael Hilden, Jari Lyytimäki, Riikka Paloniemi, Eeva Primmer ja Salla Rantala. Haluan kiittää heitä tarkentavista ajatuksista ja pohdinnoista, sekä tietenkin työtoveruudesta. Kiitokset myös YHYS:n juhla-kirjan toimituskunnalle tekstiä koskevista kommentteista ja kirjan kokoon saattamisesta.

SUOMEN YMPÄRISTÖKESKUKSESSA
TYÖSKENTELEVIEN TUTKIJOIDEN
YHTEISKUNTATIEEELLISEN YMPÄRISTÖ-
TUTKIMUKSEN ALAAN KUULUVIA
VÄITÖSKIRJOJA 1997–2024

- HILDÉN, M.** (1997) Risk, uncertainty, indeterminacy and ignorance in fisheries management: an analysis of management advice, Monographs of the boreal environment research 5. Finnish Environment Institute, Helsinki.
- SAARIKOSKI, H.** (2003) When frames conflict: potential and pitfalls of consensus-building in waste policy. Cornell University.
- VALVE, H.** (2003) Social learning potentials provided by EU rural development programmes - a comparative study on three institutionalisation processes. Acta Universitatis Tampere 918. University of Tampere. Tampere University Press, Tampere.
- MICKWITZ, P.** (2006) Environmental Policy Evaluation: Concepts and Practice. Commentationes Scientiarum Socialium 66. Published by The Finnish Society of Sciences and Letters. Gummerus Oy, Saarijärvi.
- KORHONEN-KURKI, K.** (2006) The Rocky Road of Social Sustainability: The Impact of Integrated Biodiversity Conservation and Development on the Local Realities in Ranomafana National Park, Madagascar. Department of Social Policy Research Reports 3/2006. University of Helsinki, Helsinki.
- PELTOLA, T.** (2007) Paikallisen energiahuollon ympäristöpoliittinen liikkumavara: vaihtoehtoiset teknologiat, poliittiset käytännöt ja toimijuus. Acta Universitatis Tamperensis 1203. Tampere University Press, Tampere.
- SIMILÄ, J.** (2007) Regulating Industrial Pollution: The Case of Finland. Forum Iuris, Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisu, Helsinki.
- KAUTTO, P.** (2008) Who holds the reins in integrated product policy? An individual company as a target of regulation and as a policy maker, Acta Universitatis oeconomicae Helsingiensis A 339. Helsinki School of Economics, Helsinki.
- KIVIMAA, P.** (2008) The innovation effects of environmental policies: linking policies, companies and innovations in the Nordic pulp and paper industry. Acta Universitatis oeconomicae Helsingiensis A 329. Helsinki School of Economics, Helsinki.
- PALONIEMI, R.** (2008) Luonnonsuojelu arjessa: Maanomistajien näkemyksiä

- ja kokemuksia yksityismaiden tilapäisestä luonnonsuojelusta ja sen uudistumisen prosessista. *Environmentalica Fennica* 26. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- LÄHTEENMÄKI-UUTELA, A.** (2009) Foodstuffs and medicines as legal categories in the EU and China: functional foods as a borderline case. Faculty of Law. University of Turku, Turku.
- ROSENSTRÖM, U.** (2009) Sustainable development indicators: much wanted, less used? *Monographs of the Boreal Environment Research* 33. Finnish Environment Institute, Helsinki.
- BELINSKIJ, A.** (2010) Oikeus veteen: talousveden saatavuus Suomen ja Etelä-Afrikan oikeudessa. *Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 300*. Helsinki.
- PRIMMER, E.** (2010) Integrating biodiversity conservation into forestry: an empirical analysis of institutional adaptation. *Dissertationes Forestales* 2010. University of Helsinki, Helsinki.
- KALJONEN, M.** (2011) Caught between Standardisation and Complexity. Study on the institutional ambiguities of agri-environmental policy implementation in Finland. *Acta Universitatis Tampereensis* 1594. Tampere University, Tampere.
- PAPPILA, M.** (2011) Metsäsääntely Suomessa ja Venäjällä: näkökulmia kestävään metsätalouteen, Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, Scripta lingua Fennica edita 323. Turun yliopisto, Turku.
- ALHOLA, K.** (2012) Environmental criteria in public procurement: focus on tender documents. *Monographs of the Boreal Environment Research* 40. Finnish Environment Institute, Helsinki.
- BERG, A.** (2012) The Multiple Faces of a Sustainability Strategy: Analysing Finland's Programme to Promote Sustainable Consumption and Production. National Consumer Research Centre, University of Helsinki, Helsinki.
- KANGAS, H.-L.** (2012) Renewable Energy and Climate Policies: Studies in the Forest and Energy Sector. *Dissertationes Forestales* 136. University of Helsinki, Helsinki.
- LAZAREVIC, D.** (2012) Life Cycle Thinking and Waste Policy: Between Science and Society. KTH Royal Institute of Technology, School of Industrial Engineering and Management, Sweden.
- LYYTIMÄKI, J.** (2012) The environment in the headlines: Newspaper coverage of climate change and eutrophication in Finland. *Monographs of the Boreal Environment Research Finnish Environment Institute* 42, Helsinki.
- HUTTUNEN, S.** (2013) Sustainability and meanings of farm-based bioenergy production in rural Finland. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 458. University of Jyväskylä, Jyväskylä.
- RANTALA, S.E.** (2013) The winding road from exclusion to ownership: governance and social outcomes in contemporary forest conservation in northeastern Tanzania, *Tropical forestry reports* 43. University of Helsinki, Helsinki.
- FAEHNLE, M.** (2014) Collaborative planning of urban green infrastructure: Need, quality, evaluation, and design. Department of geosciences and geography A26. University of Helsinki, Helsinki.
- PELTOMAA, J.** (2015) Tehotuottajat ja Ellun kanat – Maatilojen muutos ja ympäristöpolitiikan kehittämisen mahdollisuudet. *Acta Universitatis Tampereensis* 2014, Tampere University, Tampere.
- KAUPPILA, J.** (2016) Vesienhoitosuunnitelman oikeudellisen vaikuttavuuden rakentuminen. Publications of the University of Eastern Finland. *Dissertationes in Social Sciences and Business Studies* No 138. University of Eastern Finland, Kuopio.
- SOJAMO, S.** (2016) Water-using corporations as agents of water security, management and governance - Exploring cases from stewardship initiatives in South Africa to global networks of power. Aalto University Publication series, doctoral dissertations 115/2006. Aalto University, Helsinki.
- MUNCK AF ROSenschöld, J.** (2017) Projectified Environmental Governance and Challenges of Institutional Change toward Sustainability. Publications of the Faculty of Social Sciences 46. University of Helsinki, Helsinki.
- ALBRECHT, E.** (2018) Peatland politics in Finland: local movements, deliberative environmental governance and arguments. Publications of the University of Eastern Finland, *Dissertationes in Social Sciences and Business Studies* No 177. University of Eastern Finland, Joensuu.
- TURUNEN, T.** (2018) The concepts of waste and non-waste in the circular economy. Publications of the University of Eastern Finland, *Dissertationes in Social Sciences and Business Studies* No 181. University of Eastern Finland, Joensuu.
- KUPSALA, S.** (2019) A Sociological Study of Finnish Attitudes, Perceptions and Meanings regarding Animals in Food Production, *Dissertationes in Social Sciences and Business Studies* 199. University of Eastern Finland, Joensuu.
- SAARELA, S.-R.** (2020) In between two worlds? Science-policy interaction in Finnish environmental governance. *Dissertationes Schola Doctoralis Scientiae Circumiectalis, Alimentariae, Biologicae* 7/2020. University of Helsinki, Helsinki.
- LUKKARINEN, J.** (2021) Puuenergian mittakaavapolitiikat: Tieto, aineellisuus ja käytännöt poikkiskaalaisessa hallinnassa. Publications of the University of Eastern Finland, *Dissertationes in Social Sciences and Business Studies* No 251. University of Eastern Finland, Kuopio.
- SALO, M.** (2021) Steering household consumption with carbon footprint data: a critical assessment. *Dissertationes Schola Doctoralis Scientiae Circumiectalis, Alimentariae, Biologicae* (3/2021). University of Helsinki, Helsinki.
- KARJALAINEN, L.** (2022) Sustainability Conceptualisation, Operationalisation, and Realisation: Perspectives on Urban Transportation Policy-Making and Planning. *Dissertationes Schola Doctoralis Scientiae Circumiectalis, Alimentariae, Biologicae*. University of Helsinki, Helsinki.
- LONKILA, A.** (2022) Making invisible cows? Genomic knowledge and more-than-human agency in Finnish dairy breeding. Publications of the University of Eastern Finland, *Dissertationes in Social Sciences and Business Studies* No 278. University of Eastern Finland, Joensuu.
- NYLÉN, E.-J.** (2023) Theorizing Ideological Steering: The journey of the circular economy. Tampere University *Dissertationes* 837. Tampere University, Tampere.
- PENTTILÄ, O.** (2024) Behind the greening virtues: A history of environmentalism in international law. Faculty of law, University of Helsinki.

ARI JOKINEN, PEKKA JOKINEN,
MARKUS LAINE & HELENA LEINO

Tampereen yliopiston ympäristöpolitiikka

TUTKIMUS JA OPETUS
MUUTOSTEN MANKELISSA

ALUKSI

Tarkastelemme tässä kirjoituksessa ympäristöpolitiikan oppiaineen kehitystä Tampereen yliopistossa viimeisen noin kymmenen vuoden aikana. Osin kiinnekohtanamme ovat 2014 eläköityneen professori Yrjö Hailan muistelmat (mukana tässä teoksessa). Katsahdamme ensin ympäristöpolitiikan opetukseen, sitten tutkimukseen. Kirjoituksen lopuksi pohdimme lyhyesti opetus- ja tutkimusalamme paikkaa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kentän muutoksissa.

Kaikki kirjoittajat ovat työskennelleet Tampereen yliopiston ympäristöpolitiikassa pitkän aikaa. Ari Jokinen on toiminut ympäristöpolitiikan tutkijana vuodesta 1998 ja väitellyt oppiaineessa 2004. Pekka Jokisen tausta on Turun yliopiston sosiologiassa, mutta hän on työskennellyt ympäristöpolitiikan yliassistenttina 1999–2008 ja professorina vuodesta 2014 alkaen. Markus Laine väitteli ympäristöpolitiikassa 2003, työskenteli Helsingin kaupungin tietokeskuksessa erikoistutkijana ja tutkimusprofessorina 2006–13 sekä toimi Tampereen yliopistossa aluetieteen yliopistonlehtorina 2013–19. Vuodesta 2019 alkaen Markus on ollut kestävän kaupunkikehityksen kansainvälisen kandidaattiohjelman yliopistonlehtori. Helena Leino väitteli ympäristöpolitiikassa 2006 ja toimi oppiaineessa yliopistonlehtorina 2009–22. Vuodesta 2022 Helena on ollut ympäristöpolitiikan tenure track -professori.

YMPÄRISTÖPOLITIIKAN OPETUS "UUDESSA" TAMPEREEN YLIOPISTOSSA

Ympäristöpolitiikan opetuksellista identiteettiä Tampereen yliopistossa on jo pitkän aikaa rakentanut ympäristöpolitiikan ja aluetieteen vahva opetusyhteistyö. Yhteistyön suunta on ollut syvenevä, ja näillä oppiaineilla onkin nykyään yhteinen kandidaatti- ja maisteri-

Environmental policy research and teaching at Tampere University

This text discusses the development of environmental policy studies at Tampere University from 2014 onwards. It first looks at the teaching, whose context changed significantly due to the merger of the University of Tampere and Tampere University of Technology in 2019. We then describe the current three main thematic areas of our research, which are environmental policy and governance, politics of nature, and urban studies. We also present our recent work on circular economy as an excellent example of how established and strong research expertise in environmental policy, on issues such as societal change and urban development, can be applied to a new research topic. The paper concludes with a brief reflection on the position of our teaching and research in the changing context of environmental social science.

koulutus eli YPAT-opintosuunta. Uudet opiskelijat eivät voi pyrkiä opiskelemaan suoraan ympäristöpolitiikkaa, vaan väylä ympäristöpolitiikan opintoihin kulkee viidestä eri opintosuunnasta koostuvan hallintotieteiden kandidaattiohjelman kautta. Sen sisällä oma opintosuunta valitaan toisena opiskeluvuonna. Tällainen valintamekanismi aiheuttaa silloin tällöin pohdintaa siitä, miten perusopintojen johdantokursseilla ympäristöpolitiikkaa ja aluetiedettä pitäisi ”markkinoida” opintosuunnaksi myös niille, jotka eivät kenties ole lainkaan tunnistanee näiden oppialojen kiinnostavuutta hallintotieteisiin hakiessaan.

Kun uusien opiskelijoiden valinta suoraan oppiaineisiin poistui 2010-luvun alussa, ympäristöpolitiikka ja aluetiede kärsivät jonkinlaisen opiskelijamäärien notkahduksen. Sittemmin suunta muuttui, ja YPAT-opiskelijoiden määrä on melko vakiintunut, mikä tarkoittaa vuosittain noin kahtakymmentä uutta opiskelijaa. Oppiainekohtaisesta pääsykokeesta luopumisen myötä aiemmista vuosikursseista tuttu, ”vain ja ainoastaan” ympäristöpolitiikkaan halunnut opiskelijatyyppejä on harvinaistunut, mutta toisaalta yleisluontoisemmin kestävästä kehityksestä kiinnostuneet hallintotieteilijät ovat löytäneet opintosuuntamme.

Oppiainekohtaisen pääsykokeen poistumisen myötä pääsykoeaineistot muuttuivat eri hallintotieteitä yhdisteleviksi kirjoituskokoelmiksi. Tällä oli harmittava sivuvaikutus. Olimme nimittäin laatineet Tampereella laajan kirjoittajajoukon voimin *Ympäristöpolitiikka-perusoppikirjan* (toim. Haila & Jokinen 2001) pitäen silmällä sekä omaa pääsykoettamme että laajempaa lukijakuntaa. Kirja oli ilmeisen onnistunut myös jälkimmäisen tavoitteen osalta, sillä se kuului kurssilukemistoon lähes kaikissa Suomen yliopistoissa sekä useissa ammattikorkeakouluissa. Kirjan kustantajan näkökulmasta nimenomaan oppiainekohtainen pääsykoe oli taannut kirjalle riittävän markkinan, ja pääsykokeen poistuttua kirja jäi vaille uudistettuja painoksia. Kirjamme tilalle ei sittemmin ole ilmestynyt kotimaista ympäristöpolitiikan perusoppikirjaa.

Kun oppiainekohtainen pääsykoe ja perusoppikirjaan tutustuminen jäivät pois, oli seurauksena opetuksen kannalta myös, että joudumme käynnistämään johdantokurssimme tieteenalan alkutekijöistä. Tätä artikkelia kirjoitettaessa tiedetään, että opiskelijavalinnan ”tieteenalaherkkyys”

Pelkistäen voimme sanoa, että ympäristöpolitiikasta opiskelijat saavat yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen osaamista ja aluetieteestä taas maantieteen ymmärrystä.

tulee vähemmän entisestään: vuonna 2025 tulee voimaan perusteellisesti uudenlainen yliopistojen pääsykoejärjestelmä, jossa on kaikkiaan vain yhdeksän – vääjäämättä erittäin yleisluontoista – kansallista valintakoetta. Mielenkiintoista on, miten tämä valintauudistus tulee näkymään ympäristöpolitiikan kaltaisilla monitieteisillä ja ongelmakeskeisillä oppialoilla.

Ympäristöpolitiikka on lähtökohdiltaan normatiivisesti latautunut tieteenala, koska se etsii ongelmien ja konfliktien analyysien lisäksi myös keinoja ongelmien ja kiistojen ratkaisuihin. Ympäristöpolitiikan tutkimuksellinen lähtökohta eli ongelmakeskeisyys onkin houkutelut myös sellaisia opiskelijoita, jotka eivät ennen opintojaan olleet oikeastaan kuulleetkaan koko oppiaineesta. Ympäristöpolitiikan kursseilla luodaan asiantuntijuutta ratkomaan ilmastokriisiä, maankäytön suunnitteluongelmia, metsien suojelun ristiriitoja sekä leegiota muita ongelmia. Yhteistyö aluetieteen kanssa tukee tätä opetustavoitetta. Pelkistäen voimme sanoa, että ympäristöpolitiikasta opiskelijat saavat yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen osaamista ja aluetieteestä taas maantieteen ymmärrystä. Ympäristöpolitiikan ja aluetieteen asiantuntijat opettavat useilla kursseilla yhdessä, ja esimerkiksi pro gradu-seminaarissamme emme korosta, että laaditaan

joko aluetieteen tai ympäristöpolitiikan alan tutkielmia. Päinvastoin, gradut ovat usein ”sekä -- että” -tyyppiä, ja vaikkapa kaupunkien kestävyysmuutosta tarkastelevat gradut ovat hienoja esimerkkejä oppialajaon ylittämistä.

Ympäristöpolitiikan opetuksen konteksti muuttui vuonna 2019, kun Tampereen yliopisto ja Tampereen teknillinen yliopisto yhdistyivät. Yhdistymisprosessi ja sen jälkeiset vaiheet saivat aiheellisesti valtakunnallista kriittistä huomiota. Emme tässä palaa prosessin aikaisiin valtakamppailuihin, sen jälkeisiin johtamisen legitimaatio-ongelmiin tai tukihenkilöstön vähentämisestä seuranneisiin ”digitaalisen itsepalveluyliopiston” arkiin pulmiin. Sen sijaan katsomme uutta Tampereen yliopistoa ympäristöpolitiikan opetuksen näkökulmasta.

Ajatuksena on, että ripaus ihmistiedettä vahvistaa teknisten tieteiden roolia luoda yhteiskunnallisesti hyväksyttäviä kestävyysongelmien ratkaisuja.

Yliopistojen yhdistymisessä muodostettiin uudenlaisia tieteenaloja ja tiedekuntien yhdistelmiä. Joiltakin osin uudet kombinaatiot myös yhdistelivät kolmen kampuksemme välillä yhteiskunnan tutkimusta, terveyden tutkimusta ja tekniikan tutkimusta. Ympäristöpolitiikan opetus ja tutkimus säilyivät kuitenkin samassa paikassa kuin ”vanhassa” Tampereen yliopistossa eli osana hallintotieteitä johtamisen ja talouden tiedekunnassa.

Yhdistymisen suunnitteluvaiheessa järjestettiin useita kaikille yliopistolaisille avoimia temaattisia ideatyöpajoja. Näissä ideakeskusteluissa nostettiin esille myös joitakin melko radikaaleja ideoita ympäristöpolitiikan roolista ja paikasta, esimerkiksi välittömästi tekniikan tutkimuksen kyljessä. Tällaisissa ideoinneissa ongelmaisuus ympäristöpolitiikan vahvuutena kääntyy pääläelleen, koska niiden ajatuksena on, että ripaus ihmistiedettä vahvistaa teknisten tieteiden roolia luoda yhteiskunnallisesti hyväksyttäviä kestävyysongelmien ratkaisuja. Ympäristöpolitiikka on kuitenkin yhteiskunta- ja politiikkatieteille identiteettinsä rakentava tieteenala, ja sen kiinnostuksena on nimenomaan

yhteiskunnan systeeminen muutos toimijoihin ja konflikteihin, jolloin se ei tietenkään halua ”integroitua läpäisevästi”. Toisaalta emme fuusion missään vaiheessa lopulta kokeneet ympäristöpolitiikan itsenäisen identiteetin olleen vakavasti uhattuna (vrt. Janne Hukkisen kirjoitus Helsingin yliopiston ympäristöpolitiikasta tässä teoksessa).

Tampereen yliopistojen yhdistymisen yksi myönteinen seuraus on ollut monitieteisen ja kolmen kampuksen välisen yhteistyön helpottuminen ja lisääntyminen opetuksessa; esimerkiksi opiskelijoille vapaiden sivuaineiden tarjonta on monipuolistunut. Ympäristöpolitiikan näkökulmasta on ollut erittäin merkittävää uuden kansainvälisen ja monitieteisen Sustainable Urban Development -kandidaattiohjelman käynnistyminen vuonna 2020. Ohjelman sisällöistä vastaavat yhteistyössä yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, johtamisen ja talouden tiedekunta sekä rakennetun ympäristön tiedekunta, mikä tuskin olisi mahdollista ilman 2019 tapahtunutta yliopistofuusiota. Artikkelin kirjoittajista Markus Laine on toiminut ohjelman vastuuhenkilönä, ja hänen kokemuksensa mukaan opiskelijoiden kansainvälinen tausta on suunnannut ympäristöpolitiikan ilmiöiden tarkastelua ja opetusta uudella kiinnostavalla tavalla erilaisten paikallisuuksien välillä.

TUTKIMUKSEN KATSE MONENLAISISSA YMPÄRISTÖPOLITIIKAN ILMIÖISSÄ

Tampereen yliopiston ympäristöpolitiikan tutkimuksen pitkää linjaa ovat leimanneet vahva empierialähtöisyys ja ongelmaisuus. Ponte-tutkimusryhmässämme (*Politics of Nature and the Environment*) on viimeisen kymmenen vuoden aikana ollut, ulkoisen rahoituksen hakumenestyksestä riippuen, noin 15–20 jäsentä. Ryhmän työ keskittyy etenkin kolmeen kokonaisuuteen eli ympäristöpolitiikkaan ja -hallintaan, luontopolitiikkaan sekä kaupunkitutkimukseen. Ympäristöpolitiikan ja -hallinnan tutkimuskohteet ovat olleet sangen heterogeenisiä, esimerkiksi ilmasto-, biodiversiteetti- tai luonnonvarapolitiikka tai arjen ympäristöpolitiikan ja kulutuksen kysymykset. Empiirisistä aihealueista riippumatta näissä tutkimuksissa kuitenkin korostuvat ympäristöhallinnan toimijuus, prosessit ja instituutiot (esim. Jokinen ym. 2015; Pohjolainen ym. 2016; Jokinen ym. 2018; Laakso ym. 2022; Laakso ym. 2023; Leino ym. 2023; Maazaz 2024).

Luontopolitiikan ja kaupunkitutkimuksen tutkimusalueet ovat kiteytyneempiä kuin ympäristöhallinnan tutkimusalue, ja tarkastelemme seuraavassa tutkimusryhmämme viimeaikaista toimintaa niiden alla. Lisäksi esittelemme kiertotalouden esimerkkinä ryhmän uudesta tutkimusaiheesta. Se osoittaa, miten uuden aiheen tutkimus saa teoreettista vahvuutta pitkistä linjoista, tässä erityisesti yhteiskunnallisen muutoksen ja kaupunkien tutkimisen traditioista. Kaikkiaan tutkimusalueillemme, jotka tietenkin myös limittyvät toisiinsa, on yhteistä ympäristön politisoituminen, uusien ilmiöiden tunnistaminen ja ympäristöpoliittisten prosessien dynamiikka. Ympäristöpoliittisten prosessien analyysia ja tilanteiden tulkintaa avataan myös kirjassa *Tulkinnan mahti. Johdatus tulkitsevaan politiikka-analyysiin* (toim. Häikiö & Leino 2014).

Luontopolitiikan tutkimuksessa analysoidaan ei-inhimillisen luonnon materiaalista ja diskursiivista roolia kestävän politiikan luomisessa ja toteuttamisessa.

Luontopolitiikan tutkimus

Luontopolitiikan tutkimuksessa analysoidaan ei-inhimillisen luonnon materiaalista ja diskursiivista roolia kestävän politiikan luomisessa ja toteuttamisessa. Tutkimus paneutuu myös poliittisen päätöksenteon yhteistyöprosesseihin ja käytäntöihin. Kaupunki on luontopolitiikan tutkimuksen tärkeä kohde, ja tutkimuksen avulla olemme syventäneet ymmärrystä siitä, kuinka luonto kestävyyden perustana määritellään aina uudelleen, kun kaupungit uudistavat ympäristöpolitiikkaansa kansainvälisten trendien, uudistuvan lainsäädännön tai kaupunkilaisten aloitteiden seurauksena. Luontopolitiikka kiinnittyy biodiversiteetin eli luonnon monimuotoisuuden suojeluun, ja kaupungeissa tämä tavoite saa erityisen luonteen.

Analyysin kohteena ovat olleet yhteistoiminnalliset käytännöt, joiden avulla kaupunkiluontoa tuotetaan ja hallitaan samalla kun etsitään keinoja sovittaa julkisen vallan biodiversiteettitavoitteet urbaaneihin olosuhteisiin. Käytäntöjä ja luontopo-

liitiikan prosesseja olemme tutkineet valikoitujen kohdelajien avulla (liito-orava, mäkihiilikoi, rotta, luhtaorvokki, tummaverkkoperhonen). Ihmistoiminnan ja kaupunkiluonnon huomaamatonta yhteistä historiaa olemme tutkineet selvittämällä kaupunkiviljelmien ja -pihojen omaperäistä spon-taania kasvilajistoa. Toisaalta kaupunkiluonto tulee uudella tavoin toiminnan kohteeksi ilmastopolitiikan ja kiertotalouden yhteydessä. Siihen liittyen olemme analysoineet politiikkaprosesseja, joissa hulevesien hallinta käännetään luonnonmukaiseksi, perustetaan leväviljelmää tukemaan hajautettua urbaania ravinnekiertoa, tuetaan kaupunkiviljelyn monimuotoistumista ja merkityksellistetään kaupungin rannat ja luontokohteet tukemaan kaupungin tiivistämistä (Jokinen ym. 2018).

Tulostemme mukaan luontopolitiikan prosesseja suuntaavat yhteistoiminta, ekologinen dynamiikka ja poliittiset tavoitteet. Luontopolitiikka moninaistuu osana kaupunkien kokonaisvaltaista kestävyyssiirtymää. Kaupunkikehitys, ilmastopolitiikka ja kiertotalous muokkaavat toimintojen välityksellä kaupunkiluonnon ilmaantumisen reunaehdoja ja nostavat esiin kaupunkilaisten ja ei-inhimillisen luonnon vastavuoroisuuden (esim. Leino ym. 2017; Nieminen & Jokinen 2018). Kaupunkien ekologista luontoa kuvaava biodiversiteetti on tällöin vain yksi kaupunkiluonnon monista ilmentymistä, mutta säilyy tärkeänä tutkimuskoh-teena samalla kun kaupunkien kestävyyssiirtymä laajentaa ymmärrystä luonnon ja luonnonvarojen välttämättömyydestä kaupunkien olemassaololle.

Toisena tutkimuslinjana on selvitetty kollektiivisen toiminnan ehtoja biodiversiteettipolitiikan toimeenpanossa. Luonnon monimuotoisuutta vahvistavan kestävyyssiirtymän edellytyksiä (Arponen & Salomaa 2023) valaistetaan tutkimuksessa, jossa selvitetään yksilöiden arvoja ja asenteita valtion ohjaamassa Helmi-luonnonsuojeluhankkeessa. Toisessa tutkimushankkeessa on analysoitu yhdessä eri toimijaryhmien kanssa ekologisen kompen-saation edellytyksiä todellisia tilanteita simuloivan kompensatiopelin avulla (Nygren ym. 2022). Muita kiinnostuksen kohteita ovat olleet kansainvälisen biodiversiteettipolitiikan muotoilu sekä kansalaisyden valmius ymmärtää luonnonsuojelun tavoitteita eläintarhojen avustuksella (Nygren & Ojalampi 2018). Lisäksi on tutkittu Suomen lajien uhanalaisuutta käsittelevien punaisten kirjojen (Salomaa &

Arponen 2023) ja poisoppimisen (Nygren ym. 2017) merkitystä politiikan toimeenpanossa.

Oman tutkimusongelmansa muodostaa yritys-sektorin toiminta luonnon monimuotoisuuden suojelussa. Tähän liittyvän tiiviin yhteistyön aloitimme tiedekunnassamme jo vuonna 2013 kestävä-
n liiketoiminnan tutkimusryhmän kanssa. Keskeisenä kysymyksenä on ollut selvittää, millaisin edellytyksin yritykset voivat osallistua, sitoutua ja tulla vaikuttaviksi toimijoiksi vapaaehtoisessa ja lakisääteisessä luonnon monimuotoisuuden suojelussa sidosryhmiensä välityksellä. Sidoryhmi-
en muuntuvuus ja verkottuneisuus sekä kohteiden prosessiluonne mahdollistavat rajanylitykset tieteenalojen välillä. Sidoryhmäteoriaa on mahdollista ajanmukaistaa ottamalla huomioon ei-inhimil-
lisen luonnon toimijuus (Kortetmäki ym. 2022), ja vastaavasti yritykset luovat sidosryhmiensä avulla merkittävän voimavaran (Heikkinen ym. 2019), jota tähän saakka ei ole riittävästi tunnistettu luon-
topolitiikan tutkimuksessa.

Yhteisenä tutkimuskohteena olivat aluksi yri-
tykset, jotka osallistuvat kaupunkiluonnon el-
vyttämiseen (viherkatot, luonnonmukainen hu-
levesirakentaminen, kivilouhosten ekologinen
ennallistaminen). Meneillään olevassa tutkimuk-
sessa ovat kohteena Suomessa toimivat kaivosyri-
tykset biodiversiteetin suojelussa. Kummassakin
tapauksessa tutkimuskohteet ilmentävät ympä-
ristöpolitiikan jatkuvaa muuntuvuutta ja kiistan-
alaisuutta: kaupungeissa luonnon erilaiset ihmis-
vaikutteiset alkuperät ja ilmentymät hyväksytään
vasta vähitellen osaksi biodiversiteettipolitiikkaa,
kaivostoiminnassa puolestaan mineraaliperustai-
nen vihreä siirtymä uhkaa jättää varjoonsa luon-
tokadon ja mahdollisuudet sen pysäyttämiseksi.

Kaupunkitutkimus

Kaupunkien ja niiden kasvun hallinnan tai hallit-
semattomuuden tutkimukset ovat usein tapaustut-
kimuksia. Tämä onkin ollut tärkeä osa ympäristö-
politiikan tutkimustapaamme, ja olemme myös
laatineet hyvin suosituksi osoittautuneen metodo-
logisen oppikirjan *Tapaustutkimuksen taito* (Laine ym.
2007). Kaupunkitutkimuksen tapaukset kietoutuvat
uusien ongelmien tai konseptien ympärille, joiden
kanssa kaupungit kamppailevat. Siksi tutkimusta on
usein tehty yhteistyössä suomalaisten kaupunkien
asiantuntijoiden kanssa.

Kaupunkien kestävä kasvu ja tämän
tavoitteen erilaiset toivotut ja
ei-toivotut seuraukset ovat olleet
keskeisenä tutkimusteemana jo parin
vuosikymmenen ajan.

Markus Laine keskusteleen Tampereen Tammelan
alueen kehittämisestä asukkaiden kanssa
Tammelanatorille viedyssä toimistokontissa. SASUI-
hankkeessa tutkittiin täydennysrakentamista.
Kuva Helena Leino.

Kaupunkien kestävä kasvu ja tämän tavoitteen
erilaiset toivotut ja ei-toivotut seuraukset ovat ol-
leet keskeisenä tutkimusteemana jo parin vuosi-
kymmenen ajan. Tutkimuksen kohteena on ollut
muun muassa täydennysrakentamiseen liittyvä
maankäyttöpolitiikka, jossa asukkaiden muuttunut
rooli kaupunkikehityksen sivustaseuraajista aktii-
visiksi toimijoiksi on luonut kiinnostavaa uutta
dynamiikkaa maankäytön pelikentälle (Wallin ym.
2018; Laine ym. 2022). Tutkimuksemme on kiinnit-
tynyt täydennysrakentamisen erilaisiin kaupun-
kikohtaisiin ehtoihin ja taloyhtiökohtaisiin neu-
votteluihin (Laine & Leino 2013; Laine ym. 2015;
Santaoja ym. 2016). Kaupunkien kestävä kasvu tar-
vitsee uudenlaisia suunnittelukonsepteja, joista yh-
tenä esimerkkinä voidaan mainita tutkimuksemme
pohjoismaisesta superkorttelista. Tämä konsepti on
lähtöisin Tampereen uuden, suunnitteilla olevan
Hiedanrannan kaupunginosan suunnittelutyöpa-
joista (Tampereen kaupunki 2017), jotka järjestim-
me yhdessä kaupungin kanssa. Ajatuksena on tuoda
kaupunkisuunnitteluun välitason mittakaava, jossa
korttelien välillä voidaan jakaa tiloja, toimintoja ja

Kaupunkitutkimukseen on yhdistynyt monessa hankkeessa toimintatutkimus. Tässä rakennetaan saunaa yhdessä hollantilaisten arkkitehtiopiskelijoiden kanssa Tampereen Hiedanrantaan 2019. Kuva Veera Turku.

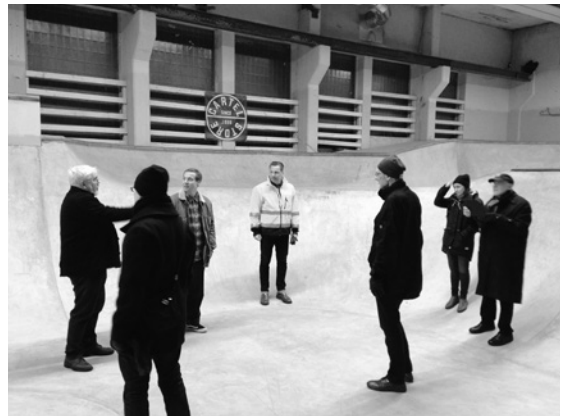
palveluja sekä toteuttaa kiertotalouden ratkaisuja (Sjöblom ym. 2021).

Tärkeä tutkimusaihe kaupunkien kestävässä kasvussa on ollut maankäytön politiikkaprosessien läpinäkyvyys ja avoimuus. Tätä olemme tutkineet muun muassa strategisesti kaupungeille tärkeissä rakennushankkeissa. Niihin on liittynyt uudenlaisten public-private -hallintamallien kokeiluja (Bäcklund ym. 2018), jotka ovat herättäneet ajoittain voimakasta julkista keskustelua. Olemme analysoineet tätä keskustelua suostuttelevan tarinankerronnan näkökulmasta ja tarkastelleet tämän rinnalla hankkeiden päätöksentekoprosessien legitimiyttä (Leino ym. 2018; Leino 2024). Näiden hankkeiden tuloksena huomasimme, että suunnitteluhankkeisiin liittyvää julkista keskustelua on viime aikoina entistä enemmän muokannut visioiden kuvallinen esittäminen ja yleisön suostuttelu niiden avulla (Raento ym. 2021).

Toinen ympäristöpoliittisen kaupunkitutkimuksen avaintema on ollut kansalaislähtöisyys. Kansalaisten muuttuvat tarpeet ja moninaisuus kasvavissa kaupungeissa olivat myös Strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) rahoittaman Ketterä kaupunki -hankkeen keskiössä (*Dwellers in agile cities*, 2016–2019). Uusi strateginen rahoitusinstrumentti STN mahdollisti aiemmin luotujen monitieteisten kumppanuuksien virittämisen uudel-

le tasolle, ja saatoimme tiivistää yhteistyötä niin Suomen ympäristökeskuksen ja VTT:n kanssa kuin myös yliopistomme eri tiedekuntien välillä. Keskeistä on ollut ymmärrys siitä, että kansalainen on aktiivinen kaupunkiympäristön kehittäjä, eikä vain passiivinen sivustaseuraaja (Laine ym. 2020). Kansalaisten tuottama tieto ja heidän kanssaan toteutetut kokeilut laajensivat ymmärrystä tulevaisuuden kestävästä kaupungista (Alatalo ym. 2023; Alatalo ym. 2024). Tästä näkökulmasta ja uudesta tiedosta olivat aidosti kiinnostuneita myös muut sidosryhmät, kuten kaupungit, rakennusliikkeet, kaupunkien vuokralayhtiöt, säätiöt, yhdistykset ja ministeriöt.

Kansalaislähtöinen tieto tai erilaiset kaupunki-kehityskokeilut eivät aina ole sellaisenaan integroitavissa osaksi kaupunkien vakiintuneita toimintatapoja (Leino & Puumala 2021; Leino & Åkerman 2022). Kansalaislähtöinen tieto ja tekeminen saattaa olla itseorganisoitunutta ja hallinnollisia rakenteita haastavaa, mutta olemme löytäneet myös tapauksia, joissa on ollut herkkyyttä ja mahdollisuuksia integroida uudella tavalla tuotettua tietoa osaksi kaupungin prosesseja (Leino ym. 2018). Monesti asukkaiden näkökulmaa on aidosti kaivattu, ja tuotettu tieto on laajentanut kaupunkien ja muiden sidosryhmien ymmärrystä siitä, millaisia tarpeita asukkailla on liittyen asumisen tulevaisuuteen. (Kuoppa ym. 2020; Saarimaa ym. 2023)

Ketterä kaupunki (2016–2019) -hanke vieraili Pirkanmaan Kaarikoirien Kenneli DIY-rullalautailutiloissa Hiedanrannassa, Tampereella. Mukana professori John Forester Cornellin yliopistosta ja apulaisprofessori David Laws Amsterdamin yliopistosta sekä Tampereen yliopistolta Markus Laine ja Helena Leino. Kuva Mikko Kyrönviita.

Edellä mainitut tutkimukset ovat tarkastelleet kasvavien kaupunkien toimintapolitiikkaa ja uusia toimintatapoja. Kaupunkien tietoinen ja näkyvä kestävä kehityksen tavoite on nähdäksemme tuottanut myös ei-toivottuja ja ennakoimattomia seurauksia. Tällainen on esimerkiksi ekogentrifikaation ilmeneminen suomalaisessa yhteiskunnassa (Leino ym. 2022; Leino ym. 2024). Kestävä kehitys on myös toisinaan liudentunut kaupunkipolitiikan kontekstissa lähes täysin retoriseksi työkaluksi edesauttamaan kaupunkien yleisiä kasvutavoitteita (Jokinen ym. 2018).

Kiertotalouden tutkimus

Kiertotalous on uusi ja nopeasti suuret mittasuhteet saanut monitieteinen tutkimusaihe, jota on ehdollistanut sekä yhteiskunnallinen että tieteellinen dynamiikka. Se on myös mainio esimerkki siitä, miten ympäristöpolitiikan vakiintuneita ja vahvoja tutkimusintressejä – tässä erityisesti yhteiskunnallisen muutoksen jatkumot ja katkokset sekä kaupunkien tutkimus – voidaan teoreettisesti soveltaa uuteen tutkimusaiheeseen. Osana laajaa STN-konsortiota *Circular Economy Catalysts* (2019–23) Tampereen ympäristöpolitiikan tutkijat keskittyivät kaupunkien kiertotalouden tutkimiseen. Tavoitteenamme oli tunnistaa kiertotalouden asema Suomen kaupungeissa ja kaupunkiseuduilla sekä ne uudet strategiat, jotka edistävät kiertotaloutta kaupunkikeskeisissä toimijaverkostoissa. Lisäksi tavoitteena oli vahvistaa ravinnekiertoja tukevia yhteistoiminnan rakenteita ja käytäntöjä Tampereella Hiedanrannan alueella sekä Lahden seudulla. Teoreettis-käsitteellisinä tarkastelukulminamme olivat erityisesti kaupunkien kiertotalouden toimijuus ja katalyytit sekä systeeminen muutos.

Kiertotalous kuuluu samaan kestävyysmuutosta jäsentävien käsitteiden jatkumoon kuin kestävä kehitys, vihreä talous ja ekologinen modernisaatio. Vaikka näillä käsitteillä on keskinäisiä eroja, jokaisen takana on normatiivinen tavoite sovittaa politiikassa yhteen taloudellisia, ympäristöllisiä ja sosiaalisia elementtejä. Oma tutkimuksellinen lähtökohtamme oli, että kiertotalous määritellään ja konkretisoidaan nimenomaan kaupunkikontekstissa. Tutkimme kiertotalouden kaupungeissa ilmeneviä katalyyttejä, muutostekijöitä, jotka vauhdittavat siirtymää kohti kiertotalouden käytäntöjä ja politiikkaa. Kehitimme katalyytin käsitettä analyysivä-

Kiertotalous kuuluu samaan kestävyysmuutosta jäsentävien käsitteiden jatkumoon kuin kestävä kehitys, vihreä talous ja ekologinen modernisaatio. Vaikka näillä käsitteillä on keskinäisiä eroja, jokaisen takana on normatiivinen tavoite sovittaa politiikassa yhteen taloudellisia, ympäristöllisiä ja sosiaalisia elementtejä.

lineeksi paneutumalla sen metaforiseen voimaan yhteistoiminnassa. Kehitystyössä hyödynsimme myös analogisuutta kemiallisten prosessien ja kestävyysmuutoksen välillä (Jokinen ym. 2023).

Katalyyttinäkökulma tuotti suomalaisia kaupunkia koskevien tutkimustulosten lisäksi toimittamamme kansainvälisen kirjan, jossa noin sata tutkijaa pohti ja sovelsi katalyyttinäkökulmaa (Lehtimäki ym. 2023). Keskeisiin kiertotalouden kaupungin löydöksiin kuului muun muassa se, että kaupunkistrategiat ja projektit voivat toimia muutoksen kiihdyttäjinä ja niiden jatkumo voi tuottaa myös systeemistä muutosta (Nylén ym. 2021; Lehtimäki ym. 2023). Kaupunkilaboratorion tutkimusnäkökulma auttoi kuitenkin havaitsemaan, että systeeminen muutos vaatii laajaa toimijoiden osallistumista ja sen hyväksymistä (Turku ym. 2021). Toimijuuden osalta on myös keskeistä, että materiaallinen tai ei-inhimillinen toimijuus on kiertotalouden kaupungin ydintä, vaikka sitä ei vielä olekaan juuri tunnistettu (Jokinen ym. 2021). Sekä suomalainen tapaustutkimus että kansainvälinen kaupunkien vertailu tekivät näkyväksi kontekstin vaikutuksen toimijuuteen, joten eettinen ja poliittinen näkökulma toimijuuteen on erilaisten kaupunkikontekstien vuoksi välttämätöntä (França ym. 2022; Turku ym. 2023).

Väitöskirjat osana tutkimusryhmän työtä

Väitöskirjatutkijat ovat kiinteä osa ympäristöpolitiikan tutkimusryhmäämme. Jatko-opintoihin tullaan pääosin omista maisteriopintoistamme

tai tutkimuslaitoksista. Jälkimmäisten kohdalla Suomen ympäristökeskuksen tutkijoiden osuus jatkuvasti ollut suurin (ks. Minna Kaljosen kirjoitus). Vuosituhannen alkuun verrattuna kiinnostus jatko-opintoihin on kylläkin selvästi vähentynyt. Ilmeisiä syitä ovat tiukemmin ohjelmoidut jatko-opinnot sekä etenkin se, ettei tutkimushankkeissa enää ole rahoitusta väitöskirjatutkimuksille. Etenkin suoraan maisteriopinnoista väitöskirjan tekoon jatkavia on nykyisin melko harvassa, ja väitöskirjatyön aloittavat ovatkin usein olleet jo joitakin vuosia työelämässä.

Olemme ohjelmallisesti omaksuneet viime vuosina väitöskirjojen ohjauksessa tiimityöskentelyn, mikä tarkoittaa, että jokaisella väitöskirjatutkijalla on kaksi, toisinaan kolmekin ohjaajaa. Tämä on osoittautunut erittäin hyväksi käytännöksi yhdessä vakiintuneen ja säännöllisesti kokoontuvan tutkimusseminaarin kanssa. Harmillista kuitenkin on, ettei yhteiskuntatieteellisellä ympäristötutkimuksella ole enää valtakunnallista väitöskirjatutkimusfoorumia. Kuten Haila kuvaa tutkijakouluja käsittelevässä kirjoituksessaan, 2000-luvun alussa tutkijakoulu YHTYMÄ toimi onnistuneesti alan valtakunnallisena jatkokoulutusverkostona mutta jauhautui sitten yliopistopolitiikan muutosten alle. Toki YHYS:in ja muiden tieteellisten seurojen vuosittaiset tutkimuspäivät antavat osaltaan arvokasta tilaa väitöstutkimusten esittelyille.

Kuten on uumoiltavaa, Tampereen ympäristöpolitiikan väitöskirjojen teemat asettuvat osaksi edellä esiteltyjä tutkimuksen avaintemojamme eli ympäristöhallintaa, luontopolitiikkaa ja kaupunkitutkimusta. Ympäristöhallinnan alle lukeutuvia viimeaikaisia väitöksiä ovat olleet esimerkiksi Ulla Ovaskan (2017) tutkimus alkuperäisrotuisten kotieläinten suojelun kehityksestä, Mia Pihlajamäen (2021) tutkimus Itämeren ympäristö- ja luonnonvarojen hallinnasta sekä Iina Sahramäen (2022) tutkimus hallinnollisesta ympäristörikorjunnasta. Ympäristöhallinnan tematiikasta ovat tekeillä Taisia Gluschkoffin väitöstyö viranomaisyhteistyöstä ympäristörिकosten havaitsemisessa, Aino Rekolan tutkimus ympäristöhallinnon tuottaman tiedon roolista alueiden suunnittelussa sekä Samuli Pitzénin väitöstyö politiikkatavoitteiden välisestä koherenssista metsäpolitiikassa (esim. Pitzén ym. 2023). Tekeillä ovat myös Hanna Saaren väitöskirja kestävyiden tulevaisuuskuvista ja Riku Varjopuron

Ympäristöpolitiikan tutkijat kokoontuvat joka kevät keskustelemaan artikkelikäsitteilykirjoituksista MayDays-seminariin. Keväällä 2024 lounastunnelmissa Yrjö Haila, Pekka Jokinen ja Markus Laine. Kuva Helena Leino.

väitöstutkimus integroidusta merien hallinnasta.

Monet väitöstyöt yhdistelevät kattoteemoja, kuten esimerkiksi Johanna Tuomisaaren tutkimus (2019) kaupunkien strategisesta suunnittelusta ja kaupunkiluonnon roolista strategisen suunnittelun osana. Kaisa Pietilän tekeillä oleva väitöstutkimus luonnon monimuotoisuuden turvaamisen maailmanlaajuisesta politiikkaprosessista hyödyntää ympäristöhallinnan ja luontopolitiikan näkökulmia, kuten myös eri tutkimusmittakaavaa sovelta-va Hanna Niemisen väitöstyö luontokadon roolista kaupunkisuunnittelun käytännön kysymyksenä.

Krista Willmanin tekeillä olevan artikkeliväitöskirjan julkaisut ovat käsitelleet kaupunkiviljelyn hallinnan kysymyksiä ja yhteisöjä viljelyn ytimessä (Willman 2023). Kansalaislähtöiset kaupunkikehittämiskokeilut ja tyhjien tilojen käyttöönotto ovat Elinan Alatalon väitöstyön teema (Alatalo 2024; 2023). Mikko Kyrönviita tarkastelee väitöskirjassaan skeittaajia kaupunkitilan haltuun ottajina ja kehittäjinä (Kyrönviita & Wallin 2022).

Kiertotalouden tematiikasta on valmistunut Erkki-Jussi Nylénin (2023) väitöskirja, jossa kiertotalouden yhteiskunnallisen muutoksen ymmärtämiseen kehitettiin ideologisen ohjaamisen teoreettista näkökulmaa. Tekeillä olevissa väitöstutkimuksissa Tommi Halonen asettaa kiertotalouden Tampereen kaupungin kontekstiin, Minna-Maarit Palander puolestaan namibialaiseen yhteiskuntaan.

TAMPEREEN YMPÄRISTÖPOLITIIKAN PAIKKA TUTKIMUSKENTTIEN LIIKKEESSÄ

Tutkimushankkeiden koon kasvaminen ja yliopistojen erikoistuminen ovat viime vuosien vaikuttavia tutkimuspoliittisia kehityssuuntia. Tampereen yliopiston ympäristöpolitiikan tutkimusryhmä on menestynyt tutkimusympäristön muutosten keskellä hyvin ja onnistunut uudistamaan työtään kovenevassa kilpailussa ulkopuolisesta rahoituksesta. Olemme pystyneet toteuttamaan etenkin Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoituksella mittavasti ympäristöpoliittista kaupunkitutkimusta ja kiertotaloustutkimusta. Eri konsortioissa on työskennellyt kymmenien kotimaisten tutkijoiden verkostoja, ja konsortiot ovat myös vahvistaneet kansainvälisiä verkostoja. Yhteistyömme valtion tutkimuslaitosten kanssa on edelleen laajentunut, ja etenkin Suomen ympäristökeskus, VTT ja Luonnonvarakeskus ovat vakiintuneet tärkeiksi yhteistyökumppaneiksi.

STN-rahoitus on toiminut yliopistojen välisiä tutkijaverkostoja luovana ja vahvistavana tekijänä. Suomen akatemian hallinnoimalla profiloitumisrahoituksella pyritään sen sijaan temaattisiin tutkimuskokonaisuuksiin ja -verkostoihin yksittäisten yliopistojen sisällä. Myös tämän yliopistojen erikoistamismekanismin suhteen olemme olleet aktiivisia ja keskeisesti mukana yliopiston toteutuneissa profilaatioissa kiertotalouden ”Urban Platform for Circular Economy” ja kaupunkitutkimuksen ”Sustainable Transformation of Urban Environments” -konsortioissa. Näistä etenkin jälkimmäinen vahvasti oppiainetta merkittävästi: sen rahoituksella perustettiin vuonna 2022 ympäristöpolitiikan tenure track –professori, ja tehtävään valittiin yliopistonlehtori Helena Leino.

Molemmat mainitut profilaatiohankkeet ovat toimineet yli Tampereen entisten yliopistojen rajan – siis sen rajan, joka yliopistofuusion alkumainingeissa vaikutti monin tavoin sitkeältä. Tosin jo ennen yhdistymistä osa tutkimusryhmämme tutkijoista oli tehnyt yhteistyötä Tampereen teknillisen yliopiston tutkijoiden, erityisesti arkkitehtuurin ja ympäristötekniikan ryhmien kanssa. Yhteistyötä selittänevät sekä yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ameebamaisuus sinällään että Tampereen yliopiston ympäristöpolitiikan vahva resonointi monitieteiseen tutkimustyöhön.

Suuret hankkeet lisäävät tutkimustoimeliaisuutta

Tutkimushankkeiden koon kasvaminen ja yliopistojen erikoistuminen ovat viime vuosien vaikuttavia tutkimuspoliittisia kehityssuuntia.

merkittävästi, mutta niiden loppuminen näkyy myös toisinpäin, koska totunnaisella ”ainelaitoksella” ei käytännössä ole lainkaan varoja palkata tutkijoita jatkotöihin. Tutkimusryhmän jäsenten liiallinen vaihtuvuus on rakenteellinen ongelma, ja viime vuosina huomattavan monet määräaikaistila sopimuksilla suurissa hankkeissa työskennelleet post doc -tutkijamme ovat siirtyneet töiden perässä toisiin yliopistoihin tai valtion tutkimuslaitoksiin tai jopa jättäneet akateemisen maailman kokonaan. Tämän vuoksi ulkopuolisen rahoituksen hakeminen, tutkimuksen johtaminen ja väitöskirjatutkijoiden ohjaaminen jäävät väistämättä kovin harvojen varttuneiden tutkijoiden vastuulle. Suomalainen yliopistojärjestelmä ei näytä löytävän keinoja tähän hyvin tunnistettuun mutta krooniseen ongelmaan.

Yksi Tampereen ympäristöpolitiikan erityisyys ja myös identiteetin osatekijä on ollut sen sijainti alusta alkaen – eli noin kolmenkymmenen vuoden verran – tiedekunnassa, jonka muodostavat hallinto- ja kauppatieteet. Sittemmin myös politiikan tutkimus on siirtynyt samaan tiedekuntaan, mutta muuten yhteiskuntatieteet toimivat Tampereen yliopistossa omassa tiedekunnassaan. Kokemuksemme mukaan tämä johtamisen ja hallinnon tutkimuksen konteksti on ollut ympäristöpolitiikalle tieteellisesti salliva, ja se on myös tarjonnut aineksia tutkia kiinnostavia ilmiöitä sellaisilla suotuisilla tiedeyhdistelmillä, jotka jossakin toisenlaisessa toimintaympäristössä voisivat jäädä toteutumatta.

Toinen identiteettimme tärkeä osa on kantava kiinnostus kaupunkien tutkimukseen, joka voidaan samalla nähdä osana implisiittistä (eli lausumatonta) opetuksen ja tutkimuksen työnjakoa eri yliopistojen välillä. Itä-Suomen yliopiston Joensuun kampuksella ympäristöpolitiikan tutkimus ja opetus on rakentunut erityisesti maaseutu- ja luonnonvarakysymyksistä. Helsingin yliopiston ympäristöpolitiikan yhdeksi erityisyydeksi ajatellaan alun perin valittua laaja-alaisuutta, joka on

käytännössä tarkoittanut kolmen tiedekunnan toimintaympäristöä (ks. Ilmo Massan ja Janne Hukisen kirjoitukset). Lupaavaa ja mielenkiintoista on viimeaikainen suomalaisen ympäristöpolitiikan laajeneminen Åbo Akademin alan professuurin ja merentutkimukseen erikoistumisen myötä. Vastaavasti Lappeenrannan–Lahden LUT-yliopiston aivan tuore mittava panostus kestävyysorientoituneeseen yhteiskuntatutkimukseen ja kestävyystieteeseen on loikka suomalaisen ympäristöpolitiikan ja etenkin yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehityspolulla.

Johtamisen ja hallinnon tutkimuksen konteksti on ollut ympäristöpolitiikalle tieteellisesti salliva, ja se on myös tarjonnut aineksia tutkia kiinnostavia ilmiöitä sellaisilla suotuisilla tiedeyhdistelmillä, jotka jossakin toisenlaisessa toimintaympäristössä voisivat jäädä toteutumatta.

Ympäristöpolitiikka on kaikkiaan nuori tieteenala, ja sen kehitys elää vuorovaikutuksessa ympäristöongelmien yhteiskunnallisen tunnistuksen ja ongelmiin reagoimisen kanssa. Ilmastopolitiikka on tästä sattuva esimerkki: ilmastonmuutos nykymaailman polttavimpana ympäristöongelmana on alkanut irrottaa ilmastopolitiikkaa muusta ympäristöpolitiikasta, ja ilmastonmuutoksen politiikka on noussut myös ympäristöpolitiikan dominoivaksi tutkimusteemaksi 2010-luvulla (Meyer & Chang 2021). Tämä on nostanut kysymyksiä siitä, jääkö muu ympäristöpolitiikka ja sen tutkimus ilmastopolitiikan varjoon (esim. Böcher 2023). Vastaavanlaiset kysymykset ovat jo tuloillaan luonnon monimuotoisuuden hupenemisen osalta.

Kaupunkitutkimuksen kohteet limittyvät toisiinsa. Villi Vyöhyke ry:n kylvämä niitty Tampereen yliopiston pihalla ja taustalla kaupunkisuunnittelun megaprojekti, Tampereen Nokia areena 2023. Kuva Helena Leino.

LÄHTEET

- ALATALO, E., LEINO, H., LAINE, M. & TURKU, V. (2024) Heating up the sauna: Analogue model unraveling the creativity of public participation. *Planning Theory* 23(1) 22–41. <https://doi.org/10.1177/14730952231166567>
- ARPONEN, A. & SALOMAA, A. (2023) Transformative potential of conservation actions. *Biodiversity and Conservation* 32(11) 3509–3531. <https://doi.org/10.1007/s10531-023-02600-3>
- BÄCKLUND, P., HÄIKIÖ, L., LEINO, H. & KANNINEN, V. (2018) Bypassing publicity for getting things done: Between informal and formal planning practices in Finland. *Planning Practice & Research* 33(3) 309–325. <https://doi.org/10.1080/02697459.2017.1378978>
- BÖCHER, M. (2023) Emergence and development of the environmental policy field. Teoksessa Jörgens, H., Knill, C. & Steinebach, Y. (toim.) (2023) *Routledge Handbook of Environmental Policy* 15–27. Routledge, New York.
- FRANÇA, R., NYLÉN, E., JOKINEN, A. & JOKINEN, P. (2022) Filling the social gap in the circular economy: How can the solidarity economy contribute to urban circularity? Teoksessa V. Pál (toim.) *Social and Cultural Aspects of the Circular Economy: Toward Solidarity and Inclusivity* 27–44. Routledge. DOI: 10.4324/978100325246-3
- HAILA, Y. & JOKINEN, P. (TOIM.) (2001) *Ympäristöpolitiikka – mikä ympäristö, kenen politiikka*. Vastapaino, Tampere.
- HEIKKINEN, A., KUJALA, J., MÄKELÄ, H., NIEMINEN, J., JOKINEN, A. & REKOLA, H. (2019) Urban ecosystem services and stakeholders: Towards a sustainable capability approach. Teoksessa Bonnedahl, K. & Heikkurinen, P. (toim.) *Strongly Sustainable Societies: Organising Human Activities on a Hot and Full Earth* 116–133. Routledge, New York.
- JOKINEN, A., LEINO, H., BÄCKLUND, P. & LAINE, M. (2018) Strategic planning harnessing urban policy mobilities: The gradual development of local sustainability fix. *Journal of Environmental Policy & Planning* 20(5) 551–563. <https://doi.org/10.1080/1523908X.2018.1454828>
- JOKINEN, A., UUSIKARTANO, J., JOKINEN, P. & KOKKO, M. (2021) The interagency cycle in sustainability transition. Teoksessa Teerikangas, S., Onkila, T., Koistinen, K. & Mäkelä, M. (toim.) *Research Handbook of Sustainability Agency*, 307–320. Edward Elgar, London. <https://www.elgaronline.com/view/edcoll/9781789906028/9781789906028.00027.xml>
- JOKINEN, A., JOKINEN, P., AARIKKA-STENROOS, L., KOKKO, M., KUJALA, J., LEHTIMÄKI, H. & NIEMINEN, J. (2023) Catalysts for urban circularity: reasoning by analogy. Teoksessa Lehtimäki, H., Aarikka-Stenroos, L., Jokinen, A. & Jokinen, P. (toim.) *The Routledge Handbook of Catalysts for a Sustainable Circular Economy*, 21–41. Routledge, New York.
- JOKINEN, P., Blicharska, M., PRIMMER, E., HERZELE, A., KOPPEROINEN, L. & RATAMÄKI, O. (2018) How does biodiversity conservation argumentation generate effects in policy cycles? *Biodiversity & Conservation* 27(7) 1725–1740. doi.org/10.1007/s10531-016-1216-5
- JOKINEN, P., MONONEN, T. & SAIRINEN, R. (2015) Climate change and food security. Three case studies on uncertainty. Teoksessa Paloviita, A. & Järvelä, M. (toim.) *Climate Adaptation and Food Supply Chain Management*, 17–29. Routledge, New York.
- KORTETMÄKI, T., HEIKKINEN, A. & JOKINEN, A. (2022) Particularizing nonhuman nature in stakeholder theory: The recognition approach. *Journal of Business Ethics* 1–15. <https://doi.org/10.1007/s10551-022-05174-2>
- KUOPPA, J., NIEMINEN, N., RUOPPILA, S. & LAINE, M. (2020) Elements of desirability: exploring meaningful dwelling features from resident's perspective. *Housing Studies* 35(10) 1661–1683. <https://doi.org/10.1080/02673037.2019.1680812>
- KYRÖNVIITA, M. & WALLIN, A. (2022) Building a DIY skatepark and doing politics hands-on. *City* 26(4) 646–663. <https://doi.org/10.1080/13604813.2022.079879>
- LAAKSO, S., MATSCHOSS, K. & APAJALAHTI, E. L. (2022) What is clean and comfortable? Challenging norms and conventions in everyday life toward sustainability. *European Journal of Cultural and Political Sociology* 9(3) 273–298. <https://doi.org/10.1080/23254823.2021.2000880>
- LAAKSO, S., ERANTI, V. & LUKKARINEN, J. (2023) Practices and acts of energy citizenship. *Journal of Environmental Policy & Planning* 25(6) 690–702. <https://doi.org/10.1080/1523908X.2023.2251915>
- LAINE, M., BAMBERG, J. & JOKINEN, P. (TOIM.) (2007) *Tapaustutkimuksen taito*. Gaudeamus, Helsinki.
- LAINE, M., HELAMAA, A., KUOPPA, J. & ALATALO, E. (2020) Bricolage in Collaborative Housing in Finland: combining resources for alternative housing solutions. *Housing, Theory and Society* 37(1) 101–117. <https://doi.org/10.1080/14036096.2018.1492438>
- LAINE, M., LEINO, H. & SANTAJOJA, M. (2022) Building citizens' trust in urban infill: A dynamic approach. *Journal of Planning Education and Research* 42(3) 294–304. <https://doi.org/10.1177/0739456X18817089>
- LAINE, M., LEINO, H., SANTAJOJA, M. & SETÄLÄ, M. (2015) "Tää on vähän kuin sikaa säkissä ostais": tulevaisuuden keskustan suunnittelun haasteet taloyhtiöiden näkökulmasta. *Futura* 34(1).
- LEHTIMÄKI, H., JOKINEN, A. & PITKÄNEN, J. (2023) Project-based practices for promoting a sustainability transition in a city organization and its urban context. *International Journal of Project Management* 41(7) 102516. <https://doi.org/10.1016/j.ijproman.2023.102516>
- LEHTIMÄKI, H., AARIKKA-STENROOS, L., JOKINEN, A. & JOKINEN, P. (EDS.) (2023) *The Routledge Handbook of Catalysts for a Sustainable Circular Economy*. Routledge, New York.
- LEINO, H. (2024) From big apple to home of hockey: how scalar narratives and performative practices work in urban planning. *Planning Practice & Research* 1–18. <https://doi.org/10.1080/02697459.2024.2309408>
- LEINO, H. & PUUMALA, E. (2021) What can co-creation do for the citizens? Applying co-creation for the promotion of participation in cities. *Environment and Planning C: Politics and Space* 39(4) 781–799. <https://doi.org/10.1177/2399654420957337>
- LEINO, H. & ÄKERMAN, M. (2022) The politics of making Finland an experimenting nation. *Critical Policy Studies* 16(4) 441–459. <https://doi.org/10.1080/19460171.2021.1985549>
- LEINO, H., LAINE, M. & IKONEN, A. K. (2018) Voiko kaupunki uudistua ketterästi? Kiinnekohtina Helsinki, Tampere ja Seinäjoki. *Tiede & edistys* (2) 169–176. <https://doi.org/10.51809/te.105289>
- LEINO, H., SANTAJOJA, M. & LAINE, M. (2018) Researchers as knowledge brokers: translating knowledge or co-producing legitimacy? An urban infill case from Finland. *International Planning Studies* 23(2) 119–129. <https://doi.org/10.1080/13563475.2017.1345301>
- LEINO, H., WALLIN, A. & LAINE, M. (2022) Ekogentrifikaatio suomalaisessa kaupunkikehityksessä: Havaintoja Tampereelta. *Yhdyskuntasuunnittelu* 60(2) 10–32. <https://journal.fi/yhdyskuntasuunnittelu/article/view/110984>
- LEINO, H., WALLIN, A. & LAINE, M. (2024) Eco-gentrification in a Welfare State: How Sustainable City Development Gradually Reduces Social Equity. *Urban Affairs Review* 10780874241241258. <https://doi.org/10.1177/10780874241241258>

- LEINO, H., KARPPI, I. & JOKINEN, A.** (2017) It's all about the birds! Non-human actors' situational power in creating conditions for human engagement. *Planning Theory* 16(2) 133–149. <https://www.jstor.org/stable/26098766>
- LEINO, H., LAINE, M., JOKINEN, A. & JOKINEN, P.** (2023) Nordic Environmental State in the making? A practice view of the green transition. Teoksessa E. Pekkola, J. Johanson, M. Mykkänen (toim.) *Finnish Public Administration. Governance and Public Management* 279–291. Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-031-34862-4_17
- MAAZAZ, I.** (2024) Pushcarts and Fountains: Masculinity, Agency and Labour Culture among Water Workers of N'Djamena, Chad. *Development and Change*. <https://doi.org/10.1111/dech.12801>
- MEYER, J.M. & CHANG, J.** (2021) Continuities and changes; voices and silences: a critical analysis of the first three decades of scholarship in Environmental Politics. *Environmental Politics* 30 17–40. <https://doi.org/10.1080/09644016.2020.1848157>
- NIEMINEN, J. & JOKINEN, A.** (2018) Hulevesi muuttaa kaupunkia: infrastruktuuri suhteiden rakentamisena. *Tiede & Edistys* 43(2) 129–144. <https://doi.org/10.51809/te.105284>
- NYGREN, N. V., KANKAINEN, V. & BRUNET, L.** (2022) Offsetting Game – Framing Environmental Issues in the Design of a Serious Game. *Simulation & Gaming* 53(6) 615–644. <https://doi.org/10.1177/10468781221126786>
- NYGREN, N. & OJALAMMI, S.** (2018) Conservation education in zoos: a literature review. *Trace: Finnish Journal for Human-Animal Studies* 4. <https://doi.org/10.23984/fjhas.66540>
- NYGREN, N.V., JOKINEN, A. & NIKULA, A.** (2017) Unlearning in managing wicked biodiversity problems. *Landscape and Urban Planning* 167 473–482. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2017.06.019>
- NYLÉN, E.** (2023) Theorizing Ideological Steering. The journey of the circular economy. Tampere University Dissertations 837. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2994-5>
- NYLÉN, E., RIKI, A., JOKINEN, A. & JOKINEN, P.** (2021) Kiertotalouden kestävyyslupaukset. Espoon, Lahden, Tampereen ja Turun kaupunkistrategioiden vertailu. *Yhteiskuntapolitiikka* 86(4) 406–418. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021091546264>
- OVASKA, U.** (2017) Genes, Gastronomy and Gratitude. The development and future of the conservation of native breeds. *Acta Universitatis Tamperensis* 2312. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0534-5>
- PIHLAJAMÄKI, M.** (2021) Fishing for Fit: Exploring the effectiveness of Baltic Sea environmental and resource governance. Tampere University Dissertations 462. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2079-9>
- PITZÉN, S., LUKKARINEN, J. & PRIMMER, E.** (2023) Coherent at face value: Integration of forest carbon targets in Finnish policy strategies. *Ambio* 52 1861–1877. <https://doi.org/10.1007/s13280-023-01923-3>
- POHJOLAINEN, P., TAPIO, P., VINNARI, M., JOKINEN, P. & RÄSÄNEN, P.** (2016) Consumer consciousness on meat and the environment – exploring differences. *Appetite* 101 37–45. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2016.02.012>
- RAENTO, P., LEINO, H. & LAINE, M.** (2021) 'A great [Nordic] city is full of stories!' Persuasive techniques in urban development videos. *European Planning Studies* 29(7) 1353–1371. <https://doi.org/10.1080/09654313.2020.1856347>
- SAARIMAA, S., TURKU, V., KUOPPA, J., TERVO, A. & LAINE, M.** (2023) Asukastoiveiden mukainen kerrostalo? Menetelmä asukastiedon keräämiseen ja suuntaviivoja suunnitteluun. *Yhdyskuntasuunnittelu* 61(3) 77–103. <https://doi.org/10.33357/ys.120503>
- SAHRAMÄKI, I.** (2022) Regulating Green Crimes. Characteristics and framings of environmental crime prevention in Finland. Tampere University Dissertations 682. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2596-1>
- SALOMAA, A. & ARPONEN, A.** (2023) The role of the Red Lists of Ecosystems in leveraging sustainability changes in Finland—perceptions of the assessors. *Ecosystems and People* 19(1) 222185. <https://doi.org/10.1080/26395916.2023.222185>
- SANTAOJA, M., LAINE, M. & LEINO, H.** (2016) Joku palikka siitä puuttuu. Luottamuksen rakentuminen täydennysrakentamisen suunnittelussa. *Yhdyskuntasuunnittelu* 1, 54.
- SJÖBLUM, J., KUOPPA, J., LAINE, M. & ALATALO, E.** (2021) Crafting a planning issue with citizens in the context of planning competition: a case of 'Nordic Superblock'. *Journal of Urban Design* 26(1) 117–131. <https://doi.org/10.1080/13574809.2020.1832886>
- TAMPEREEN KAUPUNKI** (2017) Ideakilpailun jatkot. Kaupunkilaisten visio tulevaisuuden Hiedanrannasta. Verkkojulkaisu: https://hiedanranta.fi/wp-content/uploads/Hiedanranta_Ideakilpailun_jatkot_2017.pdf
- TUOMISAARI, J.** (2019) Epävarmuuden edessä: kuntien strateginen kaavoitus joustavana käytäntönä. Väitöskirja, Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1296-1>
- TURKU, V., JOKINEN, A. & JOKINEN, P.** (2022) How do time-bound practices initiate local sustainability pathways? *Sustainable Cities and Society* 79. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2022.103697>
- TURKU, V., KYRÖNVIITA, M., JOKINEN, A. & JOKINEN, P.** (2023) Exploring the catalytic power of temporary urbanism through a binary approach. *Cities* 133. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2022.104145>
- TURKU, V., JOKINEN, A. & JOKINEN, P.** (2021) Elävät kaupunkilaboratoriot: kulttuuritoimijat Tampereen Hiedanrannan uudistajina. *Hallinnon Tutkimus* 40(1) 53–68. <https://journal.fi/hallinnontutkimus/article/view/95719/60143>
- WALLIN, A., LEINO, H., JOKINEN, A., LAINE, M., TUOMISAARI, J. & BÄCKLUND, P.** (2018) A Polyphonic Story of Urban Densification. *Urban Planning* 3(3) 40–51. <https://doi.org/10.17645/up.v3i3.1340>
- WILLMAN, K.** (2023) "It's Not Only Our Task" Administrative Barriers of Enabling Urban Gardening in Tampere, Finland. *ACME* 22(2) 921–946. <https://doi.org/10.14288/acme.v22i2.2056>

TAPIO LITMANEN, AILA-LEENA MATTHIES,
KATI NÄRHI, TIINA SILVASTI,
MIIKKA SALO & TEEA KORTETMÄKI

Rihmoista vahvaksi kudelmaksi

JYVÄSKYLÄLÄISEN
YHTEISKUNTATIETEELLISEN
YMPÄRISTÖTUTKIMUKSEN
KEHITYSVAIHEITA

Jyväskyläläisen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen varhaisvaiheessa on muutamia merkittäviä rihmoja. Sosiologian, sosi-aalityön, yhteiskuntapolitiikan ja filosofian piirissä huolestuneisuus omien oppiaineiden vaikeudesta hahmottaa ympäristöasioiden merkitystä antoi pontta tutkimus- ja opetusaloitteille. Eri tieteenalojen hennot rihmat syvenivät vuosien saatossa vahvemmiksi kudelmiksi ja institutionalisoituivat. Uusin vaihe on yliopiston yhteinen Re-surs-siviisausyhteisö (JYU.Wisdom).

Tässä teoksessa uudelleen julkaistavissa YHYS-historiikkeissaan professorit Marja Järvelä ja Esa Konttinen dokumentoivat omista näkökulmistaan alan varhaisvaiheita Jyväskylän yliopistossa. Nyt puheenvuoron saavat seuraavat akateemiset sukupolvet. He kertovat osin samoista ja osin uudemmista vaiheista. Kirjoittajilla on ollut vapaus kuvata alan kehitystä valitsemallaan tyylillä.

MONIAINEKSIINEN YMPÄRISTÖSOSIOLOGIA (TAPIO LITMANEN)

Kuten professori Esa Konttinen tämän kirjan muistelutekstissään kertoo, hän innostui ympäristösosiologiasta niin, että kokosi nuorista gradun- ja väitöskirjantekijöistä tutkimusryhmän. 1990-luvun alussa saatu Suomen Akatemian rahoitus loi edellytyksiä järjestäytyneelle toiminnalle.

Vaivaton yhteisymmärrys Esan kanssa aihepiiriin tärkeydestä motivoi nuorempia tutkijoita valtavasti. Esan tasa-arvoinen ja arvostava suhtautuminen nuoriin tutkijoihin oli esimerkillistä. Yhteishenkeä luotiin monilla retkipäivillä kansallispuistoihin ja luontokohteisiin. Tuohon aikaan ryhmään kuului vaihtelevasti henkilöitä, mutta ainakin Marja Ylönen, Matti Nieminen, Kimmo Saaristo, Ilkka Virmasalo, Leena Suopajarvi ja Jukka Peltokoski on mainittava.

Environmental social research in Jyväskylä

Environmental social science research at the University of Jyväskylä was initially separate environmental sociology, social policy and social work research at the Department of Social Sciences and Philosophy. Since then, the cooperation has intensified and especially the jointly created study units strengthened the goal of developing research and education in the field with a wider group of participants. In the latest phase, the JYU. Wisdom resource wisdom community of the entire university has enabled the interaction of the multidisciplinary community and the efforts to develop environmental research and teaching in different disciplines.

Yhteishenkeä luotiin monilla retkipäivillä kansallispuistoihin ja luontokohteisiin.

Alkuvaiheissaan Jyväskylän ympäristösosiologian perustavia kysymyksiä olivat ympäristökiistat ja -protestit sekä ympäristöliikkeet ja ympäristöhuolen organisoituminen kansalaisjärjestöiksi tai paikallisiksi epämuodollisiksi liikehdinnöiksi (Konttinen ym. 1999; ks. myös Ylönen 2011). Tausalla oli myös professorien Martti Siisiäisen ja Risto Alapuron luoma kansalaisyhteiskunnan tutkimuksen perinne.

Lisäksi olimme kiinnostuneita ympäristöhallinnosta ja -hallinnasta sekä siitä, kuinka ympäristöhallinta on myös paikallinen kysymys ja kuinka yhteiskunnallisesti merkittäviä asioita tapahtuu ja tuotetaan paikallisesti (Konttinen & Litmanen 1996). Lähtökohtamme oli ymmärtää paikallisyhteisöt moniaineksisena sosiokulttuurisena kokonaisuutena, mutta hahmottaa myös paikallisuuden eri tilalliset tasot.

Toinen suunta Jyväskylän ympäristösosiologiasa oli energian yhteiskunnallisten ulottuvuuksien tutkiminen. 1990-luvun puolivälin tienoilla aloitimme yhteistyötä Tampereen yliopiston politiikan tutkijoiden kanssa. Tutkija Kari Karjalaisen sekä professorien Ilkka Ruostetsaaren ja Olavi Borgin energiapolitiikan tutkimukset sopivat yhteen oman ydinvoimapolitiikkaan kohdistuvan kiinnostuksen kanssa (Litmanen 2001).

Ilkka Ruostetsaaren johdolla muodostimme tutkimusryhmän, kun saimme Akatemiahankkeen ja myöhemmin TEKES-hankkeen. Tutkimusryhmän tamperelaiset jatko-opiskelijat Matti Kojo ja Pekka Hokkanen olivat tärkeitä yhteistyökumppaneita, koska kiinnostus ydinjäte- ja ydinvoimapolitiikan tutkimiseen yhdisti. Kyseisten henkilöiden väitöskirjat (Hokkanen 2008; Kojo 2014) Tampereen yliopistoon sekä jyväskyläläisten Miikka Salon (2014) ja Mika Karin (2020) väitöskirjat Jyväskylän yliopistoon kertovat energiapolitiikan ja -sosiologian kiinnostuksistamme.

Vuodesta 2006 eteenpäin ympäristösosiologian kiinnostus suuntautui myös kaivannaissektorin

tutkimiseen. Itä-Suomen yliopiston professori Rauho Sairisen johdolla toteutimme peräjälkeen kolme menestyksekkästä kaivostutkimusta. Yhdistävä lähtökohta oli sosiaalisen toimiluvan teoretisointi ja operationalisointi sekä luonnonvarapolitiikan erittely. Tuija Jartin väitöskirja (2022) dokumentoi jyväskyläläistä kaivossosiologiaa. Kaivostutkimuksen jälkeen yhteistyö Itä-Suomen yliopiston kanssa jatkui professori Lasse Peltosen johtamassa strategisen tutkimusneuvoston hankkeessa, jossa paneuduttiin yhteishallintaan ympäristöpäätöksenteossa. Yhteistyössä Pompeu Fabra -yliopiston ja LUT-yliopiston kanssa olemme palanneet ydinvoimakysymysten äärelle teoreettisena lähtökohtana odotusten sosiologia ja lupausten poliittisuus. Professori Terhi-Anna Wilskan kulutussosiologinen tutkimus on myös tärkeä mainita keskusteltaessa jyväskyläläisestä ympäristösosiologiasta.

Esa Konttisen kanssa kehitimme jyväskyläläistä ympäristösosiologiaa myös opetuksen puolella. Kurssit, kuten ympäristösosiologia ja sosiologinen riskitutkimus osoittautuivat suosituiksi, minkä johdosta on vuosien saatossa valmistunut kymmeniä opinnäytteitä kyseisistä aiheista ja vahvoja asiantuntijoita työelämän eri tehtäviin. Myöhemmin ympäristösosiologian kurssi on ollut vakitarjontaa myös yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen opintokokonaisuudessa.

SOSIAALITYÖN YHTEISKUNTATIEEELLISEN YMPÄRISTÖTUTKIMUKSEN ALKUAIKOJA JA KEHITYSTÄ (AILA-LEENA MATTHIES)

Jyväskylän yliopisto oli 1960- ja 1970-luvuilla pilttiyliopistona valtakunnallisessa tutkinnon uudistuksessa, jonka tavoitteena oli rakentaa paremmin työelämän tehtäviin vastaavia koulutusohjelmia. Sosiaalityöntekijäksi saattoi valmistua koulutusohjelmassa, joka oli nimeltään enteellisesti ”Sosiaalisen ympäristön ja sosiaalityön suunnittelun koulutusohjelma”. Pääaineeksi saattoi valita yhteiskuntapolitiikan tai sosiologian, sosiaalityöhän ei vielä ollut itsenäinen oppiaine. Rakennetun ympäristön suunnitteluoptimismi suuntasi sosiaalityön opintoja vahvasti rakenteelliseen ja ennaltaehkäisevään tasoon, kun perinteisestä yksilötason sosiaalityöstä ja sen tutkimuksesta opinnoissa oli varsin niukasti sisältöjä.

Vuonna 1978 alkaneet sosiaalityön opintoni tässä koulutusohjelmassa saivat graduvaiheessa

Wisdom-yhteisön
Viisauden talo Jyväskylän
yliopistokampuksella.

lisäpainotusta yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen ja spesifimmin sosiaalityön ns. ekososiaaliseen lähestymistapaan. Tarkastelin gradussani (1983) Länsi-Saksan uusien yhteiskunnallisten liikkeiden parissa syntyneen uudenlaisen omaehtoisen sosiaalityön muotoja, jotka nimesin vaihtoehtoiseksi sosiaalityöksi. Saksalaisten ympäristöliikkeiden vaikutus näkyi vaihtoehtoisen sosiaalityön ajattelussa ja käytännön projekteissa hyvin selkeästi. Sain valmistumiseni jälkeen Suomen Akatemialta rahoitusta tutkimukseen vaihtoehtoisen sosiaalityön mahdollisuuksista Suomessa. Havaitsin, että myös Suomessa syntyneissä vaihtoehtoprojekteissa, kuten nuorten työpajoissa oli sama yhteinen piirre: elinympäristöön ja luonnonympäristöön liittyvät kysymykset kietoutuivat kiinnostavalla tavalla osaksi sosiaalisten kysymysten ratkaisuja. Aloin kuvata ilmiötä saksan kielestä kääntämälläni ekososiaalisen lähestymistavan käsitteellä (Ökosozialer Ansatz).

Suomessa lainsäädäntö alkoi edellyttää vuodesta 1994 alkaen ympäristövaikutusten arviointia (YVA) erilaisista suunnittelukohteista. Siihen sisältyi myös sosiaalisten vaikutusten arviointi (SVA). Ilmoitimme sosiaalityön opettajien pienellä tiimillä, että kyse on sosiaalityön ydinosaamisalueesta. Saimme yhteiskuntapolitiikan laitokselle rahoitusta sosiaalityöntekijöiden vastaavan täydennyskoulutuksen toteuttamiseen sosiaali- ja terveysministeriön ennaltaehkäisevän sosiaalipolitiikan projektista. Koulutukseen sisältyi paikallisten suunnittelukohteiden SVA-pilotointia kaupungin ja maalaiskunnan

sosiaalityöntekijöiden kanssa. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan yksikön sosiaalityön tutkimus toi ekososiaalista lähestymistapaa ja SVA:ta myös Euroopan komission neljännen puiteohjelman 1998–2000 rahoittamaan kolmen maan tutkimushankkeeseen ”New Local Policies in European Cities”, jota koordinoin uudesta työpaikastani Saksasta käsin.

Elinympäristöön ja luonnonympäristöön liittyvät kysymykset kietoutuivat kiinnostavalla tavalla osaksi sosiaalisten kysymysten ratkaisuja.

Seuraavan kerran ympäristötutkimus ja ekososiaalinen lähestymistapa veivät mennessään, kun palasin Saksasta Jyväskylän yliopistoon, Kokkolan yliopistokeskus Chydeniukseen. Saimme Akatemialta rahoituksen hankkeeseen (2015–2019), joka tarkasteli ekososiaalisen siirtymän kysymyksiä sosiaalityössä. Tutkijoina hankkeessa olivat Kati Närhi lisäksi Ingo Stamm ja Tuuli Hirvilampi, joilla kummallakin on omat näkökulmansa ekososiaaliseen ajatteluun. Tutkimuksessa lanseerasimme ekososiaalisten innovaatioiden käsitteen ja kokosimme siitä empiirisiä esimerkkejä Saksasta, Belgiasta, Italiasta, Suomesta ja Britanniaista.

Eurooppalaisten verkostojen kanssa yhteistyössä saimme rahoitusta Euroopan Komission Horizon2030- ohjelmasta sosiaalityön tohtori-koulutus- ja tutkimushankkeeseen (2020–2024). ASTRA-tutkimuksessa 15 globaalisti rekrytoitua sosiaalityön tohtoriopiskelijaa tutkii monitieteisen kestävän siirtymän ajatusten soveltamista sosiaalisen inklusion parantamiseksi sosiaalityössä. ASTRA on avannut silmiä paitsi ympäristötutkimuksen monitieteellisyyteen myös globaaliin konkretiaan kansainvälisten tutkijoiden kautta. Samalla käsitys sosiaalityön tehtävästä kestävän siirtymän tekijänä haastaa perinteisen sosiaalityön rajoja.

EKOSOSIAALINEN LÄHESTYMISTAPA SOSIAALITYÖSSÄ (KATI NÄRHI)

Kiinnostuin yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta opiskeluaikoina 1990-luvun alussa osallistuessani Jyväskylässä professori Marja Järvelän graduseminaariin. Sen seurauksena tein graduni Marjan ja Markku Wileniuksen suomalaisia ympäristövaikuttajia tarkastelevan akatemiahankkeen eräästä aineistokokonaisuudesta. Pääsin mukaan myös Aila-Leenan ja Marjan Ekososiaalinen lähestymistapa sosiaalityössä -hankkeeseen, jossa tuotettiin sosiaalityöntekijöiden tietoa elinympäristön ja ihmisten hyvinvoinnin välisestä suhteesta ennaltaehkäisevään päätöksentekoon. Lisäksi rakensimme yhdessä Aila-Leenan kanssa Ekososiaalinen lähestymistapa sosiaalityössä -opintokokonaisuuden (15 ov) (Matthies & Närhi 1998).

Yhteistyömme jatkui kansainvälisessä EU-rahoitteisessa tutkimushankkeessa, jossa kehitettiin konkreettisia tapoja estää lähiöiden sosiaalisen syrjäytymisen prosesseja, tutkittiin sosiaalisten vaikutusten arviointia (sva) ennaltaehkäisevän ja rakenteellisen sosiaalityön välineenä sekä analysoitiin sosiaalisen syrjäytymisen ja elinympäristön välistä teoreettista ajattelua sosiaalityön näkökulmasta (Matthies ym. 2001). Keräsin hankkeessa aineiston väitöskirjaani, joka tarkasteli suomalaisten sosiaalityöntekijöiden ekososiaalisen sosiaalityön rakentumista (Närhi 2004). Sosiaalityöllä yhteiskuntatieteenä on rooli sekä velvollisuus olla omalta osaltaan mukana edistämässä ekososiaalista siirtymää yhteiskunnassa.

Tutkimustoimintamme laajentui globaaliksi viimeistään vuoden 2012 kansainvälisen sosiaalityön maailmankonferenssissa Tukholmassa ja 2014

Jyväskylän yliopiston sosiaalityön ekososiaalisesti orientoitunut tutkimus on ollut edelläkävijä valtakunnallisesti ja se on myös kansainvälisesti varsin tunnettu.

Melbournessa, jossa löysimme Aila-Leenan kanssa ekososiaalista teemoista kiinnostuneita tutkijoita ympäri maailmaa (Matthies & Närhi 2017).

Olemme kirjoittaneet Aila-Leenan kanssa monia ekososiaalista viitekehystä tarkastelevia tekstejä (mm. Matthies & Närhi 2014, 2018; Närhi & Matthies 2001, 2016, 2018). Jäsentämämme viitekehysten kaksi teoreettista pääsuuntausta, systeemitoteoreettinen ja ekokriittinen, näkyvät edelleen tärkeänä jäsenyyksenä kansainvälisessä sosiaalityön kirjallisuudessa.

Nykyään ekososiaalisen sosiaalityön orientaatio on Jyväskylän yliopiston sosiaalityön oppiaineen yksi tutkimuksen painopistealueista ainoana Suomessa. Sen lisäksi vain Jyväskylän yliopiston sosiaalityön tutkinto-ohjelman opetussuunnitelmassa on pakollisena opetuksena sosiaalityön suhdetta kestävään siirtymään esittelevä *Social work in ecosocial transition* -kurssi (Ranta-Tyrkkö & Närhi 2021). Viime vuosina sekä maisteri- että tohtoriopiskelijoiden kiinnostus sosiaalityön ja luonnon välisen suhteen tutkimiseen on lisääntynyt. Kaiken kaikkiaan voi sanoa, että sosiaalityön yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus kytkeytyi 1980–1990-luvulla suoraan ympäristöliikkeiden ja ajankohtaisten ympäristökriisien tutkimukseen, ja toisaalta poikkitieteellisiin poliittis-hallinnollisiin suunnittelukäytäntöihin palvelujärjestelmässä. Onnellisten sattumien, mutta myös sinnikkään ja pitkäjänteisen työskentelyn ansiosta Jyväskylän yliopiston sosiaalityön ekososiaalisesti orientoitunut tutkimus on ollut edelläkävijä valtakunnallisesti ja se on myös kansainvälisesti varsin tunnettu ja viitattu ekososiaalisen sosiaalityön tutkimuskeskusteluissa.

YMPÄRISTÖKYSYMYKSET OSAKSI YHTEISKUNTA-POLITIIKKAA (TIINA SILVASTI)

Yhteiskuntapolitiikan (YKP) professori emerita Marja Järvelän työ on luonut vahvan pohjan

ympäristökysymysten vakiinnuttamiseksi osaksi yhteiskuntapolitiikan oppiainetta. Jyväskylässä YKP:ssa on perinteisesti ollut kolme oppiaineen sisäistä suuntautumisvaihtoehtoa: työelämän tutkimus, ikääntyminen ja hoiva sekä kestävä kehitys.

Aloitan opetuksesta, jonka merkitystä tulevaisuuden rakentamisessa ei sovi edes tutkimuksesta puhuttaessa unohtaa. Suuri(n) osa alan yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta syntyy sen asiantuntijuuden kautta, jota autamme opiskelijoita opintojensa aikana rakentamaan. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen otteen vieminen läpäiseväksi teemaksi YKP:n opintoja onkin merkinnyt konkreettisesti sitä, että oppiaineesta on valmistunut kymmenittäin maistereita, joiden tutkielmien aiheet ja teoreettis-käsitteelliset viitekehykset ovat kytköksissä kestävyyskysymyksiin. Tämä on tuottanut työmarkkinoille sosiaalitieteellisesti päteviä ympäristö- ja kestävyyskysymyksiin perehtyneitä asiantuntijoita. Asiantuntijuuden kombinaatio on erittäin tärkeä pyrittäessä kohti ekohyvinvointivaltiota, jossa perinteisen hyvinvointivaltion tulee ”vihertyä” ja ympäristövaltion löytää sosiaalinen perustansa.

Asiantuntijuuden kombinaatio on erittäin tärkeä pyrittäessä kohti ekohyvinvointivaltiota, jossa perinteisen hyvinvointivaltion tulee ”vihertyä” ja ympäristövaltion löytää sosiaalinen perustansa.

Yhteistyössä Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen (YFI) muiden oppiaineiden kanssa rakensimme vuonna 2014 moduulin – sivuainekokonaisuuden – jonka nimen evoluutio on omalla tavallaan kiinnostava: Opintosuunnitelma 2014–2017 ”Ympäristö ja yhteiskunta”; 2017–2020 ”Kestävä kehitys”; 2021–2024 ja 2025–2027 ”Kestävät yhteiskunnat”. Moduulin saattoi suorittaa vuoteen 2024 saakka 25–40 opintopisteen, ja sen jälkeen 35 opintopisteen laajuksena.

Tutkimuksessa YKP:ssa jatkuu emerita Järvelän perintönä ilmastonmuutoksen yhteiskunnallisten vaikutusten tutkimus, kuten Teea Kortetmäki

seuraavassa kirjoittaa. Toisena vahvana alueena on yhteiskuntatieteellinen ruokatutkimus (*food system studies*), joka käynnistyi toden teolla vuonna 2014. Tuolloin saimme Koneen Säätiön kolmevuotisen rahoituksen projektille ”Tulevaisuuden ruokaturva Suomessa” (esim. Paloviita ym. 2016). Samaan aikaan olin mukana EU:n seitsemännestä puiteohjelmasta rahoitetussa projektissa TRANSMANGO, jossa kohteena olivat eurooppalaiset ruokajärjestelmät haavoittuvuuksineen (esim. Grivins ym. 2018). Näiden projektien ja joidenkin pienempien rahoitusta ympärille rakensimme Food system studies -tutkimusryhmän, jonka ytimen muodostivat Ari Paloviita, Antti Puupponen, Teea Kortetmäki, Ville Tikka ja johtajana allekirjoittanut. Työ jatkui erilaisissa kokoonpanoissa Suomen Akatemian rahoittamisessa STN-hankkeissa ScenoProt ja JustFood. Sitten min apulaisprofessori Teea Kortetmäki on jatkanut yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella ja JYU.Wisdomissa omaa työtään ympäristöetiikan ja oikeudenmukaisen siirtymän parissa. Food system studies -ryhmä jatkaa laajempaan verkostona ruokajärjestelmään liittyvien kysymysten parissa.

ENERGIAMURROKSEN TUTKIMUS (MIIKKA SALO)

Jyväskylän yliopistossa on tehty energiamurrokseen kytkeytyvää yhteiskuntatieteellistä tutkimusta ja opetusta yli 20 vuoden ajan. Energiamurrostutkimus on ollut luonteeltaan monitieteistä alusta saakka. Koordinoitu energiamurrosta koskeva opetus ja tutkimus lähti liikkeelle Jyväskylän yliopistossa pian vuosituhaten vaihteen jälkeen ja tammiukuussa 2003 käynnistettiin uusiutuvaan energiaan keskittynyt tutkimus- ja opetusohjelma. Matemaattis-luonnontieteelliseen tiedekuntaan perustettu monitieteinen maisteriohjelma, jossa yhdistyivät tekniset, taloudelliset, ympäristölliset ja sosiaaliset näkökohdat, oli tuohon aikaan ainutlaatuinen Suomessa. Molemmat ensivaiheessa ohjelman sosioekonomiselta linjalta valmistuneet maisterit, allekirjoittanut ja Suvi Huttunen, ovat jatkaneet yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen parissa näihin päiviin saakka.

Energiamurroksen yhteiskuntatieteellinen tutkimus ja opetus alkoi Jyväskylän yliopistossa tilanteessa, jossa yhteiskuntatieteellinen energiatutkimus oli Suomessa pienimuotoista ja alan asiantuntijoita hyvin vähän. 1980-luvun jälkipuoliskolla yhteiskuntatieteellinen energiatutkimus

oli ollut Suomessa suhteellisen vilkasta ja tämä tutkimus tuotti monia arvokkaita näkökulmia energiajärjestelmän tutkimukseen, mutta monet näistä näkökulmista olivat käytännössä kadonneet yhteiskuntatieteellisestä energiatutkimuksesta 1990-luvun kuluessa.

Asiantuntemusta oli hyvin vähän myös hallinnossa, sekä kansallisella että aluehallinnon tasolla Keski-Suomessa: uusiutuvan energian edistäminen tarkoitti pikemmin ohjelmiin kirjattuja hurskaita toiveita kuin konkreettisia edistämistoimia. Monet nykyisin yleisesti itsestään selvinä pidetyt näkökohdat, kuten globaali ympäristökriisi, ihmisen aiheuttama ilmastonmuutos ja energiajärjestelmän murroksen välttämättömyys ja vääjäämättömyys, olivat Jyväskylän yliopiston uusiutuvan energian opetuksessa ja tutkimuksessa jo vuosituhanen taitteessa itsestään selvinä pidettyjä lähtökohtia. Jyväskylän yliopistossa uusiutuvan energian tarkastelussa avainhenkilö oli Uusiutuvan energian koulutusohjelmassa opettanut Ari Lampinen.

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella (YFI) yhteiskuntatieteellistä energiatutkimusta on tehty pitkän aikaa yhteistyössä erityisesti Tampereen yliopiston tutkijoiden kanssa, mm. Suomen Akatemian Valta Suomessa -ohjelman hankkeessa vuosina 2007–2009.

Jyväskylän yliopistoon perustettiin vuonna 2018 poikkitieteellinen, tiedekuntien rajat ylittävä tutkijoiden Resurssiviisausyhteisö JYU.Wisdom, jonka tarkoituksena on planetaarisen hyvinvoinnin edistäminen ympäristökriisien ja kestävyyssiirtymien tutkimuksen, kestävyysopetuksen kehittämisen ja yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen kautta. Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittaman CORE-hankeen (Yhteistoiminnallisia ratkaisuja sirpaloituvien yhteiskuntien ongelmiin – käänne yhteishallintaan ympäristöpäätöksenteossa 2017-2022) osana toiminut, kansalaisyhteiskunnan toimijoihin keskittynyt YFI-laitoksen hanke kutsuttiin mukaan tutkijayhteisön toimintaan jo sen perustamisvaiheessa alkuvuonna 2018.

Tiedekuntarajat ylittävässä yhteistyössä on tutkijayhteisön toimesta tuotettu mm. *Interdisciplinary perspectives on planetary well-being* -kirja sekä runsaasti kestävyysopetusta myös yliopiston ulkopuolisille tahoille. YFI:n tutkijat ovat olleet toteuttamassa kaikille avoimesti saatavilla olevia planetaariseen hyvinvointiin keskittyviä verkkokursseja. Vuosina

2021–2023 toteutetussa EU:n Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoittamassa Polku 2.0 -hankkeessa koulutettiin Keski-Suomessa yrittäjiä, yritysten työntekijöitä, opiskelijoita ja työttömiä työnhakijoita ymmärtämään kestävyyskysymyksiä kokonaisvaltaisesti ja edistämään vastuullisuutta omalla alallaan.

YFI:n ympäristötutkimuksella on ollut vaikutusta kansalaisyhteiskunnan toimijoiden toimintaedellytyksiin. YFI:n tutkijat (Esa Konttinen, Sakari Möttönen, Miikka Salo) toimivat linkkinä Keski-Suomen maakuntaliiton viranhaltijoiden ja omien vesistöjensä heikkenemisestä huolestuneiden keskisuomalaisten kansalaisten välillä. Kansalaisten asenteita kartoittanut tutkimus vuosina 2015–2016 paljasti ristiriidan vesistöjä koskevan viranomaistiedon ja kansalaisten käsitysten välillä, ja legitimoiti kansalaisten vuosikymmeniä jatkuneen vesien tilan heikkenemistä koskeneen huolen maakuntakaa-voituksesta vastanneiden viranomaisten silmissä. Vesien tilasta huolestuneet kansalaisliikkeet alettiin ottaa vakavammin vesienhoidon suunnittelussa Keski-Suomessa – maakuntaohjelman toimenpidesuunnitelmassa (2019–2020) kansalaisjärjestöille annettiin aktiivisempi rooli vesienhoidossa perinteisen viranomaisvetoisuuden rinnalla.

MONITIEEINEN JYU.WISDOM (TEEA KORTETMÄKI)

Kymmenen vuotta sitten (2014) YHYSin tiedotuslehdessä julkaistiin Marja Järvelän eläköitymisluento Maa, ilma ja minä (mukana tässä teoksessa). Marjan hieno ura (jota Marja on jatkanut vielä ”eläköidyttyäänkin”, esim. Kortetmäki & Järvelä 2021) ilmentää, että Jyväskylän yliopistossa oli tehty yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta jo pitkään merkittävällä tasolla. Ehkä leimallista tekemiselle oli kuitenkin jonkinlainen kotipesäisyys, josta ei vielä ainakaan oman yliopiston sisällä rakentunut kovin vahvoja tieteenalojen ja tiedekuntien välisiä siltoja. Kun sitten 2017 Jyväskylässä väiteltäni lähdin kahdeksi vuodeksi kasvamaan tutkijatohtorina Tampereen yliopistoon, alkoi Jyväskylän yliopistossa kuplia uudella tavalla: silloin sai alkunsa ylitiedekuntainen kestävyystutkimuksen tekijöitä yhdistävä JYU.Wisdom-resurssiviisausyhteisö.

Wisdomin syntyaskelia vuoden 2018 loppupuolella vauhditti ajatus planetaarisen hyvinvoinnin kirjasta, joka edistäisi tieteidenvälistä yhteisteke- mistä. Kirja tosin jäi odottamaan yhteisön todet-

Teea Kortetmäki puhumassa YHYS-kollokvion työryhmässä Jyväskylässä 2019. Kuva: Minna Santaaja

tua, että vasta orastaneesta käsitteestä kannattaisi ensin julkaista tutkimusartikkeli. Noiden tuotosien syntyprosessi oli tieteidenvälisen yhteistyön opettelun innostunutta ja työlästä aikaa. Yhteistä käsitteymmärrystä rakennettiin puolentoista tunnin aamiaiskokouksilla (maanantaiaamuisin klo 8.30!) ja lavennettiin lounaskollokvioissa, joissa yhteisen lounassalaatin äärellä kuunneltiin ja keskusteltiin eri alojen tutkijoiden tutkimusaiheista. Yhteiskuntatieteiden väki oli alusta alkaen aktiivisesti mukana ja muun muassa Miikka Salo, Suvu Huttunen ja allekirjoittanut olivat aktiivisesti tutkimusta kehittämässä.

Wisdomin laajeneminen näkyi lukuisissa hankkeissa, yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen vahvistumisena (esimerkkinä vaikkapa yhteistyö kuntien kanssa luontokadon hidastamiseksi) ja palkkaresursseina. Professoreita ei palkkaraheilla tuolloin vielä sentään saatu, mutta kolme monivuotista Wisdom Fellow -tutkijatohtoria ja koordinaattoreita tukemaan laajenevan yhteisön toimintaa oli mahdollista rekrytoida. Vuonna 2019 tutkijatohtoreiden aloittaessa tieteidenvälisen yhteistyön kysyntä oli kova niin STN-rahoituksissa kuin juhlapuheissa, mutta käytännön tasolla yhteistyötä tukevat puitteet olivat niukkoja. Mentorointia ja koulutusta oli niukasti ja ajan ja rahan resurssoinnissa helposti unohtui, että rajat ylittävä tekeminen vaatii enemmän aikaa. Kuitenkin innostunut yhteisö antoi monille niin paljon, että mukana oltiin tunteja laskematta.

JYU:n yhteiskuntatieteiden ja filosofian (YFI) laitoksen väen merkitys tieteidenvälisten siltojen

luomisessa oli Wisdomissa huomattava. ”Yfiläisillä” oli kyky asemoida tulokulmia toisiinsa, eritellä ja sijoittaa yhden termin alta paljastuvan määrittelyn kirjoja samalle kartalle, ja asemoida erityistieteitä suurempaan kuvaan viheliäisten ongelmien ratkomisessa.

Varhaisvaiheen innostuneesta ja hiukan holtittomasti vesillä keikkuneesta Wisdomista on vakiintunut keskeinen osa Jyväskylän yliopistoa ja keskeinen voimavara ylitiedekuntaiselle yhteistyölle kestävyystutkimuksen parissa. Yhteiskuntatieteiden rooli on säilynyt tai jopa vahvistunut. Tätä kuvannee, että ensimmäinen Wisdom-professori, kestävyyssiirtymien apulaisprofessorin urapolku, päätettiin sijoittaa juuri Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitokselle. Joukolle ”yfiläisiä” Wisdomista on tullut toinen koti ja verkosto, jonka oman rakennuksen eli Viisauden talon suojissa myös yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus voi versoa vastaamaan uuden ajan haasteisiin ja mahdollisuuksiin keskellä kampusmiljöötä.

LOPUKSI

Jyväskylän yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus oli alkuvaiheessa erillistä ympäristösosiologiaa, yhteiskuntapolitiikkaa ja sosiaalityön tutkimusta Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella. Sittemmin yhteistyö on tiivistynyt ja etenkin yhdessä luodut opintokokonaisuudet vahvistivat tavoitetta kehittää alan tutkimusta ja koulutusta laajemmalla osallistujajoukolla. Uusimmassa vaiheessa koko yliopiston JYU.Wisdom-resurssiviisausyhteisö on mahdollistanut monitieteisen yhteisön vuorovaikutuksen ja ponnistelut eri tieteidenalojen ympäristötutkimuksen ja -opetuksen kehittämiseksi.

KIRJALLISUUS

- ELO, M., HYTÖNEN, J., KARKULEHTO, S., KORTETMÄKI, T., KOTIAHO, J. S., PUURTINEN, M. & SALO, M. (2024)** *Interdisciplinary perspectives on planetary well-being*. Taylor & Francis. <https://doi.org/10.4324/9781003334002>
- GRIVINS, M., TIESENKOPFS, T., TIKKA, V. & SILVASTI, T. (2018)** Manoeuvring between regulations to achieve locally accepted results: analysis of school meals in Latvia and Finland. *Food Security*. DOI: [10.1007/s12571-018-0856-6](https://doi.org/10.1007/s12571-018-0856-6)
- HOKKANEN, P. (2008)** Kansalaisosallistuminen ympäristövaikutusten arviointimenetelyssä. Tampereen yliopisto, *Acta Electronica Universitatis Tampereensis*, 683.
- JARTTI, T. (2022)** Pelkkää kiveä? Uraanikaivostoiminnan kannatuksen ja vastustuksen sosiodemografinen ja moraalitaloudellinen määräytyminen Pohjois-Karjalassa, Kainuussa ja Lapissa. Jyväskylän yliopisto, JYU Dissertations, 510.
- JYU.WISDOM COMMUNITY (2021)** Planetary well-being. *Humanities and Social Sciences Communications* 8, 258. <https://doi.org/10.1057/s41599-021-00899-3>
- KARI, M. (2020)** First of its kind: Eurajoki as a nuclear community and site for the final disposal of spent nuclear fuel. Jyväskylän yliopisto, JYU Dissertations 255.
- KOJO, M. (2014)** Ydinjätepolitiikan osallistava käänne. Tampereen yliopisto, *Acta Electronica Universitatis Tampereensis*, 1474.
- KONTTINEN, E. & LITMANEN, T. (TOIM.) (1996)** Ekokuntia ja ökykuntia: tutkimuksia ympäristönhallinnan paikallisesta eriaikaisuudesta. Jyväskylän yliopisto, *SoPhi* 152.
- KONTTINEN, E., LITMANEN, T., NIEMINEN, M. & YLÖNEN, M. (1999)** All shades of green. The environmentalization of Finnish society. University of Jyväskylä. *SoPhi*, 33.
- KORTETMÄKI, T. & JÄRVELÄ, M. (2021)** Social vulnerability to climate policies: building a matrix to assess policy impacts on well-being. *Environmental Science & Policy* 123, 220–228.
- LITMANEN, T. (2001)** The struggle over risk. The spatial, temporal and cultural dimensions of protest against nuclear technology. Jyväskylän yliopisto, *Jyväskylä studies in education, psychology and social research*, 177.
- MATTHIES, A-L. & NÄRHI, K. (TOIM.) (1998)** Ekososiaalisia oivalluksia sosiaalityön arjesta Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Työpapereita 102.
- MATTHIES, A-L., NÄRHI, K. & WARD, D. (TOIM.) (2001)** *Eco-social Approach in Social Work*, Sophi.
- MATTHIES, A-L. & NÄRHI, K. (2014)** Ekososiaalinen lähestymistapa rakenteellisen sosiaalityön viitekehyksenä. Teoksessa Pohjola, A., Laitinen, M. & Seppänen, M. (toim.) *Rakenteellinen sosiaalityö*. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja. Unipress, 87–116.
- MATTHIES, A-L. & NÄRHI, K. (TOIM.) (2017)** *Ecosocial transition in society: Contribution of social work and social policy*. Routledge.
- MATTHIES, A-L. & NÄRHI, K. (2018)** *Ecological theories in Social Work*. Teoksessa Thompson, N. & Stepney, P. (toim.) *Social Work Theory and Methods; The Essentials to be*. Routledge.
- NÄRHI, K. (2004)** The eco-social approach in social work and the challenges to the expertise of social work, *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 243, University of Jyväskylä.
- NÄRHI, K. & MATTHIES, A.-L. (2001)** What is the ecological (self-)consciousness of social work? Perspectives on the relationship between social work and ecology. Teoksessa Matthies, A-L., Närhi, K. & Ward, D. (toim.) *Eco-social approach in social work*, 16–53. Sophi.
- NÄRHI, K. & MATTHIES, A.-L. (2016)** Conceptual and historical analysis of ecological social work. Teoksessa J. McKinnon & M. Alston (toim.) *Ecological social work: Toward sustainability*, 21–38. Palgrave Macmillan.
- NÄRHI, K. & MATTHIES, A.-L. (2018)** The ecosocial approach in social work as a framework for structural social work. *International Social Work* 61(4), 490–502. DOI: [10.1177/0020872816644663](https://doi.org/10.1177/0020872816644663)
- PALOVIITA, A., KORTETMÄKI, T., PUUPPONEN, A. & SILVASTI, T. (2016)** Vulnerability matrix of the food system: operationalizing vulnerability and addressing food security. *Journal of Cleaner Production* 135 (1), 1242–1255. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.07.018>
- RANTA-TYRKKÖ, S. & NÄRHI, K. (2021)** Striving to strengthen the ecosocial framework in social work in Finland. *Community Development Journal* 56(3), 608–625.
- SALO, M. (2014)** Uusiutuva energia ja energijärjestelmän konsensus. Mekanismien näkökulma liikenteen biopolttoaineiden ja syöttötariffin käyttöön Suomeen. Jyväskylän yliopisto, *Jyväskylä studies in education, psychology and social research*, 499.
- YLÖNEN, M. (2011)** Saastumisen kontrollin ideologia. Vesien saastumisen ja vesirikosten kontrolli Suomessa vuosina 1960–2000. University of Jyväskylä, *Jyväskylä studies in education, psychology and social research*, 424.

RAUNO SAIRINEN, LASSE PELTONEN,
IRMELI MUSTALAHTI, TAPIO MÄÄTTÄ
& OUTI RATAMÄKI

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen nousu strategiseksi tutkimusalueeksi Itä-Suomen yliopistossa

Itä-Suomen yliopistossa on kehitetty yhteiskuntatieteellistä ympäristö- ja luonnonvaratutkimusta aina 1970-luvulta lähtien. 2000-luvulla vahva yliopistotasoinen koordinointi ja tieteenalojen välinen yhteistyö auttoivat rakentamaan alan tutkimukselle pysyviä rakenteita ja samalla vahventuvaa roolia yliopiston strategisina tutkimusaloina. Yhteiskuntatieteiden monialainen yhteistyö ympäristö-, luonnonvarat-, ilmasto- ja kestävyysteemoissa on vahvistanut alaa niin, että se on pystynyt varsin tasaveroiseen yhteistyöhön luonnontieteellisten ympäristö- ja metsätieteiden kanssa. Samalla ympäristöoikeus ja ympäristöpolitiikka ovat kehittyneet henkilöstöltään alansa suurimmiksi Suomessa. Tässä kehittämistyössä on ollut monia vaiheita, mutta erityisen paljon eri toimintaverkostoja, joiden luonnetta pyrimme avaamaan tässä artikkelissa.

MYY-OSAAMISKESKITTYMÄ JA LYY-INSTITUUTTI

Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen alkujuonteet löytyvät Joensuun yliopistosta jo 1970-luvulta kansantaloustieteilijä Kyösti Pulliaisen ja kasvatustieteilijä Leena Ahon töistä. 1980-luvulla Joensuussa syntyi vahvaa metsäsosiologiaa ja kylätutkimusta, jotka pohjustivat myös tulevaa luonnonvaroihin suuntautuvaa ympäristötutkimusta. 1990-luvun alussa maantieteilijä Ari Lehtinen ja sosiologi Pertti Rannikko kehittivät ympäristökonfliktien tutkimusta toimittamallaan kirjalla *Pasilasta Vuotokselle. Ympäristökamppailujen uusi aalto* (1993). Monitieteistä ympäristötutkimusta ja -opetusta alettiin puolestaan kehittää systemaattisesti 1990-luvun puolivälistä lähtien monialaisten rehtorin asettamien työryhmien kautta. Ensimmäisen nk. Kellomäen työryhmän raportin suositukset johtivat ympäristöpolitiikan professuurin syntyyn, ja

Strategic environmental social research at the University of Eastern Finland

Environmental social science has developed very strongly at the University of Eastern Finland over the past 15 years, and even before that at the University of Joensuu since the 1970s. Research in this field has focused especially on sustainable natural resource governance (forests, minerals, waters), climate and energy policy and law, the human-animal relations, and the sustainability transition. Interdisciplinary cooperation has involved environmental policy, environmental law, social geography, environmental history, forest sciences and business. Key factors for good development have included participation in the university's strategic research development projects and funding, multidisciplinary and strong coordination of the field, clear commitment to joint activities in key disciplines, strengthening environmental social science before multidisciplinary cooperation with natural sciences, creation of permanent institutional structures (professorships, educational programmes), sufficient thematic research in certain areas of strength and long-term access to research funding. Currently, research is thematically organised into strategic research areas which concern, for example, bioeconomy, circular economy, energy transition, critical materials and sustainable use of water resources.

virkaan valittiin Pertti Rannikko. Muutama vuosi myöhemmin valittiin ympäristöoikeuden professoriksi Tapio Määttä.

2000-luvun alussa eri tieteenalat jatkoivat yhteistyötä monialaisen luonnonvarojen kestävään käyttöön suuntautuvan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen ja koulutuksen kehittämiseksi. Mukana olivat mm. yhteiskuntapolitiikka, ympäristöpolitiikka, ympäristöoikeus, yhteiskuntamaantiede, kasvatustiede, ympäristöestetiikka, historia sekä metsäpolitiikka ja -ekonomia. Näitä vaiheita on kuvannut aiemmin tässä teoksessa Pertti Rannikko. Kuopion yliopistossa ei alaa käytännössä ollut, vaikkakin siellä oli vahva luonnontieteellinen ympäristötieteen laitos sekä ympäristöterveystiede.

Asema yliopiston johdon tunnistamana tutkimusalueena pakotti nostamaan tutkimuksellista kunnianhimoa.

Joensuun yliopistossa tuli vuonna 2007 hakuun erillinen rahoitus uusimuotoisille osaamiskeskitymille. Rehtori Perttu Vartiainen ideoi erillisen rahoituksen tarkoituksena oli profiloita yliopiston tutkimusta tukemalla yliopiston lupaavimpia tutkimusryhmiä. Sisäisessä haussa ollutta rahoitusta jaettiin lopulta kolmelle eri osaamiskeskitymälle. Yksi näistä oli Pertti Rannikon ja Tapio Määttän ehdottama Metsä, ympäristö ja yhteiskunta -osaamiskeskitymä (MYY), jonka koordinoijaksi palkattiin professori Rauno Sairinen (1.8.2007–31.7.2010).

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehittymiselle osaamiskeskitymän status oli tärkeää. Asema yliopiston johdon tunnistamana tutkimusalueena pakotti nostamaan tutkimuksellista kunnianhimoa. Alan professoreiden tapaamisissa alettiin puhua uuteen sävyyn huippututkimuksen rahoituksen instrumenteista kuten Euroopan tutkimusneuvoston ERC-rahoituksesta, EU-hankkeista tai huippuyksiköistä. ERC-rahoitus toteutui sittemmin, kun professori Kati Kulovesi sai vuosille 2017–2022 ERC starting grant -rahoituksen. Kestävän kehityksen ja ympäristöpolitiikan alalla MYY suuntautui vahvimmin luonnonvarojen kestävä käyttöön suuntaan tätä teemaa laajasti tulkiten. Vuonna 2009

MYY määritteli tutkimusryhmikseen seuraavat alat:

- Luonnonvarojen paikallinen ja globaali hallinta
- Metsäalan uusiutuminen
- Ympäristöohjaus ja -sääntely
- Eläinpolitiikka ja -kulttuuri
- Luonnon virkistyskäyttö, luontomatkailu ja vapaa-ajan asuminen.

Itä-Suomen yliopisto perustettiin Kuopion ja Joensuun yliopistojen yhdistyessä vuonna 2010. MYY:n osalta kiperä kysymys oli, voiko Joensuussa alkanut toiminta jatkua uudessa tilanteessa. Tilausta kuitenkin oli, sillä tuore yliopisto määritteli strategiassaan yhdeksi vahvuusalakseen ympäristötutkimuksen ja uusiutuvat luonnonvarat ja sen sisällä yhteiskuntatieteellinen näkökulma sai oman selkeän asemansa: ”Itä-Suomen yliopiston laaja metsiin ja muihin uusiutuviin luonnonvaroihin sekä ihmisen elinympäristöön, ilmastoon ja vesistöihin liittyvä luonnontieteellinen, terveystieteellinen ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus, joka korostaa luonnonvarojen kestävä käyttöä, muodostaa kansainvälisesti ainutlaatuisen tutkimuskeskittymän”.

Vaikka MYY ei mahtunut vanhassa muodossaan mukaan uuden yliopiston erikseen rahoitetuksi strategiseksi painoalaksi, se sai kuitenkin pienen erillishoitoituksen. Syksyllä 2010 MYY vaihtui LYY-instituutiksi (”Luonnonvarat, ympäristö ja yhteiskunta”). Sen tieteelliseksi johtajaksi valittiin MYY:tä koordinoinut professori Rauno Sairinen ja koordinaattoriksi Saija Miina. LYY-verkostossa oli mukana 16 professoria tutkimusryhmineen yhteiskunta-, kulttuuri- ja metsätieteiden piiristä.

Nimenvaihto LYY:ksi kytkeytyi luonnonvaratouuden muutoksiin Suomessa. Joensuussa oli perinteisesti ollut vahvaa metsäsosiologiaa sekä metsäteollisuuden ja luonnonsuojelun tutkimusta (ks. Pertti Rannikon kirjoitus) ympäristöpolitiikan, maantieteen ja metsätieteiden yhteistyönä. Luonnonvarasektorin laajentuessa yhteiskuntatieteelliselle ympäristötutkimukselle tuli uusia tehtäviä. Kaivosteollisuus oli noussut 2000-luvun alussa uudelleen laajentuvaksi suomalaiseksi teollisuudenalaksi usean vuosikymmenen hiljaiselon jälkeen. Samalla vesikysymykset ja petoeläimet nousivat agendalle sekä suojelukysymyksiä että luontomeresursseina. Nämä kysymykset olivat eri muodoissaan nyt myös Joensuun yliopiston tutkijoiden työpöydällä. Keskusteluissa luonnonvarat-käsite

MYY-tutkijat Tapio Määttä, Taru Peltola, Jakob Donner-Amnell ja Rauno Sairinen vuonna 2009.

koettiin kuitenkin ongelmalliseksi sen utilitaristisen luontosuhteen ja historiallisen painolastin vuoksi. Lopulta päädyttiin kuitenkin siihen, että ”luonnonvarat” on riittävän hyvä käsite ja samalla sopivan ajankohtainen yhdistämään tutkimuksen tulokulmia. Luonnonvarojen käyttöön perustuva teollisuus oli palaamassa suomalaisen yhteiskuntataloudelliseen keskusteluun uudella voimalla ”immateriaalisen” tietoyhteiskunnallisen vaiheen ja Nokia-buumin jälkeen. Tässä tilanteessa myös yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen oli syytä pohtia kestävän luonnonvarahallinnan mahdollisuuksia, uusia haasteita ja koko kehityksen problematiikkaa. Samalla oli tärkeää rakentaa yhteys ilmastokysymyksiin ja luontopolitiikkaan.

LYY määritteli tavoitteekseen ”vahvistaa ymmärrystä ja tietopohjaa ympäristö-, luonnonvara- ja metsäpolitiikassa vaikuttavista yhteiskunnallisista ja kulttuurisista tekijöistä sekä sopivista ohjauskeinoista.” Tavoitteena oli samalla ”kehittää Itä-Suomen yliopiston asemaa ympäristö- ja luonnonvarapolitiikan kotimaisena ja kansainvälisenä asiantuntijana”. Tutkimusryhmien välisen verkottumisen lisäksi LYY järjesti konferensseja ja seminaareja, tuki kansainvälistä verkottumista, kutsui tutkijavieraita sekä tiedotti yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tapahtumista ja julkaisuista.

LYY:n resurssit eivät olleet suuret, mutta koordinaatiolla ja yhteisellä tekemisellä oli iso merkitys vahvistettaessa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen itsenäistä asemaa suhteessa luonnon-

tieteelliseen ympäristötutkimukseen. Tätä monialaista voimaantumista auttoi uuden oppialan eli ympäristöpolitiikan koordinoiva rooli tässä kehittämisessä. Samalla ympäristöoikeuden todella vahva kehitys loi uusia institutionaalisia mahdollisuuksia.

Erittäin tärkeitä olivat uudet temaattiset tutkimusverkostot, joita syntyi pikavauhtia tutkimustoiminnan laajetessa. Näin LYY:n piirissä olevat tutkijat organisoituivat moniin temaattisiin aloihin: ympäristö-, ilmasto- ja energiaoikeuden tutkimuskeskus CCEEL:iin, yhteiskuntatieteellisen kaivostutkimuksen SERM:iin, ihmistieteellisen eläintutkimuksen verkostoon sekä yhteiskuntatieteellisen biotaloustutkimuksen SOBIO-verkostoon. Lisäksi koordinoitiin valtakunnallista ympäristökulttuuriverkostoa. Nämä temaattiset verkostot syntyivät professoreiden ja tutkijoiden omasta aloitteesta ja ne tukivat samalla kansainvälistä verkostoitumista.

LYY-instituutin toiminnassa oli mukana tutkijoita yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden, luonnontieteiden ja metsätieteiden sekä filosofisesta tiedekunnasta. Toiminnassa olivat mukana vuosien varrella erityisesti seuraavat oppiaineet: ympäristöpolitiikka, ympäristöoikeus, metsäekonomia, ympäristöhistoria, maantiede, matkailun tutkimus, markkinointi, kulttuurintutkimus ja ympäristökasvatus. Toiminnan painopiste oli Joensuun kampuksella, eikä yhteistyö esimerkiksi Kuopion ja terveystieteen suuntaan lähtenyt koskaan kehittymään kunnolla.

Resurssit eivät olleet suuret, mutta koordinaatiolla ja yhteisellä tekemisellä oli iso merkitys vahvistettaessa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen itsenäistä asemaa suhteessa luonnontieteelliseen ympäristötutkimukseen.

Muutamissa vuosissa LYY:stä kehittyi Suomen vahvin yhteiskuntatieteellisen luonnonvaratutkimuksen verkosto. Jo vuonna 2012 LYY:n tutkimuksen volyyymi oli 31 projektia (ml. 15 akatemian rahoittamaa hanketta) ja täydentävä rahoitus yhteensä

2,3 miljoonaa euroa vuodessa. LYY:n sähköpostilistalla oli parhaimmillaan 150 henkilöä.

LYY:n yksi pysyvä tuotos on ollut Ympäristöpolitiikan ja -oikeuden vuosikirja, jota LYY kustansi yhdessä oikeustieteen laitoksen kanssa vuosien ajan. Julkaisu on ollut keskeinen ympäristöoikeuden ja ympäristöpolitiikan välimaastoon sijoittuva suomenkielisten vertaisarvioitujen artikkelien julkaisukanava. Sen erikoisuutena ovat olleet tavallista pidemmät artikkelit, jotka ovat mahdollistaneet laajempaa käsitteellistä keskustelua sekä tutkimusaineistojen esittelyä ja analyysiä. Vuosikirjan päätoimittajana ovat toimineet professori Tapio Määttä (2007–2019) ja professori Ismo Pölönen (2019–). Vuosikirja on tätä kirjoitettaessa ilmestynyt 16 kertaa ja saatavissa avoimena julkaisuna Edilex-palvelussa.

LYY-instituutin teemat muuntuivat vuosien myötä. Vuonna 2015 pääteemoina esiteltiin ilmasto- ja energiaoikeus ja -politiikka, kaivostoiminta ja yhteiskunta, biotalous ja metsäpolitiikka, yhteiskuntatieteellinen eläintutkimus, ja maaseudun kestävät yhdyskunnat.

LYY-instituutin elinkaari tuli päätökseensä vuonna 2019, kun yliopiston tutkimuksen strategisen profiloinnin mallia uudistettiin. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tutkijat jakaantuivat tuolloin syntyneisiin yliopistotasoihin strategisiin temaattisiin tutkimusyhteisöihin (research communities, RC) ja samalla vahvempaan yhteistyöhön luonnon- ja metsätieteiden kanssa.

Uudessa tilanteessa yhteiskunta- ja kauppatieteiden tiedekunta ei halunnut enää tukea LYY-verkostoa, joten sen toiminta päätettiin lopettaa. Lakauttamista ei pidetty LYY:n piirissä mielekkäänä päätöksenä, koska näin menetettiin kokonaisvaltainen koordinaatio ja vakiintunut vuorovaikutus laajan tutkijajoukon ja eri tutkimusalueiden kesken. Usein sanotaan, että keskinäinen vuorovaikutus yli tieteenalaraajojen synnyttää tieteessä ja tutkimuksessa innovatiivista ajattelua ja uusia tutkimusideoita, mutta tässä vaiheessa tiedekunta ei nähnyt tällaista ”pöhinää” tarpeelliseksi. LYY oli tullut tiensä päähän, mutta siitä jäi jäljelle laaja sähköpostilista, joka palvelee edelleen.

LYY:N TOHTORIOHJELMA

Jälkikäteen arvioituna voi pitää erityisenä ja jopa erikoisena sitä, että LYY sai ja halusi kehittää oman tohtoriohjelmansa vuonna 2013. Tohtoriohjelmaa

LYY sai ja halusi kehittää oman tohtoriohjelmansa vuonna 2013.

on yliopistoissa vuoroin hajautettu ja keskitetty, alueellistettu ja valtakunnallistettu (ks. Yrjö Hailan teksti tutkijakoulujen ”uhosta ja tuhosta” tässä teoksessa). LYY:n tohtoriohjelma mahdollistui, kun valtakunnalliset ohjelmat ajettiin vähitellen alas ja samalla Itä-Suomen yliopistossa oli kiinnostusta käynnistää monitieteellisiä temaattisia kokonaisuuksia.

UEF organisoi yliopistotasolla kolme ympäristöteemaista ohjelmaa bio-, terveys- ja yhteiskuntatieteisiin nimillä ”Luonnonvarat, ympäristö ja yhteiskunta”, ”Ympäristönmuutoksen biologia” sekä ”Terveys ja ympäristö”. LYY:n tohtoriohjelma oli monitieteellinen ja suuntautui erityisesti luonnonvarojen käyttöä, ilmasto- ja energiakysymyksiä sekä ihmisten luonto- ja eläinsuhdetta koskeviin kysymyksiin. Tavoite oli vahvistaa alan kansainvälistä orientaatiota ja tarjota houkutteleva ohjelma myös kansainvälisille väitöskirjatutkijoille.

Ohjelmaan palkattiin aluksi osa-aikaiseksi koordinaattoriksi Simo Häyrynen. Kansainvälisiä hakijoita saatiin melko paljon kaksi kertaa vuodessa avattujen hakujen kautta. Opiskelijoiden valintaprosessi oli työläs pienelle organisaatiolle. Kuten niin yleistä yliopistoissamme, resursseja jatko-opintojen organisointiin ei ollut juuri saatavilla. Prosessi pyöri kuitenkin koordinaattorin sekä aktiivisten professoreiden ja lehtorien avulla. Yliopiston politiikka vaihtui pari vuotta myöhemmin keskitymisen suuntaan. Niinpä jo vuonna 2015 LYY:n tohtoriohjelma päätettiin yhdistää Sosiaalisten ja kulttuuristen kohtaamisten (SCE, *Social and Cultural Encounters*) tohtoriohjelmaan, jossa se toimi omana teema-alueenaan vuoteen 2023 asti. Teema-alueen vetovastuussa olivat Rauno Sairinen 2013–2017 ja Irmeli Mustalahti 2018–2023.

LYY:n tohtoriohjelmassa olivat tieteenaloina mukana kaikki LYY:n oppialat. Kiinnostuksella monitieteellisyyteen oli kuitenkin selkeät rajansa. Kulakin laitoksella oli myös omat tieteenalakohtaiset ohjelmansa. Niinpä käytännössä suurin osa ohjelman opiskelijoista suuntautui ympäristöpolitiikkaan, muutama yhteiskuntamaantieteeseen. Kai-

ken kaikkiaan ohjelmassa ehti olla toistakymmentä väitöskirjatutkijaa vuosina 2013–2023.

**”KESTÄVÄN LUONNONVARAHALLINNAN”
VAHVA TUTKIMUSALUE**

LYY-instituutin lakkauttamiseen johtanut kehityskulku käynnistyi jo vuonna 2015, jolloin Itä-Suomen yliopisto muunsi strategisia tutkimusalojaan. Tutkimusryhmille esiteltiin avoin haku, jossa potentiaalisilta vahvuusalueilta pyydettiin esityksiä oman tutkimusalueen kokonaisuudesta. Valittaville tutkimusryhmille oli luvassa paitsi strateginen asema yliopiston ”vahvana tutkimusalueena”, myös pieni toimintaraha.

LYY:n piiristä tehtiin esitys *Kestävä luonnonvarahallinta (Sustainable Governance of Natural Resources, SGNR)*, joka hyväksyttiin yliopiston strategisten tutkimusalojen joukkoon. Tämä valinta oli tärkeä yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen vahvistumiselle ja tuleville professorirekrytoinneille. SGNR:n johtajina toimivat ympäristöpolitiikan professori Rauno Sairinen ja ympäristöoikeuden professori Tapio Määttä. Vuonna 2015 SGNR:n ulkopuolisen rahoituksen määrä oli 2 miljoonaa euroa yhteensä 17 hankkeesta, joista 10 oli Suomen akatemian ja yksi EU:n rahoittama.

SGNR:n kehittämiseen liittyi alkuvaiheessa jännitteitä. Yliopiston johdon suunnalta oli vuosien mittaan jatkuvasti kritisoitu LYY:n laajuutta. Luonnontieteellisen paradigman näkökulmasta LYY ei fokuoitunut tarpeeksi tiettyyn sektoriin tai ongelmaan, vaan nieli mukaansa liikaa teema-aloja ja näkökulmia. LYY:n keskittymistä hallintaan, oikeuteen tai alueellisiin ja sosiaalisiin kysymyksiin kestävyyskysymyksissä ei pidetty riittävänä fokuksena. Yliopiston johdon selkeä viesti oli, että fokusta tulee kaventaa, jos haluaa mukaan yliopiston strategiaan tutkimusryhmiin. Näin suunniteltua vahvuusala kavennettiin jättämällä eläintutkimus pois. Tämä aiheutti luonnollisesti katkeria tunteita LYY:n sisällä.

Yliopiston kehittyneet vahvat tutkimusalueet olivat käytännössä uusi tapa organisoida tutkimusaloja niin, että ne perustelivat sekä osallistumista valtakunnallisiin strategiaan hakuihin (kuten PROFI) että strategisten resurssien jakoa (esim. tutkijatohtorit) yliopiston sisällä. SGNR:n organisoimisen myötä yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus pääsi näin osalliseksi strategiaan resursseihin. Jatkoa ajatellen tämä toi merkittäviä vahvistuksia alal-

le, mikä puolestaan vahvisti valmiuksia olla mukana yliopiston kehittämisen seuraavissa vaiheissa.

SGNR:n kautta saatiin muutaman vuoden aikana useita professoreja PROFI-rahoituksella. Vuonna 2016 oikeustieteiden laitokselle rekrytoitiin ilmastoto-oikeuden ja -politiikan professori Harro van Asselt, ja myöhemmin ympäristöoikeuden professori Ismo Pölönen, ympäristöpolitiikan ja -oikeuden professori Sebastian Oberthür ja ilmasto-oikeuden ja -politiikan apulaisprofessori Yulia Yamineva sekä historia- ja maantieteen laitokselle yhteiskuntatieteellisen biotaloustutkimuksen professori Irmeli Mustalahti. Lisäksi yliopiston omalla strategisellä rahoituksella palkattiin ympäristökongfliktien hallinnan professori Lasse Peltonen. Myöhemmin kaikki nämä professuurit vakinaistettiin.

Asema yliopiston vahvana tutkimusalana on tukenut myös muiden professoritasoisten rekrytointien toteutumista. Suomen ympäristökeskuksen SYKE:n kanssa on tiivistetty strategista kumppanuutta ja rekrytoitu eri vaiheissa useita yhteisprofessoreja. Pekka Jokinen toimi SYKEN kanssa jaetussa luonnonvarapolitiikan professuurissa vuosina 2008–2013. Taru Peltola toimi SYKEN kanssa jaetussa sosiaalisen kestävyuden apulaisprofessuurissa vuodesta 2021 vuoteen 2024 ja jatkossa kokonaan yliopistolla luontokulttuurin professorina. Antti Belinskij on toiminut vuodesta 2017 SYKEN ja yliopiston yhteisessä ympäristöoikeuden, erityisesti vesioikeuden professuurissa ja Seita Vesa vuodesta 2023 alkaen jaetussa ympäristöoikeuden, erityisesti kestävyysmurroksen professuurissa. Vesioikeuteen erikoistuneen ympäristöoikeuden professorin Niko Soinisen palkkaus vuoden 2020 alusta tuli puolestaan mahdolliseksi Jenny ja Antti Wihurin rahaston, Olvi-säätiön ja Saastamoisen säätiön yhteisellä 2,6 miljoonan euron rahoituksella vesiympäristön strategiseen tutkimukseen. Erikseen kannattaa mainita vuonna 2020 perustettu ympäristöhistorian apulaisprofessori, joka muuttui vuonna 2024 professuuriksi. Professorina toimii Tuomas Räsänen. Kyseessä on Suomen ensimmäinen ympäristöhistorian oppituoli.

Kuten edellä jo tuli todetuksi, LYY-instituutin tutkimus organisoitui vähitellen useampaan vapaamuotoiseen tutkimusala- ja teemaverkostoon, joista moni sai tiedekunnalta luvan kutsua itseään tutkimuskeskukseksi. Verkostoilla ei ole ollut erillistä rahoitusta, eivätkä ne ole hallinnollisesti itsenäisiä

toimijoita, mutta niiden toiminta on edistänyt monin tavoin kyseisten tutkimusalojen kehittymistä. Esittelemme teemaverkostot seuraavassa lyhyesti.

YMPÄRISTÖOIKEUDEN LAAJENTUMINEN ILMASTO- JA ENERGIAOIKEUTEEN

Ympäristö-, ilmasto- ja energiaoikeuden keskus CCEEL perustettiin oikeustieteiden laitokselle vuonna 2013. Keskuksen perustaminen muodostui ajankohtaiseksi, kun laitokselle tulivat uusiksi professoreiksi Kati Kulovesi kansainväliseen oikeuteen ja Kim Talus eurooppaoikeuteen.

Kansainvälinen oikeus ja eurooppaoikeus ovat oikeustieteessä itsenäisiä oppiaineita. Toisaalta ympäristöoikeudessa on runsaasti sellaista sisältöä, joka perustuu suoraan kansainvälisen oikeuden tai eurooppaoikeuden velvoittaviin oikeuslähteisiin. Monet ympäristöoikeuden tutkijat joutuvatkin omalla alueellaan perehtymään syvällisesti sekä kansainväliseen oikeuteen että eurooppaoikeuteen kansallisen oikeuden lähteiden ohella. Yhteys politiikan tutkimukseen on myös vahva.

CCEEL on kasvanut huomattavaksi ja kansainvälisesti tunnustetuksi ilmasto-, energia- ja ympäristöoikeuden keskittymäksi.

Yhteistyö näiden kolmen erillisen oikeustieteen oppiaineen (ympäristöoikeus, kansainvälinen oikeus ja eurooppaoikeus) oli alusta alkaen hedelmällistä ja kaikkia oppiaineita kiinnostavaa erityisesti siksi, että kansainvälisen oikeuden professoriksi tullut Kati Kulovesi on erikoistunut ilmasto-oikeuteen ja eurooppaoikeuden professori Kim Talus energiaoikeuteen. Myöhemmin CCEEL on kasvanut myös vesioikeuden suuntaan professoreinaan Niko Soininen ja Antti Belinskij.

CCEEL on kasvanut huomattavaksi ja kansainvälisesti tunnustetuksi ilmasto-, energia- ja ympäristöoikeuden keskittymäksi. Vuonna 2024 CCEEL:in piirissä toimi 12 professoria ja apulaisprofessoria. Sen piirissä toimii nykyään yli sata tutkijaa, jotka tutkivat mm. ilmastosääntelyä ja -oikeutta, ilmasto-oikeudenkäyntejä, eurooppalaista ja kansainvälistä energiaoikeutta, kaasu- ja öljyvarojen sekä uusi-

tuvan energian regulaatiota ja oikeudellisia ulottuvuuksia, kiertotaloutta ja vertailevaa energia- ja ympäristöoikeutta.

YHTEISKUNTATIEEELLINEN KAIVOSTUTKIMUS

Vuodesta 2010 lähtien Joensuun ympäristöpolitiikan piirissä alettiin kehittää yhteiskuntatieteellistä kaivostutkimusta, mistä tuli sittemmin yksi painopistealue. Teema käynnistyi Suomen akatemian ja maa- ja metsätalousministeriön rahoittamilla hankkeilla, joissa selvitettiin kaivostoiminnan paikallista vastaanottoa sekä maaseudun kehityksen ja kaivostoiminnan suhdetta. Vuonna 2010 käynnistyi ulkoministeriön rahoituksella ja yhteistyössä Gaia Consulting Oy:n kanssa monivuotinen tutkimus- ja kehittämistoiminta liittyen kaivostoiminnan vastuullisuuteen ja konfliktien hallintaan Kirgisiassa. Vuosina 2013–2015 valtakunnallista verkostoitumista vauhditti yhteistyössä Oulun yliopiston, Lapin yliopiston ja Geologian tutkimuskeskuksen kanssa saatu Suomen kulttuurirahaston Argumenta-hanke, jossa rakentui uudenlaista yhteistyötä geologien, kaivosinsinöörien ja yhteiskuntatieteilijöiden välille. Samalla tutkimuksen orientaatioon vaikutti vahva yhteistyö Australiassa (University of Queensland) ja Kanadassa (University of British Columbia) kehittyneeseen yhteiskuntatieteelliseen kaivostutkimukseen. Alkuvaiheessa keskeisiksi tutkimustee- moiksi kehittyivät sosiaalinen toimilupa, kaivoslain ja ympäristösääntelyn uudistaminen, sosiaaliset vaikutukset ja osallistuminen sekä yhteiskunta- ja ympäristövastuullisuus. Vuodesta 2010 lähtien Talvivaaran kaivoksen ongelmien myötä konfliktisuus ja kaivostoimintaan kohdistuvat protestit nousivat myös vahvoiksi teemoiksi. Lisäksi EU:n rahoittamissa hankkeissa on selvitetty kaivosten ja malminetsinnän uusien teknologioiden paikallisia vaikutuksia ja ihmisten suhtautumista niihin.

Tutkimuksen ja rahoituksen laajentuessa otettiin esimerkiksi CCEEL:istä, ja perustettiin oma keskus Research Center for Socially and Environmentally Responsible Mining (SERM). Vuoden 2014 alussa tutkimusryhmä vielä vahvistui Olvi-säätiön lahjoittamalla 5-vuotisella kaivospolitiikan professuurilla, jota hoitamaan valittiin Juha Kotilainen. SERMin johtajana on toiminut 2012–2020 Rauno Sairinen ja vuodesta 2020 lähtien Tuija Mononen.

SERMin nimi muutettiin vuonna 2023 ja siitä tuli Research Center for Mining, Minerals and Society eli

LYY-tutkijat Talvivaaran kaivoksen koneita ihmettelemässä 2011.

Kaivostutkimuksen kohteena hiilikaivos Hunter Valleyssa, Australiassa, 2015.

CEMMS. Myös tutkimusteemat ovat eläneet. Painopiste on siirtynyt kriittisiin mineraaleihin, eurooppalaiseen mineraali- ja kaivospolitiikkaan, metallien kiertotalouteen, akkuteollisuuteen, mineraalien geopolitiikkaan, ympäristöoikeudenmukaisuuteen, kansalaisten kaivosasenteisiin, kaivostoiminnan ja muiden paikallisten intressien väliseen yhteistoiminnallisuuteen sekä kansallisesti kaivoslain uudistamisen kysymyksiin. Nyt yhteys ilmastopolitiikkaan ja energiasiirtymään on varsin suora ja keskeinen.

IHMISTIETEELLISEN ELÄINTUTKIMUKSEN VERKOSTO

Itä-Suomen yliopiston Ihmistieteellisen eläintutkimuksen verkoston juuret ovat vuodessa 2004. Tuolloin Joensuun yliopiston ympäristöpolitiikan jatko-opintoseminaarissa eläinaiheisia väitöskirjoja tehneet tutkijat alkoivat pohtia, ovatko eläinaiheiset ympäristöpolitiikan väitöskirjatutkimukset eläinpolitiikkaa, ja millaisia erityispiirteitä eläin-keskeiseen näkökulmaan sitoutuminen tuo tutkimukselle. Innostus eläinpolitiikan tutkimiseen ja yhteiskuntatieteelliseen eläintutkimukseen alkoi viritä. Inspiraatiota saatiin ulkomaisista ja kansainvälisistä ihmistieteellisen eläintutkimuksen (*human-animal studies*) verkostoista. Samaan aikaan myös Helsingin yliopistossa oltiin toteuttamassa eläinpolitiikan kurssia. Joensuun ja Helsingin yliopiston tutkijoiden yhteistyössä syntyi idea valtakunnallisen yhteiskuntatieteellisen eläintutkimuksen verkoston perustamisesta. Alkuun verkosto toteutui ylläpidettävänä verkkosivuna, sähköpostilistana ja eläinaiheisen työryhmän järjestämisenä

sosiologipäivillä. Vuonna 2006 Joensuun yliopiston tutkijat perustivat oman ihmistieteellisen eläintutkimuksen verkostonsa ja organisoivat myös opetusta teeman ympärille. Verkostossa oli ympäristöpolitiikan tutkijoiden ohella mukana myös sosiologian, kulttuuritutkimuksen, uskontotieteen ja teologian sekä oikeustieteen tutkijoita. Tästä monialaisuudesta johtuen koettiin nimitys ”ihmistieteellisen eläintutkimuksen verkosto” sopivaksi. Tärkeitä yhteistyökumppanuuksia syntyi myös luonnontieteilijöiden kanssa. Tätä edesauttoi valtakunnallinen monitieteinen eläinten hyvinvoinnin tutkijakoulu, joka aloitti toimintansa vuonna 2006 ja jossa joensuulaisia yhteiskuntatieteilijöitä myös opiskeli. Vuoden 2009 marraskuussa Joensuussa pidettiin Yhteiskuntatieteellisen eläintutkimuksen seuran perustamiskokous. Tästä seurasta on kasvanut aktiivinen tieteellinen seura, joka julkaisee tieteellistä aikakauslehteä nimeltä *Jälki – Trace*. Joensuun yliopiston ja sittemmin Itä-Suomen yliopiston tutkijat olivat aktiivisesti kehittämässä tätä toimintaa samalla kun ylläpitivät oman yliopiston verkostoa.

Vuodesta 2010 lähtien Joensuun ympäristöpolitiikan piirissä alettiin kehittää yhteiskuntatieteellistä kaivostutkimusta, mistä tuli sittemmin yksi painopistealue.

Vuosien varrella eläintutkimuksen aktiivisuus eri kotimaisissa yliopistoissa on vaihdellut. Toiminnan kehittämistä ja rahoituksen hankkimista on edesauttanut eri aikoina se, että toiminnassa on ollut mukana professoreja, jotka ovat tukeneet eläintutkimusta – alaa, joka ei ole oppiaine ja johon ei Suomessa ole perustettu professuureja, lehtoraatteja tai pysyviä tutkijapositioneja. Suomessa eläintutkimuksen painopiste on viime vuosina siirtynyt Turun yliopistoon, jossa toimii nykyisin oma eläintutkijoiden verkosto, sekä Helsingin yliopistoon eläinoikeuden tutkijoiden verkoston laajenemisen myötä. Vaikka eläintutkimuksen tutkijoiden joukko Itä-Suomen yliopistossa on supistunut, on Itä-Suomen yliopistossa edelleen mahdollista opiskella eläinteemainen moduuli laajan Kestävyysopintojen opintokokonaisuuden alla ja hankerahoitustakin eläintutkimukselle on saatu.

YMPÄRISTÖYHTEISTYÖN JA KONFLIKTIEN SOVITTELUN VERKOSTO

Joensuun ympäristöpolitiikalla on vahva konfliktien analyysin ja sovittelun sekä yhteistoiminnallisen luonnonvarahallinnan suuntaus, mikä näkyy paitsi tutkimuksessa myös koulutuksessa. Tästä esimerkki on kansainvälinen *Environmental Collaboration and Conflict Resolution (ECCR)* -kurssisarja ja kansainvälinen verkosto. Yhdessä suomalaisten ja kansainvälisten kumppaneiden kanssa järjestetty ECCR-kurssisarja on toteutettu vuodesta 2016 lähtien Suomessa, Tanskassa, Tansaniassa, Ugandassa ja Meksikossa. Verkoston ajatuksena on järjestää koulutusta sekä Itä-Suomen yliopiston opetustarjonnassa että yhdessä kansainvälisten partnereiden kanssa. Tutkimusyhteistyö ja ECCR-kurssisarjan hakijamäärät ovat kasvaneet ja ajatuksena on jatkossa tarjota myös verkkopohjaista opetusta. Opiskelijat ja verkoston jäsenet oppivat ja jakavat osaamistaan ja käytännön taitoja ympäristöyhteistyöhön perustuvista lähestymistavoista ja konfliktien sovittelusta.

Tutkimus- ja opetusyhteistyön ympärille on kasvanut kansainvälinen verkosto, joka muodostuu noin 200 kurssin käyneestä alumnista ja kansainvälisistä yhteistyökumppaneista. Kurssisarja aloitettiin pohjoismaisella NOVA rahoituksella. Myöhemmin verkoston kehittämistä edisti Irmele Mustalahden akatemiattutkijajaksu, kaksi Suomen Akatemialta saatua tutkimushankerahoitusta, strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittama ALL-

Joensuun ympäristöpolitiikalla on vahva konfliktien analyysin ja sovittelun sekä yhteistoiminnallisen luonnonvarahallinnan suuntaus.

YOUTH hanke (2018–2023) ja Lasse Peltosen johtama strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittama yhteistoiminnallisen ympäristöhallinnan menetelmiin keskittynyt CORE -hanke (2017–2022). Näiden hankkeiden myötä rakennettiin edelleen jatkuva kansainvälinen opetusyhteistyö esimerkiksi Oregonin Portland State University'n National Policy Consensus Centerin kanssa. Vuosina 2021–2025 Suomen opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksen turvin järjestetään koulutusta esimerkiksi Indonesiassa ja Suomessa, verkostotapaamisia sekä verkkopohjaisen opetuksen suunnittelua yhdessä Itä-Suomen yliopiston, Jyväskylän yliopiston, Universitas Muhammadiyah Yogyakarta (UMY, Indonesia), Collage of Business Educationin (CBE, Tansania) ja National Policy Consensus Centerin (USA) kanssa.

YHTEISKUNTATIEEELLISEN YMPÄRISTÖTUTKIMUKSEN UUSI ASEMOINTI TUTKIMUSYHTEISÖISSÄ

Itä-Suomen yliopisto muutti strategisten tutkimusalueidensa organisaatiota vuonna 2019. Vanhat ja uudet ryhmät saattoivat hakea strategista asemaa tutkimusyhteisönä (*research community*). Ryhmiin tuli kuulua vähintään 10 professoria tai johtavaa tutkijaa, käytännössä hyväksytyillä oli näitä parikymmentä.

Strategisia tutkimusyhteisöjä on yhteensä 14. Niistä neljässä keskitytään ympäristö- ja luonnonvarateemoihin ja jokaisessa niissä myös yhteiskuntatieteellisellä ympäristötutkimuksella on keskeinen rooli. Tämän myötä UEF:in yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kenttä jakaantui neljään temaattiseen ryhmään, joissa syntyi samalla uudenlaista yhteistyötä ympäristö-, bio-, luonnon- ja terveystieteiden kanssa. Lisäksi yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta on kehittynyt yksittäisten tutkijoiden kautta muissakin teemoissa kuin näissä tutkimusyhteisöissä.

”Kestävä resurssiyhteiskunta” eli RESOURCE

-tutkimusyhteisö¹ (Sustainable Resource Society) keskittyy kestävyysmurrokseen energian, mineraalien ja kiertotalouden aloilla. RESOURCEN tutkimuksen painopiste on kestävyys siirtymän yhteiskunnallisissa haasteissa, kuten vihreän siirtymän politiikka, oikeus ja talous, ympäristöoikeuden mukaisuus ja sosiaalinen resilienssi, paikalliset ja globaalit jännitteet ja konfliktit sekä yhteistoimintaan perustuvat toimintamallit, regulaation muutostarpeet ja innovaatioekosysteemit. Tutkimusten konkreettisina kohteina ovat olleet mm. kriittiset metallit, akkuteollisuus, tuuli- ja aurinkovoima sekä muovin ja metallien kiertotalous. Vuosina 2014–18 RESOURCEN tutkijoiden saama ulkopuolinen rahoitus oli 5,2 euroa 19 projektista; vuosina 2019–22 rahoitus oli 10,8 miljoonaa euroa, eli tuplaantunut. RESOURCEN toiminta nojaa vahvasti kolmen tutkimuskeskuksen toimintaan. Jo aiemmin syntyneiden CEMMSin ja CCEELin rinnalle perustettiin kauppatieteiden laitokselle vuonna 2021 ”Kestävän kiertotalouden tutkimuskeskus” (Research Center for Sustainable Circular Economy, CECE), jonka johtajana toimii professori Hanna Lehtimäki. CECE:n tavoitteena on tehdä tutkimusta, joka vauhdittaa siirtymää kestäväan kiertotalouteen. Yhteiskuntatieteellisesti monitieteinen tutkimus lisää ymmärrystä kiertotalouden ilmiöistä ja tukee kiertotalousmuutosta yhteiskunnan eri aloilla. Tutkimuskeskus tuo yhteen kauppatieteiden, ympäristöpolitiikan, oikeustieteiden, maantieteiden ja historian tutkijoita. Tutkimusta tehdään vuorovaikutuksessa yritysten, julkisen sektorin ja kolmannen sektorin kumppaneiden kanssa.

”Vesivarojen kestävä yhteiskäyttö” eli WATER-tutkimusyhteisön (Sustainable Co-management of Water Resources and Aquatic Environments) tutkimuksessa tarkastellaan vesiluonnonvarojen kestävä, vastuullista ja integroitua hyödyntämistä yhdistämällä eri tieteiden osaamista. WATER keskittyy erityisesti makean veden ympäristöjen biodiversiteetin ja ekologisen toimintakyvyn säilyttämiseen. Lisäksi tavoitteena on kehittää sopeutuvia yhteiskunnallisia ohjauskeinoja ja tukea kestäviä toimintamalleja luontomatkoilussa. Mukana ovat yhteiskuntatieteistä ympäristöoikeus, ympäristöpolitiikka, maantiede ja matkailuliiketoiminnan tutkimus.

”Metsä ja biotalous” eli FOBI -yhteisö (Forests and

bioeconomy) tutkii metsiin pohjautuvaa biotaloutta ja mahdollisuuksia kestävyys siirtymään kohti bioyhteiskuntaa, eli nk. biotalouden kolmatta aaltoa. FOBIN tutkimus liittyy lisäksi biotalouden markkinoiden ja liiketoimintamallien kehitykseen, sekä metsien kestäväan ja monitavoitteiseen hoitoon ja käyttöön. Mukana ovat yhteiskuntatieteistä kauppatieteet, metsäekonomia- ja politiikka, matkailuliiketoiminnan tutkimus ja maantiede.

UEF:in yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kenttä jakaantui neljään temaattiseen ryhmään, joissa syntyi samalla uudenlaista yhteistyötä ympäristö-, bio-, luonnon- ja terveystieteiden kanssa.

”Ilmastopakotteet, ekosysteemit ja terveys” eli CLEHE -tutkimusyhteisön (Climate Forcing, Ecosystems and Health) tutkimus keskittyy ilmastonmuutoksen ja ilmanlaadun osalta päästöihin, terveysvaikutuksiin, palautemekanismeihin ja sopeutumistoimiin sekä näiden oikeudellisiin ja teknisiin näkökulmiin. CLEHEN tutkimus kattaa myös ilmastolakien ja -politiikan vaikutuksien tarkastelua kansainvälisesti, EU:ssa ja kansallisella tasolla sekä päästörajoitusten linkittymistä ilmansaasteisiin ja ilmastonmuutokseen. Mukana on yhteiskuntatieteistä ilmasto-oikeus.

Näiden tutkimusyhteisöjen lisäksi kannattaa mainita SOBIO (Social Scientific Biosociety Research Network) -tutkimusverkosto, joka kokoaa Itä-Suomen yliopistossa yhteen biokiertotalouden yhteiskunnallista tutkimusta. Verkosto luotiin vuonna 2017 ajatuksella vastata nousevan biotalouden yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja rakentaa yhteiskuntatieteellistä osaamista vahvasti luonnon- ja metsätieteelliselle alalle. Se on järjestänyt vuosittain SOBIO-tutkimuspäivät.

Tutkimusyhteisöjen kehittäminen on merkinnyt uudentasoista monitieteellisyttä Itä-Suomen

1 Aluksi nimellä ”Minerals, energy and circular economy in sustainable transitions” (MECES).

yliopistossa. Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on tutkimusyhteisötoiminnan kautta selvästi vahvemmin ja monialaisemmin mukana kestävyystutkimuksen eri teemoissa ja kunkin alan strategisessa kehittämisessä yliopiston tasolla. Tähän strategiseen tasoon kuuluvat yhteistyö tutkimuslaitosten (kuten SYKE, LUKE, GTK) ja muiden yliopistojen kanssa, osallistumismahdollisuus PROFI-hakuihin sekä alueelliset kehittämisprosessit.

Mainituissa tutkimusyhteisöissä yhteiskuntatieteiden rooli vaihtelee. RESOURCE ja WATER sisältävät hyvin vahvasti yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen näkökulmia. FOBI ja CLEHE sen sijaan selvästi vähemmän. Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on nyt enemmän hajallaan eri teemoissa. Haasteena onkin, kuinka eri teemoissa olevat tutkijat voisivat löytää ja hyödyntää toisiaan. Tätä kohtaamista tapahtuu tietenkin oppiainekohdaisesti luonnostaan, mutta laajempi yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus pystyy kokoontumaan yhteen parhaiten sekä YHYS-kollokvion että NESS-konferenssin tapaisten tapaamisten kautta.

YMPÄRISTÖPOLITIIKAN OPPIAINEEN KEHITYS

Itä-Suomen yliopistossa tapahtunut yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen vahva kehitys on keskeisesti sidoksissa ympäristöpolitiikan oppiaineen vahvistumiseen – ympäristöoikeuden lisäksi. Niinpä oppialan kehityksestä kannattaa mainita erikseen muutama sana.

Itä-Suomen yliopiston aloittaessa ympäristöpolitiikan oppiaineessa oli kaksi ympäristöpolitiikan professoria eli Pertti Rannikko ja Rauno Sairinen (ks. Pertti Rannikon teksti tässä teoksessa). Varsin nopeasti kokonaisuuteen lisättiin kolmas professuuri. Pekka Jokinen toimi ympäristöpolitiikan (erityisesti luonnonvarapolitiikan) professorina 2008–2014². Jokisen siirtyessä Tampereelle, palkattiin tilalle Maria Åkerman määräaikaiseksi professoriksi. Kun Pertti Rannikko oli vain osittaisena ja Åkermanin professuurin jatko katkolla, uhkasi oppiainetta resurssipula. Tilannetta helpotti hieman Olvi Säätiön lahjoittama 5-vuotinen kaivospolitiikan professori toimi, jota hoitamaan valittiin ympäristöpolitiikan lehtori Juha Kotilainen (2014–2020).

Itä-Suomen yliopiston ympäristöpolitiikka on Suomessa ainoa paikka, jossa ala on oma oppiaine kandidaatin- ja maisterintutkintojen kautta.

Aiemmin mainitut strategiset rahoitukset pelastivat oppiaineen tilannetta pidemmällä aikavälillä. Näiden tuella palkattiin Irmeli Mustalahti ja Lasse Peltonen vuonna 2016. Lisäksi Taru Peltola on vuodesta 2024 lähtien maantieteen ja ympäristöpolitiikan yhteinen luontokulttuurin professori. Näiden muutosten myötä vakinainen henkilökunta on 3½ professuuria, 2 yliopistolehtoria, 1 yliopistotutkija ja 1 yliopisto-opettaja. Itä-Suomen yliopiston ympäristöpolitiikka on Suomessa ainoa paikka, jossa ala on oma oppiaine kandidaatin- ja maisterintutkintojen kautta. Opiskelemaan pääsee useampaa reittiä. Pääreitti on maantieteen kanssa yhteinen sisäänotto nimellä ”maantiede ja ympäristöpolitiikka”. Lisäksi ammattikorkeakoululinjan kautta otetaan 10 opiskelijaa vuodessa. Myös avoimen yliopiston opintojen kautta voi saada opiskeluoikeuden. Neljänneksi kansainvälinen maisteriohjelma yhdessä ympäristöoikeuden kanssa tuo opiskelijoita.

Temaattisesti Joensuun ympäristöpolitiikka on keskittynyt erityisesti luonnonvarojen käytön kestävyyskysymyksiin (metsät, mineraalit, vedet, ruoka), luonnonsuojeluun ja luontopolitiikkaan, sekä yleisellä tasolla kestävyys siirtymän jännitteisiin ja niiden hallintaan, ympäristöoikeudenmukaisuuteen, sosiaalisiin vaikutuksiin, ympäristökonfliktien analyysiin ja sovitteluun sekä monitasoiseen ympäristöhallintaan. Itä-Suomen yliopiston pitkä linja aina Joensuun korkeakoulun ajoista lähtien on ollut monitieteinen alueellisen elinkeino- ja teollisen murroksen (metsätalous, turvetuotanto) tutkimus. Siihen nojaa vahvasti Joensuun ympäristöpolitiikan piirissä useiden hankkeiden voimin toteutettu kestävyys siirtymän kulttuurisen ja sosiaalisen ulottuvuuden sekä luontokulttuurin tutkimus. Luontopolitiikan vahva asiantuntemus näkyy siinä,

2 UEF:n ja SYKEN yhteisrahoituksella 2008–2013 ja vuosina 2013–2014 UEF:n kokorahoituksella.

että yliopistonlehtori Simo Häyrynen toimii kansallisen luontopaneelin jäsenenä vuosina 2023–27.

Ympäristöpolitiikan vahvistuminen Joensuussa kiinnittyy vahvasti edellä kuvattuun tutkimusalojen ja yliopiston strategisen tutkimuksen temaattiseen kehittämiseen, missä ympäristöpolitiikan tutkimus on ollut aktiivisesti mukana, sekä tämän myötä yliopiston tarjoamiin institutionaalsiin mahdollisuuksiin. Tämän kehityksen taustalla on myös läheinen ja tuloksekas yhteistyö monien alojen, mutta erityisesti ympäristöoikeuden, yhteiskuntamaantieteen ja kauppatieteiden kanssa. Vuodesta 2024 lähtien ympäristöpolitiikka osallistuu kansalliseen tohtorikoulutus-pilottiin *Sustainability Transformations Doctoral Education Pilot (SusTra)*, mikä mahdollistaa uudenlaista monialaisuutta kestävyys siirtymän tohtorikoulutuksessa.

Itä-Suomen yliopiston ympäristö- ja luonnonvarapoliittinen tutkimus ja samalla myös opetus ovat laajentuneet vahvasti myös globaalin etelän kysymyksiin erityisesti metsä- ja kaivostutkimuksen kautta. Globaalia suuntausta on vahvistanut professori Irmeli Mustalahden johtama kansainvälinen tutkimusryhmä *Responsive Natural Resources Governance (RNRG)*, joka yhdistää kestävyyskysymyksiä luonnonvara- ja ympäristöhallintaan kehitystutkimuksen piirissä. Globaaleihin haasteisiin pyritään vastaamaan keskittymällä kansalaisten osallistumiseen, monitoimijahallintaan, tietoon perustuvaan vuoropuheluun sekä alueelliseen ja sosioekologiseen kestävyys. RNRG-tutkimusryhmällä on ollut projekteja muun muassa Suomessa, Venäjällä, Meksikossa, Nepalissa, Indonesiassa, Laosissa, Tansaniassa, Ugandassa ja Mosambikissa.

KANSAINVÄLINEN YMPÄRISTÖPOLITIIKAN JA -OIKEUDEN MAISTERIOHJELMA

Vuonna 2012 ympäristöoikeus- ja politiikka perustivat yhdessä luonnonvarapolitiikkaan ja ilmasto-oikeuteen keskittyvän maisteriohjelman *The Master's Degree Program Environment, Natural Resources and Climate Change in Environmental Policy and Law*. Ohjelma on pyörinyt siitä lähtien ja ottanut vuosittain 15–20 opiskelijaa.

Ohjelman ideointi alkoi vuonna 2011, kun yhteiskunta- ja kauppatieteen tiedekunta (YHKA) halusi tukea kansainvälisten ohjelmien käynnistämistä. Suunnitteluvaiheeseen liittyi oppiaineiden välistä kisailua ja laitoshallinnon epäilyjä toteutuksesta. Eräät epäilivät myös, voisiko ulkomaisia opiskeli-

joita kiinnostaa tulla Joensuuhun asti ”susirajalle”. Kun oikeustieteen laitoksen johtaja Tapio Määttä ilmoitti oikeustieteen kattavan koordinaatiokulut ja kun dekaani vakuutettiin toteutuksesta ja mahdollisesta kysynnästä, ohjelma käynnistyi. Vuosien myötä hakijamäärät ovat kasvaneet painopisteen ollessa selkeästi ympäristö- ja ilmasto-oikeudessa.

Ympäristöpolitiikan maisterikursseilla ohjelma tarkoitti englanninkielisyyteen siirtymistä myös suomenkielisen ohjelman osalta. Kokonaisuudessaan ohjelma hyppäytti Joensuun ympäristöpolitiikkaa ja -oikeutta kertaheitolla todella voimakkaasti globaaliin orientaatioon. Ympäristöpolitiikkaa piti opettaa niin, että se ottaa huomioon monenlaiset yhteiskunnalliset kontekstit ja globaalin etelän näkökulmat eurooppalaisen ja suomalaisen lisäksi. Samalla ohjelma jatkoi ja syvensi aiemmin jo alkanutta ympäristöpolitiikan ja -oikeuden oppiaineiden välistä opetuksellista yhteistyötä (ks. Rannikon kirjoitus).

Eräät epäilivät myös, voisiko ulkomaisia opiskelijoita kiinnostaa tulla Joensuuhun asti ”susirajalle”.

MONITIEEISISTÄ YMPÄRISTÖOPINNOISTA KESTÄVYYSOPINTOIHIN

Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehitykseen liittyy olennaisesti monialaisten ympäristöopinnojen kehitys. Ympäristöpolitiikka ja ympäristöoikeus ovat kantaneet luonnostaan päävastuuta yhteiskuntatieteellisestä ympäristöopetuksesta. Näiden oppialojen näkökulmasta oli samalla tärkeää kehittää monitieteellistä ympäristöopetusta, jossa opiskelijoille luotiin mahdollisuuksia erityisesti luonnon- ja yhteiskuntatieteiden raja-aitojen yli. Samalla luotiin pohjaa nykymuotoisten kestävyysopinnojen kehittämiseksi. Monialaisten ympäristöopinnojen tarpeen näkeminen ei ollut aina niin selkeää, mutta onneksi matkan varrella on löytynyt riittävästi vastuutahoja viemään asiaa eteenpäin.

Joensuun yliopistossa yhteiset ympäristöopinnot käynnistyivät approbatur-tasoisina (15 ov) jo lukuvuoden 1991–1992 alussa. Tässä vaiheessa opetus painottui biologian oppiaineeseen. Vuonna 1995

asetetun Kellomäen työryhmän esityksen pohjalta päädyttiin monialaisen ja monitieteisen ympäristönsuojelun sivuainekokonaisuuden kehittämiseen (ks. myös Pertti Rannikon artikkeli). Uudistetun opintokokonaisuuden opetukseen ottivat osaa yliopiston viisi tiedekuntaa. Opintokokonaisuus laajennettiin 35 opintoviikon laajuisiksi cum laude approbatur -opinnoiksi. Kokonaisuuden nimeksi vahvistui ”Ympäristönsuojelun opinnot”.

Vuonna 2000 asetettiin uusi työryhmä, jonka tehtävänä oli paitsi kehittää tutkimusta syventää myös monitieteisten ympäristöopinnojen opetusta Joensuun yliopistossa. Työryhmä esitti, että monitieteisyys ympäristötieteiden opetuksessa ja tutkimuksessa on Joensuun yliopiston erityispiirre ja että Joensuun yliopiston ympäristönsuojelun ja muun ympäristöön kohdentuvan opetuksen kehitys tulee perustua jatkossakin monitieteiseen lähestymistapaan ja kaikkien tiedekuntien kiinteään yhteistyöhön. Työryhmä teki useita virkaehdotuksia sekä linjasi ympäristötieteiden opetuksen suunta- viivoja eri tiedekunnissa ja pääaineissa. Ehdotukset virkarakenteen kehittämistä toteutuivat varsin hyvin. Työryhmä myös esitti, että ympäristönsuojelun opintojen kokonaisuus nimettäisiin ”Ympäristötieteiden opinnoiksi” ja opintojen rakenne muuttui moduulirakenteiseksi sisältäen johdattelevien opintojaksojen ohella opintoja Luonto-, Kulttuuri- ja Yhteiskunta -moduuleista.

Kuopion ja Joensuun yliopistojen yhdistyessä Itä-Suomen yliopistoksi vuonna 2010 täytyi kokonaisuuden nimeä ja sisältöä jälleen arvioida uudelleen, koska ympäristötiedettä opetettiin eri muodossa eri oppiaineiden yhteydessä. Ympäristötieteiden opinnoista tehtiin ”Monitieteiset ympäristöopinnot”. Monitieteisten ympäristöopinnojen koordinaointia tuettiin erillisrahoituksella ja koordinaatiovastuu oli pitkän aikaa luonnontieteiden ja metsätieteiden tiedekunnalla. Vuonna 2016 koordinaatiovastuu siirtyi Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekuntaan. Opintokokonaisuuden suosio oli alkanut hieman hiipumaan ja oli jälleen aika miettiä uudistustarpeita.

2020-luvun alussa Monitieteiset ympäristöopinnot -kokonaisuudesta alkoi kehittyä ”Kestävän tulevaisuuden opinnot” -niminen opintokokonaisuus. Opintokokonaisuus korvasi monitieteiset ympäristöopinnot lukuvuoden 2022–2023 alusta alkaen. Uudistuksessa säilytettiin Itä-Suomen yli-

opistolle omaleimainen monitieteisyys, tiedekuntarajat ylittävä yhteistyö ja laaja-alainen opintojaksotarjonta, mutta kokonaisuuden sisältöjä ja rakennetta kehitettiin vastaamaan kestävyyskoulutuksen tarpeita. Syntyi kokonaisuus, jossa opiskelija oppii johdantokursseilla perusteet kestävästä kehityksestä ja tämän jälkeen hän voi valita yhdeksästä teemamoduulista itselleen sopivan tai räätelöidä oman näköisensä kokonaisuuden laajasta opintotarjonnasta. Tarjolla on myös englanninkielinen moduuli. Johdantokursseilla on hyödynnetty Climate University -verkoston oppimateriaaleja, mutta niitä on täydennetty Itä-Suomen yliopiston opettajien omilla opintosisällöillä. Itä-Suomen yliopisto on ollut myös koordinaatiovastuussa valtakunnallisen kestävyysopinnojen verkoston perustamisessa. Verkosto on tällä hetkellä 11 korkeakoulun muodostama opetusyhteistyöverkosto, jossa korkeakoulut voivat tarjota omaa opetustaan toisille jäsenkorkeakouluille.

LOPUKSI

Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on kehittynyt Itä-Suomen yliopistossa ja sitä ennen Joensuun yliopistossa viimeisen 25 vuoden aikana vahvasti. Keskeisinä syinä kehitykselle voidaan listata mukana olo yliopiston tutkimuksen strategisissa kehittämishankkeissa ja -rahoituksissa, alan monitieteinen ja vahva koordinaatio, keskeisten oppiaineiden selkeä sitoutuminen yhteiseen tekemiseen, yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen vahvistaminen ennen monialaista yhteistyötä luonnontieteiden suuntaan, pysyvien institutionaalisten rakenteiden luominen (professorit, koulutusohjelmat), tutkimuksen riittävä teemoitus tiettyihin vahvuusalueisiin sekä pitkäjänteinen tutkimusrahoituksen saaminen.

Tärkeää yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehittymiselle Itä-Suomen yliopistossa on ollut myös tutkimuksen ja opetuksen selkeä yhdistäminen sekä kansainvälistyminen. Viimeisen vuosikymmenen aikana merkittävästi laajentunut alan perustutkintokoulutus on luonut alan oppiaineille vakaan perusrahoituksen ja taannut vakinaiset opetus- ja tutkimusvakanssit. Tämä on osaltaan tukenut myös tutkimuksen kehittymistä. Vuonna 2024 suomalaisissa yliopistoissa oli vain kuusi yhteiskuntatieteelliseksi ympäristötutkimukseksi luonnehdittavaa koulutusohjelmaa. Niissä oli yh-

teensä 160 aloituspaikkaa, joista 100 oli Itä-Suomen yliopiston koulutusohjelmissa. Aiemmin mainittujen ympäristöpolitiikan perustutkintokoulutuksen ja englanninkielisen *Environmental Policy and Law* -maisteriohjelman ohella Itä-Suomen yliopistossa on myös yhdessä Uppsalan ja Tromsø'n yliopistojen kanssa yhteinen *Joint Nordic Master Programme in Environmental Law* -ohjelma.

Laitosten rooli alan kehityksessä on ollut sen sijaan vaihteleva, ajoittain tukeva ja joskus taas haasteellinen. Vain oikeustieteiden laitoksen voi sanoa tukeneen vuosien myötä johdonmukaisesti alan kehitystä. Yhteistyö kotimaisiin ja kansainvälisiin yliopistoihin ja tutkimuslaitoksiin (erityisesti SYKE, LUKE, GTK) on ollut kokonaiskehitykselle tärkeää ja sen merkitys on vain vahvistunut. Jatkossa mukana olo nuorten eurooppalaisten yliopistojen YUFE-allianssin yhteistyössä saattaa avata uusia ovia alan kehitykselle.

Keskittyminen luonnonvarapolitiikan kestävyyskysymyksiin, luonnonsuojeluun ja luontokatoon, eläinpolitiikkaan sekä ilmasto- ja energiapolitiikkaan- ja oikeuteen niiden moninaisuudessaan on ollut onnistunut valinta.

MYY- ja LYY-verkostoissa olivat alun perin oppialoina mukana ympäristöpolitiikka, ympäristöoikeus, yhteiskuntamaantiede, metsäekonomia ja -politiikka, historia ja kulttuurin tutkimus ja matkailun tutkimus. Tutkimusyhteisöjen kehittämisen vaiheessa vuodesta 2019 lähtien mukaan tuli vahvasti myös kauppatiede. Kulttuurinen ympäristötutkimus on sen sijaan valitettavasti vähentynyt. Ympäristöoikeuden todella vahva kehitys loi heijastusvaikutuksia muihin aloihin, erityisesti ympäristöpolitiikkaan. Samalla tavoin ympäristöpolitiikan ja maantieteen yhteistyö on luonut sekä tutkimuksen että erityisesti yhteisten opetusohjelmien kautta mahdollisuuksia yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen vahvistamiseen. Ympäristöpolitiikka on kehittynyt vahvasti omaksi oppialakseen, ja sen rooli yhteiskuntatieteellisen

ympäristötutkimuksen kentän koordinoinnissa on ollut keskeinen. On myös hienoa, että Suomen ensimmäinen ympäristöhistorian professori syntyi nimenomaan Itä-Suomen yliopistoon. Samalla tapahtunut kauppatieteiden aktivoituminen vihreän talouden tutkimukseen on konkretisoitunut linkityksiä yritystoiminnan kestävyuden ja vastuullisuuden tutkimukseen.

Temaattisesti Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on elänyt ja uudistunut, mutta toisaalta tietyt vahvat suuntaukset ovat olleet kehityksen kannalta olennaisia. Esimerkiksi metsäteollisuuden tutkimus on alan muutoksen myötä selkeästi vähentynyt. Tilalle on noussut energia- ja kaivannaisalojen ja vesistöjen vahvempi tutkimus ja aivan uutena alueena kiertotalous. Keskittyminen luonnonvarapolitiikan kestävyyskysymyksiin, luonnonsuojeluun ja luontokatoon, eläinpolitiikkaan sekä ilmasto- ja energiapolitiikkaan- ja oikeuteen niiden moninaisuudessaan on ollut onnistunut valinta. Nykyistä kehitystä luonnehtii siirtyminen tutkimuksessa yhtäältä kestävyysmurroksen kuten kiertotalouden, biotalouden ja energiasiirtymän edistämiseen sekä samalla esille nousevien moninaisten haasteiden ja jännitteiden analyysiin. Näin myös konfliktien ja ympäristöoikeudenmukaisuuden tutkimus on siirtynyt yhä enemmän kohti vihreän siirtymän aiheuttamia yhteiskunnallisia jännitteitä samalla kun etsitään uusiin tilanteisiin sopivia yhteistoiminnallisen hallinnan ja liiketoiminnan malleja.

Kiitos kommentaista: Ari Lehtinen, Seita Vesa, Tuomas Räsänen, Simo Häyrynen, Niko Soininen ja Hanna Lehtimäki.

III

Tieteellinen seura, tutkijakoulu ja
yhteistyökumppanit

Early days of YHYS society

This text describes and contextualizes the establishment of the Finnish Society for Environmental Social Science in 1994. The major context was a process related to a new professorship in environmental policy at the same time – the first academic position in Finland in the field of environmental social science. The author starts with his background and describes how he joined the University of Tampere where the professorship on environmental policy was established. Then he writes about the history of environmental policy prior to the professorship before describing the administrative process of choosing a candidate in the new and developing discipline of environmental policy. He then moves towards the Finnish Society for Environmental Social Science and describes the initial meeting and the official process of founding the new society. The text then examines the activities of the new scientific society during the first years when the author worked as its secretary. The author also briefly considers how the society's activities have developed since then. Finally, he comes back to his academic career and concludes by comparing social science research on the environment and futures studies, which have a lot in common in Finland.

JARMO VEHMAS

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seura ja 1990-luvun alun tamperelaisen ympäristöpolitiikan perintö tulevaisuudentutkimuksessa

JOHDANTO

Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus vakiintui terminä käyttöön Suomessa verrattain myöhään, vasta 1990-luvulle tultaessa. Ympäristönäkökulman liittämällä eri yhteiskuntatieteisiin on kuitenkin paljon pidemmät perinteet, kuten esimerkiksi käsillä olevaan teokseen sisällytetyt Timo Järvikosken, Marja Järvelän ja Ilmo Massan muistelmatekstit osoittavat. Yhteiskuntatieteelliseksi ympäristötutkimukseksi luettavissa olevaa tutkimusta on tehty Suomessa jo useiden vuosikymmenien ajan. Aatehistoriallisesti ympäristökysymyksen juuria voidaan jäljittää hyvinkin kauas tieteenhistoriaan, aina ekologian, evoluutioteorian ja termodynamiikan syntyvaiheisiin saakka (Massa 2009). Laajempaa huomiota perinteisten yhteiskuntatieteiden piirissä ympäristöongelmat alkoivat saada vasta niiden politisoitumisen myötä 1960-luvulta alkaen. Yhteiskunnan ja ympäristön vuorovaikutus oli kuitenkin joidenkin kirjoittajien huolenaiheena jo teollistumisen alkuaikoina, kuten esimerkiksi varhaiset pohdinnat maapallon kantokyvystä ja kivihiihden polttamisen vaikutuksista osoittavat (ks. esim. Martinez-Alier 1990; Debeir ym. 1991). Nämä huolenaiheet eivät koskaan nousseet valtavirtakeskusteluun, mutta ympäristökysymyksen aatehistoriasta kiinnostuneet eri alojen tutkijat alkoivat löytää uudelleen vanhoja kirjoituksia, joilla ei omalla aikanaan ollut mahdollisuutta saada huomiota. Suomessa tämän suuntauksen tunnetuin edustaja lienee Jussi Raumolin (1948–2020), joka käsitteli näitä teemoja erityisesti 1970-luvun kirjoituksissaan (ks. Raumolin 1980).

Yhteiskuntatieteellisellä ympäristötutkimuksella ei ollut Suomessa minkäänlaista omaa instituutionaalista asemaa ennen 1990-lukua. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen lähimaastossa toimi

kuitenkin ennestään ainakin kaksi tieteellistä seura. Suomen Ympäristöoikeustieteen Seura perustettiin vuonna 1980. Jo kymmenen vuotta tätä aikaisemmin oli perustettu Suunnittelumaantieteen yhdistys, joka muutti nimensä vuonna 1993 muotoon Alue- ja ympäristötutkimuksen seura (Wingström 2020). Myös vuonna 1980 perustetulla Tulevaisuuden tutkimuksen seuralla on yhtymäkohtia yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen. Oman yhdistyksen perustaminen nimenomaan yhteiskuntatieteelliselle ympäristötutkimukselle sai vauhtia vasta kun alalle oli perustettu ensimmäinen professuuri, ympäristöpolitiikan professorin virka Tampereen yliopistoon.

Minulla oli kunnia toimia Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran yhtenä perustajajäsenenä ja ensimmäisenä sihteerinä vuosina 1994–1995. Käsittelen omien kokemusteni ja havaintojeni perusteella seuran perustamiseen läheisesti liittyviä asioita ajallisesti sitä ennen, samanaikaisesti ja myös sen jälkeen. Näin uskoisin, että Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran perustaminen saa ansaitsemansa kontekstin ja tulee paremmin ymmärrettäväksi. Kirjoitukseni on samalla henkilökohtainen muistelmateksti.

Oman yhdistyksen perustaminen nimenomaan yhteiskuntatieteelliselle ympäristötutkimukselle sai vauhtia vasta kun alalle oli perustettu ensimmäinen professuuri, ympäristöpolitiikan professorin virka Tampereen yliopistoon.

Käyn seuraavassa ensin hieman läpi siitä, miten päädyin akateemiseen maailmaan ja yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen pariin. Tämän jälkeen käsittelen ympäristöpolitiikan kehitystä oppiaineena Tampereen yliopistossa 1990-luvun alkupuoliskolla. Käyn läpi Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran perustamisen vaiheita tässä yhteydessä ja seuran toimintaa omalla

sihteerikaudellani. Käsittelen myös seuran toiminnan vakiintumista sihteerikauteni jälkeen. Lopuksi palaan ympäristöpolitiikkaan ja omaan toimintaan yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen parissa sihteerikauteni jälkeen.

Valitettavasti aikalaisdokumenteja kuten toimintakertomuksia, kokouspöytäkirjoja, tiedotuslehtiä tai omakohtaisia muistiinpanoja ei ole enää tallella, lukuun ottamatta Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran perustavan kokouksen pöytäkirjaa (YHYS 1994a) ja seuran perustamisilmoitusta (YHYS 1994b).¹

SÄHKÖINSINÖÖRISTÄ ALUETIETEILIJÄKSI

Kirjoitettuani ylioppilaaksi keväällä 1981 Joutsenon lukiosta aloitin harjoittelijana Joutsenon kunnan omistamassa energiayhtiössä, jonka toimialaan kuului sähkön, kaukolämmön ja maakaasun jakelu. Sähkölaitosala kiinnosti minua, ja suunnittelemiini insinööriopintoihin vaadittiin tuolloin vähintään vuoden kestävä ennakkoharjoittelu. Aloitin sähkövoimatekniikan opinnot Tampereen teknillisessä opistossa syksyllä 1982 ja valmistuin sähköinsinööriksi keväällä 1986. Valmistumiseni ajankohta oli käännteentekevä. 1980-luvun jälkipuoliskolla sähkölaitosten lukumäärä Suomessa kääntyi lasusuuntaan alan valmistautuessa avautuviin sähkömarkkinoihin. Tulevaisuudennäkymät alkoivat näyttää epävarmoilta, toisin kuin vielä vuosikymmenen alussa. Tshernobylin ydinonnettomuus juuri valmistumiseni aikoihin oli kuitenkin suurin syy siihen, että aloin miettiä opiskelujen jatkamista. Halusin perehtyä energia-asioihin pelkkää sähkövoimatekniikkaa laaja-alaisemmin.

Energia-alan korkeakouluopinnot eivät houkuttelleet, sillä en nähnyt niiden tarjoavan juuri sitä mitä kaipasin. Kouluaikoina olin jossain määrin viehättynyt maantieteestä, ja ehkä siksi päädyin hakemaan opiskelupaikkaa yliopistoista, joissa oli tarjolla maantieteen koulutusta. Aloitin syksyllä 1987 aluetieteen opinnot Tampereen yliopiston taloudellishallinnollisessa tiedekunnassa. Opinnäytteeni aihe alkoi hahmottua melko varhaisessa vaiheessa opintojani. Tähän vaikutti 1980-luvun jälkipuoliskolla Suomessa melko voimakkaan esiinmarssin tehnyt yhteiskuntatieteellinen energiatutkimus.

1 Kiitokset Ari Jokiselle, jonka arkistoista mainitut dokumentit löytyivät, samoin kiitos kaikille niille henkilöille, joiden kautta sain sähköiset kopiot käyttööni.

Erityisesti vuosikymmenen lopulla julkaistu alan tarvekartoitus (Nurmela ym. 1989) laajoine kirjallisuusluetteloineen, Suomen energiapolitiikan historiaa laajasti ja perusteellisesti käsitellyt Kari Karjalaisen (1989) massiivinen teos sekä Ilkka Ruotsaaren (1989) energiapolitiikan määräytymistä käsitellyt väitöskirja olivat ajankohtaisia innoittajia. Yhteiskuntatieteellisestä energiatutkimuksesta oli hyvin lyhyt matka ympäristötutkimukseen, sillä energian tuottamiseen ja käyttöön liittyy tunnetusti monenlaisia ympäristövaikutuksia.

Vuoden 1991 kesällä olin valtionhallinnon harjoittelijana Tampereen teknillisen korkeakoulun (TKK) säätötekniikan laitoksella. Esimieheni Jyrki Luukkasen ja TKK:n monipuolisen kirjaston myötävaikutuksella kiinnostukseni suuntautui entistä voimakkaammin tutkimukseen ja jatko-opintoihin. Samana vuonna valmistunut graduni käsiteli alueellista näkökulmaa yhteiskuntatieteellisessä energiatutkimuksessa, ja sain myös jatko-opintoihden. Graduni julkaistiin Tampereen teknillisen korkeakoulun julkaisusarjassa (ks. Vehmas 1991).²

YMPÄRISTÖPOLITIikka-OPPIAINEEN KEHITYS TAMPEREEN YLIOPISTOSSA

Tampereen yliopistossa ympäristöpolitiikan juuret olivat taloudellis-hallinnollisessa tiedekunnassa, johon oli jo vuonna 1965 perustettu sosiaali- ja talousekologian laitos³. Ympäristöpolitiikan approbatur-tasoinen opetus käynnistyi laitoksella joitakin vuosia myöhemmin, ja Briitta Koskiaho julkaisi aihepiiristä kaksi oppikirjaa 1970-luvun alkupuolella (ks. Koskiaho 1972; 1974). Vuonna 1974 sosiaali- ja talousekologian laitoksen nimi muutettiin aluetieteen laitokseksi. Ympäristöpolitiikan opettajaksi tuli tuolloin laitoksen tutkimushankkeissa jo useita vuosia assistenttina työskennellyt Sauli Rouhinen (Rouhinen 2010). Hänen siirryttyään myöhemmin ympäristöministeriöön ympäristöpolitiikan tuntiopetusta jatkoi 1980-luvulla Harri Nurmio.

1990-luvulle tultaessa ympäristöpolitiikka alkoi saada lisäpanostusta, kun Tampereen yliopiston aluetieteen laitokselle perustettiin uusi yliassistent-

Tampereen yliopistossa ympäristöpolitiikan juuret olivat taloudellis-hallinnollisessa tiedekunnassa, johon oli jo vuonna 1965 perustettu sosiaali- ja talousekologian laitos.

tuuri. Sen opetusalaksi määriteltiin ympäristöpolitiikka. Ensimmäiselle viisivuotiskaudelle 1991–1996 valittiin Helsingin yliopistossa valtiotieteiden tohtoriksi vastikään väitellyt Jussi Raumolin. Tampereen yliopisto oli myös esittänyt opetusministeriölle ympäristöpolitiikan professorin viran perustamista, ja tuon professuurin yliopisto sai jo seuraavana vuonna. Kyseinen oppituoli lienee ensimmäinen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen professuuri Suomessa.

Viran sijoituspaikkavaihtoehtona oli esillä myös yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, mutta virka sijoitettiin taloudellis-hallinnolliseen tiedekuntaan aluetieteen laitokselle. Siellä oli jo alan yliassistenttuuri ja pitkät ympäristöpolitiikan opetuksen perinteet sosiaali- ja talousekologian laitoksen ajoilta. Jussi Raumolin alkoi hoitaa professuuria syksyllä 1992, ja yliassistentin sijaiseksi valittiin Jyrki Luukkanen. Tämä kaksikko valmisteli ympäristöpolitiikan pääaineopintojen ensimmäisen opinto-ohjelman. Heidän näkemyksensä ympäristöpolitiikasta oppiaineena oli kokonaisvaltainen, joten siinä korostuivat monitieteisyys, yhteiskuntatieteet, toimintakeskeisyys ja kansainvälisyys (Raumolin 1994). Ensimmäiset ympäristöpolitiikan pääaineopiskelijat valittiin vuonna 1994. Mukana oli monia pääaineen vaihtajia, jotka olivat opiskelleet ympäristöpolitiikkaa jo aiemmin. Ympäristöpolitiikan suosio sivuaineena kasvoi räjähdysmäisesti 1990-luvun alkuvuosina.

Tutustuttuaan graduuni Jussi Raumolin suosui jatko-opintojeni ohjaajaksi pian sen jälkeen,

2 Vuonna 1991 alkanut yhteistyö Jyrki Luukkasen kanssa on jatkunut läpi koko tutkijanurani, kuten jäljempänä käy ilmi.

3 Sosiaali- ja talousekologia laitoksen ja oppiaineen nimenä oli aikaansa edellä, sillä se sisälsi kaikki pari vuosikymmentä myöhemmin yleistyneen kestävä kehityksen perusulottuvuudet (Rouhinen 2010). Laitos perustettiin, kun Yhteiskunnallinen korkeakoulu siirtyi Helsingistä Tampereelle ja sen nimi muuttui Tampereen yliopistoksi.

kun hän oli aloittanut laitoksella. Jatko-opintojeni sivuaineeksi valitsin kansantaloustieteen, sillä tuolloin ympäristöpolitiikassa oli vielä tarjolla pelkät approbatur-tason opinnot, jotka olin suorittanut jo Harri Nurmion aikana. Päädyin kuitenkin melko pian opettamaan ympäristöpolitiikkaa avoimeen yliopistoon ja pidin joitakin energia-asioita käsitteleviä luentoja tuntiopettajana myös ympäristöpolitiikan kursseilla.

Keväällä 1993 Jussi Raumolin järjesti ympäristöpolitiikan opiskelijoille kaksiviikkoisen Keski-Eurooppaan suuntautuneen opintomatkan, johon minäkin osallistuin. Vierailimme mm. Amsterdamin yliopistossa, Berliinin vapaassa yliopistossa ja Wupertal-instituutissa tutustumassa ympäristöpolitiikan opetukseen ja tutkimukseen. Lisäksi vierailimme mm. Eurostatissa Luxemburgissa sekä EU:n ympäristö- ja aluedirektoraateissa Brysselissä. Tuon matkan aikana ymmärsin, että eurooppalaisen ympäristöpolitiikan kehityksessä ajan tasalla pysymistä helpottaisi englantia laajempi kielitaito. Niinpä aloin virkistää jo hieman unholaan jäänyttä saksan kielen taitoani⁴.

Vuoden 1993 syksyllä sain valmiiksi laajan lissensiaattityöni (Vehmas 1993), joka käsitteli teidenvälistä energiatutkimusta. Euroopan opintomatkalta kertyneestä kirjallisuudesta oli hyötyä työni viimeistelyssä. Berliinin vapaan yliopiston Forschungsstelle für Umweltpolitik -yksikön varajohtaja Lutz Mez kävi myös vastavierailulla Tampereella, ja vuoden 1995 maaliskuussa osallistuin hänen Tanskassa järjestämälleen jatko-opintokurssille ”Sustainable Dimensions of Energy Policy”⁵.

Syksyllä 1994 Tampereen yliopiston taloudellis-hallinnollisen tiedekunnan tiedekuntaneuvosto teki virkaehdotuksensa ympäristöpolitiikan professoriksi. Ensimmäiselle sijalle asetettiin Yrjö Haila, toiselle sijalle Briitta Koskiaho, ja kolmannelle sijalle Jussi Raumolin. Tiedekuntaneuvoston nimeämät

asiantuntijat pitivät vain näitä kolmea hakijaa pätevinä ympäristöpolitiikan professoriksi. Virkaehdotus herätti paljon huomiota ja sen tiimoilta käytiin paljon käytäväkeskusteluja varsinkin aluetieteen laitoksella. Virkaehdotuksesta pyydettiin lausunto aluetieteen laitoksen laitosneuvostolta, jonka jäsen tuolloin olin. Laitosneuvoston puheenjohtaja professori Seppo Siirilä (1937–2023) ehdotti virkaehdotuksen hyväksymistä. Lojaalina väitöskirjatyöni ohjaajaa kohtaan ehdotin, että laitosneuvosto tukisi Jussi Raumolinia ja tehtyä ympäristöpolitiikan kehitystyötä. Niinpä asiasta äänestettiin. Puheenjohtajan ehdotus voitti, minun ehdotukseni sai vain yhden äänen⁶.

Koskiaho ja Raumolin jättivät tiedekunnalle valituksensa virkaehdotuksesta. Professuuria sen perustamisesta asti hoitanut Jussi Raumolin liitti valitukseensa laajan muistion ympäristöpolitiikasta tieteenalana. Siinä hän luonnehti virkaehdotuksessa ja Tampereen yliopistossa esillä olleita näkemyksiä ympäristöpolitiikasta ”kummallisiksi ja mielivaltaisiksi” verrattuna siihen, millaisena ala hänen mukaansa esiintyi kansainvälisessä kirjallisuudessa (Raumolin 1994). Kumpikin valitus hylättiin, ja ympäristöpolitiikan professoriksi nimitettiin taloudellis-hallinnollisen tiedekunnan virkaehdotuksen mukaisesti ensimmäiselle sijalle asetettu Yrjö Haila syksystä 1995 alkaen.

YHTEISKUNTATIEEELLISEN YMPÄRISTÖTUTKIMUKSEN SEURAN SOSIAALINEN TILAUS

1990-luvulle tultaessa yhteiskuntatieteilijöiden kiinnostus ympäristöasioihin oli merkittävästi lisääntynyt. Tätä osoitti hyvin esimerkiksi Massan ja Sairisen (1991) toimittaman yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen perusteoksen vastaanotto ja suosio (ks. Massa 2018). Ympäristösosiologian, ympäristötaloustieteen, ympäristöpolitiikan, ympäristökasvatuksen, ympäristöhistorian ja ympäristö-

4 Olin suorittanut keskikoulussa ja lukiossa keskipitkän eli viisivuotisen saksan. Sen vuoksi sähkövoimatekniikan insinööriopinnoissa minut oli sijoitettu pääosin autotekniikan opiskelijoista koostuneeseen saksan ryhmään.

5 Kurssille osallistui 20 jatko-opiskelijaa ja 15 luennoitsijaa Tanskasta, Norjasta, Suomesta, Alankomaista, Isosta-Britanniasta ja Saksasta. Jyrki Luukkanen oli yksi luennoitsijoista. Kurssi oli ensimmäinen askel myöhemmin samana vuonna REFORM Groupina tunnetun kansainvälisen tutkijaverkoston perustamiselle (Andersen ym. 1995).

6 Kokouksen jälkeen kuulin, että laitosneuvosto oli juuri äänestänyt ensimmäistä kertaa koko aluetieteen laitoksen historiassa. Mahdollista esteellisyyttäni pohdittiin kokouksen jälkeen, sillä äänestämistä ei haluttu kirjata laitosneuvoston kokouspöytäkirjaan.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran perustava kokous järjestettiin 12.2.1994 Tampereen ylioppilastalolla. Yo-talo sijaitsee Tampereen ydinkeskustassa osoitteessa Kauppakatu 10.
Kuva: Jarmo Vehmas

filosofian piirissä kaivattiin lisää resursseja ja aseman vakiinnuttamista, joten uudelle tieteelliselle seuralle oli 1990-luvun alussa vahva sosiaalinen tilaus.

Sosiaalista tilausta oli myös Tampereen yliopiston aluetieteen laitoksella. Jussi Raumolinin ja Jyrki Luukkasen kehitystyö ympäristöpolitiikka-oppiaineissa ja Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran perustaminen liittyivät hyvin läheisesti toisiinsa Tampereen yliopistossa. Vuorovaikutus oli kaksisuuntaista: ympäristöpolitiikan professuuri tarjosi institutionaalisen lähtökohdan seuran perustamiselle, ja toisaalta seuran perustamisen ajateltiin osaltaan tukevan myös tampereläisen ympäristöpolitiikan kehitystyötä.

Seuran perustamisen käytännön valmisteluihin osallistui aktiivisesti kolme Tampereen yliopistossa ympäristöpolitiikan kehitystyötä läheltä seurannutta tutkijaa – Juhani Tirkkonen, Jukka Tuomela sekä allekirjoittanut. Juhani Tirkkonen ja minä olimme aluetieteen jatko-opiskelijoita, Jukka Tuomela puolestaan julkisoikeuden laitoksen assistentti, joka opetti ympäristöoikeutta, ympäristöpolitiikan opintojen keskeistä sivuainetta.

Koska yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus oli jo ollut muutamia vuosia esillä aikalaiskeskusteluissa, niin uuden tieteellisen seuran nimi oli itsestäänselvyys. Keskeisimpiä ja eniten aikaa vieviä

toimia valmisteluvaiheessa olivat seuran toimintasuunnitelman ja sääntöjen luonnostelu. Sääntöluonnoksessa hyödynnettiin saatavilla olleita muiden tieteellisten seurojen sääntöjä. Niiden vaikutus näkyi selvästi useimpien pykälien sanamuodoissa, joiden muotoilussa Jukka Tuomelan rooli oli keskeinen.

PERUSTAVA KOKOUS LEGENDAARISELLA TAMPEREEN YO-TALOLLA

Kutsu Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran perustavaan kokoukseen lähetettiin hiljattain perustetulle yt-ymp-sähköpostilistalle vuoden 1994 tammikuussa. Kuten aina usia yhdistyksiä perustettaessa, ilmassa oli jännitystä paljonko väkeä tulisi paikalle perustavaan kokoukseen, ja olisivatko kaikki kohderyhmää eli yhteiskuntatieteiden parissa toimivia ympäristöasioista kiinnostuneita henkilöitä. Perustava kokous pidettiin lauantaina 12.2.1994 Tampereen Ylioppilastalon eli tuttavallisemmin Yo-talon kokoushuoneessa. Kokouksessa kerätty nimilista ei ole enää tallessa, mutta kokouspöytäkirjan (YHYS 2014a) mukaan erilaisiin tehtäviin valittiin 20 eri henkilöä. Osanottajia oli paikalla ainakin tuon verran, ehkä enemmänkin.

Esityslistan keskeisiä asioita olivat toimintasuunnitelman ja sääntöjen hyväksyminen sekä puheenjohtajan ja johtokunnan jäsenten valinta. Esi-

tyslistaa käytiin läpi Juhani Tirkkosen toimiessa kokouksen puheenjohtajana. Yleiskeskustelussa todettiin yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran tarpeellisuus. Toimintasuunnitelmaluonnoksen perustoimintalohkoihin ehdotettiin täsmennyksiä ja sisältöihin joitakin täydennyksiä kuten varainhankinta, yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen bibliografian laatiminen sekä sähköpostilistan kehittäminen. Pikantti toive oli suunnitelmaluonnoksessa olleen toimintalohkon ”painostusryhmätoiminta” nimen muuttaminen. Tällä viitattiin alun perin yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen resurssien parantamiseen tähtäävään toimintaan liittyen esimerkiksi tutkimusrahoitukseen ja oppituolien perustamiseen tulevaisuudessa ja se sisällytettiin seuran säännöissä mainittuun yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen edunvalvontaan. Myös sääntöihin ehdotettiin joitakin muutoksia ja lisäyksiä. Konkreettisia päätöksiä näihin ehdotuksiin liittyen ei kokouksessa kuitenkaan tehty. (YHYS 1994a.)

Jo ennen Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran perustamista Helsingin yliopistossa oli perustettu yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen edelleen toimiva sähköpostilista (yt-ymp@helsinki.fi) Ilmo Massan vuonna 1993 tekemän aloitteen jälkeen.

Toimintasuunnitelman ja sääntöjen käsittelyn jälkeen kokouksessa pidettiin tauko. Sen aikana Juhani Tirkkonen, Jukka Tuomela ja minä allekirjoitimme Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran perustamiskirjan, joka tarvittiin sääntöjen ohella seuran perustamisilmoituksen liitteeksi. Tämän jälkeen kokousta jatkettiin henkilövalinnoilla. Seuran puheenjohtajaksi valittiin yksimielisesti Jussi Raumolin, ja varapuheenjohtajaksi äänestettiin Timo Järvikoski. Johtokuntaan valittiin kuusi jäsentä ja heille henkilökohtaiset varajäsenet (suluissa): Keijo Koskinen (Martti Ristolainen), Ilmo Massa (Jari Paldanius), Terttu Pakarinen (Tuula Ikonen), Jukka Tuomela (Jyrki Luukkanen),

Tytti Viinikainen (Lasse Peltonen) ja Leena Vilka (Heidi Hiltunen). Tämän jälkeen johtokunta valitsi seuran toimihenkilöt — sihteeriksi allekirjoittaneen ja taloudenhoitajaksi Juhani Tirkkosen.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran perustamisilmoitus (YHYS 1994b) lähetettiin 28.2.1994 päivättyinä Patentti- ja rekisterihallitukselle. Seuran perustaminen ei odotetusti ylittänyt uutiskynnystä, mutta Taloustieteellisen yhdistyksen julkaisema Kansantaloudellinen aikakauskirja (1994) noteerasi seuran perustamisen vuoden 1994 toisessa numerossaan. Oikeusministeriö hyväksyi Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seura ry:n merkittäväksi yhdistysrekisteriin 3.6.1995.

HELSINGIN YLIOPISTON SÄHKÖPOSTILISTA YT-YMP TIEDOTUSKANAVAKSI

Jo ennen Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran perustamista Helsingin yliopistossa oli perustettu yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen edelleen toimiva sähköpostilista (yt-ymp@helsinki.fi) Ilmo Massan vuonna 1993 tekemän aloitteen jälkeen (Massa 2018). Aluksi listaa ylläpiti Marko Hamilo, ja hänen jälkeensä seuran perustamisesta alkaen allekirjoittanut aina vuoteen 2012 saakka. Majordomo-sähköpostilistan ylläpito Helsingin yliopiston ulkopuolelta oli alkuvuosina hieman hankalaa, mutta Helsingin yliopiston atk-keskuksessa työskennelleen Timo Harmon ystävällisten neuvojen avulla ja listan jäseniä ohjeistamalla ongelmista kuitenkin aina selvittiin. Sähköpostilistojen verkkosivupohjaisten ylläpityökalujen kehityksen myötä homma helpottui huomattavasti myöhemmin.

Yt-ymp mainitaan myös Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran säännöissä (YHYS 2023b) ensisijaisena kanavana yhdistyksen varsinaisten kokousten koolle kutsumiseksi. Listan viestit ovat valtaosin olleet tiedottamista kokouskutsujen lisäksi erilaisista ajankohtaisista asioista kuten väitöstilaisuuksista, avoimista tutkijapaikoista, uusista julkaisuista ja tulevista konferensseista. Keskusteluja on listalla käyty harvakseltaan muutamien aktiivisten listalaisten aloitteesta, aloittaen tyypillisesti kysymyksellä muille listalaisille jostain mieltä askarruttavasta ajankohtaisesta aiheesta. Kokonaisuutena lista ei ole koskaan ollut erityisen vilkas, mutta lienee täyttänyt varsin hyvin tehtävänsä yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ja alan

tieteellisen seuran tiedotuskanavana. Luopuessani yt-ympin ylläpitämisestä vuonna 2012 sen tilaajalistassa oli noin 400 sähköpostiosoitetta.

YHTEISKUNTATIEEELLISEN YMPÄRISTÖTUTKIMUKSEN SEURAN ALKUAIKOJEN TOIMINNASTA

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran toiminnan käynnistäminen otti oman aikansa, sillä puheenjohtaja ja toimihenkilöt tekivät siihen liittyvää työtä oman toimensa ohella. Sääntömääräisten kokousten lisäksi seura järjesti tieteidenvälistä ympäristötutkimusta käsittelevän seminaarin Tampereella syksyllä 1994, kun ympäristöpolitiikan ensimmäinen pääainevuosi oli alkanut. Seura alkoi heti perustamisvuotenaan julkaista YHYS-tiedotuslehteä⁷. Sen tekeminen oli keskeisimpiä sihteerin tehtäviä kattaen sisällön suunnittelun, tekstien hankkimisen, oikoluvun, taiton, tulostuksen, kopiointin, nitomisen, osoitelappujen ja postimerkkien liimaamisen sekä postittamisen. Tiedotuslehti lähetettiin kaikille seuran jäsenille, joita tuolloin oli joitakin kymmeniä. Tyypillistä tiedotuslehden sisältöä olivat eri yliopistoissa käynnissä oleva tutkimus, valmistuneet oppinnäytteet ja opetus henkilöesittelyineen. Näiden suhteen painoutuivat aluksi ne yliopistot, joita johtokunnan jäsenet edustivat. Aivan ensimmäisiin tiedotuslehden numeroihin kirjoitin myös Tampereen yliopiston ympäristöpolitiikan professorin virantäyttöprosessista.

YHTEISKUNTATIEEELLISEN YMPÄRISTÖTUTKIMUKSEN SEURAN TOIMINNAN VAKIINTUMINEN

Sihteerikauteni 1994–1995 jälkeen olin vielä joiakin vuosina mukana Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seurassa johtokunnan jäsenenä tai varajäsenenä. Käytännössä roolini oli merkittävämpi yt-ymp-sähköpostilistan ylläpitäjänä. Jussi Raumolinin jälkeen puheenjohtajaksi valittiin Matti Kamppinen ja varapuheenjohtajaksi Markku Wilenius. Heidän puheenjohtajakaudellaan mm. laadittiin yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ensimmäinen bibliografia vuosien 1990–1996 julkaisuista (ks. Viinikainen 1997).

Vuonna 1998 alkoi Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran toistaiseksi pitkäaikaisin puheenjohtajakausi, jonka aikana seuran

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran logon kehitys. Alkuperäistä logoa käytettiin seuran tiedotuslehden kannessa vuosina 1994–2012. Sen myötä Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran nimen lyhenne YHYS vakiintui käyttöön. Logoa on sittemmin uudistettu pariinkin otteeseen. Pelkistetyn logo otettiin käyttöön vuodesta 2013 alkaen YHYS-tiedotuslehdessä. Uusin, Kaisa Hyvärisen suunnittelema logo on käytössä seuran nykyisellä verkkosivustolla (ks. YHYS 2023a).

toiminta kehittyi paljon. Yrjö Hailan aikana seura sai muun muassa verkkosivut (ks. YHYS 2023a) ja keskeisimmät vakiintuneet toimintamuotonsa. Tärkeimpiä niistä ovat vuosittainen tieteellinen konferenssi, jota alettiin kutsua syyskollokvioksi, sekä sidosryhmien, aluksi lähinnä ympäristöhallinnon, kanssa niin ikään vuosittain järjestetty ”keivätneuvokki”, nykyisen politiikkadialogin edeltäjä (ks. Laura Höijerin ym. kirjoitus tässä teoksessa). Yrjö Hailan 12-vuotinen puheenjohtajakausi päättyi vuonna 2010. Hänen jälkeensä Janne Hukkisen, Pekka Jokisen, Minna Kaljosen ja Jarkko Leväsen puheenjohtajakaudet ovat olleet kolmevuotisia. Vuodesta 2023 alkaen puheenjohtajana on toiminut Pasi Heikkurinen. Seuran nykyistä toimintaa esitellään kattavammin seuran verkkosivuilla (YHYS 2023a) sekä Minna Santaajan perustamalla Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran Wikipediasivulla (Wikipedia 2024).

7 Alkuvuosien tiedotuslehtiä ei valitettavasti ole ollut käytettävissä tätä kirjoitettaessa. YHYS-verkkosivuilta löytyy pdf-versioita tiedotuslehden numeroista, tällä hetkellä vuosilta 2005–2013 (ks. YHYS 2024).

Jättäjän tai keskusjärjestön nimi ja puhelin virka-aikana sekä keskusjärjestön leima

Jarmo Vehmas
puh.t. (931) 215 6184

**PERUSILMOITUS
YHDISTYSREKISTERIIN**

Sivu 1

Lomakkeen täyttöohjeet sivulla 3

Rekisterinumero (viranomaisen täyttää)

163655

Yhdistyksen kappale

A ASIAN KÄSITTELY JA PÄÄTÖS (viranomaisen täyttää)

Paikallis- viran- omaisen merkinnät	Saapumispäivä 17.3.1994	Diainumero 92/94	Muut merkinnät ja paikallisviranomaisen leima TAMPEREEN KIHlakunnan REKISTERITOIMISTO
Oikeus- ministeriön merkinnät	Saapumispäivä 23-03-1994	Päätös toimitettu ☐ Hakijan edustajalle	☐ Keskus- järjestölle
	Toimituspäivä	Paikallisviranomaisen, jolle päätöskappale on toimitettu	
	Muita merkintöjä		

Päätös	Oikeusministeriö on hyväksynyt tämän yhdistyksen merkittäväksi yhdistysrekisteriin.		
	Helsingissä, oikeusministeriossa	Päätöspäivä	13-06-1995
	patentti- ja rekisterihallitus Toimistopäällikkö Apulaistoimistopäällikkö Päivi Kauranen PÄIVI KAURANEN		

B ILMOITUKSEN SISÄLTÖ

Oikeusministeriölle ilmoitetaan yhdistysrekisteriin merkittäväksi seuraava yhdistys:

1 Yhdistyksen nimi (ohje 1)

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seura ry.
ruotsiksi ~~kyännettyinä~~ Sällskapet för samhällsvetenskaplig
miljöforskning i Finland rf.

2 Yhdistyksen kotikunta (ohje 2)

Tampere

Elleivät lomakkeessa varatut tilat niitä ilmoitettaville tiedoille, niitä voidaan jatkaa erilliselle A4-kokoiselle sivulle.

YHTEISKUNTATIETEELLISEN YMPÄRISTÖTUTKIMUKSEN SEURA RY:N
PERUSTAVAN KOKOUKSEN PÖYTÄKIRJA

Aika: Lauantai, 12. helmikuuta 1994, klo 13.00

Paikka: Tampereen yliopiston ylioppilaskunnan kokoushuone,
Kauppakatu 10, 33200 Tampere

- 1 § Avauspuheenvuoron piti kokouksen koollekutsuja, Tampereen yliopiston ympäristöpolitiikan va. prof. Jussi Raumolin (kokouskutsu liitteessä 1).
- 2 § Kokouksen puheenjohtajaksi valittiin Juhani Tirkkonen.
Kokouksen sihteeriksi valittiin Jarmo Vehmas.
- 3 § Pöytäkirjantarkastajiksi ja ääntenlaskijoiksi valittiin Jyrki Luukkanen ja Tuula Ikonen.
- 4 § Todettiin kokouksen osanottajat. Kokouksessa kerättiin nimilista (liite 2) ja pidettiin lyhyt osanottajien esittelykierrros.
- 5 § Kokouspaikalla jaettu yhdistyksen perustavan kokouksen esityslista (liite 3) hyväksyttiin muutoksitta.
- 6 § Yleiskeskustelun tuloksena todettiin yhdistyksen tarpeellisuus.
- 7 § Hyväksyttiin kokouspaikalla jaettu alustava yhdistyksen yleinen toimintasuunnitelma (liite 4). Toimintasuunnitelmasta esitettiin lisäksi seuraavia tässä kokouksessa esille tulleita ajatuksia:
- perustoimintalohkojen sisältöjen täsmentäminen
 - perustoimintalohkon "painostusryhmätoiminta" nimen muuttaminen
 - perustoimintalohkojen "yhteydenpito" ja "julkaisutoiminta" sisällön täydentäminen vuosipäivien yhteydessä julkaistavan vuosikirjan, yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen bibliografian laatimisen ja ylläpidon sekä sähköpostijärjestelmän kehittämisen osalta
 - yhdistyksen varainhankinnan sisällyttäminen toimintasuunnitelmaan.

**YMPÄRISTÖPOLITIikka TAMPEREEN YLIOPISTOSSA
PROFESSORINIMITYKSEN JÄLKEEN**

Ympäristöpolitiikan professorin virantäyttöprosessiin ja koko Tampereen yliopistoon raskaasti pettynyt Jussi Raumolin palasi yliassistentuuriinsa sen viimeiseksi vuodeksi. Kun virkaan nimitetty Yrjö Haila saapui aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitokselle syksyllä 1995, Raumolin kieltäytyi keskustelemasta hänen kanssaan. Ympäristöpolitiikan professorin nimittämisen jälkeen oppiaine alkoi vähitellen muuttua siitä, millaiseksi se oli vuosien 1992–1995 aikana muotoutunut. Tätä muutosta hidasti yliopiston huonontunut taloudellinen tilanne, jonka vuoksi yliassistentuuri voitiin täyttää vain vuodeksi kerrallaan neljän vuoden ajan. Vuosina 1996–1998 ympäristöpolitiikan yliassistenttina oli Jyrki Luukkanen. Lukuvuoden 1998–1999 ajan hän hoiti ympäristöpolitiikan professuuria viransijaisena, ja yliassistenttina oli Harri Nurmio. Syksystä 1999 alkaen ympäristöpolitiikan opetuksen resurssit vakiintuivat, kun Pekka Jokinen valittiin yliassistentiksi viisivuotiskaudelle.⁸

1990-luvun jälkipuoliskon ympäristöpolitiikasta Tampereen yliopistossa mieleeni ovat jääneet erityisesti ajankohtaiseksi nousseet YK:n ilmastopimusneuvottelut ja niihin läheisesti liittyneet Jyrki Luukkasen järjestämät ilmastopolitiikan kurssit. Niiden taustalla oli ympäristöministeriön asettama ensimmäinen ilmastotoimikunta (1996–1997), johon Suomen Luonnonsuojeluliitto — ainoa ”salonkikelpoinen” ympäristöjärjestö tuohon aikaan — pyysi Jyrkiä ja minua edustajikseen. Suostuimme tähän, sillä ilmastotoimikunnan tehtävänanto oli ympäristöpoliittisesti äärimmäisen mielenkiintoinen: valmistella Suomen kasvihuonekaasupäästöille asetettava kansallinen tavoite sekä siihen liittyvät Suomen kannanotot EU:n taakanjakoneuvotteluissa. Osallistuimme myös YK:n ilmastomuutoksen puiteohjelman kolmanteen osapuolikokoukseen (UNFCCC COP3) Kiotossa 1997. Jyrki oli mukana Suomen

1990-luvun jälkipuoliskon ympäristöpolitiikasta Tampereen yliopistossa mieleeni ovat jääneet erityisesti ajankohtaiseksi nousseet YK:n ilmastopimusneuvottelut ja niihin läheisesti liittyneet Jyrki Luukkasen järjestämät ilmastopolitiikan kurssit.

valtuuskunnassa ja minä Climate Action Networkin (CAN) tarkkailijana.

Seuraavana vuonna ympäristöministeriö asetti toisen ilmastotoimikunnan (1998–2000), jossa jatkoimme Suomen Luonnonsuojeluliiton edustajina. Osallistuimme UNFCCC COP4 -kokoukseen Buenos Airesissa marraskuussa 1998 Suomen valtuuskunnan jäsenenä. Opintonsa Tampereen yliopistossa aloittanut Oras Tynkkynen oli myös mukana kokouksessa, ja hän ehdotti ympäristöpolitiikkaan kansainvälisen ilmastopolitiikan kurssia. Ideana oli, että opiskelijat perehtyisivät kansainväliseen ilmastopolitiikkaan osallistumalla YK:n ilmastokokoukseen. Ympäristöpolitiikan vs. professori Jyrki Luukkanen piti ajatuksesta, ja lokakuussa 1999 joukko Tampereen yliopiston ympäristöpolitiikan opiskelijoita matkusti rahtilaivalla Helsingistä Travemünden ja sieltä junalla Bonniin UNFCCC COP5 -kokoukseen⁹. Samanlainen kurssi järjestettiin vielä vuonna 2000, jolloin UNFCCC COP6 -kokous oli Haagissa Hollannissa.

**HALLINTOTIETEIDEN TOHTORIKSI YMPÄRISTÖ-
POLITIIKASTA PÄÄAINEENA ALUETIEDE**

Loppuvuodesta 1995 siirryin Turun kauppaorkeakoulun Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen

⁸ Tampereen yliopiston ympäristöpolitiikasta professorin virantäytön jälkeen ks. Haila (1997; 2001; 2016a, julkaistu uudelleen tässä teoksessa).

⁹ Opiskelijat osallistuivat Bonnin ja Haagin ilmastokokouksiin YK:n akkreditoiman Tampereen yliopiston nimeäminä tarkkailijoina. He seurasivat neuvottelujen etenemistä ja osallistuivat kokouksen yhteydessä järjestettyihin oheistapahtumiin. Neuvottelujen seuraamista ja kokonaiskuvan muodostamista helpottivat päivittäin julkaistut uutiskirjeet. International Institute for Sustainable Developmentin (IISD) Earth Negotiations Bulletin keskittyi päivän tapahtumien kattavaan raportointiin. Ympäristöjärjestöjen Climate Action Networkin (CAN) ECO Newsletter keskittyi osanottajamaiden kannanottoihin ja nimesi mm. ”päivän fossiiliin”.

Osallistuin YK:n ilmastomuutoksen puitesopimuksen osapuolikokouksiin Kiotossa 1997, Buenos Airesissa 1998 ja Bonnissa 1999. Tampereen yliopiston ympäristöpolitiikan opiskelijat osallistuivat kansainvälisen ilmastopolitiikan kurssilla ilmastokokoukseen ensimmäisen kerran vuonna 1999 Bonnissa. Kuva: Jarmo Vehmas

palvelukseen. Keskuksen johtaja Pentti Malaska (1934–2012) oli keskustellut Ympäristöministeriön ympäristöpolitiikan osaston ylijohtaja Markku Nurmen (1945–2010) kanssa selvityksen tekemisestä koskien energia- ja hiilidioksidiverotusta Pohjoismaissa. Taustalla oli energia- ja hiilidioksidiverotuksen muutosta valmistelemaan perustettu valtiovarainministeriön työryhmä, jossa ei ollut ympäristöministeriön edustajaa. Laatimassamme selvityksessä (Malaska ym. 1996) esitetyt vertailulaskelmat herättivät tuolloin paljon huomiota poliittisen ajankohtaisuutensa vuoksi. Saimme oikoa niistä esitettyjä tulkintoja ja kannanottoja, joita valtakunnalliset mediat julkaisivat ottamatta meihin lainkaan yhteyttä. Selvityksestä tehtiin myös englanninkielinen versio (Malaska ym. 1997), ja sen pohjalta laadin ensimmäisen kansainvälisen vertaisarvioidun artikkelini (Vehmas ym. 1999).

Tämän jälkeen olin mukana kahdessa muusakin ympäristöministeriön rahoittamassa hankkeessa, jotka käsittelivät uusiutuvien energialähteiden käytön edistämistä sekä ilmastopolitiikkaa ja sähkönkulutuksen skenaarioita. Fyysisesti työskentelin edelleen Tampereella edellä mainittujen kolmen hankkeen aikana, sillä Turun kaupparokoukseen vuokrasi Tampereen yliopistolta työtilat niiden ajaksi.

Vuonna 1997 sain yhteiskunnallisen ympäristöalan valtakunnallisen yhteysverkoston¹⁰ jatkokoulutuspaikan väitöskirjaani varten. Palasin näin Tampereen yliopiston aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitoksen henkilökuntaan. Päätin kuitenkin vaihtaa väitöskirjani aihetta, sillä alkuperäinen ajatus lisensiaattityöni jalostamisesta väitöskirjaksi ei ollut edennyt. Edellä mainittu ympäristöministeriön tilaama Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen energia- ja hiilidioksidiveroselvitys ja erityisesti sen herättämä julkinen keskustelu ja käsittely mediassa päättyi suomenkielisen monografiani aiheeksi. Empiirisen aineiston olin pääosin kerännyt valmiiksi jo selvityksen tekemisen aikana. Tein suurimman osan kirjoitustyöstä vuosina 2000–2001.

Työni toinen esitarkastaja Kalle Määttä kiinnitti kommentissaan huomiota pääaineeseeni kysymällä mitä aluetiede oikein on. Tähän oli aihetta, sillä käsikirjoituksessa määrittelin työni ympäristöpolitiikan alaan kuuluvaksi. Pääaineen vaihtamisesta ei tarvinnut kuitenkaan keskustella, sillä se ei ollut laitoksen professorikunnan mielestä tarpeen. Maantieteestä lainattu aluetieteen tehtävä ”tutkia ihmisen toimintaa maan pinnalla” – kuten ohjaajakseni Raumolinin jälkeen tullut aluetieteen professori Lauri Hautamäki sen asiasta keskustellessamme muotoili – sisältyi vastaukseeni

¹⁰ Yhteiskunnallisen ympäristöalan yhteysverkosto oli valtakunnallisen YHTYMÄ-tutkijakoulun (2001–2015) edeltäjä (ks. Haila 2016b, julkaistu uudelleen tässä teoksessa)

Kalle Määttä kysymykseen, eikä pääaineestani sen koommin puhuttu¹¹. Viimeistelin Hajerin (1995) diskurssiteoriaa operationalisoivan ja sitä 1990-luvun puolivälin energia- ja hiilidioksidiveromuutokseen Suomessa soveltavan väitöskirjani (Vehmas 2002) toimiessani Jyväskylän yliopistossa yhteiskuntapolitiikan yliassistenttina lukuvuoden 2001–2002. Väittelin hallintotieteiden tohtoriksi Tampereen yliopistossa huhtikuussa 2002.

YMPÄRISTÖPOLITIIKAN PERINTÖ TULEVAISUUDEN TUTKIMUSKESKUKSESSA

Siirryin syksyllä 2002 jälleen Tulevaisuuden tutkimuskeskukseen, jossa osallistuin aluksi keskuksen ensimmäisiin EU-puiteohjelmahankkeisiin¹². Tulevaisuuden tutkimuskeskus oli hiljattain perustanut aluetoimiston Helsinkiin, ja vuonna 2003 myös Tampereelle saatiin aloitteestamme sellainen¹³. Tämän ansiosta olen voinut työskennellä Tampereella koko tutkijanurani lukuun ottamatta yhtä lukuvuotta Jyväskylän yliopistossa. Tampereen toimiston perustamisen jälkeen vuonna 2003 Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen johtajaksi palasi Markku Wilenius¹⁴, joka väitöskirjassaan (Wilenius 1997) oli yhdistellyt yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta ja tulevaisuudentutkimusta. Hänen jälkeensä johtajana on toiminut Juha Kaskinen, jonka väitöskirja (Kaskinen 1998) on myös yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen alalta. Tulevaisuuden tutkimuskeskus on siten ollut luon-

teva paikka jatkaa Tampereen yliopiston aluetieteen laitoksella 1990-luvun alussa alkanutta työtä yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen parissa.

Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen Tampereen toimistossa on ollut paljon yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kannalta keskeisiä hankkeita. Monet niistä ovat liittyneet ilmasto- ja energiapolitiikkaan, ja Jyrki Luukkasen johtamat kapasiteetinkasvattamis- ja tutkimushankkeet Kaakkois-Aasiassa ja Karibialla toivat niihin mukaan myös kehitystutkimuksellisia elementtejä. Hankkeisiin rekrytoitiin aluksi mm. Tampereen teknillisen korkeakoulun ja Tampereen yliopiston opiskelijoita, myös ympäristöpolitiikan opiskelijoita. Tyypillisesti ensin harjoittelijoiksi, ja harjoittelujakson jälkeen osa jatkoi tutkijoina¹⁵. Useiden hankkeiden ja pitkäaikaisen toiminnan seurauksena Tulevaisuuden tutkimuskeskuksella on laaja yhteistyöverkosto kehitysmaahankkeiden kohdemaissa.

Kestävän kehityksen eri ulottuvuudet samanaikaisesti huomioon ottavien indikaattoripohjaisen arviointimenetelmien kehittäminen on ollut toinen tärkeä tutkimuksen osa-alue. Se on keskeinen erityisesti tulevaisuudentutkimuksen, mutta myös yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen metodologisesta näkökulmasta. Metodologista kehitystyötä on tehty erityisesti EU-puiteohjelmista rahoitetuissa hankkeissa¹⁶. Näitä menetelmiä on edelleen kehitetty ja hyödynnetty myös edellä mainituissa kehitysmaahankkeissa. Niiden tiimoilta on

- 11 Ympäristöpoliittisia aiheita käsittelevät Tampereen yliopistossa aluetieteen väitöskirjoissaan myös Juhani Tirkkonen (2000) ja Jari Kaivo-oja (2004).
- 12 TERRA 2000 ja ECOSTAT (Environment Consolidated Statistical Tools) olivat EU:n tutkimuksen viidennen puiteohjelman (FP5) hankkeita, joissa Turun kauppakorkeakoulu oli partnerina professori Pentti Malaskan johdolla. Molemmat hankkeet toteutettiin vuosina 2001–2003.
- 13 Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen johtajana toimi vuosina 2001–2003 Auli Keskinen. Hänellä oli Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksella käynnissä oleva tutkimushanke, jonka tutkijat tulivat täydentämään vasta perustettun Tampereen toimiston niukkalukuista henkilökuntaa.
- 14 Markku Wilenius toimi keskuksen johtajana kahteen otteeseen, vuosina 1999–2001 ja 2003–2007. Vuodesta 2014 alkaen hän on ollut tulevaisuudentutkimuksen professori.
- 15 Tampereen toimistossa työskennelleitä tutkijoita on sittemmin väitellyt tohtoriksi kehitysmaahankkeiden aihepiiristä. Antto Vihma (2012) väitteli Helsingin yliopistossa, Sari Jusi (2013) Tampereen yliopistossa ja Mira Käkönen (2020) Helsingin yliopistossa. Lisätietoa hankkeista on saatavilla Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen SDF-verkkosivustolta (Sustainable Development Futures 2024).
- 16 Metodologinen kehitystyö alkoi TERRA 2000- ja ECOSTAT-hankkeissa. Sitä jatkettiin Turun kauppakorkeakoulun ja Turun yliopiston koordinoimissa EU-puiteohjelmahankkeissa DECOIN (Development and comparison of sustainability indicators, 2006–2009), SMILE (Synergies in multi-scale inter-linkages of eco-social systems, 2008–2011) ja EUFORIE (European futures for energy efficiency, 2015–2018). ECOSTAT-, DECOIN- ja SMILE-hankkeissa mukana oli Tilastokeskus, jonka osuudesta vastasi Jukka Hoffrén, joka oli kesällä 1991 harjoittelijana Tampereen teknillisen korkeakoulun säätötekniikan laitoksella samaan aikaan kanssani. Hänen väitöskirjansa (Höfrén 2001) oli ensimmäinen Tampereen yliopistoon tehty ympäristöpolitiikan väitöskirja.

myös syntynyt joukko kansainvälisiä julkaisuja.¹⁷

2000-luvun aikana olin ollut esitarkastajana parissa Helsingin yliopistoon tehdyssä väitöskirjassa, ja lisäksi tarkastin sinne muutamia energia-aiheisia graduja. Olin tutustunut Pekka Kauppiin Suomen Akatemian rahoittamassa Kestävä tuotanto ja tuotteet -tutkimusohjelman konsortiohankkeessa ”Indikaattoriviitekehys ekotehokkuudelle” (2007–2010). Hän ehdotti, että voisin hakea dosentuuria Helsingin yliopistosta. Tartuin ehdotukseen, ja sain nimityksen Helsingin yliopiston ympäristöpolitiikan dosentiksi vuonna 2009.

Turun Kauppakorkeakoulu ja Turun yliopisto yhdistyivät vuonna 2010. Kauppakorkeakoulusta tuli yliopiston tiedekunta, ja Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen asema erillislaitoksena päättyi. Siitä tuli aluksi kauppakorkeakoulun alainen ”ainelaitoksen kaltainen yksikkö”, sillä tulevaisuudentutkimuksesta tuli pääaine vasta vuonna 2013. Nykyisin Turun kauppakorkeakoulun jatkokoulutusohjelmassa voi suorittaa myös jatkotutkintoja pääaineena tulevaisuudentutkimus. Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen Tampereen toimistossa pidempään työskennelleitä on väitellyt tohtoriksi myös Turun yliopistossa, ja heidän väitöskirjansa liittyvät läheisesti sekä yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen että tulevaisuudentutkimukseen.¹⁸

Vuodesta 2010 alkaen olen toiminut Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen Tampereen toimiston aluepäällikkönä. Tutkijanurani on muotoutunut uusien tai vakiintuneiden tieteenalojen välimaastossa olevien oppiaineiden parissa, joihin luen tulevaisuudentutkimuksen ja ympäristöpolitiikan

Tampereen yliopiston ympäristöpolitiikan 1990-luvun alkupuoliskon kehittämistyön perintö on käytännössä siirtynyt siinä mukana olleiden henkilöiden myötä Tulevaisuuden tutkimuskeskukseen.

lisäksi myös aluetieteen¹⁹. Tampereen yliopiston ympäristöpolitiikan 1990-luvun alkupuoliskon kehittämistyön perintö on käytännössä siirtynyt siinä mukana olleiden henkilöiden myötä Tulevaisuuden tutkimuskeskukseen. Erityisesti Tampereen toimistossa on toteutettu ulkoisella rahoituksella ympäristöpolitiikkaan läheisesti liittyviä hankkeita. Hankeyhteistyötä on ollut myös Tampereen yliopiston, erityisesti tekniikan ja luonnontieteiden tiedekunnan sekä sitä edeltäneen Tampereen teknilliseen korkeakoulun kanssa.

Tamperelaisen ympäristöpolitiikan 1990-luvun alkupuolen perintö näkyy myös kansainvälisissä verkostoissamme. Vuoden 1993 Euroopan opintomatkalta ja energiapolitiikan jatko-opintokurssilta tuttu Lutz Mez perusti vuonna 1995 energiamarkkinoiden vapautumiseen ja energiasektorin yksityistämiseen aluksi keskittyneen tutkijaverkoston, REFORM Groupin²⁰. Se järjestää vuosittaisen seminaarin Leopoldskronin linnassa Salzburgissa, johon osallistuin ensimmäistä kertaa syksyllä 1999

17 Näistä menetelmistä ja niihin liittyvistä julkaisuista ks. lähemmin Vehmas & Luukkanen (2022). Tämän lisäksi metodologisesti merkittävä on Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen Tampereen toimistossa useita vuosia työskennelleen Juha Panula-Onton (2019) ristivaikutusanalyysiä ennakoivaa työkaluna käsittelevä väitöskirja.

18 Markus Vinnari (2010) valmistui tohtoriksi taloussosiologiasta ja Francesca Allievi (2017) maantieteestä. Kumpikin käsitteli väitöskirjassaan lihankulutusta tulevaisuudentutkimuksen ja kestävyuden näkökulmista. Marileena Mäkelä (2020) valmistui Turun kauppakorkeakoulun jatkokoulutusohjelmasta pääaineena tulevaisuudentutkimus. Hänen väitöskirjansa käsitteli suomalaisten metsäteollisuusyritysten ympäristöraportointia. Turussa työskentelevän Ville Lauttamäen (2018) tulevaisuudentutkimuksen väitöskirja liittyy myös ympäristöpolitiikkaan, joka vaikuttaa osaltaan siihen millaiseksi maailmämme asema muodostuu tulevaisuudessa.

19 Opiskeluaikoinani 1980-luvun lopulla aluetiedettä luonnehdittiin vertauskuvallisesti: maantiede on tunnetusti aluetieteen äiti, mutta ei ole selvillä onko isä sosiologia vai taloustiede. Tällä viitattiin aluetieteen ”regional studies” ja ”regional science” -suuntauksiin.

20 REFORM Groupin muita alkuperäisjäseniä ovat mm. norjalainen Atle Midttun, hollantilainen Maarten Arentsen ja brittiläinen Steven Thomas. Suomesta pisimpään mukana on ollut Jyrki Luukkanen. Pitkään eri eurooppalaisissa yliopistoissa työskennellyt Markku Lehtonen on myös ollut aktiivinen REFORM Groupin seminaarien suomalainen osanottaja.

Bonnin ilmastokokousmatkan yhteydessä. Sen jälkeen olen ollut mukana joitakin kertoja, viimeksi syksyllä 2023. REFORM Group on laajentunut voimakkaasti vuosien varrella, ja sen järjestämät seminaarit ovat aina liittyneet ajankohtaisiin energiapolitiikan teemoihin. Verkoston jäsenet ovat toimittaneet useita energiapolitiikkaa käsitteleviä kirjoja. Olemme laatineet Suomen näkökulmasta artikkeleita ydinvoimaa ja ydinjätteitä käsitteleviin kokoomateoksiin (ks. Vehmas 2009; Auffermann ym. 2015; Vehmas ym. 2023).

Tulevaisuudentutkimusta ja yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta yhdistää se, että molempia on tuotu esille yliopistojen ja tiedekuntien strategisissa linjauksissa joko suoraan tai välillisesti. Yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen läheisesti liittyvät kestävyys- ja vastuullisuusteemat on liitetty tavoiteltavaan tulevaisuuteen monien yliopistojen strategisissa linjauksissa, mutta resurssissa on paljon eroja. Yhteiskuntatieteelliseen ja monitieteiseen ympäristötutkimukseen on panostettu esimerkiksi Itä-Suomen yliopistossa ja LUT-yliopistossa (Hukkinen 2024), mutta tulevaisuudentutkimus on keskittynyt lähinnä Turun yliopistoon.

Tulevaisuudentutkimus on ollut jo useita vuosia Turun yliopiston strateginen painopistealue. Yliopisto on osoittanut vaihtelevasti budjettirahoitusta siihen liittyvään toimintaan. Tulevaisuudentutkimuksella on myös valtakunnallinen erityistehtävä, johon opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt jonkin verran rahoitusta Turun yliopistolle, ei kuitenkaan säännöllisesti vaan ainoastaan joinakin yksittäisinä vuosina. Tulevaisuudentutkimusta ei voi opiskella pääaineena missään muussa yliopistossa, mutta tulevaisuudentutkimuksen verkostoakatemi-an (TVA) tarjoama opetus on mahdollista sisällyttää opintoihin esimerkiksi sivuaineena kaikissa TVA:n jäsenyliopistoissa.

Taloudellisesti vaikeina aikoina strategiset linjat ja budjettipäätökset voivat joutua ristiriitaan, kuten esimerkiksi Helsingin yliopiston tuore päätös lakkauttaa ympäristöpolitiikan professuuri syksyllä 2025 hyvin osoittaa (Hukkinen 2024; myös tässä teoksessa). Vakiintuneita tieteenaloja heikomman aseman vuoksi vahvan tieteellisen seuran merkitys on monien yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen piiriin kuuluvien tieteenalojen ja oppiaineiden kannalta ensiarvoisen tärkeä erityi-

sesti niissä yliopistoissa, joissa panostus on ollut vähäisempää.

Kuten edellä on todettu, kokonaan uuden ja useita eri aloja yhdistämään pyrkivän tieteellisen seuran perustaminen vuonna 1994 oli läheisessä vuorovaikutuksessa ympäristöpolitiikka-oppiaineen kehittämisen kanssa Tampereen yliopistossa. Tämän vuoksi roolini Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran perustamisessa oli keskeinen, ja siihen valintani seuran ensimmäiseksi sihteeriksi myös perustui. Se näkemys ympäristöpolitiikasta, jonka pohjalta oppiainetta 1990-luvun alkupuolella kehitettiin, innoitti minua omana aikanaan ja on vaikuttanut tieteellisen toimintani suuntautumiseen hyvin vahvasti myös sen jälkeen.

KIRJALLISUUS

- ALLIEVI, F.** (2017) *Meat consumption as a wicked problem: evidence from data and policies*. *Annales Universitatis Turkuensis Ser. A II* 336. University of Turku, Department of Geography and Geology, Turku.
- ANDERSEN, J., MEZ, L. & KJÆR, T. (TOIM.)** (1995) *Energy Policy and Sustainable Development*. Proceedings of the PhD Course "Sustainable Dimensions of Energy Policy", March 13–24, 1995 at Lyngby Landbrugskole, Roskilde, Denmark.
- AUFFERMANN, B., SUOMELA, P., KAIVO-OJA, J., VEHMAS, J. & LUUKKANEN, J.** (2015) A final solution for a big challenge? The governance of nuclear waste disposal in Finland. Teoksessa A. Brunnengräber, M.R. Di Nucci, A.M. Isidoro Losada, L. Mez & M. Schreurs (toim.) *Governance of Nuclear Waste Management: An International Comparison*, 227–247. Springer, Wiesbaden.
- DEBEIR, J.-C., DELÉAGE, J.-P. & HÉMERY, D.** (1991) *In the Servitude of Power. Energy and Civilization through The Ages*. Zen Books, London.
- HAILA, Y.** (1997) *Ympäristöpolitiikka yliopistollisena oppiaineena*. Teoksessa L. Hautamäki, T. Keski-Petäjä & K. Seppälä (toim.) *Yhteiskunta orientaatioina*, 15–22. Tampereen yliopisto, aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos, sarja A 20. Tampere.
- HAILA, Y.** (2001) *Tulkintoja ympäristöpolitiikasta*. Teoksessa Y. Haila & P. Jokinen (toim.) *Ympäristöpolitiikka: Mikä ympäristö, kenen politiikka*, 273–289. Vastapaino, Tampere.
- HAILA, Y.** (2016a) *Ympäristöpolitiikan professorina Tampereella*. Yrjö Haila muistelee. <https://www.yhys.net/ymparistopolitiikan-professorina-tampereella-yrjo-haila-muistelee/>, 23.11.2023
- HAILA, Y.** (2016b) *Valtakunnalliset tutkijakoulut: surullinen kertomus uhoamisesta ja tuhoamisesta*. *Tiede & edistys* 41(1), 57–64. <https://doi.org/10.51809/te.105213>
- HAJER, M.A.** (1995) *The Politics of Environmental Discourse. Ecological Modernization and the Policy Process*. Oxford University Press, New York.
- HOFFRÉN, J.** (2001) *Measuring the Eco-efficiency of Welfare Generation in a National Economy. The Case of Finland*. *Acta Electronica Universitatis Tampereensis* 149. Tampere University Press, Tampere.
- HUKKINEN, J.I.** (2024) *Helsingin yliopisto lakkauttaa ympäristöpolitiikan professorin, vaikka väittää olevansa vastuullisuuden ja kestävyysedelläkävijä*. *Tieteessä tapahtuu* 42(3), <https://www.tieteessatapahtuu.fi/numerot/3-2024/helsingin-yliopisto-lakkauttaa-ymparistopolitiikan-professorin-vaikka-vaittaa>, 14.6.2024
- JUSI, S.** (2013) *Integrated Water Resources Management (IWRM) Approach in Water Governance in Lao PDR: Cases of Hydropower and Irrigation*. *Acta Universitatis Tampereensis* 1820. Tampere University Press, Tampere.
- JÄRVELÄ, M.** (2014) *Yhteiskuntapolitiikan professori Marja Järvelän jäähyväisluento*. <https://www.yhys.net/yhteiskuntapolitiikan-professori-marja-jarvelan-jaahyvaisluento/>, 3.11.2024
- JÄRVIKOSKI, T.** (2014) *Nelisenkymmentä vuotta ympäristösosiologiaa*. <https://www.yhys.net/40-vuotta-ymparistososiologiaa/>, 3.11.2024
- KAIVO-OJA, J.** (2004) *Analyses of Historical and Future Problems of Sustainable Development: Research Articles in Spatial Sustainability Analysis, Planning and Evaluation*. *Acta Universitatis Tampereensis* 1038. Tampere University Press, Tampere.
- KANSANTALOUDELLINEN AIKAKAUSKIRJA** (1994) *Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seura perustettu*. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 90(2), 262.
- KARJALAINEN, K.** (1989) *Politiikka, talous ja energiatalouden poliittinen ohjaus Suomessa*. Imatran Voima Oy, tutkimusraportteja IVO-A-13/89. Helsinki.
- KASKINEN, J.** (1998) *Tuhatta ja sataa Helsingistä Pietariin: Eurooppatie E18:n tiensuunnittelu ympäristövaikutusten arvioinnin käytäntönä*. Turun yliopiston julkaisuja, Sarja C, Scripta lingua Fennica edita, osa 143. Turku.
- KOSKIAHO, B.** (1972) *Ympäristöpolitiikka I. Ympäristöpolitiikkamme järjestelmä*. Gaudeamus, Helsinki.
- KOSKIAHO, B.** (1974) *Ympäristöpolitiikka II. Ympäristöpolitiikan peruskysymyksiä*. Gaudeamus, Helsinki.
- KÄKÖNEN, M.** (2020) *Fixing the fluid: Making resources and ordering hydrosocial relations in the Mekong Region*. Unigrafia, Helsinki.
- LAUTTAMÄKI, V.** (2018) *Geoenergia kiinteistöjen lämmitysratkaisujen markkinoilla Suomessa energiakriisin ajoista 2030-luvulle*. Turun yliopiston julkaisuja, sarja E, osa 29. Painosalama Oy, Turku.
- MALASKA, P., LUUKKANEN, J., VEHMAS, J. & KAIVO-OJA, J.** (1996) *Ympäristöperusteinen energiaverotus*. Pohjoismaisia vertailuja ja suomalaisen keskustelun arviointia. Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 39. Edita, Helsinki.
- MALASKA, P., LUUKKANEN, J., VEHMAS, J. & KAIVO-OJA, J.** (1997) *Environment-Based Energy Taxation in the Nordic Countries. Comparisons by Energy Source and a Review of the Finnish Discussion*. Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 92. Edita, Helsinki.
- MARTINEZ-ALIER, J.** (1990) *Ecological Economics. Energy, Environment and Society*. Basil Blackwell, Oxford
- MASSA, I.** (2009) *Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen paradigmat ja keskeisimmät suuntaukset*. Teoksessa Massa, I. (toim.) *Vihreä teoria: Ympäristö yhteiskuntateorioissa*, 9–44. Gaudeamus, Helsinki.
- MASSA I.** (2018) *Ympäristötutkija rivien välissä*. Ilmo Massa muistelee. <https://www.yhys.net/ymparistotutkija-rivien-valissa-ilmo-massa-muistelee/>, 23.11.2023
- MASSA, I. & SAIRINEN, R. (TOIM.)** (1991) *Ympäristökysymys. Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle*. Gaudeamus, Helsinki.
- MÄKELÄ, M.** (2020) *The past, present and future of environmental reporting in the Finnish forest industry*. *Annales Universitatis Turkuensis*, Sarja E 58, Oeconomica. Turku
- NURMELA, J., PALDANIUS, J., SAIRINEN, R. & TANSKANEN, E.** (1989) *Yhteiskuntatieteen ja tulevaisuustutkimus energiaturkimuksessa*. Selvitys tutkimuksen osa-alueista ja kehittämistarpeista. Kauppa- ja teollisuusministeriö, energiaosasto, sarja D:164. Helsinki.
- PANULA-ONTTO, J.** (2019) *Probabilistic Logics in Foresight*. Tampere

- University Dissertations 49.
PunaMusta Oy – Yliopistopaino,
Tampere.
- RAUMOLIN, J.** (1980) Maailman
ymmärtämisen mahdollisuuksista.
Kriittisiä kirjoituksia ja tutkimuksia
1970-luvulta. Omakustanne.
Paradoksi III, Helsinki. 402 s.
- RAUMOLIN, J.** (1994) Mitä on
ympäristöpolitiikka tieteenalana.
Julkaisematon muistio 15.10.1994.
43 s.
- ROUHINEN, S.** (2010) Aluetieteen eväillä
ympäristöministeriöön. [http://
spatikka.fi/alumnikuulumisia/
alueteeseen-evailla-
ymparistoministerioon/](http://spatikka.fi/alumnikuulumisia/alueteeseen-evailla-ymparistoministerioon/), 3.1.2024
- RUOSTETSAARI, I.** (1989)
Energiapolitiikan määräytyminen.
Julkisten, kollektiivisten ja
markkinaperusteisten toimijoiden
asema Suomen energiasektorin
politiikkaverkostossa. Tampereen
yliopisto. Acta Universitatis
Tampereensis ser A vol 278.
Vammala.
- SUSTAINABLE DEVELOPMENT FUTURES**
(2024) Sustainable Development Futures
(SDF). <https://sdfutures.fi/>, 3.1.2024
- TIRKKONEN, J.** (2000) Ilmastopolitiikka
ja ekologinen modernisaatio:
diskursiivinen tarkastelu suomalaisesta
ilmastopolitiikasta ja sen yhteydestä
metsäsektorin muutokseen. Acta
Universitatis Tampereensis 781.
Tampere University Press,
Tampere.
- VEHMAS, J.** (1991) Energia, yhteiskunta
ja aluerakenne — kytkentöjen
hahmottelua. Tampereen teknillinen
korkeakoulu, säätötekniikan laitos.
Energia ja kehitys, raportti No. 19.
- VEHMAS, J.** (1993) Tieteidenvälinen
energiatutkimus. Suomen energiasektori
erilaisissa konteksteissaan. Tampereen
yliopisto, aluetieteen laitos.
Julkaisematon liseniaattityö. 341 s.
- VEHMAS, J.** (2002) ”Rahat Ruotsiin
ja päästöt Tanskaan”. Suomen
ympäristöperusteisen energiaverotuksen
rekonstituutio 1993–96. Acta
Universitatis Tampereensis 861.
Tampere University Press,
Tampere.
- VEHMAS, J.** (2009) The role of nuclear
power in Finnish energy and
climate policies. Teoksessa L. Mez,
M. Schneider & S. Thomas (toim.)
International Perspectives of Energy
Policy and the Role of Nuclear Power,
37–54. Multi-Science Publishing,
Essex, UK.
- VEHMAS, J., KAIVO-OJA, J.,
LUUKKANEN, J. & MALASKA,
P.** (1999) Environmental taxes
on fuels and electricity – Some
experiences from the Nordic
countries. *Energy Policy* 27(6), 343–
355. [https://doi.org/10.1016/S0301-
4215\(99\)00021-X](https://doi.org/10.1016/S0301-4215(99)00021-X)
- VEHMAS, J. & LUUKKANEN,
J.** (2022) Kestävän
kehityksen kvantitatiiviset
arviointimenetelmät
tulevaisuudentutkimuksessa.
Teoksessa H.-K. Aalto, K.
Heikkilä, P. Keski-Pukkila,
M. Mäki, & M. Pöllänen
(toim.) Tulevaisuudentutkimus
tutuksi – perusteita ja menetelmiä,
72–92. TVA-julkaisuja 1/2022.
Tulevaisuudentutkimuksen
Verkostoakatemia, Turku.
- VEHMAS, J., RENTTO, A., LUUKKANEN,
J., AUFFERMANN, B. & KAIVO-OJA,
J.** (2023) The Finnish solution to
final disposal of spent nuclear fuel.
Teoksessa M. Arentsen & R. van Est
(toim.) The Future of Radioactive Waste
– Governance Lessons from Europe,
287–317. Springer, Wiesbaden.
- VIHMA, A.** (2012) Soft Law, Hard Law,
and the North-South Politics of Climate
Change. Helsingin yliopisto,
valtiotieteellinen tiedekunta,
sosiaalitieteiden laitos, Helsinki.
- VIINIKAINEN, T. (TOIM.)**
(1997) Yhteiskuntatieteellinen
ympäristötutkimus Suomessa. Katsaus
tutkimusaloihin ja kirjallisuuteen.
Ympäristöministeriö, Suomen
ympäristö 99. Editat, Helsinki.
- VINNARI, M.** (2010) Past, present and
future of eating meat in Finland.
Series A-3:2010. Turku School of
Economics, Turku.
- WIKIPEDIA** (2024) Yhteiskuntatieteellisen
ympäristötutkimuksen seura.
[https://fi.wikipedia.org/wiki/
Yhteiskuntatieteellisen_
ymp%C3%A4rist%
C3%B6tutkimuksen_seura](https://fi.wikipedia.org/wiki/Yhteiskuntatieteellisen_ymp%C3%A4rist%C3%B6tutkimuksen_seura), 3.1.2024.
- WILENIUS, M.** (1997) Faust on Wheels.
Conceptualizing Modernization and
Global Climate Change. Finnish
Society of Sciences and Letters,
Helsinki.
- WINGSTRÖM, R.** (2020) Alue- ja
ympäristötutkimuksen seura 50
vuotta – juhlavuoden kirjoitus. Alue
ja Ympäristö 49(2), 203–206. [https://
aluejaymparisto.journal.fi/article/
view/99301/57994](https://aluejaymparisto.journal.fi/article/view/99301/57994).
- YHYS** (1994a) Yhteiskuntatieteellisen
ympäristötutkimuksen seuran perustavan
kokouksen pöytäkirja 12.2.1994.
- YHYS** (1994b) Perusilmoitus
yhdistysrekisteriin.
Yhteiskuntatieteellisen
ympäristötutkimuksen seura,
28.2.1994.
- YHYS** (2023a) Yhteiskuntatieteellisen
ympäristötutkimuksen seura. [https://
www.yhys.net/](https://www.yhys.net/), 14.11.2023
- YHYS** (2023b) Yhdistyksen säännöt.
[https://www.yhys.net/yhdistyksen-
saannot/](https://www.yhys.net/yhdistyksen-saannot/), 14.11.2023
- YHYS** (2024) Vuosien 2005–2013
tiedotuslehdet pdf-muodossa. [https://
www.yhys.net/ajankohtaista-
vuosien-2005-2013-tiedotuslehdet/](https://www.yhys.net/ajankohtaista-vuosien-2005-2013-tiedotuslehdet/),
3.1.2024

Dialogues between YHYS and the Ministry of the Environment

Close cooperation between the Finnish Society for Environmental Social Science and the Ministry of the Environment in promoting dialogue between research and social decision-making began some 30 years ago. Decades of cooperation have culminated in the organization of a joint, annual event, which has changed shape over the years. The basic idea remains the same: the event brings together ministry officials and researchers to discuss current environmental policy issues. Today, the event also involves practitioners, such as entrepreneurs, to engage in discussion. In this text, we reflect on the collaboration from the Ministry's perspective.

LAURA HÖIJER, KIRSI-MARJA LONKILA
JA SAULI ROUHINEN

YHYS ja ympäristöministeriö yhdessä edistämässä tutkimuksen ja yhteiskunnallisen pääöksenteon välistä vuoropuhelua

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran (YHYS) ja ympäristöministeriön (YM) tiivis yhteistyö tutkimuksen ja yhteiskunnallisen päätöksenteon välisen vuoropuhelun edistämässä on saanut lähtölaukauksensa samoihin aikoihin kuin YHYS aloitti toimintansa – eli 30 vuotta sitten. Vuosikymmenten yhteistyö on kulminoitunut yhteiseen, vuosittain järjestettyyn tilaisuuteen, joka tuo yhteen ministeriöiden virkahenkilöstöä ja tutkijoita keskustelemaan ajankohtaisista ympäristöpoliittisista aiheista.

Joskus luovuus kukkii parhaiten virka-ajan ulkopuolella. Esimerkkinä tästä Sirpa Pietikäisen ollessa ympäristöministerinä (1991–1995) YM:n pikkujouluissa kehkeytyi ajatus, miten voisi parantaa virkamiehen erityisasiantuntijuutta ja poissivistymisen uhkaa. Ympäristöneuvosten Antero Honkasalon ja Sauli Rouhisen pohdinnan tuloksena perustettiin 1990-luvun puolivälissä VirkaVapaaVyöhyke (vvv), epävirallinen seminaarisarja ympäristöministeriöön. Aloitteen taustalla oli myös se, että vielä 1990-luvulla keskushallinnossa, ympäristöministeriössäkään, ei arvostettu tohtoriutta ja ”teoriaherroja”. Vyöhykkeen ideana oli kokoontua heti työajan jälkeen vaihtamaan kokemuksia ja tutkimustietoa ympäristövirkamiesten ja ympäristötutkijoiden kesken. Agendalle otettiin tuolloin nousevia ympäristökysymyksiä, kuten ilmastonmuutos, ydinjätteet, ja jo tuolloin sellainenkin aihe kuin viherkatot. Seminaarien järjestämisessä kehittyi hyvin pian hyvä yhteistyösuhde YHYS:iin professori Yrjö Hailan kautta. Rouhinen oli vastannut Tampereen yliopiston ympäristöpolitiikan opetuksesta vuosina 1974–1981, ja oli myös jatko-opiskelija Hailan ohjauksessa. vvv-tilaisuuksista pyrittiin rakentamaan dialogi ympäristöministeriön vastuuvirkamiesten ja tutkijoiden tai

Vielä 1990-luvulla keskushallinnossa, ympäristöministeriössäkään, ei arvostettu tohtoriutta ja ”teoriaherroja”.

senioriasiantuntijoiden välillä. Vyöhykekeskustelut olivat innostavan vilkkaita.

Varsin pian vvv:n myönteisten kokemusten pohjalta aloitettiin säännöllisemmät Kevätneuvokki-tilaisuudet YM:n ja YHYS:n yhteistyönä. Kevätneuvokit suunniteltiin tietoisesti myös osaksi jatko-opintoja. Kevätneuvokki-otsikko oli lainaa 1970-luvulta, jolloin demokraattisten asiantuntijoiden ja tutkijoiden yhteisjärjestö (DATY) järjesti kesäneuvokkeja. DATY koostui useista järjestöistä, kuten Yhteiskuntasuunnittelun seura (YSS) ja Demokraattiset lakimiehet (Demla).

Kevätneuvokkien vakava perusajatus oli vahvistaa ympäristöhallinnon ja tutkijoiden yhteistyötä vapaamuotoisesti, mutta vahvalla asiantuntijapohjalla. Kevätneuvokeissa oli mukavan rento ja epävirallinen ote. Normaalisti ilmoittautumisia ei vaadittu, vaan mukaan saivat vapaasti tulla kaikki kiinnostuneet. Mukana olikin virkamiesten lisäksi järjestöjen ja yritystenkin asiantuntijoita. Keskusteluun nostettiin teemoja, jotka olivat nousevia kotimaisessa tai kansainvälisessä ympäristöpolitiikassa.

Kevätneuvokeista sopii esimerkiksi vuonna 2006 järjestetty tilaisuus, jossa pohdittiin uuden ympäristöpolitiikan mahdollisuuksia. Yrjö Haila pohjusti keskustelua pohtimalla empiirisen tutkimuksen ongelmia ja sitä, miten löytää sosioekologisesta tapaustutkimuksesta hyödyllisiä yleistyksiä. Puheenvuoroja pitivät YM:stä ylijohtaja Pekka Jalkanen, ympäristöneuvokset Hannele Nyroos sekä Olli Pahkala ja YHYS:in puolelta tutkijat Raulo Sairinen, Mikko Jalas sekä Minna Kaljonen. Aiheet vaihtelivat ympäristöpolitiikan arvioinnista meriturvallisuuteen ja vesiensuojeluun, kestävään kulutukseen ja tuotantoon. Neuvokki päättyi vilkkaaseen keskusteluun – kuten aina.

vvv ja kevätneuvokit selvästi tekivät tehtävänsä. Tohtorien ja tutkimuksen arvostus YM:ssa nousi. Monet YM:n virkamiehet kokivat, että oman työn syvempi ymmärtäminen edellytti tohtoriutta.

Tohtoritutkintoja suoritettiin työn ohessa, vaikka arvostusta (palkka) ei tullutkaan. YK:n ilmastopuhtesopimuksen neuvottelujen yhteydessä todettiin, että ministeriöön kaivataan lisää asiantuntemusta. Uutta osaamista tarvittiin myös EU:n isoihin hankeluihin. YM:ssa päätettiin vuonna 2009 avata tutkimusjohtajan paikka, johon tohtorin tutkinto oli vaatimuksena. Vuonna 2010 Laura Höijer alkoi YM:n ensimmäisenä tutkimusjohtajana rakentamaan uutta tehtävää ja vahvistamaan entisestään ministeriön yhteyksiä tiedeyhteisöön. Arvostusta osoitti myös se, että tutkimusjohtaja oli alusta asti suoraan kansliapäällikön alla, ja virkajohtoryhmän jäsen. Näin ei tainnut olla muissa ministeriöissä. Pian Höijerin, Maj ja Tor Nesslingin Säätiön silloisen tutkimuspäällikön Päivi Tikan ja silloisen Helsingin yliopiston ympäristötutkimusyksikkö HERC:in koordinaattorin Kaisa Korhonen-Kurjen yhteistyönä syntyi aloite tutkimustiedon tehokkaammasta välittämisestä päätöksentekoon. Vuonna 2010 tähän tarkoitukseen syntyi Ympäristötiedon Foorumi (YTF).

Vuodet 2013–2014 olivat erityisen vilkkaita tutkimuksen ja päätöksenteon rajapinnassa. Valtion tutkimuslaitosten ja -rahoituksen kokonaisuudistuksen myötä tapahtui isoja muutoksia, muun muassa kaksi uutta rahoitusvälineitä perustettiin: strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) rahoitus ja valtioneuvoston yhteinen tutkimus- ja palvelustoiminta (VN TEAS). Samana vuonna ensimmäinen tiedepaneeli, ilmastopaneeli, perustettiin.

Kevätneuvokkien vakava perusajatus oli vahvistaa ympäristöhallinnon ja tutkijoiden yhteistyötä vapaamuotoisesti, mutta vahvalla asiantuntijapohjalla. Kevätneuvokeissa oli mukavan rento ja epävirallinen ote.

Kevätneuvokissa vuonna 2014 oltiinkin ajan-kohtaisen aiheen parissa, kun tilaisuudessa pohdittiin tieteen ja politiikan vuoropuhelua. YM:n tiiloissa järjestetty tapahtuma keräsi yli 50 osallistujaa. Eräs tilaisuuden kysymyksistä oli tieteen rooli val-
lan ytimessä. Kuka lopulta edustaa tiedettä päätök-

senteossa ja millaista tietoa päätöksenteon tueksi lopulta tarvittaisiin: paneeleja, yksittäisiä asiantuntijoita vai erilaisia synteesiraportteja?

Vuonna 2016 tilaisuudet saivat jälleen uuden muodon, kun vuosittaiset Poliitiikkadialogit käynnistyivät YHYS:n, Ympäristötiedon foorumin ja ympäristöministeriön yhteistyössä. YTF:n liittyessä joukkoon Kirsi-Marja Lonkila toimi sen koordinaattorina, ja yhteistyössä YHYS:in Mikko Jalaksen ja Minna Kaljosen kanssa suunniteltiin ja lanseerattiin uudistunut tapahtumakonsepti. Poliitiikkadialogien tavoitteena oli tarttua ajankohtaisiin, ympäristöpolitiikkaa uudistaviin teemoihin edistäen tutkimuksen, päätöksenteon ja kansalaisyhteiskunnan välistä vuoropuhelua. Lisäksi haluttiin laajentaa osallistujajoukkoa ja siinä onnistuttiinkin: ensimmäinen Poliitiikkadialogi keräsi lähes 100 osallistujaa hallinnosta, tutkimuksen ja kansalaisyhteiskunnan kentältä, ja käsitteli kestävän kulutuksen ja elämäntapojen politiikkaa. Poliitiikkadiologeista alettiin myös julkaista yhteenvetoja YTF:n Puheen- vuoroja-sarjassa.¹

Toiveena oli myös linkittää Poliitiikkadialogit tiiviimmin tukemaan politiikkaprosesseja. Ensimmäisen Poliitiikkadialogin aikoihin ympäristöministeriössä valmisteltiin vuoteen 2030 ulottuvaa ilmastosuunnitelmaa, jossa yksi keskeinen pala oli arjen ilmastopolitiikka eli päästöjen vähentäminen asumisen, liikkumisen ja syömisen osalta. Tilaisuus toi ansiokasta syötettä valmisteluun. Esitelmissä ja keskustelussa pohdittiin monipuolisesti kuluttajan roolia ilmastopolitiikassa sekä ohjauskeinojen valintaa: tulisiko kuluttajia hellästi tuupata oikeaan suuntaan vai ottaa käyttöön erilaisia kulutusta rajoittavia, radikaalimpia keinoja?

Tästä eteenpäin Poliitiikkadialogit ovat jatkuneet YHYS:n ja YTF:n järjestäminä. Teemoina on ollut mm. yllättävät yritys vastuut, julkinen ja tekevä tiede, vapaaehtoinen päästökompensaatio ja Suomen globaali ympäristöjalanjälki.² Tuoreimmassa, toukokuussa 2024 järjestetyssä Poliitiikkadialogissa keskusteltiin monipuolisesti kaupunkimaaperästä ja maaperälähtöisestä suunnittelusta tutkijoiden ja eri toimijoiden kesken. YM on YTF:n jäsenenä mukana Poliitiikkadialogien valmistelussa edelleen.

Vuonna 2020 Poliitiikkadialogi järjestettiin koronapandemian vuoksi etänä. Aiheena on ”Mistä ruoka pöytään ja energia puihaan?”

Toukokuussa 2024 Tieteiden talolla Helsingissä järjestetyssä Poliitiikkadialogissa keskusteltiin maaperän merkityksestä. Paneelissa Laura Höijer toinen vasemmalta.

Poliitiikkadialogin yleisöä 2024.

1 Ks lisää: <https://www.ymparistotiedonfoorumi.fi/?s=politiikkadialogi>

2 Menneiden Poliitiikkadialogien teemat löytyvät YHYSin verkkosivuilta: <https://www.yhys.net/ajankohtaista-politiikkadialogit/>

Kevätneuvokin 2014 kysymys siitä, millaista vuoropuhelua tutkimuksen, hallinnon ja päättäjien välille kaivataan, on edelleen olennainen.

Kevätneuvokin 2014 kysymys siitä, millaista vuoropuhelua tutkimuksen, hallinnon ja päättäjien välille kaivataan, on edelleen olennainen. Kymmenessä vuodessa ekologiset kestävyyskriisit ovat entisestään kärjistyneet, ne ovat monimutkaisia ja toisiinsa kietoutuneita ja vaativat ratkaisujen monitahoista punnintaa ja epävarmuuksien pohdintaa. Yhteiskunnalliselle ympäristötutkimukselle, YHYS:lle ja samoin Poliitiikkadialogille on tilausta. Kaikenlainen vuoropuheluun kannustaminen ja vuorovaikutuksen paikkojen rakentaminen tutkijoiden ja tiedon hyödyntäjien välille on tärkeää. Avoin, monitieteellinen keskustelu ja ymmärryksen lisääminen puolin ja toisin lisää luottamusta eri tahojen välillä ja tukee siten myös tieteellisen tiedon parempaa hyödyntämistä valmistelussa ja päätöksenteossa.

Ympäristöministeriön näkökulmasta tarkasteltuna YHYS on luonut tärkeän verkoston yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tutkijoille ja osaltaan kasvattanut tämän monitieteisen tutkimusalan yhteiskunnallista merkitystä ja näkyvyyttä valtavirran suuntaan. Yhteistyö on ollut ministeriön – ja sen asiantuntijoiden – näkökulmasta erittäin hyödyllistä ja antoisaa. Ympäristöministeriön puolesta kiitämme YHYS ry:tä lämpimästi yhteistyöstä ja onnittelemme 30. juhlavuoden kunniaksi!

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehitys Pohjoismaissa

16. pohjoismainen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen (NESS) konferenssi pidettiin Turussa kesäkuussa 2024. Konferenssi asetui yhteiskuntatieteellisten ja humanististen ympäristötutkijoiden tapaamisten yli 30 vuoden jatkumoon Pohjoismaissa ja niiden ulkopuolella. Tässä kirjoituksessa tarkastelen kokemuksia NESSistä vuosien varrelta, pohdin miksi ja miten konferenssi yhteistyön muotona on säilynyt, ja yritän katsoa pohjoismaisen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen lähitulevaisuuteen. Piirrän myös laajemman kuvan siitä, miten pohjoismainen yhteiskuntatieteellinen ympäristö- ja kestävyystutkimus on kehittynyt sekä keskustelen sen lupauksista ja mahdollisista sudenkuopista. Kerrontani perustuu henkilökohtaisiin näkemyksiin ja noin neljänkymmenen vuoden kokemukseen tämänkaltaisesta tutkimuksesta, sekä osallistumisesta sen arviointiin Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa. Lisäksi hyödynnän tekemääni pientä kyselyä, johon vastasi yksitoista pohjoismaista akateemista kollegaa. Heidän vastauksensa inspiroivat minua etsimään lisätietoja ja herättivät joitain omia muistojani menneestä.

KATARINA ECKERBERG

Thirty years of NESS conferences in perspective

THE DEVELOPMENT OF ENVIRONMENTAL
SOCIAL SCIENCES IN THE NORDICS

In June 2024, the 16th Nordic Environmental Social Science (NESS) Conference took place in Åbo/Turku, Finland. This meeting represented over 30 years of bi-annual gatherings of researchers within the broad field of social sciences and humanities approaches to environmental studies within the Nordic countries and beyond. In this chapter, I will refer to experiences from NESS over the years, discuss why and how it has survived, and try to look into the near future of Nordic environmental social science research. I will also draw a broader picture of how Nordic social science research on environment and sustainability has emerged and discuss its promises and potential pitfalls. My narrative is based on personal insight and experience from some forty years of being engaged in this kind of research, including its evaluation in Norway, Sweden, and Finland¹. In addition, I draw upon various research development assessments² as well as a simple survey answered by eleven Nordic academic colleagues (without any claim of being representative of all Nordic

- 1 It should be noted that Iceland is not included in this narrative due to less frequent participation of Icelandic ESS researchers in the NESS Conferences, as well as my limited knowledge on the status of ESS in Iceland.
- 2 Much of the description of the early ESS research development comes from Lundgren et al. (2002) and Eckerberg et al. (2003).

ESS researchers). Their replies to my questions³ have inspired me to search for further information and to awaken some of my memories of the past.

THE HISTORY AND FORMAT OF THE NESS CONFERENCES

Back in the early 1990s, there was a growing recognition in the Nordic countries of the need to mobilize social scientists and integrate their contributions into strategic decisions not only about environmental policies but about economic and social development. At the same time, there was a felt need among social scientists to strengthen the social sciences' perspectives within environmental research, as the environmental research conferences tended to treat social sciences as an add-on and many of the disciplinary social science conferences (at that time) did not contain specific environmental thematics. However, initiating NESS was also a direct consequence of the Nordic Council of Ministers' specific support for environmental research in the Nordic countries from 1993 to 1998, which we will return to in the next section. Part of this funding was used to spur Nordic networking among all kinds of researchers focusing on environmental issues from the natural and social sciences. Hence, the original effort to gather environmental social science researchers in the Nordics was largely a result of the availability of new economic support.

Despite lacking a formal organization or steering group for pursuing NESS, it has survived and grown considerably over these 30 years. Every second year, some 100-200 participants gather in either Sweden, Finland, Norway, or Denmark to read and comment upon each other's draft manuscripts which are distributed beforehand to the workshop participants. The general rule has been that participants should stay in the same thematic workshop for 2 to 3 half days to allow for focused in-depth discussions. The workshops'

The original effort to gather environmental social science researchers in the Nordics was largely a result of the availability of new economic support.

format helps build life-long collegial and personal friendships, while plenary sessions – and sometimes also excursions – enable further networking across workshops. This structure of the NESS Conferences has contributed to making it a success. In fact, it was originally inspired by the European Political Science Association's annual Joint Sessions of Workshops held every spring, as the first 'pre-NESS' was organized by political scientists – with professors Lennart J. Lundqvist from Sweden and Jon Naustdalslid from Norway spearheading the initiative. They widened the invitation well beyond political science to the Workshop on Environmental Political and Administration in Oslo in 1993 (as part of a Nordic political science meeting) which proved to be a success.

The first 'real NESS' – as an interdisciplinary endeavor targeting various environmental social science researchers – took place in Gothenburg in 1995. Since then, any Nordic university can express their interest to the organizers of NESS to take over the baton next time, with the universities of Oslo, Umeå, Aarhus, Åbo/Turku, Gothenburg, Helsinki/London, Stockholm, Copenhagen, Trondheim, Tampere and Luleå, having done so up until June 2024. Participants have not only come from Nordic universities, however, but NESS has become attractive also to researchers from many

3 I posed four questions to Nordic ESS colleagues: (1) What has the organising of NESS Conferences meant to you (or ESS research in general)? (2) Could you think of some important factors (or formative events) that have spurred the development and strengthening of social science/humanities research in pursuit of environment and sustainable development in your country (or discipline)? (3) And the other way around: What – if anything – has prevented the development of social science/humanities research in pursuit of environment and sustainable development in your country (or discipline)? (4) What do you think are the prospects for this kind of research in the future? Are there any foreseeable challenges to be met? Oral or written replies have generously come from the following Nordic colleagues: Erik Hysing, Sweden; Vilma Lehtinen and Marko Joas, Finland; Jon Naustdalslid, Eva Falleth, Lars Gulbrandsen, Sissel Hovik, Jonas Enge and Eli Ragna Terum, Norway; and Anders Branth Pedersen and Karin Hilmer Pedersen, Denmark.

other countries within Europe and beyond, even if its focus remains largely within a Nordic setting. On one occasion in 2009, when researchers from various institutes in Helsinki were to organize NESS, they decided to place the conference in London. This of course attracted more participants than usual from the British Isles. Still, at the end of the London conference, the participants agreed that NESS should continue to be confined to the Nordic countries only since otherwise it might lose its identity and become less interesting even for non-Nordic researchers. Having ‘real-life’ meetings within the Nordic countries is also appreciated due to lowering CO₂ emissions and travel time.

Furthermore, a special feature of NESS conferences concerns the independence of each host university to design the overall topic and workshops according to its research profile, while the involvement of Nordic colleagues in this work is encouraged. The workshops are designed to attract diverse scholars – senior as well as junior – from several (Nordic+) countries and to draw upon different disciplinary/thematic networks. The success behind NESS is both this mixture of disciplinary approaches but also that not too many, and not too few, participants allow for constructive collegial comments on draft manuscripts in an open and equal atmosphere. Participants are thus expected to put time into reading each other’s contributions. This, of course, implies that participants must be interested to read at least some texts thoroughly in advance, which is often not the case in other kinds of conferences. Thus, NESS is far from a ‘show and tell’ conference but goes much deeper into critical discussions over methodologies and results which is highly appreciated by those who attend. Such discussions may awaken the interest of Nordic colleagues to initiate comparative research over specific topics that can provide added value and inspire a search for new funding. It also helps junior scholars to get insight into what is going on in their field of study, and to establish contact with like-minded scholars/people in other university contexts. Indeed, without having any concrete figures to allude to in this respect, the NESS conferences have spurred many Nordic scholars to widen their networking and find new ways to develop their research. Many NESS workshops have also led to publications such as edited books,

The success behind NESS is both this mixture of disciplinary approaches but also that not too many, and not too few, participants allow for constructive collegial comments on draft manuscripts in an open and equal atmosphere.

special issues, and co-written articles. Since NESS workshops explicitly formulate important topics to discuss, this has also generated novel Nordic ESS research as such.

At the same time, there is reason to reflect upon who are the researchers – and occasional practitioners interested in knowing more about ESS research – who come to NESS. It is fair to say that political science and sociology-oriented researchers tend to dominate some of the workshops, with much fewer researchers from the humanities, education, law, and economics. Many also come from interdisciplinary research environments centered around topics of environment and sustainability. The latter researchers particularly enjoy the methodological insights and constructive comments that their social science-oriented colleagues can provide. The relative absence of some social science disciplines might be due to which research topics are called for in the announced NESS workshops (since these depend largely upon who belongs to the organizing team) but could also be explained by different networking traditions (and interests) among the respective disciplines. For instance, other conferences are being held regularly for ecological economics, environmental law, environmental humanities, and interdisciplinary sustainability research. The extent to which some social science researchers appreciate the added value of interdisciplinary gatherings might also vary. Having said that, some of my Nordic colleagues note that interdisciplinary papers have been less frequently presented at NESS conferences/events than might be expected, both those spanning more than one ESS discipline and those crossing over to natural sciences. It

NESS-conference was organized by the University of Tampere in 2017 with the theme “Hopefulness”. Jenni Kuoppa and Krista Willman guided conference participants to a boat that took them to conference dinner on Viikinsaari island.

might be that NESS is best appreciated for its insightful comments from Nordic peers, while the more interdisciplinary papers tend to target other environmental conference venues. However, other Nordic colleagues stress rather the opposite: namely, that NESS networks have contributed to developing disciplinary as well as interdisciplinary research perspectives within environment and sustainable development research which has helped Nordic research funders to focus more on ESS topics than before.

ESS RESEARCH IN THE NORDIC COUNTRIES OVER TIME

The financial support to ESS research has developed quite substantively in all the Nordic countries during the last thirty years, spurred by increasing political attention and debate about environmental problems and sustainability concerns. Simultaneously, demands were raised for social science and humanities to become engaged in teaching their theories and perspectives on those issues in higher education, and new courses were designed in, for example, environmental sociology, ecological economics, environmental philosophy, and environmental law. As an example of the early ESS research funding profile, Swedish ESS research projects included four main areas: (1) environmental administration (planning, policy instruments, etc); (2) environmental economics (cost-benefit analysis, ecological footprints, ecological economics, etc);

(3) lifestyle, attitudes, and behavior and (4) environmental politics, policy, and ideologies. More critical research perspectives were much fewer in these early years, such as cultural, ethical, distributional, democratic, gender, consumer, market, and economic-structural aspects as well as issues concerning power, justice, and decision-making (Hedrén & Anshelm 1998).

Over time, however, ESS research has widened substantively to also embrace culture and identity, ethics, welfare distributional issues, gender, democracy and decision-making, and more recently socio-ecological resilience and societal transformation. ESS research has become enlarged to embrace research in pursuit of sustainable development more widely (Eckerberg et al. 2003). A similar development has taken place in “green humanities” with research groups, conferences, and research programs becoming devoted to improved understanding of how, for example, culture, norms, knowledge, the natural environment, and technology work and interact with each other (Nordlund 2016).

The Nordic Environmental Research Programme, financed by the Nordic Council of Ministers from 1993 to 1998 allocated funding to 15 Nordic-Baltic projects within its sub-program “Social Science Research on Environmental Policy Issues”, most of which were based within political science, but also some in economics, anthropology

and history. As mentioned above, the research networks that were initiated within this research also inspired the organization of regular NESS conferences. In parallel, a Nordic environmental strategy 1996–2000 was adopted by the Nordic Council of Ministers to support Nordic cooperation for nature protection and sustainable societal development.

Later however, when the Nordic Council of Ministers stated in 2003 that the Nordic region should become an international leader in research and innovation within ten years, no specific reference was made to environmental and sustainability topics, whilst forestry, agricultural research, and education were targeted as pioneering Nordic collaboration (Sennerby-Forsse 2003). Since then, Nordic cooperation has been channeled through NordForsk, an organization under the Nordic Council of Ministers that provides funding for and facilitates Nordic cooperation on research and research infrastructure. NordForsk has had some recent calls targeting ESS researchers among others, such as for green transitions, green growth, bioeconomy, sustainable urban development, and smart cities.

NordForsk has had some recent calls targeting ESS researchers among others, such as for green transitions, green growth, bioeconomy, sustainable urban development, and smart cities.

The emergence of ESS research varies among the Nordic countries. In Denmark, the Strategic Environmental Research Programme from 1992–2001 was supported by the Minister of Environment Svend Auken but ended quite abruptly with a change of government. It was organized around 16 interdisciplinary sub-programmes, each targeting a common research aim, problem, and approach as formulated by practitioners and researchers together and being composed of researchers from different institutes. One of its sub-programmes “Society and Culture” was composed of three

research centres, of which the largest was the Centre for Social Science Environmental Research with 50 researchers from nine institutes, dominated by environmental politics and environmental law. In 1997, sociologists and psychologists were added to this centre to research consumption and behaviour. Two other ESS centres were also active largely within the economic sciences. The centres helped to establish research collaborations across disciplines and put a large emphasis on dialogue with practitioners. A notable experience from this collaborative research endeavour was, however, that the leadership for the Society and Culture Programme (predominantly from the technical and natural sciences) had high expectations of interdisciplinary collaboration within the social sciences, which proved to be difficult to achieve in practice due to fundamental epistemological and methodological differences between the participating ESS disciplines (Lundgren et al. 2002, 50–51).

Another Danish research centre ‘Humans and Nature’ was funded by the Danish Research Council for the Humanities already at the end of the 1980s. Moreover, a research centre focusing on Sustainable Land Use, particularly the historic development of cultural landscapes, became funded within the above-mentioned Society and Culture Programme in 1997. Those initiatives spurred networking across the relevant human science disciplines and different institutes, also outside Denmark. More recently, however, Danish ESS researchers have had to rely heavily on EU rather than national or Nordic funding, which has also implied tighter bonds with European research networks beyond the Nordic.

In Norway, where there is only one Research Council, the bulk of ESS research is funded mainly through strategic calls while ‘free’ disciplinary research has a much smaller funding window. A new generation of environmental research began in 1996, inspired by Gro Harlem Brundtland’s *Our Common Future*, with the Programme for Research and Documentation for a Sustainable Society (ProSus) which since the year 2000 continues as part of Centre for Development and the Environment (SUM) at Oslo University. Several other initiatives geared towards ESS were also launched in 1996, such as the Programme for Sustainable Production and Consumption and

Keynote speakers James Meadowcroft and Josephine Mylan enjoying coffee with professor Yrjö Haila at NESS 2017 in Tampere.

Societal Conditions and Instruments for Norwegian Energy and Environmental Policy (SAMRAM). The SAMRAM continued after 2000 in the form of a strategic programme at the Norwegian Research Council called RAMBU, with particular responsibility for ESS research. When RAMBU ended in 2006 its societal research focus became integrated into the Norwegian Environmental Research Towards 2015 (Miljø 2015) programme. An evaluation of RAMBU showed that although the programme had targeted ESS quite broadly, the bulk of funded projects, totalling 45 MNOK (about 3,8 MEuro) became concentrated around policy instruments and resource management⁴, while the 'Landskap I endring' programme 2000-2006 took up cultural aspects of sustainable land use. It is noted that the ESS research landscape in Norway differs from the other Nordic countries in that much of the ESS research is carried out in research institutes outside the university sector, for example in the Centre for Climate Research (CICERO), Transportøkonomisk Institutt (TØI) and Fritiof Nansen Institute (FNI)⁵ which depend heavily on the availability of external research funding.

More recently, the Norwegian Research Council (in parallel to what has happened in Finland and

Sweden) has focused its calls on societal challenges rather than ESS research per se, which puts pressure on social science and humanities researchers to collaborate with other disciplines in larger constellations, often requiring the inclusion of various target groups, public agencies and businesses in research design. Many ESS researchers have become more specialised in, for example, climate and energy issues since these areas have opened larger funding opportunities. Hence, large and transdisciplinary research collaborations aiming at finding practical solutions to societal and environmental problems have become prioritised, such as in the Programme for Environmental Research for a Green Transition (MILJØFORSK) from 2016. This, in turn, has diminished the possibility of more critical research perspectives, which we will discuss further in the next section.

In Sweden, a major ESS research programme targeting human and social sciences was launched in 1996 called 'Roads to sustainability – behaviour, organisation, structures'. It was co-financed by nine Swedish research councils and agencies with a budget of 50 MSEK (about 4,3 MEuro) – seen as a major effort at that time. This was an important investment for some selected senior and junior ESS

4 Rammebetingelser, styringsmuligheter og virkemidler innenfor bærekraftig utvikling, Sluttrapport RAMBU (2001-2007), Forskningsrådet/Norwegian Research Council 2009.

5 Eckerberg et al. (2015) Miljøinstituttene i Norge: Hovedrapport, Forskningsrådet/Norwegian Research Council.

scholars to build their research environments. Many additional ESS research programmes have been financed over the following years by 15–40 MSEK (1,3–3,4 MEuro) grants from The Bank of Sweden Tercentenary Foundation and by the Swedish Research Council for Sustainable Development (Formas), often also including researchers from the natural and technical sciences. In particular, the Swedish Foundation for Strategic Environmental Research (MISTRA) has supported much larger-scale multidisciplinary programme research of strategic importance for a good living environment and sustainable development since its establishment in 1994, even though its share of ESS has been rather small, at least from the onset. Several government agencies, such as the Swedish Environmental Protection Agency and the Energy Agency have also funded ESS research as part of their applied research portfolio. The inclusion of various stakeholders in the research design has become an increasingly common prerequisite for funding, as is also the case in Norway. Swedish ESS researchers have to a lesser extent searched for EU funding than their counterparts in Denmark, Norway, and Finland, possibly due to the availability of many more national funding opportunities in Sweden.

The early establishment of the Finnish network and the annual meetings arranged by the Finnish Society for Environmental Social Science (YHYS) is unique in the Nordic setting.

The situation for ESS in Finland is already well covered by other chapters in this book. The emergence of ESS research follows a similar pattern as that in Norway and Sweden, possibly with more emphasis on sociologists and rural development experts as contributors (this is my personal observation not corroborated by statistics). Increased attention to social science (but to a lesser extent humanities) is prevalent in the Finnish national funding calls. Evidence from the Research Council of Finland (formerly the Academy of

Finland) suggests that the share of ESS research has increased substantially over the last ten years, ranging from 0,5 to 2,8 percent of the Academy's research budget, and particularly spurred by thematic calls by the Strategic Research Council. Some of the most recent calls "Keys to Sustainable Growth" (2018–2023), "Special RRF funding for research on key areas of green and digital transition" (2022), and "A Climate-Neutral and Resource-Scarce Finland" (2015–2021) have attracted the most ESS scholars, notably as collaborators in many interdisciplinary research endeavours.

In all Nordic countries, the tendency is clearly towards increased multi- and interdisciplinary calls for new environmental and sustainability research, frequently also requiring substantive stakeholder engagement.

The early establishment of the Finnish network and the annual meetings arranged by the Finnish Society for Environmental Social Science (YHYS) is unique in the Nordic setting, as it is an interdisciplinary ESS research network rather than a route for bringing up environmental and sustainability issues in the regular disciplinary networks. The YHYS therefore constitutes a particular strength for ESS researchers in Finland.

In all Nordic countries, the tendency is clearly towards increased multi- and interdisciplinary calls for new environmental and sustainability research, frequently also requiring substantive stakeholder engagement. This follows the same pattern as within the EU to fund problem-oriented strategic research, aiming to resolve the current societal challenges. It is also evident that the amount of available funding for ESS research has increased dramatically over the last thirty years in all the Nordic countries except Denmark from 2001 onwards. At the same time, the number of Nordic ESS researchers has increased dramatically. An indicator of the firm establishment of ESS is that for some years there have been full professors in ESS research within all the Nordic countries. But with fewer environmental research

calls targeted specifically towards social science and humanities, ESS researchers must increasingly join forces with other disciplines to succeed in raising external funding. They must also become more skilled in formulating their research questions and project design in line with interdisciplinary and societal needs rather than in line with their disciplinary networks. This brings us to the last part of this chapter, namely what are the challenges ahead and what can be expected for ESS research in the near future?

ESS RESEARCH CHALLENGES AND ITS FUTURE

As for the challenges ahead for ESS researchers, much inspiration can be derived from an evaluation of Swedish social science research on sustainability issues in the period of 1998–2008 that was commissioned by six Swedish research funding institutes (O'Brien et al. 2010). There had been a five-fold increase in support for Swedish social science research among those six funding institutions over the studied years and therefore a need to give guidance on its future support. The evaluation showed that there had been a rapid increase in funding for topics such as climate and energy, ecosystem management, environmental economics, and general policy tools as compared to more modest increases in funding for other discipline-focused areas. Not surprisingly, similar patterns could be traced in the design of workshop agendas of NESS Conferences, except for environmental economics largely having been absent in NESS (but the NESS Conference in Aarhus in 2001 explicitly targeted environmental economics)⁶.

The highly competent international evaluation team pointed at some general structural factors – or ‘mismatches’ – that may limit or even inhibit the social science contributions. These insights are often relevant still today, and well beyond Sweden, which is why I repeat them here for further reflection and potential mediation (see the Box below). For a more in-depth discussion of these issues, please study the evaluation report which is available online (O'Brien et al. 2010).

Despite the inherent problems listed in the report, the future of ESS research in the Nordic countries is likely to be generally positive. The societal challenges of addressing climate change and multiple natural resource and environmental problems will not go away, and ESS research is generally seen as an integral part of finding viable and legitimate solutions and inputs to address the many societal challenges. There is comparatively high trust in the Nordic countries towards research-based decisions and evidence-based policy making which suggests that ESS research will remain an essential ingredient in building further knowledge. Moreover, the international environmental and climate policy developments, including the European Green Deal, put pressure on the research agenda for ESS research topics to be included even if the natural and technical sciences still get a much larger share. EU funding is therefore likely to continue to stress ESS research as part of its content. It is also encouraging to find that ESS research has become mainstream within political science, sociology, economics, and some other disciplines including the humanities. Also, there are already a great number of well-established ESS researchers in all the Nordic countries who will push for those subjects to be included in relevant educational programmes.

But there are also some darker clouds on the horizon for future ESS research. Universities and research institutes in all the Nordic countries are suffering from fewer public resources for bottom-up driven research, as formulated by the researchers rather than by top-down priorities, which leads to high dependency on external funding that is increasingly based on strategic calls. As noted earlier, requirements for obtaining such funding are becoming more and more detailed, asking for transdisciplinarity and solution-based research. This development steers ESS research even further into some of the ‘mismatch’ problems described by O'Brien et al (2010). When social scientists and humanities scholars are seldom allowed to formulate research questions, more critical

⁶ It should be noted that there are frequent Nordic conferences for economists focussing on environmental issues. For example, the 13th International Conference of the European Society for Ecological Economics was organized in 2019 in Turku/Åbo, the 29th Ulvön Environmental Economics Conference took place in 2023 in Sweden and a series of Nordic environmental economy workshops are taking place <https://www.helsinki.fi/en/conferences/fifth-nordic-annual-environmental-and-resource-economics-naere-workshop>.

Table 1: Mismatches in the research landscape, from O'Brien et al. 2010, 28–29.**MISMATCH 1 (AGENDA DEFINITION)**

arises when the social science agenda is explicitly or implicitly defined by the natural sciences, or when it is narrowly defined in terms of implementing policy. Mismatches also arise when non-social scientists evaluate proposals submitted by social scientists in response to seemingly open calls.

MISMATCH 2 (LACK OF INNOVATION)

occurs when funding increases, but when there is no change in the type of research or in the sorts of approaches that are supported. Research funds increase but there is no novelty because funders all support research framed in terms of the same paradigms.

MISMATCH 3 (QUALITY VERSUS RELEVANCE)

becomes an issue when funders expect researchers to generate new and challenging ideas (in terms of scale, innovation, interdisciplinarity, engaging with the big questions of sustainability etc.) and produce high quality publications, whilst also meeting narrowly instrumental interpretations of relevance.

MISMATCH 4 (LIMITED VIEW OF RELEVANCE)

results when interpretations of 'relevance' and utility are confined to instrumental or managerialist forms of problem-solving, and when there is little scope for thinking much more broadly about where these agendas come from, or how knowledge circulates through public debates, policy, and academia.

MISMATCH 5 (IMBALANCED FOCUS)

occurs when social science on sustainability becomes so strongly associated with commissioned consultancy work that scientists not yet involved in the field are wary of pursuing a career in this direction.

MISMATCH 6 (LIMITED INTERACTIONS)

arises when academic researchers have limited experience or expertise in seeing how their research might inform or usefully challenge non-academic actors, including policy-makers, NGOs, civil society, and businesses. This is a particular problem when networks and opportunities for interaction do not naturally exist, and when there are few incentives to build them.

MISMATCH 7 (CAREER TRAJECTORIES)

arises because career structures in Sweden are such that many young researchers, at just the moment when they might be challenging disciplinary boundaries and producing innovative, cutting-edge work, find themselves constrained by the hierarchical academic system, competing for relatively short-term grants on topics that are either not of their own making, or that have to be cast in terms that emphasise immediate relevance. Systems that should encourage and empower new talent have the opposite effect.

MISMATCH 8 (LACK OF ENGAGEMENT)

occurs when there are strong expectations or requirements for user-engagement despite the fact that non-academic communities have limited capacity to interact with social science knowledge in its own terms.

approaches, large-N comparative studies, in-depth international comparisons, as well as theory-building ESS research has less chance of becoming funded. Still, critical perspectives that extend the prevailing ontological assumptions that inform how we make sense of, and respond to a rapidly changing environment are also needed (Lövbrand et al. 2015). As Gulbrandsen (2021) argues, including powerful sectoral and economic interests in the research

process risks inhibiting research questions that challenge such interests and that might question prevailing power structures.

The recruitment of undergraduate and graduate students in ESS subjects and programmes has largely followed the fluctuating waves of public awareness and media attention to environmental issues in the past, so this might be a challenge to keep steady. Recruitment of PhD students within Nordic ESS

research might become increasingly difficult since Nordic ESS-orientated empirical studies normally presume good skills in the relevant Nordic language, and many PhD applicants nowadays tend to come from outside Nordic countries. On a more general level, polarisation in the public debate and widespread denial of research facts in social media could also prevent some students, as well as ESS researchers, from staying in academia when their knowledge is being questioned. Some of these challenges are, however, not confined to ESS research as such but are more general developments in academia.

Hopefully, the already existing national ESS research networks, as well as the NESS legacy, will however remain active and counteract these problems. There should therefore be an important role for NESS to play also in the future, even if there are many more interdisciplinary conferences around Europe and globally to choose from than thirty years ago. For young ESS scholars such meeting points are especially needed to help them in qualitative improvements of their research plans and draft papers as well as to build their future networks with like-minded scholars. Discussing with peers who understand the research questions and methodologies used is still vital to the future advancement of ESS research.

 REFERENCES

- HEDRÉN, J. & ANSHELM, J.** (1998) Svensk forskning om hållbarhet: en katalog över forskningsprojekt med socioekonomisk och kulturell inriktning, Bilaga 3c. Forskningsrådsnämnden, Stockholm.
- NORDISKT MILJÖFORSKNINGSPROGRAM 1993–1997.** Nordiska ministerrådet.
- DEN NORDISKE MILJØSTRATEGI 1996–2000.** Nordiska ministerrådet.
- ECKERBERG K., LUNDGREN, L.J., SVEDIN, U. & SÖRLIN, S.** (2003) Från miljöforskning till forskning till stöd för hållbar utveckling. In: L.J. Lundgren (ed.) *Vägar till kunskap*, Vetenskapsrådet, 165–190.
- ECKERBERG, K., MUNTHE, J., WESTHOLM, E., BUUS KRISTENSEN, N., SPILLING, O.R., HEISKANEN, A-S. & SOLBERG, E.** (2015) Miljøinstituttene i Norge: Hovedrapport. Norges Forskningsråd, Divisjon for vitenskap, Evaluering.
- GULBRANDSEN, L.** (2021) Den maktkritiske klima- og miljøforskningen er i fare. *Aftenposten*, 3 Sep; 38.
- LUNDGREN, L.J., NORDLUND, C. & STORBJÖRK, S.** (2002) Miljöns mänskliga dimension: en studie av humanistisk och samhällsvetenskaplig miljöforskning; Vetenskapsrådet, Stockholm.
- LÖVBRAND, E., BECK, S., CHILVERS, J., FORSYTH, T., HEDRÉN, J., HULME, M., LIDSKOG, R. & E. VASILEIADOU.** (2015) Who speaks for the future of Earth? How critical social science can extend the conversation on the Anthropocene. *Global Environmental Change*, 32; 211–218.
- NORDLUND, C.** (2016) Grön humaniora – en inledning till fältet. *Kulturella perspektiv* 1, årg. 25; 2–7.
- O'BRIEN, K., ENESTAM, J-E., MCLEAVEY, P., MCNEILL, J., SHOVE, E. & SRIVASTAVA, L.** (2010) Mobilising Swedish Social Science Research on Sustainability – an evaluation. The Swedish Research Council for Environment, Agricultural Sciences and Spatial Planning (Formas) together with Energimyndigheten, Mistra, Naturvårdsverket, Riksbankens jubileumsfond and Vetenskapsrådet, Stockholm. <https://www.vr.se/english/analysis/reports/our-reports/2010-02-10-mobilising-swedish-social-science-research-on-sustainability.html> (Accessed 6 September 2024)
- SENNERBY FORSSE, L.** (2003) Nordiska Ministerrådet siktar på att göra Norden ledande i forskning och innovation, *Miljöforskning*, 1; 25–26.

National graduate schools: hubris and destruction

*Kolumni on julkaistu alun perin
Tiede ja Edistys -lehdessä 1/2016.*

In the mid-1990s, the ministry of education introduced a new funding instrument for creating national graduate schools. The aim was to strengthen doctoral education and increase the amount of doctorates. The system expanded rapidly. The ministry seemed to aim at establishing a permanent network of graduate schools, and the schools were evaluated to serve their purpose well. Yrjö Haila writes about how the need for organizing doctoral education was timely, as thus far it had taken place within single departments by committed professors. The national graduate schools especially benefited areas such as environmental social science, where research and teaching is scattered across several universities and faculties. The schools managed to quickly establish good practices such as seminars, summer schools and support for international mobility. Regardless, the ministry decided to discontinue the funding after 2015. In this column, originally published in the *Tiede ja Edistys* journal in 2016, professor emeritus Yrjö Haila analyses the spastic university policy and the legacy of the graduate schools. In the covering letter, written in 2024, he looks back to the lessons from the graduate school YHTYMÄ (environmental social sciences) and formulates his understanding of the conditions for successful doctoral research.

YRJÖ HAILA

Valtakunnalliset tutkijakoulut

SURULLINEN KERTOMUS
UHOAMISESTA JA TUHOAMISESTA

Yliopistoilla toteutetun tutkijakoulutuksen tehostamiseksi luotiin 1990-luvun loppupuolella järjestelmä, jonka nimitykseksi vakiintui sittemmin juhlava ”valtakunnalliset tutkijakoulut”. Ensimmäinen hakukierros osui kesäksi 1994. Tieto siitä tuli yliopistoille ilman ennakkovaroitusta eli ”puskista”, kuten on tapana sanoa. *Tiede ja Edistys* -lehden numerossa 3/94 ”tieteellinen elämä” -palstan avustaja kommentoi hankkeen herättämiä tuntemuksia seuraavasti:

”GRADUATE SCHOOLEISTA eli nyttemmin tohtorinkoulutusohjelmista puhutaan varmaan vielä, kunhan näemme millaiset seuraukset niillä valtaisilla ponnistuksilla, joilla tohtorihelmia kesällä 1994 värkättiin, lopulta on. [...] Opetusministeriössä ei jostain syystä lainkaan huomioitu sitä, että vaikka professoreilla ei kesälomaa olekaan, niin avustavalla henkilökunnalla on: ne sattuiivat juuri parhaaseen ehdotusten ahkerointiaikaan. Heinäkuun lopussa muuten suljetussa Suomessa yliopistoissa oli todella harvinaisen runsaasti väkeä paikalla: minne vain soitti, niin jo oli professori työpaikallaan! Tulikohan tehdyksi Suomen ennätys?”

Järjestelmä laajeni nopeasti. Ensimmäisessä vaiheessa haettavana oli 722 tohtoriopiskelijan paikkaa neljäksi vuodeksi, mutta 2000-luvulla haut siirtyivät noudattamaan kahden vuoden rytmiä, eli joka toinen vuosi olemassa olevilla kouluilla oli tilaisuus hakea uusia nelivuotisia paikkoja ja uudet yrittäjät voivat hakea paikkoja uusille tutkijakouluille. Suomen Akatemian julkaisemat raportit Suomen tieteen tila ja taso antavat järjestelmän kasvusta hyvän kuvan.¹

¹ Selvityksiä on laadittu kolmen vuoden välein. Olen koonnut tietoja vuosien 2000, 2003, 2009 ja 2012 raporteista; raportit ovat ladattavissa Suomen Akatemian kotisivulta (helmikuussa 2016).

**TAVOITTEET JA ALKUVAIHEET
(TILA JA TASO 2000, 27–29)**

”Opetusministeriön keskeinen tutkimukseen liittyvä tulostavoite yliopistoille ovat tohtorin tutkinnot. Ministeriö on nostanut yliopistoille asettamia tavoitteita vuosittain tutkijakoulujärjestelmän kehittymisen myötä. Tutkintomäärät osoittavat tutkijakoulujärjestelmän kykenevän nykymuodossaan vastaamaan hyvin asetettuihin määrällisiin tavoitteisiin. [...]”

”Tutkijakoulut käynnistyivät vuonna 1995 kahdessa vaiheessa. Vuoden alussa aloittivat 67 ensimmäistä tutkijakoulua, joihin suunnattiin varoja 722 tutkijaopiskelijan palkkaukseen. Vuoden 1995 talousarvioon sisällyneellä lisämäärärahalla vahvistettiin jo perustettuja tutkijakouluja syksystä 1995 lähtien 92 tutkijaopiskelijapaikalla sekä perustettiin 26 uutta tutkijakoulua. Näille tutkijakouluille osoitettiin 128 paikkaa. Tutkijakoulupaikkojen rahoitus oli nelivuotinen ja se osoitettiin yliopistoille korvamerkittynä muun rahoituksen yhteydessä. [...] [Vuosien 1997–1999 tutkimusrahoituksen lisäysohjelman turvin] aloitettiin vuoden 1998 alusta 12 uutta tutkijakoulua, joihin tuli 96 tutkijaopiskelijapaikkaa. Aiemmin aloittaneista tutkijakouluista 31 sai 171 lisäpaikkaa. ...”

”Tutkijakoulujärjestelmä on osoittanut vahvuutensa joistakin puutteista huolimatta. Opetusministeriön teettämän selvityksen (ks. Tutkijakoulut... 2000) mukaan tutkijakoulujen johtajat katsoivat tutkijakoulujärjestelmän tehneen tutkijankoulutuksesta järjestelmällisempää ja tehokkaampaa sekä lisänneen kansainvälisiä koulutustapahtumia ja tutkimusyhteistyötä. Tutkijaopiskelijat arvioivat tutkijakouluissa saamansa opetuksen laadun yleisesti hyväksi. Selvä enemmistö arvioi väitöskirjatyön ohjauksen hyväksi tai erinomaiseksi.”

VAKIINNUTTAMINEN (TILA JA TASO 2003, 40)

”Valtioneuvoston hyväksymässä opetusministeriön koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 1999–2004 (Koulutus... 2000) tehtiin linjaukset tutkijakoulujärjestelmän laajentamisesta, vahvistamisesta ja vakiinnuttamisesta. Tavoitteeksi asetettiin, että järjestelmä on keskeinen väylä tohtoritutkintoon ja että tutkintojen määrä on noin 1 400 tutkintoa vuodessa. Tutkijakoulujen

määräaikaisuus, kilpailuun perustuva valinta-prosessi, yhteistyö ja valtakunnallisuus haluttiin vakiinnuttaa ja koulutusta suunnata aloittaisen tohtoritarpeen mukaan. Naisten tutkijanuran esteiden poistaminen asetettiin tavoitteeksi.”

MENESTYKSET (TILA JA TASO 2009, 27–28)

”Vuonna 2008 hieman yli 40 prosenttia vuosittaisesta 1 500 tohtorintutkinnoista valmistui Suomen kansallisesta tutkijakoulujärjestelmästä. Vuosina 2006–2007 osuus oli noin puolet. Tekniikan alalla suurin osuus eli lähes 80 prosenttia tohtorintutkinnoista tehtiin tutkijakouluissa (taulukko 2). Kauppatieteiden alalla vain lähes neljäsosa väitöskirjoista tehtiin tutkijakoulupaikoilla.”

”Vuonna 2007 tutkijakoulupaikkoja oli 1 453, ja vuoden 2010 alussa tutkijakoulupaikkoja on kaikkiaan 1 600. Tavoitteena on saada nykyistä suurempi osa tutkijakoulujen ulkopuolisista opiskelijoista tehokkaamman tutkijankoulutuksen piiriin. Ulkomaalaisten opiskelijoiden osuuden tavoite on 20 prosenttia vuoteen 2012 mennessä.”

TUHO (TIETEEN TILA 2012, 17)

”Huomattava muutos on tapahtunut tohtorikoulutuksen rahoituksessa. Aikaisemmassa järjestelmässä tohtorikoulut saivat rahoituksen opetus- ja kulttuuriministeriöltä Suomen Akatemian tekemän arvioinnin ja esityksen pohjalta. Uudessa systemmissä ylhäältä johdettu järjestelmä on purettu ja vastuu on siirretty selvemmin yliopistoille itselleen. Useimmat yliopistot ovatkin jo rakentaneet omat tutkijakoulunsa, joiden puitteissa jatkokoulutusta pyritään järkevöittämään ja systematisoimaan. 1990-luvun puolivälissä nopealla aikataululla pystytetty tutkijakoulujärjestelmä nosti suomalaisen jatkokoulutuksen tasoa huomattavasti. Nyt on otettu seuraava askel sen kehittämisessä. Sen tulokset ovat nähtävissä muutaman vuoden kuluttua.”

Idea valtakunnallisista tutkijakouluista ei ollut huono, vaikka perustamisen tapa sitä olikin. Tutkijakouluja syntyi kaikille keskeisille tieteenaloille, ja monet niistä olivat aidosti valtakunnallisia. Tarve oli sitä paitsi ilmeinen. 1990-luvulle asti tohtorikoulutus oli yliopistojen oma asia, eli sen järjestäminen oli jokseenkin täysin yksittäisten laitosten

ja asiaan harrastuneisuutta tunteneiden professoreiden varassa. Projektimuotoinen tutkimusrahoitus oli tietenkin parantanut tilannetta, mutta yhtä lailla riippuen jo virassa olleiden tutkijoiden aloitteellisuudesta.

Tutkijakoulujen toimintamuodot löysivät järkevät hahmonsia ja vakiintuivat. Koulujen ohjelmaan sisältyi valtakunnallisia seminaareja ja kesäkouluja, joihin kutsuttiin ulkomaisia luennoitsijoita. Lisäksi koulut saattoivat tukea niihin hyväksytyjen opiskelijoiden seminaarimatkoja ja ulkomaisia työvierailuja. Nämä ovat olennaisesti halpoja ja erittäin tarkoituksenmukaisia toimintoja. Erityisen paljon hyötyä oli siitä, että järjestelmä salli perustaa verkostomaisesti toimivia tutkijakouluja aloille, joiden opetus ja tutkimus on hajallaan eri yliopistoissa usein muiden suurempien laitosten piirissä, joko oman opetusohjelmansa varassa tai riippuvaisena alasta kiinnostuneen henkilökunnan toimista.

Järjestelmän paras kausi osui 2000-luvun puolivälin tienoille: yhtäältä hakuprosessien edellyttämät rutiinit vakiintuivat ja olivat ennakoitavissa, ja toisaalta koulujen toimintamuodot olivat käytännössä koeteltuja. Piilevä ongelma tosin oli siinä, että opetusministeriö arvioi tutkijakouluja ensisijaisesti valmistuvien tohtoreiden määrän perusteella. Jorma Sipilä kirjaa hallintouransa koskeissa muistelmissaan tilanteen tuottaman voimattomuuden tunteensa:

*”Jos et inflatoi tohtorin arvoa, muut tekevät sen kuitenkin. Ja opetusministeriö tuntuu suorastaan edellyttävän tätä paasaamalla tohtorien nuorentamisesta. Jos tohtorin arvon inflointi ei herätä kauhistusta Suomessa vielä tänään, niin pitemmällä jaksolla sen vaikutukset yliopistotutkimukseen muuttuvat vaarallisiksi: vaativia teemoja ei oteta ollenkaan tutkittavaksi ja keskeneräisiä töitä ryhdytään hyväksymään väitöskirjoiksi.”*²

Taustaolosuhteissa tapahtui myös muutoksia: samoihin aikoihin käynnistyi yliopistojen yleinen

mullistus, joka ulotti vaikutuksensa myös tutkijakouluihin. Uusi tulosjohtamiseen perustuva palkkausjärjestelmä tuli käyttöön vuonna 2005.³ Uusi yliopistolaki, joka muutti yliopistot julkisoikeudellisiksi yksiköiksi, tuli voimaan 2010.⁴

Vielä vuonna 2007 tilanne vaikutti kuitenkin vakaalta. Opetusministeriö lähetti tutkijakouluille muistion ”Opetusministeriön tutkijakoulujen käytänteet”.⁵ Muistion kohdassa 5. ”Tutkijakoulujärjestelmän tulevaisuus” vakuutettiin opetusministeriön 15.2.2007 julkistamaan toimenpideohjelmaan viitaten, että vuonna 1995 aloitetun tutkijakoulujärjestelmän mukaista ohjattua tutkijankoulutusta vahvistetaan.

Erityisen paljon hyötyä oli siitä, että järjestelmä salli perustaa verkostomaisesti toimivia tutkijakouluja aloille, joiden opetus ja tutkimus on hajallaan eri yliopistoissa usein muiden suurempien laitosten piirissä.

Seuraavana vuonna toteutui kuitenkin ensimmäinen muutos. Opetusministeriö tiedotti siitä muistiolla ”Opetusministeriön tutkijakoulujen käytänteiden päivitys”.⁶ Muistion kohdassa 5. ”Tutkijakoulujärjestelmän tulevaisuus” korostettiin edelleen järjestelmän merkitystä. Lisäksi kuitenkin todettiin, että tutkijakoulujen opiskelijapaikkoja koskeva päätöksenteko (eli virastokielellä: ”tutkijakoulupaikkapäätöksenteko”) oli siirretty vuoden alussa Suomen Akatemiaan. Akatemiassa järjestelmää ajateltiin toisaalta vielä laajennettavan: Suomen Akatemian talous- ja toimintasuunnitelma 2009–2012 asetti koulutuspaikkojen määrää koskevaksi tavoitteeksi 2000 (vuonna 2012). ”Samalla tut-

2 Jorma Sipilä: Valta yliopistossa, Vastapaino (2007), 123. Sipilä oli Tampereen yliopiston vararehtori 1996–97, rehtori 1998–2004 ja kansleri 2004–2009.

3 Heikki Patomäki esittää tästä yhteenvedon: Yliopisto oy. Tulosjohtamisen ongelmat – ja vaihtoehto. Gaudeamus (2005).

4 Tuukka Tomperi (toim.): Akateeminen kysymys? Yliopistolain kritiikki ja kiista uudesta yliopistosta. Vastapaino (2009).

5 22.03.2007 Dnro 6/504/2007; allekirjoittaja ylijohtaja Sakari Karjalainen.

6 29.08.2008 Dnro 10/504/2008; allekirjoittaja ylijohtaja Sakari Karjalainen.

kijakoulujen määrää vähennetään ja kokoa kasvatetaan.”⁷

Muutama vuosi sen jälkeen, kun opetusministeriön ”käytänteiden päivitys” oli lähetetty ja Suomen Akatemian korkealentoiset tavoitteet oli asetettu, järjestelmä purettiin.

Osallistuin aloitteentekijänä yhteiskunnallisen ympäristöalan tutkijakoulu YHTYMÄN perustamiseen vuonna 2001, kun vuoden 2002 aloituspaikat olivat haettavissa. Tutkijakoulun taustana oli jo muutaman vuoden mittainen kokemus valtakunnallisen yhteysverkoston luomisesta tutkijakoulutuksen tueksi: Suomen Akatemia myönsi verkostolle 90-luvun lopussa kahtena vuonna kaksi jatko-opiskelijan paikkaa, jotka oli jaettu Helsinkiin, Jyväskylään ja Tampereelle. Kaikki neljä paikoille nimettyä jatko-opiskelijaa saivat väitöskirjansa valmiiksi, joten tausta oli tukeva.

YHTYMÄ oli tyypillinen verkostomainen uudella tutkimusalalla toimiva tutkijakoulu. Ympäristöongelmiin liittyvä yhteiskunnallisesti suuntautunut koulutus aloitettiin useassa yliopistossa tuntiopetuksena jo 1970-luvulla, mutta varsinaisesti yhteiskunnallinen ympäristötutkimus vakiintui osaksi useiden laitosten toimintaprofilia 1990-luvun alusta lähtien. Alan jatko-opintoja oli harjoitettu enenevässä määrin vaikkakin eri yliopistoissa hiukan eri nimikkeillä; tausta-aloja olivat esimerkiksi sosiologia, politiikan tutkimus ja kansainvälinen politiikka, oikeustiede, filosofia, historia, hallintotieteet sekä kauppa- ja korkeakoulun johtamistiede.

YHTYMÄän osallistuneilla laitoksilla oli vuonna 2001 noin 115 yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen jatko-opiskelijaa; toimipaikkojen lista käsitti 14 yksikköä. Koululle myönnettiin viisi aloituspaikkaa. Tutkijakoulun toiminta organisoitiin neljäksi moduuliksi, joiden ongelma-alueet kattoivat suurin piirtein tausta-alojen heterogeenisuuden. Toiminta löysi koulun perustamisen jälkeen ruttiin, joka sai jokseenkin sellaisen muodon kuin voi olettaakin: vuosiseminaarit kansainvälisine vieraineen, opiskelijoiden matka- ja kielentarkastusrahat sekä hallinto, jonka muodostivat taustalaitosten edustajista koottu laajapohjainen hallitus, moduulien johtoryhmät sekä 2–3 kuukauden välein ko-

Muutama vuosi sen jälkeen, kun opetusministeriön ”käytänteiden päivitys” oli lähetetty ja Suomen Akatemian korkealentoiset tavoitteet oli asetettu, järjestelmä purettiin.

koontuva johtokunta. Toiminnan vakiintumiseen oltiin kohtuullisen tyytyväisiä.

Opiskelijapaikkojen haku organisoitiin valtakunnallisesti; tähän tarkoitukseen alalla on erinomainen sähköpostilista. Hakemuksia viiteen paikkaan tuli kolmisenkymmentä. Hakemusten arviointi antoi erinomaisen kuvan koko alan jatko-opiskelijakunnan koostumuksesta ja tietysti myös hakemusten tasosta. Tutkijakoulun johtokunta vastasi valinnoista – hyvässä yhteistyössä ja yhteisymmärryksessä. Ala on väistämättä hajanainen, mitä moduuliperustainen rakenne osittain jäljitteli ja koetti paikata, ongelmakeskeisesti eikä tieteenalakeskeisesti.

Seuraavassa haussa YHTYMÄ jätettiin vaille opiskelijapaikkoja. Syynä oli ilmeisesti Suomen Akatemian toimikuntien välinen arvovaltakamppailu, joka tuotti valintaprosessiin monitieteisyyden mentävän aukon. Ongelma kuitenkin ratkesi vuoden 2006 kierroksesta alkaen, ja sen jälkeisissä hauissa YHTYMÄ sai 3–5 opiskelijapaikkaa.

Toimintaehtojen muutoksen ensimmäinen oire oli uuden palkkausjärjestelmän tulo yliopistoihin. Heikki Patomäki kuvaa hyvin uudistuksen yliopistoilla kohtaamaa yleisluonteista kritiikkiä. Itse koin – tuolloin laitoksen johtajana ja UPJ-arvioita virkavastuulla toteuttavana – tutkijakoulujen opiskelijoihin kohdistuvan arvioinnin erityisen loukkaavaksi: tohtoriopiskelijat toteuttivat väitöskirjahankettaan kehnolla palkalla, jonka euromääräiset rajat oli itse asiassa opetusministeriön rahoituspäätöksessä määriteltä, mutta väitöskirjan edistymisen ei mukamas riittänyt osoitukseksi hyvästä suoriutumisesta.

Lisäksi opetusministeriössä laadittuihin ha-kuohjeisiin ilmaantui kierros kierrokselta uusia

7 Anna Rajja Nummenmaa, Kirsi Pyhältö & Tiina Soini: Hyvä tohtori! Tutkijakoulutuksen rakenteita ja prosesseja. Tampere University Press (2008), 16.

vaatimuksia. Tutkijakoulujen omaan arvostelu- ja toimintakykyyn ei luotettu, vaan kouluja piti valvoa. ”Laatu” oli yksi valvonnan taikasanoista: Vuoden 2006 paikkoja haettaessa toimintasuunnitelmaan oli sisällytettävä kohta ”Laadun turvaaminen”; siihen edellytettiin ”selvitys siitä, miten tutkijakoulu turvaa koulutuksen laadun”. Raportissa puolestaan oli vastattava kysymykseen: ”Miten tutkijakoulu on onnistunut turvaamaan koulutuksen laadun?” Jälkimmäinen määräys oli hullunkurinen, sillä tutkijakoulupaikkoja haettaessa neljä vuotta aiemmin hakuohjeissa ei mitenkään erityisesti korostettu ”laatua”, se ei vielä ollut opetusministeriön joka paikan avain.

Verkostomaisten tutkijakoulujen toimintaehdot murenevivat, koska opetusministeriö kuvitteli voivansa kehittää samalla mekanismilla ja samanaikaisesti yliopistojen keskinäistä kilpailua ja yliopistojen välistä verkostoyhteistyötä.

”Laatu” on toisaalta suhteellisen haitaton tutkijakoulujen valvonnan kriteeri. Periaatteessa tutkijakoulutuksen ”laadun” järkeenkäypä osoitin on tilasto siitä, kuinka monta väitöskirjahanketta on lähtenyt hyvään vauhtiin ja minkä tasoisia väitöskirjoista näyttäisi tulevan. Paljon hankalampia seuruksia yleisluonteisten lupauksen vaatimisella on pitkäjänteistä kehittämistä edellyttävillä toimilla kuten kansainvälisten verkostojen luomiselle. Kansainvälisten yhteyksien luominen tutkijakoulutuksen tueksi on tärkeä tavoite, siitä ei vallitse epäselvyyttä. Mutta mitkä yhteydet ovat verkostomaisen, määräaikaisen rahoituksen turvin toimivan koulun omia yhteyksiä? Mitkä ovat ohjaajien yhteyksiä? Lupauksia on tavattoman helppo kirjata hakupapereihin, mutta todella olemassa olevien verkostojen

luominen ja ylläpitäminen on paljon hankalampaa ja vie tavattomasti aikaa. Vastaavia ongelmia koitui vaatimuksesta osoittaa, että tutkijakoululla on ”yhteyksiä elinkeinoelämään”.

Tällaisten hakuohjeisiin lisättyjen vaatimusten täyttäminen oli YHTYMÄN kaltaiselle pienelle verkostomaisesti toimivalle tutkijakoululle tosiasiasa mahdotonta. Tilannetta kuvaa Giandomenico Majonen esittämä aforismi⁸: ”To try to do something that is inherently impossible is, to borrow from Oakeshott, always a corrupting exercise.” – Korruptio tunkeutui tutkijakoulun toimintatilaan kahdesta suunnasta: Yhtäältä hakemusten tekijöiden täytyi pelkästään muodollisista syistä luvata sellaista, jonka he tiesivät mahdottomaksi alun perin, ja myös perästä päin väittää saavuttaneensa tavoitteet. Toisaalta mahdottomia vaativat virkailijat eivät voi tunnustaa itselleen, saatikka instituutiolleen, että heidän asettamansa tavoite on mahdoton. Virkailijoille muodostui vääristynyt käsitys siitä toiminnasta, jota heidän piti ohjata ja edistää.

Tutkijakoulujen viimeiseksi jäänyttä toimikautta (2011–2015) koskeneissa hakuohjeissa vaateet olivat kasvaneet absurdeihin mittoihin: tutkijakouluihin osallistuvilta yliopistoilta edellytettiin sitoumuskirje sekä myös sitoumus yliopistojen osallistumisesta tutkijanpaikkojen rahoitukseen. Siihen asti rahoitus oli ohjattu korvamerkittynä niille yliopistoille tai tutkimuslaitoksille, joissa toimivat tohtoriopiskelijat oli valittu koulujen opiskelijoiksi. Idea yliopistojen pysyvästä rahoitusosuudesta valtakunnallisille verkostoille oli täysin kuvitteellinen: yliopistot omaksuivat äkkiä kannan, että ne osallistuvat rahoitukseen vain, mikäli rahoitus osuu niiden omille jatko-opiskeijoille. Kun verkostossa on 14 laitosta ja jaossa korkeintaan viisi paikka per hakukierros kuten YHTYMÄN kohdalla, yhtälö on ratkaisematon. Vaatimuksesta seurasi vain tavaton määrä fiktiivisten numeroiden pyörittelyä, lomakkeiden täyttöä ja tutkijakoulun hakemuksen laadintaan osallistuneiden professoreiden ajan hukkakäyttöä.⁹

Sanokaamme edellinen täsmällisesti: Verkostomaisten tutkijakoulujen toimintaehdot mure-

⁸ Giandomenico Majone: Evidence, Argument, & Persuasion in the Policy Process. Yale University Press (1989), 69.

⁹ Hakuohjeita tutkittuani kirjoitin YHTYMÄN johtoryhmän kokouksen läheteeseen: ”Yleinen vaikutelmani on ristiriitainen: yhtäältä Akademia/OKM on olennaisesti tiukentanut tohtorikoulutuksen ehtoja – jopa niin, että hakemusohjeita ensi kertaa lukiessani aloin tuntea vahvaa vetoa heittää pyyhe kehään, mutta toisaalta tuntuu kuitenkin siltä, että YHTYMÄN toiminnalliset ideat ja periaatteet ovat selkeät ja soveltuvat suhteellisen helposti yhteen uusienkin vaatimusten kanssa.”

nivat, koska opetusministeriö kuvitteli voivansa kehittää samalla mekanismilla ja samanaikaisesti yliopistojen keskinäistä kilpailua ja yliopistojen välistä verkostoyhteistyötä. Kilpailu voitti, koska yliopistojen rahoitusjärjestelmä tukee kilpailua. Pitäisikö tuloksesta yllättyä?

Verkostomaisten tutkijakoulujen järjestelmä kuihtui pois: kukaan ei voi pelkän asianharrastuksen tai velvollisuudentunnon avittamana pitää oman toimen ohessa yllä valtakunnallista yhteistyöverkostoa, jolla ei ole omassa hallinnassaan mitään varsinaisia toimintaedellytyksiä.

Ryhtyessäni kirjoittamaan tätä katsausta päätin, että jos sen henkilökohtainen sävy jotakuta hermostuttaa niin saa hermostuttaa. Yliopistojen paholaiset ja enkelit ovat yksityiskohdissa, niissä sietämättömissä ja innostavissa käytännöllisissä kokemuksissa, joita yliopistolai-
sten päiviin sisältyy.

Kokemusperäinen mielipiteeni koko prosessista on painokelvoton. Toki esimerkiksi YHTYMÄN elämänpäiväkirjaan sisältyi positiivinen puolensa. Kaksi tusinaa hyvää jatko-opiskelijaa sai opinnäytetyötään edistävän rahoituksen, heistä valtaosa on saanut väitöskirjansa valmiiksi, ja useimmat ovat vieläpä sijoittuneet väittelyn jälkeen hyvin tehtäviin tutkijoihin ja asiantuntijoihin. Lisäksi johtoryhmien jäsenet oppivat seminaareissa tuntemaan koulun monitieteisen alan laiteilta erityiskysymyksiä, joihin kukaan ei olisi oman toimensa ohessa kyennyt tutustumaan.

Mutta tuo hallinnollinen tempoilu: tutkijakoulun toiminnan turvaaminen vaati valtavan määrän turhia muodollisuuksia, joiden yksityiskohtia kiristettiin lähes mahdottomiksi juuri ennen kuin järjestelmä romutettiin.

Lopetan kuitenkin voivottelun ja etsin sen sijaan opetuksia. Päällimmäinen on havainto, että tavoitteet, joita yliopistoja ohjaavan opetusministeriön virkamiehistö asetti tutkijakoulutukselle, eivät lainkaan vastanneet tavoitteiden toteuttamisen ehtoja. Jotkut opetusministeriössä tuntuivat kuvittelevan, että tutkijakoulutuksen järjestämisen tapaa on yhtä helppo muuttaa kuin toimistojen sisustusta. Ei se ole. Verkoston luominen omien toimien ohessa

kestää vähintään 3–5 vuotta, ja verkoston toimintakyvyn turvaaminen kestää – edelleen omien toimien ohessa – vähintään toiset 3–5 vuotta.

Suunnitelmallisuuden ensimmäinen edellytys on osapuilleen oikea ja kattava tietämys toiminta-alan tilanteesta. Tutkijakoulutuksessa, kuten tutkimustyössä yleensäkin, sellainen voi syntyä vain alhaalta ylös – eli sen myötä, että tutkimustyön tekijät ja jatko-opiskelijat ovat motivoituneita toimittamaan tietoja toiminnoistaan ja tavoitteistaan koordinaatiosta vastaaville tahoille. Raportointi omasta tutkimustyöstä ja varsinkin suunnittelusta on vaivalloista. Sen tulosjohtamiseen perustuva hallinto on varmasti tehnyt jokaiselle yliopistolaiselle selväksi.

**Yliopistojen paholaiset ja enkelit ovat yksityiskohdissa, niissä sietämättömissä ja innostavissa käytännöllisissä kokemuksissa, joita yliopistolai-
sten päiviin sisältyy.**

Jorma Sipilä pohdiskelee kokemuksiaan tilitteessään, millaisia hallinnon järkevien toimien tulisi olla: "[R]ehtorin päätehtävä on mahdollistaa hyvää yliopistotyötä hankkimalla sille resursseja, luomalla sille edellytyksiä ja estämällä näiden edellytysten tarveleminen. Sitä joutuu tekemään pääasiassa yliopistosta ulospäin."¹⁰ Vastaavan periaatteen tulisi koskea opetus- ja kulttuuriministeriön velvollisuuksia yliopistojen suuntaan.

Uusi yliopistolaki murentaa opetusministeriön avustavaa ja edellytyksiä luovaa roolia. Yliopistolakia on puolustettu harhaanjohtavalla väitteellä, että sen ansiosta yliopistot saavuttavat taloudellisen autonomian; Ilkka Niiniluoto on esittänyt tämän argumentin erityisen selväsanaisesti.¹¹ Eivät ne saavuta. Yliopistot ovat edelleen riippuvaisia ministeriöstä, koska valtaosa niiden rahoituksesta tulee joka tapauksessa valtion budjetista. Yliopistolain tuottama muutos yliopistojen asemassa – muuttuminen ”julkisoikeudellisiksi yhteisöiksi” – ei ole sinänsä laajentanut yliopistojen toimintatilaa,

¹⁰ Sipilä, s. 99.

¹¹ Ilkka Niiniluoto: ”Yliopistouudistus on itsenäisyystaistelua”. *Tiede & edistys* 34 (2009), 233–240. Useat kirjoittajat kritikoivat näkemystä Tuukka Tomperin toimittamassa kokoelmassa (viite 4).

vaikka onkin tehnyt yliopistojen oman taloudellisen päätöksenteon sujuvammaksi.

Yliopistolain tuoma yliopistojen aseman muutos pikemminkin ilmentää sellaista paradoksia, että ”uuden kapitalismin ajan yliopisto”¹² voidaan saada parhaiten muovatuksi, kun annetaan yliopistojen toteuttaa muutokset itse. Paradoksi on vain näennäinen. Opetusministeriö sanelee budjettivaltansa välityksellä tavoitteet, jotka yliopistojen on pyrittävä saavuttamaan. Mistä tavoitteet tulevat? Asetaanko ne sisäsyntyisten tarpeiden vai ulkoisten kuvitelmien perusteella?

Tutkijakoulutuksen suhteen opetusministeriön laatimien tavoitteiden epärealistisuus kiteytyy ajatukseen tutkijakoulutuksen ”suuntaamisesta”; tästä sisältyy esimerkiksi vuoden 2000 ”tila ja taso” -raporttiin seuraava toteamus (s. 28): ”Tutkijakoulujen tieteenalakohtainen suuntaaminen on yksi keskeisistä tiede- ja innovaatiojärjestelmän rakennetta keskipitkällä aikavälillä muovaavista päätöksistä. Tutkijakoulujen tuottama tieteellinen työvoima muodostaa ydinjoukon, jonka pätevyteen ja luovuuteen tieteen edistyminen ja kasvavassa määrin myös teollisuuden kilpailukyky perustuu nyt ja tulevaisuudessa.” – Opetusministeriö on asettunut ulkoisten paineiden välittäjäksi ja muotoillut ulkoiset paineet tieteellisen koulutuksen tavoitteiksi.

Ilkka Niiniluoto on sisällyttänyt yliopistouraan esittelevään leikekirjaansa¹³ koosteen Helsingin yliopiston strategiaryhmän vuonna 1996 laatimasta muistiosta ”Yliopisto 2015”; hän oli itse työryhmän jäsen. Strategiaryhmä kehitti kolme vaihtoehtoista skenaariota: HY (”hyvinvointi”), KK (”keskinäinen kilpailu”), ja AA (”alaso”). Skenaariot ovat Niiniluodon esittämästä katkelmasta päätellen perusteitaan juuri niin ohuita kuin skenaariot voivat olla: ryhmän osanottajat ovat istahaneet pohdiskelemaan, millainen yliopisto voisi mahdollisesti olla kahden vuosikymmenen kuluttua (siis 1996–2015), ilman mitään pohdintoja siitä, millaiset tekijät erilaisia muutoksia voisivat tuottaa ja kuinka nopeasti.

Mutta me olemme etuoikeutettuja. Olemme juuri sivuuttaneet skenaarioiden tähtäykseksi valitun vuoden 2015. Tiedämme, että skenaario ”HY” jäi toteutumatta, skenaario ”KK” muuttui todeksi

noin 10 vuotta sitten ja skenaario ”AA” on täällä tänään. 2000-luvun mullistukset yliopistoissa ovat tuottaneet sekä yliopistojen sisään että niiden keskinäisiin suhteisiin jännitteitä, jotka ovat ajaneet kehityksen ”alasakan” (AA) suuntaan.

Opetusministeriö on asettunut ulkoisten paineiden välittäjäksi ja muotoillut ulkoiset paineet tieteellisen koulutuksen tavoitteiksi.

Yliopistopolitiikkaa kaiken kaikkiaan vahingoittaa suuresti eri yliopistojen keskinäisen kateuden ja välistävetojen kulttuuri. Oli opetus- ja kulttuuriministeriöstä esitetty aloite kuinka älytön tahansa, aina siihen joku tarttuu ja koettaa ennakoiden tehdä virkamiehistöön suotuisan vaikutuksen. Lisäksi kansainväliset huippumittarit tuovat asetelmaan lisävihteita: helsinkiläiset HY ja Aalto ratsastavat asemallaan välittämättä muista. Kuten Jorma Sipilä oman kokemuksensa perusteella kirjoittaa:¹⁴

”On ollut melkein pä dramaattista tajuta, kuinka itsekkäitä organisaatiot ylipäänsä ovat. Altruismi ei kuulu organisaatioiden ominaisuuksiin. Välittömän oman edun maksimoinnin tilalle tarvittaisiin tietenkin ymmärrystä ja kärsivällisyyttä työstää prosesseja, joissa kaikki voittaisivat edes jotakin. Viisas ministeriö olisi siinä ratkaisevasti avuksi.”

Tutkijakoulujen uhon ja tuhon kaareen esitettiin kyllä myös vastahankaisia ja sikäli rohkaisevia näkemyksiä. Esimerkiksi ”Tieteen taso 2012” -selvitykseen sisältyvissä Suomen Akatemian toimikuntien raporteissa ilmaistaan jok’ikisessä huoli verkostomaisten tutkijakoulujen kuihtumisesta:

Biotieteet ja ympäristön tutkimus (s. 53): ”Tieteen tila 2012-arvioinnin osana järjestetyissä bio- ja ympäristötieteiden työpajoissa kannettiin laajasti huolta siitä, että kansallisesti integroivan järjestelmän edut menetetään, mikäli yliopistot eivät jatkossa pysty riittävään tutkijankoulutusyhteistyöhön.

¹² Merja Kinnunen: ”Opettaminen uuden kapitalismin ajan yliopistossa”. *Tiede & edistys* 30 (2005), 38–45.

¹³ Ilkka Niiniluoto: *Dynaaminen sivistysyliopisto: Sata puhetta ja kirjoitusta vuosilta 1987–2010*. Gaudeamus (2011), 100–106.

¹⁴ Sipilä, s. 148.

Yrjö Haila esitelmöi Tampereella 2017 järjestetyssä NESS-konferenssissa. Kuva: Minna Santaoja.

Varsinkin niin sanotuilla pienemmillä aloilla on vahva huoli siitä, miten niiden tutkijankoulutus tulevaisuudessa hoidetaan.”

Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimus (s. 58):
 ”Valtakunnalliset tutkijakoulut ovat toimineet hyvin ja niiden antama koulutus on laadukasta.”
 (s. 62): ”Kansallinen verkostomainen tohtorikoulu on säilytettävä tohtorinkoulutuksessa.”

Luonnontieteiden ja tekniikan tutkimus (s. 65):
 ”Pienillä tieteenaloilla tutkijakoulut ovat antaneet mahdollisuuden kansainvälisesti kilpailukykyisen ja riittävän laaja-alaisen opinto-ohjelman tarjoamiseen. Lisäksi tutkijakoulut ovat merkittävästi lisänneet kansallista verkottumista ja yliopistojen ja tutkimuslaitosten välistä yhteistyötä. Näiden hyötyjen turvaaminen on tärkeää uudistettaessa tohtorikoulutuksen rahoitusjärjestelmää.”

Terveiden tutkimus (s. 68): ”Jos tutkijakoulu- paikkojen rahoitusta ei korvamerkitä yliopistojen perusrahoituksessa, on uhkana, että yliopistot eivät sitoudu enää riittävästi verkostomaisten tutkijakoulujen toimintaan. Suurimpia häviäjiä voivat olla pienet alat, joiden toiminta on vaatinut kansallista koordinaatiota.”

Opetusministeriössä ei ole näin hienopiirteisistä argumenteista välitetty. Valtakunnallisten tutkijakoulujen järjestelmä luotiin hallinnollisesti määriteltäviin ulkoisiin tarpeisiin. Siksi järjestelmä voitiin purkaa, kun yliopistojen toiminnan periaatteita oli muokattu laajemmassa skaalassa uuden kapitalismin ajan mukaisiksi.

Olettaisin silti, että tutkijakoulujen kokemus on jättänyt hyvän perinnön. Ensiksi: Tutkijakoulutus on olennainen osa yliopistojen tieteellistä työtä. Jatko-opiskelijat voivat olla tutkimusryhmien täysivaltaisia osanottajia, kunhan toiminnot organisoidaan hyvin.¹⁵ Toiseksi: Tutkijakoulut osoittivat, kuinka hedelmällistä pitkäjänteinen valtakunnallinen yhteistyö voi olla. Niiden järjestämät työseminaarit kokosivat osanottajia moninaisista toimipaikoista ja aloilta sekä edistivät kansainvälisten yhteyksien syntymistä, ja osanottajat tulivat altistetuiksi omasta tutkimusaiheestaan kaukana oleville mutta samanlaisen perustavoitteen motivoimille ideoille. Ideat virittävät uusia ideoita sekä siirtyvät ja rikastuvat sen välityksellä. Tietysti tätä tavoitetta palvelevat kotimaisten tieteellisten seurojen vuosittaiset seminaarit (sosiologipäivät, politiikan tutkimuksen päivät, maantieteen päivät, yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen syyskollokvio, ja niin edelleen), mutta niiden yhteyteen on vaikea järjestää jatko-opintojen ohjausta edistäviä tilanteita.

15 Ks. Yrjö Haila: ”Tutkijaseminaari”, teoksessa Sanna Kivimäki, Merja Kinnunen & Olli Löytty (toim.), Tilanteen taju. Opettaminen yliopistossa. Vastapaino (2006), 177–182.

Lisäksi verkostomaiset tutkijakoulut lieventävät niin sanotun ”kriittisen massan” vaatimusta yksittäisten yksiköiden osalta. Kaikkien tietystä aihepiiristä kiinnostuneiden tutkijoiden ei tarvitse olla keskitettyjä samaan laitokseen. Päinvastoin hajautuneisuus on etu. Näkökulmat rikastuvat. Yleisluonteiset väitteet, että yliopistojen nykyiset yksiköt ovat liian pieniä, ovat harhaisia. Verkostomaisesti muotoutuneilla aloilla paikalliset yksiköt voivat aivan hyvin olla pieniä. Keskinäisen yhteistyön tur-

vin kokonaisuus kasvaa paljon suuremmaksi kuin yksiköiden summa. Yksiköiden välillä on tietynlainen kilpailusuhde, mutta se ei ole nollasummapieliä vaan kilvoittelua, jossa kaikki voittavat.

Verkostomaiset toimintamuodot ansaitsevat kaiken mahdollisen tuen. Vuonna 1995 käynnistyneen tutkijakoulujen järjestelmän tuho on tapahtunut tosiasia. Ehkä vauriot ovat silti vielä korjattavissa. Yliopistoissa on väkeä, joka on kokenut verkostomaisen yhteistyön voiman.

Saate: Tutkijakoulu YHTYMÄ

YRJÖ HAILA

Yhteiskunnallisen ympäristöalan tutkijakoulu YHTYMÄ perustettiin 2000-luvun alussa; sille myönnettiin ensimmäiset viisi nelivuotista opikelijapaikkaa 1.1.2002 alkaen. Toimin koulun johtajana 2010-luvulla koittaneeseen hamaan loppuun asti. Kuvaan YHTYMÄN kehityskaaren oheisessa kirjoituksessa; olin syvästi turhautunut opetus- ja kulttuuriministeriön päättömään tempoiluun yliopistojen jatkokoulutusta koskevissa ohjeistuksissa.

Aihe on tärkeä. Tutkijakoulutus on jokaisen opetus- ja tutkimusalan elinehto. Tohtoriopinnot on se akateemisen uran vaihe, joka tarjoaa – tai jonka tulisi tarjota – kokelaille mahdollisuudet paneutua laaja-alaisesti oman alansa teoreettisiin ja menetelmällisiin virtauksiin. Monikkomuotoisella termillä ”virtaukset” on tässä kaksoismerkitys. Ne voivat olla joko muoteja tai vaativia uusia avauksia; molempiin on yhtä lailla syytä tutustua. Tämän erityisen asemansa ansiosta tohtoriopiskelijat ovat tutkimusryhmien täysivaltaisia, arvokkaita jäseniä; he kykenevät tuomaan ryhmään tuulahduksia projektisuunnitelmien siilon ulkopuolelta. Tutkijanuran myöhempien vaiheiden toimenkuvat ovat useimmiten kapeita, sitoumusten ja aikataulupaineiden ahdistamia.

Yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen kaltaisilla moniaalle haarovilla aloilla on erityisen tärkeää, että tutkimusaiheiden perusteita tutkaillaan kattavasti. YHTYMÄN hakemuksiin tämä tavoite kirjattiin seuraavasti:

”Tutkijakoulun alaa kuvattiin alkuvaiheessa laaja-alaisella termillä ”yhteiskunnallinen ympäristöala”, koska sen haluttiin kokoavan mahdollisimman laajasti piiriinsä yliopistojen laitokset ja oppialat, joissa harjoitettiin yhteiskunnallisesti painottunutta ympäristötutkimusta ja -opetusta. Lisäksi nimityksellä ”ympäristöala” haluttiin korostaa tutkijakoulun ongelmalähtöistä ja käytännöllistä suuntautumista. Olennainen tavoite on ollut kouluttaa tutkijoita, jotka kykenevät luomaan hankkimansa akateemisen taitoisuuden perusteella uudenlaisia, ympäristö-ongelmien ratkaisemisen edellyttämiä tehtäväkuvia. Koska ongelmat ovat luonteeltaan uusia, valmiita työpaikkoja ja tehtäväkuvia ei välttämättä ole työmarkkinoilla yliopistojen ulkopuolella valmiina odotamassa.” (Lainaus vuosille 2012–2015 laaditusta hakemuksesta; sitä ei tosin koskaan varsinaisesti arvioitu, koska järjestelmä hajotettiin välittömästi sen jälkeen kun ministeriön edellyttämät hakemukset oli saatu viimeisteltyä.)

En kykene laatimaan täsmällistä tilastoa siitä, miten YHTYMÄ onnistui tutkijoiden kouluttajana, koska verkosto tuli hajotetuksi ennen aikojaan. Ensimmäiset tohtoriopiskelijoiden nimitykset olivat täysiaikaisesti nelivuotisia; myöhemmin nelivuotisia rahoitusjaksoja jaettiin tilkkutäkkimäisemmin, koska opiskelijoilla oli YHTYMÄstä riippumattomia lyhytaikaisia rahoituslähteitä. Hakemusten määrästä on tilastot tallessa: kaudelle 2002–05 (5 paikkaa) jätettiin 30 hakemusta; kaudelle 2007–11 (5 paikkaa) 34 hakemusta; kaudelle 2010–13 (viisi paikkaa) 29 hakemusta.

Ministeriö edellytti tutkijakoulun rahoitushakemuksen liitteeksi myös listan niin sanotuista liitän-

näisjäsenistä eli tutkijakoulun toimintaan osallistuvista päätoimisista jatko-opiskelijoista, joilla oli rahoitusmuista lähteistä. УНТУМАН helmikuussa 2002 laaditussa listassa oli 88 nimeä; syksyn 2005 listassa oli 117 nimeä; syksyn 2009 listassa oli 95 nimeä; liitännäisjäsenten tukikohtina oli 14 yksikköä kattavasti ympäri maata. Laadintahetkellä listat olivat todellisia; ne olivat myös hedelmällisiä antaessaan kuvan valtakunnallisesta jatkokoulutuksen tarpeesta. Näin jälkikäteen ei tosin ole mitään tapaa selvittää, missä määrin siihen kirjatut projektit lopulta onnistuivat.

Omassa muistissani parhaita – itse asiassa ainutlaatuisen palkitsevia – toimintoja olivat УНТУМАН vuosiseminaarit, joihin oli kutsuttu kansainvälinen luennoitsija/kommentaatori ja joihin osallistuivat kaikki УНТУМАН vakinaiset opiskelijat sekä tutkijakoulun johtoryhmä. Seminaareissa oli läsnä koko maan yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen verkosto: monialaista virikkeiden ja teoreettis-metodologisten oivallusten vaihtoa parhaimmillaan!

Olen eläkkeelle siirryttyäni kieltäytynyt seuraamasta akateemisen maailman byrokraattista tempoilua; haluan välttää ahdistavan henkisen lamaantumisen. Siksi en kykene sanomaan jatkokoulutuksen nykyisistä näkymistä mitään. Sen sijaan esitän käsitykseni siitä, miten akateemisten opintojen kaari rakentuu:

- [1] Tavoite on, että opiskelijat *oppivat ajattelemaan ja toimimaan samantahtisesti* ja oman alansa keskeisiä ongelmia ymmärtäen.
- [2] Perusopinnot luovat näkemyksen siitä, millaisista aineksista alan ongelmat muodostuvat sekä millaisiin kehyksiin ongelmat asettuvat (*'kehystämisen', 'framing'*).
- [3] Perustutkinto opettaa *ajattelemaan ja toimimaan tutkimuksellisesti*. Tässä vaiheessa työskentely toteutuu pääosin äidinkielellä, vaikka lähteet ovat paljolti muunkielisiä. Tämä siksi, että ajattelun

oppiminen edellyttää kielen eli sanaston rikkautta ja erilaisten synonyymisten ja lähes-synonyymisten ilmausten hyvää hallintaa. Sanat ovat systemaattisen ajattelun perusta. Tiedän: Tästä asiasta vallitsee erilaisia näkemyksiä, mutta olen omastani vakuuttunut.

- [4] Tutkijakoulutuksen tavoite on luoda selvyys siihen, että ongelmia voi ajatella ja ratkaisuja etsiä monella tavoin, mutta aina on ajateltava systemaattisesti, aiempaa tutkimusta ja erilaisia kriittisiä näkemyksiä kunnioittaen; on kouliinnuttava *päättämään, mitä kannattaa ajatella, kun ongelmia ratkotaan käytännöllisesti*. Vieraat kielet tulevat tässä olennaisesti mukaan, mutta lopullisen tuloksen eli väitöskirjan voi toteuttaa myös äidinkielellä, mikäli tutkimuksen käytännöllis-tiedolliset tavoitteet tähän ohjaavat.

Jokainen opintojen kaari on kuitenkin yksilöllinen, enenevässä määrin kohti jatko-opintoja. On oltava riittävästi aikaa ja tilaa yksilöllisille ratkaisuille; ne luovat perustan ratkaista ongelmia, joita valmistumisen jälkeen nousee esiin. Tiukat aikataulut ovat myrkyä. Tässä suhteessa valvonta tuntuu kuitenkin vain tiukentuvan. Minun on kokemukseni perusteella mahdollonta ottaa todesta opetusministeri Sari Multalan lupaus (окм:n tiedote 7.2.2024), että palkkaamalla yliopistoille tuhat väitöskirjatutkijaa kolmen vuoden työsuhteisiin *"parannamme kansainvälistä kilpailukykyämme ja luomme edellytyksiä tutkittuun tietoon pohjautuville innovaatioille"*. Tukevampi näkemys tarvitaan siitä, millaisen perustan uutta luova ajattelu ja toiminta vaatii.

Kansainvälisenä tutkijana jäätä murtamassa

Pohdin kirjoituksessa kokemustani kansainvälisenä ympäristöetiikan tutkijana Suomessa ja mukaantuloani Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuraan (YHYS). Aloitan paikantamalla ympäristöetiikkaa akateemisena tutkimusalana kansainvälisessä ja suomalaisessa kontekstissa. Tarina jatkuu kuvauksella ensikohtaamisestani YHYS:n kanssa ja liittymisestäni seuran johtokuntaan ensimmäisenä ei-suomalaisena ja ei-suomenkielisenä jäsenenä. Lopulta pohdin oman kokemukseni kautta mitä yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on, ja miten ympäristöetiikka siihen sisältyy.

CORINNA CASI

Icebreakers open the way

INTEGRATING INTO THE FINNISH
ENVIRONMENTAL SOCIAL SCIENCE SCENE
AS AN INTERNATIONAL SCHOLAR
OF ENVIRONMENTAL ETHICS

In this chapter, I describe my experiences as an Italian scholar in environmental ethics, based in Finland, entering the Finnish Society for Environmental Social Science (YHYS) and becoming a member of its board. After introducing and positioning myself within the academic world, I contextualize environmental ethics, my area of expertise, as an academic field of research within philosophy both at the international level as well as within the Finnish context. Subsequently, I advance the question of whether environmental ethics can be included in the bigger field of environmental social science. I continue by sharing the story of my first encounter with YHYS, leading to me becoming part of the YHYS board as the first non-Finnish and non-Finnish speaking member. The chapter concludes with answers, via my own experience in YHYS, to the questions concerning what type of field environmental social science is and how environmental ethics is included in it.

ENVIRONMENTAL ETHICS: FROM INTERNATIONAL TO FINNISH CONTEXT

I am an Italian university researcher in philosophy based in Finland. In May 2024, I defended my Doctoral thesis at the University of Helsinki. My thesis is an interdisciplinary work on environmental values and value assessments, specifically on the non-economic values of nature such as moral, aesthetic, and ecological values. It intersects with Indigenous studies, by introducing the concept of traditional ecological knowledge (TEK) and Indigenous – mainly Sami – perspectives on nature, and finally offers a framework to decolonize environmental discourses (Casi 2024)¹.

1 Environmental discourses are understood as academic debates and conversations about the natural environment.

My doctoral studies were a long and not-always-easy journey before I finally reached graduation. I moved to Helsinki in 2006 to start an internship at the Italian Cultural Institute, which is part of the Italian Embassy in Finland. After the internship, I continued working at the Institute for a few years helping with the promotion and representation of Italian culture within Finnish society. While working there, my application for the philosophy doctoral program was accepted, and thus I became a philosophy doctoral student at the Faculty of Social Sciences, University of Helsinki. My Doctoral studies focused primarily on philosophy and environmental ethics.

Environmental ethics is a type of applied ethics that focuses on the relationships and moral responsibilities between human beings and the natural environment. It originated as a philosophical academic research area in the 1970s, almost simultaneously in different parts of the world² – namely the USA, Australia, and Norway, in Europe – as a response to increasing ecological crises. Environmental ethics questioned the primarily anthropocentric, or human-centered, perspective through which philosophers and other scholars in the European tradition have been dealing with the natural environment for centuries. The history of environmental ethics could be also viewed as the history of moral considerability extended to a growing number of beings and elements in nature, starting from animals to other species and ecosystems, including non-living parts of nature.

Concerning the reception of environmental ethics in the Nordic countries, the Norwegian philosopher Arne Naess is probably the most famous scholar, known for his Deep Ecology (Naess 1973). According to this theory, and the movement it inspired, the natural environment with all its elements should be considered for its intrinsic values, rather than for its usefulness to human beings. Additionally, the Deep Ecology movement highly supports a deep engagement with nature and with environmental issues, in opposition to a

The history of environmental ethics could be also viewed as the history of moral considerability extended to a growing number of beings and elements in nature, starting from animals to other species and ecosystems, including non-living parts of nature.

shallow and less-engaged type of ecology.

In the Finnish context, prominent Finnish philosophers such as Georg Henrik von Wright and Juhani Pietarinen started to get interested in environmental philosophy from the 1970s onwards. Nevertheless, it was only in the 1990s that materials, textbooks, and publications, mainly in Finnish, started to appear³. In addition, the Finnish academic Leena Vilkkä contributed to bringing research and teaching on philosophical discussions about the values of nature to Finland. She wrote the first Finnish textbook in the field titled precisely *Ympäristöetiikka*, 'Environmental Ethics' (Vilkkä 1993). Furthermore, in 1997 a comprehensive collection of environmental philosophy was published in the Finnish language, focussing mainly on the early mainstream environmental philosophy (Oksanen & Rauhala-Hayes 1997). Since then a growing number of scholars have been publishing in national as well as well-known international journals – such as *Environmental Ethics*, *Environmental Values*, *Agriculture and Human Values*, *Journal of Applied Philosophy*, etc. – on topics that vary from animal ethics to environmental justice, from food ethics to veganism, from environmental values to climate justice and much more.

Other academic fields closely related to environmental ethics have also been flourishing

² Brennan, Andrew and Norva Y. S. Lo, "Environmental Ethics", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2024 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.), <https://plato.stanford.edu/cgi-bin/encyclopedia/archinfo.cgi?entry=ethics-environmental>.

³ This and some of the information in this paragraph are from the ISEE (International Society for Environmental Ethics) official website <https://iseethics.wordpress.com/finland/>, accessed on 29.02.2024.

in Finland – as well as internationally – such as environmental aesthetics and aesthetics of the everyday, the philosophy of the city, and the philosophy of sustainability.

A project worthy of attention is the newly established (2024) COHAB research group at the University of Jyväskylä, led by assistant professor Teea Kortetmäki, who received funding from the prestigious European Research Council (ERC). This research group aims at establishing a new subdiscipline of environmental ethics called ‘Environmental landscape ethics’, built upon a new theoretical framework focusing on the concept of multispecies ‘cohabitability’⁴. The outcomes of this project have the potential to contribute to the advancement of environmental ethics not only in Finland but also in European and international academic contexts.

After this brief – and surely not exhaustive overview – concerning environmental ethics, several questions suggest themselves. Can we talk of Finnish environmental ethics? Why has there not been a discussion about this in English yet? Might the COHAB project be the starting point for this philosophical conversation?

Perhaps the absence of a public discussion in English on a possible ‘Finnish environmental ethics’ is explained by the fact that Finland, a small country in terms of population, has a relatively insignificant circle of scholars examining environmental issues philosophically. Or do the answers lie in the way that, despite the prolific academic work of several independent scholars, there has been little cohesion among scholars in Finland and thus little momentum towards a unitary philosophical discourse on issues related to environmental ethics? Or is it perhaps the case that there have been discussions in Finnish and/or Swedish – the two official languages in Finland – but no material in English?

These are just the speculations of an international scholar working in Finland but they could offer food for thought for the philosophers and scholars based in Finland who are working on environmental ethics issues and who could be better

In online seminars, one cannot network and have conversations the same way as one can at live events and in-person situations.

equipped, together, to reflect on these challenging questions, which are relevant to the development of the scholarship also in environmental social science.

‘BREAKING THE ICE’ ON THE YHYS BOARD AS AN INTERNATIONAL SCHOLAR

When I started my Doctoral studies at the University of Helsinki there were very few courses in English closely related to environmental ethics. Hence, I have often found myself looking for groups of scholars to discuss the interdisciplinary topics of my doctoral thesis. The Finnish Society for Environmental Social Science (YHYS) has been an exception in this regard.

My first experience with the YHYS network and my inclusion as a scholar goes back to the year 2018. In fact, the first time I heard about YHYS was when in 2018 I decided to send an abstract to the YHYS Fall Colloquium organized in Rovaniemi at the University of Lapland. Two prominent scholars on environmental ethics, Teea Kortetmäki and Markku Oksanen – who later became my supervisor together with Simo Kyllönen – shared the call for abstracts for a session titled ‘Environmental and ecological justice’. I decided to send my abstract about the non-economic values of nature, and it was accepted. Besides presenting as part of the scientific program, I participated in the YHYS Colloquium dinner. There I met scholars with many different types of expertise but with a common interest in the environment at large. I enjoyed the dinner as well as the whole conference. Yet after the whole event was over, several question marks remained.

Is the ‘environmental social sciences’ a field of study on its own? Or is it rather an umbrella term

4 Information about COHAB research group on the University of Jyväskylä official website, accessed on 29.02.2024 <https://www.jyu.fi/en/projects/cohab-environmental-landscape-ethics-a-theory-of-cohabitability#toc--project-team->

Corinna Casi defended her doctoral dissertation in philosophy in May 2024. In the photo she is listening to the *karonkka* speeches between her supervisors Markku Oksanen and Simo Kyllönen.

that includes several disciplines? And if this is the case, what is included and what is not? And most importantly, is environmental ethics included in this ‘bigger concept’?⁵

All these questions, besides them being simply curiosity, were genuinely nourished by the willingness to know if I would have found a bigger – even if more general – group of interested scholars with whom I could share ideas, network and, why not, create the bases for future collaborations.

The annual YHYS meetings, which take place during the YHYS Fall Colloquium, are open to every YHYS member.

In November 2020, I presented a paper in one of the sessions of the YHYS Fall Colloquium which, due to the Covid-19 restrictions, was held online. As we realized then, online conferences and meetings were excellent solutions for COVID-19 times as well as for sustainability reasons. Nonetheless, in online seminars, one cannot network and have conversations the same way as one can at live events and in-person situations. In fact, after

the YHYS Fall Colloquium 2020, I realized that even more disciplines were included within the ‘environmental social sciences concept’. However, many of my questions were left unanswered.

It was only in November 2021 when, during the YHYS Fall Colloquium that year, organized at Aalto University in Espoo, Finland, that I got to know the Finnish Society for Environmental Social Sciences more deeply. As a matter of fact, during a chat over a coffee break with the environmental policy scholar Minna Santaoja, I inquired her whether the meetings are usually in Finnish or in English, and eventually about the possibility of participating in the YHYS board meetings as a regular member of the society. Minna Santaoja was very kind and welcoming to me, to the point that she asked the whole YHYS board if that meeting could be held in English. With great surprise, the proposal was accepted. I was astonished and thrilled at the same time by the great opportunity and openness of the whole board. It was the first time in the history of YHYS that English was used for a meeting, and it was simply to give me the possibility to participate.

The annual YHYS meetings, which take place during the YHYS fall colloquium, are open to every YHYS member. It was precisely on such an occasion, in November 2021, that I was offered the opportunity to become a YHYS board member. I accepted gladly and became part of the board as the first non-Finnish and non-Finnish-speaking member in its history. As a result of that decision, from that moment onward, YHYS’ board meetings have been held in English, in the spirit of welcoming also non-Finnish-speaking members to participate and be active in YHYS’ work. The ‘ice was then broken’⁶ and that change introduced flexibility to YHYS language practices to the point that others followed. In fact, in January 2024 – when we celebrated YHYS’s 30th year – the YHYS board welcomed a prominent international scholar, Associate Professor Anna Krzywoszynska, from the University of Oulu.

At the time of writing, in the summer of 2024, I continue to be an active and engaged YHYS board member. On the board, I am responsible for the YHYS’s social media communication and visibility.

5 I believe this book might answer the first three general questions in a more academic and precise manner; what follows are simply my personal considerations.

6 By the way, it is well known that, up until today, Finland has some of the best icebreakers in the world.

In practice this means being active on X – formerly Twitter – and LinkedIn and carrying out other small organizational tasks. During this two-year experience on the YHYS board, I have been learning a great deal and especially widening the network of scholars interested in the natural environment from various perspectives.

As concluding remarks, I can say that I found, via my experience with the scholars within YHYS, some answers to my initial questions. For now, I understand environmental social science as a broad transdisciplinary field, inclusive and open to different types of social sciences dealing with the human-environment relation at large. Undoubtedly, environmental ethics is not only included but also very welcome to contribute to the debates, at least within the Finnish environmental social science.

 REFERENCES

- BRENNAN, A. & LO, N. Y. S.** (2024) Environmental Ethics. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2024 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.) <https://plato.stanford.edu/entries/ethics-environmental/>.
- CASI, C.** (2024) *Decolonizing Environmental Discourses: Challenging Environmental Values through Indigenous Ecological Knowledge*. Doctoral thesis, Faculty of Social Sciences. Helsinki: University of Helsinki, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-9815-0>.
- COHAB RESEARCH GROUP** (2024) University of Jyväskylä official website. <https://www.jyu.fi/en/projects/cohab-environmental-landscape-ethics-a-theory-of-cohabitability#toc--project-team-> (Accessed on 29.02.2024)
- ISEE (INTERNATIONAL SOCIETY FOR ENVIRONMENTAL ETHICS)** official website <https://iseethics.wordpress.com/finland/>
- LÄHDE, V.** (2014) *Ympäristöfilosofia* (Environmental philosophy) <https://filosofia.fi/fi/ensyklopedia/ymparistofilosofia/#Ymp%C3%A4rist%C3%B6filosofiaa%20Suomessa>
- NAESS, A.** (1973) The shallow and the deep, long-range ecology movement. A summary. *Inquiry* 16 (1–4) 95–100. [Doi:10.1080/00201747308601682](https://doi.org/10.1080/00201747308601682)
- OKSANEN, M. & RAUHALA-HAYES, M.** (1997) *Ympäristöfilosofia – Kirjoituksia ympäristönsuojelun eettisistä perusteista*. Gaudeamus, Helsinki.
- VILKKA, L.** (1993) *Ympäristöetiikka*. Yliopistopaino, Helsinki.

MINNA SANTAJOJA

Kituen kuoloon vai uutta potkua yhteistyöstä?

TIETEELLISEN SEURATOIMINNAN
TULEVAISUUSKUVAT

Tieteellinen seuratoiminta rakentuu akateemisen talkoohengen varaan. Kantaako talkoohenki myös tulevaisuudessa? Mikä on tieteellisten seurojen rooli tutkimuksen muuttuvassa toimintaympäristössä? Hahmottelen tässä kirjoituksessa Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran mahdollisia tulevaisuuskuvia ja niihin vaikuttavia tekijöitä.

SKENAARIOT MAHDOLLISUUKSIEN AVARUUDEN HAHMOTTELUSSA

Tulevaisuudentutkimuksessa skenaarioajattelulla pyritään kyseenalaistamaan näkemystä tulevaisuudesta yhtenä, enemmän tai vähemmän ennalta määrättyinä polkuna (mm. Rubin 2004). Skenaariot tähtäävät luovaan ongelmanratkaisuun ja strategiseen tavoitteiden ja toiminnan kirkastamiseen. Vaihtoehtoiset tulevaisuuden skenaariot hahmottelevat mahdollisuuksien avaruutta ja tekevät näkyväksi vallinnan mahdollisuuksia nykyhetkessä. Skenaariota laaditaan yleensä vähintään kolme, esimerkiksi todennäköinen, toivottu ja ei-toivottu tulevaisuuskuva. Näin välttyään kahden, utooppisen ja dystooppisen, skenaarion vastakkainasettelulta.

Skenaario on parhaimmillaan johdonmukainen ja uskottava kertomus tulevaisuudesta huomioidessaan sekä toimintaympäristön muutokset että tulevaisuudentilaan mahdollisesti johtavat prosessit ja oletetut tapahtumaketjut. Skenaario on sekä vapaamuotoinen ja näkemyksellinen että nykyhetkessä saatavilla olevaan tietoon perustuva. Tulevaisuudentutkimuksessa skenaarioita voidaan hyödyntää eri tavoin tulevaisuuden tarkastelussa, esimerkiksi Delfoi-asiantuntija-prosessiin yhdistettynä, ja skenaarioiden laadinnassa voidaan hyödyntää monipuolisesti laadullisia ja määrällisiä tutkimusmenetelmiä.

Skenaariotyön pohjaksi tyypillisesti selvitetään tulevaisuuteen

The futures of scientific societies

Scientific societies are based on academic volunteering. In today's competitive academia, researchers have little time to dedicate to activities not seen as productive in an obvious way. There are few incentives, and scientific societies have trouble recruiting new active members. In this text, I discuss the effects of recent science policy on scientific societies. Based on that and my observations as YHYS board member over a decade, I sketch out three scenarios for YHYS's future. The scenarios reach approximately ten years into the future - many things may change during that time. Will YHYS lose its bearings and relevance as a research community thanks to the "internationalization" of academia? Or will the society become increasingly relevant as a counterweight to the unproductive competition and measurementality typical of academia, and so become a stronger voice in the sustainability transformation? With some humor, the text applies future imagination to spark discussion on the role and values of YHYS.

liittyviä toiveita, odotuksia, pelkoja ja arvoja sekä pyritään havaitsemaan tulevaisuuteen vaikuttavia niin kutsuttuja heikkoja signaaleja sekä hiljaista tietoa monista eri lähteistä. Heikot signaalit ovat ensimmäisiä merkkejä tulevaisuuden mahdollisesti merkittävistä muutoksista. Tieteellisen seuratoiminnan tulevaisuutta ajatellen esimerkki heikosta signaalista voisi olla vaikkapa se, että YHYS ry:n nykyinen puheenjohtaja Pasi Heikkurinen taitaa olla ensimmäinen, joka on lisännyt seurameriitin sähköpostin allekirjoitukseensa. Tämä voidaan tulkitta paitsi merkinä seuratoiminnan arvostuksen lisääntymisestä, myös aktiivisena tekona tieteellisen seuratoiminnan näkyväksi tekemisessä. Hiljainen tieto puolestaan voi olla esimerkiksi organisaation toimijoiden välillä suullisesti siirtyvää tietämystä ja käytänteitä, jotka ovat organisaation toiminnan kannalta tärkeitä, mutta joita ei ole sanallistettu virallisempaan, kirjalliseen muotoon. Kirjoitukseni pyrkii osaltaan sanallistamaan tieteelliseen seuratoimintaan liittyvää hiljaista tietoa. Skenaariotyöskentely käynnistyy aina nykytilanteen kriittisestä tarkastelusta ja vahvuuksien, heikkouksien, mahdollisuuksien ja uhkien tunnistamisesta. Tieteellisen seuran tapauksessa tämä tarkoittaa esimerkiksi sen pohtimista, minkälaisia resursseja seuralla on ja mitkä ulkoisen toimintaympäristön tekijät vaikuttavat seuran toimintaan.

Hahmottelen Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran tulevaisuudesta kolme skenaariota. Seuran täyttäessä 30 vuotta olisi houkuttelevaa ulottaa tarkastelu seuraavien 30 vuoden päähän. Niin kauas ei mielikuvitukseni kuitenkaan riitä, vaan tuloksena olisi huonon tieteiskirjallisuuden tyyppisiä karikatyyrejä, joista ei juuri olisi hyötyä tämän päivän haasteiden pohdinnassa. Nykymenolla ympäristön tila on 30 vuoden kuluttua niin heikko, että tieteellisen seuratoiminnan ja tulevaisuuden visioinnin mielekkyys ylipäätään saattaa olla koetuksella. Taaksepäin katsottuna jo vuosikymmenessä on tutkimuksen toimintaympäristössä tapahtunut suuria muutoksia. Niinpä ulotan tulevaisuuden kuvitteluni noin 10 vuotta eteenpäin, vuoden 2035 tienoille. Skenaarioni eivät perustu systemaattiseen aineistonkeruuseen tai tietyn menetelmän käyttöön, vaan ne ovat tulosta yli kymmenen vuoden kokemuksesta ja havainnoista tieteellisestä seuratoiminnasta, yli parinkymmenen vuoden kokemuksesta muusta vapaaehtoisesta

Minna Santaoja osallistui taiteilija Leena Kelan One year performance -teokseen YHYS-kollokviiossa Turussa 2017.

järjestötoiminnasta sekä tutkijan luovasta mielikuvituksesta. Ennen skenaarioiden hahmottelua tarkastelen seuraavassa lyhyesti tieteellistä seuratoimintaa yleisemmin.

TIETEELLISET SEURAT YHTEISÖN RAKENTAJINA

Suomessa toimii ainakin 300 tieteellistä seuraa, joista suuri osa on Tieteellisten seuran valtuuskunnan (TSV) jäsenseuroja. TSV teki vuonna 2022 selvityksen tieteellisten seurojen jäsenistöstä (Late ym. 2022). Monet seurukset ovat jäsenmäärältään pieniä: lähes puolessa jäsenmäärä on alle 200, YHYS ry:n jäsenmäärä on vähän yli. Jäsenmäärissä ei ole tapahtunut suuria muutoksia, vaikka seuroissa onkin esiintynyt huolta jäsenmäärän pienentymisestä. Selvityksen mukaan tieteellisten seurojen toiminnan tärkeimpiä tavoitteita ovat tieteellisen toiminnan ja yleisen tieteen ymmärryksen edistäminen sekä yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Monilla seuroilla on myös alan opiskelijatoiminnan edistämiseen liittyviä tavoitteita. Tavoitteitaan seurukset toteuttavat tyypillisesti julkaisemalla tutkimustietoa ja järjestämällä tapahtumia eri yleisöille. Selvityksen mukaan Suomessa julkaistaan yli 300 tieteellistä lehteä; niistä merkittävä osa on tieteellisten seurojen

YHYS ry:n kevätkokoukset eivät tavallisesti ole varsinaisia massatapahtumia. Kevätkokous 2023 Tieteiden talolla. Kuva: Corinna Casi.

Tieteelliset seurat ovat voittoa tavoittelemattomia ja toimivat hyvin pitkälle vapaaehtoistyön voimin.

julkaisemia. Yli puolet tieteellisistä seuroista julkaisee tieteellisiä lehtiä – tässä YHYS kuului viime vuoteen saakka vähemmistöön. Seurojen toiminta on sekä kansallista että kansainvälistä ja seurat tekevät yhteistyötä monien tahojen kanssa.

Laten ym. (2022) mukaan tyypillinen tieteellisen seuran jäsen on korkeasti koulutettu, tutkimusorganisaatiossa työskentelevä yli 50-vuotias tutkimustietoa hyödyntävä tai tuottava henkilö. Tiedeseurojen jäsenistö kattaa eri organisaatioita, koulutustaustoja ja ryhmiä. Yli puolet jäsenistä asuu pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Jäsenistön sukupuolijakauma on tasainen, tosin tieteenalojen välillä on huomattavia eroja. Yhteiskuntatieteellisten alojen tieteellisissä seuroissa on jäseninä jonkin verran enemmän naisia (56%). Tieteellisten seurojen miesjäsenet ovat muutaman vuoden naisjäseniä iäkkäämpiä, ja merkittävän osan seurojen jäsenistöstä muodostavat eläkkeellä olevat. Selvityksen perusteella noin kolmannes kotimaisten tieteellisten seurojen jäsenistä kuuluu myös johonkin kansainväliseen tieteelliseen seuraan. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran jäsenistöstä ei vastaavaa selvitystä ole tehty; voimme olettaa

YHYS:n jäsenistön pitkälti noudattelevan selvityksen tuloksia.

YHYS edistää alan tutkimusta ja tutkijoiden yhteistyötä järjestämällä vuosittain kansainvälisen syyskollokvion sekä vuoden 2024 alusta lähtien julkaisemalla vertaisarvioitua *Alue ja Ympäristö* -lehteä yhdessä Alue- ja ympäristötutkimuksen seuran (AYS) kanssa. Seuran yhteiskunnallisen vaikuttamisen tavoitetta toteuttaa muun muassa Ympäristötiedon foorumin kanssa järjestettävä Poliitiikkadialogi sekä tutkimustietoa yleistajuistavan *Versus*-verkolehden julkaiseminen yhdessä AYS:n ja Suomen Maantieteellisen Seuran kanssa. Kollokvion yhteydessä järjestettävät jatko-opiskelijoiden verkostoitumistilaisuudet sekä gradupalkinto tukevat alan nuoria tutkijoita.

Tieteelliset seurat ovat voittoa tavoittelemattomia ja toimivat hyvin pitkälle vapaaehtoistyön voimin. Joistakin tehtävistä voidaan maksaa palkkioita. Jäsenmaksut ovat seurojen keskeinen tulonlähde. Seurojen kesken on kuitenkin eroja, sillä Suomessa toimii myös suuremman budjetin tiedeseuroja, jotka voivat palkata työntekijöitä (ks. Santaoja & Ollinaho 2024). YHYS on toiminut puhtaasti vapaaehtois pohjalta: esimerkiksi johtokunnan jäsenille tai tilaisuuksien järjestäjille ei ole maksettu korvusta. Matkakuluja on toisinaan voitu korvata. YHYS on osallistunut *Versus*-lehden toimituksen palkkioihin ja parhaillaan seura neuvottelee Alue- ja ympäristötutkimuksen seuran kanssa siitä, miten *Alue ja Ympäristö* -lehden toimittamiseen liittyvät kulut jatkossa jakautuvat seurojen kesken. Seuran

suurimmat kulut ovat toistaiseksi muodostuneet tapahtumien järjestämisestä.

Laten ym. (2020) mukaan tärkein motivaatio tieteellisen seuran jäsenyydelle on verkostoituminen ja yhteisöön kuuluminen. Muita tärkeitä motiivoivia tekijöitä ovat halu oppia uutta tieteenalasta, tutkimuksen edistäminen sekä ammatillinen kehittyminen. Tapahtumiin osallistumista ja julkaisuja pidetään tärkeinä seurojen jäsenetuina. Yli 80 prosenttia selvitystä varten tehtyyn kyselyyn vastanneista kertoi lukevansa tieteellisten seurojen julkaisuja ja yli puolet vastaajista mainitsi osallistuneensa seurojen tapahtumiin viimeisen vuoden aikana. Vastauksissa näkyivät vielä korona-ajan rajoitukset tapahtumien järjestämiselle. Yhteiskunnallista vaikuttamista piti tärkeänä motiivina seurajäsenyydelle reilusti alle kolmannes vastaajista, mutta lääke- ja terveystieteiden, yhteiskuntatieteiden ja humanististen alojen vastaajien joukossa yhteiskunnallinen vaikuttaminen nähtiin muuta aloja keskeisempänä. Selvityksen mukaan vastuullisen tieteen edistämistä pidettiin tieteellisten seurojen yhtenä tärkeänä tehtävänä. Tätä seurat toteuttavat muun muassa kehittämällä vertaisarviointia julkaisemissaan lehdissä sekä ehdottamalla edustajia tiedettä arvioiviin ja kehittäviin työryhmiin ja paneelisiin, kuten Julkaisufoorumin arviointipaneelit.

Tärkein motivaatio tieteellisen seuran jäsenyydelle on verkostoituminen ja yhteisöön kuuluminen.

Tavanomaisin syy luopua tieteellisen seuran jäsenyydestä oli tsv:n selvityksen mukaan se, ettei henkilö kokenut enää hyötyvänsä jäsenyydestä. Syitä seuraan kuulumattomuudelle puolestaan olivat, ettei henkilö tiennyt tieteellisestä seurasta tai häntä ei ollut pyydetty seuran jäseneksi. Tämän perusteella seuroilla olisi petrattavaa jäsenhankinnassa, ja tämä koskee myös Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuraa. Monet nuoret tutkijat ovat olleet kiinnostuneita seuran jäsenyydestä, kunhan ovat siitä tulleet kuulleeksi.

tsv:n jäsenkyselyn tulokset antavat evästyksi YHYS:n tulevaisuuden pohtimiselle muun muassa jäsenistön kehityksen ja toivottujen toimintamu-

Tieteiden yössä 2020 YHYS järjesti yhdessä Ympäristötiedon foorumin, Maj ja Tor Nesslingin säätiön sekä Koneen säätiön kanssa Ympäristötiede Wikipediaan -tapahtuman. Editathonia suunnittelemassa Vilppu Välimäki, Kalle Korhonen, Outi Silfverberg ja Minna Santaoja. Kuva: Minttu Jaakkola.

tojen osalta. Seuran voidaan ajatella olevan jäsenistönsä näköinen, erityisesti kulloinkin toiminnassa aktiivisesti mukana olevien jäsentensä näköinen. Samalla tieteellisten seurojen ja niiden jäsenten toiminnan mahdollisuuksia raamittavat monet yleisemmät tutkimusmaailman kehityskulut, joita pohdin seuraavassa skenaarioiden pohjaksi.

TIEDEPOLITIIKAN REUNAHDOT AKATEEMISILLE TALKOORYÖLLE

Tieteellisen seuratoiminnan tulevaisuus kytkeytyy tiiviisti tiedepolitiikkaan ja tutkimuksen tekemisen reunaehtoihin laajemmin. Suomessa ja muissa ”periferioissa” tutkimuksen suunta on ollut pitkään kohti kansainvälisyyttä (ks. esim. Leal ym. 2022): tutkijan pitää liikkua, verkostoitua ja julkaista kansainvälisillä tunnustetuilla areenoilla. Kansainvälistymisen käytännön tapojen suhteen uudelleen harkintaa ovat jonkin verran aiheuttaneet keskustelu liikkuvuuden ympäristöjalanjäljestä (ks. esim. Heikkurinen 2012) sekä koronapandemia, jonka aikana myös tutkimusmaailmassa tehtiin harppaus etäyhteyksien hyödyntämisessä. Kotimaisten tieteellisten seurojen toiminta ei tietenkään ole ristiriidassa kansainvälistymistavoitteen kanssa. YHYSin toiminnassa kansainvälisyys

toteutuu konkreettisesti vuosittain järjestettävässä syyskollokviossa, johon kutsutaan kansainvälisiä puhujia. Suomalaiset tiedeseurat ja tutkijat liittyvät osaksi kansainvälistä tiedeyhteisöä ja suomalaisissa yliopistoissa työskentelevät kansainväliset tutkijat toivotetaan tervetulleiksi seuran toimintaan (ks. Corinna Casin kirjoitus tässä teoksessa).

Ongelmaksi paine kansainvälisyyteen muodostuu yliopistojen rahoitusmallin ja tutkijanarvioinnin kautta. Yliopistojen vuonna 2013 voimaan tulleen rahoitusmallin myötä 13 % yliopistojen valtiolta saamasta rahoituksesta perustuu julkaisujen määrään ja julkaisukanavien ja julkaisutyypin perusteella määriteltyyn laatuun, eli Jufo-luokitukseen (Ilva & Lilja 2014). Yliopistot saavat merkittävästi enemmän rahaa tutkijoiden Jufo 2 ja 3-tason julkaisuista kuin Jufo 1-tason tai muista, luokittelemattomista julkaisuista. Koska kotimaiset tiedelehdet on pääsääntöisesti luokiteltu Julkaisufoorumin tasolle 1, saa rahoitusmalli yliopistot painottamaan kansainvälistä julkaisemista. Silti kotimaiset tutkimusjulkaisut edelleen tuottavat yliopistoille merkittävän osan julkaisuihin perustuvasta rahoituksesta. Makkonen ja kumppanit (2014, 49) muotoilivat tilanteen suorasanaisesti jo kymmenen vuotta sitten: ”kansainvälinen tiedejulkaiseminen on asetettu hiljaisella hyväksynnällä kotimaisen vastaavan edelle nostamalla ensin mainittu lähes ainoaksi tieteellisen meritoitumisen mittariksi”. Toki tutkijan näkökulmasta julkaisukanavan valinnan ratkaisee paitsi sen Jufo-luokitus ja rahassa mitattava arvostus, myös se, mihin keskusteluihin tutkimuksellaan haluaa osallistua ja keille viestiä. Koska julkaisut toisaalta tuottavat ”vain” 13 prosenttia yliopistojen rahoituksesta, painotetaan tutkijoiden arvioinnissa ja rekrytoinnissa kansainvälisen julkaisemisen lisäksi osoitettua kykyä tuoda taloon ulkopuolista kilpailtua rahoitusta.

Miten tilanne vaikuttaa tieteellisten seurojen toimintaan? Akatemiaa luonnehtii taloudellisen laskelmoinnin lisääntyminen kaikessa toiminnassa (mm. Lempiäinen 2014), ja erityisesti yliopistouralla työskentelevät miehet välttelevät palvelutehtäviä ja ”akateemisia kotitöitä” (Järvinen & Mik-Meyer 2024). Vakinaistamispolulle (tenure track) päässeille tutkijoille asetetaan niin kovat tulosvaatimukset, että heille jää julkaisemisen ja rahoitushaku-

Mittaamisen mallit eivät jätä tilaa paikallista tiedeyhteisöä rakentavalle ja ylläpitävälle palvelutehtävälle.

jen ohella vain vähän mahdollisuuksia tieteelliseen seuratoimintaan tai muihin paikallisen tiedeyhteisön kannalta keskeisiin tehtäviin. Yliopistolaissa yliopistojen tehtäviä on kuitenkin kolme: tutkimuksen lisäksi opetus ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus. (Rahoituksen hankkimista ei ole erikseen mainittu yliopiston tehtävänä.) Tutkimukseen kohdistuvia moninaisia odotuksia on tarkasteltu muun muassa Reetta Muhosen ja Hanna-Mari Puskan (2014) toimittamassa kirjassa *Tutkimuksen kansallinen tehtävä*. Artikkelikokoelma piirtää monipuolisen ja moniäänisen kuvan tutkimuksen kansallisesta tehtävästä ja tekee selväksi, ettei tehtävä ole yksi vaan monta, ja aiheesta käydään kamppailua monilla eri kentillä. Jälkimodernin ajan tutkimuskenttää – ja tutkimuksen arviointia – voisi luonnehtia jonkinlainen vapauttava hajaannus. Alastalon ym. (2014, 145) mukaan vaikuttavuutta painottavassa yhteiskunnassa tieteen mittaamisessa toimii kuitenkin ”edelleen osa vanhoista, mutta uudelleenmääritellyistä moderneista kuvastoista: strateginen evidenssitiiede määrittää uudelleen sektoritutkimuksen asiantuntemuksen relevanssia, kansainvälinen erinomaisuusmittaaminen koettelee kansallisen relevanssin merkitystä ja innovaatiotiede laajentaa soveltavan tieteen vaikuttavuutta.” Mittaamisen mallit eivät jätä tilaa paikallista tiedeyhteisöä rakentavalle ja ylläpitävälle palvelutehtävälle.

Suomen Akatemian yhteydessä toimiva strategisen tutkimuksen neuvosto (STN) on rahoittanut vuodesta 2015 lähtien ”yhteiskunnallisesti merkittävää ja vaikuttavaa korkeatasoista tiedettä. Strategisen tutkimuksen avulla etsitään konkreettisia ratkaisuja suuriin ja monitieteistä otetta vaativiin haasteisiin. Yhteistyö tiedontuottajien ja -hyödyntäjien välillä koko hankkeen ajan on tärkeää.”¹ STN-rahoitus on saanut merkittävän roolin myös yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen rahoituksessa ja STN-haku jäsentää merkittävästi monen tutkijan vuodenkiertoa. STN-rahoitukseen

1 <https://www.aka.fi/strateginen-tutkimus/strateginen-tutkimus/strateginen-tutkimus-pahkinankuoressa/yleiskuvaus/> (Luettu 5.4.2024)

sisältyvä ajatus tutkimuksen kansallisesta tehtävästä on yksi monista. Kriittistä keskustelua siitä, ohjainko STN-rahoitus lyhyen tähtäimen vaikuttavuuteen pyrkivään ”käyttötieteeseen” käydään vain vähän.² Yhtenä syynä tähän lienee se, että STN-raha saataan kokea yliopistoille ja tutkimuslaitoksille parhaana mahdollisena ulkopuolisena rahana, koska rahoitus kattaa sata prosenttia tutkimuksen kuluista eikä omarahoitusosuutta vaadita.

Strategisen tutkimuksen hankkeissa painotetaan politiikkarelevanssia ja laajaa yhteistyötä muiden yhteiskunnan toimijoiden kanssa. Voidaan ajatella, että strategisen tutkimuksen hankkeissa tehdään sellaista tiedeviestintää ja tutkimustiedon jalkauttamista, jonka on ennen ajateltu olevan muun muassa tieteellisten seurojen kontolla. Tosin vaikka tutkimusta rahoittavat tahot edellyttävät myös populaaria tiedeviestintää, ei yleistajuista tiedeviestintää juhlapuheista huolimatta välttämättä erityisemmin tueta tai palkita, eikä sitä lueta tutkijan ansioihin. Muun muassa Karvonen (2014, 81) onkin peräänkuuluttanut nykyisten tutkimusmeriittien rinnalle yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen palkitsemisjärjestelmää – se voisi kannustaa myös toimintaan ja vastuutehtäviin kotimaisissa tieteellisissä seuroissa. Nyt tiedepolitiikka näyttää nakertavan eri reunoilta tiedeseurojen toiminnan edellytyksiä.

Tiedepolitiikka näyttää nakertavan eri reunoilta tiedeseurojen toiminnan edellytyksiä.

YHYS VUONNA 2035

Tarkastelin edellä yleisesti tieteellisten seurojen toimijoita, toimintaympäristön muutoksia ja erilaisia seurojen tulevaisuuteen oletettavasti vaikuttavia tekijöitä. Luonnostelen seuraavassa kolme erilaista skenaariota Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran tulevaisuudesta.

Skenaario 1: Perinteiden kannattelemana eteenpäin
Vuonna 2035 YHYS täyttää 46 vuotta ja on aktiivisessa keski-ikässä³. Seuran toimintaa kannattelevat vakiintuneet toimintamuodot. YHYS-kollokvio on järjestetty katkeamatta vuosittain eri teemoin. Vuosien 2027–2028 lintuinfluenssapandemia tosin sai aikaan sen, että kollokvioiden järjestämisessä siirryttiin kokonaan etäyhteyksiin. Tätä pidettiin perusteltuna myös konferenssin hiilijalanjalan pienentämisen näkökulmasta – etenkin kansainvälisten puhujien lentojen päästökompensointi on liian kallista tieteelliselle seuralle, eivätkä tutkijat ole kovinkaan vakuuttuneita kompensoinnin vaikuttavuudesta (ks. Pearse & Böhm 2014). Lentoliikenteen päästöjen kompensointi tuli kuitenkin pakolliseksi vuonna 2026. Etäyhteyksiin siirtymistä helpotti myös hologrammitieteologian yleistymisen – etäyhteydet eivät enää rajoita merkittävästi kasvokkaista viestintää.

Akatemian Vuorenavalloittaja-rahoituksen (lipulaivarahoituksen seuraaja) ja strategisen tutkimuksen neuvoston rahoituksen muodostuttua yhä keskeisemmiksi tutkimusrahoituksen lähteiksi ja tutkimusta organisoiviksi ohjelmiksi YHYS-politiikkadialogi on järjestetty jo useana vuonna yhdessä ajankohtaisiin kysymyksiin pureutuvien STN-hankkeiden kanssa. Seuran roolina on lähinnä vastata tilaisuuksien käytännön järjestelyistä ja tallennuksesta hankkeiden tuottaessa sisällön.

Kymmenen vuotta sitten seura ryhtyi julkaisemaan *Alue ja Ympäristö* -lehteä yhdessä *Alue-* ja *ympäristötutkimuksen seuran* (AYS) kanssa. AYSin toimiessa säästöliekillä aktiivisten seuratoimijoiden puuttuessa YHYS otti enemmän vastuuta lehden kustantamisesta. Aktiivisten päätoimittajien johdolla lehti saatiin indeksoitua Scopuksessa jo vuonna 2025 ja seuraavana vuonna lehti nostettiin Julkaisufoorumin tasoluokkaan 2. Jufo-luokituksen nosto lisäsi entisestään tutkijoiden kiinnostusta julkaista alan johtavassa kotimaisessa lehdessä. Koska kotimaisten tiedelehtien rahoitusta ei vielä kukaan saatu ratkaisua kestävästi (ks. Santaoja & Ollinaho 2024), tuli yhä hankalammaksi rekrytoida vapaaehtoispuhjalta toimivia päätoimittajia lehdelle. *Alue*

2 Muun muassa Teea Kortetmäki on pyrkinyt herättämään kriittistä keskustelua strategisesta tutkimusrahoituksesta YHYS-kollokvioissa järjestämässään työryhmissä. Ks. myös Katarina Eckerbergin kirjoitus tässä teoksessa.

3 Lue: sohva-peruna

ja Ympäristö -lehti olikin laajan kiinnostuksen kohteena lehden ottaessa ensimmäisenä kotimaisena tiedelehtenä käyttöön artikkelien avoimen kansalaisarvioinnin vuonna 2029. Lehti ei enää ilmesty numeroperustaisesti, vaan tutkijat voivat julkaista käsikirjoituksensa sähköisesti itse lehdessä, ja arviointi tehdään julkisesti. Kansalaisarviointi on lisännyt yleistä kiinnostusta tutkimukseen niin hyvässä kuin pahassa: rakentavan tutkimusperustaisen keskustelun rinnalla on lisääntynyt epäluottamus tieteiden prosesseihin. Lehti kaipaa koordinoivaa toimitusta mutta julkaisupaineen alla työskentelevät tutkijat eivät koe voivansa irrottaa aikaa toimitustyöhön, ja avoin arviointi painottuu tutkimuksen käytännön sovellettavuuteen tieteellisen kontribuution arvioinnin sijaan.

Emeritusprofessori Hailan vetäytyttyä gradupalkintoteoksen valinnasta ovat teoksen valinnat seuran hallituksen jäsenet vuorollaan. Tehtävä on koettu työlääksi mutta kunniakkaaksi. Viime vuosina palkintoteokset ovat painottuneet akateemista työskentelyä pohtiviin teoksiin, kuten vuoden 2024 palkinnoksi valittu Tähtisateen menestysteos *Syvähengityksellä kohti kestävyysloikkaa*. Seuran johtokuntaan on saatu sääntöjen sanelema määrä jäseniä ja alueellinen edustavuus on toteutunut edelleen kohtalaisesti. Miehiä seuran johtokunnassa tai muissa vastuutehtävissä ei lähivuosina ole enää näkynyt. Johtokuntatyöskentelyyn tutkijoita vetää pikemminkin nostalgis-imaginäärinen velvollisuus kuin halu aktiiviseen vaikuttamiseen. On siistiä olla tekemisissä vanhanaikaiselta kalskahtavan Tieteellisten seuran valtuuskunnan kanssa, vaikka harva tietää mikä tsv on ja mitä se tekee, sen lisäksi että järjestää obskyyrejä webinaareja kuten ”Vastuullisen viitearkkitehtuurin välitilinpäätös”. Yhä harvempi johtokunnan jäsen on perillä siitä, että tieteellisten seurojen toimintaa raamittaa yhdistyslainsäädäntö, mistä on seurannut joitakin epäselvyyksiä YHYSin rahankäytössä. (Ei niistä tässä sen enempää.)

Johtokunnan kauden pituudeksi päätettiin vuonna 2026 kaksi vuotta, jotta kiireisten tutkijoiden on mahdollista ennakoida seuratoimintaan käyttämänsä aika yliopistojen Tutkimusajan Raportointi- ja Palkitsemisjärjestelmässä (TRP). Johtokunta kokoontuu kolme kertaa vuodessa valmistel-

lakseen sääntömääräiset kevät- ja syyskokousasiat sekä varmistaakseen vakiintuneiden tapahtumien järjestelyjen etenemisen. Asiat käydään tehokkaasti läpi hologrammikokouksissa, eikä aikaa muulle keskustelulle tai yleiselle toiminnan ideoinnille ole. Tutkijoilla on kiire hankepalaverihin, hoitamaan tiedeviestintäkiintiönsä viestipalvelu Ötzissä ja täyttämään kyseisen viikon julkaisusanamääränsä TRP:än ansaitakseen perjantaibonusen.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuralla on vuoden 2024 kirjanpidon mukaan vajaat 400 jäsenmaksun maksanutta jäsentä. Jäsenmäärä kasvoi *Alue ja Ympäristö* -lehden panostamisen myötä, kun seura ryhtyi pitämään meteliä kotimaisen tiedejulkaisemisen rahoitustarpeesta ja suomenkielisen tiedejulkaisemisen merkittävydestä. Yhä useampi yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta seuraava halusi antaa tukensa kotimaiselle julkaisutoiminnalle. Lehden siirryttyä avoimeen kansalaisarviointiin lehden toimituksesta ei enää tullut kuluja ja jäsenmäärä lähti laskuun. Jäsenet eivät koe seuran tarjoavan heidän kaipaamaansa akateemista vertaisyhteisöä eikä virtuaalitapaamisten verkostoitumismahdollisuuksia nähdä oman uran kannalta relevantteina. Koska seuran muutkin toiminnan kulut ovat olleet vähäisiä, on jäsenmaksutuottoja lahjoitettu luontoresurssiministeriön (ent. ympäristöministeriö) joukkorahoituskampanjaan soiden ennallistamisen vuorovaikutusvastaavan palkkaamiseksi.

Skenaario 2: Kituen kuoloon käy

Strategisen tutkimuksen rahoituksen ohella Suomen akatemian profiloitumisrahoitus on muodostunut yliopistoille keskeiseksi rahoitusmuodoksi ja mahdollistanut erityisesti professoripolkumallituttajoiden rekrytointeja.⁴ Vuodesta 2015 lähtien jaetun rahoituksen tavoitteena on tukea ja nopeuttaa yliopistojen strategioiden mukaista profiloitumista tutkimuksen laadun kehittämiseksi ja monitieteisen yhteistyön vahvistamiseksi. Monien yliopistojen strategioissa kestävyysteemat ovat korostuneet ja profilaatorahoituksen myötä niihin keskittyvään tutkimukseen on saatu resursseja. Merkittävä osa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen alan tutkimuksesta tehdään yliopistojen profilaatioalu-

4 <https://www.aka.fi/tutkimusrahoitus/ohjelmat-ja-muut-rahoitusmuodot/yliopistojen-profiloituminen/>

eilla. Konsortiot järjestävät monenlaisia seminaareja ja konferensseja, jotka sitovat tutkijoiden resursseja. Yliopistojen profiloitumisen myötä kansainväliset kontaktit ovat vahvistuneet ja Suomeen on saatu monia suuria kansainvälisiä yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen alan konferensseja. Tästä johtuen YHYS-kollokvion järjestämiseen ei enää ole löytynyt resursseja eikä kollokviota ole pidetty mielekkäänä sen oltua irrallinen yliopistoprofiilin painotuksista. Toistaiseksi viimeinen kollokvio järjestettiin vuonna 2028.

2020-luvun lopulta lähtien tieteelliset seurat ovat kamppailleet olemassaolostaan, sillä toimijoita seuroihin on ollut hankala löytää. Vuosina 2024–2027 toteutetun tohtorikoulutus-pilotin myötä yritysjohtajista koostuva opetushallinnon johtoryhmä totesi yliopistojen tohtorituotannon sukeutuneen siinä määrin linjakkaaksi, että väitöskirja voidaan jatkossa edellyttää laadittavaksi vuodessa. Tohtoriputkeen sitoutuminen edellyttää tilapäistä lupumista työn ja muun elämän tasapainosta, eikä tavanomainen tekoölyavusteisuuskaan luo tohtorikandidaateille tilaa akateemisiin vapaaehtoistehäviin osallistumiselle. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran vähät jäsenmaksutulot ovat menneet monikansallisen rahoituslaitoksen palvelumaksuihin. Gradupalkinto ei enää saanut jatkoa professori Hailan jättäytyttyä sivuun palkintoteoksen valinnasta, sillä eihän kellään tutkijalla ole aikaa eikä halua lukea kokonaista kirjaa, saattaka nippua tekoölyn jo tarkastamia graduja. Alue- ja ympäristötutkimuksen seura (AYS) ei onnistunut rekrytoimaan uutta puheenjohtajaa vuonna 2024 ja se päätettiin yhdistää Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuraan – olihan seurojen välillä jo ennestään tiivistä yhteistyötä *Versus*-verkkolehden ja *Alue ja Ympäristö* -lehden julkaisemisen kautta. Myös YHYS oli vaikeuksissa johtokunnan kokoon saamisessa ja saman kysymyksen kanssa kamppaili Yhteiskunnallisen ja kulttuurisen eläintutkimuksen seura (YKES). Pari vuotta matalalla intensiteetillä käytyjen neuvottelujen tuloksena YHYS, AYS ja YKES päättivät yhdistää voimansa ja Monilajisen yhteiskunnallisen tutkimuksen seura (MYTS) perustettiin.

YHYSin johtokunnassa oli perinne niin nuorten kuin senioritutkijoidenkin osallistumisesta seuratoimintaan. Aktiivisten YHYS-toimijoiden eläköidyttä tai päästyä vakinaistamispolulle kävi seurasatoimijakato vuosikymmenen vaihteessa. Alue- ja

ympäristötutkimuksen seuran ja Yhteiskunnallisen ja kulttuurisen eläintutkimuksen seuran toiminta puolestaan oli nojannut pitkään väitöskirjatutkijoiden, erityisesti nuorten naisten aktiivisuuteen (ks. Järvinen & Mik-Meyer 2024). Seurojen yhdistyessä odotuksena oli, että kolmen seuran riveistä löytyisi aktiivisia nuoria toimijoita vähintään yhden seuran tarpeisiin. Näin kävikin, sillä osa väitöskirjatutkijoista oli odotusten vastaisesti motivoituneita kehittämään kotimaista tiedeviestintää kansainvälisen tutkijanuransa rinnalla. *Monilajinen ympäristö* -lehti sai uuden reippaan toimituskunnan. Muutosten tuulissa pääsi unohtumaan, että tiedelehtien vertaisarviointitunnuksen käytön edellytyksenä on, että vertaisarvioijat ovat väitelleitä tutkijoita, jolloin myös lehtien toimituskunnan on koostuttava kokeneista tutkijoista. Ilmeisesti *Monilajisen ympäristön* menestyksestä kateellisen kilpailevan lehden toimituksen ilmiannon perusteella Tieteellisten seurain valtuuskunta kielsi lehdeltä vertaisarviointitunnuksen käytön vuonna 2031. Kuten arvata saattaa, tutkijoiden kiinnostus julkaista lehdessä lopahti kuin seinään, sillä yleistajuiselle kotimaiselle julkaisemiselle oli monia muitakin kanavia, ja lehti lopettikin ilmestymisensä seuraavana vuonna.

Avoimuuden ja kansainvälisyyden nimissä MYTS muutti toimintansa kokonaan englanninkieliseksi syyskokouksen 2027 päätöksellä. Kollokviot ja johtokunnan kokoukset olivat jo aikaisemmin olleet pääosin englanniksi ja nyt myös Poliitiikkadialogissa ja *Monilajinen ympäristö* -lehdessä siirryttiin englannin kielen käyttöön. Geopoliittista painetta on erityisesti myös venäjän ja kiinan kielillä julkaisemiseen. Ministeriöiden viranhaltijoiden kiinnostus tulla keskustelemaan politiikkadialogeihin ajankohtaisista teemoista väheni, sillä he olivat edelleen jostain syystä sitä mieltä, että kotimaisista alueellisista ja paikallisista ympäristö- ja kestävyyskysymyksistä olisi mielekäästä keskustella monien toimijoiden kesken kansalliskielillä. Tutkijoille Tutkimusajan Raportointi- ja Palkitsemisjärjestelmä TRP ei mahdollista suomenkielisiin tilaisuuksiin osallistumista kuin työajan ulkopuolella. *Monilajinen ympäristö* -lehdessä kansainvälisyyteen (=englannin kieleen) siirtyminen aiheutti hyvää säpinää ja kiinnostavia käsikirjoituksia tulvi lehteen kaikkialta maailmassa. Englannin kieleen siirtymisen myötä kotimainen alan termistö ei enää kehity eikä kotimainen julkaisutoiminta va-

paaheitoisvoimin tunnu relevantilta, kun kansainvälisiä julkaisufoorumeita on tarjolla pilvin pimein. Viime vuonna MYTS:n kevätkokouksessa todettiin yksimielisesti kaikkien kolmen osallistujan voimin, että kotimaisessa tiedeseuratoiminnassa ei ole enää mieltä, kun toiminta ei kiinnity kansalliseen tutkimukseen, Suomen kieleen, kulttuuriin ja paikallisiin kysymyksiin, ja niinpä Monilajisen yhteiskunnallisen tutkimuksen seura lakkautettiin.

Skenaario 3: Tiedeyhteisön tehtävät kirkastuvat

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran toiminta sai odottamatonta momentumia seuran 30-vuotisjuhlavuodesta. Odottamatonta siksi, että seuran kolmikymppisiä vietettiin varsin matalalla profiililla. Syyskollokvion 2024 ohjelmaan oli varattu 20 minuuttia juhlakirjan esittelylle, eikä nopea katsaus seuran historiaan ja kirjan sisältöön herättänyt muutamia kahvitauolla käytyjä keskusteluja suurempia intohimoja. Kirja kävi kuitenkin hyvin kaupaksi, ja 300 kappaleen painos oli myyty loppuun jo seuraavana vuonna. Uutta painosta ei otettu, koska kirja julkaistiin avoimesti saataville TSV:n ylläpitämällä sähköisten kirjojen Edition-alustalla. Kirjaa luettiin laajasti niin yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tutkijoiden ja opiskelijoiden keskuudessa kuin laajemmin ympäristöpolitiikan ja yhteiskunnan toimijoiden piirissä. Teos saavutti aikaa kestävää kulttimainetta ja siihen viitataan edelleen yleisesti ”YHYS-raamattuna”. Kirjan tarjoama yli 30 vuoden aikaperspektiivi ja alan kehityskulkujen kriittinen tarkastelu käynnistivät YHYSin johtokunnassa keskustelun seuran roolista, tavoitteista ja toiminnasta jatkossa.

Seuran arvojen ja tavoitteiden kirkastamiseen tähtäävä keskustelu liittyi läheisesti seuran jäsenten näkemyksiin tutkimuksen kansallisesta tehtävästä. Suurin osa YHYSin jäsenistä on jossain vaiheessa työllistynyt esimerkiksi EU:n Horisontti- tai akatemian STN- tai profilaatorahoituksella. Vaikka monet suhtautuivat kriittisesti liian suoraviivaisen ratkaisukeskeiseen evidenssitieteeseen ja toisaalta omaan akateemiseen kuplaansa käpertyvään huippututkimukseen, ei jäsenistössä ollut halua purra ruokkivaa kättä, ja toisaalta myös mainitun tyyppinen tutkimus nähtiin keskeisenä osana moniulotteista tutkimuksen kansallista tehtävää. Keskustelussa palautettiin mieleen Jürgen Habermasin aikanaan esittämät yleiset tiedon intressit – tekni-

Yhä useampi yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkija havahtui tarpeeseen käydä keskustelua tutkimuksen dekolonisaatiosta myös kotimaisella tutkimuskentällä.

nen, käytännöllinen ja kriittinen – ja niiden rooli tieteellisen seuran toimintatavoissa, ja listaa pidettiin tarpeellisena täydentää yhteiskuntatieteellisessä ympäristötutkimuksessa alati vahvistuneella monilajisella emansipatorisen tiedon intressillä. Tutkimuksen tiedollisina tehtävinä palauteltiin mieleen ilmiöön liittyvien itsestäänselvyysien ja ajattelutapojen purkaminen, jonkin abstraktin ilmiön käsitteellistäminen, jonkin ryhmän kokemusten tai näkökulman esiin nostaminen, uuden mahdollisen tulkinnan avaaminen, oppiminen ja ymmärrettäväksi tekeminen (vrt Ronkainen ym. 2014).

Yhteiskuntatieteellisen ympäristöalan tutkijat näkivät, että julkaisujen määrä ja kilpailu tutkimusrahoituksesta olivat saavuttaneet sellaisen epäterveen lakipisteen, jossa akatemiaan omaksutuista arviointitavoista oli enemmän haittaa kuin hyötyä tieteen laadulle ja vaikuttavuudelle. Tulospaineessa uupuneiden tutkijoiden sairauspoissaolot olivat huipussaan vuonna 2025, mutta uupumus alkoi kanoitua vastarintaan ja toisenlaisten toimintatapojen kokeilemiseen. Vuonna 2025 ilmestynyt Akateeminen kapinakirja nautti suurta suosiota erityisesti nuorten tutkijoiden keskuudessa, jotka eivät vielä olleet sisäistäneet akateemista mittaamentaliteettia, ja joille keskustelu Jufo-luokituksesta tutkimus-oivallusten sijaan näyttäytyi absurdina. YHYSin piirissä todettiin, että yhteiskuntatieteiden kriittistä, rakentavaa ja uutta luovaa roolia on tarpeen nostaa esiin lyhyen tähtäimen ongelmanratkaisukeskeisyyden sijaan. YHYS ryhtyi aktiiviseksi tiedepoliitiseksi vaikuttajaksi. Toimintalinjoja hahmoteltiin muun muassa nuorten tutkijoiden järjestämässä Vaikuttava yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus -lukupiirissä vuosina 2026–2028. Lukupiirin ensimmäinen käsiteltävä teksti oli emeritusprofessori Yrjö Hailan kirjoitus gradupalkintokirjojen valinnasta, sillä nuoret tutkijat kaipasivat tukea

siihen, miten paneutuvalla ja pitkäjänteisellä lukeemisella voidaan hahmottaa tutkimuksen tehtäviä. Tieteellinen seura, jossa suomen kieltä ei halveksita, onnistui tukemaan myös muuta ympäristö- ja maaseutupoliittisesti tärkeää liikehdintää, kuten paikallistalouksien nousua ja omavaraisuusliikettä.

Vuonna 2026 YHYS sai kautta aikain toisen naispuheenjohtajansa. Ratkaisu ei ollut itsestään selvä, vaan seuratoimijuuden sukupuolittuneisuudesta käytiin ennen valintakokousta pitkällisiä keskusteluja. Kun akatemian sukupuolittuneet käytännöt ja naisille kasaantuvat palvelutehtävät olivat yleisessä tiedossa, pohdittiin antaisiko naispuheenjohtaja keskustelun valossa väärän viestin. Lopulta päädyttiin painottamaan paitsi sukupuolten tasa-arvonäkökulmaa johtotehtävissä, myös tehtävään sopivimman ja innostuneimman henkilön valintaa. Uuden puheenjohtajan myötä seuran johtokunta alkoi kokoontua kerran kuukaudessa. Näin juoksevia asioita oli käsiteltävänä vähemmän, ainakin aluksi, ja aikaa jäi enemmän yleiselle keskustelulle tutkimuksesta ja toimintalinjoista. Kokouksista vähintään kaksi pidettiin vuosittain kasvotusten, muut etänä resurssien säästämiseksi. Nuorten tutkijoiden lukupiiristä esimerkin saaneena seuran alla alkoi toimia muitakin vaihtelevia verkostomaisia alajaostoja, kuten viestintä- ja julkaisujaosto, minkä vuoksi tiheämmälläkin kokoustahdilla asioita riitti käsiteltäväksi niin, että useamman kerran kokousta siirryttiin työpäivän päätteeksi jatkamaan paikalliseen tiedekahvilaan.

Seuran johtokunnassa oli vuosien varrella ollut vaihtelevasti saamelaistaustaisia yhteiskuntatieteellisen ympäristöalan tutkijoita, mutta saamentutkimuksen ja yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen suhteet nousivat kunnolla esiin vasta 2020-luvun loppua kohden. Kriittisen ympäristö-orientoituneen saamentutkimuksen lisääntyessä yhä useampi yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkija havahtui tarpeeseen käydä keskustelua tutkimuksen dekolonisaatiosta myös kotimaisella tutkimuskentällä. YHYS toimi aktiivisesti yhteistyössä Lapin yliopiston kanssa luoden alustoja saamelaiskysymyksistä ja tutkimuksen etiikasta keskustelemiseksi sekä nostaen esiin saamelaista yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta.

YHYSin tiedepoliittiseen aktivoitumiseen vaikutti olennaisesti seuran omaksuma tiedekustantajan rooli. Seura liittyi *Alue ja Ympäristö* -tiedeleh-

den toiseksi julkaisijaksi vuoden 2024 alusta, mutta vei aikansa ennen kuin seurat saivat muodostetuksi toimivan työnjaon ja yhteistyön käytännöt. Julkaisevien seurojen yhteenlaskettu jäsenmäärä tarcoitti lisää valtion julkaisutukea, mikä puolestaan mahdollisti lehden määrätietoisien kehittämisen ja laatutyön. Lehti indeksoitiin Scopuksessa ja nousi Jufo-luokituksen tasolle 2 vuonna 2026. Luokituksen nostosta keskusteltiin seurassa vilkkaasti, sillä Jufo-pelin pelaamista ei pidetty itsestään selvän haluttavana. Kustantavat seuravat tulivat kuitenkin siihen tulokseen, että luokituksen nosto auttaisi nostamaan kotimaisen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen profiilia ja sen myötä tutkimuksen vaikuttavuutta.

Kasvava lehti kamppaili edelleen pääosin vapaaehtoisresurssien varassa. Tilanne todettiin kestämättömäksi, ja niinpä seuran varainhankintajaoston aktivoitumisen myötä lehdelle pystyttiin palkkaamaan puolipäiväinen toimituspäällikkö vuodesta 2028 eteenpäin. Lehden profiilin nosto toi seuralle lisää jäseniä, jotka haluavat tukea kotimaista tiedejulkaisutoimintaa. Varainhankinnassa kokeiltiin myös ilmoitusmyyntiä, mutta paitsi että kaupallisen yhteistyön rajaaminen koettiin eettisesti hankalaksi, ilmoitusmyynnin panos-tuotossuhde jäi vaatimattomaksi. YHYS osallistui aktiivisesti keskusteluun kotimaisten tiedelehtien rahoituksesta ja seuralla oli iso vaikutus siihen, että TSV:n ehdotus hajautetuksi rahoitusmalliksi, jossa yliopistot ja tutkimusinstituutiot osallistuvat kotimaisten tiedelehtien kustannuksiin hyväksyttiin. Kun Suomessa sitten luovuttiin Jufo-luokituksesta vuonna 2029 muiden pohjoismaiden jalanjäljissä, kun luokituksen todettiin tuottavan vääristynyttä julkaisumeriittikilpailua tutkimuksen laadun kustannuksella, ei ratkaisulla ollut vaikutusta *Alue ja Ympäristön* kannalta. Lehti tunnettiin laajasti luetuna monitieteisenä kulttuurilehtenä. Seuran julkaisu- ja viestintäverkosto järjesti lehden ympärillä monenlaista aktiviteettia, kuten suosituiksi muodostuneet Tutkimusmaistiaiset sekä jokavuotiset kirjoittajakoulut.

Vuonna 2035 YHYS on aktiivisesti toimiva innostuneiden tutkijoiden yhteisö, joka toimii saateenvarjona monenlaiselle tutkimusta ja sen edellytyksiä edistävälle toiminnalle, toimii aktiivisesti päätöksentekijöiden suuntaan useamman kerran vuodessa järjestettävissä Poliittikkadialogeissa ja on

nuorten tutkijoiden moninaisen itseorganisoituvan toiminnan tukikohta.

LOPUKSI

Hahmottelin edellä kolme skenaariota Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tulevaisuudelle, hieman kieli poskessa ja samalla hyvin vakavissani. Lukijan vastuulle jää päättää, mikä skenaarioista edustaa todennäköistä, mikä toivottua ja mikä epätoivottua tulevaisuudenkuvaa. Skenaarioista yksikään ei kenties ole puhdasverisen toivottu tai ei-toivottu, sekoitin monenlaisia aineksia ajatus-ten herättelemiseksi. Halusin tällä tekstillä kysyä, onko kansalliselle ja paikalliselle monitieteiselle yhteistyölle tulevaisuudessa kannustimia, vai saavatko tieteen talkoolaiset arvostusta ainoastaan juhlapuheiden korulauseissa. Tieteellisten seurojen toiminta on juuri niin aktiivista kuin seuran jäsenet ovat, mikä herättää sekä toivoa että epätoivoa. Seurojen jäsenten kiinnostus ja mahdollisuudet osallistua seuratoimintaan riippuvat paljon tiedepolitiikasta: mistä tutkijoita palkitaan ja minkälaiseen toimintaan tutkijoiden uramallit ohjaavat. Paljon on kiinni myös akatemian sisäisestä kulttuurista. On omissa käsissämme mitä pidämme hyvänä ja tärkeänä ja millaista toimintaa yhteisö tukee. Tieteelliset seurukset ja tutkimusyhteisöt voivat tukea paikallista tutkijuutta, merkityksellistä akateemista työtä ja nuorten tutkijoiden tutkijainidentiteetin vahvistumista (mm. Räsänen 2008; Räsänen & Korpiaho 2011).

Arvojen ja tavoitteiden kirkastamisesta seuraavaa kolme vuosikymmentä silmällä pitäen ei varmasti olisi Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuralle haittaa. Maailma ja tutkimusyhteisö sen myötä on jatkuvassa muutoksessa, ja monikriisien tilanteissa kysymys tieteen tehtävistä ja vaikuttavuudesta on asetettava yhä uudelleen. Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on äärimmäisen relevanttia ja tarpeellista, mutta alan institutionaalisesta kehityksestä on ilmassa myös huolestuttavia merkkejä, kuten Janne Hukkinen kuvaa kirjoituksessaan tässä teoksessa. Niin tieteellisen seuratoiminnan kuin laajemmin tutkimusyhteisön kannalta tärkeä osa keskustelua ovat tieteen tasa-arvoon ja diversiteettiin liittyvät kysymykset. Luonnon monimuotoisuuden rinnalla kestävä tulevaisuus edellyttää myös sosiaalisen ja kulttuurisen diversiteetin vaalimista. Monimuotoinen akademia

eri taustoista tulevine tutkijoineen on paremmin varustautunut vastaamaan moniulotteisiin, hankaliin kysymyksiin (mm. Räsänen & Mäntylä 2007). Kysymys tiedeyhteisön monimuotoisuudesta liittyy niin sukupuoleen, luokkaan, etniseen taustaan kuin kieleenkin (mm. Santaoja 2024).

On omissa käsissämme mitä pidämme hyvänä ja tärkeänä ja millaista toimintaa yhteisö tukee.

Kysymystä tutkimuksen kansainvälisyydestä ja tiedeyhteisön kielestä ei ole syytä yksinkertaistaa jonkinlaiseen hyvä–paha -asetelmaan. Kysymys on monimutkainen ja vaatii aktiivista työstämistä. Tiedeyhteisön kansainvälisyys on itsestään selvästi tavoiteltava ja hyvä asia – ongelmat ovat yllirajaisia ja globaaleja ja sellaisina niitä on myös voitava tarkastella, voimat ja resurssit yhdistäen. Samalla ongelmat, syineen ja seurauksineen, ovat aina paikallisesti erilaisia. Näitä paikallisia tapahtumakulkuja ja erityispiirteitä tarkastelemaan tarvitaan paikallisia tiedeyhteisöjä, jotka operoivat paikallisella kielellä ja yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa. Voidaan ajatella, että kysymys kielestä on yhteiskuntatieteelliselle ympäristötutkimukselle erityisen relevantti. Tutkimuksella paikallisena toimintana on monenlaisia positiivisia ympäristövaikutuksia, mutta kieli on myös olennainen tapa säilyttää yhteys luontoon (mm. Pylkkö 2024). Sanat kantavat merkityksiä ja tekemisen tapoja. Puhuesamme enemmän englantia ja vähemmän suomea saatamme vähitellen menettää yhteyden sanojen ja maailman välillä. Köyhtyvä kieli köyhdyttää ajattelua ja tutkimusta. Jos ajattelisimmekin tutkimusta kieltä kannattelevana käsityötaitona, paikallisen kielen taitaminen näyttäytyy olennaisena osana hyvää tutkijuutta. Samalla kun kytkeydymme yhä tiiviimmin kansainväliseen tutkimusyhteisöön, tulee ratkaistavaksi hyvin konkreettisia kysymyksiä siitä, missä tilanteissa taivomme englannin kielen käyttöön, minkälaista kielitaitoa odotamme tutkijoilta, ja milloin on paikallaan puolustaa raivokkaasti suomea tieteen kielenä.

LÄHTEET

- ALASTALO, M., KUNELIUS, R. & MUHONEN, R.** (2014) Evidenssiä eliitille ja kansainvälistä huipputiedettä? Tutkimuksen vaikuttavuuden mielikuvastot tiedepolitiikan resurssina. Teoksessa Muhonen, R. & Puska, H-M. (toim.) Tutkimuksen kansallinen tehtävä 119–149. Vastapaino, Tampere.
- HEIKKURINEN, P.** (2012) Matka konferenssiin ja takaisin: Lentämisen moraalinen ongelma akateemisessa työssä. Teoksessa Räsänen, K. (toim.) Tutkijat keskustelevat. Esseitä ja kirjeitä akateemisesta työstä. Aalto-yliopiston julkaisusarja KAUPPA+TALOUS 3/2012. Unigrafia, Helsinki, 80–92.
- ILVA, J. & LILJA, J.** (2014) Kotimaiset tieteelliset lehdet ja avoin julkaiseminen: selvitys mahdollisista rahoitusmalleista. Tieteellisten seurain valtuuskunnan verkkojulkaisuja 2. <https://edition.fi/tsv/catalog/view/433/356/959-1>
- JÄRVINEN, M. & MIK-MEYER, N.** (2024) Giving and Receiving: Gendered Service Work in Academia. *Current Sociology*. <https://doi.org/10.1177/00113921231224754>
- KARVONEN, E.** (2014) Tiede tuottaa todellisuutta – kenen etujen mukaan ja kuinka eettisesti? Teoksessa Muhonen, R. & Puska, H-M. (toim.) Tutkimuksen kansallinen tehtävä 53–86. Vastapaino, Tampere.
- LATE, E., PÖLÖNEN, J. & PYLVÄNÄINEN, E.** (2022) Kuka kuuluu tieteelliseen seuraan? Raportti tieteellisten seurojen jäsenistökyselyn tuloksista. Tieteellisten seurain valtuuskunnan verkkojulkaisuja 13. DOI: [10.23847/tsv.433](https://doi.org/10.23847/tsv.433)
- LEAL, F., FINARDI, K. & ABBA, J.** (2022) Challenges for an internationalization of higher education from and for the global south. *Perspectives in Education* 40(3) 241–250.
- LEMPIÄINEN, K.** (2014) Akateeminen työ, toimijuus ja sukupuoli. Teoksessa Lempiäinen, K. & Silvasti, T. (toim.) Eriarvoisuuden rakenteet: haurastuvat työmarkkinat Suomessa 159–183. Vastapaino, Tampere.
- MAKKONEN, T., SEPPÄ, T., RANTANEN, P. & VALKONEN, J.** (2014) Tiedekustantamisen intiaanit. Teoksessa Muhonen, R. & Puska, H-M. (toim.) Tutkimuksen kansallinen tehtävä 35–50. Vastapaino, Tampere.
- MUHONEN, R. & PUSKA, H-M. (TOIM.)** (2014) Tutkimuksen kansallinen tehtävä. Vastapaino, Tampere.
- PEARSE, R. & BÖHM, S.** (2014) Ten reasons why carbon markets will not bring about radical emissions reduction. *Carbon Management* 5(4) 325–337.
- RONKAINEN, S., SUIKKANEN, A. & KUNNARI, M.** (2014) Tieteellinen tieto ja tutkimuksen yhteiskunnallinen tehtävä. Teoksessa Muhonen, R. & Puska, H-M. (toim.) Tutkimuksen kansallinen tehtävä 87–118. Vastapaino, Tampere.
- RUBIN, A.** (2004) Skenaarioajattelu tulevaisuudentutkimuksessa. TOPI – Tulevaisuudentutkimuksen oppimateriaalit. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto. <https://tulevaisuus.fi/menetelmat/skenaarioajattelu-tulevaisuudentutkimuksessa/3.4.2024>.
- RÄSÄNEN, K.** (2008) Meaningful academic work as praxis in emergence. *Journal of Research Practice*, 4(1), Pt–Pt.
- RÄSÄNEN, K. & KORPIAHO, K.** (2011) Supporting doctoral students in their professional identity projects. *Studies in Continuing Education*, 33(1), 19–31.
- SANTAOJA, M.** (2024) Fifty shades of academic resilience. *Journal of Praxis in Higher Education*, 6(2), 13–22. <https://doi.org/10.47989/kpdc482>
- SANTAOJA, M. & OLLINAHO, O.** (2024) Kotimaisen tiedelehden tekemisen kestävämmät reunaehdot – vai sittenkin: omaehtoista toisin tekemistä? *Alue ja Ympäristö* 53(1) 1–11. <https://doi.org/10.30663/ay.145928>

IV

Rajanvetoja ja suuntia
tulevaisuuteen

Philosophy alongside environmental social science

Finnish philosophers have actively discussed environmental issues since the 1970s but more systematic research started emerging, and the first doctoral theses were defended, in the 1990s. This text is divided into four parts. First, philosophy is presented as being part of the activities of the Society for Environmental Social Science, YHYS, since it was established in 1994. This is followed by a survey of the environment-oriented doctoral dissertations in philosophy, supplemented by some philosophical dissertations in other disciplines. The presentation rests on an institutional understanding of philosophy, not on substantive characteristics of what philosophy might and might not be. Thirdly, the text discusses what kind of environmental research has been and is being done in philosophy in Finland. The closing section addresses the role of philosophy within the scientific world and society at large.

MARKKU OKSANEN

Filosofiaa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen rinnalla

JOHDANTO

1980-luku oli julkisuudessa näkyvien filosofien aikaa. Ympäristöherätyksestä 1960-luvulla oli kulunut hyvä tovi, ja syventynyt ja laventunut ympäristödebatti houkutteli filosofeja pohtimaan luontosuhdetta ja ympäristökriisiä. Akateemikko Georg Henrik von Wrightin (1916–2003) esseet ja niiden pohjalta julkaistut teokset käsittelivät ympäristökriisiä eritoten tieteen, järjen ja edistyttyä kriisinä. Muistelmissaan von Wright luonnehtii *Tiede ja ihmisjärki* -teoksesta virinnyttä tilannetta keskustelutaruiksi, mutta toteaa arvostelumuksien ilahduttaneen häntä (von Wright 1986; 2002). Keskusteluihin osallistui käytännöllisen filosofian professori Juhani Pietarinen (1938–2018), opettajani Turun yliopistossa. Häntä pyydettiin kirjoittamaan Suomen Akatemian julkaisuun ihmisen luontosuhteesta jo 1978, ja sen jälkeen hän jatkoi aihepiiriin käsittelyä muun muassa monilla yleistajuisilla esitelmillään, julkaisuillaan ja Helsingin Sanomien kolumneilla, mutta yliopiston luennoilla hän ei ympäristöaiheita tietääkseni käsitellyt. Monet akateemisen maailman ulkopuoliset ajattelijat lähestyivät ympäristökriisiä tavalla, jota usein luonnehdittiin filosofiseksi. Pentti Linkola (1932–2020) on tästä merkittävin esimerkki. Vaikka hänet nyt usein yhdistetään ekofasmin muotoutumiseen ja nousuun (ks. Moore & Roberts 2022, 40), Linkola oli Suomessa keskeinen yhteiskunnallisen ympäristökeskustelun herättäjä (ks. Rauno Sairisen kirjoitus): hän oli julkinen intellektuelli, joka esiintyi televisiossa ja kirjamesseilla ja kirjoitti esseitä Suomen Kuvalehteen. Lukuisat häntä käsittelevät kirjat ja tutkimukset ilmentävät hyvin hänen vaikutustaan ympäristöherättäjänä. Muistan opiskeluaikani täydet luentosalit, kun Linkola esitelmöi Turun yliopistossa 1980-luvulla. Myös uusia keskustelufoorumeja

perustettiin, sellaisia kuten Pekka Kuusen henkistä perintöä edistävä Ekosäätiö (per. 1991), joka on julkaissut aatteellista kirjallisuutta esimerkiksi ekologisesta humanismista (Heinonen & Kuusi 1997).

Jälkikäteen ajatellen ei ollut ihmeellistä, että pelkästään näistä kansallisista syistä Suomen Akatemia tunnisti tarpeen rahoittaa filosofista ympäristötutkimusta tai lyhyemmin ympäristöfilosofiaa ja että filosofiassa harjoitettava ympäristötutkimus haikautui monitieteisiin tutkimusympäristöihin pois filosofian norsunluutornista. Tämä kirjoitus ei ole kriittinen analyysi uuden filosofian tutkimusalueen muotoutumisesta Suomessa vaan pikemminkin nojaa anteeksipyytämättä ja valikoivasti kirjoittajansa – alan aktiivisen toimijan – muistoihin. Lisäksi hyödynnän aikaisempia tekstejäni siellä täällä.

Luku jakautuu neljään osaan. Aluksi esittelen filosofiaa osana Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran eli YHYSin toimintaa. Sitten käyn läpi filosofian oppiaineessa tehtyjä väitöskirjoja täydennettynä eräillä filosofian ulkopuolisilla ympäristöteemaisilla filosofisilla väitöskirjoilla. Luettelo nojaa siten institutionaaliseen ymmärrykseen filosofiasta, ei sisällöllisiin tunnusmerkkeihin siitä, mikä on filosofiaa ja mikä on jotakin muuta. Kolmanneksi käyn läpi, millaista ympäristöaiheista tutkimusta filosofian oppiaineissa on tehty ja tehdään parhaillaan. Päätösosassa palaan filosofian rooliin seurassa sekä laajemmin yhteiskunnassa.

FILOSOFIA JA YHYS

Filosofia ja filosofit ovat osallistuneet yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran eli YHYSin toimintaan alusta saakka. Helsinkiläinen kollegani Leena Vilkkä oli läsnä seuran perustamiskokouksessa Tampereella 1994, ja hänellä oli jopa idea filosofien omasta alaryhmästä YHYSissä. Tämä ei koskaan toteutunut. Ja jälkikäteen voin todeta, että hyvä ettei toteutunut, vaikka muistelen pitäneeni Vilkan ajatuksesta, sillä kollegoiden kiinnostus aihepiiriin oli rajallista ja hyvät keskustelufoorumit olivat – ja ovat edelleen – tarpeen. Opin varsin nopeasti, että YHYSin merkitys on vahvasti eri tieteenalojen kohtaamisissa, jotka ovat välillä tuskaisia mutta myös yllättäviä ja mieltä avartavia. Lokeroituminen samanmielisten ja -kielisten joukkoon voi olla filosofisesti tuottavampaa, mutta yllätyksetöntä. Vaikka Turun yliopiston yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa 1980-luvun lopulla

perustutkinnon opiskelu oli muistikuvani mukaan läpikotaisin monitieteistä, siirtyminen väitöskirjan pariin ohjasi liki huomaamatta kiinnittymään omaan tieteenalaan ja sen yhteisöihin, käytäntöihin ja diskursseihin. YHYS tarjosi uuden maailman ja uusia akateemisia tuttavuuksia ja yhteistyökumppaneita. Villit ajatuskokeet ja esimerkit vaihtuvat todellisen elämän ongelmiin ja havaintoihin niiden kompleksisuudesta ja monitulkintaisuudesta, kuivakkaat käsiteanalyysit kiinnittyivät paremmin poliittisesti sensitiivisiin käsitteikkaimpiin.

YHYSin merkitys on vahvasti eri tieteenalojen kohtaamisissa, jotka ovat välillä tuskaisia mutta myös yllättäviä ja mieltä avartavia.

YHYSin toiminnan keihäänkärkenä on alusta alkaen ollut syksyisin järjestettävä vuosikollokvio. Koska kiinnostusta filosofiaan on ollut yli oppiainerajojen, monia filosofeja ja filosofisia ympäristötutkijoita ulkomailta on kutsuttu pääpuhujiksi kollokvioon. Lokakuussa 1995 Tampereella järjestetyssä ensimmäisessä kollokviossa heitä oli peräti kaksi, kun paikalle saapuivat belgialainen oikeusfilosofi Francois Ost ja Suomessa vuosien varrella usein vierailut John O'Neill Britannian. O'Neill työskenteli tuolloin Lancasterin yliopistossa, jossa oli tuolloin vahva filosofisen ympäristötutkimuksen keskittymä ja jossa *Environmental Values* -lehti perustettiin 1990-luvun alussa. Lancasterin yliopistossa vieraili monia suomalaisia tutkijoita viettäen siellä lukuvuoden tai muutaman kuukauden. Helsingin yliopiston estetiikan oppiaineessa oli opettajanvaihtojärjestely Lancasterin kanssa tuolloin. Vuosien varrella moni filosofi on vierailut YHYSin syyskollokvion pääestradiilla.

Filosofisten pääpuhujien kysyntä ei näkynyt kollokvioiden työryhmissä, sillä taisin olla läpi 1990-luvun ainoa filosofiaan kiinnittynyt säännöllinen osallistuja. Ensimmäisen YHYS-esitelmän otsikko oli ”*Egoism and Environmental Preservation*” (lokakuu 1995). Aiheen valinta mielestäni heijastelee vahvasti kokeilevuuden mentaliteettia YHYSissä: voi pitää esitelmän aiheesta, joka ei suoranaisesti liity omaan tutkimukseen mutta josta kenties olisi

jotakin sanottavaa – en toki tiedä kokivatko muut ilmapiirin samalla tavalla. Esitelmästä idea tai kaksi siirtyi omistusoikeuksia käsittelevään väitöskirjaani: miten instituutioita muokkaamalla ihmisen luontainen oman edun tavoittelu on valjastettava luontoa suojelevaksi toiminnaksi.

YHYS oli mukana Suomen Filosofisen Yhdistyksen ja Suomen Estetiikan Seuran kanssa maaliskuussa 1999 järjestetyssä kutsukollokviossa ”Luonnon arvot ja luonnon arvottaminen”. Esitelmien pohjalta kokoamassamme kirjassa *Arvot ja luonnon arvottaminen* (Haapala & Oksanen 2000) käsitellään aihetta monista eri näkökulmista, taloustieteestä ja oikeustieteestä filosofiaan ja ekologiaan. Arvon käsite on ollut tärkeä eri tieteenaloilla kuin myös yleiselle keskustelulle luonnon ja ihmisen välisestä suhteesta. Mutta yhdistääkö arvon käsite eri tieteenaloja? Kirja julkaistiin aikana, jolloin vielä Helsingin Sanomissa tavattiin arvioida akateemisiä kirjoja. Lehden silloinen ympäristötoimittaja Kaarina Järventaus (HS 2000) kiteytti kritiikkinsä: ”Kirjaan on koottu estetiikan, kulttuuriantropologian sekä filosofian ja ympäristötalouden puheenvuoroja. Ne menevät enimmäkseen toistensa ohi.” Minusta huomio on tärkeä. Arvion tekijälle tämä oli kirjan puute, ja muistelen kirjaa toimittaessani pohtineeni ratkaisua ongelmaan eli sitä kysymystä, miten erillisiä kirjoituksia voisi yhdenmukaistaa ja keskusteluttaa toistensa kanssa. Kriittinen palaute johti oivallukseen moniarvoisuuden merkityksestä ja yhdenmukaistamisen ongelmallisuudesta. Kritiikki tiivistä vallitsevan tilanteen arvokeskustelun moninaisuudesta ja jäsentymättömyydestä paremmin kuin rohkenin kirjoittaa teoksen johdantoon. Kenties yhdenmukaistaminen oli häivyttänyt tämän? Miksi hajanaisuudesta ja monitulkintaisuudesta pitäisi edes pyrkiä pois kohti yhtä arvokäsitettä ja -käsitystä? Lisäksi ei edes tiedeyhteisö tapaa olla yksimielinen (tieteen sisäisistä ja ulkopuolisista) arvokysymyksistä. *Tiede & edistys* -lehden sivuilla kirjasta käytiin keskustelua. Ympäristöpolitiikan professori Yrjö Haila (2000) kirjoitti kriittisen arvion kirjasta pitäen yleispätevään arvokäsitykseen perustuvaa luontoetiikkaa mahdottomana. Kirjaan filosofisen analyysin arvoista kirjoittanut Juhani Pietarinen (2001) asettui puolustamaan arvon käsitteen käyttöä. Oli miten oli, kirjan ilmestymisen jälkeen arvon käsitteeseen nojaava filosofinen pohdiskelu siirtyi taka-alalle suomalaisessa tutkimuk-

Vuonna 2009 NESS-konferenssi järjestettiin Lontoossa, Suomen ympäristökeskuksen ympäristöpolitiikkakeskuksen ja University College Londonin Environment Institutun yhteistyössä. Markku Oksanen poseeraa University College Londonin perustamiseen vaikuttaneen filosofi Jeremy Benthamin puetun luurangon rinnalla.
Kuva: Pekka Jokinen

sessä, eikä filosofian väitöskirjoissakaan ole palattu merkittävästi arvokysymyksiin, joskaan teemaa ei ole tyystin ohitettu (vrt. Oksanen 2011).

Arvoista puhuminen on monen mielestä tarpeellista. Omilla ”arvovapailla” ympäristöfilosofian luennoillani olen saanut aika ajoin palautetta siitä, miksi jätän arvot niihin vähälle huomiolle. Kysymys arvoista on palannut kulttuuri- ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen valokeilaan erityisesti relationaalisen arvon käsitteen kautta. Luonnon relationaalinen arvo syntyy ihmisen luontosuhteesta, jolloin luonnon arvo on teknisesti ilmaistuna *agent-relative* eli suhteessa johonkin toimijaan, ei hänestä irrallaan kuten itseisarvon voi ymmärtää. Monet pitävät relationaalista arvoa uutena arvokategoriana itseisarvon ja välinearvon rinnalla. Tämän voi kyseenalaistaa ja väittää relationaalisen arvon muotoilevan uudelleen jo 1990-luvulla tehtyjä erotteluja itseisarvon erilaisista merkityksistä. Arvoluokittelujen filosofinen historia ulottuu vielä kauemmas antiikin filosofiaan. Ympäristöfilosofian arvokeskustelut kumpusivat 1900-luvulla muotoutuneesta aksiologiaksi eli arvoteoriaksi kutsutusta filosofian tutkimusalasta, erityisesti G. E. Mooren

Kysymys arvoista on palannut kulttuuri- ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen valokeilaan erityisesti relationaalisen arvon käsitteen kautta.

pohdinnoista ”sisäisestä arvosta” (engl. *intrinsic value*) eli itseisarvosta: sisäinen arvo on jollakin sisäisten ominaisuuksiensa ansioista, ei suhteessa mihinkään muuhun (ks. esim. Oksanen 1994). Esimerkiksi keskeisen ympäristöfilosofin Paul W. Taylorin ensimmäinen teos *Normative Discourse* (1961) on järjestelmällinen yritys rakentaa yleistä arvoteoriaa. Tuosta työstä on vain pieni hyppy luonnon arvottamisen pohtimiseen, koska arvoteorian perusongelmiin kuuluu kysymys millä tai kenellä on arvoa. Arvoteoriaan voi laskea myös Georg Henrik von Wrightin teoksen *Varieties of Goodness* (1962, suom. Hyvyyden muunnelmat, 2001), joka on vaikuttanut niin Taylorin kuin John O’Neillin ympäristöeettisiin teorioihin (ks. O’Neill 1997).

2000-luvulla monet filosofit ovat toimineet YHYSin johtokunnassa sekä osallistuneet syyskollokvioiden ja muiden tilaisuuksien järjestelyihin. Seuran historia olisi toisenlainen ilman filosofiaa ja filosofeja. Lisäksi moni alan tutkija on opiskellut filosofiaa tai hankkinut jopa tutkinnon filosofiasta; jotkut heistä kirjoittavat tähän kirjaan. Se, mikä merkitys filosofialla on akateemisen filosofian ulkopuolisten mielestä, on tietysti heidän itsensä parhaiten ilmastavissa. Asia liittyy laajempaan kysymykseen tieteenalakohtaisten identiteettien katoamisesta ympäristötutkimuksessa. Tämä tuli jännästi esille vuonna 2014 Montpellierissa järjestetyssä *Resilience2014*-konferenssissa, josta kirjoitin matkaraportin YHYS-tiedotuslehteen. Yhdestä sessiota totesin seuraavaa:

”Opiskelijat Tukholman Resilienssi-keskuksesta ovat kiinnostuneita siitä, mitä oppiaineiden katoaminen merkitsee nuorille tutkijoille ja uran rakentamiselle. Pohjaksi esitellään tuloksia konferenssin osallistujille etukäteen lähetetystä kyselytutkimuksesta, ja tulee ilmi, että ensimmäistä kertaa resilienssin tutkimuksessa on

muodostumassa sukupolvi, jonka enemmistö tekee interdisiplinääristä tutkimusta, eikä identifioitu yhteiskunta- tai luonnontieteisiin. Siinä ahdistusta kerrakseen, kun ei tiedä mikä on, vaikka tietää millaisia ongelmia tutkii. Samoja ongelmia muistan itsekin pohtineeni muiden väitöskirjatekijöiden kanssa mm. YHYSin kautta 1990-luvulla. Teema on toistunut YHYSin kollokvioissa muodossa tai toisessa. Uran rakentamisen kannalta panelistit näyttivät pitävän tärkeänä sitä, että vastaväitelleellä on joitakin ominaisuuksia, jotka mahdollistavat uran. Nämä ominaisuudet voivat olla monenlaisia, kuten menetelmällinen osaaminen tai perinteinen disiplinaarinen osaaminen. Sen sijaan väitöskirjan tekijöitä palkatessa painotettiin, että rekrytoinnit tehdään ihmisten osaamisen pohjalta, ei sen mitä oppiainetta ovat opiskelleet – ts. tie monitieteisyyteen on avoin kaikille. Jos tämä ohje jää epäselväksi, jäi se myös opiskelijoille, sillä tilaisuus päättyi mimeettiseen esitykseen, jossa opiskelijaparka on edelleen eksyksissä kaikista neuvoista huolimatta.”

Keskustelu ihmisen luontosuhteesta, luonnon arvoista ja eläinten oikeuksista levisi Suomeen, valtavirran ja ruohojuuritoimijoiden julkaisuihin ja lopulta myös akateemiseen filosofiaan ja väitöskirjojen aiheiksi.

VÄITÖSKIRJOJA FILOSOFISESTA YMPÄRISTÖTUTKIMUKSESTA

Maailmanlaajuisesti ajatellen ennen 1990-lukua ei valmistunut juuri lainkaan filosofian väitöskirjoja ympäristöaiheesta. Ympäristöfilosofian ensimmäinen sukupolvi, joka kirjoitti järjestelmällisesti ja tieteelliseen täsmällisyyteen pyrkien, ilmaantui näyttämölle 1970-luvulla. Monet heistä olivat tehneet väitöskirjansa jostakin muusta aiheesta. Merkittävä askel ympäristöfilosofiaksi kutsutun filosofian alan institutionalisoitumisessa oli yhdysvaltalaisen *Environmental Ethics* -lehden perustaminen 1970-luvun lopussa. Keskustelu ihmisen luontosuhteesta, luonnon arvoista ja eläinten oikeuksista levisi Suomeen, valtavirran ja ruohojuuritoimijoiden julkai-

suihin ja lopulta myös akateemiseen filosofiaan ja väitöskirjojen aiheiksi.

Suomessa ensimmäinen filosofinen ympäristöaiheinen väitöskirja valmistui Suomen Akatemian rahoituksella loppuvuonna 1995. Tuolloin Leena Vilkka puolusti työtään *The varieties of intrinsic value in nature: a naturalistic approach to environmental philosophy* Helsingin yliopistossa. Ympäristöfilosofian pioneeri Holmes Rolston III, joka toimi professorina Coloradon osavaltioyliopistossa, saapui vastaväittäjäksi. Vilkka puolusti käsitystä luonnon itseisarvosta. Hänen kirjansa ilmentää vahvasti tuolloin vallinnutta arvoihin keskittyvää filosofista tutkimusta. Vilkka oli julkaissut lisensiaatintutkielmaansa perustuvan teoksen *Ympäristöetiikka: vastuu luonnosta, eläimistä ja tulevista sukupolvista* jo vuonna 1993. Kansainvälises-tikin Vilkan teos on alan ensimmäisiä oppikirjoja. (Norjalaisen Per Ariansenin teos *Miljøfilosofi* ilmestyi vuotta aiemmin.)

Oma väitöstutkimukseni sai Akatemialta tukea vuonna 1991 käynnistyneestä kestäväen kehityksen tutkimusohjelmasta. Itse väitöskirja ei suoranaisesti käsitellyt kestäväen kehitystä vaan omistamisen ja ympäristösuojelun välistä suhdetta. Väitöskirjani aiheen muotoutumista muistelin vuonna 2010 seuraavasti:

”1990-luvun alussa tärkeä ympäristöpoliittinen teema koski rantojen suojelua, ja asiasta oltiin säätämässä lakia. Joissakin maanomistajapiireissä lain puolustajia syytettiin sosialismista. Lisensiaatin tutkielmani keskeinen osio käsitteli luonnon kunnioittamista. Tämä yhteiskunnallinen ja älyllinen konteksti herätti kysymyksen luonnon kunnioittamisen etiikan poliittisesta luonteesta: Onko biosentrismi sosialismin uudenlainen versio? Vai sisältyykö omistamiseen jonkinlainen rajoittava normi, joka kieltää omistajaa pilaamasta omistuskohdettaan, jolloin biosentrismi olisi yhteensopiva (yksityisen) omistusoikeuden kanssa? Kysymys oli kiehtova, ja mitä enemmän siihen tutustuin, sitä kiinnostavammalta se vaikutti. Siihenastinen ympäristöfilosofinen keskustelu pyöri lähinnä kahden teeman ympärillä: millaista arvoa luonnolla on ja onko muilla kuin ihmisillä oikeuksia? Halusin viedä ympäristöfilosofiaa hieman uusille vesille.” (Oksanen 2010.)

Väitöskirjani *Nature as property: environmental ethics and the institution of ownership* tarkastettiin kesäkuussa

1998 Turun yliopistossa. Vastaväittäjänä toimi John O’Neill.

Vaikka filosofinen tutkimus käynnistyi ja vahvistui samanaikaisesti muun yhteiskuntatieteellisen ja humanistisen ympäristötutkimuksen rinnalla, se ei vakiintunut. Vilkka jätti yliopistotyöt 1990-luvun lopussa, ja itse siirryin tutkijatohtorikauteni jälkeen Turusta vuonna 2002 silloiseen Kuopion yliopistoon filosofian yleisopettajaksi. Vaikka jatkon samalla tutkimustyötä ja opetin ympäristöfilosofiaa Turussa ja Joensuussa, varsinaisia hankkeita tai työryhmiä ei ollut mahdollista rakentaa. Onneksi filosofian yksiköissä ei kiinnostus lopahtanut eikä rahoituksen saaminen niin Akatemialta kuin säätiöiltä osoittautunut mahdottomaksi. Myös valtakunnalliset tohtorikoulut palkkalisine pesteineen olivat tärkeitä.

2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä luonnon ja luonnollisuuden problematiikka nousi esille eri yhteyksissä: geenimuuntelussa, luonnon-suojelussa sekä filosofisessa ruokatutkimuksessakin. Tämä heijastui myös väitöskirjoihin. Muutaman vuoden sisällä valmistui ympäristöaiheisia väitöskirjoja filosofian oppiaineisiin neljä, kolme Turussa ja yksi Tampereella.

Helena Siipi väitteli vuonna 2005 otsikolla *Naturalness, unnaturalness, and artifactuality in bioethical argumentation* (Turku). Vastaväittäjänä toimi Keekok Lee Manchesterin yliopistosta. Vaikka Siiven väitöskirjan otsikossa korostuu bioetiikka, niin bioetiikan voi lukea käsittelevän kaikkea elollista luontoa. Siiven työn tärkeintä antia on erottelu luonnollisuuden/luonnottomuuden kolmen eri muodon välillä: historiaan perustuva luonnollisuus, ominaisuuksiin perustuva luonnollisuus ja suhdepohjainen luonnollisuus.

Ville Lähteen väitöskirjassa oli pääosassa myös luonto. Teos *Rousseau’s rhetoric of ‘Nature’: a study on discourse on inequality* (Tampere 2008) on vahvasti filosofianhistoriallinen esitys luontokäsitteestä ja sen merkityksestä eritoten ranskalaisen valistusfilosofin Jean-Jacques Rousseau’n ajattelussa. Vastaväittäjänä toimi Róbert Haraldsson Islannista. Lähde tuo pohdinnat tähän päivään ja tarkastelee ympäristöfilosofian yleistä luonnetta luonnon käsitteen merkitysmuutosten kautta.

1990-luvun jälkimmäisellä puoliskolla eläin-keusaktivismi oli näkyvää ja eläinfilosofinen tutkimus muotoutui Suomessa. Leena Vilkan teos *Eläinten*

tietoisuus ja oikeudet julkaistiin vuonna 1996, ja ala entisestään vahvistui, kun Elisa Aaltolan *Eläimen moraalinen arvo* (2004) ilmestyi. Sitä käytetään edelleen oppikirjana filosofiassa. Aaltola työsti väitöskirjaansa yhteiskunnallisen ympäristöalan YHTYMÄ-tutkijakoulussa. Hänen väitöskirjansa *Animal Individuality* (Turku 2006) vastaväittäjänä toimi Dale Jamieson New York Universitysta. Työssään Aaltola puolustaa ajatusta eläinten näkemisestä yksilöinä ja kritisoi erilaisiin luokitteluihin perustuvia eläinten kohtelemisen ja asennoitumisen tapoja.

Marko Ahteensuun väitöskirja *In dubio pro natura? A philosophical analysis of the precautionary principle in environmental and health risk governance* (Turku 2008) tarkastelee ennaltavaraantumisen eli varovaisuuden periaatetta. Ahteensuun vastaväittäjänä oli Sven-Ove Hansson Tukholman teknillisestä yliopistosta. Ahteensuu ehdottaa, että keskustelun varovaisuusperiaatteesta tulisi siirtyä yleisestä oikeutuksesta yksityiskohtien tarkasteluun, jolloin voidaan erottaa periaatteen valuvat sen tärkeistä piirteistä ja keskittyä niiden tarkentamiseen ja vahvistamiseen.

2010-luvulla ympäristöteemaisten filosofian alan väitöskirjojen yhteinen nimittäjä on ilmaston lämpeneminen. Filosofissa ilmastoteema oli jäänyt vähälle huomiolle. Stephen M. Gardinerin (2004) vaikutusvaltaisessa *Ethics*-lehdessä ilmestyneen katsauksen jälkeen puutteeseen havahduttiin. Gardiner ihmettelee sitä, että vaikka moni luonnehti ilmastomuutosta moraaliseksi ongelmaksi, sen analysointi ei kiinnostanut moraalifilosoifeja. Sain akatemiaturkijan viran¹ vuonna 2009, ja sen osana rahoituksen väitöskirjan tekijälle. Hankkeeseen palkatun Sanna Jorosen kanssa löysimme ilmastomuokkaamisen tematiikan. Jorosen väitöskirja *Climate Change and Ethics of Geoengineering. Implications of Climate Emergency Ethics* valmistui Turun yliopistossa vuonna 2015. Jorosen vastaväittäjänä toimi tanskalainen Finn Arler Aalborgin yliopistosta. Joronen käsittelee ilmastomuokkausta eettisestä näkökulmasta ja korostaa teknologian eettistä ongelmallisuutta.

Myös Jyväskylässä heräsi kiinnostus ilmastoon, ja sikäläiset filosofit Teea Kortetmäen johdolla toi-

mittivat teoksen *Ajatuksia ilmastoetiikasta* (2013). Sen jälkeen Kortetmäki keskittyi väitöskirjaansa väitellen Jyväskylän yliopistossa vuonna 2017. Vastaväittäjänä toimi Marion Hourdequin Colorado Collegesta, USASTA. Kortetmäen väitöskirja *Justice in and to nature: an application of the broad framework of environmental and ecological justice* lähestyy ympäristöetiikka integroimalla oikeudenmukaisuuden ja kriittisen teorian käsitteistöä ympäristöetiikan ongelmien tarkasteluun.

Helsingissä Simo Kyllösen väitöskirja *Our Common Tragedy? Essays on Political Philosophy in The Age of Global Ecological Crisis and Local Conflicts* linkittyy vahvasti yleisempään yhteiskuntafilosofiseen keskusteluun. Syyskuussa 2017 Kyllösen vastaväittäjäksi saapui Kai Spiekermann London Schools of Economicsista. Artikkeleista koostuvassa väitöskirjaan Kyllönen puolustaa tiettyjen vakiintuneiden yhteiskuntafilosofisten periaatteiden, kuten reiluus, oikeudenmukaisuus, demokratia ja vahingon aiheuttamisen kieltä, käyttökelpoisuutta ympäristöongelmien- ja konfliktien hallinnassa.

Säde Hormion väitöskirja *Marginal participation, complicity, and agnotology: What climate change can teach us about individual and collective responsibility* tarkastettiin Helsingin yliopistossa joulukuussa 2017. Vastaväittäjänä toimi John Broome Oxfordin yliopistosta. Hormio tarkastelee yksilöiden ja yhteisöjen vastuullisuutta ilmaston lämpenemisessä. Hormion huomio kohdistuu erityisesti osallisuusvastuun ideaan, joka tarkoittaa yksilöiden vastuuta sekä instituutioiden ja järjestäytyneiden yhteisöjen jäseninä että kuluttajina. Hormion mukaan vastuu ilmastomuutoksesta ei kuulu yksin valtioiden ja yritysten tapaisille kollektiivisille toimijoille.

Vastuun teeman käsittelyä jatkoi Tampereen yliopistossa Lauri Lahikainen työllään *Individual Responsibility for Climate Change. A Social Structural Account*. Kesäkuussa 2018 tarkastetun väitöskirjan vastaväittäjänä toimi John O'Neill Manchesterin yliopistosta. Lahikaisen lähestymistapa ilmaston lämpenemiseen on yhteiskuntarakenteellinen ja hän tekee sillä pesäeroa perinteisempään lähestymistapaan, jossa ilmaston lämpeneminen on kollektiivisen

1 Ennen yliopistolain muutosta v. 2010 akatemiaturkijan tehtävä oli virka Suomen Aktemiassa. Lakimuutoksen jälkeen Akatemiaan virkasuhteessa olleet siirrettiin työsuhteeseen yliopistoon. Muutos oli monella tapaa suuri. Siitä eteenpäin yliopisto päätti palkasta Akatemian myöntämän määrärahan pohjalta. Akatemiaturkijat saivat mahdollisuuden osallistua yliopiston hallintoon ja esimerkiksi äänestää vaaleissa.

toiminnan synnyttämä. Lahikaista kiinnostaa selittää yksilöiden toimintaa ja siihen liittyvää vastuun muodostumista yhteiskunnan rakenteisiin liittyen.

2020-luvulla filosofisia ympäristötutkimukseen liittyviä väitöskirjoja on useita tekeillä. Jo valmistuneille on vaikea löytää muuta yhdistävää tekijää kuin tutkijoiden omaehtoisuus. Samalla kun tutkimusryhmissä työskentely ja yhteiskirjoittaminen ovat yleistyneet, filosofiasa kirjoitetaan usein monografioita hyvin itsenäisesti ja itse valituista aiheista.

Helsingin yliopistossa teologisessa tiedekunnassa tarkastettiin Suvielise Nurmen väitöskirja *Ecologically Relational Moral Agency: Conceptual Shifts in Environmental Ethics and Their Philosophical Implications* maaliskuussa 2020. Vastaväittäjänä toimi Lisa Sideris Indianan yliopistosta. Nurmi analysoi ympäristöeettisten teorioiden toimijuskäsityksiä ja argumentoi relationaalisen toimijuuden puolesta. Hänen mukaansa tämä haastaa etiikan itseymmärrystä ja kyseenalaistaa tavanomaisen käsityksen autonomiasta, mutta myös kehittää etiikan kykyä käsitellä kompleksisia ympäristökäsityksiä.

Mikko M. Puumalan *Can ordinary morality survive the climate crisis? A philosophical analysis of moral demandingness and climate change* tarkastettiin loka-kuussa 2023. Ruotsin maa- ja metsätalousyliopistossa työskentelevä Per Sandin saapui Turkuun vastaväittäjäksi. Puumala pohtii arkimoraalin törmäystä ilmastonmuutoksen tapaiseen jättimäiseen ongelmaan, jollaisen ratkaisemiseen arkimoraali on huonosti varautunut. Puumalan mukaan yksilöiden moraaliset kyvyt eivät ole sopeutuneet reagoimaan ilmastonmuutoksen tapaisiin uhkiin, jolloin motivaatio ilmastotekoihin voi jäädä kehittymättä. Yksilöpainotteisuuden sijasta Puumala ehdottaa yhteiskunnallisia muutoksia, joilla voidaan ilmastonmuutoksen tapaisiin ongelmiin vastata.

Corinna Casi väitteli Helsingin yliopistossa toukokuussa 2024. Casin artikkeleista koostuvan työn *Decolonizing Environmental Discourses. Challenging Environmental Values through Indigenous Ecological Knowledge* vastaväittäjänä toimi Anna Deplazes-Zemp Zürichin yliopistosta. Casi puolustaa pluralistista käsitystä ympäristöarvoista, ja yhdistää ympäristöetiikan tutkimusta muun muassa alkuperäiskansatutkimukseen. Casi kirjoittaa omasta työstään toisaalla tässä kirjassa.

Olen maininnut edellä niin väitöskirjan nimen

Filosofiasa akateemista uraa suunnittelevan oli liki välttämätöntä kirjoittaa kansainväliselle lukijakunnalle ja hankkia vastaväittäjä ulkomailta ja samalla verkottua.

kuin vastaväittäjän. Kun luetteloa jälkikäteen katsoo, filosofian kansainvälinen luonne voi pistää silmään. Vielä 1990-luvulla yhteiskuntatieteellisiä väitöskirjoja kirjoitettiin liki pääsääntöisesti suomeksi. Ylipäänsä YHYSIN alkuaikoina kielikysymykset herättivät keskustelua; syyskollokvioiden englanninkielisyys oli poikkeama monien suomalaisten seurojen vuositilaisuuksiin nähden. Turussakin järjestettiin – ajankohta ja teema ovat valittavasti kadonneet muististani – kaksikielinen kollokvio kotimaisine ja ulkomaisine puhujineen, mutta jälkikäteen tilaisuus todettiin epäonnistuneeksi kokeiluksi. Oli miten oli, filosofiasa akateemista uraa suunnittelevan oli liki välttämätöntä kirjoittaa kansainväliselle lukijakunnalle ja hankkia vastaväittäjä ulkomailta ja samalla verkottua. Vaikka aiheet olisivat myös kansallisesti kiinnostavia, niin tärkeimmän lukijakunnan muodostivat toiset filosofit, eivät kollegat ympäristötutkimuksessa saatika tiedon ”loppukäyttäjät”. Englanniksi kirjoittamisen rinnalla jokainen edellä mainittu (poikkeuksena italialaislähtöinen Casi) on kirjoittanut myös suomeksi ja suurelle lukijakunnalle kirjoissa, lehdissä ja internetin eri sivustoilla.

Filosofiaan tehtyjen väitöskirjojen lisäksi muutamia filosofiaa maisteriksi valmistuneita on siirtynyt jatkotutkintoa varten muihin koulutusohjelmiin, ja vastaavasti joku on tehnyt toisen tutkinnon filosofiaan. Liikkuvuutta tieteiden välillä on, mutta tarkkoja tietoja näistä ei ole olemassa. Ulkomaisissa yliopistoissa valmistuneita suomalaisten tekijöiden ympäristöfilosofian väitöskirjoja ei ilmeisesti ole kuin yksi. V. P. J. [Vesa] Arponen väitteli Edinburghin yliopistossa otsikolla *The Cultural Causes of Environmental Problems: A Wittgensteinian Approach to Social Action* (2012).

Filosofisia ympäristöaiheisia väitöskirjoja on valmistunut ainakin estetiikassa sekä oikeustie-

teessä. Kasvatustieteessä on tekeillä kasvatustieteiden alaan kuuluvia ympäristöaiheisia väitöskirjoja, mutta etupäässä aihepiirin tutkimus on kuulunut alalla pidempään työskennelleille, eritoten emeritusprofessori Veli-Matti Värrielle.

Oikeustieteessä Anne Kumpulan väitöskirjassa *Oikeus ympäristöön* (2004) on oikeudellisten analyysien tukena filosofista keskustelua. Kumpula nimitettiin pian tämän jälkeen ympäristöoikeuden professoriksi Turun yliopistoon. Kumpula on kirjoittanut artikkeleita kansani muun muassa omistusoikeudesta ympäristösääntelyn puristuksessa, tiedon saatavuudesta, maisemallisista oikeuksista ja luonnon oikeuksista. Toinen filosofinen työ oikeustieteessä valmistui Cambridgen yliopistossa, jossa Visa Kurki väitteli oikeudellisen persoonan käsitteestä. Kurjen väitöskirjaan perustuva teos *A Theory of Legal Personhood* julkaistiin 2019 (Oxford University Press). Oikeushenkilön tai -persoonan käsitteen avulla määritellään olion asema oikeusjärjestelmässä, kuten se, onko oliolla oikeuksia vai ei. Keskustelu koskee siten esimerkiksi eläinten ja muiden luontokohteiden mahdollisia oikeuksia.

Monissa maissa estetiikan tutkimus kuuluu filosofian alle. Helsingin yliopistossa on ollut itsenäisen estetiikan oppiaine jo pitkään. Esteetikkojen luontainen tutkimuskohde on luonnon kauneus, joka kiinnosti estetiikan professori Yrjö Hirniä jo 1900-luvun alkupuolella. Perintö kantoi pitkälle, ja vuonna 1981 silloinen estetiikan professori Aarne Kinnunen ja hänen oppilaansa Yrjö Sepänmaa julkaisivat ympäristöestetiikan oppikirjan. Sepänmaan väitöskirjan *The Beauty of Environment: A General Theory for Environmental Aesthetics* tarkastettiin Helsingin yliopistossa 1986 ja julkaistiin uutena laitoksena *Environmental Ethics* -journalin kirjasarjassa vuonna 1993. Sepänmaan työ käsittelee muun muassa sitä, millainen esteettinen objekti ympäristö on, miten ympäristöä voidaan esteettisesti kuvata ja miten näitä teoreettisia ideoita voidaan soveltaa ympäristökasvatuksessa. Sepänmaa teki myöhemmin mittavan uran ympäristöestetiikan parissa Joensuun yliopistossa. Hän järjesti konferenssisarjan ympäristön elementeistä 2000-luvun alussa; konferenssisielmistä on julkaistu lukuisia toimitettuja suomenkielisiä teoksia. Vuonna 2023 Sepänmaa julkaisi tieteellisen elämäkerran (Sepänmaa 2023). Helsingin yliopiston estetiikan oppiaineen ympäristötutkimuksen perinne jatkui professori

Arto Haapalan työn kautta, vaikka Haapalan oma väitöskirja käsittelee kaunokirjallisuuden filosofiaa. Haapala on ohjannut lukuisia väitöskirjoja ympäristöestetiikasta. Sanna T. Lehtisen väitöskirja *Excursions into Everyday Spaces – Mapping Aesthetic Potentiality of Urban Environments through Preaesthetic Sensitivities* tarkastettiin joulukuussa 2015. Estetiikan oppiaine on myös vastannut Kansainvälisen soveltavan estetiikan instituutin toiminnasta; instituutti on järjestänyt säännöllisesti kansainvälisiä, monitieteisiä tutkijatapaamia Lahdessa.

FILOSOFISEN YMPÄRISTÖTUTKIMUKSEN KEHITYS JA TILA SUOMESSA

Filosofinen ympäristötutkimus on vakiintunut osaksi filosofian tutkimusta ja opetusta. Osin vakiintuminen perustuu ympäristöfilosofisen tutkimuksen hyvään laatuun, jolloin opetustehtäviin on valittu ympäristöfilosofiaan erikoistuneita. Näitä pysyviä toimia ei toki ole kaikille: osa työskentelee määrääkaikaisissa tehtävissä yliopistoissa ja osa ympäristöteemalla väitelleistä on siirtynyt päätoimisen tutkimus- ja opetustyön ulkopuolisiin tehtäviin. (Filosofiassa ei ole tarjolla vakinaisia tutkijan toimia.) Ympäristöfilosofian vakiintumista on edesauttanut kuitenkin se, että filosofian toimiin valituilla on usein ollut kiinnostusta ympäristöaiheisiin – ympäristökräisi kiinnostaa jokaista.

Vahvin ympäristöfilosofinen tutkimusperinne on Turun yliopistossa, jossa Juhani Pietarinen osallistui moniin Suomen Akatemian 1990-luvun tutkimusohjelmiin. Pietarisen seuraajaksi nimitetty Eerik Lagerspetz on osallistunut YHYS-kollokviioon ainakin pariin otteeseen. Vuonna 1997 Akatemian biodiversiteettiohjelman kanssa yhteistyössä järjestetyssä kollokviiossa Lagerspetz pohti rationaalisuutta ja pitkän aikavälin poliittista päätöksentekoa. Kollokvion tärkeimmät esitykset, mukaan lukien Lagerspetzin artikkeli, julkaistiin *Biodiversity and Conservation* -lehden erikoisnumerossa ”Management of Biodiversity” (1999, 8:1). Toinen turkulaisprofessori Juha Räikkä on aika ajoin kirjoittanut ympäristöaiheista, eritoten voisi mainita artikkelisarjan väestöpolitiikasta 2000-luvun alkupuolella. Räikkä on myös toiminut ympäristöfilosofisten väitöskirjojen ohjaajana Turussa. Filosofian yliopistonlehtorina Turussa työskentelevä Helena Siipi on tutkinut muun muassa ruoan ja luonnonsuojelubiologian filosofisia kysymyksiä ja ohjannut alan väitöskir-

joja. Palattuaan Englannista Suomeen 2010 Elisa Aaltola työskenteli aluksi Itä-Suomen yliopistossa ja myöhemmin Turun yliopistossa, jossa hän on tutkinut pääasiassa eläinfilosofiaa, mutta on säännöllisesti julkaissut myös ympäristöfilosofisia artikkeleita. Turkulaistaustainen Marko Ahteensuu ehti työskennellä väittelemisensä jälkeen monissa eri yliopistoissa eri tehtävissä ja eri hankkeissa ennen siirtymistään valtakunnalliseen lääketieteelliseen tutkimuseettiseen toimikuntaan, Tukijaan, syksyllä 2020. Itse olin akatemitutkijana Turussa vuosina 2009–14, ja kirjoitin muun muassa oppikirjan *Ympäristöetiikan perusteet* (Oksanen 2012) sekä toimitin Helena Siiven kanssa teoksen de-ekstinktiosta, sukupuuttoon hävinneiden eläin(lajien) henkiinherättämisen etiikasta (Oksanen & Siipi 2014). Talvella 2024 perustetun pohjoismaisen ympäristöetiikan verkoston (Nordic Environmental Ethics Network, NEEN) hallinnolliseksi kodiksi valikoitui Turun yliopiston filosofian oppiaine.

Tampereen yliopistossa on ollut vahvaa kiinnostusta filosofiseen ympäristötutkimukseen jo 1990-luvulta alkaen. Suuri osa tästä työstä löytyy niin *et näin* -lehden sivuilta tai niin *et näin* -kirjasarjan julkaisuista. Esimerkiksi niin *et näin* -lehden 50. numero (3/2006) sisältää hyvän kattauksen ympäristöfilosofiaa ja katsauksen siihen mennessä ilmestyneistä suomenkielisistä teoksista. Tampere-laisten filosofien ympäristöfilosofinen kiinnostus ei ole kiinnittynyt vahvasti filosofian oppiaineeseen, vaan on etsinyt omaa reittiään yhdistystoimintaan ja riippumattomaan tutkimustyöhön. Tampere-laiset filosofit Tere Vadén ja Ville Lähde kuuluvat vuonna 2015 perustetun monitieteisen ympäristötutkimusyksikön BIOSin runkohahmoihin. BIOSin tutkimustoiminnassa filosofia näyttää jääneen taka-alalle ja yksikkö keskittyy – internet-sivuston mukaan – resurssi- ja ympäristökysymyksiin ennakoinnin näkökulmasta, mutta eniten näkyvyyttä se on saanut ekologisen jälleenrakennuksen idean muotoilemisesta.

Helsingin yliopistossa ympäristöfilosofiaa on tutkittu aktiivisesti ja myös opetettu varsin säännöllisesti. Akateemikko Ilkka Niiniluoto on käsitellyt ympäristökysymyksiä laajassa tuotannossaan useaan otteeseen. Yliopistonlehtori Olli Loukola on julkaissut muutamia kirjoituksia ympäristöpolitiikan filosofiasta, johtanut tutkimushankkeita ja opettanut aiheesta sekä ohjannut väitöskirjoja.

Simo Kyllönen valittiin tutkimusetiikan ja avoimen tieteen yliopistonlehtoriksi 2018, ja hän on jatkanut aktiivisesti tutkimustoimintaa keskittyen demokratian ja oikeudenmukaisuuden kysymyksiin. Filosofian oppiaineet ovat osallistuneet Kestävyysinstituutti HELSUSin toimintaan. Näkyvin profiilin nosto koskee kestävyystieteen tieteenfilosofian tutkimusta, jota varten perustettuun apulaisprofessorin tehtävään valittiin Michiru Nagatsu. Alun perin taloustieteen filosofiaan erikoistunut Nagatsu on osallistunut monitieteisiin kirjoitushankkeisiin kestävydestä. Nagatsun lisäksi Centre for Philosophy of Social Sciencesin tutkijat ovat kirjoittaneet ympäristöteemoista: Henri Thoren ilmasto- ja kestävyystutkimuksesta, Carlo Martini (episteemisestä) ilmastovastuusta. Säde Hormio on jatkanut ilmastomuutoksen ja kollektiivisen vastuun tematiikan tutkimusta. Teologisessa tiedekunnassa uskonnonfilosofian professori Sami Pihlström on aktiivinen ja monipuolinen keskustelija, joka on käsitellyt aika ajoin ympäristöä kirjoituksissaan. Suvielise Nurmi on jatkanut tutkimusta monitieteisistä kestävyysteemoista sekä ympäristöetiikan taustaoletuksista.

Jyväskylän yliopistossa Teea Kortetmäellä on poikkeuksellisen monitieteinen tutkijaprofiili. Hän on kirjoittanut sekä puhtaasti teoreettisista ympäristöfilosofian kysymyksistä että osallistunut empiirisiin tutkimushankkeisiin ilmastopolitiikasta, ruoanjärjestelmistä ja planetaarisesta hyvinvoinnista. Kesällä 2023 Kortetmäki nimitettiin apulaisprofessoriksi alanaan kestävyys siirtymät. Toinen Jyväskylässä työskentelevä filosofi Jukka Mikkonen kiinnostui ympäristöestetiikasta 2010-luvun lopulla, ja on sittemmin tutkinut luonnonsuojelun estetiikkaa.

Myös niissä filosofian yksiköissä, jossa filosofialta puuttuu pääaineen asema, harjoitetaan ympäristöfilosofian tutkimusta ja opetusta. Oulun yliopiston filosofian yliopistonlehtori Kari Väyrynen ryhtyi tutkimaan ympäristöfilosofiaa 1990-luvulla, ja on julkaissut lukuisten artikkeleiden ohella teoksen *Ympäristöfilosofian historia: määrittämyydistä Marxiin* (2006). Hän on toiminut yhteistyössä ympäristöhistorioitsijoiden kanssa. Väyrysen eläköidyttyä pienen filosofian yksikön painopisteet näyttävät muuttuneen. Aalto-yliopistossa filosofian professorina työskentelee Matti Häyry, joka on kirjoittanut eläin- ja ympäristöaiheista satunnaisesti jo 1990-luvun alussa. Hänen tuoreimmassa kirjassaan *Roles*

of Justice in Bioethics (2022) käsitellään luvun verran kestäväen kehityksen ongelmallisuutta ja biotaloutta. Itse työskentelen Itä-Suomen yliopistossa filosofian yliopistonlehtorina, ja olen ohjannut muutamia väitöskirjoja muihin yliopistoihin. Kirjoitan ja opetan kattavasti erilaisista ympäristö-, ilmasto- ja eläinaiheista, myös osana usean yliopiston kestävyysopintojen konsortiota. Vaasan yliopistossa soveltavan filosofian professori Tommi Lehtonen on kirjoittanut eritoten kestävyydestä.

Suomalaislähtöiset filosofit harrastavat ympäristöfilosofiaa myös maan rajojen ulkopuolella. Mannermaisena filosofian näkökulmasta ympäristökysymyksiä tarkastellut Susanna Lindberg työskenteli Helsingin yliopistossa ennen siirtymistään Leidenin yliopistoon mannermaisena filosofian professoriksi vuonna 2020. Virkaanastumisesitelmässään hän käsitteli planetaarista ajattelua lämpenevän ilmaston aikakaudella. Lindbergin tuorein teos on *From Technological Humanity to Bio-technical Existence* (2023).

Kenties filosofiassa on myös omintakeista ratkaisujen etsimistä ympäristöongelmiin, mutta abstrakteihin kysymyksiin keskittyvänä tieteenalana yhteys käytäntöön on juuri niin vahva kuin teorian ja käytännön välillä on.

Käytännössä kaikki filosofian väitöskirjat ja merkittävä osa tutkimuksesta kirjoitetaan englanniksi. Filosofisessa ympäristötutkimuksessa on myös vahva perinne suomeksi kirjoittamisesta ja miksei myös kääntämisessä (esim. Oksanen & Rauhala-Hayes 1997). Suomen kielen hallitsevia filosofeja ei ole hankala saada kirjoittamaan ympäristöaiheista, vaikka teema ei kuuluisi tutkimusintresseihin (ks. Kyllönen & Oksanen 2020). Akateemiset kirjat eivät tyydytä kaikkea ymmärtämisen janoa. Monet julkisuudessa näkyvimmit filosofiset keskustelijat ja kirjoittajat toimivatkin – ainakin osaltaan – akateemisen maailman ulkopuolella. Entinen vihreiden kansanedustaja ja tekniikan tohtori Eero Paloheimo julkaisi filosofisen ja hyvin omape-

räisen, elämäkeskeistä etiikkaa puolustavan teoksen *Maan tie* vuonna 1989. Filosofista perustutkintonsa tehnyt Olli Tammilehto opetti ympäristöfilosofiaa Helsingin yliopistossa 1990-luvulla. Suosiota saaneista luennoista kerrottiin jopa *Helsingin Sanomissa* (HS 19.10.1990). Tammilehto aprikoi suosion salaisuudeksi sen, että ”opiskelijat ovat kiinnostuneet ympäristökysymyksistä syvemmin kuin vain uusiopaperin ja lyijyttömän bensiinin tasolla”. Hän on kirjoittanut lukuisia tietokirjoja ja toiminut kansalaisliikkeissä.

FILOSOFIAN TULEVAISUUS JA YHYS

Kirjoitin YHYS-tiedotuslehteen 2/1998 otsikolla ”Mitä tekemistä filosofialla on yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kanssa?” Vasta aivan kirjoituksen lopussa kysymys nousee esille: ”Tähän kysymykseen voidaan vastata yksinkertaisesti, että filosofia tarjoaa kriittisen näkökulman myös muiden ympäristötutkimusta harrastavien tieteiden kysymyksenasetteluihin ja ongelmanratkaisuihin.” Vastaukseni näyttää siltä, että filosofia on innokas apulainen, joka jättää kysymyksenasettelut ja ongelmanratkaisut muille. Jälkikäteen ajatellen tämä ei pidä paikkansa, sillä filosofisessa ympäristötutkimuksessa on vahvasti omanlaistaan kysymyksenasettelua, jossa ympäristökeskustelu kietoutuu yleisempään filosofiseen keskusteluun. Esimerkiksi omassa väitöskirjassani pyrin myös puhuttelemaan niitä, joita ensisijaisesti kiinnostaa omistamisen filosofia ilman ympäristöolottuvuutta. Kenties filosofiassa on myös omintakeista ratkaisujen etsimistä ympäristöongelmiin, mutta abstrakteihin kysymyksiin keskittyvänä tieteenalana yhteys käytäntöön on juuri niin vahva kuin teorian ja käytännön välillä on.

Kirjoitin myös: ”Tämän kirjoittajan aktiivisuus YHYSissä juontaa juurensa lukuisista kontingenteista seikoista ja siitä, että tutkimuksen tekeminen edellyttää tieteelliseen yhteisöön kuulumista.” Ehkä tämä on edellistä viisaampi toteamus – ja monet perusteet ovat jo tulleet esille tässäkin katsauksessa. YHYS on tärkeä foorumi myös filosofiaa tutkiville.

Vuosien varrella monet filosofit ovat osallistuneet YHYSin toimintaan johtokunnassa, erilaisten seminaarien ja syyskollokvion järjestämisessä. Vaikka filosofian tohtoriopiskelijoiden tärkein kohtaamispaikka on Suomen Filosofisen Yhdistyksen toiminta ja filosofian valtakunnallisen tohtorikoulun perintönä yhä elävä tohtoriverkosto ja sen järjestämät vuosittaiset tohtorikonferenssit, filosofien osal-

listuminen YHYS-toimintaan on toiminut tärkeänä verkottumisen areenana. Tämä merkitys korostuu erityisesti monitieteisten, laaja-alaisten tutkimushankkeiden aikana. Filosofit ovat osallistuneet esimerkiksi strategisen neuvoston rahoittamiin STN-hankkeisiin. Näistä tiedän mainita Lauri Lahikaisen luovaa sopeutumista viheliäisiin ekososiaalisiin murroksiin perehtyvässä WISE-hankkeessa, Teea Kortetmäen reilua ruokamurrosta tutkivassa JustFood-hankkeessa, Simo Kyllösen, Eerik Lagerpetzin ja Markku Oksasen demokratiaa ja pitkän aikavälin päätöksentekoa koskevassa PALO-hankkeessa (ks. Oksanen & Vogt 2023), Helena Siiven ja Polaris Koin käyttäytymisen ohjaamista tuuppa-

Sosiaaliset ja poliittiset erimielisyydet eivät muotoudu moraalin kielelle eivätkä moraaliseksi erimielisyyksiksi.

usten avulla valottavassa *Climate Nudge* -hankkeessa sekä Corinna Casin kasvipohjaisten raaka-aineiden käyttöä tutkivassa *ValueBioMat*-hankkeessa.

Sen sijaan esimerkiksi valtiolliset tutkimuslaitokset eivät ole vielä tiettävästi avanneet oviaan filosofeille. Sama koskee tieteellisistä asiantuntijoista koostuvia kestävyys-, ilmasto- ja luontopaneeleita. Välillä näyttää siltä, että ikään kuin ympäristökysymyksissä ei olisi eettisiä ja yhteiskuntafilosofisia ulottuvuuksia. Siten ei myöskään tarvittaisi eettistä asiantuntemusta virallisiin asiantuntijaelimiin. Sosiaaliset ja poliittiset erimielisyydet eivät muotoudu moraalin kielelle eivätkä moraaliseksi erimielisyyksiksi. Vallitseva ymmärrys ympäristöllisestä asiantuntijuudesta ja kysymysten luonteesta poikkeaa tässä suhteessa merkittävästi esimerkiksi terveystieteellisestä toiminnasta ja moraalikysymysten hahmottamisesta. Niissä ympäristöpaneeleja vastaaviin valtakunnallisiin ja alueellisiin toimielimiin nimitetään eettisiä asiantuntijoita rutiininomaisesti ja lakisääteisesti. Ehkäpä tärkein itseäni nuoremman filosofisukupolven tavoite voisi olla päästä entistä kiinteämmin mukaan tiedoneuvontatoimintaan ja vahvistaa ymmärrystä eläinten, kasvien ja luonnonjärjestelmien kohtelun eettisistä ulottuvuuksista. Tällöin myös annetaan julkinen tunnustus

filosofisen työn merkitykselle. Kun 1990-luvulla oltiin luomassa monitieteisiä tutkimushankkeita, eräs tutkimusrahoituksen vaikuttaja totesi biodiversiteettiohjelmasta koskevassa haastattelussa, ettei tarkoituksena ole rahoittaa mitään ”ekofilosofiaa”. Tutkimusjohtaja saattoi viitata Suomessa useampaan otteeseen vierailleeseen Henryk Skolimovskiin ja hänen *New Age* -henkiseen teokseensa *Ekofilosofia* (suom. 1984), joka väritti osaltaan yleisempää käsitystä filosofisesta ympäristötutkimuksesta. Filosofeilta toki toivotaan jatkuvasti puheenvuoroja ”ekofilosofisista” aiheista kuten ihmisen ja luonnon välisestä suhteesta tai luonnon arvoista tai mikseipä luontoelämyksistä ja henkisytydestä, ylipäänsä sellaisista kysymyksistä, joihin tiede ei tarjoa vastauksia tai joita tutkijat eivät halua käsitellä. Ekspertiisiin nojaavat puolihallinnolliset tehtävät ja kuriton, mielikuvituksellinen ja filosofian perinteisiin nojaava kriittinen pohdiskelu suurta yleisöä kiinnostavista kysymyksistä eivät tietystikään sulje toisiansa pois vaan voivat olla hedelmällisessä vuorovaikutuksessa keskenään.

KIRJALLISUUS

- AALTOLA, E.** (2004) *Eläinten moraalinen arvo*. Vastapaino, Tampere.
- ARIANSEN, P.** (1992) *Miljöfilosofi*. Universitetsförlaget, Oslo.
- HAAPALA, A. & OKSANEN, M. (TOIM.)** (2000) *Arvot ja luonnon arvottaminen*. Gaudeamus, Helsinki.
- HAILA, Y.** (2000) Arvon vastustamaton viehätys. *Tiede & edistys*, 25(3) 237–241. <https://doi.org/10.51809/te.104627>
- HEINONEN, J. & KUUSI, O. (TOIM.)** (1997) *Ekologinen humanismi*. Otava, Helsinki.
- HELSINGIN SANOMAT** (1990) *Ekofilosofia vetää yleisöä*. 19.10.1990. <https://www.hs.fi/suomi/art-2000003020256.html> 23.5.2024
- HELSINGIN SANOMAT** (2000) *Miten luonnon arvo mitataan?* 15.7.2000. <https://www.hs.fi/tiede/art-2000003897389.html> 23.5.2024
- HÄYRY, M.** (2022) *Roles of Justice in Bioethics*. Cambridge University Press, Cambridge.
- KORTETMÄKI, T., LAITINEN, A. JA YRJÖNSUURI, M. (TOIM.)** (2013) *Ajatuksia ilmastoetiikasta*. SoPhi, Jyväskylä. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5279-2>
- KYLLÖNEN, S. & OKSANEN, M. (TOIM.)** (2020) *Ilmastonmuutos ja filosofia*. Gaudeamus, Helsinki.
- LINDBERG, S.** (2023) *From Technological Humanity to Bio-technical Existence*. SUNY Press, Albany.
- MOORE, S. & ROBERTS, A.** (2022) *The Rise of Ecofascism*. Polity Press, Cambridge.
- OKSANEN, M.** (1994) *Luonto ja moraaliset arvot*. Teoksessa Vilkkka, L. (toim.) *Tiede ja ympäristöongelmat*. Ympäristötutkimuksen filosofiaa 45–70. Yliopistopaino, Helsinki.
- OKSANEN, M.** (2010) *Tieni ympäristöfilosofiassa*. Teoksessa Roinila, M. (toim.) *Miten meistä tuli filosofian tohtoreita* 313–318. Suomen Filosofinen Yhdistys, Helsinki.
- OKSANEN, M.** (2011) *Onko luonnon itseisarvo perusta suojelulle?* Teoksessa Jari Niemelä ym. (toim.) *Ihminen ja ympäristö* 83–87. Gaudeamus, Helsinki.
- OKSANEN, M.** (2012) *Ympäristöetiikan perusteet*. Gaudeamus, Helsinki.
- OKSANEN, M. & RAUHALA-HAYES, M. (TOIM.)** (1997) *Ympäristöfilosofia*. Kirjoituksia ympäristönsuojelun eettisistä perusteista. Gaudeamus, Helsinki.
- OKSANEN, M. & SIIPI, H. (TOIM.)** (2014) *The Ethics of Animal Re-creation and Modification – Reviving, Rewilding, Restoring*. Palgrave MacMillan, Basingstoke.
- OKSANEN, M. & VOGT, H. (TOIM.)** (2023) *Huomisen huomaava demokratia*. Vastapaino, Tampere.
- O'NEILL, J.** (1997) *Itseisarvon lajit*. [Varieties of Intrinsic Value] Käännös Sajama, S. Teoksessa Oksanen, M. & Rauhala-Hayes, M. (toim.) *Ympäristöfilosofia*. Kirjoituksia ympäristönsuojelun eettisistä perusteista 266–281. Gaudeamus, Helsinki.
- PALOHEIMO, E.** (1989) *Maan tie*. WSOY, Helsinki.
- PIETARINEN, J.** (2001) *Eikö Haila anna arvoa arvoille?* *Tiede & edistys*, 26(1). <https://doi.org/10.51809/te.104645>
- SEPÄNMAA, Y.** (2023) *Ympäristöetiikan tulevaisuus & esteettinen ympäristösivistys: Elämäni esteetikkona*. Suomen Estetiikan Seura, Helsinki. <https://doi.org/10.31885/9789515182821>
- SKOLIMOWSKI, H.** (1984) *Ekofilosofia*. [Eco-Philosophy] Käännös Nieminen, T. Kirjayhtymä, Helsinki.
- TAYLOR, P. W.** (1961) *Normative Discourse*. Prentice-Hall, Englewood Cliffs.
- VILKKA, L.** (1993) *Ympäristöetiikka*. Yliopistopaino, Helsinki.
- VILKKA, L.** (1996) *Eläinten tietoisuus ja oikeudet*. Yliopistopaino, Helsinki.
- VON WRIGHT, G. H.** (1987) *Tiede ja ihmisjärki*. [Vetenskapen och förnuftet] Käännös Leikola, A. Otava, Helsinki.
- VON WRIGHT, G. H.** (2001) *Hyvän muunnelmat*. [The Varieties of Goodness.] Käännös Oittinen, V. Otava, Helsinki.
- VON WRIGHT, G. H.** (2002) *Elämäni niin kuin sen muistan*. [Mitt liv som jag minns det] Käännös Kuuranne, I. Otava, Helsinki.
- VÄYRYNEN, K.** (2006) *Ympäristöfilosofian historia: Maaäitmyytistä Marxiin*. niin & näin kirjat, Tampere.

Ympäristökonfliktit ja tieteen ja teknologian tutkimus

Teksti on omaelämäkerrallinen katsaus antropologian väitöskirjan tehneen tutkijan kokemuksiin sosiologisesti suuntautuneen tieteen ja teknologian tutkimuksen myönteisistä vaikutuksista yhteiskunnalliselle yhteiskuntatutkimukselle. Kirjoittaja kertoo, miten 1990-luvun alun aktivismiin Saksassa pureutuva antropologian väitöskirjatyö haastoi tieteen teoreettisia perinteitä, joihin yhteiskuntatieteet ja kulttuurintutkimus silloin nojasivat. Antropologin oletettu kiinnostuksen kohde oli vain luonnon ja teknologian asiantuntijuutta ”vääristävissä” tekijöissä; näin esittivät Mary Douglas ja Aaron Wildavsky teknologisia riskejä pohtivassa teoksessaan 1980-luvulla. Kenttätyön myötä tuntui kuitenkin väärältä, että fyysiseen ja koettuun ympäristöön ei voinut ottaa kantaa kuin korkeintaan kevyesti kuvaillen. Toki yhteiskuntatutkija ei voinut ratkoa, muttei myöskään sivuuttaa, tieteellisiä kiistoja, joita ympäristöpolitiikassa käsiteltiin. Työkälyt tutkimuksen eteenpäin viemiseksi löytyivät Science and Technology Studies (STS) -nimikkeen alla tehdystä työstä, joka lähti osittain postkolonialistisesta tieteen ja teknologian historiasta ja osittain tieteellisen tiedon kulttuurisidonnaisuutta korostavasta tutkimuksesta. Erityisesti Bruno Latourin ja Donna Harawayn työ STS-sanaston kehittäjinä on tukenut yhteiskunnallista ympäristötutkimusta.

EEVA BERGLUND

Environmental conflict and Science and Technology Studies

COMPLICATING KNOWING
FOR A BETTER POLITICS

INTRODUCTION: ENVIRONMENTAL POLITICS AND SCIENCE

Political life, like the social sciences, has entered a prolonged environmental moment where organising coexistence increasingly involves asking questions about earth systems and their viability. This has huge implications for knowledge or, in more academic terms, epistemology. Claims to ‘know’ and demands to ‘act’ can no longer appeal to scientific authority in a way that only a generation ago made environmental politics appear unpolitical. Or, as I argue, the concerns appeared at least partly free of politics, since environmental debate was thought to be about nature. So long as nature was the domain of science all this was seemingly free of politics. Now almost permanent crisis mode has made it clear that politics runs throughout debate about environmental matters. This autobiographical essay outlines some ways in which Science and Technology Studies (STS) helped me to explore as well as participate in this intellectual and political shift, one that has been of great importance to how social scientists approach environmental problems.

My story begins in the early 1990s when I embarked on a doctorate in social anthropology in the UK. My thesis dealt with the material infrastructures of modern, comfortable, lives: waste, transport, and energy. My research question seemed reasonable: how do German environmental activists deploy technical and scientific expertise as a campaign tool? However, it was not common at the time to treat science or the comfortable world of middle-class Europe as objects of anthropological research. Although the ethnographic study (Berglund 1998) turned out to be exciting, it was problematic that I was even questioning modern science and treating wealthy Europeans as anthropologically interesting. Neither

science nor Westerners were what anthropologists ordinarily studied. Dealing with both was helped immeasurably by the emerging field of Science and Technology Studies, new at the time. For a time STS was also understood as Science, Technology and Society studies, whilst exciting work was also being done under Social Studies of Science (SSS) and Social Studies of Knowledge (SSK).

The rise of STS coincided with a significant geopolitical and cultural moment, the end of the Cold War, the effects of which are still being worked out, politically, epistemologically, and materially. Here I concentrate on how STS guided my doctoral work. It enabled me to view science and technology as social and cultural. I was thus able to go against conventional understandings that considered science based on anything other than 'laws of nature' as either ignorant or flirting with relativism. I felt encouraged by STS to turn the question around: not 'Why are the activists crazy?' but 'Why do those in charge seem crazy?'. STS dealt with matter and ideas together, it did not insist on keeping potentially dangerous stuff and shared beliefs about them separate. Furthermore, it helped me make some sense of the complexities and complications that proliferated through my fieldwork and my reading. It began to feel possible that the human intellect could cope with these perplexing questions. Given the endless paradoxes, tensions, and contradictions that environmental politics was producing, that felt wonderful.

It was not common at the time to treat science or the comfortable world of middle-class Europe as objects of anthropological research.

We now have a language, with concepts like the Great Acceleration and the Anthropocene, that allow scholars of things environmental to generate valuable insight in new ways. This vocabulary is of great support to environmental social science. It helps to explore details and local forms of violence, for example, rather than basing understanding on banal averages, which is how industrial infrastructures and their unevenly experienced

I felt encouraged by STS to turn the question around: not 'Why are the activists crazy?' but 'Why do those in charge seem crazy?'

risks and benefits are generally known (Tsing et al. 2019). This vocabulary owes a considerable debt to research on science and scientists.

In the 1980s when I was making academic plans, social science interest in environmental matters tended to blur into reflections on and critiques of industrial society. My impulse to study environmental activism came from a personal frustration with the low priority given to environmental protection and from an intuition that anthropology, which I had studied as an undergraduate, could yield insights into questions that were considered technical at that time. To me, it felt obvious that they were also about ideology, values and interests. Like activists I knew, I was interested in pollution and in controversies around food production, such as genetically modified organisms or bovine spongiform encephalopathy (mad-cow disease) and I viewed these as damages brought about by industrial development. I also struggled to make material change, however imperceptible, matter to my professors and peers. They studied society and culture, not 'the environment', and though they were able to bracket out physical features of life in their research, I could not.

When 'environmental' problems emerged as public issues they were treated as the domain of technical experts. Social scientists and the broader public appeared, if they appeared at all, to express legitimate local concerns; but they were presumed to not understand the underlying science. It was "scientific enquiry conducted within an official framework, which [...] provided the true litmus test for whether or not issues are indeed issues" (Grove-White 1993, 21). The relevant expertise was among natural scientists and engineers, not social scientists, let alone scholars in the humanities.

This meant I lacked the tools to argue that culture also mattered in environmental politics,

but we doctoral students from many disciplines and countries started to change this. We engaged literature around the damages of technological culture, some of which went back to the early days of industrialisation. Some was just emerging, like Ulrich Beck's influential *Risk Society*, first published in German in 1986 as *Risikogesellschaft – Auf dem Weg in eine andere Moderne*. Scholarship from poorer countries gave a complementary view. There were already studies, often informed by Marxist critiques of political economy, of how Western development projects damaged poor places (Nandy 1988). Anthropological encounters with failures of development in the Global South (Escobar 1995) also taught us something about the wealthier people living unremarkable lives in the Global North – for instance, about how they saw science as both special and as common sense at the same time. If one looked hard enough, there was plenty of evidence of people, both South and North, fighting against the problems of business as usual also on scientific grounds (Jamison 2001). Drawing on the study of social movements, I could identify social and cultural forces that kept typically middle-class green campaigners in Europe focused on the unthankful task of opposing what others either ignored or deemed good.

Yet the question of the science remained. How could I (or we) talk about technical dangers and science-based projections of scary futures if we were not ourselves authorised to make scientific claims? Pursuing this issue is, I suggest, still one of the main tasks of environmental social science. For many of us, STS became an indispensable toolbox in this pursuit. Now its vocabulary and approaches are embedded in social science, in environmental social science in particular. As STS developed sociologically informed studies of science, this unfolded in conversation with exciting strands of feminism and philosophical contributions such as new materialism. These all straddled unhelpful institutional boundaries and the dualisms that underpinned them - such as nature vs. culture, public vs. private. For some, these endeavours had, and still have, something postmodern about them, arriving after or in reaction to the confidence and domination of modern understandings of knowledge. Within the so-called 'science wars' (Ross 1996) they provoked

sensible people to aggressive defensiveness, not least on North American campuses, where similar contestations are rife today, sometimes reified as 'culture wars'.

Significant changes in environmental politics have taken place since. In the 1980s and 1990s when environmental problems became legitimate research topics for the social and political sciences, sociologists, anthropologists, researchers in cultural studies and the other human sciences tended to bracket out questions of scientific and technical expertise. But no longer. Today these fields, on the whole, acknowledge that mess, paradoxes and incoherent epistemic claims abound. They argue confidently that concern for earth systems informs politics. They highlight that the everyday world is saturated with technological products and systems and open up questions about the values embedded in their very existence. It has become difficult to pretend that technoscience is separate from culture or society or that technological change is not a process involving endless moral choices.

It has become difficult to pretend that technoscience is separate from culture or society.

Because science and technology continue to have tremendous power, it is important that they can be discussed and assessed from multiple angles. My doctoral experience confronted me with the perplexing and contested political role of science and led me to the literature that later came to be identified as STS. Now, in the interdisciplinary space where I teach and do research, STS still offers a language for exploring the place-bound ways in which knowledge, matter and political rhetoric feature in what we still call environmental politics. But first, back to being a doctoral student at the University of Cambridge in the early 1990s.

WHEN PROBLEMS SPILL OVER BOUNDARIES

I did my ethnographic fieldwork in a town that I called Mittelstadt, anonymising the actors and places as was typical then. I studied numerous citizens' initiatives. One involved a toxic waste

deposit where knowledge was an acute political problem. The handling of this toxic waste deposit rested, I argued, on the proposition that only scientific accounts of reality could be objective whilst other discourses were necessarily biased and thus politically questionable. Indeed, the core activists followed this logic themselves: environmental health was being endangered and democracy being undercut, they suspected, by the self-interest of the businesses and decision-makers involved in transporting and handling waste. Unlike activists, they seemed unconcerned about the probability that toxic material was escaping into the deposit's surroundings threatening human and environmental health. Knowledge about the actual situation was difficult if not impossible to come by: assessing the material harms involved required sophisticated instruments, and knowledge of and access to the site and historical records about it were not available to citizens. Those potentially affected, with environmental NGO support, did their own research and even commissioned an expert report that concluded that the dangers were considerable. This kind of counter-expertise was becoming a significant element of environmental campaigning at the time in many places, particularly as part of what has since come to be thought of as environmental justice (EJ) activism (Cohen & Ottinger 2011).

While working on my thesis, it was not easy to do justice to the people campaigning. Worryingly for me both as a doctoral candidate and a citizen, it seemed that social and cultural research was able to sidestep scientific knowledge and so disregard grave environmental risks. When anthropologists and sociologists encountered hotly contested knowledge, they searched for explanations in the social realm, in political power, uneven access to knowledge, institutions of expertise, and so on. Disagreement and even the fear of environmental damage were treated as reflections of underlying collective beliefs and their role in organising group dynamics.

An influential book here was Mary Douglas' and Aaron Wildavsky's *Risk and Culture: An Essay in the Selection of Technological and Environmental Dangers* (1982). Viewing knowledge as something exclusively social and psychological, its authors had developed a cultural theory of shared beliefs that saw knowledge

The cultural explanation that *Risk and Culture* offered was either relativist and noncommittal about the reality of the problem, or it took sides with the status quo.

as founded in cultural preferences. They noted that green activists were politically marginal and loosely organised. They contended that they were prone to apocalyptic thinking for all kinds of sociological reasons and they eventually viewed them as analogous to religious sects. Douglas and Wildavsky argued that to sustain internal order such groups identified the external world with disorder. Like marginal sects, marginal activists would be more interested in maintaining their own purity by viewing others as tainted than in seeking neutral knowledge about a common world shared by all. In this analysis, the material reality to which the science referred, the imported wastes with their actually and potentially toxic effects on the places where they ended up, was less important than group dynamics. The cultural explanation that *Risk and Culture* offered was either relativist and noncommittal about the reality of the problem, or it took sides with the status quo. Its authors aligned with the institutions of late industrial modernity with their faith in science and technology, their bureaucratic commitment to 'all other things being equal' and their lack of interest in material forces.

From my ethnographic perspective, to live in the neighbourhood of a potentially dangerous facility importing other people's waste did not bolster faith in scientific institutions. Nor did it feel democratic or just, since at issue was waste, physical matter with unwanted effects that those responsible could afford to send 'away'. All that is said with hindsight. At the time the deposit and its problems were understood by most people I met in a way that is recognizably modern: the main problem was secrecy maintained by interested parties in order to wield power over a weak public. Fact-based science was being distorted by politics. This was how the toxic waste facility was generally

understood locally, but there were other campaigns that took aim at issues that would not bend to this logic of science being either pure or tainted. Among other campaigners who were protesting road building and biodiversity loss, for example, science and technology at least offered a way to understand and even solve the problem. These other local campaigns were mostly about facilities yet to be built, and so debate revolved around what and how to prepare for the future.

My fieldwork was spent following highly contested arguments on many sides, many evenings a week, in events of different kinds where scientific expertise was never far away. It appeared in many forms and many idioms and, from my perspective, was rarely if ever caricatured in a way that stripped it of its historical and social baggage. There was occasional ‘science-bashing’, but for the activists, for me and among my academic peers, it was important to complicate matters in a constructive way. Because science appeared in this context as ‘our’ way of knowing, dealing with it was part of the identity I shared with activists, many of whom were themselves scientific experts.

Culture, aesthetics, interests, accidents, and all kinds of supposedly non-scientific things went into scientific knowledge.

Once fieldwork was over I had a jumble of data to make sense of. As I worked through it, scientific knowledge and its global reach, with its epistemological and practical powers, always threatened to creep into my judgments about people and groups. But so did the physical materiality of the issues that people were arguing over: biodiversity, pollution, invisible but measurable electromagnetic radiation, and a host of other ‘green’ issues that people discussed but were not the main focus of their local activism. All these debates sooner or later ran into contested knowledge claims and questioned the power of science to resolve the environmental argument. It was a revelation and a relief to realise that those claims would never be settled, not in my work and not anywhere. In Steve Woolgar’s words,

“our knowledge of ‘the way the world is’ is shaped by the technologies of representation involved in our apparently neutral observation of the world” (1988, 103). Ethnographic research combined with political boldness had led sociologists like Woolgar to show how a cultural lens could yield important insight, not just about the critics but about the most hallowed of scientific institutions themselves. Culture, aesthetics, interests, accidents, and all kinds of supposedly non-scientific things went into scientific knowledge, not just in the context of popular or grassroots knowledge (those belittled by some researchers as akin to religious fanatics), but even in the labs of my natural science peers at university. In fact, historically and sociologically informed researchers were already applying a cultural lens to knowledge produced and authorised by scientific research, as, for instance, in the journal *Science as Culture* that had started in 1987.

SCIENCE, LIKE THE ENVIRONMENT, IS SOCIAL

Practically all decision-making today requires some understanding of science and technology. The need, in the current crisis-mode attaching to environmental change, is not for scientific experts so much as for appreciating their limitations. There is no expectation that technological and scientific consensus will deal with a worldwide series of environmental threats. Approaches to environmental problems range from confidence in future technologies, often called ecomodernist, to endless variations of hope and action towards social and cultural transformation or transition, with some people and institutions pursuing both. A social science interest in the issue leads to putting the social and political power of science into a historical context. And so, as a doctoral student, I devoured accounts and analyses of how science and technology had achieved their glory. The very effort took away some of that glory.

I was taken aback to learn how important to modern science were the early dabblings of wealthy gentlemen in Renaissance Europe, mostly keen to show how cultured and sophisticated they were. In the 1993 book *The Golem: What everyone should know about science*, two key figures of STS, Harry Collins and Trevor Pinch, wrote for a popular readership about the ways that science, contrary to its reputation, is messy and clumsy but also powerful, while being

unaware of its own dangerous power. In many ways its internal hierarchies, they argued, had always mirrored wider social patterns, with pure science more esteemed than applied science, technology (or engineering) seen as derivative, and the natural sciences generally more valued than the social and human sciences.

Approaches to environmental problems range from confidence in future technologies, often called ecomodernist, to endless variations of hope and action towards social and cultural transformation or transition, with some people and institutions pursuing both.

Gradually I learned that the literature complicating such notions was already massive. But it had not sprung out of nowhere, and it was interesting to learn that the concerns of scientifically oriented environmental activists of the 1960s and 1970s correlated with shifts in how science had developed (Jamison 2001). When 'radical' and even 'anti-science' critiques of industrial culture had gained popularity, they had benefitted from Thomas Kuhn's 1962 landmark book, *The Structure of Scientific Revolutions*, which argued that science does not simply mirror nature nor advance in a linear fashion, but rather through disruptions to convention. This had put social and cultural circumstances into the sciences in a new way.

The colonial experience of physical, economic and conceptual violence, was another resource for challenging conventional images of science and modern existence. Science was also about identity, it seemed. Europeans, the settler colonials and others, whose lives largely unfolded without acknowledging their dependency on nature, on carers, on luck, or much else, were the groups who most easily claimed the heroic image of modern science as their own. Studies of Indigenous knowledge, but also of the encounters between the colonisers and the colonised, were, however, full of

challenges to the presumed unity of science and its role in ideas about European superiority (Fairhead & Leach 1996). Despite my undergraduate studies in anthropology, ultimately the history of science had appeared to me as a universal history. I had almost accepted that European rationality, such as the 'scientific management of industry', say, was the pinnacle of human achievement. But when I delved into histories of the encounter between European explorers and the places they claimed to have discovered, the linear account of scientific progress provided by my standard education in the UK and Finland was replaced by a view where the role of colonialism in the very idea of modern science altered the picture in crucial ways (Nandy 1988; Haraway 1989; Grove 1995). Importantly, this literature did not caricature, let alone criticise science as such; much of it was nuanced analysis with few heroes or villains. It taught me of how settlers and Indigenous cultivators in the Americas exchanged knowledge as well as microbes (Cronon 1983) and of the way empire could engender both ignorance of devastating consequences and new knowledge of incredible power at the same time. This perspective on colonial history made clear the extent to which imperialism shaped European politics and identities and supported its political economy (Pratt 1992). But it left plenty of intellectual puzzles still to be worked out.

One issue was the entangled relationship between science and technology, which Bruno Latour (of whom more below) captured with a neologism, technoscience. Much environmental change and conflict was better conceptualised through the study of technology than science. From that position, the notion of the Social Construction of Technology (SCOT) was all but intuitive. Literature on the history and sociology of technology helped do away with the lingering technological determinism and optimism in scientific progress that had once dominated policy and education. If the construction of technology is also the construction of material impact, technological change is, and always has been, shot through with meaning, values and aesthetic preferences. These all help as well as hinder the uptake of innovations. Technologies also enforce certain practices and so uphold particular social order, a point well illustrated by feminist analyses of

industrialisation. The differences between men's and women's pursuits that capitalism normalised were as much about meaning and value as they were about practical or 'natural' differences between the sexes. The wider lesson is that when technological change compels people to behave in particular ways or be excluded from society (not having access to or a desire for novel gadgets, for instance), it is not just technology that has been constructed, but economic relations and human lives. The SCOR literature (Bijker et al. 1987) was a treasure trove of examples of how social and human are the environments we inhabit, and how gendered, racialised, and class-based are the activities we undertake as human beings.

In the early 1990s, studying these histories led to viewing modern knowledge and its institutions as always dynamic and changing, and always social. Learning about scientific or environmental controversies, some of which we lived through in 1980s and 1990s England – Chernobyl, mad-cow disease, controversy over genetic modification – showed how much labour and other resources, such as public relations exercises, went into constructing legitimate knowledge. Feminist and other subaltern research challenged claims that relied on the principle of 'other things being equal' when experience and impact were anything but equal. Thanks to them, it is now possible to note that "academic ways of knowing bracket, forget, and conceal much" (Law 2016, 19). If countless marginal figures had pioneered critiques of the presumed or imposed universality and equality of science, the often mischievous and sharp writings of Donna Haraway and Bruno Latour gradually made more room for exploring alternative ways of working on science-society entanglements within modern academia.

Bruno Latour's influence was huge. He argued, as in the title of his much-cited book, that *We Have Never Been Modern*. In the modern world, categories appear clear and distinct and agency easily attributable – as when an individual subject is treated as a responsible actor. Alas, significant things end up being ignored this 'modern' way simply because they are not noticed, recognised or named. Mistakes creep in, Latour noted, thanks to description and analysis keeping subjects and objects separate. Analysis was pursued on the basis

that objects were inert or subject to external control. Toxic material, however, could act in very harmful ways, either by design or by accident, a molecule combining forces with other molecules or entities, for instance, often to deadly effect. Latour laid out the paradoxes and self-delusions of the most powerful representatives of the modern world in a way that echoes, though rarely acknowledges, feminist scholarship.

On discovering the work of Latour and Haraway and particularly on getting the sense that I understood even just a bit of it, new well-being took over my body and mind.

Latour, Haraway and others highlighted the fundamental role of rhetoric in science, but also showed that words are not enough to construct facts. Other powers are always at play. Material processes were shown to participate in the form of petri dishes, computer simulations, journal citations, and so on. All knowledge, we learned, appears stable enough to appear fixed but is always likely to be unsettled, to become labile and precarious in experience and representation. As Haraway put it, "[a]ll knowledge is a condensed node in an agonistic power field" (1991, 185). If STS made room for politics in knowledge it also put technoscience into the environment, now more clearly seen as a hybrid or mixture of both natural and cultural entities. This facility of STS to specify the heterogeneity and contingent features of actors in networks at the same time as highlighting the real effects and capacities of those hybrids and networks, made it easier to incorporate materials, meanings and the dynamics of complex systems into our accounts of environmental disagreement. Whilst the 'modern' but problematic habit of behaving as if nature could be perfectly known and confidently harnessed, exciting alternatives were opened up through innovations associated with Latour, such as actor-network theory or ANT, and through Haraway's language of hybrids and monsters. On discovering the work of Latour and

Haraway and particularly on getting the sense that I understood even just a bit of it, new well-being took over my body and mind. Text on the page felt more alive than I had ever realised was possible.

All this was relevant to politics. The question of whether those in charge were sufficiently capable of keeping the world safe had been posed in Ulrich Beck's pioneering work mentioned above. The arguments of the anti-toxic-waste activists whose work I followed aligned with Beck's proposition that, ideally, good governance would follow unbiased and objective science. But people and institutions have positions and construct knowledge from partial perspectives. Ultimately, the social system itself is so suffused with complex and potentially hazardous technical systems overlaid one atop of each other as to make it impossible to declare with confidence that everything is fine.

In 1992 while I was still 'in the field' the big annual anthropology conference in the UK, the ASA (the Association of Social Anthropologists of the UK and the Commonwealth), turned to the theme of environmentalism. Besides giving new confidence to my research interests, it introduced me to emerging scholarship in social studies of environmental politics. I was not the only one asking questions about green groups' distrust of scientific authority or about their reliance on that same authority. Many fine minds were producing situated and contextually rich analyses that could translate into critiques of environmental governance and environmentalism, particularly in Europe and other wealthy parts of the world. *Environmentalism, the View from Anthropology*, edited by Kay Milton from contributions to that conference, was one of the first works to offer me a sense of

an academic home. Not philosophy, history or political analysis, it marked a space for a new venture – environmental social science.

Thirty years later Greta Thunberg and others have called rather straightforwardly on society to 'listen to the science'. Perplexingly, perhaps, from an environmentalist point of view this both makes sense and doesn't make sense. The internal complexities, hesitations and contradictions of this thing called science are such that it is important to resist reifying it just as it remains important to resist essentialising society as a unified actor, both familiar principles of STS.

THE INFRASTRUCTURAL TURN OR LIVING WITH (OTHERS') SYSTEMS

Today publics around the world know that the confidence once associated with science was misplaced. But as Thunberg's plea makes clear, there is no option but to continue to rely on science. Hence the great importance of writings on science and technology that are accessible to non-specialists. I have come to agree with Isabelle Stengers, another giant in STS, that what "matters is [...] the possibility of creating relevant modes of togetherness between practices, both scientific and non-scientific; finding relevant ways of thinking together" (Stengers 2018, 145). But Stengers also encourages careful analysis rather than swift judgement. Thus, although Thunberg is no doubt right that 'the' science is not getting the attention it should, my STS-informed academic sensibilities lead me to trying to pay attention to and analyse how social and cultural dynamics are entangled in scientific discourses. Recognising its cultural dimensions does not make technoscience any less significant or powerful. In fact, the culture in technoscience is absolutely central to environmental politics, because it so shapes the structures that our lives now depend upon, our infrastructures.

Infrastructure is a key topic in STS and a persistent focus of social movements and research under the banner of environmental justice (EJ). This politically motivated activity above all has helped de-normalise industrial disasters and reflected critically on the impulse for growth and development. EJ highlights people and places, inequalities and differences, but environmental

justice campaigns typically do rely on science and technology (Cohen & Ottinger 2011).

Such considerations now feed into studies of the many damages brought about by the public and often global infrastructures on which our complicated modern lives depend (Tsing et al. 2020). In their influential book, *Sorting Things Out*, Geoffrey Bowker and Susan Leigh Star (1999) showed how standardised infrastructures – units of measurement, say, and the equipment for taking measurements – helped manage global processes involving heterogeneous actors. Resources could be extracted anywhere and put to work in standardised ways to operate as systems across different contexts. The engineering and economic expertise through which industrial infrastructures have historically been managed bracketed and concealed much, to use Law's words (quoted above). Gradually, however, efforts to keep human and natural processes separate have faltered, and alongside concerns about the viability of earth systems, a fascination with infrastructure, which is human and nonhuman at the same time, has blossomed. Across many fields, scholarship has built on STS vocabulary and produced an outpouring of studies where people, things, and meanings mingle in global assemblages (Ong & Collier 2005). The result is a further shift of perspective, which allows issues that were recently presented with confidence as environmental or to do with nonhuman nature to appear, instead, as multidimensional and political. So while trust in technology and ever more sophisticated infrastructures fuels business-as-usual in centres of power, critical analysis abounds.

Recent field encounters in rural Finland (Berglund 2024) have again highlighted the political salience of infrastructures and technoscientific expertise, leading me to argue, as before, that technoscience is multiple and messy but also, following another key STS principle, that knowledge is situated (Haraway 1991). For all claims to objectivity as neutrality or a 'view from nowhere' eventually turn out to be views from somewhere and therefore partial. In English the word *partial* points to two meanings: being a part of something bigger and enjoying or liking, 'being partial to', something. Even if the sources and even effects of its partiality are easily hidden, science too is partial. But Haraway argued that though a claim to globally

It might be less a question of opposing objectivity and subjectivity, and more a case of treating knowledge in a more playful and integrative way.

objective neutrality can be undone by pointing to a subject or subjects of knowing somewhere, however hidden, the politics of knowledge could be understood quite differently. It might be less a question of opposing objectivity and subjectivity, and more a case of treating knowledge in a more playful and integrative way. To quote a much-cited text, "I think my problem and 'our' problem is how to have *simultaneously* an account of radical historical contingency for all knowledge claims and knowing subjects, a critical practice for recognizing our own 'semiotic technologies' for making meanings, and a no-nonsense commitment to faithful accounts of a 'real world', one that can be partially shared and friendly to earth-wide projects of finite freedom, adequate material abundance, modest meaning in suffering, and limited happiness" (Haraway 1991, 187, italics in original).

Haraway's observations, rooted in extensive analysis of technoscience, remain remarkably relevant. More generally, the language of STS, now expanded to discussing the material effects of an industrialisation that was grounded in modern science and technology in all their heterogeneity and historical unevenness, is tremendously helpful to environmental social science. It is almost impossible to imagine a way of approaching the perplexing politics of how to keep living on planet Earth without something like STS. This is particularly so in the wealthy contexts within which I have always done research – where the shock of power inequalities or violence done to others in the name of progress is more muted. Today people and their things exist together in shared relationships of dependency, but not always in explicit ways that political action could deal with or even identify.

Certainly STS can make it more, not less, difficult to be precise and authoritative on matters that

animate politics. There is no stopping rule, it seems, for the entities that might be relevant. This makes ‘paralysis by analysis’, as one of my colleagues calls it, an ever-present danger. For all that, as someone whose inclinations led me to the social sciences, I am extraordinarily grateful that STS made it possible for me to pursue the irritations of my civic life into the academic world and beyond. As environmental social science continues to flourish, I know I have plenty of company in which to pose questions that might reap some very human rewards.

ACKNOWLEDGEMENTS – KIITOKSET

Thanks to Janne Hukkinen, Minna Santaoja, Corinna Casi and the rest of the editorial team, and to Guy Julier and Yrjö Haila. All have given helpful feedback on this text. Its shortcomings are all mine.

REFERENCES

- BECK, U.** (1992) *Risk Society: Towards a new modernity*. London: Sage.
- BERGLUND, E.** (1998) *Knowing Nature, Knowing Science: An ethnography of local environmental activism*. White Horse Press.
- BERGLUND, E.** (2024) Dwelling in unsustainability: tourism landscapes and modern roads in a remote part of Finland. *Landscape Research*, 1–14. <https://doi.org/10.1080/01426397.2024.2383845>
- BIJKER, W. E., HUGHES, T. P. & PINCH, T. (EDS.)** (1987) *The Social Construction of Technological Systems*. MIT Press.
- BOWKER G C & STAR S L** (1999) *Sorting Things Out: Classification and Its Consequences*: MIT Press.
- COHEN, B. & OTTINGER, G.** (2011) Introduction: Environmental Justice and the Transformation of Science and Engineering. *Technoscience and Environmental Justice: Expert cultures in a grassroots movement*. MIT Press, Pp. 1–18.
- COLLINS, H. & PINCH, T.** (1993) *The Golem. What everybody should know about science*. Cambridge University Press.
- CRONON, W.** (1983) *Changes in the Land: Indians, colonists and the ecology of New England*. Hill and Wang.
- DOUGLAS, M. & WILDAVSKY, A. B.** (1982) *Risk and culture: An essay on the selection of technical and environmental dangers*. University of California Press.
- ESCOBAR A.** (1995) *Encountering development: the making of the third world*. Princeton University Press.
- FAIRHEAD, J. & LEACH, M.** (1996) *Misreading the African landscape: Society and ecology in a forest-savanna mosaic*. Cambridge University Press.
- GROVE, R.** (1995) *Green Imperialism: colonial expansion, tropical island Edens and the origins of environmentalism 1600–1860*. Cambridge University Press, Cambridge and New York.
- GROVE-WHITE, R.** (1993) *Environmentalism: A new moral discourse for technological society?* In K. Milton (ed.) *Environmentalism: The view from anthropology*. Routledge, Pp. 18–30.
- HARAWAY, D.** (1989) *Primate visions: gender, race, and nature in the world of modern science*, Routledge.
- HARAWAY, D.** (1991) *Situated knowledges: the science question in feminism and the privilege of partial perspective*. In Simians, Cyborgs, and Women: *The reinvention of nature*. Free Association Books, Pp. 183–201.
- JAMISON, A.** (2001) *The making of green knowledge: environmental politics and cultural transformation*. Cambridge University Press.
- LATOUR, B.** (1993) *We Have Never Been Modern*. Harvester Wheatsheaf.
- LAW, J.** (2016) *Modes of knowing: resources from the Baroque*. Mattering Press.
- ONG, A. & COLLIER, S. J. (EDS.)** (2005) *Global Assemblages: Technology, politics and ethics as anthropological problems*. Blackwell.
- PRATT, M. L.** (1992) *Imperial Eyes: Travel writing and transculturation*. Routledge.
- ROSS, A.** (1996) *Science Wars*. Duke University Press.
- STENGERS, I.** (2018) *Another science is possible: A manifesto for slow science*. Polity Press.
- TSING, A. L., DEGER, J., KELEMAN SAXENA, A. & ZHOU, F.** (2020) *Feral atlas: the more-than-human Anthropocene*. Stanford University Press.
- WOOLGAR, S.** (1988) *Science, the very idea*. Ellis Horwood.
- YEARLEY, S.** (1993) *Standing in for Nature*. In Milton, K. (ed.) *Environmentalism: The view from anthropology* 59–72. Routledge.

Environmental social science meets sustainability science

In this text, I focus on the complex relationship between environmental social science and multi-disciplinary sustainability studies. The multi-perspective approach that is typical for these fields is critically important in developing a response capacity to the poly-crisis (i.e. the combination of interconnected sustainability threats) that we are facing. Utilizing my own experiences in and observations about Finnish academia, I view the dynamics between these concepts retrospectively from both theoretical and pragmatic perspectives. I point out that the development of environmental social science and multi-disciplinary sustainability studies has not happened in silos, but instead in a mutually beneficial relationship that has been driven by broad-minded pioneering research groups. While it is important to discuss the definitions and positioning of these concepts, it is also noteworthy that a certain conceptual flexibility has enabled researchers with diverse backgrounds to take part in discussions and operate in different areas of environmental social science and multi-disciplinary sustainability studies.

JARKKO LEVÄNEN

Yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta monitieteiseen kestävyystudkimukseen – ja takaisin

OMAEHTOISESTI HEIKOILLE JÄILLE

Käsittelen tässä tekstissä yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ja monitieteisen kestävyystudkimuksen ajassa kehittyvää suhdetta ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Lähtiessäni aikoinaan opiskelemaan oppiaineita, jotka kytkeytyivät näihin kahteen kokonaisuuteen, tunsin meneväni ikään kuin vapaaehtoisesti heikoille jäille. Kirjoittaessani tätä vanhempainvapaalla LUT-apulaisprofessorin tehtävästä alkukesällä 2024 mielessäni on lastenkirja Toivo ja talviyö (Davies 2017, suom. S. Niemi), jossa pieni poika oppii heikkojen jäiden petollisuudesta, mutta myös siitä, miten pimeässä voi tunnistaa jäihin juuttuneen veneen hahmon ja päästä lopulta turvallisesti maihin. Olen taipuvainen näkemään yhtymäkohtia tarinan, kestävyystudkimuksen ja oman akateemisen etsintäni välillä. Nimittäin monitieteinen kestävyystudkimus ja yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus vaikuttavat, samoin kuin opintojeni alussa, osittain hahmottomilta ja epämääräisiltä ja samaan aikaan tärkeiltä ja puoleensavetäviltiltä. Pohdin seuraavassa hahmotuksessani sitä, missä tutkimussuuntausten suhteen ollaan nyt, ja spekuloin miten kestävyystudkimus ja yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus voisivat tulevaisuudessa kehittyä.

Näkökulmani yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ja monitieteisen kestävyystudkimuksen rajapintaan on kaksitahoinen: toisaalta pyrin hahmottelemaan suomalaisessa yliopistomaailmassa viimeisten noin kahdenkymmenen vuoden aikana tapahtuneita muutoksia, ja toisaalta pohdin alan tutkijoiden suhdetta muutoksiin osittain omia kokemuksiani hyödyntäen. Vaikka rakenteelliset ja yksilötason muutokset ovat suhteessa toisiinsa monin erilaisin tavoin ja täynnä yllätyksiä, niin silti nämä kaksi tarkastelutasoa linkittyvät

toisiinsa mielestäni kiinnostavilla tavoilla. Uskon, että yksilötasoa koskevat havaintoni heijastelevat ainakin jossain määrin myös ”kentän” muutoksia ja kokemuksia yleisemminkin.

Soveltamani tarkastelutapa tarjoaa harvemmin hyödynnetyn näkökulman yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ja monitieteisen kestävyystutkimuksen väliseen dynamiikkaan, jolle on leimallista määritelmien problemaattisuus. Sekä yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus että monitieteinen kestävyystutkimus ovat luonteeltaan ratkaisukeskeisiä ja niiden lähestymistavat soveltuvat hyvin monenlaisiin ja monitasoisiin tarkasteluihin. Tulevaisuutta silmällä pitäen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen nykyistä selkeämpi asemoiminen suhteessa muuhun kestävyystutkimukseen on mielestäni tärkeää ja hyödyllistä alan kehityksen kannalta. Pyrinkin hahmottamaan myös sitä, mitä tällaisella tarkemmalla asemoinnilla on (teoreettisesti) mahdollista saavuttaa, ja toisaalta sitä, miksi se on (käytännössä) vaikeaa.

Vaikka tarkasteluni kontekstina toimii suomalainen yliopistomaailma, käsitellyt asiat heijastelevat vahvasti ympäristö- ja kestävyystutkimuksen kansainvälisiä virtauksia. Joitakin kansainvälisestikin merkittäviä kehityskulkuja suomalaiset tutkijat ja yliopistot ovat olleet ajamassa eturintamassa, joissakin toisissa asioissa olemme hakeneet vauhtia ja oppia muualta. Tiedeseuratoiminta YHYS:n piirissä on ollut tärkeää sekä kansallisen että kansainvälisen toiminnan vahvistamisen ja koordinoimisen kannalta. YHYS:n tapahtumissa on perinteisesti käyty varsin laajapohjaista ja tieteenalojen rajat ylittävää keskustelua kestävyuden edistämisen kannalta keskeisistä asioista. Nämä foorumit ovat osaltaan luoneet pohjaa sekä alojen kehittämiselle että kansainväliselle yhteistyölle.

MÄÄRITELMÄLLISIÄ LÄHTÖKOHTIA

Määrittelen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen sellaiseksi tieteelliseksi lähestymistavaksi, jossa ympäristön muutoksiin kytkeytyviä kysymyksiä tarkastellaan yhteiskuntatieteellisistä näkökulmista (esim. Haila & Jokinen 2001; Massa 2014). Ymmärrän yhteiskuntatieteet tässä yhteydessä laveasti siten, että ne pitävät sisällään esimerkiksi ympäristökysymyksiin keskittyvät talous- ja käyttäytymistieteet. Monitieteinen kestävyystutkimus puolestaan tarkoittaa tässä tarkastelussani

Sekä yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus että monitieteinen kestävyystutkimus ovat luonteeltaan ratkaisukeskeisiä ja niiden lähestymistavat soveltuvat hyvin monenlaisiin ja monitasoisiin tarkasteluihin.

kestävyysnäkökulmiin keskittyvien tieteenalojen kokonaisuutta (esim. Nagatsu ym. 2020; Levänen 2021). Tämä näkökulma pitää sisällään myös niin kutsutun kestävyystieteen (Clark 2007). Olen tietoinen valitsemieni näkökulmien mukana seuraavista määritelmällisistä haasteista ja siksi yksi tavoitteeni onkin tarkastella tällaisen käsitteellisen jaottelun etuja ja rajoitteita.

Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus ja monitieteinen kestävyystutkimus eroavat toisistaan perustavanlaatuisesti, vaikka niissä on myös paljon yhtymäkohtia ja jossain määrin myös päällekkäisyyttä. Molemmat näistä kokonaisuuksista myös ikään kuin pakenevat tarkkoja määrittelyjä siinä mielessä, että termien joustavina pitäminen on ollut, ja on edelleen, niiden kehittymisen kannalta olennaista. Määritelmien joustavuus on mahdollistanut useiden näkökulmien samanaikaisen huomioimisen ja siten eri taustoista tulevien tutkijoiden osallistumisen keskusteluihin. Yleisellä tasolla voidaan kuitenkin todeta, että yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus rakentuu pääosin yhteiskuntatieteiden varaan (esim. Massa 2009), kun taas monitieteisen ympäristötutkimuksen tieteellinen perusta on monipuolisempi, pitäen sisällään esimerkiksi luonnontieteellisiä, humanistisia ja taiteellisia näkökohtia (esim. Soini ym. 2022).

Suomessa ja maailmalla on käyty paljon keskustelua siitä, voidaanko monitieteisestä kestävyystutkimuksesta – tai kestävyystieteestä – puhua omana tieteenalanaan (esim. Kates 2011; Wiek ym. 2011; Soini 2017; Jerneck & Olsson 2020). Perinteisesti tieteenalojen on ajateltu rakentuvan tietyn tai tiettyjen paradigmojen ympärille ja tällaisen yhteisesti hyväksytyyn paradigman muotoileminen monitieteiselle kestävyystutkimukselle on todella

haastavaa. Yleensä on myös koettu tärkeäksi, että tutkimuksessa käytettävistä menetelmistä vallitsee jonkinasteinen konsensus kyseisellä alalla toimivien tutkijoiden kesken. Monitieteisen kestävyystutkimuksen piirissä näyttäisi kuitenkin vallitsevan konsensus ainoastaan lähinnä siitä, että tarvitaan useiden tieteenalojen työkaluja ja näkökulmia, jotta monitahoisia kestävyysaasteita voidaan ymmärtää riittävän syvällisesti.

Monitieteisessä lähestymistavassa olennaiseksi nähdään yleensä se, että tutkija kykenee muodostamaan tutkimusasetelmansa kannalta merkityksellisen teoreettisen viitekehyksen ja valjastamaan kyseisen hahmotuksen kannalta relevantit menetelmät käyttöönsä. Tutkimuksen avulla tutkimuskohteesta saadaan sellaista uutta tietoa, joka on jossain määrin yleistettävissä koskemaan vastaavia tutkimuskonteksteja, mutta tuotetun tiedon yleistettävyyttä on kuitenkin harkittava tapauskohtaisesti. Onkin huomattavaa, että monitieteisessä kestävyystutkimuksessa saavutetut tulokset eivät ole tutkimuksen ainut päämäärä. Yhtä tärkeää on pohtia, mitä yleisempää voidaan oppia teorian soveltuvuudesta ja menetelmien sopivuudesta juuri kyseisen tutkimusasetelman valossa. Tämä tavoite on olennainen myös yhteiskuntatieteellisessä ympäristötutkimuksessa.

Tarvitaan useiden tieteenalojen työkaluja ja näkökulmia, jotta monitahoisia kestävyysaasteita voidaan ymmärtää riittävän syvällisesti.

Monitieteinen kestävyystutkimus ja yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus eroavat toisistaan siinä, missä määrin taustalla olevien tieteenalojen joukko rajoittaa tai mahdollistaa erilaisten näkökulmien sisällyttämistä mukaan tutkimukseen. On vaikea kuvitella yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta, joka ei jollain tavalla kytkeytyisi yhteiskuntateoriaan, mutta sama vaatimus ei automaattisesti päde monitieteisen kestävyystutkimuksen yhteydessä. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen piirissä tehtävä tutkimus usein tarkentuu yhteiskunnan ja ympäristön rajapinnassa tapahtuviin ilmiöihin, kun taas monitieteisessä

kestävyystutkimuksessa kestävyiden kolme perinteistä ulottuvuutta, eli sosiaalinen, ekologinen ja taloudellinen kestävyys, pyritään usein (joskaan ei aina) tavalla tai toisella pitämään mukana tarkasteluissa, mahdollisesti muilla ulottuvuuksilla, kuten kulttuurisella tai hallinnollisella kestävyydellä, täydennettynä.

KOHTI HAHMOTONTA

Pohdin seuraavaksi, miten yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta ja monitieteistä kestävyystutkimusta on käytännössä toteutettu suomalaisissa yliopistoissa, ja miten se on näkynyt tutkijoiden työssä ja ammatillisissa valinnoissa. Aihe on tietenkin valtavan laaja ja lähestyn sitä yksittäisten havaintojeni kautta. Lähdän liikkeelle omasta kokemuksestani ja etenen kohti yleisempää tarkastelua.

Perustutkintovaiheen opiskelijana 2000-luvun alussa janosin toisiinsa linkittyneiden kestävyysaasteiden ymmärrystä, mutta tässä yhteydessä kaikki olemassa olleet oppiaineet tuntuivat jotenkin vajavaisilta tai suppeilta lähestymistavoiltaan. Laajemmat kokonaisuudet, kuten yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus, tuntuivat opiskelun kannalta jokseenkin etäisiltä ja monitieteisestä kestävyystutkimuksesta ei tuolloin Suomessa vielä juurikaan puhuttu. Opiskelin samaan aikaan silloisessa Teknillisessä korkeakoulussa (nyk. Aalto-yliopisto) ja Helsingin yliopistossa koettaen rakentaa opintojen kokonaisuudesta jonkinlaista heuristista työkalupakkia, jonka avulla voisin tarkastella globaaleja haasteita siten, että yhteiskunnan ja ympäristön muutokset saisivat tarkastelussa samankaltaisen painoarvon. Käytännössä tämä oli kuitenkin hankalaa ja tarkoitti melko laajaa pää- ja sivuaineiden yhdistelmää sekä lukuisia pienempiä opintokokonaisuuksia, joiden yhdessä muodostama kokonaisuus ei ollut itsellenikään aina kovin selkeä. Olin siis mielestäni heikoilla jäillä.

Opintojeni sirpaleisuus tarkoitti jatkuvaa epävarmuutta siitä, oliko tällainen lähestymistapa ylipäätään järkevä vai harhailenko vain epämääräisesti kohti jotain hahmotonta ja saavuttamatonta. Professori Niko Soininen sanoi *Kestävyiden avaimet* -kirjan (Halonen ym.) syksyllä 2022 pidetyssä julkistamistilaisuudessa jotenkin niin, että ”jos tällainen kirja olisi ollut olemassa omana opiskeluaikana, elämä olisi ollut paljon helpompaa”. En voisi olla enempää samaa mieltä. Kyseinen kirja on ensimmäinen

suomenkielinen kestävyystieteen yleisteos ja siksi se on merkittävä virstanpylväs alan edistämisen ja vakiinnuttamisen kannalta. Mielestäni kyseinen kirja, sekä jotkin kansainvälisesti aiemmin julkaistut samankaltaisen tematiikan omaavat teokset, ovat ennen kaikkea tuen osoituksia siitä, että moninäkökulmainen lähestymistapa kestävyyskysymyksiin on tänä päivänä akateemisesti hyväksytty lähtökohta tieteenteolle.

En toki väitä, että *Kestävyiden avaimet* olisi ainut teos, joka mahdollistaa kestävyystutkimuksen kannalta relevantteihin teemoihin perehtymisen suomen kielellä – päinvastoin, suomenkielinen tutkimuskirjallisuus kestävyysaiheita koskien on verraten laajapohjaista. On kuitenkin syytä alleviivata, että tällainen monitieteisyyden pohjalle luotu ja moninäkökulmaisuutta korostava kirja todella julkaistiin vasta vuonna 2022. Tällaisen perusteoksen olemassaolo mahdollistaa monitieteisen näkökulman käsittelyn esimerkiksi suomenkielissä kestävyysorientoituneissa kandiohjelmassa eri tieteenaloilla. Samaan aikaan on kuitenkin syytä huomata, että kestävyystiedettä ei vielä kukaan opeta perustutkintotasolla missään suomalaisessa yliopistossa omana oppiaineenaan.

Kirjan julkaisemisen ajoitus kertoo toisaalta institutionaalisesta hitaudesta rakenteiden muuttumisen tasolla – olihan tarve moninäkökulmaisuudelle huomattu jo paljon aiemmin – ja toisaalta yksittäisten tutkijoiden vaikeuksista saada monitieteisille lähestymistavoille niiden ansaitsemaa huomiota ja hyväksyntää akateemisessa keskustelussa, vaikka tieteenalojen välistä yhteistyötä onkin jo melko pitkään korostettu esimerkiksi monissa rahoitusinstrumenteissa¹. On selvästikin hidasta ja hankalaa saada todellista akateemista hyväksyntää sille, että sellaiset kestävyyskysymykset, joiden dynamiikka ei ole pelkistettävissä tiettyyn näkökulmaan tai oppialaan, ovat tärkeitä ja kiinnostavia ihan itsessään. Tämä seikka näyttäisi pätevän sekä yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen että monitieteisen kestävyystutkimuksen osalta.

Näkökulmia yhdistelevät teokset ovat harvassa siksi, että pitkään oletuksena on ollut, että tieteellisten kirjojen tulee keskittyä tarkemmin ja oppialakohteisemmin rajattuihin kokonaisuuksiin. Sama

ilmiö on ollut nähtävissä myös tiedelehtien osalta, joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta. Tällaisilla, ehkä osittain tiedostamattomilla oletuksilla voi olla paljon merkitystä sekä yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen että monitieteisen kestävyystutkimuksen edistämisen ja vakiinnuttamisen kannalta. Keskustelu siitä, missä määrin moninäkökulmaiset ja hankalasti lokeroitavissa olevat tieteenalat hyväksytään osaksi enemmän tai vähemmän vakiintuneiden tieteenalojen mosaiikkia on jatkuva. Tutkijoiden aktiivinen osallistuminen tähän keskusteluun on olennaisen tärkeää.

HAHMONTUNNISTUSHARJOITUKSIA YKSIN JA RYHMÄSSÄ

Itselleni monitieteinen kestävyystutkimus on antanut ajan myötä tarkentuneen hahmon sille, mikä aiemmin näyttäytyi (enemmän) epämääräiseltä. On kuitenkin huomionarvoista, että nimenomaan yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen parissa toimiminen erityisesti väitöskirjani tekemisen aikaan on motivoinut minua ylipäätään etsimään tällaista hahmoa, ja tiedän monen kollegan kulkeeneen samankaltaisia polkuja. Nyt olemme tilanteessa, jossa kestävyystieteestä on tullut melko vakiintunut kattokäsite, jolla monet meistä voivat ainakin yleisellä tasolla kuvata lähestymistapaansa, usein erilaisilla lisämääreillä täydennettynä.

Koska yliopistojen olemassa olevat rakenteet eivät vielä hetki sitten tunnistanee aidosti monitieteistä lähestymistapaa kestävyyskysymyksiin, hahmontunnistusharjoituksia on aiemmin tehty lähinnä yksilötasolta käsin, eri käsittein, erilaisia menetelmiä hyödyntäen ja erilaisiin tieteenalarakennelmiin tukeutuen. Ajoittain on saattanut tuntua siltä, että rakenteet nimenomaan tukahduttavat tällaista lähestymistapaa ja siksi niin yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kuin monitieteisen kestävyystutkimuksen harjoittaminen on useimmiten vaatinut tekijöiltään luovuutta ja sitkeyttä.

Jo pidemmän aikaa rakenteiden kiemuroissa on kuitenkin toiminut myös sääntöjä vahvistavia poikkeuksia, eli erilaisia ryhmittymiä, jotka ovat tarjonneet sekä institutionaalista selkänjojaa että inhimillistä vertaistukea yksittäisille moni-

1 Tämä on nähtävissä esimerkiksi Strategisen tutkimuksen neuvoston ja EU:n Horisontti-ohjelman painotuksissa sekä Suomen akatemian teemakohtaisissa erityishauissa.

näkökulmaisuudesta kiinnostuneille tutkijoille. Tämänkaltaisten ryhmien toiminnan tarkastelu auttaa osaltaan hahmottamaan yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ja monitieteisen kestävyystutkimuksen kehittymistä yhdessä ja erikseen.

Eri tieteenalojen näkökulmia hyödyntävää ja yhdistävää kestävyystutkimusta on jossain mitassa harjoitettu useissa yliopistoissa, muun muassa Turussa, Jyväskylässä ja Joensuussa. Nostan tässä kuitenkin esimerkkeinä esiin Yrjö Hailan perustaman ympäristöpolitiikan tutkimusryhmän Tampereen yliopistossa sekä Janne Hukkisen johtamat ryhmät Teknillisessä korkeakoulussa ja sittemmin Helsingin yliopistossa. Nämä ryhmät ovat olleet olennaisia erityisesti siksi, että ne ovat luoneet toisaalta tieteellistä pohjaa ja toisaalta institutionaalista tilaa moninäkökulmaiselle tutkimusotteelle. Ryhmissä tutkittavia ilmiöitä on pyritty tarkastelemaan asetelmaan sopivaksi katsotuista teoreettisista ja käsitteellisistä näkökulmista, erotuksena tiettyyn oppiaineeseen rajautuvasta hahmotustavasta. Vaikka näissä ryhmissä tehty tutkimus sijoittuu löyhästi yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen piiriin, on tekemisen lähtökohta samanaikaisesti ollut avoin monitieteisyydelle.

On tärkeää huomata, että erityisesti Suomessa yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus, joka ainakin Tampereella, Helsingissä ja Itä-Suomen yliopistossa on ainakin jossain määrin kytkeytynyt ympäristöpolitiikan oppialaan, on ollut mukana mahdollistamassa monitieteisen kestävyystutkimuksen asemoitumista kansalliselle tiedekentälle. Kehitystä kuvastaa esimerkiksi vuonna 2018 alkanut Helsingin yliopiston Kestävyystieteen instituutin toiminta sekä Aalto- ja LUT-yliopistojen melko voimalliset panostukset kestävyystieteen edistämiseen viimeisten vajaan kymmenen vuoden aikana.

Yhteiskuntatieteellisellä ympäristötutkimuksella ja monitieteisellä kestävyystutkimuksella on jossain määrin samankaltainen tavoite: ottaa tutkimuksen kohde haltuun riittävän kokonaisvaltaisesti, mutta kuitenkin perustellulla tavalla rajatusti, jotta tutkimuksen fokus voidaan säilyttää unohtamatta kuitenkin ilmiöiden välisiä yhteyksiä. Tästä osittain yhteneväisestä tavoitteesta on luultavasti ollut hyötyä molempien tutkimusotteiden edistämiseksi. Myös näkökulmien välinen vuoropuhelu on varmasti helpottanut tieteellisten käytänteiden luontia erilaisissa yhteyksissä

Yhteiskuntatieteellisellä ympäristötutkimuksella ja monitieteisellä kestävyystutkimuksella on jossain määrin samankaltainen tavoite: ottaa tutkimuksen kohde haltuun riittävän kokonaisvaltaisesti, mutta kuitenkin perustellulla tavalla rajatusti.

ja tilanteissa. Olen itsekin hyödyntänyt monia yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen parissa omaksuttuja lähestymistapoja laaja-alaisemmassakin kestävyystutkimuksessa ja siihen kytkeytyvässä opetuksessa.

MUTKAN KAUTTA TAKAISIN YHTEISKUNTAAN

Tällä hetkellä on nähtävissä eräänlainen ympäristö- ja kestävyyskysymyksiin kytkeytyvien tieteenalojen ja tutkimussuuntausten renesanssi, ja siitä seuraava uudelleen profiloitumisen ajanjakso saattaa olla alkamassa. Kehitystä ajaa yhteiskuntien hidas reagointi kestävyysuhkien muodostamaan monimutkaiseen ongelmakenttään. Tutkimuksen ja siihen pohjautuvan korkeakoulutuksen täytyy uudistua, jotta voimme kehittää uudenlaisia tapoja kestävyysuhkien hillitsemiseksi riittävän nopeasti. Perinteinen tiedon hankkimiseen ja jakamiseen pohjautuva tutkimuksen ja opetuksen toteuttamisen malli ei ole enää toimiva eikä riittävä, vaan tarvitaan myös uudenlaista tieteidenvälisyyttä, laaja-alaista yhteistyötä ja toimintasuuntautuneisuutta (Loorbach & Wittmayer 2024). Tarvittavaa muutosta toteuttaessamme voimme ottaa oppia siitä, miten moninäkökulmaisuuksia on aiemmin harjoitettu pienemmässä mittakaavassa kestävyystutkimuksen yhteydessä, esimerkiksi aiemmin mainituissa tutkimusryhmissä.

Viime aikoina myös yhteiskuntatieteellisiin tiedekuntiin ja oppiaineisiin on alkanut tulla aiempaa enemmän ympäristö- ja muihin kestävyysuhkiin kytkeytyviä painotuksia myös Suomessa. Esimerkkeinä tästä käy vaikkapa LUT-yliopiston uusi yhteiskuntatieteiden yksikkö, jossa kestävyyskysymykset ovat useiden ohjelmien ja uusien professuurien oppialamäärittelyjen ytimessä. Tilanne näyttää

siis tältä osin hyvin erilaiselta kuin vaikkapa vielä viisi vuotta sitten, ja nykyinen tilanne luo pohjaa yhä monipuolisemmalle tieteidenväliselle yhteistyölle. Uskon myös, että ympäristö- tai kestävyyskysymyksiin suuntautuneille yhteiskuntatieteilijöille avautuu nykyään aiempaa laajemmin erilaisia urapolkuja. Viime aikoina yhteiskuntatieteilijöitä on otettu aiempaa enemmän mukaan esimerkiksi teknis- ja luonnontieteellisiin hankkeisiin, verkostoihin ja organisaatioihin. Kenties saamme tulevaisuudessa nähdä myös kokonaan uudenlaisia monitieteisiä kestävyyskysymyksiin keskittyviä akateemisia yksiköitä.

Ympäristö- tai kestävyyskysymyksiin suuntautuneille yhteiskuntatieteilijöille avautuu nykyään aiempaa laajemmin erilaisia urapolkuja.

On kuitenkin syytä muistaa, että kehitys ei automaattisesti kulje sellaiseen suuntaan, jossa moninäkökulmainen tutkimusote vähitellen vakiintuisi ja vahvistuisi ja jossa kestävyysteemat saisivat tarvitsemaansa laaja-alaista huomiota. Tilanne voi myös nopeasti kääntyä huonompaan suuntaan, jos positiivista kehitystä tukevia rakenteita aletaan purkamaan tai horjuttamaan. Tätä kirjoittaessani alkukesällä 2024 Helsingin yliopiston ympäristöpolitiikan professorin tulevaisuus on uhattuna, mikä on räikeässä ristiriidassa kestävyyskriisin asetamiin haasteisiin vastaamisen kanssa. Kyseessä on kansallinen tiedepoliittinen skandaali yliopistossa, jolla on ollut keskeinen rooli moninäkökulmaisen kestävyystutkimuksen kehittämisessä ja instituutionalisoimisessa Suomessa.

Onkin erittäin ajankohtaista ja tärkeää tuoda esiin sitä, että monitieteisyyteen perustuva syvälinen kestävyyskysymysten ymmärrys ei synny ilman siihen keskittyviä tutkijoita ja tutkimusryhmiä. Vaikka kestävyystutkijoiden sijoittuminen muiden tieteenalojen yksiköihin on tärkeää, niin vielä tärkeämpää on taata näiden tutkijoiden kouluttautuminen ja kasvaminen itsenäisiksi tutkijoiksi moninäkökulmaisuuksien keskittyvissä ryhmissä, joilla on riittävät resurssit pitkäjänteisyyttä edellyttävälle toiminnalleen.

LOPUKSI

Yllä hahmottelemani mukaisesti kehityksen voidaan nähdä ainakin jälkikäteen ajatellen johtaneen yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta kohti monitieteisempää kestävyystutkimusta. On kuitenkin kiinnostavaa pohtia myös sitä, miten monitieteinen hahmotustapa vaikuttaa yhteiskuntatieteisiin ja kestävyystutkimukseen, ja mitä voisi tapahtua seuraavaksi.

Näyttää siltä, että samalla kun monitieteisen kestävyystutkimus on saanut aiempaa enemmän jalansijaa suomalaisessa ja kansainvälisessä yliopistomaailmassa, myös yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on heräämässä uudenlaiseen vaiheeseen, koska kestävyystutkimuksen parissa on yhä enemmän kiinnostusta ja tarvetta yhteiskunnalliselle pohdinnalle. On merkille pantavaa, että usein myös tutkimusrahoitus ohjaa tekemistä tähän suuntaan. Monitieteisen kestävyystutkimuksen vahvistuminen näyttäisi siis ainakin jossain määrin luovan tilausta myös yhteiskuntatieteelliselle ympäristötutkimukselle.

Näiden kahden kokonaisuuden määrittelyihin liittyvät haasteet eivät kuitenkaan ole kadonneet moninäkökulmaisen tutkimusotteen vahvistumisen myötä. Toisaalta käsitteellinen joustavuus näyttäisi edelleen mahdollistavan sen, että yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus ja monitieteisempi kestävyystutkimus ovat perusolemukseltaan inklusiivisia ja tukevat toinen toistaan myös tulevaisuudessa.

Monitieteisen kestävyystutkimuksen piirissä tunnustetaan jatkuvasti uusia ilmiöitä, joiden ymmärrystä on tärkeää tarkentaa nimenomaan yhteiskuntatieteellisistä näkökulmista. Vastaavasti monet yhteiskuntatieteilijöitä tänä päivänä kiinnostavat kysymykset eivät monimutkaisuutensa vuoksi usein hahmotu riittävässä laajuudessa ilman muiden tieteenalojen tarjoamaa täydentävää selitysvoimaa. On hyvä, että monitieteisen kestävyystutkimuksen piirissä toimii yhteiskuntatieteilijöitä ja yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kannattaa jatkossakin hyödyntää eri tieteenaloilta peräisin olevaa osaamista.

LÄHTEET:

- CLARK, W. C.** (2007) Sustainability Science: A room of its own. *Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS)* 104(6) 1737–1738. <https://doi.org/10.1073/pnas.0611291104>
- HAILA, Y. & JOKINEN, P.** (2001) *Ympäristöpolitiikka: Mikä ympäristö, kenen politiikka*. Vastapaino, Tampere.
- HALONEN, T., KORHONEN-KURKI, K., NIEMELÄ, J. & PIETIKÄINEN, J. (TOIM.)** (2022) *Kestävyyden avaimet: Kestävyyttieteen keinoin ihmisen ja luonnon yhteisloon*. Gaudeamus, Helsinki.
- JERNECK, A. & OLSSON, L.** (2020) Theoretical and methodological pluralism in sustainability science. Teoksessa Mino, T. & Kudo, S. (toim.) *Framing in sustainability science* 3–15. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-13-9061-6_1
- KATES, R. W.** (2011) What kind of a science is sustainability science? *Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS)* 108(49) 19449–19450. <https://doi.org/10.1073/pnas.1116097108>
- LEVÄNEN, J.** (2021) Kestävyyttutkimuksen teemoja matkalla kohti ekohyvinvointivaltiota. *Alue & ympäristö* 50(2) 165–172. <https://doi.org/10.30663/ay.111066>
- LOORBACH, D. A. & WITTMAYER, J.** (2024) Transforming universities. *Sustainability Science* 19 19–33. <https://doi.org/10.1007/s11625-023-01335-y>
- MASSA, I.** (2009) *Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen paradigmat ja keskeisimmät suuntauks*. Teoksessa Massa, I. (toim.) *Vihreä teoria*. Gaudeamus, Helsinki.
- MASSA, I.** (2014) *Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen lähtökohtia*. Teoksessa Massa, I. (toim.) *Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen*. Gaudeamus, Tampere.
- NAGATSU, M., DAVIS, T., DESROCHES, C. T., KOSKINEN, I., MACLEOD, M., STOJANOVIC, M. & THÓREN H.** (2020) Philosophy of science for sustainability science. *Sustainability Science* 15 1807–1817. <https://doi.org/10.1007/s11625-020-00832-8>
- SOINI, K.** (2017) Kestävyyttiede – kestävyystutkimuksen uusi paradigma? *Tieteessä tapahtuu* 1(35). <https://journal.fi/tt/article/view/60788>
- SOINI, K., HUKKINEN, J., KALJONEN, M., LEVÄNEN, J. & MUNCK AF ROSENSCHÖLD, J.** (2022) Mitä kestävyystiede on? Teoksessa Halonen, T., Korhonen-Kurki, K., Niemelä, J. & Pietikäinen, J. (toim.) *Kestävyyden avaimet: Kestävyyttieteen keinoin ihmisen ja luonnon yhteisloon*. Gaudeamus, Helsinki.
- WIEK, A., WITHYCOMBE, L. & REDMAN, C.** (2011) Key competencies in sustainability: a reference framework for academic program development. *Sustainability Science* 6 203–218. <https://doi.org/10.1007/s11625-011-0132-6>

ILONA METTIÄINEN

Ilmastonkorjaus ja arktisen alueen jännitteet esimerkkinä yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen nousevista suunnista

Ilmastonmuutoksen on jo aikaa sitten todettu olevan aikamme suurin haaste (mm. UNESCO 2009). Vuonna 2015 solmittu ja 2016 voimaan astunut Pariisin ilmastopimus loi toivoa, että lämpeneminen saataisiin rajoitettua 1,5 asteeseen esiteolliseen aikaan nähden. Kuitenkin viime vuosina on käynyt selväksi, että valtioiden päästövähennykset ovat olleet riittämättömiä Pariisin ilmastoneuvotteluissa sovittuun nähden ja hillintätoimet etenevät liian hitaasti (Ripple ym. 2023; UNFCCC 2023). Vuonna 2023 havaittiin aiempaan nähden täysin poikkeuksellisia ilmiöitä, jotka viittaavat lämpenemisen vaikutusten olevan karkaamassa käsistä ja häiriötilan olevan jopa uhka ihmiskunnan olemassaololle (Ripple ym. 2023). Tätä kirjoittaessani viimeisimmät 12 kuukautta kesäkuusta 2023 toukokuuhun 2024 ovat olleet mittaushistorian kuumimmat (Copernicus 2024).

16 globaalista ilmastollisesta keikahduspisteestä kahdeksan sijaitsee arktisella alueella, ja osa niistä saattaa ylittyä jo ennen kuin globaali keskilämpötilan nousu ylittää +2 C (Lenton ym. 2019; Armstrong McKay ym. 2022) Arktinen alue on lämmennyt paikoin jopa 4 kertaa globaalista keskiarvoa nopeammin (Rantanen ym. 2022).

Ilmastonmuutos vaikutuksineen sekä sen strategiset ratkaisut, etupäässä hillintä ja sopeutuminen, ovat muodostuneet neljänneksi globaaliksi ympäristöteemaksi¹ ja yhdeksi yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ydinaiheista (Massa 2014a). Yhteiskuntatieteelli-

Research on climate interventions as an emerging direction

Climate interventions, also known as geoengineering or climate repair, are a contradictory research topic. This text sheds light on climate geoengineering as a phenomenon of the Anthropocene, on the current typology of climate intervention methods, and on developments in environmental social sciences research into climate interventions in Finland and beyond. The focus is on the Arctic and its Indigenous communities. Environmental social sciences research on climate repair is still in the early phases internationally, particularly so in Finland. With climate change mitigation advancing too slowly, there is an increasing interest in climate interventions as temporary, complementary strategic solutions to climate change. Environmental social sciences research can provide valuable insights into the methods and their potential risks, make science more societally robust, and hence contribute to just and decolonial climate interventions and their governance.

1 Aiemmat kolme ympäristöteemaa ovat Massan (2014a) mukaan luonnon saastumisen kemikaalien ja ydinkokeiden vuoksi, globaali väestönkasvu ja fossiilisten polttoaineiden käyttö. Nämä ovat edelleen vakavasti otettavia ympäristöhuolia ja osin mukana myös ilmastonmuutoskeskustelussa.

sen ympäristötutkimuksen piirissä onkin tarkasteltu ilmastonmuutosaiheita jo pitkään. On analysoitu Suomen ja muiden maiden alueellista ja kansallista ilmastopolitiikkaa ja kaupunkiseutujen erilaisia maankäyttö- ja liikenneratkaisuja vähähiilisyys edistämiseksi. On pohdittu vihreää siirtymää vähähiiliseen yhteiskuntaan ja siihen liittyviä uusiutuvan energian- ja kaivoshankkeita niin eri elinkeinojen ja energiamuotojen sekä maankäyttöön liittyvien konfliktien näkökulmasta kuin oikeudenmukaisuudenkin kannalta. On tunnustettu ilmastonmuutoksen vaikutuksia alkuperäiskansojen ja muiden yhteisöjen elämään ja tarkasteltu yhteisöjen omaksumia sopeutumisstrategioita sekä pyritty kehittämään suunniteltua sopeutumista.

Ilmastonmuutos vaikutuksineen sekä sen strategiset ratkaisut, etupäässä hillintä ja sopeutuminen, ovat muodostuneet neljänneksi globaaliksi ympäristötemaksi ja yhdeksi yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ydinaiheista.

Päästövähennysten riittämättömyys on nähty ilmastotutkijoiden keskuudessa jo jonkin aikaa. Vuonna 2006 nobelisti Paul Crutzenin (2006) toteamus riittämättömästä ilmastonmuutoksen hillinnästä ja ehdotus ilmastonmuokkauksesta maapallon heijastavuutta lisäämällä sai aikaan valtaisan kiinnostuksen ja nosti ilmastonmuokkauksen osaksi laajempaa ilmastonmuutoskeskustelua (Joronen 2013; Boettcher & Schäfer 2017). Samalla alkusäyksen sai uusi tutkimussuunta, ensin etupäässä luonnontieteiden ja insinööritieteiden ja niiden vanavedessä yhteiskuntatieteiden, politiikkatieteiden ja oikeustieteiden keskuudessa.

Ensin lähinnä tiedemaailmaa kiinnostanut ilmastonmuokkaus on alkanut viime vuosina tulla otetuksi vakavammin myös päätöksentekijöiden ja kansainvälisten organisaatioiden keskuudessa. Lähde (2024) luonnehtii, että aihe on muuttumassa salonkikelpoiseksi. Viime vuosina vaikutusvaltaiset

tahot kuten UNESCO ovat alkaneet puhua ilmastonmuokkauksen tutkimuksen tarpeellisuudesta (esim. COMEST 2023) ja ryhtyneet tarkastelemaan ilmastonmuokkaus- ja -korjausmenetelmien tai uusien ilmastonsuojeluteknologioiden (*new technologies for climate protection*) mahdollisen käyttöönoton eettisiä ja ihmisoikeuslottuvuusia (COMEST 2023; United Nations 2023). Myös hallitustenvälinen ilmasto-paneeli IPCC on tarkastellut ilmastonmuokkausta viidennestä raportistaan alkaen. Helmikuussa 2024 YK:n ympäristökokous UNEA piti (kuitenkaan miinhinkään lopputulokseen varsinaisesti johtamattoman) kokouksen ilmastonmuokkauksesta ja sen tutkimuksesta.

Myös ilmastonmuokkauksen ja sen tutkimuksen vastustus on organisoitunut. Vuonna 2022 joukko tutkijoita esitti auringonvalon heijastamisen menetelmien (SRM) tutkimuksen ja käyttöönoton kieltoa vastustaakseen sen normalisoimista spekulatiivisena osana ilmastopolitiikan keinovalikoimaa, erityisesti ilmastonmuokkauksen oikeudenmukaiseen, yhdenvertaiseen ja osallistavaan hallintaan liittyvien haasteiden vuoksi (Biermann ym. 2022) sekä menetelmiin liittyvien ekologisten, yhteiskunnallisten ja poliittisten riskien vuoksi (Gupta ym. 2024). Erityisesti stratosfäärihiukkasmaenetelmän (SAI) kohdalla riskinä pidetään sekä käytön ennakkoimattomia sivuvaikutuksia että lämpenemspiikkiä, joka seuraisi hiukkasten levittämisen äkillisestä lopettamisesta. Stratosfäärihiukkasmaenetelmälle ei myöskään ole vielä olemassa globaalia, oikeudenmukaista ja inklusiivista hallintajärjestelmää.

Ilmastonmuokkauksen ylipäätään pelätään heikentävän motivaatiota päästövähennyksiin ja sopeutumistoimiin (ns. *moral hazard*, Lin 2013), joskin tuoreen tutkimuksen mukaan tällaista riskiä ei välttämättä ole (Merk & Wagner 2024). Toisaalta myös tutkimuksen tarve on todettu useassa lähteessä (esim. Doherty ym. 2023; Ricke 2023).

MITÄ ON ILMASTONKORJAUS TAI -MUOKKAUS?

Vaikka ilmastointerventiot ovat tällä hetkellä kiistanalainen tutkimusaihe ja ilmastopolitiikan häiriköksi kutsuttu ajatus, niitä on ehdotettu täydentäväksi ja väliaikaiseksi strategiseksi ratkaisuksi ilmastonmuutokseen, hillinnän ja sopeutumisen lisäksi. Ilmastonmuokkauksella, tai nykyään suo-

menkielisessä keskustelussa myös ilmastointerventioilla, -väliintuloilla tai ilmastolaastareilla² tarkoitetaan maapallon ilmaston tarkoituksellista muokkaamista laajassa mittakaavassa, ihmisen aiheuttaman ilmastomuutoksen hidastamiseksi, pysäyttämiseksi, lievittämiseksi tai jopa peruuttamiseksi teknisin keinoin tai luonnollisia prosesseja hyödyntämällä (The Royal Society 2009; House of Commons, Science and Technology Committee 2010; COMEST 2023).

Ilmastomuokkaukseen kuuluu moninainen joukko erilaisia ehdotettuja menetelmiä. Menetelmästä riippumatta ilmastomuokkauksen ideana on estää tai hidastaa lämpenemistä ilmastokriisin väliaikaisena osaratkaisuna, eli ”ostaa aikaa” sille, että päästövähennykset ehtivät auttaa. Näin voitaisiin ehkä välttää peruuttamattomia muutoksia, esimerkiksi globaalien keikahduspisteiden ylittyminen, ja vähentää inhimillistä kärsimystä. (Lenton ym. 2019; Buck ym. 2020; Operaatio Arktis 2023.)

Tutkijoidenkin keskuudessa on yhteisymmärrystä siitä, että ilmastomuokkateknologioiden kehittämisestä huolimatta ensisijainen ilmastomuutoksen ratkaisukeino on hillintä päästövähennyksin, koska vain päästövähennykset puuttuvat ilmastomuutoksen juurisyyhyin: liiallisiin kasvihuonekaasupäästöihin. Hillinnän ensisijaisuus ilmastomuutoksen ratkaisukeinona, suunnitelma A:na, on otettu ilmastomuokkaututkimuksen lähtökohdaksi jo varhaisesta vaiheesta alkaen, kuten Royal Societyn raportti (2009) ja London Protocol (House of Commons, Science and Technology Committee 2010) osoittavat. Viimeaikaisessa tiedeellisessä keskustelussa on todettu sekä tähänastisten hillintätoimien todennäköinen riittämättömyys ja toisaalta se, että ilmastomuokkauksen, erityisesti stratosfäärihiukkasmenetelmän, käyttöönotossa ei olisi järkeä ilman samanaikaisia tehokkaita päästövähennyksiä.

Ilmastonkorjausmenetelmien kirjo on laaja niin toteutustavan, mittakaavan kuin toivotun suoran vaikutuksen kannalta. Ehdotettujen menetelmien kehitysvaihe vaihtelee voimakkaasti villoista ideoista nykytekniikalla jopa varsin toteuttamiskelpoisiin,

ja myös menetelmien käytön riskit vaihtelevat. Samalla läsnä ovat ilmastomuokkauksen ja hillinnän ja toisaalta ilmastomuokkauksen ja sopeutumisen väliset määritelmäerot ja rajanvedot. Esimerkiksi rakennetun ympäristön pintojen maalaaminen valkoiseksi heijastavuuden lisäämiseksi voi olla pienessä mittakaavassa sopeutumista, kuten kaupunkien hellesaarekkeiden torjuntaa, mutta suuressa mittakaavassa sillä saattaisi olla globaalien tason vaikutuksia eli se voisi olla ilmastonkorjausta. Vastaavasti puiden istuttaminen kaupunkien voi myös auttaa torjumaan urbaaneja lämpösaarekkeitä ja helleaaltojen kielteisiä terveysvaikutuksia, mutta tällaisten metsittämistoimien hiilinieluvaikutus ei välttämättä ole kovin merkittävä. Jäätiköiden vakauttaminen merenpohjaan asetettavilla verhoilla olisi suhteellisen paikallisesti toteutettava menetelmä, mutta sen tavoitteena olisi ehkäistä ja lievittää globaalia merenpinnan nousua ja välttää tuhansia kilometrejä merenrantojen tulvavalleja. Siksi menetelmää onkin kutsuttu myös radikaaliksi sopeutumiseksi (Corbett & Parson 2022). Merijään vahvistaminen voisi sekä lisätä maapallon heijastavuutta että auttaa arktisia paikallisyhteisöjä jatkamaan perinteisiä elinkeinojaan ja merijään käyttöä kulkuväylänä.

Tuoreessa kriittisessä puheenvuorossaan Lähde (2024) pitääkin ilmastomuokkausta käsitteellisenä, sekalaisena kaatoluokkana, jonka sisäisiä merkittäviä eroja ei osata hahmottaa. Toisaalta tutkimusaiheen piirissä ilmastomuokkaus tai -interventiot ovat jo selvästi jäsentyneet kahteen pääryhmään (CDR ja SRM) ja kolmas kategoria on muodostumassa.

Auringonvalon heijastamisen menetelmät

Tutkituin ja tunnetuin ilmastointerventiomenetelmien pääryhmä on maapallon heijastavuutta eli albedo lisäävät ja lämmittävän auringonvalon pääsyä ilmakehään siten rajoittavat menetelmät (solar radiation modification, SRM). Tähän ryhmään kuuluvat heijastavien pienhiukkasten, kuten rikin, alumiinin tai timanttipölyn, levittäminen stratosfääriin (stratospheric aerosol injection, SAI) tietyille leveyspiireille, meripilvien vaalentaminen (marine cloud brightening, MCB) suihkuttamalla merivesiaerosolia

2 Tutkimusala on sen verran uusi ja nopeasti kehittyvä, että terminologia elää paitsi englanniksi, jolla suurin osa tutkimuksista ja muista asioista käsittelevistä raporteista on julkaistu, myös suomeksi osin kansainvälistä keskustelua heijastaen. Lähde (2024) on myös huomauttanut ilmastomuokkauksen käsitteen ongelmallisuudesta, koska kaatoluokkana se sisältää niin monenlaisia menetelmiä.

KUVA 1 Auringonvalon heijastamisen eli SRM-menetelmiä (Arktinen keskus, Lapin yliopisto)

laivoista, ja cirruspilvien ohentaminen (*cirrus cloud thinning*, CCT) kylvämällä yläilmakehään jääytimien muodostumista edistäviä aineita, jotta lämpösäteily pääsisi paremmin palaamaan avaruuteen. (National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine 2021). Kuva 1 esittelee SRM-ryhmän ilmastonkorjausmenetelmiä.

Ilmastonmuokkausta ja jopa sen tutkimusta myös vastustetaan, erityisesti stratosfäärihiukkasmenetelmää (SAI). Riskinä pidetään sekä käytön ennakoimattomia sivuvaikutuksia että hiukkasten levittämisen äkillisestä lopettamisesta seuraavaa lämpenemispiikkiä. Stratosfäärihiukkasmenetelmälle ei myöskään ole vielä olemassa globaalia, oikeudenmukaista ja inklusiivista hallintajärjestelmää. Vuonna 2021 Harvardin yliopisto halusi tehdä menetelmään liittyvän pienen mittakaavan kenttäkokeen (SCOPEX) Kiirunassa Ruotsissa. Kokeella ei olisi ollut mainittavia ympäristövaikutuksia eikä se olisi olennaisesti eronnut monista muista stratosfäärissä tehtävistä kenttäkokeista. Saamelaisneuvosto kuitenkin kirjelmöi koetta vastaan ja se jouduttiin perumaan. SCOPEXin keskeisenä virheenä oli, että he eivät neuvotelleet kokeesta etukäteen riittävästi Saamelaisneuvoston kanssa (Cooper 2021).

Hiilidioksidin poistamisen menetelmät

Ilmastointerventiomenetelmien toinen pääryhmä sisältää hiilidioksidin poistamiseen (*carbon dioxide*

removal, CDR) liittyvät menetelmät. Hiilidioksidia voidaan poistaa joko luonnollisten prosessien, kuten kasvillisuuden hiilinieluvaikutuksen kautta – metsitys ja metsien hiilinielut mukaan lukien – tai teknologisin menetelmin, kuten imuroimalla hiilidioksidia ilmakehästä ja varastoimalla sitä basalttiin geotermisen energian turvin (National Research Council 2015; Cartier 2020). Hiilidioksidin poistamismenetelmistä on tullut osa ilmastopoliitiikan ydintä Pariisin ilmastosopimuksesta lähtien, ja IPCC:n kuudennen raportin mukaan niiden käyttö on välttämätöntä hiilineutraaliuden ja negatiivisten päästöjen saavuttamiseksi. Siksi raportissa hiilidioksidin poistamiseen liittyvät menetelmät nähtiin pikemminkin osana ilmastomuutoksen hillintää kuin varsinaista ilmastomuokkausta (COMEST 2023; IPCC 2023).

Muut ilmastointerventiot, erityisesti kohdennetut liittyvät menetelmät

Kolmas, uusin ja toistaiseksi vähiten tutkittu, vasta muodostumassa oleva ryhmä sisältää menetelmiä, jotka eivät kuulu kumpaankaan yllä kuvattuun kategoriaan. Tähän ryhmään kuuluvat muun muassa paikallisemmin sovellettavat ilmastointerventiomenetelmät (*targeted interventions*), joilla kuitenkin pyritään globaaleihin vaikutuksiin maapallon ilmastojärjestelmässä (Moore ym. 2021). Jäsentynein osa kolmatta ilmastointerventioryhmää ovatkin menetelmät, joilla pyritään ilmastollisiin keikahduspisteisiin kuuluvien kryosfäärin eli maapallon jäisten elementtien, kuten arktisen merijään, Grönlannin ja Etelämantereen mannerjäätiköiden sekä Siperian ikeroudan jäisenä pitämiseen. Näihin kuuluvat esimerkiksi mannerjäätiköiden vakauttaminen merenpohjaan asetettavilla verhoilla tai pumppaamalla vettä jäätikön alta kitkan lisäämiseksi, merijään vahvistaminen pumppaamalla vettä tai lisäämällä kelluvia, heijastavia hiekkakuplia jään päälle. Lisäksi on ehdotettu ja jo kokeillaan ikeroudan ylläpitoa ja vahvistamista poistamalla kasvillisuutta ja tuomalla laiduntavia eläimiä sekä torjumaan pensoittumista että ohentamaan lumipeitettä sen eristävän vaikutuksen vähentämiseksi (Desch ym. 2017; Field ym. 2018; Lockley ym. 2020; Macias-Fauria ym. 2020; Moore ym. 2021; Alfthan ym. 2023; van Dijke ym. 2023).

Merenpohjan verhomenetelmän (*ice sheet conservation by seabed anchored curtain*) tarkoituksena

KUVA 2 Mannerjäätien vakauttaminen merenpohjan verhoilla (kuva Arktinen keskus, Lapin yliopisto)

on vakauttaa erityisesti Etelämantereen mutta myös Grönlannin mannerjäätiköitä globaalin merenpinnan nousun ehkäisemiseksi (Moore ym. 2018; Wolovick & Moore 2018; Wolovick ym. 2020). Mannerjäätiköiden sulaminen aiheuttaisi useiden metrien merenpinnannousun vuosisatojen kuluessa. Grönlannin ja Etelämantereen mannerjäätiköt ovat myös globaaleja keikahduspisteitä (Armstrong McKay ym. 2022). Menetelmä perustuu havaintoon siitä, että myös meriveden lämpötila vaikuttaa jäätiköiden sulamisnopeuteen. Merenpohjaan asennettavalla kelluvalla verholla rajoitettaisiin lämpimän meriveden pääsyä jäätiköiden luo vuonoissa, joissa jäätiköt laskeutuvat mereen. Verho asennettaisiin sopivaan kohtaan vuonon suulle laskemalla meren pohjaan betonisia jalustoja, joihin verhon kellukkeineen voisi kiinnittää halutun levyisinä ja pituisina osioina. Jäävuoret pääsisivät kulkemaan joustavan verhorakenteen lomitse, samoin kalat ja merinisäkkäät (Moore ym. 2018; Wolovick & Moore 2018; Wolovick ym. 2020). Verhon rakentaminen olisi mahdollista nykytekniikoihin nojaten (Keffer ym. 2023).

ILMASTONMUOKKAUS ANTROPOSEENIN AJAN ILMIÖNÄ JA TIETEIDENVÄLISENÄ TUTKIMUSAIHEENA

Nykymuotoinen keskustelu antroposeenistä sai alkunsa vuonna 2000 Paul Crutzenin ja Eugene Stoermerin artikkelista (Crutzen & Stoermer 2000; ks. myös Ruuska ym. tässä teoksessa), jossa todettiin tarve uuden aikakauden nimeämiselle kuvaamaan ihmisen laajentunutta vaikutusta maapallolla.³ Samaisen nobelisti Crutzenin ehdotus ilmastonmuokkauksesta stratosfääriin sijoitettavien heijastavien hiukkasten avulla vuonna 2006 herätti kiinnostuksen ilmastonmuokkaukseen (Boettcher & Schäfer 2017).

Ajatus ilmastonmuokkauksesta kiinnittyikin syvällisesti antroposeenin aikaan ja teoriaan – ajatukseen siitä, että ihminen pystyy toiminnallaan sekä vahingossa että tarkoituksellisesti muuttamaan planetaarisen tason prosesseja, kuten ilmastoa – ilmastonmuokkaus ehkä vielä astetta vahvemmin kuin käsitys antropogeenisestä eli ihmistoiminnan aiheuttamasta ilmastonmuutoksesta. Ajatellen tämän johtuvan siitä, että kasvihuonekaasujen liiallisesta tuotannosta johtuva ilmastonmuutos oli ainakin alkuun tiedostamaton ja tahaton sivuvaikutus fossiilisten polttoaineiden käytöstä (ilmiötä rutkasti yksinkertaistaen), kun taas ilmastonmuokkauksen käyttöönotto edellyttäisi teknologioiden käyttämistä tarkoituksellisesti. Ilmastonmuokkaus tähtää aiempiin ilmastollisiin tiloihin palaamisen asemesta lämpenemispiikin välttämiseen tai ”ajan ostamiseen” uusilmastollisia design-valintoja sisältävien päätösten pohjalta, kunnes päästövähennykset auttavat. Jos ja kun valinta on mahdollista, keskeisiin kysymyksiin kuuluvat esimerkiksi kennellä on oikeus päättää mihin ja miten vaikutukset kohdentuvat (vaikkapa arktisen alueen osalta) tai millaiset riskit ovat hyväksyttäviä tavoiteltavaan hyötyyn nähden ja miten riskeihin kuten ympäristövaikutuksiin voi sopeutua tai varautua tai miten niitä voitaisiin lievittää.

Antroposeeni-käsite voidaan tulkita sekä kriittiseksi ihmisen toimintaa kohtaan ympäristöongelmien aiheuttajana että ihmisen ylivoiman

3 Antroposeenin nimeämisestä uudeksi geologiseksi aikakaudeksi ja sen alkamisajankohdasta on käyty paljon keskustelua. Maaliskuussa 2024 aikakausten määrittämisestä vastaava kansainvälinen geotieteiden unioni IUGS ei vahvistanut antroposeenia uudeksi aikakaudeksi, vaan holoseeni jatkuu edelleen ja antroposeeni tulkitaan mm. happivallankumouksen tapaiseksi tapahtumaksi. IUGS arvioi, että antroposeeni-käsitteen laaja käyttö jatkuu mm. ympäristö- ja yhteiskuntatieteiden piirissä, politiikassa ja julkisessa keskustelussa, ja antroposeeni on hyödyllinen käsite kuvaamaan ihmistoiminnan vaikutuksia maapallon ilmastoon ja ekosysteemeihin (IUGS 2024).

osoituksena (Eronen ym. 2016). Molemmat tulokinnat ovat kiinnostavia ilmastomuokkauksen kannalta. Tieteemme ja teknologiamme ovat kehittyneet niin, että erilaiset teknologiset keinot poistaa ilmakehästä siellä jo olevaa ylimääräistä hiilidioksidia tai heijastaa osa auringonvalosta pois yläilmakehän rikkihiukkasin tai jäätiköiden sulamisen hidastaminen merenpohjan verhoilla ovat jo jokseenkin uskottavia ajatuksia, eivät enää aivan pelkkää tieteisfiktiota. Toisaalta jo Joronen (2013) kritisoi suomalaisessa keskustelussa teknologisen ratkaisun kehittämistä sosiaalisesti tuotettuun ongelmaan.

Ilmastomuokkaus uutena tutkimusaiheena ja antroposeenin ilmentymänä asettuu orastavana aiheena kiinnostavasti yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kentän suuntauksiin ja aiempiin kehityskulkuihin, esimerkiksi käsityksiin ihmisen ja yhteiskuntien suhteesta luontoon ja teknologiaan osana ekomodernisaatioteorioita tai suhteessa yhteiskuntien romahtamiseen (Massa 2009; 2014a; 2014b). Massa ei käsittele antroposeenia, mutta käytettäessä antroposeeni-käsitettä kuvaamaan ihmisen toiminnan vaikutuksia maapalloon ja sen ilmastoon, ilmastomuokkaustutkimus tuntuu tuovan esille jotain oleellista. Ehkä ilmastomuokkaus tutkimusaiheena havahduttaa edelleen pohtimaan laajemmin ja uudistamaan käsitystä luonnon, ihmisen ja teknologian suhteesta vastaavasti kuin energiakriisi 1970-luvulla yhteiskuntien ja niiden fyysisten ympäristöjen vuorovaikutussuhteita (ks. Valkonen & Saaristo 2016, 15)?

Massa (2014b) näkee, että yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta on jo muodostunut silta luonnontieteiden, teknisten tieteiden ja yhteiskuntatieteiden välille. Sijoittaisinkin ilmastomuokkaus- tai -korjaustutkimuksen Massan (2014a,b) jaottelussa sekä yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen toiseen eli integroivaan paradigmaan, jossa yhdistetään erilaisia relevantteja aineistoja ja naapuritieteenalojen antia ongelmalähtöisesti, että kasvavassa määrin kolmanteen suuntaukseen, tieteidenvälisyyteen.

Nykyään tieteidenvälistä tutkimusta ja -käsitteitä käytetään haettaessa ratkaisuja ongelmiin, joihin ei ole löydettävissä helppoja ratkaisuja – ilmastomuutos yhtenä näistä ongelmista. Ilmastomuokkaustutkimus asettuu antroposeenin ajassa luontevasti tieteidenvälisen yhteiskunnallisen ym-

päristötutkimuksen kenttään, jolla pyritään luovasti ratkaisemaan koko planeettaa koskevia monimutkaisia ongelmia eri tieteenalojen lähestymistapoja ja aineistoja sekä paikallis- ja alkuperäiskansatietoa yhteistuotantoprosessein yhdistäen. Erosen ym. (2016, 4) mukaan keskeinen kysymys on, ”miten maapallojärjestelmätieteen tulokset sekä historiallinen että kulttuurinen tieto voidaan kytkeä yhteen ja hyödyntää antroposeenin ajan ympäristöongelmien ratkaisemisessa ilman, että menetetään ymmärrys kulttuuristen ilmiöiden ja luonnonilmiöiden monimutkaisuudesta.” Ymmärrys globaalien tason muutosten monenlaisista vaikutuksista luonnon eri osa-alueisiin kannustaa perinteiset tieteenalarajat ylittävään tutkimukseen (mt.).

Ilmastomuokkaustutkimus asettuu antroposeenin ajassa luontevasti tieteidenvälisen yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen kenttään, jolla pyritään luovasti ratkaisemaan koko planeettaa koskevia monimutkaisia ongelmia eri tieteenalojen lähestymistapoja ja aineistoja sekä paikallis- ja alkuperäiskansatietoa yhteistuotantoprosessein yhdistäen.

Myös ilmastomuokkaustutkimuksessa tarvitaan tieteidenvälistä tutkimusta. Ilmastomuokausmenetelmien kehittämisen näkökulma on fyysikaalisten ja insinööritieteiden kenttää tai teknistä toteutettavuutta ja tehokkuutta laajempi. Näiden näkökulmien rinnalla yhteiskuntatieteiden menetelmien ja kysymyksenasettelujen rooli aiheen tutkimuksessa on viime vuosina kasvanut esimerkiksi ilmastomuokkauksen etiikan, hallintajärjestelmien, oikeudenmukaisuuden sekä paikallis- ja alkuperäiskansayhteisöihin sekä globaalien etelän maihin kohdistuvien vaikutusten kannalta. Myös UNESCO:n alainen COMEST-raportti (2023) painottaa yhteiskuntatieteellisen ilmastomuutos- ja ilmastomuokkaustutkimuksen tarvetta. Teknisen toteuttamiskelpoisuuden lisäksi on huomioitava myös menetelmien poliittinen ja muu yhteiskunnallinen toteuttamiskelpoisuus, yhteis-

kunnallinen hyväksyttävyyden eri tasoilla paikallisyhteisöistä globaalille tasolle, sekä yhteensopivuus lainsäädännön kanssa. Yksi dilemma on, että tehokkuuden ja teknisen toteutettavuuden vaatimuksen rinnalla tavoitteena tai ehtona poliittiselle ja yleiselle hyväksyttävyydelle saattaa olla mahdollisimman vähäiset tai ainakin hyväksyttävällä tasolla olevat riskit ja sivuvaikutukset, kuten mahdolliset saastevaikutukset tai alkuperäiskansojen elinympäristöihin aiheutuvat muutokset.

Voisiko yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus auttaa kehittämään ilmastonmuokkausmenetelmiä esimerkiksi yhteisöjen kanssa tehtävän tutkimuksen avulla siten, että kielteiset sivuvaikutukset pystyttäisiin pitämään hyväksyttävällä tasolla vältettävään ilmatoriskiin nähden sekä globaalilla että kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla tarkastellen? Sekä ilmastonmuutoksella että ilmastonmuokkauksen eri menetelmillä ja niiden kohdennusvaihtoehdoilla voi olla erilaisia vaikutuksia eri puolilla maailmaa, niin positiivisia kuin negatiivisia, ja niiden jakautuminen on myös oikeudenmukaisuus- ja hallintakysymys. Tällaisia kysymyksiä ei voida ratkaista yksin fyysikaalisten ja insinööritieteiden voimin, vaan sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävämpien menetelmien kehittämisessä tarvitaan myös yhteiskuntatieteilijöiden, käytännössä siis yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen panosta.

Szszynski ja Galarraga (2013) ja Massa (2014) ovat kuitenkin ilmaisseet huolensa yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen typpistymisestä luonnontieteiden kysymystenasetteluille alistetuiksi aputieteiksi; tämä koskee myös monitieteistä ja tieteidenvälistä ilmastonmuokkaututkimusta. Toisaalta tutkimuskentällä ja kansainvälisissä organisaatioissa tunnustetaan ja tunnustetaan kasvavassa määrin yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen arvo poikkitieteellisessä tutkimuksessa, jolla pyritään kehittämään ilmastonmuokkausmenetelmiä toteuttamiskelpoisiksi paitsi luonnon- ja teknillistieteellisesti, myös hyväksyttävyyden ja oikeudenmukaisuuden näkökulmista.

Massan (2014) mukaan yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen olennainen viesti on, että ihmisen kulttuuri ja luonto ovat aina kietoutuneet toisiinsa. Samoin Valkonen (2016, iv) näkee, että kaikille ympäristösosiologian tutkimuksille on ”ominaista se, että yhteiskunnan, ympäristön, eliöiden ja

asioiden väliset suhteet nähdään yhteistoiminnallisina ja yhteenkietoutuneina.” Tämä on myös antroposeenisen ajattelun ydintä (Eronen ym. 2016).

YHTEISKUNTATIETEELLINEN ILMASTONMUOKKAUSTUTKIMUS SUOMESSA VASTA IDULLAAN

Ilmastonmuokkaututkimus yhteiskuntatieteelliseltä kannalta on Suomessa vielä varsin marginaalista. Kasvavaa kiinnostusta aihetta kohtaan on kuitenkin havaittavissa sekä Suomessa että kansainvälisesti niin tutkimusjulkaisujen, käynnissä olevien tutkimushankkeiden kuin tieteellisten kokousten perusteella arvioituna. Havainnollistaakseni tilannetta tarkastelin Suomessa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kotimaisissa päälehdissä (Terra, Alue ja Ympäristö, Fennia) julkaistuja artikkeleita. Terra-lehdessä ole toistaiseksi julkaistu vielä yhtään ilmastonmuokkausta koskevaa artikkelia (tilanne 14.6.2024; käytetyt hakusanat ”geoengineering” ja ”climate intervention”). Alue ja Ympäristö -lehdessä löytyy vuodelta 2019 yksi artikkeli, jonka lähdeluettelossa sana ”geoengineering” mainitaan, mutta artikkelissa ei käsitellä aihetta. Vertailun vuoksi: ilmastonmuutosaiheisia artikkeleita löytyy Terra-lehden arkistohausta 59 ja Alue & Ympäristö -lehdessä 60. Kaikkien maantieteen alojen tutkimusta pohjoisella fokuksella julkaisevasta englanninkielisestä Fennia-lehdestä löytyy hakusanalla ”geoengineering” kaksi artikkelia, joissa ilmastonmuokkaus mainitaan (Kaesehage ym. 2014; Huijbens & Benediktsson 2021), mutta se ei ole kummankaan artikkelin pääaiheena. Hakusanalla ”climate intervention” Fenniasta ei löydy yhtään artikkelia, mutta ilmastonmuutosaiheisia (hakusana ”climate change”) artikkeleita arkistohausta löytyy kuitenkin 81.

Kuitenkin jo vuonna 2009 joukko tutkijoita etupäässä Suomen ympäristökeskuksesta pohti Jari Lyytimäen johdolla myös ”ilmaston säätelyä” ja ”geoinsinöörien” ideoita kirjassaan ilmastonmuutoksen ja merien suojelun ekologisista kynnyksarvoista (Lyytimäki 2009). Vuonna 2013 ilmastonmuokkausta pohdittiin suomeksi filosofisella otteella osana ilmastoetiikkaa (Joronen 2013) ja tiedollisena haasteena (Holopainen & Helama 2013). Vertaisarvioitujen tutkimusartikkelien ulkopuolelta mainittakoon tietokirjailija Risto Isomäen (2009) kirja ”64 Ways to Absorb Carbon and Improve the Earths Reflectivity – From Reasonable options to Mad Scientist

Solutions”, jossa hän kuvaa ison joukon enemmän tai vähemmän vakavasti otettavia ideoita menetelmistä maapallon viilentämiseksi. Isomäki sivuaa ilmastonmuokkauskeskustelua myös uudemmassa kirjassaan ”Miten Suomi pysäyttää ilmastonmuutoksen” (Isomäki 2019). Nuorten aikuisten tiedeviestintä- ja aktivismihanke Operaatio Arktiksen vuonna 2023 suomeksi ja englanniksi julkaisema teos ”Arctic Endgame” (Operaatio Arktis 2023) ilmastonkorjauksesta pohjautuu tieteellisiin julkaisuihin. Teoksen tarkoituksena on aktivoida keskustelua ilmastonkorjauksesta Suomessa, erityisesti nuorten keskuudessa.

Toisaalta Suomessa tai suomalaisten yliopistojen piirissä tehtyä tai Suomea koskevaa yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta ilmastonmuokkauksesta laajasti ymmärrettyä on julkaistu kansainvälisissä tieteellisissä lehdissä ja muissa julkaisuissa englannin kielellä (esim. Huttunen & Hildén 2014; Luokkanen ym. 2014; Huttunen ym. 2015; Buck 2018; Cooper 2021; Mettiäinen ym. 2022). Kansainvälisissä tiedejournaaleissakin julkaisujen määrä on melko suppea, luonnontieteelliseen tutkimukseen painottuen. Kuitenkin myös yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen kuuluvia vertaisarvioituja julkaisuja on odotettavissa lisää jo lähiaikoina. Arktisen yliopiston (UArctic) johtamassa hankkeessa vuonna 2023 arvioitiin lähinnä teknistieteellisten kriteerien valossa 61 eri ilmastonmuokkausmenetelmää, joilla arktista aluetta on ehdotettu viilennettäväksi (Alfthan ym. 2023; van Wijngaarden ym. 2024), ja tekeillä on menetelmien arviointi alkuperäiskansajärjestöjen kanssa. Lisäksi Lapin yliopiston Arktisen keskuksen tutkijoita (ml. tämän luvun kirjoittaja) on mukana vastikään alkaneessa eurooppalaisessa konsortiohankkeessa, jossa arvioidaan ja kehitetään SRM-tutkimuksen ja kenttäkokeiden hallintaa monitieteisesti ja yhteiskunnallisissa dialogissa.

Ilmastonmuokkaustutkimuksen ituaustetta osana yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta Suomessa voin kuvata myös omakohtaisilla havainnoilla joistakin alan viimeaikaisista tieteellisistä

Terminologiaa tarvitaan eri kielillä, jotta ilmastonmuokkauksesta ja eri menetelmistä sekä niiden hyväksyttävyydestä voidaan käydä yhteiskunnallista keskustelua tieteelliseen tutkimukseen ja muuhun asialliseen tietoon pohjautuen.

kokouksista. Yritin tuloksetta järjestää ilmastonmuokkausaiheisen session Lapin yliopiston isännöimään YHYS-kollokvioon v. 2018. Aihe hyväksyttiin kyllä hakukuulutukseen, mutta kukaan ei lähettänyt siihen esitelmäabstraktia, joten sessio jouduttiin perumaan. Vuonna 2020 Ympäristötiedon foorumi järjesti online-keskustelutilaisuuden ilmastonmuokkauksesta Ympäristödialogeja-sarjassaan⁴ (Versus-lehti 2020). Vuoden 2021 Maantieteen päiville sain kokoon session, tosin kutsumalla joitakin puhujia omista verkostoistani Suomen lisäksi ulkomailta. Osa puhujista oli luonnontieteilijöitä. Vuonna 2022 Climate Move ja Operaatio Arktis järjestivät Tiedekulmassa täydelle salille keskustelutilaisuuden ”Ilmastoilta #5: Ilmastonkorjaus ja kansalaisyhteiskunta”, jossa olin itsekin yksi alustajista ja panelisteista. Operaatio Arktiksen elokuussa 2023 järjestämä tieteellinen kokous Arctic Momentum ja yleisötilaisuus keskittyivät yksinomaan ilmastonkorjaukseen. Avoin yleisötilaisuus keräsi BioRex-elokuvateatterin salin lähes täyteen nuoria aikuisia ja Suomen ilmastopolitiikan asiantuntijoita. Syksyllä 2023 Suomen ainoassa arktisessa konferenssissa, Rovaniemi Arctic Spiritissä, oli kaksi ilmastonmuokkausaiheista paneelikeskustelua, toinen erityisesti alkuperäiskansaoikeuksiin fokusoiden. Vuodenvaihteessa 2023–2024 ilmastonmuokkaus tai -korjaus ja siitä Suomessa tehtävä

4 Ympäristödialogeja-tilaisuus 18.3.2020 on edelleen kuunneltavissa podcastina osoitteessa <https://www.versuslehti.fi/kriittinen-tila/versus-podcast-ilmastonmuokkaus-viimeinen-oljenkorsi/>.

monitieteinen tutkimus on kiinnostanut mediaa kotimaassa – Helsingin Sanomat⁵, Ilta-Sanomat⁶ ja Tiedeykkönen⁷ – sekä ulkomailla – New York Times⁸, the Guardian⁹ ja the Independent Barents Observer¹⁰. Kesäkuussa 2024 Helsingissä järjestetyssä Sustainability Research & Innovation -konferenssissa oli useita ilmastomuokkausaiheisia yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen piiriin laskettavia sessioita. Vuoden 2024 YHYS-kollokviiossa toivottavasti kuullaan esityksiä myös ilmastokorjausaiheista.

Vaikka viime aikoina onkin tapahtunut paljon ja kiinnostuksen ja tapahtumien kasvua voidaan kuvata nopeaksi, tutkimusaiheen ituastetta Suomessa ja suomenkielisen tiedeyhteisön keskuudessa sekä erityisesti yhteiskunnallisen keskustelun vähäisyyttä sekä ilmentää että syventää se, että ilmastomuokkauksen tai -korjauksen suomenkielinen terminologia on kehittymätöntä ja vaikiintumatonta. Terminologia kehittyi ja täsmentyi koko ajan kansainvälisessä, valtaosin englanninkielisessä julkaisuvassa tutkijayhteisössä. Kansainvälisissä yhteyksissä sanan ”geoengineering” tulkitaan kasvavassa määrin viittaavan vain auringonvalon heijastamisen menetelmiin. Siksi yleisempänä terminä suositaan nykyään ilmaisua ”climate intervention” (ilmastointerventio), mutta suomenkielisessä keskustelussa ilmastomuokkaus on edelleen käytetyin termi. Kuten Lähde (2024) toteaa, tämä saattaa sekoittaa keskustelua. Viimeaikaisissa suomenkielisissä sanomalehtiartikkeleissa sekä Operaatio Arktiksen teoksessa Arctic Endgame (Operaatio Arktis 2023) on ehdotettu muitakin suomenkielisiä kään-

nöksiä ilmastomuokkaukselle itsessään sekä sen eri menetelmille, ilmastokorjaus-termiä suosien.

Terminologiaa tarvitaan eri kielillä, jotta ilmastomuokkauksesta ja eri menetelmistä sekä niiden hyväksyttävyydestä voidaan käydä yhteiskunnallista keskustelua tieteelliseen tutkimukseen ja muuhun asialliseen tietoon pohjautuen, ei vain salaliittoteoreetikkojen, ilmastodenialistien ja ilmastomuokkausta ja sen tutkimusta vastustavien tahojen levittämän disinformaation varjossa. Toisaalta terminologian tulisi pyrkiä neutraaliuteen eikä sen enempää liialliseen pelotteluun kuin suostuttelevuuteenkaan.

Myös Suomessa kiinnostus ilmastomuokausmenetelmiä ja -tutkimusta kohtaan on kasvanut sekä tiedeyhteisön että päätöksentekijöiden keskuudessa huomattavasti vuodesta 2016, jolloin oma polkuni aiheen tutkimuksen parissa alkoi. Jos tuolloin ilmastomuokkaukseen saatettiin suhtautua tieteisfiktiona ja aiheelle jopa hieman naureskeltiin, nykyään myös ministeriötasolla seurataan tutkimusta menetelmien kehittämisestä ja niiden ympäristövaikutuksista.

Ilmastomuokkaus on tullut myös aktivismin kohteeksi. Siinä missä merkittävä osa ilmastomuutosaktivismia pyrkii kannustamaan ilmastoystävällisten henkilökohtaisten valintojen tekemiseen ja vaikuttamaan talouselämään ja politiikkoihin (Fisher & Nasrin 2021), ilmastomuokkauksen kohdalla on näkyviä järjestöjä, jotka vastustavat ilmastomuokkausta ja sen tutkimusta ja ovat välittäneet viestiään ilmastomuokkauksen riskeistä kuten

- 5 Hillitsimme lämpenemistä jo vahingossa – ”pirullinen” keino nousi taas esille. Helsingin Sanomat 27.12.2023. Kalevi Rantanen. (John Moore) <https://www.hs.fi/tiede/art-2000010016237.html>
- 6 Ilmastokorjaus? Onko tässä ratkaisu täydellisen ilmastokatastrofin välttämiseen? Ilta-Sanomat, 27.8.2023, Sara Hussein. (Ilona Mettiäinen, John Moore, Antti-Ilari Partanen, Atte Harjanne, Kai Mykkänen) <https://www.is.fi/ulkomaat/art-2000009802600.html?fbclid=Iwari1K4rb2syicHdV3j4fjkpmbJinO5poeyB3loLkhipekArhXIOMAHXPXk>
- 7 Viimeinen oljenkorsi vai vaarallinen harhapolku? Ilmastomuokkaus on tabu, josta tutkijat kaipaavat asiallista keskustelua. Tiedeykkönen, YLE, 12.3.2024, Jaro Asikainen. (Ilona Mettiäinen, Antti-Ilari Partanen) <https://areena.yle.fi/podcastit/1-67829440>
- 8 Can \$500 Million Save This Glacier? New York Times, 6.1.2024, Jon Gertner. (John Moore, Ilona Mettiäinen, Michael Wolovick, David W. Keith, Twila A. Moon, Ian Joughin, Ole Wroldsen, Lars Kullerud, Sara Olsvig, Doug MacAyeal) https://www.nytimes.com/2024/01/06/magazine/glacier-engineering-sea-level-rise.html?unlocked_article_code=I.MEO.t2w8.x3fapQhr2KY0&smid=em-share
- 9 How do you stop a glacier from melting? Simple – put up an underwater curtain. The Guardian, 4.2.2024, Robin McKie. (John Moore, Shaun Fitzgerald) <https://www.theguardian.com/world/2024/feb/04/how-do-you-stop-a-glacier-from-melting-simple-put-up-an-underwater-curtain>
- 10 Can climate engineering be responsibly tested? Hannah Thule. The Independent Barents Observer 14.6.2024. <https://thebarentsobserver.com/en/2024/06/not-ready-it-safe-alter-climate-reduce-global-warming-researchers-arctic-centre-lapland-try>

moraalikaladosta¹¹ tehokkaasti (Sikka 2020). Toisaalta Suomessa kuitenkin on parin vuoden ajan ilmastokorjausta ja sen tutkimusta edistänyt reilu tusina nuorta aikuista Operaatio Arktis -tieteenjalkautusprojektissa. Operaatio Arktiksen tavoitteena on lisätä tietoisuutta ja yhteiskunnallista keskustelua ilmastokorjauksesta ja eri menetelmistä Suomessa erityisesti nuorten keskuudessa. Elokapina-taustaiseen joukkoon kuuluu myös saamelaisnuoria. Operaatio Arktiksen *Arctic Endgame* (Operaatio Arktis 2023) ei ole tieteellinen julkaisu, mutta se pohjautuu ilmastotutkimukseen ja ilmastomuokkausmenetelmien tutkimuksiin. Nuorten kirjoittaman teoksen tavoitteena on ollut tarjota nuorille ymmärrettävää ja ajankohtaista tietoa ilmaston tilasta ja ilmastokorjauksesta, jotta he voisivat osallistua tarvittavien toimenpiteiden arviointiin. Lisäksi Operaatio Arktis on halunnut havahduttaa päättäjiä tarttumaan toimeen ilmaston kuumentamisen lopettamiseksi ja jo tapahtuvan kärsimyksen vähentämiseksi. Aktivistiryhmittymä on onnistuneesti viestinyt ilmastomuokkaututkimuksen tarpeesta ja saavuttanut sekä nuoria että Suomen ympäristöpolitiikan tekijöitä tavalla, joka on tutkijan näkökulmasta usein saavuttamattomissa. Operaatio Arktis on myös hyvin verkottunut tutkimusmaailmaan, käy jatkuvaa dialogia tutkijoiden kanssa ja osallistuu itsekin tiedontuotantoon.

ILMASTOMUOKKAUS JA ARKTISET ALKUPERÄISKANSAT

Koska sen merkitys globaalille ilmastolle on niin keskeinen, Arktinen alue on ilmastomuokkaututkimuksen kiinnostuksen kohteena, puhutaanpa sitten stratosfäärihiukkasista, arktisen merijään vahvistamisesta tai Grönlannin mannerjäätikön tai Siperian ikeiroudan sulamisen hidastamisesta. Keskittyminen ihmiskuntaan antroposeenin subjektina ja toisaalta ihmiskunnan näkeminen yhtenäisenä toimijana saattaa häivyttää jyrkkiäkin eroavuuksia eri ihmisryhmien välillä niiden aiheuttamisissa ja kokemissa ympäristövaikutuksissa (Eronen ym. 2016). Myös ilmastomuokkauksen luonnontieteellisessä tutkimuksessa fokus on usein globaalin keskilämpötilan laskemisessa. Antroposeenin subjektisuuden hengessä arktinen alue voisikin herkästi esiintyä ilmastomuokkaututkimukses-

sa ja päätöksenteossa ulkopuolisten tai varsinkin globaalien intressien kohteena (ks. esim. Corry 2017). Arktinen alue mielletään yllättävän usein jääerämaaksi, jossa ei asu ketään, jonka näkökulmia tarvitsisi ottaa tutkimuksessa, päätöksenteossa tai hallinnassakaan huomioon. Kuitenkaan arktinen aluekaan ei ole tyhjiö tai terra nullius, jota voisi mutkattomasti pyrkiä viilentämään globaalien tai sellaisiksi miellettyjen tai esitettyjen tavoitteiden saavuttamiseksi. Alue on koti kahdeksan arktisen valtion 4,5 miljoonalle asukkaalle, joista noin 10 % kuuluu alkuperäiskansoihin. Ilmastomallinnukseen perustuvien, maksimaalista tai optimaalista tehoa tarkastelevien tutkimusten lisäksi onkin kasvamassa tutkimusteema, jossa tarkastellaan ilmastomuokkausmenetelmiä myös paikallis- ja alkuperäiskansayhteisöjen näkökulmasta, mikä on tieteidenvälisen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tärkeä sovellusalue.

Kaikki yhteisöt eivät välttämättä haluaisi poistaa ilmastomuutoksen myönteisinä nähtyjä paikallisia vaikutuksia. Esimerkiksi Grönlannissa lämpeneminen ja atlanttiset merivirrat ovat tuoneet taloudellisesti arvokkaan grönlanninpallaksen keskeiseksi kalalajiksi. Toisaalta monet alkuperäiskansakulttuurit arktisella alueella ovat sopeutuneet elämään kylmässä. Niiden hyödyntämät kala- ja eläinlajit, ympäristön kasvillisuus sekä jään, lumen, pakkasen ja ikeiroudan tarjoamat mahdollisuudet riippuvat kylmästä tai viileästä ilmastosta. Esimerkiksi arktisen merijään heikkenemisen on raportoitu jo useita vuosia sitten heikentäneen mahdollisuutta käyttää koiravaljakoita jäällä liikkumiseen, metsästyseen ja kalastukseen. Ehkä merijään heikkenemistä voisi pyrkiä hidastamaan myös ilmastokorjauksen keinoin yhteistyössä alkuperäisyhteisöjen kanssa?

Vastaavasti on tarvetta tutkia sekä maapallon heijastavuutta lisäävien interventiovaihtoehtojen vaikutusta merkityksellisiksi koettuihin alueellisiin ilmastotekijöihin, kuten sateisuuteen, lumiolosuhteisiin tai keskeisiin ravintokasveihin eri puolilla maapalloa, että hiilen sieppaamiseen tarkoitettujen laitojen ja viljelymuotojen tai merenpohjaan asetettavien verhojen paikallisia ympäristövaikutuksia. Kaikki tämä on olennaisesti tieteidenvälisen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kenttää,

11 Moral hazard eli riski, että motivaatio ilmastomuutoksen hillintään päästövähennyksiin heikkenee, jos niille ajatellaan olevan vaihtoehto.

Osallistavien tapaustutkimusten ja tiedon yhteistuotantoprosessien kautta on mahdollista löytää yhteisöille tärkeitä uusia tutkimuskysymyksiä ja suunnata tutkimusta niihin.

kun pyritään monitieteiseen tai tieteenalojen väliin ja alkuperäiskansojen ja muuta paikallistietoa yhdistäviin tiedon yhteistuotannon prosesseihin.

On selvää, että oikeudenmukaisessa ja alkuperäiskansojen oikeuksia ja muita ihmisoikeuksia (ja kansainvälistä oikeutta) kunnioittavassa maailmassa ilmastonkorjausmenetelmien toteuttamiskelpoisuus ei voi riippua vain teknillis-tieteellisestä tai globaalisti määrittävistä (tai globaaleiksi mielletyistä) intresseistä lähtien, vaan vaaditaan myös yhteiskunnallista toteuttamiskelpoisuutta, johon kuuluu olennaisena osana poliittinen ja lainsäädännöllinen toteuttamiskelpoisuus, yhteiskunnallinen hyväksyttävyyden eri aluetasoilla, sekä oikeudenmukaisuuskysymykset. Hyväksyttävyyden ja sitä kautta toteuttamiskelpoisuuden ehtoja voidaan tutkia vain ihmistieteellisin menetelmin, esimerkiksi poikkitieteellisten tiedon yhteistuotantoprosessien kautta tai asenteita kartoittavin tutkimuksin.

Kun tarkoitus on tuoda paikallisten asukkaiden ääntä kuuluviin sen suhteen, mitkä ilmasto-olosuhteet heille, heidän kulttuurilleen ja elinkeinoilleen ovat tärkeitä ja säilyttämisen arvoisia (joko ilmastonmuokkauksella tai sen vaikutuksilta suojattavia), miten heidän ympäristönsä kuten jäävuononsa toimii (alkuperäiskansatieto) tai kun pitää tunnistaa muita eri aluetasolle paikallistuvia erityisiä toiveita ja tulevaisuuden suuntia, tieteidenvälinen yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on paikallaan. Vaikka tiede voi ennustaa tulevia ilmastollisia muutoksia ja pyrkiä kehittämään niihin erilaisia ratkaisuja, kukaan muu kuin alueiden ja yhteisöjen asukkaat ei voi tietää, mitä alueet ja yhteisöt itse haluavat ilmastotulevaisuudeltaan. Näin voidaan myös välttää kolonialismia, eli paikallis- ja alkuperäiskansayhteisöjen etujen uhraamista ja sivuuttamista ”yleisen”, jopa globaalien edun vuoksi.

Erityisesti alkuperäiskansojen oikeudet ovatkin kasvattamassa painoarvoaan sekä ilmastonkorjauksen tutkimuksessa että hallinnan saralla. Vuoteen 2023 mennessä alkuperäiskansojen oikeuksia oli esimerkiksi pohdittu ihmisoikeuksien kannalta lähinnä ilmastonmuutokseen liittyen, mutta vuonna 2023 YK:n ihmisoikeusneuvoston dokumenteissa alettiin jo keskustella ihmisoikeuksista (ml. alkuperäiskansojen oikeudet) uusiin ilmastonsuojelumenetelmiin liittyen (United Nations 2023). Vaikka alkuperäiskansojen tietoa tietämysjärjestelmänä tai heidän näkemyksiään ilmastosopeutumisesta ei ole aina arvostettu länsimaisen tieteen piirissä, nykyään sitä arvostetaan erityisesti ilmastonmuutoksen konteksteissa. Alkuperäiskansatiedon ja länsimaisen tieteellisen tiedon yhdistely poikkitieteellisessä tutkimuksessa ilmastonmuokkausmenetelmistä osana tiedon yhteistuotantoprosesseja on tieteidenvälisen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kiinnostuksen kohteena (esim. Mettiäinen ym. käsikirjoitus; Chuffart ym. 2023).

Free prior informed consent (FPIC) on keskeinen periaate alkuperäiskansojen osallistumiseen liittyen sekä ilmastonkorjaustutkimuksessa että muussa tutkimuksessa YK:n alkuperäiskansaoikeuksien takamana ja yleisesti ihmisoikeuksiin liittyvänä olotuvuutena ilmastonsuojeluteknologioihin liittyen (United Nations 2018; 2023). FPIC:iin sisältyy myös oikeus kieltäytyä tutkimuksesta. Aiemmin mainittu Kiirunaan, Pohjois-Ruotsiin suunniteltu SCOPEX-kenttäkoe jouduttiin perumaan saamelaisjärjestön vastustuksesta, muun muassa neuvottelujen laiminlyömisestä vuoksi (Cooper 2021). SCOPEX-kenttäkokeeseen viitataan usein, ja siitä saattoi tulla stratosfäärihiukkaskasmenetelmän kokeellisen tutkimuksen historiaan kielteinen esimerkki, jolla on pitkä varjo.

Alkuperäiskansojen oikeutta osallistua ilmastokorjausmenetelmien tutkimukseen esimerkiksi tieteidenvälisissä tai poikkitieteellisissä tiedon yhteistuotantoprosesseissa voidaan perustella monin argumentein. Tutkimukseen osallistuminen on tärkeää paitsi ihmisoikeuksien, tutkimusetiikan ja oikeudenmukaisuuden näkökulmista, myös siksi, että osallistava tutkimus mahdollistaa menetelmien kehittämisen: osallistavien tapaustutkimusten ja tiedon yhteistuotantoprosessien kautta on mahdollista löytää yhteisöille tärkeitä uusia tutkimuskysymyksiä ja suunnata tutkimusta niihin. Kun tuotetaan tietoa yhdessä globaalien etelän tai arkti-

sen alueen alkuperäiskansa- ja muiden yhteisöjen kanssa, menetelmiä voidaan pyrkiä parantamaan ja kehittämään sellaisiksi, että ei-toivottuja ympäristöllisiä, kulttuurisia, sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia voitaisiin välttää ja tavoittaa yhteiskunnallisesti toivottuja lopputuloksia. Lisääntyvä tutkittu tieto yhteisöille ja alkuperäiskansoille tärkeistä asioista mahdollistaa myöhemässä vaiheessa tietoon perustuvaa päätöksentekoa. Jos tutkimusta tehtäisiin ainoastaan länsimaiden tai teollisuusmaiden näkökulmasta, on riskinä, että tuloksena olisi SRM-designeja, joissa globaali etelä ja arktiset alkuperäiskansat kärsisivät paitsi ilmastomuutoksen vaikutuksista, myös ilmastomuokkauksen sivuvaikutuksista.

Ilmastokorjausta koskevassa yhteiskuntatieteellisessä ympäristötutkimuksessa voi tulla esille myös perustavanlaatuisia maailmankuvallisia ja muita käsityseroja. Tuoreessa tutkimuksessamme (Mettiäinen ym. käsikirjoitus) tarkastelimme merenpohjan verhomenetelmän spekulatiivisen kestävän ja hyväksyttävän käyttöönoton ehtoja globaalimerenpinnan nousun hillitsemiseksi. Tutkimuskohteessamme Ilulissatin jäävuonossa Grönlannissa ilmeni, että verholla ei olisi juurikaan paikallista hyväksyttävyyttä. Verhon käyttöönotossa tai testauksessa jäävuonossa nähtiin useita ongelmia kestävyyden ja oikeudenmukaisuuden kannalta. Nämä liittyivät esimerkiksi verhon mahdollisiin ekologiisiin vaikutuksiin ja yhteensopimattomuuteen keskeisten kalastusmenetelmien kanssa. Yksi perusteluista oli maailmankuvaan liittyvä ajatus ihmisen paikasta osana luontoa: ihminen ei voi kontrolloida tai hallita luontoa, vaan luonto on aina muuttunut ja ihminen on aina sopeutunut siihen.¹² Erityisesti jäätiköiden ja massiivisten (joskin viime vuosikymmeninä pienentyneiden) jäävuorten kohdalla käsitys luonnosta ihmistä mahtavampana on varsin ymmärrettävä. Yhteisön jäsenet epäilivätkin verhomenetelmän tehokkuutta Jakobshavn-jäätikön vakauttamisessa, ja olivatkin oikeassa siinä – kyseisen jäätikön romahtamista ei voida enää tällä keinolla pysäyttää (Zhao ym. käsikirjoitus).

Monet kohdennetuista tai kryosfäärisistä ilmastokorjausmenetelmistä sijoittuvat arktisten alkuperäiskansojen elinympäristöihin. Useat näistä

muistuttavat maankäytön suunnittelua tai luonnonvarahankkeita. Vihreä siirtymä näkyy jo alkuperäiskansojen alueella tuulipuistoina, vesivoiman vaatimina patoaltaina ja kaivoksina. Nämä heikentävät ja vähentävät esimerkiksi porojen laidunalueita (esim. Cambou ym. 2021). Kun alkuperäiskansojen alueille sijoitetaan uusiutuvan energian hankkeita tai sähköistämiseen vaadittavien mineraalien kaivostoimintaa, puhutaan vihreästä kolonialismista, jossa alkuperäiskansojen etu uhrataan jälleen ”yleisen edun” eteen. Oikeudenmukaisuusnäkökulmasta on olennaista, että ilmastokorjauksesta ei tulisi uutta kolonialismin aaltoa aiempien päälle. Tässä inklusiivisella ja dekoloniaalisella yhteiskuntatieteellisellä ympäristötutkimuksella voi olla paljon annettavaa sekä arktisella alueella että globaalisti. Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus, kuten yhteisöjä osallistava tiedon yhteistuotanto ilmastomuokkausmenetelmistä, voi antaa äänen sellaisille tahoille, joiden näkökulmat ja kysymykset eivät muuten tulisi harkittavaksi ilmastointerventioita kehitettäessä. Tällaisia teemoja voivat olla vaikkapa menetelmien toteuttamisen vaikutukset luontopohjaisiin elinkeinoihin sekä ympäristösuhteiden ja maailmankuvien kaltaiset periaatteelliset tekijät suhtautumisessa ilmastointerventioihin.

Toisaalta tutkimusväsymys vaivaa jo monia arktisia alkuperäiskansayhteisöjä. Tämä voi vaarantaa heidän näkökulmiensa saamisen mukaan tutkimuksen kautta.

LOPUKSI

Ilmastomuokkaus on kehittyvä ja ristiriitainen aihe sekä tutkimusaiheena että yhteiskunnallisessa keskustelussa. Ilmastomuokkausta on ehdotettu yhtenä spekulatiivisena, täydentävänä ja väliaikaisena strategisena ilmastomuutoksen ratkaisuna ja ristiriidat liittyvät menetelmien mahdolliseen käyttöönottoon tulevaisuudessa. Hillintä päästövähennyksin on ilmastokorjausmenetelmistä huolimatta ensisijainen ilmastomuutoksen strateginen ratkaisu, mutta nykyinen 1,5 asteen lämpenemisen raja ohitetaan jo tällä vuosikymmenellä (WMO 2023). Nähtäväksi jää, onko vuoden 2023 ilmastoneuvotteluissa sovitusta fossiilisista polttoaineista luopu-

¹² Jatkuvan sopeutumisen mentaliteetti tuli esille myös aiemmassa tutkimuksessamme Suomessa toimivien poronhoitajien keskuudessa (ks. Rasmus ym. 2023).

misesta ohjaamaan toimintaa sovitun mukaiseksi.

Päästövähennyksillä ja sopeutumisella voidaan vähentää ilmastonmuutoksesta aiheutuvaa kärsimystä ja menetyksiä, mutta toimivatko hillintä ja sopeutuminen keinoina riittävän nopeasti? Ilmastointerventiomenetelmiin liittyy toistaiseksi paljon epävarmuuksia, ja varsinkin kenttäkokeet ovat herättäneet vastustusta. Teknologiset ratkaisut siinä mittakaavassa, että niillä voitaisiin vaikuttaa koko maapallon ilmastoon, ovat pelottava ajatus. Toisaalta kasvihuonekaasujen tupruttelu on myös ihmistoin aiheutettu muutos globaaliin ilmastoon. Olisi suurempi riski lopettaa aiheen tutkimus kuin jatkaa sitä (Doherty ym. 2023; Ricke 2023). Ilmastonkorjausta täytyy tutkia siltä varalta, että menetelmiä joskus tarvittaisiin. Pelkkien teknillis-luonnontieteellisten tutkimusten lisäksi tarvitaan myös yhteiskuntatieteellistä tutkimusta. Jos ilmastonkorjausmenetelmiä kehitetään ja päätetään joskus ottaa käyttöön, on parempi, että aiheesta on olemassa myös yhteiskuntatieteellistä tutkimusta kuin että sen tarpeeseen herättäisiin vasta siinä kohtaa. Jos ilmastonmuokkausmenetelmät, varsinkin stratosfäärihiukkasmenetelmä osoittautuvat haitallisiksi, päätöksentekijät tarvitsevat tästä tietoa voidakseen sulkea ulos menetelmän käytön (Nature 2021). On tärkeää, että päätöksenteko voi pohjautua myös yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen.

Toisaalta tutkimuksen jatkaminen ei välttämättä tarkoita menetelmien käyttöönoton edistämistä, eikä aiheen tutkiminen myöskään tarkoita, että tutkija itse kannattaisi ilmastonmuokkausta ilmastonmuutoksen strategisena ratkaisuna.

Kuten Massa (2014a, 15) kirjoittaa, yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkija ”joutuu laajentamaan näkökulmaansa tieteidenvälisiin tutkimuksiin ja luonnontieteisiin”. Ilmastonkorjausta koskeva tutkimus on hyvä esimerkki yhdestä yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tulevaisuudessa todennäköisesti nousevista suunnista. Kuten todettua, ilmastonmuokkaus tutkimusalana on Suomessa vielä varsin marginaalinen, mutta suomalaiset ja Suomessa toimivat tutkijat ovat eturivissä mukana kehittämässä ilmastointerventioita ja niiden tutkimusta niin luonnontieteiden kuin yhteiskuntatieteiden – erityisesti yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen – sekä tutkimusetiikan ja hallinnan saralla. Ilmastonkorjausmenetelmien kehittämisen lisäksi ilmastonmuokkaustutkimukseen kuuluu

olennaisesti keskustelu oikeudenmukaisuudesta prosessuaaliselta ja hyötyjen ja haittojen jakautumisen kannalta, ympäristövaikutusten ja erilaisten ympäristösuhteiden kannalta, sekä ympäristöfilosofisten ja eettisten ulottuvuuksien näkökulmista. Yhteiskuntatieteellisellä ympäristötutkimuksella on tähän paljon annettavaa.

LÄHTEET

- ALFTHAN, B., VAN WIJNGAARDEN, A., MOORE, J., KULLERUD, L., KURVITS, T., MULELID, O. & HUSABØ, E.** (2023) FROZEN ARCTIC. A compendium of interventions to slow down, halt, and reverse the effects of climate change in the Arctic and northern regions. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/ZENODO.8408608>
- ARMSTRONG MCKAY, D., STAAL, A., ABRAMS, J.F., WINKELMANN, R., SAKSCHEWSKI, B., LORIANI, S., FETZER, I., CORNELL, S.E., ROCKSTRÖM, J. & LENTON, T.M.** (2022) Exceeding 1.5°C global warming could trigger multiple climate tipping points. *Science* 377 eabn7950. DOI:10.1126/science.abn7950
- BIERMANN, F., OOMEN, J., GUPTA, A., ALI, S.H., CONCA, K., HAJER, M.A., KASHWAN, P., KOTZÉ, L.J., LEACH, M., MESSNER, D., OKEREKE, C., PERSSON, Å., POTO NIK, J., SCHLOSBERG, D., SCOBIE, M. & VANDEVEER, S.D.** (2022) Solar geoengineering: The case for an international non-use agreement. *WIREs Climate Change* 13, e754. <https://doi.org/10.1002/wcc.754>
- BOETTCHER, M. & SCHÄFER, S.** (2017) Reflecting upon 10 years of geoengineering research: Introduction to the Crutzen + 10 special issue. *Earth's Future* 5 266–277. <https://doi.org/10.1002/2016EF000521>
- BUCK, H.J.** (2018) Perspectives on solar geoengineering from Finnish Lapland: Local insights on the global imaginary of Arctic geoengineering. *Geoforum* 91 78–86. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2018.02.020>
- BUCK, H.J., MARTIN, L.J., GEDEN, O., KAREIVA, P., KOSLOV, L., KRANTZ, W., KRAVITZ, B., NOËL, J., PARSON, E.A., PRESTON, C.J., SANCHEZ, D.L., SCARLETT, L. & TALATI, S.** (2020) Evaluating the efficacy and equity of environmental stopgap measures. *Nature Sustainability* 3 499–504. <https://doi.org/10.1038/s41893-020-0497-6>
- CAMBOU, D., SANDSTRÖM, P., SKARIN, A. & BORG, E.** (2021) Reindeer husbandry vs. wind energy, in: *Indigenous Peoples, Natural Resources and Governance* 39–58. Routledge, London. <https://doi.org/10.4324/9781003131274-3>
- CARTIER, K.M.S.** (2020) Basalts Turn Carbon into Stone for Permanent Storage. *Eos*. <http://eos.org/articles/basalts-turn-carbon-into-stone-for-permanent-storage>
- CHUFFART, R., COOPER, A.M., WOOD-DONNELLY, C. & SEDDON, L.** (2023) Old Sea, New Ice: sea ice geoengineering and indigenous rights in Arctic Ocean governance. *The Polar Journal* 13 195–215. <https://doi.org/10.1080/2154896X.2023.2269688>
- COMEST** (2023) Report of the World Commission on the Ethics of Scientific Knowledge and Technology (COMEST) on the ethics of climate engineering. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386677>
- COOPER, A.M.** (2021) Sámi Council resistance to SCOPEX highlights the complex questions surrounding geoengineering and consent. The Arctic Institute – Center for Circumpolar Security Studies. <https://www.thearcticinstitute.org/sami-council-resistance-scopex-highlights-complex-questions-geoengineering-consent/>
- COPERNICUS** (2024) Hottest May on record spurs call for climate action. <https://climate.copernicus.eu/hottest-may-record-spurs-call-climate-action>
- CORBETT, C.R. & PARSON, E. A.** (2022) Radical Climate Adaptation in Antarctica. *SSRN Journal* 49 77–136. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3992585>
- CORRY, O.** (2017) Globalising the Arctic Climate: Geoengineering and the Emerging Global Polity, Teoksessa Keil, K. & Knecht, S. (toim.) *Governing Arctic Change* 59–78. Palgrave Macmillan UK, London. https://doi.org/10.1057/978-1-137-50884-3_4
- CRUTZEN, P.J.** (2006) Albedo Enhancement by Stratospheric Sulfur Injections: A Contribution to Resolve a Policy Dilemma? *Climatic Change* 77 211–220. <https://doi.org/10.1007/s10584-006-9101-y>
- CRUTZEN, P.J. & STOERMER, E.F.** (2000) The Anthropocene, Teoksessa Robin, L., Sörlin, S. & Warde, P. (toim.) *The Future of Nature. Documents of Global Change* 17–18. Yale University Press.
- DESCH, S.J., SMITH, N., GROPPA, C., VARGAS, P., JACKSON, R., KALYAAN, A., NGUYEN, P., PROBST, L., RUBIN, M.E., SINGLETON, H., SPACEK, A., TRUITT, A., ZAW, P.P. & HARTNETT, H.E.** (2017) Arctic ice management. *Earth's Future* 5 107–127. <https://doi.org/10.1002/2016EF000410>
- DOHERTY, S.J., RASCH, P.J., WOOD, R., HAYWOOD, J., FORSTER, P.M., HANSEN, J.E., BALA, G., ROBOCK, A., SINGH, BOUCHER, O., ARTAXO, P., MITCHELL, D.L., YM.** (2023) An open letter regarding research on reflecting sunlight to reduce the risks of climate change. climate intervention research letter. <https://climate-intervention-research-letter.org/>
- ERONEN, J.T., LUMMAA, K., TOIVANEN, T., LÄHDE, V., JÄRVENSIVU, P., MAJAVA, A. & VADÉN, T.** (2016) Kenen antroposeeni? Maapallojärjestelmätieteen paradigmanmuutos, ihmistieteiden antroposeeni ja käsitteiden moninaisuus. Kosmopolis.
- FIELD, L., IVANOVA, D., BHATTACHARYYA, S., MLAKER, V., SHOLTZ, A., DECCA, R., MANZARA, A., JOHNSON, D., CHRISTODOULOU, E., WALTER, P. & KATURI, K.** (2018) Increasing Arctic Sea Ice Albedo Using Localized Reversible Geoengineering. *Earth's Future* 6 882–901. <https://doi.org/10.1029/2018EF000820>
- FISHER, D.R. & NASRIN, S.** (2021) Climate activism and its effects. *WIREs Climate Change* 12, e683. <https://doi.org/10.1002/wcc.683>
- GUPTA, A., BIERMANN, F., VAN DRIEL, E., BERNAZ, N., JAYARAM, D., KIM, R.E., KOTZÉ, L.J., RUDDIGKEIT, D., VANDEVEER, S.D. & WEWERINKESINGH, M.** (2024) Towards a Non-Use Regime on Solar Geoengineering: Lessons from International Law and Governance. *TEL* 1–32. <https://doi.org/10.1017/S2047102524000050>
- HOLOPAINEN, J. & HELAMA, S.** (2013) Ilmastonmuokkauksen tekijät. *Futura* 3/2013, 67–75. Tulevaisuuden tutkimuksen seura ry.
- HOUSE OF COMMONS, SCIENCE AND TECHNOLOGY COMMITTEE** (2010) The Regulation of Geoengineering (London Protocol). <https://publications.parliament.uk/pa/cm200910/cmsselect/cmsstech/221/22102.htm>
- HUIJBENS, E. & BENEDIKTSSON, K.** (2021) Earth, wind and fire: island energy landscapes of the Anthropocene. *Fennia - International Journal of Geography* 199, 188–202. <https://doi.org/10.11143/fennia.113455>
- HUTTUNEN, S. & HILDÉN, M.** (2014) Framing the Controversial: Geoengineering in Academic Literature. *Science Communication* 36, 3–29. <https://doi.org/10.1177/1075547013492435>
- HUTTUNEN, S., SKYTÉN, E. & HILDÉN, M.** (2015) Emerging policy perspectives on geoengineering: An international comparison. *The Anthropocene Review* 2, 14–32. <https://doi.org/10.1177/2053019614557958>
- IPCC** (2023) *Climate Change 2023:*

- Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Core Writing Team, H. Lee and J. Romero (eds.)]. IPCC, Geneva, Switzerland. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). <https://doi.org/10.59327/IPCC/AR6-9789291691647>
- ISOMÄKI, R.** (2009) 64 Ways to Absorb Carbon and Improve the Earth's Reflectivity – From Reasonable Options to Mad Scientist Solutions. *Into*.
- ISOMÄKI, R.** (2019) Miten Suomi ratkaisee ilmastonmuutoksen? *Into*.
- IUGS** (2024) The Anthropocene. https://www.iugs.org/_files/ugd/fifco7_4odra7ed58de458c9f8f24de5e739663.pdf
- JORONEN, S.** (2013) Ilmastonmuokkauksen etiikasta. Teoksessa Kortetmäki, T., Laitinen, A. & Yrjönsuuri, M. (toim.) Ajatuksia ilmastoetiikasta 137–152. *SoPhi*.
- KAESEHAGE, K., LEYSHON, M. & CASELDINE, C.** (2014) Communicating climate change – Learning from business: challenging values, changing economic thinking, innovating the low carbon economy. *Fennia – International Journal of Geography* 192, 81–99.
- KEEFER, B., WOLOVICK, M. & MOORE, J.C.** (2023) Feasibility of ice sheet conservation using seabed anchored curtains. *PNAS Nexus* 2, pgado53. <https://doi.org/10.1093/pnasnexus/pgado53>
- LÄHDE, V.** (2024) "Ilmastonmuokkauksen" hämääriä kaatoluokka. *BIOS*. <https://bios.fi/ilmastonmuokkauksen-hamara-kaatoluokka/>
- LENTON, T.M., ROCKSTRÖM, J., GAFFNEY, O., RAHMSTORF, S., RICHARDSON, K., STEFFEN, W. & SCHELLNHUBER, H.J.** (2019) Climate tipping points — too risky to bet against. *Nature* 575, 592–595. <https://doi.org/10.1038/d41586-019-03595-0>
- LIN, A.** (2013) Does Geoengineering Present a Moral Hazard? *Ecology Law Quarterly* 40, 673–712. <https://escholarship.org/uc/item/7thodopd>
- LOCKLEY, A., WOLOVICK, M., KEEFER, B., GLADSTONE, R., ZHAO, L.-Y. & MOORE, J.C.** (2020) Glacier geoengineering to address sea-level rise: A geotechnical approach. *Advances in Climate Change Research, Special Issue on Climate change for coastal areas: risks, adaptation and acceptability* 11, 401–414. <https://doi.org/10.1016/j.accre.2020.11.008>
- LUOKKANEN, M., HUTTUNEN, S. & HILDÉN, M.** (2014) Geoengineering, news media and metaphors: Framing the controversial. *Public Understanding of Science* 23, 966–981. <https://doi.org/10.1177/0963662513475966>
- MACIAS-FAURIA, M., JEPSON, P., ZIMOV, N. & MALHI, Y.** (2020) Pleistocene Arctic megafaunal ecological engineering as a natural climate solution? *Philosophical Transactions of the Royal Society B* 375, 20190122. <https://doi.org/10.1098/rstb.2019.0122>
- MASSA, I.** (2009) Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen paradigmat ja keskeisimmät suuntaukset. Teoksessa Massa, I. (toim.) *Vihreä teoria. Ympäristö yhteiskuntateorioissa* 9–44. Gaudeamus, Helsinki.
- MASSA, I.** (2014a) Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen lähtökohtia. Teoksessa: Massa, I. (toim.) *Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen* 11–30. Gaudeamus, Helsinki.
- MASSA, I.** (2014b) Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehitysnäkymiä. Teoksessa Massa, I. (toim.) *Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen* 246–251. Gaudeamus, Helsinki.
- MERK, C. & WAGNER, G.** (2024) Presenting balanced geoengineering information has little effect on mitigation engagement. *Climatic Change* 177, 11. <https://doi.org/10.1007/s10584-023-03671-5>
- METTIÄINEN, I., BUCK, H.J., MACMARTIN, D.G. & RICKE, K.L.** (2022) 'Bog here, marshland there': tensions in co-producing scientific knowledge on solar geoengineering in the Arctic. *Environmental Research Letters* 17, 045001. <https://doi.org/10.1088/1748-9326/ac5715>
- MOORE, J.C., GLADSTONE, R., ZWINGER, T. & WOLOVICK, M.** (2018) Geoengineer polar glaciers to slow sea-level rise. *Nature* 555, 303–305. <https://doi.org/10.1038/d41586-018-03036-4>
- MOORE, J.C., METTIÄINEN, I., WOLOVICK, M., ZHAO, L., GLADSTONE, R., CHEN, Y., KIRCHNER, S. & KOIVUROVA, T.** (2021) Targeted Geoengineering: Local Interventions with Global Implications. *Global Policy* 12, 108–118. <https://doi.org/10.1111/1758-5899.12867>
- NATIONAL RESEARCH COUNCIL** (2015) *Climate Intervention: Reflecting Sunlight to Cool Earth*. The National Academies Press, Washington, DC. <https://nap.nationalacademies.org/catalog/18988/climate-intervention-reflecting-sunlight-to-cool-earth>
- NATURE** (2021) Give research into solar geoengineering a chance. Editorial. *Nature* 593, 167. <https://doi.org/10.1038/d41586-021-01243-0>
- OPERAATIO ARKTIS** (2023) Arctic Endgame. Operaatio Arktis. <https://www.operaatioarktis.fi/arctic-endgame>
- RANTANEN, M., KARPECHKO, A.Y., LIPPONEN, A., NORDLING, K., HYVÄRINEN, O., RUOSTEENOJA, K., VIHMA, T. & LAAKSONEN, A.** (2022) The Arctic has warmed nearly four times faster than the globe since 1979. *Communications Earth & Environment* 3, 1–10. <https://doi.org/10.1038/s43247-022-00498-3>
- RASMUS, S., LANDAUER, M., LEHTONEN, I., METTIÄINEN, I., SORVALI, J., KUMPULA, J., TUOMENVIRTA, H. & TURUNEN, M.** (2023) Porotalouden sopeutuminen ilmastonmuutokseen – miten haitalliset vaikutukset voidaan minimoida? CLIMINI-hankkeen loppuraportti (No. 64), Arktisen keskuksen tiedotteita. Arktinen keskus, Lapin yliopisto, Rovaniemi. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-363-1>
- RICKE, K.** (2023) Solar geoengineering is scary — that's why we should research it. *Nature* 614, 391–391. <https://doi.org/10.1038/d41586-023-00413-6>
- RIPPLE, W.J., WOLF, C., GREGG, J.W., ROCKSTRÖM, J., NEWSOME, T.M., LAW, B.E., MARQUES, L., LENTON, T.M., XU, C., HUQ, S., SIMONS, L. & KING, S.D.A.** (2023) The 2023 state of the climate report: Entering uncharted territory. *BioScience* biado80. <https://doi.org/10.1093/biosci/biado80>
- SIKKA, T.** (2020) Activism and Neoliberalism: Two Sides of Geoengineering Discourse. *Capitalism Nature Socialism* 31, 84–102. <https://doi.org/10.1080/10455752.2018.1554690>
- SZERSZYNSKI, B. & GALARRAGA, M.** (2013) Geoengineering Knowledge: Interdisciplinarity and the Shaping of Climate Engineering Research. *Environment and Planning A: Economy and Space* 45, 2817–2824. <https://doi.org/10.1068/a45647>
- THE ROYAL SOCIETY** (2009) *Geoengineering the climate: science, governance and uncertainty*. The Royal Society, London. <https://royalsociety.org/news-resources/publications/2009/geoengineering-climate/>

- UNESCO** (2009) Climate Change and Arctic Sustainable Development: scientific, social, cultural and educational challenges. UNESCO: Paris. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000186364>
- UNFCCC** (2023) New Analysis of National Climate Plans: Insufficient Progress Made, COP28 Must Set Stage for Immediate Action. UN Climate Press Release. <https://unfccc.int/news/new-analysis-of-national-climate-plans-insufficient-progress-made-cop28-must-set-stage-for-immediate>
- UNHRC** (2018) Free, prior and informed consent: a human rights-based approach. Study of the Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples. <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/free-prior-and-informed-consent-human-rights-based-approach-study-expert>
- UNHRC** (2023) Impact of new technologies intended for climate protection on the enjoyment of human rights. Report of the Human Rights Council Advisory Committee. <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/advisory-committee/impact-of-new-technologies>
- VALKONEN, J. & SAARISTO, K.** (2016) Luonto ja yhteiskunta - ympäristösosiologian lähtökohdat. Teoksessa Valkonen, J. (toim.). *Ympäristösosiologia* 7–28. SoPhi.
- VALKONEN, J.** (2016) *Ympäristösosiologia*. SoPhi.
- VAN DIJKE, L., HENDRIKSE, H. & YPMA, F.** (2023) Assessment of Regional Arctic Ice Management With a Focus on Solar Radiation Management. https://arcticreflections.earth/wp-content/uploads/2024/07/Manuscript_Assessment_of_regional_AIM_with_a_focus_on_SRM.pdf
- VAN WIJNGAARDEN, A., MOORE, J.C., ALFTHAN, B., KURVITS, T. & KULLERUD, L.** (2024) A survey of interventions to actively conserve the frozen North. *Climatic Change* 177, 58. <https://doi.org/10.1007/s10584-024-03705-6>
- VERSUS-LEHTI** (2020) Versus-podcast: Ilmastomuokkaus – viimeinen oljenkorsi? 18.3.2020. <https://www.versuslehti.fi/kriittinen-tila/versus-podcast-ilmastonmuokkaus-viimeinen-oljenkorsi/>
- WMO** (2023) Global Temperatures set to reach new records in next five years, 17 May 2023, <https://public.wmo.int/media/news/global-temperatures-set-reach-new-records-next-five-years>
- WOLOVICK, M., MOORE, J., JAIMAN, R., JELOVICA, J. & KEEFER, B.** (2020) Targeted Glacial Geoengineering through Seabed Anchored Curtains (No. EGU2020-8750). Presented at the EGU2020, Copernicus Meetings. <https://doi.org/10.5194/egusphere-egu2020-8750>
- WOLOVICK, M.J. & MOORE, J.C.** (2018) Stopping the flood: could we use targeted geoengineering to mitigate sea level rise? *The Cryosphere* 12, 2955–2967. <https://doi.org/10.5194/tc-12-2955-2018>

MINNA SANTAJOJA & NINA V. NYGREN

Posthumanismin ja monilajisen tutkimuksen haaste yhteiskuntatieteelliselle ympäristötutkimukselle

Ihmistieteissä on meneillään posthumanistinen (jälkihanistinen) käänne. Hurjapäisimmät ovat puhuneet jopa paradigman muutoksesta. Posthumanistinen, ihmisen erityisyyttä kyseenalaistava ajattelu on viime vuosikymmeninä yleistynyt humanistisissa ja yhteiskuntatieteissä (Lummaa & Rojola 2014). Myös yhteiskuntatieteellisessä ympäristötutkimuksessa on kiinnostuttu posthumanistisesta näkökulmasta. Merkkejä jälkihanistisesta käännteestä on nähtävissä esimerkiksi vuoden 2024 YHYS-kollokviossa: 21 työryhmästä kahdeksassa on mukana posthumanistinen, muunlajisten toimijuuden huomioiva näkökulma. Posthumanistinen ja monilajinen tutkimus irtisanoutuu ihmistieteiden ihmiskeskeisyydestä ja laajentaa tarkastelua ihmisten ja muunlajisten suhteisiin. Kiinnostus jälkihanistiseen tutkimusotteeseen on lisääntynyt kun tietoisuus ympäristökriisien laajuudesta ja syvyydestä antroposeenin aikakaudella on kasvanut. Keskittyessään monilajisiin suhteisiin jälkihanistinen tutkimus osallistuu rikkaamman ja kestävämmän maailman luomiseen. Pohdimme tässä kirjoituksessamme, millä tavoin jälkihanismi haastaa tai rikastaa yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta. Haaste on ensinnäkin sekä käsitteellinen että eettinen - jälkihanismi poikkeaa yhteiskuntatieteiden ihmiskeskeisestä perinteestä ottaessaan tarkasteluun monilajisen yhteiskunnan sekä muunlajisten toimijuuden ja oikeuden olemassaoloon. Lisäksi se on myös metodologinen: posthumanistinen, monilajinen tutkimus

The posthumanist challenge to environmental social research

A posthumanist turn is taking place in the human sciences – some even talk about a paradigm shift. Posthumanist thought, questioning human exceptionalism, has become common in the humanities and social sciences over the last decades, and it has intrigued environmental social scientists. In this chapter, we discuss how posthumanist and multispecies approaches challenge but may also enrich environmental social inquiry. We briefly discuss our paths toward multispecies studies. While multispecies relationality is not something previously unheard of in environmental social research, with approaches such as the eco-social perspective, we claim that the challenge is manifold. First and foremost, it is ontological and ethical: are we able to take nonhuman agency seriously? Posthumanist thought also brings theoretical, methodological, and epistemological challenges and calls for methodological development. Furthermore, the challenges are practical – how do we account for nonhuman rights in our legal arrangements? Finally, it has an aesthetic dimension: how to tell research stories that enrich multispecies worlds?

laajentaa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen menetelmiä.¹

Jälkhumanismi on nimi teoreettiselle ajattelulle, käsitteenmuodostukselle sekä maailman ja esitysten tulkintatavalle ”humanismin jälkeen”. Posthumanismi pyrkii päivittämään humanismia vastaamaan 2000-luvun tieteellistä maailmankuvaa – esimerkiksi sitä, mitä tiedämme ihmisperäisestä ilmastonmuutoksesta ja muunlajisten eläinten tietoisuudesta ja kokemuksesta. Toisaalta se ammentaa esimerkiksi alkuperäiskansojen monilajisesta ajattelusta (mm. Kimmerer 2013; Haraway 2016).

Posthumanismi onkin yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen lailla laaja sateenvarjo, joka ammentaa eri suunnista tulevista teoriaperinteistä ja jonka alla on hyvin erilaisia ajatuksia ihmisyydestä ja monilajisuudesta. Eräs posthumanismin ”alalaji” on transhumanismi, joka on jokseenkin vastakohta sen kaltaiselle jälkhumanismille, mistä olemme yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehityksessä kiinnostuneita. Transhumanismi suhtautuu yltiöpositiivisesti teknologiseen kehitykseen ja näkee ihmisen täydellistyvän tulevaisuudessa kyborgina, joka pystyy teknologiaa hyödyntäen ratkaisemaan kaikki ongelmat ja jopa elämään ikuisesti. Ihmisen jalustaltaan tasavertaiseksi osaksi monilajisia verkostoja tipauttava kriittinen posthumanismi taas painottaa suhteisuutta ja muiden kuin ihmisen toimijuutta. Posthumanistisen ajattelun alle sijoittuva monilajinen tutkimus korostaa ihmisten ja muunlajisten elämien yhteenkietoutuneisuutta, toisilajisten toimijuutta ja monilajisten suhteiden kontekstuaalisuutta. Monilajinen tutkimus pyrkii poikkitieteellisesti

Yhteyttä muuhun luontoon ei ole modernina aikana nähty oleellisena osana ihmisyyttä ja samalla muunlajiset on pääasiassa jätetty yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen ulkopuolelle.

kookoamaan yhteen ymmärrystä niin biologiasta, yhteiskuntatieteistä kuin humanistisesta tutkimuksesta ja kehittämään muunlajisten huomaamisen ja mielekkään huomioimisen tapoja (Tsing 2015). Monilajisen tutkimuksen tekemisen tapana on usein monilajinen etnografia (mm. van Dooren ym. 2016).

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kehittyminen luonnontieteistä erilliseksi tutkimusalaksi tapahtui aikana, jolloin yhteiskuntatieteessä erotettiin ihminen muista lajeista aivan erityiseksi olennoksi. Yhteyttä muuhun luontoon ei ole modernina aikana nähty oleellisena osana ihmisyyttä ja samalla muunlajiset on pääasiassa jätetty yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen ulkopuolelle (mm. Tuomivaara 2018). Toisaalta ihmiskeskeisyyden kyseenalaistaminen ei ole mitään uutta varhaisessa yhteiskuntatieteellisessä ympäristötutkimuksessa (esim. Haila & Levins 1992). Emme tässä pysty esittämään kattavaa katsausta tieteenalan historiaan mutta nostamme esiin joitakin esimerkkejä.

Yhteiskuntatieteiden teorioissa on eroa siinä, missä määrin ja millä tavalla ne kykenevät käsitteitä luodessaan huomioimaan ihmisen osana moni-

1 Yhdenlaisen posthumanistisen tutkimuksen hengessä Minna testaili kirjoitusta laatiessamme ChatGPT-”tekoälyä”. Kysyin siltä muun muassa (englanniksi), mitkä ovat yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen keskeisiä teorioita. Vastauksena sain numeroidun kuuden kohdan listan: sosio-ekologisten systeemien viitekehys, poliittinen ekologia, ympäristöoikeudenmukaisuuden teoria, toimijaverkkoteoria, ekologisen modernisaation teoria, ja sosiaalinen konstruktionismi. Vastaus voi toimia hyödyllisenäkin johdatuksena teoreettisen kirjallisuuden äärelle, mutta se on myös ongelmallinen. Mainitut teoriat ovat luonteeltaan erilaisia, toiset yleistä yhteiskuntateoriaa, toiset metodologisempia tutkimusteorioita tai spesifimmin tieteenalan teoriaa. Hankalaa on myös numeroidun listan tarkkarajaisuus - on mahdotonta luetella tyhjentävästi yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen avainteoriat. Kysyin tekoälyltä myös posthumanistisesta yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta Suomessa (suomeksi). Tässä kohdin ChatGPT alkoi ”hallusinoimaan”, kuten on tullut tavaksi ilmaista. Kielimalli listasi tutkimushankkeita, jotka voisivat lähestyä tutkimuskohdettaan posthumanistisesti, mutta joista ei googlettamalla löytynyt mitään tietoa. Esimerkkinä posthumanistisesta yhteiskuntatieteellisen ympäristöalan tutkijasta ChatGPT mainitsi muun muassa Timo Vuorisalon, joka ”on ympäristöoikeuden ja -politiikan professori Helsingin yliopistossa”. Timo Vuorisalo on ekologi Turun yliopistossa. Testailu herätti huolta siitä, minkälaisia ongelmia voi syntyä jos ”tekoälyn” vastauksia hyödynnetään tutkimuksessa kriitikkittömästi, etenkin kun tutkimuksissa uusien kielimallien on todettu antavan entistä enemmän höpövastauksia (Zhou ym. 2024).

lajista yhteisöä (ks. Meadowcroft & Fiorino 2017). Esimerkiksi ekosysteemipalveluiden näkökulma on kehitetty korostamaan luonnon arvoa ja ihmisen riippuvuutta luonnon hyvinvoinnista, mutta samalla ekosysteemipalvelu-käsitettä voidaan kritisoida juuri sen ihmiskeskeisyydestä ja luonnon käsitteellisestä alistamisesta ihmisen palvelukseen (Schröter ym. 2014). Toisaalta keskinäisriippuvuuden käsite (esim. Haila & Dyke 2006; Haila 2009a) tai ekososiaalinen tutkimus sijoittaa ihmisen osaksi muuta luontoa. Yrjö Haila on kuvannut lähestymistapaa seuraavasti:

”Ekososiaalisen tutkimuksen tavoite on selvittää yhteiskunnassa ja muussa luonnossa toteutuvien prosessien yhteisiä dynaamisia piirteitä. Analyysi lähtee oletuksesta, että luonto on läpikäyvästi läsnä kaikissa inhimillisissä toimissa. Tämä oletus on ontologinen. Luonto ei ole inhimilliselle olemassaololle vain ulkoinen rajoite, jonka ’ehdoilla’ yhteiskunnalliset prosessit tapahtuvat. Yhteys on tiukempi. Inhimillistä yhteiskunnallista olemassaoloa määrittävät sisältä käsin samanlaiset dynaamiset vaikutussuhteet ja prosessit kuin muutakin luontoa.” (Haila 2009b, 262.)

Teoreettista keskustelua luonnon ja ihmisen järjestelmistä on kehitelty samanaikaisesti eri tahoilla, erityisesti monimutkaisten järjestelmien tutkimukseen pohjaten. Kansainvälisesti tunnetuksi tuli Berkesin ja Folken (1998) nimiin laitettu sosio-ekologinen systeemiteoria (*social-ecological systems framework*), Biermannin (2007) lanseeraama ohjelma maapallojärjestelmän hallinnasta (*Earth system governance*) ja esimerkiksi Rockströmin ja kumppaneiden planetaaristen rajojen lähestymistapa (*planetary boundaries framework*, Rockström ym. 2009). Näitä voidaan pitää posthumanistisina teorioina siinä mielessä, että ne korostavat luonnon ja ihmisen keskinäisriippuvuutta ja ihmisen toiminnan sopeuttamista planeetan kantokyvyn rajoihin. Samalla näitä teorioita voidaan pitää leimallisesti antroposeenin teorioina niiden tarkastellessa maailmaa yhtenä ja tasapäistäen merkittäviä alueellisia eroja. Maapallonlaajuista posthumanistista teoriaa edustaa myös Jyväskylän yliopiston tutkijoiden kehittämä planetaarisen hyvinvoinnin näkökulma, joka sisältää ajatuksen myös muunlajisten hyvinvoinnista (JYU.Wisdom community 2021). Systeemiteoreettisten tarkastelujen ottaessa kohteekseen

planetaariset kehityskulut ekososiaalisen lähestymistavan analyysiyksikkö ja tarkastelun mittakaava on toinen. Haila (2009b, 348) kirjoittaa: ”On tärkeää erottaa toisistaan ympäristöongelmien seuraukset, jotka ulottuvat suureen aika-tila-mittakaavaan, ja ongelmia aiheuttavien toimintojen aika-paikka-spesifisyys. Näitä on syytä tarkastella yhdessä aina, kun nimetään laaja-alaisen ongelman aiheuttajia ja arvioidaan niiden keskinäistä merkitystä.”

ROTTIA, AMPIAISIA, IHMISIÄ JA MUITA HANKALIA OTUKSIA

Meille tutussa tamperelaisen ympäristöpolitiikan ”koulukunnan” tutkimuksessa on painottunut ongelmalähtöisyys ja tilannesidonnaisten tutkimusteorioiden kehittäminen läheisessä vuorovaikutuksessa empiriaan, lähtemättä niinkään käsitteiden systemaattisesta asemasta jonkin teoreettisen kokonaisuuden osana. Tutkimusstrategiaksi on kehittynyt tapaustutkimus (Laine ym. 2007), joka selvittää keskeisten prosessien dynamiikkaa yleistämällä konkreettisesti rajatuista tutkimuskohteista. Tapaustutkimukseen voidaan ammentaa monilajisen etnografian menetelmistä. Muun luonnon toimijuutta on jäljitetty monissa tutkimuksissa, vaikkakaan ei aina monilajisen tutkimuksen sanaston termein (esim. Nygren 2013; Santaoja 2013; Nieminen 2015).

Posthumanistinen näkökulma onkin tullut yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kentälle montaa eri reittiä. Keskeisesti posthumanistista ja monilajista tutkimusta on juurruttanut yhteiskuntatieteellinen ja kulttuurinen eläintutkimus, jolle on Suomessa perustettu myös oma tieteellinen seura ja lehti (ks. Rannikko tässä teoksessa). Tieteen ja teknologian tutkimus ja uusmaterialismi ovat vaikuttaneet olennaisesti yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kysymyksenasetteluihin ja metodologiaan (ks. Berglund tässä teoksessa). Keskeinen vaikuttaja on ollut ranskalainen sosiologi, filosofi Bruno Latour; Suomessa esimerkiksi Maria Åkerman ja Taru Peltola ovat ensimmäisten joukossa soveltaneet Latourin toimijaverkkoteoriaa (mm. Åkerman 2006). Toimijaverkkoteoriasta metodologiseksi ohjenuoraksi on omaksuttu toimijoiden seuraaminen eri konteksteissa. Monilajisesta yhteiselosta kaupungeissa kirjoitettiin jo vuonna 2005 (Hinchliffe ym. 2005).

Posthumanistinen ajattelu on kanavoitunut yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen

myös monien tutkijoiden kiinnostuksesta filosofiaan, humanistiseen ympäristötutkimukseen ja feministiseen tutkimukseen. Humanistisen ympäristötutkimuksen piirissä tehdään muun muassa monilajista, ekokriittistä kulttuurintutkimusta (ks. Lummaa ym. 2020). Feministiteoreetikko Donna Harawayn töihin viitataan laajasti ja keskeinen Harawaylta omaksuttu metodologinen ohjenuora posthumanistisesti orientoituneelle tutkimukselle on ”pysytellä vaikeuksien kanssa” (*”staying with the trouble”*, Haraway 2016). Viimeaikainen monilajinen tutkimus painottaa usein monilajisiin suhteisiin liittyvää hankaluutta ja pyrkii kehittämään yhteiselon keinoja myös hankalien toislaajisten kanssa (esim. Nygren 2013; Ginn ym. 2014; Aivelo & Nygren 2020; Santaoja 2021; Valtonen 2022; Santaoja ym. 2023). Toisaalta Haraway on tehnyt pesäeroa posthumanismiin kirjoittaessaan esimerkiksi *”we are compost, not posthuman”*, korostaen kaiken elollisen yhteistä materiaalista perustaa.² Ympäristöpsykologian tutkimuksen kautta yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen ovat tulleet affordanssin ja affektien näkökulmat (esim. Jokinen 2004; Nygren & Jokinen 2013; Peltola & Heikkilä 2015; Peltola & Tuomisaari 2015). Myös kasvatustieteessä on ryhdytty keskustelemaan monilajisesta kasvatuksesta ja toimijuudesta (esim. Tammi ym. 2020; Valtonen 2022), ja kehitellään post-antroposentristä teoriaa jopa kansainvälisen politiikan ja suhteiden tutkimuksessa, esimerkiksi Lapin yliopiston Arktisessa keskuksessa Monica Tennbergin ja Sanna Kopran hankkeissa.

Me kirjoittajat olemme tutkijoina siirtyneet kohti posthumanistisempaa teorianäkökulmaa ja käsitteistöä erilaisten kohtaamisten ja valintojen syysäminä, osin yhteiskuntatieteellistä ja kulttuurista eläintutkimusta läheltä liippaavien ja siten monilajiseen tutkimukseen kallellaan olevien kiinnostustemme vuoksi. Ympäristöpolitiikan professori Yrjö Hailan ohjauksessa ympäristöpolitiikan väitöskirjatutkijoina 2000-luvun alussa tutustuimme pragmaattiseen monitieteisyyteen, systeemiteorioiden soveltamiseen ja empiiriseen lähestymistapaan. Lisäksi molemmat aloitimme tutkimusuramme

tarkastelemalla väitöskirjoissamme luonnonsuojelua (Nygren 2013; Santaoja 2013), jossa monilajisia yhteisöjä ei voi väistää, ja niiden ottaminen mukaan analyysiin vuorovaikutteisina toimijoina tuntui huimaavan ja aran alun jälkeen luontevalta. Olemme jatkaneet väitöksen jälkeistä tutkimusta erilaisia muunlajisia seuraten. Nina on tutkinut muun muassa liito-oravien ja ihmisten yhteiselo (esim. Nygren 2013), eläintarhojen luonnonsuojelukasvatusta (Ojalampi & Nygren 2016) ja rottien ja ihmisten kohtaamisia (Aivelo & Nygren 2020) ja hallintaa (Nygren & Aivelo 2022) sekä kirjoittanut monilajisesta, oppivasta kaupungista (Nygren 2017). Ninan väitöskirjassa liito-oravat heiluttelivat maankäytön suunnittelua, ja ajatus monilajisesta kaupunkiyhteisöstä alkoi itää ja saada vaikutteita jälkihanumanistisesta tutkimuksesta. Nina pääsi palaamaan hankaliin, harmaisiin kaupunkijyrssiöihin Aivelon vetämässä Helsinki Urban Rats -hankkeessa. Elämä yhdessä kaupunkirottien kanssa on vielä hankalampaa kuin liito-oravien kanssa, vaikka rotta ei edes tarvitse meiltä elinalueensa rajauspäätöksiä. Ninan hankkeessa kehitetyssä kompensatiopelissäkin (Nygren ym. 2020) suojelluilla lajeilla on toimijuutta, kun kompensatio ei aina parhaista yrityksistä huolimatta onnistu.

Posthumanistinen ajattelu ja käsitteistö herättää yhteiskuntatieteellisissä ympäristötutkijoissa niin ihastusta kuin myös paheksuntaa jo tiedetyn asian ”uudelleen keksimisestä”.

Minnan monilajinen tutkimus on puolestaan suuntautunut erityisesti ihmisten ja hyönteisten suhteiden tarkasteluun eri näkökulmista. Minna kiinnostui hyönteisistä luontoharrastajiin keskittyneen väitöskirjansa peruja. Hyönteisharrastajien kokoontumisissa hän kuunteli harrastuksen tieteel-

2 Posthumanismista voi halutessaan löytää yhtymäkohtia myös kristilliseen teologiaan. Kriittistä posthumanismia edustaisi hautajaisissa kuultava ajatus ihmisen materiaalisuudesta: ”Maasta sinä olet tullut, maaksi pitää sinun jälleen tuleman”. Toisaalta ajatus hengen ikuisesta elämästä sopii paremmin transhumanistiseen posthumanismiin haaraan.

lisyyttä painottavien asiantuntija-harrastajien puheessa pilkottavia affekteja ja pohti myöhemmin, ettei tietopainotteinen hyönteisharrastuskaan tyhjene kansalaistieteen käsitteellistykseen (Santaoja 2022a). Hyönteiset tulivat Minnaa vastaan myös kestävää ruokavaliota tarkastelleissa akatemiahankkeissa. Suomalaisessa mediassa käytiin juuri vilkasta keskustelua hyönteisistä ihmisravintona, mutta hypetyksessä hyönteisten elämyys näytti kokonaan katoavan. Tämä sai tarkastelemaan väitettä hyönteissyönnin ekologisuudesta sekä siihen liittyviä eettisiä ja esteettisiä kysymyksiä (Santaoja & Niva 2018). Ampiaisten ja ihmisten yhteiseloä tarkastelevassa monitieteisessä hankkeessa Minna eritteli ampieisten kanssa toimeen tuleminen keinoja yhdessä jyväskyläläisten ekologien kanssa (Santaoja ym. 2023). Ampiaainen on hankala toislaajinen, sillä sen pisto voi olla kivulias ja allergiselle jopa vaarallinen – siksi tilanteisten toimeentulon keinojen repertuaariin on kuuluttava harkiten myös ampieaisista eroon hankkiutuminen ja tappaminen. Ilmastomuutoksen myötä ihmisten ja ampieisten kohtaamiset ovat muutoksessa, ja samalla ampieisten rooli tuhohyönteisten kurissa pitäjänä ja pölyttäjänä on aliarvostettu. Monilajista toimeen tulemista tarkastellessaan Minnan huomio kiinnittyi puutarha- ja käsityöpiireissä suosittuun ampieaisten valepesien virkkaamiseen pehmeänä keinona niiden karkottamiseksi. Autoetnografista käsityötä menetelmänä käyttäen hän tarkasteli kehollisen tekemisen mahdollisuuksia toislaajisen elämänpiiriin eläytymisessä sekä käsityöaktiivisuuden poliittisuutta (Santaoja 2021). Ampieaisten maailmaan uppoutuminen synnytti halun niiden maineen puhdistamiseksi: tässä tarkoituksessa syntyi Ampieaiskostaja-lastenkirja (Santaoja 2022b) sekä luonnontieteessä vakiintunutta puhetapaa ampieaisista aggressiivisina purkava artikkeli (Santaoja 2024). Tieto, ymmärrys ja eläytyminen ovat saaneet aikaan sen, että Minna huudahti ilahtuneen uteliaana ”Au!” ampieaisen pistäessä kesällä.

Posthumanistinen ajattelu ja käsitteistö herättää yhteiskuntatieteellisissä ympäristötutkijoissa niin ihastusta kuin myös paheksuntaa jo tiedetyn asian ”uudelleen keksimisestä” tai vääristämisestä. Esimerkiksi antropologi Tim Ingold kritisoi Rovaniemellä antropologian konferenssissa 2023 pitämässään puheenvuorossa posthumanistista tutkimusta hankalasti ymmärrettäväksi ja käsitteellisesti

höttöiseksi ja ehdotti, että puhuisimme lajeista niiden nimillä, emmekä esimerkiksi ”toislaajisina” tai ”enemmän-kuin-ihmisinä” (*more-than-human*). Posthumanistista ajattelua on kritisoitu myös ”litteästä ontologiasta” eli siitä, että kun korostetaan kaiken samanarvoisuutta ja toisiinsa kytkeytyneisyyttä, katoaa näkyvistä poliittisuus ja eriarvoistavat rakenteet (mm. Joronen & Häkli 2016). Vastauksena litteään ontologian ja epäpoliittisuuden kritiikkiin muun muassa Rosi Braidotti (2024) pyrkii kehittämään sellaista posthumanistista ajattelua, joka rakentuu erilaisten sosiaalisten erojen tunnustamiselle. Meistä on välillä tuntunut, että monilajisia suhteita tarkastellessamme erkanemme yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta, mutta toisaalta toisia kunnioitettava ja kestävä yhteiselo on se yhteinen ydin, johon palaamista tarvitaan niin eläintarhoissa, pihoidilla kuin kaupunki-infrastruktuurin rotanloukoissakin.

Posthumanistisen ajattelun yleistyminen humanistisissa ja yhteiskuntatieteissä voidaan nähdä vastaliikkeenä antroposeenikeskustelulle.

ANTROPOSEENIN HETKI

Ihmisen ja luonnon suhteista ja kestävien elämäntapojen reunaehdoista keskusteltaessa ei voida välttyä antroposeenin käsitteeltä (ks. myös Ruuska ym. tässä kirjassa). Posthumanistisen ajattelun yleistyminen humanistisissa ja yhteiskuntatieteissä voidaan nähdä vastaliikkeenä antroposeenikeskustelulle. Nobel-palkittu kemisti Paul J. Crutzen ehdotti vuonna 2001 uuden geologisen aikakauden, antroposeenin eli ihmisen ajan, nimeämistä, koska ihmistoiminta on muuttanut maapalloa niin merkittävästi (ks. esim. Crutzen 2006). Ihmisvaikutuksen ajatellaan olleen niin suurta, että olemme siirtyneet elämälle vakaat olosuhteet tarjonneesta holoseenista uuteen geologiseen aikakauteen, jota luonnehtii ihmistoiminnan aikaansaama ennakoimattomuus. Antroposeenin alkuaajankohdaksi on ehdotettu vaihtoehtoisesti 1800-luvun teollistumista ja 1950-lukua, jolloin ihmistoiminnan vai-

kutuksissa maapalloon tapahtui niin kutsuttu ”suuri kiihdytys” (*Great Acceleration*, Steffen ym. 2004): väestön kasvun ja elintason nousun myötä energian ja luonnonvarojen kulutus nousi voimakkaasti, ja niiden mukana esimerkiksi monenlaiset ihmistoiminnasta aiheutuvat päästöt ympäristöön. Antroposeenin oireita ovat lajien kuudes sukupuuttoaalto ja ilmastonmuutos.

Luonnontieteiden lisäksi termi antroposeeni on otettu laajasti käyttöön myös humanistisissa ja yhteiskuntatieteissä. Painavaan käsitteeseen tiivistyy paljon, ja sen vuoksi se kenties toimii eräänlaisena painokkaana totaaliselityksenä maailman – ja ihmisen – tilalle (ks. Merchant 2020). Antroposeeniä on tietysti myös kritisoitu. Osa geologeista on ollut sitä mieltä, että 70 vuotta – siis suunnilleen ihmisikä – on liian lyhyt ajanjakso geologisen kauden nimeämiseksi. He ovatkin ehdottaneet, että antroposeeni on pikemminkin geologinen tapahtuma (*event*) kuin epookki. Tapahtumana antroposeenin voisi rinnastaa kambriikauden ”monimuotoisuusräjähdykseen” tai toisaalta dinosaurusten joukkotuhoon. Tällöin kysymys kuuluu, elämmekö antroposeeni-tapahtuman jälkeen edelleen holoseenin kaudella.

Yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta antroposeeni-käsitteen keskeinen ongelma on, että se asettaa kaikki ihmiset samalle viivalle ja käsittelee ihmistä lajina tai ihmiskuntana. Kaikki ihmisyyteivät eivät kuitenkaan ole samalla tavoin vastuussa ympäristötuhosta, eivätkä myöskään seuraukset kohdistu tasaisesti. Kriittiset tutkijat ovatkin ehdottaneet antroposeenille vaihtoehtoisia käsitteellistyksiä. Kapitaloseeni (*capitalocene*, mm. Moore 2016) kiinnittää huomion kapitalistisen talousjärjestelmän sisään rakennettuun ylikulutukseen ja luonnon tuhoon. Naftoseeni (Vadén 2021) puolestaan alleviivaa fossiilisten polttoaineiden merkitystä kapitalistisen talousjärjestelmän rakentamisessa ja sitä seuranneesta kiihdytyksessä ja tuhossa. Donna Haraway (2016) ja Anna Tsing (2015) ovat ehdottaneet plantaasiseenin (*plantationocene*) käsitettä halutesaan painottaa kolonialistista maanvaltausta ja monokulttuuriin perustuvan maanviljelyn maisemia, ekosysteemejä ja yhteisöjä muuttavaa vaikutusta. Miesseeni (*manocene*, Merchant 2020) korostaa sukupuolen merkitystä valtarakenteissa. Antroposeeni kritiikkeineen tulee luultavasti olemaan käytössä yhteiskunnallisessa keskustelussa ja tutkimuksessa

vielä hyvän tovin, mihin YHYS-kollokvion 2024 teemakin viittaa (*The Anthropocene: Action and agency for preventing collapse*). Maaliskuussa 2024 kansainvälinen geologisten aikakausien nimeämisestä päättävä geologiliitto kuitenkin päätti, että antroposeeni ei virallisesti ole uusi epookki (IUGS 2024).

Posthumanismissa on pitkälti kyse jo olemassa olevan esiin nostamisesta ja uudelleen sanoittamisesta.

Vielä yksi vaihtoehtoinen käsitteellistys antroposeenille on feministiteoretikko Donna Harawayn (2016) ehdottama chthuluseeni. Harawayn Chthulu ei viittaa fantasiakirjailija H.P. Lovecraftin luomaan hirviöhahmoon, vaan hämähäkkilajiin sekä animistisissa uskonnoissa palvottuun jumalatarhahmoon. Harawayn mukaan chthuluseeni on antroposeenin ja kapitaloseenin rinnalle tarvittava kolmas kertomus, joka koostuu jatkuvuuksista ja jo olemassa olevista lajienvälisistä yhteiselön käytännöistä. Posthumanismissa on pitkälti kyse jo olemassa olevan esiin nostamisesta ja uudelleen sanoittamisesta, ei jostakin täysin uudesta. Posthumanistisessa maailmankuvassa ihminen ei ole maailman napa, jollaiseksi antroposeenin käsite ihmisen asettelee, vaan ihminen nähdään osana monilajisia verkostoja. Klassinen esimerkki ihmisen olemuksellisesta monilajisuudesta on ihmiskehon koostumus: ihmisessä on yhtä paljon muunlaisia pieneliöiden soluja kuin ihmissoluja (Haraway 2008; Lorimer 2016; 2019). Tulemme ihmisiksi monilajisessa vuorovaikutuksessa, emmekä selviä ilman muuta elämää.

KÄSITTEELLISTEN INNOVAATIOIDEN MERKITYKSESTÄ

Tärkeä osa yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta, kuten muutakin tutkimusta, on tutkimuskäsitteiden ja -teorioiden kehittäminen. Osuvat käsitteet auttavat muodostamaan napakoita tutkimuskysymyksiä, näkemään tutkittavan ilmiön uudesta kulmasta ja synnyttävät uusia metodologioita, jotka voivat auttaa vastaamaan polttaviin kysymyksiin tuoreella ja hedelmällisellä tavalla. Uudet käsitteellistykset synnyttävät myös käsitteellisiä ”muoteja” ja metodologisia käännteitä ja

ohjaavat alan tutkimusta uusiin suuntiin. Uusilla käsitteillä pyritään myös vaikuttamaan yhteiskunnallisiin kehityskuluihin (Meadowcroft & Fiorino 2017). Posthumanismikritiikin taustalla voidaan kuulla edelleen kaikuja 1990-luvun ”tiedesodista” ja realistisista ja konstruktivistisista näkemyksistä siitä, missä määrin ja minkälaisin menetelmin tiede voi lähestyä objektiivista totuutta maailmasta (ks. esim. Häkli 2006). Vastarinnan ja käsitteellisen kylläntymisen tunnistaen Karoliina Lummaa ja Lea Rojola (2014) aloittavatkin johdantonsa Posthumanismi-kirjaan ”jälleen uusi post, jälleen uusi ismi!” Pelkona liian kepeässä käsitteiden luomisessa ja lainailussa voi olla, että tuloksena on teoreettiset perustat ja ristiriitaisuudet kadottavaa kepeää esseistiikkaa, kermankuorintaa, jossa käsitteet ja teoriat puuroutuvat vain rajatulle joukolle avautuvaksi uskieleksi, mitä myös Ingold kritisoi. Tässä Harawayn chthuluseeni voisi toimia esimerkkinä – jo siksi, että sanan kirjoitusasu on tarkistettava joka kerta erikseen.

Käsitteet auttavat tarkastelemaan ilmiöitä ja käytäntöjä uudessa valossa ja osallistuvat uusien käytäntöjen luomiseen.

Yhteiskuntatieteissä on tapahtunut tai nostettu esiin monia teoreettis-metodologisia käännteitä. Kielellisen käänteen (*linguistic turn*) yhtenä keskeisenä hahmona pidetään Michel Foucault’ta ja hänen kehittämänsä dikurssianalyysia, joka kiinnittää huomiota valtaan kielenkäytössä. ”Käytäntökäänteen” (*practice turn*) taustalla on muun muassa Pierre Bourdieun työ, ja käytäntöihin kohdistuvaa analyysia ympäristökysymysten kontekstissa on myöhemmin kehittänyt esimerkiksi Elisabeth Shove. Materiaalinen käänne (*material turn*) sijoittuu lähelle posthumanistista ajattelua korostaessaan materiaalisuuden merkitystä ihmistoiminnan organisoimisessa – edellä mainitut Donna Haraway ja Bruno Latour ovat keskeisiä ”käänneentekijöitä”. Affektiivinen käänne (*affective turn*) yhdisti tutkijoita muun muassa psykologiasta, yhteiskuntatieteistä ja kulttuurintutkimuksesta tarkastelemaan ihmisen ja ympäristön välitöntä affektiivista suhdetta

ja siihen liittyviä tunteita. Onpa vuosituhanen alkupuolella nimetty myös ontologinen käänne (*ontological turn*), mistä voidaan vetää tiiviitä yhteyksiä mm. ilmastonmuutoskeskusteluun, joka hahmotuu eksistentiaalisena uhkana ja nostaa esiin tarpeen olemisen perusteiden tarkasteluun. Edelleen posthumanistisessa hengessä maantieteilijä Jamie Lorimer (2007) on ehdottanut etologista käännettä (*etological turn*) monilajisen tutkimuksen ja kulttuurisen eläintutkimuksen kasvaneen kiinnostuksen myötä. Suomessa muun muassa Taija Kaarlenkaski (2021) on puhunut eläinkäännteestä. Ja puhutaanpa lopulta myös varsinaisesta posthumanistisesta käännteestä (*posthumanist turn*) yhteiskuntatieteissä, irtiottona ihmiskeskeisyyteen ja tarpeena muunlajisten eettiseen ja ontologiseen huomioimiseen.

Erilaiset teoreettiset käännteet rakentuvat aikaisemman ajattelun päälle, kun olemassa olevat käsitteellistykset alkavat vaikuttaa jostakin näkökulmista riittämättömiltä tai toimimattomilta. Käännteet eivät yleensä syrjäytä aikaisempaa ajattelua ainakaan kokonaan, vaan uudet painotukset nostavat ilmiöistä esiin eri puolia. Käännteitä perustavammassa paradigman muutoksessa vanha yleisesti hyväksytty tieteenalaperusta korvautuu uudella, selitysvoimaisemmalla ymmärryksellä vanhan lähestymistavan jatkaessa eloaan pienemmässä roolissa uuden paradigman sisällä. Edellä mainitut käännteet ovat paikannettavissa myös suomalaisessa yhteiskuntatieteellisessä ympäristötutkimuksessa. Käännteitä voidaan perustellusti myös kyseenalaistaa: millä kriteereillä voidaan sanoa teoreettisen käänteen tapahtuneen; kuinka laajasti uudet näkökulmat on otettava käyttöön? Osin on kyse myös käsitteellisistä muodeista, joille tutkijat eivät ole immuuneja. Ilmo Massa (2009, 37) on kirjoittanut, että ”kriittisestä näkökulmasta tätä päällekkäisyyksiä ja rinnakkaisuuksia sisältävää käsiteltyä voidaan pitää oireena eri suuntausten välisestä irrationaalisesta kilpajuoksusta.” Lauselmassa on epäilemättä perää: yliopistojen, laitosten, tutkimusryhmien ja tutkijoidenkin on tarpeen profiloitua ja kerätä viittauksia tutkimusrahoitusta saadakseen ja yksi keino tässä on ”brändätä” tutkimusta uusien käsittein. Tämä on kuitenkin puoli totuutta: uusien käsitteellistysten taustalla on tyytymättömyyttä vallitsevaan asiointilaan, poliittisiin prosesseihin, tuloksiin ja menetelmiin.

Käsitteet eivät ole ”vain sanoja” joita voisi surutta vaihtaa toisiin. Käsitteet toimivat maailmassa,

saavat aikaan asioita, ne ovat poliittisia, historiallisia, ja usein tarkoitushakuisia. Käsitteet auttavat tarkastelemaan ilmiöitä ja käytäntöjä uudessa valossa ja osallistuvat uusien käytäntöjen luomiseen. Ympäristöpolitiikan käsitteellisiä innovaatioita pohtineet James Meadowcroft ja Daniel Fiorino (2017) mainitsevat uusien käsitteiden keskeiseksi merkitykseksi sen, että ne tuovat esiin toimijuutta ja sitä kautta uusia toiminnan mahdollisuuksia. Posthumanistinen teoria ja käsitteistö pyrkii toimijuuden laajentamiseen ihmisestä muihin olioihin. Karoliina Lummaa ja Lea Rojola (2014) kirjoittavat: ”Uusia käsitteitä ja näkökulmia tuottamalla posthumanismi rakentaa todellisuudesta kompleksisempaa, erilaisille elämänmuodoille ja elämisen muodoille suotuisampaa kuvaa.”

POSTHUMANISMIN HAASTEET YHTEISKUNTATIEETEELISELLE YMPÄRISTÖTUTKIMUKSELLE

Mitä posthumanismi siis antaa yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle, ja miten se haastaa sitä? Posthumanistinen yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus voidaan nähdä käsitteellisesti ristiriitaisena ja siksi mahdottomuutena. Yhteiskuntatieteet eivät pääse eroon ihmiskeskeisyydestään (ks. Ruuska ym. tässä teoksessa) – toisaalta voidaan kysyä onko se sittenkään huono asia. Ihmisinä – ja ihmistutkijoina – emme pääse eroon ihmisen näkökulmasta, se on meille ainoa merkityksellinen, ja ihmislajina meillä on oikeus olemassaoloon muiden lajien rinnalla (Haila 2004). Kokonaan ihmisen syrjään jättävä lajien välisen vuorovaikutuksen tutkimus tapahtuu luonnontieteiden kentällä, ekologian ja etologian piirissä. ”Ihmisetön” monilajinen tutkimus on siis käsitteellisesti ristiriitaista, jollei mahdotonta. Vastaavasti voidaan kysyä, onko posthumanistinen tutkimuskaan päässyt ihmiskeskeisyydestä eroon, sillä monilajisen tutkimuksen ”muunlajinen” fokus on usein selkärangaisissa ja karismaattisissa lajeissa (ks. Lorimer 2007; Fordahl 2024), muiden tärkeiden mutta huomaamattomampien eliöiden kustannuksella (mm. Lorimer 2006; Santaoja & Niva 2018). Esimerkiksi Emanuele Coccia (2020) kirjoittaa, kuinka olemme ”metodologisessa snobississamme” jättäneet huomiotta kasvit, jotka hänen mukaansa ovat ontologisesti ensisijaisia. ”Sitä, mikä maailma on, on kysyttävä kasveilta, koska juuri ne tekevät maailman. Maailma on valtaosalle organismeista kasvielämän aikaansaannos, seurausta siitä, että kasvit ammoisina aikoina asuttivat planeetan.” (mt., 18.)

Näemme, että posthumanismin haaste yhteiskuntatieteelliselle ympäristötutkimukselle on moniulotteinen. Tutkimuksella on eri näkökulmista katsottuna lukuisia yhteiskunnallisia ja tiedollisia tehtäviä, ja niistä riippuen posthumanistiset käsitteellistykset saattavat olla yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle enemmän tai vähemmän hedelmällisiä. Tutkimuksen moninaisia (kansallisia) tehtäviä on eritelty muun muassa Muhosen ja Puuskan (2014) toimittamassa kokoelmassa. Tutkimukselle voidaan tunnistaa ainakin seuraavat tiedolliset ja käytännölliset tehtävät: ratkaisukeskeinen evidenssitutkimus; läpimurtoihin tähtäävä huippututkimus; tuotteistava innovaatiotutkimus; ymmärtävä, selittävä ja nimeävä tutkimus. Strategisen, ”politiikkarelevantin” tutkimuksenkin taustalla saattaa hyvinkin olla posthumanistista ajattelua, mutta vaikuttavuuden kontekstit saattavat pakottaa ilmaisuun ”reaalipolitiikan” kielellä – viesti pitää muotoilla yleisön mukaan. Posthumanistinen ajattelu ei välttämättä edellytä posthumanististen käsitteiden käyttöä (joka tilanteessa), mutta toisaalta soisimme jälkihanumanistisen kielenkäytön yleistyvän ja osallistuvan monilajisten suhteiden muovautumiseen.

Posthumanismin merkittävin haaste yhteiskuntatieteelliselle ympäristötutkimukselle lienee maailmankuvallinen (ontologinen) ja eettinen, ja voidaan kenties muotoilla kysymykseksi: Onko ihminen riittävän kypsä ja sivistynyt pystyäkseen ottamaan vakavasti muunlajisten oikeudet ja hyvinvoinnin? Tätä kysytään myös ekososiaalisen sivistyksen tutkimuksessa (mm. Salonen & Bardy 2015) ja posthumanistisesti orientoituneessa kasvatuksen tutkimuksessa (Värri 2018; Valtonen 2022). Haaste on myös teoreettinen, metodologinen ja epistemologinen. Miten toislaiset käsitteellistetään toimijoina monilajisissa yhteisöissä, ja millä menetelmillä voimme päästä käsiksi toislaisen toimijuuteen, saati kokemukseen? Posthumanistinen lähestymistapa tuottaa hyvin erilaisia kysymyksenasetteluita ja lähestymistapoja kuin konventionaalinen epistemologia. Pelkästään se, kuinka ei-inhimilliset olennot luetaan toimijoiksi (tai ”aktanteiksi”) muuttaa merkittävästi niin tutkimuksen tarinaa ja tunnelmaa kuin analyysia ja politiikkaakin.

Lopulta posthumanismin haaste on myös käytännöllinen ja poliittinen: Miten eri lajisten

eliöiden oikeudet huomioidaan ihmiskeskeisessä oikeusjärjestelmässä? (ks. mm. Wahlberg 2021) Esimerkiksi Intia on tunnustanut delfiinit oikeushenkilöinä vuonna 2013 (Coelho 2013) ja valaiden ja delfiinien oikeuksia koskeva sopimus solmittiin Tyynenmeren alueella 2024 (Doornbos & Whitehead 2024). Uusi-Seelanti myönsi Mäorien pitkän kamppailun tuloksena Whanganui-joelle oikeushenkilön statuksen vuonna 2017 (Hutchinson 2014). Esimerkit nostavat esiin postkolonialistisen tutkimuksen ja ei-länsimaisten tietojärjestelmien merkityksen koettaessamme selviytyä ja kukoistaa antroposeenin jälkeisessä tulevaisuudessa. Posthumanistista postkolonialistista tutkimusta ei tarvitse välttämättä etsiä kotimaata kauempaa. Esimerkiksi Anne-Maria Magga kuvaa väitöskirjassaan Siidan lait (2024) saamelaisten poronhoitajien monilajisia suhteita ja ”poron kanssa ajattelua”, joka on esimerkiksi harawaylaista posthumanismia huomattavasti vanhempaa alkuperää. Maggan väitöskirja kuvaa valaisevasti myös kestävien monilajisten luontokulttuurien toteuttamisen hankaluuksia nykyisen kaltaisessa hallintojärjestelmässä.

Toislajisen toimijuuden huomioiminen alkaa olla olennainen osa yhteiskunnallista ympäristötutkimusta.

Uskomme, että posthumanismi ja monilajinen tutkimus voivat parhaimmillaan monin tavoin rikastuttaa yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta. Antroposeenin aikana peräänkuulutetaan monilta suunnilta kestävyysmurroksen tarvetta. Murroksen katsotaan vaativan ihmistoiminnan uudelleenjärjestämistä monilla elämän ja toimeliaisuuden alueilla – puhutaan kokonaisesta kulttuurin murroksesta (esim. Halonen ym. 2022). Katsomme kestävyysmurroksen edellyttävän myös tutkimuskulttuurin murrosta, ja tässä posthumanistinen ajattelu ja metodologia voi olla avuksi. Esimerkiksi Pauliina Rautio (2021) on kirjoittanut jälkilaadullisesta tutkimuksesta, joka pyrkii vapauttamaan ihmistieteellisen tutkimuksen luonnontieteellisen metodologian imitoinnista ja keskittymään sen sijaan lähestymistavan omiin vahvuuksiin toisenlaisten tutkimustarinoiden kerronnassa. Vakavan

Nina V. Nygren ja Minna Santaoja osallistuivat NESS-konferenssiin Trondheimissa, Norjassa 2015.

maailman ymmärtämisen tehtävän rinnalla tutkimus voidaan – ja on syytä – nähdä myös leikkinä (mm. Haraway 2016). Uudet käsitteet ovat maailman luovaa tunnustelua ja ne synnyttävät uudenlaisia tutkimisen ja kirjoittamisen tapoja, siis uudenlaista tutkijatoimijuutta. Yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta kirjoitetaan ja kommunikoidaan eri rekistereissä, politiikkarelevantista vaikuttavuuspuheesta luontosuhteiden merkityksellisyyteen. Posthumanistinen ajattelu asettaa-kin yhteiskuntatieteelliselle ympäristötutkimukselle myös esteettisen haasteen: miten puhumme ja kirjoitamme luontokulttuureista maailmaa – ja tutkijaa – elähdyttävästi? Miten puhumme monilajisista yhteisöistämme inklusiivisesti ja yhteistä tulevaisuutta rakentaen?

Aikalaisanalyysinä esitämme, että yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on kulkenut kohti posthumanistista lähestymistapaa – posthumanistinen käänne on tapahtumassa. Käänne ei kuitenkaan näy läpäisevästi kaikessa alan tutkimuksessa vaan nousee esiin osin ennakoimattomastikin, kuin sienet sateella. Lienee mahdollista arvioida vasta pidemmän ajan kuluttua, onko posthumanistisen ja monilajisen tutkimusotteen lisääntymisessä kyse paradigman muutoksesta, mutta vaikuttaa vahvasti siltä, että toislajisen toimijuuden huomioiminen alkaa olla olennainen osa yhteiskunnallista ympäristötutkimusta. Ilman monilajisten yhteisöjen kukoistamista emme selviä antroposeenin ajan kriisistä kestävämmille poluille.

LÄHTEET

- AIVELO, T. & NYGREN, NINA V.** (2020) Rotat osoittavat kiertotalouden porsaanreivät. *niin & näin*, 4, 39–45.
- BERKES, F. & FOLKE, C.** (1998) *Linking Social and Ecological Systems: Management Practices and Social Mechanisms for Building Resilience*. Cambridge University Press.
- BIERMANN, F.** (2007) 'Earth system governance' as a crosscutting theme of global change research. *Global Environmental Change* 17 (3–4), 326–337. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2006.11.010>
- BRAIDOTTI, R.** (2024) Tieto ihmisen jälkeen. *Suom. Kaisa Kortekallio*. niin & näin, Tampere.
- COCCIA, E.** (2020) Kasvien elämää. Sekoittumisen metafysiikka. Tutkijaliitto, Helsinki.
- COELHO, S.** (2013) Dolphin protection. *Deutsche Welle* 24 May 2013. <https://www.dw.com/en/dolphins-gain-unprecedented-protection-in-india/a-16834519>
- CRUTZEN, P.J.** (2006) The "Anthropocene". Teoksessa: Ehlers, E. & Krafft, T. (toim.) *Earth System Science in the Anthropocene*. Springer, Berlin, Heidelberg. https://doi.org/10.1007/3-540-26590-2_3
- DOORNBOS, E. & WHITEHEAD, J.** (2024) Whales and dolphins now have legal personhood in the Pacific – but one treaty won't be enough to protect them. *The Conversation*, April 15, 2024. <https://theconversation.com/whales-and-dolphins-now-have-legal-personhood-in-the-pacific-but-one-treaty-wont-be-enough-to-protect-them-227615>
- FORDAHL, C.** (2024) Beyond Animal Charisma: A Sociological Approach to Charismatic Species. *Conservation and Society* 22(1), 14–24. DOI: 10.4103/cs.cs_118_22
- GINN, F., BEISEL, U. & BARUA, M.** (2014) Flourishing with Awkward Creatures: Togetherness, Vulnerability, Killing. *Environmental Humanities* 4 (1) 113–123. doi:10.1215/22011919-3614953
- HAILA, Y.** (2004) Retkeilyn rikkaus: luonto ympäristöhuolen aikakaudella. *Taide*, Helsinki.
- HAILA, Y.** (2009a) The Mutual Interdependence of Humanity and the Rest of Nature. Teoksessa Perkiö, M. (toim.) *Perspectives to Global Social Development*, 165–176. Tampere University Press.
- HAILA, Y.** (2009b) Ekososiaalinen näkökulma. Teoksessa Massa, Ilmo (toim.) *Vihreä teoria. Ympäristö yhteiskuntateorioissa*. Gaudeamus, Helsinki, 261–287.
- HAILA, Y. & DYKE, C. (TOIM.)** (2006) *How Nature Speaks: The Dynamics of the Human Ecological Condition*. Duke University Press.
- HAILA, Y. & LEVINS, R.** (1992) *Ekologian ulottuvuudet*. Vastapaino, Tampere.
- HARAWAY, D.** (2008) *When species meet*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- HARAWAY, D.** (2015) Anthropocene, Capitalocene, Plantationocene, Chthulucene: Making Kin. *Environmental Humanities* 6, 159–165.
- HARAWAY, D.** (2016) Staying with the trouble. Making kin in the Chthulucene. Duke University Press.
- HINCHLIFFE, S., KEARNES, M. B., DEGEN, M. & WHATMORE, S.** (2005) Urban wild things: A cosmopolitical experiment. *Environment & Planning D: Society & Space* 23(5) 643–658.
- HUTCHISON, A.** (2014) The Whanganui River as a Legal Person. *Alternative Law Journal*, 39(3), 179–182. <https://doi.org/10.1177/1037969X1403900309>
- HÄKLI, J.** (2006) Ihmismaantieteen metodologiset tiedesodat. Teoksessa Kytömäki, J. & Moisio, S. (toim.) *Paikka, kaupunki, valtio: Ihmismaantieteen perspektiivejä*, 129–144. *Turku*.
- IUGS** (2024) The Anthropocene. International Union of Geological Sciences. https://www.iugs.org/_files/ugd/fffc07_40d1a7ed58de458c9f8f24de5e739663.pdf?index=true
- JOKINEN, A.** (2004) Luonnonvarojen käytön ja dynamiikan hallinta yksityismailla [Väitöskirja, Tampereen yliopisto]. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/67434>
- JORONEN, M. & HÄKLI, J.** (2016) Politicizing ontology. *Progress in Human Geography* 41(5) 561–579. <https://doi.org/10.1177/0309132516652953>
- JYU.WISDOM COMMUNITY** (2021) Planetary well-being. *Humanities & Social Sciences Communications* 8, 258. <https://doi.org/10.1057/s41599-021-00899-3>
- KAARLENKASKI, T.** (2021) Katse ei-inhimilliseen: eläinkäanne perinnetieteissä. *Paradigma: Näkökulmia tieteen periaatteisiin ja käsityksiin*, 329–349.
- KIMMERER, R. W.** (2013) *Braiding Sweetgrass. Indigenous Wisdom, Scientific Knowledge and the Teachings of Plants*. Minneapolis: Milkweed Editions.
- LAINNE, M., BAMBERG, J. & JOKINEN, P. (TOIM.)** (2007) *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus.
- LORIMER, J.** (2007) Nonhuman charisma. *Environment and Planning D: Society & Space* 25(5), 911–932.
- LORIMER, J.** (2016) Gut Buddies. *Multispecies Studies and the Microbiome. Environmental Humanities* 8(1) 57–76.
- LORIMER, J.** (2019) Hookworms Make Us Human: The Microbiome, Eco-immunology, and a Probiotic Turn in Western Health Care. *Medical Anthropology Quarterly* 33(1) 60–79.
- LUMMAA, K. & ROJOLA, L.** (2014) Johdanto: Mitä posthumanismi on? Teoksessa Lummaa, K. & Rojola, L. (toim.) *Posthumanismi*, 13–32. *Eetos-julkaisuja* 15. <https://eetos.org/wp-content/uploads/2020/04/9789527385012-posthumanismi.pdf>
- LUMMAA, K., LÄHDE, V., TOIVANEN, T., ERONEN, J. T., JÄRVENSIVU, P. & VADÉN, T.** (2020) Humanistinen ympäristötutkimus. *Alue ja Ympäristö* 49(2) 83–91. <https://doi.org/10.30663/ay.97341>
- MEADOWCROFT, J. & FIORINO, D.** (2017) Conceptual innovation and the future of environmental policy. Teoksessa Meadowcroft, J. & Fiorino, D. (toim.) *Conceptual innovation in environmental policy*, 335–357. The MIT Press, Cambridge.
- MERCHANT, C.** (2020) *The Anthropocene and the Humanities: From Climate Change to a New Age of Sustainability*. New Haven and London: Yale University Press.
- MUHONEN, R. & PUUSKA, H.-M. (TOIM.)** (2014) *Tutkimuksen kansallinen tehtävä*. Vastapaino, Tampere.
- MOORE, J. W.** (2016) Introduction: Anthropocene or Capitalocene? Nature, History, and the Crisis of Capitalism. Teoksessa J. W. Moore (toim.), *Anthropocene or Capitalocene? Nature, History, and the Crisis of Capitalism*, 1–11. Oakland, CA: PM Press.
- NIEMINEN, J.** (2015) Hirviä ja ihmisiä. Hirven yhteiskunnallisen läsnäolon hallinta 2000-luvun alussa. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Tampere.
- NYGREN, N.** (2013) Liito-oravan suojelun poliittinen prosessi ja suunnitteluvara Tampereen kaupunkiseudulla. Väitöskirja, Tampereen

- yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/94496>
- NYGREN, N. V.** (2017) Monilajinen, oppiva kaupunki. Teoksessa: P. Bäcklund, J. Häkli, & H. Schulman (toim.) Kansalaiset kaupunkia kehittämässä, 161–180. Tampere University Press.
- NYGREN, N.V. & AIVELO, T.** (2022) Rotta kuntalaisena – rottien esiintyminen ja hallinta. Suomen Eläinlääkärelehti 128, 331–337.
- NYGREN, N. V. & JOKINEN, A.** (2013) Significance of affect and ethics in applying conservation standards: The practices of flying squirrel surveyors. *Geoforum* 46, 79–90. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2012.12.006>
- NYGREN, N.V., BRUNET, L. & KANKAINEN, V.** (2020) Kompensaatiopeli – The Offsetting game. Lautapeli. <https://projects.tuni.fi/kompensaatiopeli/>
- OJALAMMI, S. & NYGREN, N.** (2016) Animal Encounters at the Helsinki Zoo. *Lo Squaderno. Explorations in Space and Society* 42, 27–29. <http://www.losquaderno.professionaldreamers.net/?p=1713>
- PELTOLA, T. & HEIKKILÄ, J.** (2015) Response-ability in wolf-dog conflicts. *European Journal of Wildlife Research* 61(5) 711–721. <https://doi.org/10.1007/s10344-015-0946-0>
- PELTOLA, T. & TUOMISAARI, J.** (2015) Making a difference: Forest biodiversity, affective capacities, and the micro-politics of expert fieldwork. *Geoforum* 64(1), 1–11.
- RAUTIO, P.** (2021) Post-Qualitative Inquiry: Four Balancing Acts in Crafting Alternative Stories to Live By. *Qualitative Inquiry* 27(2), 228–230. <https://doi.org/10.1177/1077800420933297>
- ROCKSTRÖM, J., STEFFEN, W., NOONE, K. Y.M.** (2009) A safe operating space for humanity. *Nature* 461, 472–475. <https://doi.org/10.1038/461472a>
- SALONEN, A.O. & BARDY, M.** (2015) Ekososiaalinen sivistys herättää luottamusta tulevaisuuteen. *Aikuiskasvatus*, 35(1), 4–15.
- SANTAJOJA, M** (2021) Ampiaisten valepesien virkkaus monilajisen yhteiselon tunnusteluna. *Aikuiskasvatus* 41(2), 127–139. <https://doi.org/10.33336/aik.109322>
- SANTAJOJA, M** (2022a) Insect affects: A study on the motivations of amateur entomologists and implications for citizen science. *Science and Technology Studies* 35(1), 58–80. <https://doi.org/10.23987/sts.107703>
- SANTAJOJA, M.** (2022b) Ampiaiskostaja. Books on Demand, Helsinki.
- SANTAJOJA, M.** (2024, tulossa) Reconfiguring aggression: the precarious vulnerability of humans and wasps. Teoksessa: L. Hollsten, O. Latva, S. Lillbroända-Annala, S. Rytty, T. Räsänen (toim.) *Insects, Arachnids, and Humans: Multispecies Encounters*. Brill.
- SANTAJOJA, M. & NIVA, M.** (2018) Hyönteissyönnin ekologia, etiikka ja estetiikka. *niin & näin* 3/2018, 77–87. <https://netn.fi/fi/artikkeli/hyonteissyönnin-etiikka-ekologia-ja-estetiikka>
- SANTAJOJA, M., TORNIAINEN, J. & KOMONEN, A.** (2023) Developing response-ability in human-wasp encounters. *Trace: Journal for human-animal studies* 9, 120–146. <https://doi.org/10.23984/fjhas.120353>
- SCHRÖTER, M., VAN DER ZANDEN, E., VAN OUDENHOVEN, A., REMME, R., SERNA-CHAVEZ, H., DE GROOT, R. & OPDAM, P.** (2014) Ecosystem Services as a Contested Concept: a Synthesis of Critique and Counterarguments. *Conservation Letters* 7, 514–523. <https://doi.org/10.1111/conl.12091>
- STEFFEN, W., SANDERSON, A., TYSON, P.D., JÄGER, J., MATSON, P.A. MOORE III, B., OLDFIELD, F., RICHARDSON, K., SCHELLNHUBER, H.J., TURNER, B.L. & WASSON, R.J.** (2004) *Global Change and the Earth System: A Planet Under Pressure*. Springer-Verlag, Berlin, Heidelberg, New York.
- TAMMI, T., HOHTI, R., RAUTIO, P., LEINONEN, R-M. & SAARI, M. H.** (2020) Lasten ja eläinten suhteet – Monilajista yhteiselo. Into: Helsinki.
- TSING, A.** (2015/2020) Lopun aikojen sieni. *Elämää kapitalismin raunioissa*. Suom. Anna Tuomikoski. Tutkijaliitto, Helsinki.
- TUOMIVAARA, S.** (2018) Searching for the roots of exclusion: Animals in the sociologies of Westermarck and Durkheim. Väitöskirja, Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/103267>
- VADÉN T** (2021) What does fossil energy tell us about technology? Teoksessa: Sustainability beyond Technology: Philosophy, Critique, and Implications for Human Organization, Heikkurinen, P. & Ruuska, T. (toim.) Oxford: Oxford University Press.
- VALTONEN, V.** (2022) Kanssakuljeskelua. Monilajisen kasvatuksen teoreettisia ja pedagogisia lähtökohtia. *Kasvatustieteellisiä tutkimuksia* 143. Helsingin yliopisto.
- VAN DOOREN, T., KIRKSEY, E. & MÜNSTER, U.** (2016) Multispecies studies. Cultivating arts of attentiveness. *Environmental Humanities* 8 (1), 1–23. <https://doi.org/10.1215/22011919-3527695>
- VÄRRI, V.-M.** (2018) Kasvatus ekokriisin aikakaudella. Vastapaino, Tampere.
- WAHLBERG, B.** (2021) Animal Law in General and Animal Rights in Particular. *Scandinavian Studies in Law* 67, 13–34.
- ZHOU, L., SCHELLAERT, W., MARTÍNEZ-PLUMED, F. Y.M.** (2024) Larger and more instructable language models become less reliable. *Nature*. <https://doi.org/10.1038/s41586-024-07930-y>
- ÅKERMAN, MARIA** (2006) Tiedon tuotannon käytännöt ja ympäristöpoliittinen toimijuus: rajaamisen ja yhdistämisen politiikkaa. Tampere University Press. <https://urn.fi/urn:isbn:951-44-6576-8>

Kohtuus ja kohtuusliike

Teksti tarkastelee kahden empiirisen tutkimuksen pohjalta kohtuutta maailmankuvana. Keskustelemme aktivistien itsensä kohtuudelle antamista merkityksistä. Suomalainen ruohonjuuritason verkosto Kohtuusliike edistää maltillista elämäntapaa, kulutuksen vähentämistä ja pyrkiä huomioida planeetan rajoja sekä sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Väitämme, että integroimalla ruohonjuuritason näkökulmat – kohtuus maailmankuvana – politiikkatason toimiin, kohtuus edustaa vaihtoehtoista strategiaa nykyään vallitseville tehokkuuslähtöisille lähestymistavoille. Havainnollistavana esimerkkinä keskustelemme energian tuottaja-kuluttajien (*prosumer*) roolista ja vaikutuksesta: yksilöistä tai yhteisöistä, jotka sekä tuottavat että kuluttavat energiaa. Tuottaja-kulutajuuden tehokkuus energian riittävyyden käytäntönä on kyseenalaistettu, liittyen huoleen tahattomista seurauksista, kuten energian kokonaiskulutuksen mahdollinen lisääntyminen. Kohtuus korostaa riittävyyttä ja edistää absoluuttista kulutuksen ja tuotannon vähentämistä. Se muistuttaa ekologisten rajojen olemassaolosta ja ehdottaa vaihtoehtoa kasvuvetoiselle taloudelliselle paradigmalle.

TINA NYFORS, ERJA LAAKKONEN & RUBÉN VEZZONI

Looking at the world through “sufficiency glasses”

INTRODUCTION

Sufficiency is increasingly brought up as necessary to address the urgent sustainability crisis. In a situation where six out of nine planetary boundaries have been transgressed (Richardson et al. 2023), prevailing strategies to mitigate human impact on the environment have proven deeply inadequate. Over the past decades, improving efficiency has been a key strategy. Targeting production has resulted in relative reductions in environmental impact and resource use per unit of output. However, these efforts have not reduced environmental impact and emissions in an absolute sense (IPBES 2019; IPCC 2022).

In contrast, the concept of sufficiency directs attention to ‘enoughness’ and absolute reductions in both consumption and production to stay within ecological limits (Jungell-Michelsson & Heikkurinen 2022). While sufficiency is receiving increased attention, there is no shared definition of the concept. The notion of sufficiency itself remains contested and open to various, at times contradictory, interpretations (Sorrell et al. 2020; Jungell-Michelsson & Heikkurinen 2022). Early attempts at conceptualising sufficiency driven by environmental concerns were inspired by the futility and potential harm of boundless economic growth on a finite planet (e.g., Daly 1991). Sufficiency thus emerged as an alternative social ordering principle, which “begins as a simple idea and, under certain conditions, especially ecological constraint, can lead to major social organizing principles, ones that rival, indeed, compete with cooperation and efficiency” (Princen 2003, 43).

Sufficiency hence represents an alternative and complementary strategy to the prevailing efficiency-oriented approaches (Princen

2003). The former can be characterised as "strong sustainability" and the latter as "weak sustainability" (Holland 1997). The more specific strategy of energy sufficiency, which focuses on limiting or reducing the consumption of energy services, spurred discussions in the 1970s and 1980s, driven by concerns over the looming scarcity of natural resources (Sorrell et al. 2020).

How problems are understood and experienced determines how they are addressed (e.g., Marton 1981; see also texts by Haila and Berglund in this volume). Therefore, we examine empirically the meanings given to sufficiency, both in terms of how it is defined and as a way of looking at the world. In the first half of this chapter, we focus on descriptions of sufficiency in the Finnish grassroots network *Kohtuusliike*, a small citizens' network that questions the current growth-based economic system and promotes a moderate lifestyle. The analysis builds on interviews by Laakkonen (2021) and Nyfors (2021). Based on the descriptions of sufficiency in *Kohtuusliike*, we suggest that looking at the world through "sufficiency glasses" could provide a new direction as eco-crises accumulate into more diverse bundles of problems.

The sufficiency concept is gaining increased attention among researchers too – an independent Finnish sufficiency researchers' network was formed in 2022.

Positing the sufficiency discussion in a larger perspective, we furthermore suggest that sufficiency brings together earlier waves of environmentalism in Finland (see Konttinen & Peltokoski 2004; also Mustonen & Lehtinen in this volume). This poses the question of whether there are signs of ecological limits being placed centre stage through approaches such as sufficiency and degrowth.

Firstly, we discuss the meanings given to sufficiency in *Kohtuusliike*. Secondly, based on the sufficiency descriptions derived, we introduce the notion of "sufficiency glasses" as a way to organize experience and guide action. Thirdly, we discuss

suggestions for sufficiency-informed policies together with examples from the housing, mobility, and agricultural sectors. Then, as a practical approach, we use these considerations in the context of prosumers (i.e., producers-consumers). Lastly, we discuss some implications of integrating a sufficiency-oriented grassroots perspective in top-down policy measures.

GRASSROOTS APPROACHES TO SUFFICIENCY

The *Kohtuusliike* grassroots network, which started in the Finnish region of North Karelia as a local group called *Kohtuus Vaarassa*, is a loose group of activists. The group initially worked against uranium mining in North Karelia (Ulvila 2018; Lehtinen 2019) but soon expanded its focus and began to highlight, for example, the problems of the efficiency-oriented green transition approach more broadly (Ulvila 2018). The network brought together people, many having a long history in civic activities, for example, in 1970s environmental activism (Ulvila 2018; Laakkonen 2019).

In 2009, the first *Kohtuus Vaarassa* -seminar was held in Koli, in Eastern Finland, and from that on, the seminars have taken place bi-annually. The network has grown over the years; the seminars have attracted more participants, and groups have been founded in other parts of Finland. The group in North Karelia is still active. Over the years a wide range of questions have been addressed in publications, seminars, and events (Aho 2019). In addition to the core questions, topics have included enquiries related to the military industry and forestry. In recent years, self-sufficiency has become a topic of interest for *Kohtuusliike*, too. Hence, the network can be seen as a combination of different waves of environmental activism, addressing complex questions by integrating social, ecological, and even cultural sustainability.

The sufficiency concept is gaining increased attention among researchers too – an independent Finnish sufficiency researchers' network was formed in 2022; all of us authors are part of it.

Sufficiency, or *kohtuus* in Finnish – the central concept of the network – promotes, for example, a moderate way of living. Similarly to the sufficiency concept, the term *kohtuus* cannot be defined in a straightforward way (see Laakkonen 2022). In the Finnish language, the word *kohtuus* is associated

First meeting of sufficiency researchers' network 22.9.2022.
Image: Tina Nyfors.

with a sense of enoughness, adequacy, and avoiding excess. Here, we link the two closely related concepts of sufficiency and *kohtuus*, and the terms are used interchangeably.

Kohtuusliike, being closely linked to the degrowth movement (Lehtinen 2019) and sometimes even seen as a part of the degrowth movement (Ruuska 2021), furthermore criticises the growth paradigm in economics and promotes social justice instead of (over)consumption as a way to build human well-being (see Demaria et al. 2013). Despite similarities between sufficiency and degrowth, these two approaches have their distinctive features, for example, degrowth problematizing questions related to power struggles to a larger degree. Also, there are differences related to scale – while there is an international degrowth movement, there is no corresponding international ‘sufficiency movement’. Also, the activists interviewed in Laakkonen’s (e.g., 2022) study reminded that the *Kohtuusliike* network started in North Karelia before the degrowth movement was established in Finland.

In the aforementioned studies on *kohtuus* (Laakkonen 2021 and Nyfors 2021, referred to below as “L” and “N” followed by a number linked to the interviewee) we have encountered multiple ways of describing of the concept. Simultaneously, we recognize that there might be as many interpretations of the term as there are activists in the network. The fact that we are also part of the network, has likely supported building trust with the interviewees and comprehending

the shared experiences (see Juvonen 2017). In this text, we focus on a few aspects which caught our attention when analysing the data. In both studies, we have concluded that *kohtuus* can be described as a way of looking at the world. Furthermore, planetary boundaries and social justice are among the underpinning values of the entire network.

So, what exactly is sufficiency? The studies with *Kohtuusliike* activists show that it was difficult even for the activists themselves to define the term. Here, we focus on views related to sufficiency as a worldview and as a ‘good life’. Activists referred to *kohtuus* as a worldview, a mindset, or “as glasses through which one can interpret things, as a way to structure the world” (N2).

The *Kohtuusliike* network aims to tackle complex problems: A key feature is its integrated approach to social and ecological sustainability (Lehtinen 2014; Aho 2015). One activist explained to Laakkonen – in a rather humorous tone – the goal of the network:

“First, we would need a change in the Western worldview to a holistic, sufficient worldview. We should appreciate our own Finno-Ugric traditions, their significant features and so, as a result, our society and economic system would become sufficient, and we would forget the need for economic growth. We would reduce our consumption so that Finland’s and global nature would tolerate it in the long run. And at the same time, life would be more communal and there would be more time for art and other things. Like this, small goals!”

Study participants pointed out that a sufficiency-informed worldview can be utilised, for example, at work even though it is not explicitly connected to *kohtuus*, or serve as an angle from which to reflect when watching the news:

"A really classic example is ... renewable energy, and then somehow it is not mentioned anywhere in that piece of news that energy consumption must be reduced, such things immediately catch your eye."

(N2)

Sufficiency is also repeatedly referred to as something related to the mind: as "a mental thing", "mental state", or "mental transition", as a thing in "one's head", "between the ears", an attitude or as certain types of values.

One view brought forth was that a sufficiency worldview has "provided freedom from much that is unnecessary" (N13). According to one activist, nature-centeredness, or ecocentrism, were keywords regarding the need to change the worldview and the conception of human beings. Also, a deep nature connection was seen as playing a central role. In the context of sufficiency, art was also referred to as a tool for changing worldviews, as an incentive for acting differently, offering other possible worlds, as a tool for visioning as well as changing structures. For example, in the seminars organized by *Kohtuusliike*, art has been an essential part from the beginning. The expert lecturers may speak in precise scientific terms, but in the workshops, the participants may work by means of poetry, music, movement, and other forms of art (Laakkonen 2021; 2022).

The study participants also told stories about everyday incidents and situations in which they had become aware that they had adopted a sufficiency mindset and could recognize other people with the same worldview. For example, Laakkonen was told a story about a visit to a bicycle repair shop where the activist illustrated how she noticed a sufficiency mindset around her. The person working in the shop did not want to recommend tires that will not last long and the atmosphere in the shop is very friendly; they even offer extra services, like tire storage, that are not officially available.

According to the activists, the whole consumerist mindset should be changed. Not buying is a radical act at a time when consumption is a way to build

one's identity, take a stand, and even be part of society (see Kurenlahti 2021). Kurenlahti and Salonen (2018) claim – based on several studies – that consuming is a way of creating meaning in life and finding a purpose in the contemporary world (see also Brand & Wissen 2021). Activists in *Kohtuusliike* have found other sources of happiness and satisfaction. Next, we will examine these and how they link to notions of a good life.

As stated above, studies on *kohtuus* indicate that a "sufficiency worldview" is not about making life poorer; it can be about discovering and noticing the richness in life. Instead of buying goods, *Kohtuusliike* activists enjoy art, nature, and spending time with friends and fellow activists. The activists emphasized that *kohtuus* is not scarcity (Laakkonen 2019). Buying something may give happiness for a short while, but doing things together and enjoying art and nature will provide something more, as an interviewee claimed:

" - - speaking about consumption or this - - Let's travel somewhere, [laughing] to a sunny beach and life will smile. And the joy in it is so short-lived, in my opinion, the real satisfaction and joy, it is much more long-lasting, for example, you can get it from - - about the ability to be empathetic, considering others and, and the possibility to go to nature and, - - you "consume" culture - like going to concerts or singing together - -." (L2)

Activists also reflected on the topic of to what extent a shift to sufficiency was perceived as giving something up or receiving something. Several of them said they have not given anything up, rather emphasising receiving, and benefits like higher levels of well-being, more happiness, more time, and the possibility to do things perceived as important and getting life to a "more understandable size" (N6). Others recognized situations of giving things up – like having a car, a meat-rich diet, or dreams of travelling – but simultaneously connected this to receiving something else, an exchange – like a better physical condition and health.

Discussions about sustainable living and reducing consumption are at the very core of *Kohtuusliike*. Embracing a *kohtuus* mindset frees one from buying more and "needing" – that is wanting – new things all the time. In other words, a person is satisfied when they do not need more. One of the

interviewees said that they do not strive for new things because they have something more valuable:

“ - I don't need that much to be satisfied, - - it's not tied to things. - - For me, it is more like human relationships - - and of course one needs to have a place to live and move around, and human relationships and nature are very important to me, a lifeline. - - And of course, trying to have influence in your own way or speak up for these things.” (L2)

Joutsenvirta and Salonen (2020, 122) have suggested that in a growth-based economy being satisfied is “a threat to the society”. In this sense, a sufficiency mindset is a radical way of thinking. An interviewee said that they refuse to consume just to generate economic growth. They said: “It's not my job to consume.” In their words, people are “pleased to consume” and to help the economy grow. However, they stated that “consumption is not well-being”.

The various ways of interpreting sufficiency lead to different dwelling solutions, including some living off-grid and practising partial self-sufficiency in terms of energy and food. This included producing all or some electricity through solar panels, generating electricity through a stationary bike, or owning a forest which provides firewood. Rationales for this included that it “makes sense”, enables “understanding where things come from”, that it gives a sense of “security” and “independence”, and that it “feels wrong to import food from the other side of the world”.

SUFFICIENCY IN POLICYMAKING

The social-ecological transformation addressed by sufficiency concerns is a systemic, epoch-defining process of change requiring interventions both at micro and macro levels. In this chapter, we argue that a sufficiency-informed public policy could play a crucial role in carrying out a managed, successful, collective reorganization of industrial civilizations. What could policy focussed on bringing overconsuming and overproducing societies into planetary boundaries look like? How could the key aspects of sufficiency, including a sense of “enoughness”, and a good life for all within planetary limits, be integrated into policymaking? And what is the sufficiency potential of grassroots practices like energy prosumerism? Next, we will discuss these questions in the context of housing,

mobility, and agriculture.

In the interviews presented above, sufficiency is referred to as a worldview, encompassing change at different scales. At a micro-scale, consumptive behaviours are called into question against alternative ways of satisfying individual needs. This could translate into simply consuming less, reconsidering consumption patterns, rebranding, or switching from wage labour to essential work outside the job market (e.g., homesteaders, caretakers). Complementarily, the collective dimensions of sufficiency address issues of resource distribution and the shortcomings in provisioning systems like food, health, education, sanitation, and energy. While policy prescriptions most often revolve around supply-side approaches – such as technical upgrading, efficiency measures, and intellectual property rights (IPR) enforcement – demand-side solutions have recently gained more visibility. For example, a report by the Intergovernmental Panel on Climate Change for the first time features a whole chapter on the demand aspects of climate mitigation (IPCC 2022).

Also, the Finnish Climate Change Panel has outlined suggestions related to demand, with a focus on climate policy and recomposing consumption (Linnanen et al. 2020; Nyfors et al. 2020). The approach builds on identifying high-impact options, on the one hand, and low-impact alternatives, on the other. Here, we extend the focus to include the structural dimension. Policy measures informed by sufficiency principles have been advanced or proposed in sectors with high environmental impact, such as housing, mobility, and agriculture (Nyfors et al. 2020; Sandberg 2021; McGreevy et al. 2022). Concerning housing, large per capita living spaces and detached single housing represent options with high environmental impact. On the other hand, small-sized dwellings like apartments and forms of shared living spaces represent low-impact alternatives. Similarly, in the case of mobility practices, private cars and air travel represent high-carbon options, while public mobility, cycling, and walking are the preferred options for reducing overall climate change emissions. Finally, regarding agriculture, global agri-business is a primary driver of unsustainable overproduction, waste, and climate change (Clapp et al. 2018). Contrariwise, low-carbon alternatives

exist in the form of post-growth agrifood systems predicated on the principles of agroecology, permaculture, and sufficient production, defined as "producing enough healthy food for those who need it and doing so in ways that promote the welfare and stewardship practices of those who produce it" (McGreevy et al. 2022, 2).

Low-carbon options like co-housing, public mobility, and agroecology can be promoted by targeted regulatory instruments (Nyfors et al. 2020; McGreevy et al. 2022). Firstly, policy measures could restrict or ban high-carbon options, such as banning the production of cars running on fossil fuels, supporting smaller living spaces, enforcing energy performance standards for new buildings, or phasing out the use of pesticides in agriculture. Secondly, minimum standards could enforce the provision of low-carbon alternatives, like public transport, public housing, and locally produced food. Thirdly, regulatory instruments could restrict advertising of high-carbon options, for example, concerning large luxury dwelling options, holiday flights to distant destinations, or consumption of food produced overseas as monoculture crops. Economic instruments could also introduce environmental fiscal measures, such as considerable carbon taxes and fees on high-carbon options on the one hand, and subsidies and tax exemptions for low-carbon options, on the other hand. These levies and economic instruments could be also extended to designing personal carbon rationing, the number of vehicles per household or intercontinental flights, and public procurement quotas for organic food.

Polycymaking can thus strongly influence the ways in which sufficiency actions can unfold. By the same token, the success of these policy measures is also dependent on the inclination of the general public to embrace or resist them. The same policy initiative can thus result in a variety of outcomes depending on contextual features like demographics, availability of resources, motivations, and competing narratives. Next, we explore a sufficiency angle in the context of an increasingly widespread self-sufficiency practice: energy prosumerism.

Prosumers are actors that both produce and consume a certain good or service. In view of the growing consensus around the need to

decentralize energy systems and improve their extensive coverage, energy prosumers and so-called "community energy" projects are ever more popular, particularly in the Global North (Brown et al. 2020). There are various forms of prosumerism. These range from archetypal upper-middle-class households installing rooftop solar panels for self-consumption and for selling to the grid, to the self-sufficient production of solar and wind energy in remote communities with the intent to reduce energy inputs in tune with natural cycles (thus adapting daily routines to the availability of low-carbon energy). This is a consequential distinction. The effectiveness and coherence of prosumerism as an energy-sufficiency practice have been questioned recently (Sorrell et al. 2020; Boccard & Gautier 2021; Pel et al. 2023). While energy prosumers certainly represent an important step towards decentralisation and energy descent, the real effects of reduced consumption ultimately depend on the interplay of motivations, social commitments, and holistic approaches leading to the installation of low-carbon energy sources next to the point of consumption (Vezzoni 2023).

Particularly over the past decade, both decreasing costs of solar photovoltaic (PV) systems and growing public support have favoured the rise of energy prosumerism. Nevertheless, there are clear biases in the sampled population, which is often represented by affluent homeowners located in Europe (e.g., Palm et al. 2018; Brown et al. 2020; Kratschmann & Dütschke 2021; Hansen et al. 2022; Wittmayer et al. 2022). As one such study found, "adopters tended to have higher incomes, be older, live in rural areas, have newer houses, and use individual heating" (Hansen et al. 2022, 1). These types of individual prosumer initiatives are often plagued with undesired consequences, such as rebound effects – extra savings or energy surplus leading to increased overall energy consumption. Studies have found that, due to poorly designed governmental schemes, households have tended to oversize their installed solar PV and substantially increase their electricity consumption in several European countries (Boccard & Gautier 2021; Kratschmann & Dütschke 2021; Hansen et al. 2022). This perception of "free energy" is a recurrent theme in empirical studies on prosumers' behaviour – pointing to what scholars have called "moral licensing" to pollute

(Dütschke et al. 2018). Not to paint a complex issue with too broad a brush, individual prosumers are not careless about reducing their consumption levels. Rather, the awareness of the current environmental predicament, and the knowledge of the role played by energy sufficiency (also acquired while installing the production and storage equipment), is often “just not important enough for prosumers to change their everyday habits” (Palm et al. 2018).

The environmental movement and activists (as well as researchers), have been pioneers in bringing environmental concerns to public awareness.

Moreover, even when driven by noble intentions, self-reported environmental attitudes and practices have been found to correlate weakly with total energy use and greenhouse gas (GHG) emissions reduction (Sorrell et al. 2020). Besides the above-mentioned cases of rebound effects and “moral licensing”, this weak correlation could be explained also by self-reporting bias (thus overstating implemented measures) and poor prioritisation of effective energy-sufficiency actions. Prosumers may act with the intention of reducing GHG pollution, yet this may also result in wicked trade-offs. This is exemplified by the disputable outcomes of low-carbon energy transitions, which lead to new forms of environmental degradation in order to mitigate climate change (Vezzoni 2023). As a case in point, the *Kohtuusliike* network started precisely from the opposition to uranium mining operations in North Karelia (see e.g., Lehtinen 2019).

As evidenced by Wittmayer and colleagues (2022, 10), “unless there are pre-existing motivations, prosumer activities will not necessarily consider action related to broader environmental problems”. Moreover, this holistic awareness and knowledge of the bigger picture should translate into consistent and prolonged sufficiency-inspired reductions on a variety of fronts, from housing to mobility and diets (Sorrell et al. 2020). Once again, the paradoxical outcomes of rebound effects, “moral licensing”, and other forms of misalignment between value propositions and

actual behaviour highlight the importance of clearly demarcating sufficiency from efficiency actions. After all, as Kratschmann and Dütschke (2021, 10) remark, “the most climate friendly and cheapest kilowatt hour is still the one that is not consumed”.

SUFFICIENCY – PROVIDING THE MISSING PIECE FOR SUSTAINABILITY TRANSFORMATIONS

Discussions on environmental limits have taken place since the 1970s. Still, the notion of planetary boundaries has gained momentum only since the mid-2010s, along with the effects of trespassing ecological thresholds increasingly being experienced also in the Global North. However, there is disagreement over what ought to be done. From a strong sustainability perspective, action along the lines of sufficiency is called for (IPCC 2022). The prevalence of efficiency or ecological modernisation discourses – such as environmental-economic decoupling, technological efficiency, and similar “win-win” solutions – is considered deeply problematic, as these have failed to reduce the scale of societal matter-energy throughput.

In contemporary capitalist societies, sufficiency represents a latent principle of social organization that provides an alternative to the economic growth imperative. Therefore, sufficiency actions can currently only manifest in circumscribed and compromised forms, as they necessitate negotiation with the established social order.

A characteristic of the interpretations of *kohtuus* in *Kohtuusliike* seems to be the comprehensive and holistic approach to addressing the environmental crisis. We suggest it represents features of all earlier waves of environmentalism in Finland (see Konttinen & Peltokoski 2004). Many features are related to the ‘second wave’ of environmentalism in the late 1970s. Perhaps sufficiency could reintroduce in the societal discussion the limits to growth (see Ruuska et al. in this volume), a critique of modern society and its orientation towards consumerism and economic growth, including responses related to alternative culture and lifestyle (Konttinen & Peltokoski 2004; see also Harkki 2021, 70–74). In a context where more than half of the planetary boundaries have already been transgressed, placing ecological limits centre stage would appear to be the only adequate and certainly urgent course of action.

However, within the path-dependent constraints

bound to a system predicated on relentless economic growth, policy prescriptions emphasizing efficiency often take precedence over sufficiency principles. Moreover, sufficiency-oriented change in affluent societies can be challenging to implement. Resistance can be found both at the political and citizen levels, sometimes stronger in the former. For example, Vaarakallio (2021, 14) argues that the Finnish political system has never “systematically produced effective environmental and climate policies”. He states that even politicians themselves “often apathetically admit that the necessary scale of changes within the required timeframe seems politically impossible” (Vaarakallio 2021, 14). On the contrary, the environmental movement and activists (as well as researchers), have been pioneers in bringing environmental concerns to public awareness (see, e.g. Stranius 2021). Examples of citizen-level resistance to top-down sufficiency measures include the French “yellow vest” movement against a carbon tax on fuel which started in 2018, and the 2024 farmers’ protests contesting (among other things) cuts to livestock farming and pesticide use in several European countries. This indicates that, even in cases where sufficiency-oriented policymaking has gained sufficient acceptability at the top, simply introducing policy may not solve the problems. Grassroots perspectives need to be integrated into the process.

Kohtuusliike are crucial. In these times of urgent environmental challenges, researchers’ calls for transformative action often clash with those social actors deeming such changes “impossible”. We propose that grassroots embracing a sufficiency approach can help bridge this gap.

Different interpretations of the sustainability crisis lead to different prescriptions for courses of action.

As the studies presented here indicate, different interpretations of the sustainability crisis lead to different prescriptions for courses of action. For instance, worldviews like the ones expressed by activists in the Kohtuusliike network encompass change at a deeper level, including alternatives to capitalist ways of thinking, and questioning anthropocentric and extractivist mindsets. We argue that to address the unprecedented sustainability challenges of the 21st century, sufficiency – or something like it – is needed, and that insights from sufficiency-oriented grassroots networks like

REFERENCES

- AHO, M.** (2015) Omaehtoista kasvokkaistoimintaa. In Linjama, T. & Kainulainen, P. (eds.) *Kohtuus vaarassa: onnen aikoja rajallisella planeetalla?* 11–12. Kirjokansi, Joensuu.
- AHO, M.** (2019) Vaarallista kohtuutta. In Linjama, T., Aho, M., Kainulainen, P. & Simola, R. (eds.) *Kohtuuspamfletti. Elonkirjo edellä* 168–169. Into, Helsinki.
- BOCCARD, N. & GAUTIER, A.** (2021) Solar rebound: The unintended consequences of subsidies. *Energy Economics* 100, 105334. <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2021.105334>
- BRAND, U. & WISSEN, M.** (2021) *The Imperial Mode of Living: Everyday Life and the Ecological Crisis of Capitalism*. Verso, London and New York.
- BROWN, D., HALL, S. & DAVIS, M.E.** (2020) What is prosumerism for? Exploring the normative dimensions of decentralised energy transitions. *Energy Research & Social Science* 66, 101475. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2020.101475>
- CLAPP, J., NEWELL, P. & BRENT, Z.W.** (2018) The global political economy of climate change, agriculture and food systems. *The Journal of Peasant Studies* 45(1) 80–88. <https://doi.org/10.1080/03066150.2017.1381602>
- DALY, H.E.** (1991) *Steady-State economics*. Second edition [1977]. Island Press, Washington DC.
- DEMARIA, F., SCHNEIDER, F., SEKULOVA, F. & MARTINEZ-ALIER, J.** (2013) What is degrowth? From an activist slogan to a social movement. *Environmental Values* 22(2) 191–215. <https://doi.org/10.3197/096327113X13581561725194>
- DÜTSCHKE, E., FRONDEL, M., SCHLEICH, J. & VANCE, C.** (2018) Moral licensing – another source of rebound? *Frontiers in Energy Research* 6. <https://doi.org/10.3389/fenrg.2018.00038>
- HANSEN, A.R., JACOBSEN, M.H. & GRAM-HANSEN, K.** (2022) Characterizing the Danish energy prosumer: Who buys solar PV systems and why do they buy them? *Ecological Economics* 193, 107333. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2021.107333>
- HARKKI, S.** (2021) Haagan liikennemyöpyrystä Tuomiokirkon portaille. In Vaarakallio, T. (ed.) *Viimeinen siirto. Suomalainen ympäristöliike nyt eli kuinka mahdollon tehdään* 59–84. S&S, Helsinki.
- HOLLAND, A.** (1997) Substitutability: Or, why strong sustainability is weak and absurdly strong sustainability is not absurd. In Foster, J. (ed.) *Valuing Nature? Economics, Ethics and Environment* 119–134. Routledge, London.
- IPBES** (2019) Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. S. Díaz, J. Settele, E. S. Brondízio E.S., H. T. Ngo, M. Guèze, J. Agard, A. Arneth, P. Balvanera, K. A. Brauman, S. H. M. Butchart, K. M. A. Chan, L. A. Garibaldi, K. Ichii, J. Liu, S. M. Subramanian, G. F. Midgley, P. Miloslavich, Z. Molnár, D. Obura, A. Pfaff, S. Polasky, A. Purvis, J. Razzaque, B. Reyers, R. Roy Chowdhury, Y. J. Shin, I. J. Visseren-Hamakers, K. J. Willis, & C. N. Zayas (eds.). IPBES secretariat, Bonn, Germany. www.ipbes.net
- IPCC** (2022) *Climate Change 2022: Mitigation of climate change. Summary for policymakers. Working group iii contribution to the IPCC sixth assessment report (ar6)*. <https://www.ipcc.ch/assessment-report/ar6/>
- JOUTSENVIRTA, M. & SALONEN, A. O.** (2020) *Sivistys vaurautena – Radikaalisti, mutta lempeästi kohti kestävää yhteiskuntaa*. Basam Books, Helsinki.
- JUNGELL-MICHELSSON, J. & HEIKKURINEN, P.** (2022) Sufficiency: A systematic literature review. *Ecological Economics* 195, 107380. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2022.107380>
- JUVONEN, T.** (2017) Sisäpiirihaastattelu. In Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvoori, J. (eds.) *Tutkimushaastattelun käsikirja* 398–410. Vastapaino, Tampere.
- KRATSCHMANN, M. & DÜTSCHKE, E.** (2021) Selling the sun: A critical review of the sustainability of solar energy marketing and advertising in Germany. *Energy Research & Social Science* 73, 101919. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2021.101919>
- KURENLAHTI, M.** (2021) Kuluttajuus maailmankatsomuksellisen haasteena kestävyyskriisin aikakaudella. *Uskonnotutkija* 10 (2). <https://doi.org/10.24291/uskonnotutkija.109758>
- KURENLAHTI, M. & SALONEN, A. O.** (2018) Rethinking Consumerism from the Perspective of Religion. *Sustainability* 10 (7), 2454. <https://doi.org/10.3390/su10072454>
- LAAKKONEN, E.** (2019) Kohtuusliike kasvattaa ekososiaalisesti sivistyneitä aktiivisia kansalaisia. In Linjama, T., Aho, M., Kainulainen, P. & Simola, R. (eds.) *Kohtuuspamfletti: Elonkirjo edellä* 184–196. Into, Helsinki.
- LAAKKONEN, E.** (2021) Kohtuullinen kasvattaja. Kohtuus vaarassa -liike ekososiaalisen sivistyksen tuottajana. *Aikuiskasvatus* 41(2) 113–126. <https://doi.org/10.33336/aik.109321>
- LAAKKONEN, E.** (2022) Kohtuus kohtuuttomuuden maailmassa. In Laakkonen, E., Sotkasiira, T., Lehto, I. & Heikkilä, M. (eds.) *Haavoilla – käsite ja kokemus: aikuiskasvatuksen näkökulmia rikkoviin elämäntilanteisiin* 372–398. University of Jyväskylä, Jyväskylä. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/83733>
- LEHTINEN, A.** (2014) *Ympäristötoimintatutkimus*. In Massa. I. (ed.) *Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen* 64–76. Gaudeamus, Helsinki.
- LEHTINEN, A.** (2019) Tahtomattaan radikaali: Talouden supistumisen maantiede. *Terra: maantieteellinen aikakauskirja* 131(4) 235–246.
- LINNANEN, L., NYFORS, T., HEINONEN, T., LIIMATAINEN, H., NISSINEN, A., REGINA, K., SAARINEN, M., SEPPÄLÄ, J. & VIRI, R.** (2020) The Sufficiency Perspective in Climate Policy: How to Recompose Consumption. Suomen ilmastopaneelin raportteja 4/2020.
- MARTON, F.** (1981) Phenomenography – Describing Conceptions of the World around Us. *Instructional Science* 10(2) 177–200. <https://doi.org/10.1007/BF00132516>
- MCGREEVY, S.R., RUPPRECHT, C.D.D., NILES, D., WIEK, A., CAROLAN, M., KALLIS, G., KANTAMATURAPOJ, K., MANGUNS, A., JEHLI KA, P., TAHERZADEH, O., SAHAKIAN, M., CHABAY, I., COLBY, A., VIVERO-POL, J.-L., CHAUDHURI, R., SPIEGELBERG, M., KOBAYASHI, M., BALÁZS, B., TSUCHIYA, K., NICHOLLS, C., TANAKA, K., VERVOORT, J., AKITSU, M., MALLEE, H., OTA, K., SHINKAI, R., KHADSE, A., TAMURA, N., ABE, K., ALTIERI, M., SATO, Y.-I. & TACHIKAWA, M.** (2022) Sustainable agrifood systems for a post-growth world. *Nature Sustainability* 5, 1011–1017. <https://doi.org/10.1038/s41893-022-00933-5>
- NYFORS, T., LINNANEN, L., NISSINEN, A., SEPPÄLÄ, J., SAARINEN, M., REGINA, K., HEINONEN, T., VIRI, R. & LIIMATAINEN, H.** (2020) Ecological sufficiency in climate policy:

- towards policies for recomposing consumption. *Futura* 3/2020.
- PALM, J., EIDENSKOG, M. & LUTHANDER, R.** (2018) Sufficiency, change, and flexibility: critically examining the energy consumption profiles of solar PV prosumers in Sweden. *Energy Research & Social Science* 39, 12–18. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2017.10.006>
- PEL, B., WITTMAYER, J.M., AVELINO, F., LOORBACH, D. & DE GEUS, T.** (2023) How to account for the dark sides of social innovation? Transitions directionality in renewable energy prosumerism. *Environmental Innovation and Societal Transitions* 49, 100775. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2023.100775>
- PRINCEN, T.** (2003) Principles for sustainability: From cooperation and efficiency to sufficiency. *Global Environmental Politics* 3(1) 33–50. <https://doi.org/10.1162/152638003763336374>
- RUUSKA, T.** (2021) Kestävät vaihtoehdot rakentuvat maalle – syväekologinen ympäristöliike. In Vaarakallio, T. (ed.) Viimeinen siirto. Suomalainen ympäristöliike nyt eli kuinka mahdoton tehdään 264–299. S&S, Helsinki.
- SORRELL, S., GATERSLEBEN, B. & DRUCKMAN, A.** (2020) The limits of energy sufficiency: A review of the evidence for rebound effects and negative spillovers from behavioural change. *Energy Research & Social Science* 64, 101439. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2020.101439>
- STRANIUS, L.** (2021) Puolueiden kujanjuoksu. In Vaarakallio, T. (ed.) Viimeinen siirto. Suomalainen ympäristöliike nyt eli kuinka mahdoton tehdään 31–58. S&S, Helsinki.
- ULVILA, M.** (2018) Kohtuusliikkeen lyhyt historia. *Elonkehä* 2018(4) 20–26.
- VAAKAKALLIO, T.** (2021) Johdanto. In Vaarakallio, T. (ed.) Viimeinen siirto. Suomalainen ympäristöliike nyt eli kuinka mahdoton tehdään 7–27. S&S, Helsinki.
- VEZZONI, R.** (2023) Green growth for whom, how and why? The REPOWEREU Plan and the inconsistencies of European Union energy policy. *Energy Research & Social Science* 101, 103134. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2023.103134>
- WITTMAYER, J.M., CAMPOS, I., AVELINO, F., BROWN, D., DORA I , B., FRAAIJE, M., GÄHRS, S., HINSCH, A., ASSALINI, S., BECKER, T., MARÍN-GONZÁLEZ, E., HOLSTENKAMP, L., BEDOI , R., DUI , N., OXENAAR, S. & PUKŠEC, T.** (2022) Thinking, doing, organising: Prefiguring just and sustainable energy systems via collective prosumer ecosystems in Europe. *Energy Research & Social Science* 86, 102425. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2021.102425>

Researchers as environmental actors

This paper focuses on the features of depoliticization and juridification in environmental planning and politics. After a theoretical overview, we concentrate on three planning processes in North Karelia which, due to shortcomings in procedural conduct, turned into court cases via the complaints of environmental actors. The paper summarizes the research results gained from our involvement in these planning cases and juridical complaints. The case studies reveal an alarming indifference to environmental concerns within the official planning processes. This inattention was reproduced meeting by meeting in an atmosphere of planning consensus that dismissed any claims for environmental updating. By systematically examining these environmental vacuums, we construct an overview of the practices of regime hegemony (valtajärjestys) and having a voice (sananvalta). In our view, the consensus governance we witnessed effectively halted any progress in environmental healing, and it also appeared to us as a performance of democratic decision-making.

ANNA MUSTONEN & ARI LEHTINEN

Tutkijat ympäristötoimijoina

KOKEMUKSIA YMPÄRISTÖPOLITIIKAN
OIKEUDELLISTUMISESTA JA
POLITIIKKAPAKOISUUDESTA

JOHDANTO

Ympäristöliikkeiden ja -järjestöjen turhautuminen poliittisen päätöksenteon voimattomuuteen kärjistyvien ympäristöongelmien äärellä on johtanut tilanteeseen, jossa muutosta haetaan yhä useammin oikeusteitse. Lainsäädännön, kansainvälisten sopimusten ja sitoumusten mukaisten ympäristövelvoitteiden kantavuutta koetellaan eri oikeusasteissa hallinto-oikeuksista kansainvälisiin tuomioistuimiin (Hölttä ym. 2022; Bryan 2024; Greenpeace 2024; Horton 2024; Kothari 2024; Vesa 2024). Myös lakimuutoksia vaaditaan, ja tällä linjalla kärkihankkeena voitaneen nähdä luonnontuhontalokia ajava kansainvälinen ympäristöaloite. Tavoitteena on sisällyttää luonnontuhonta (*ecocide*) Haagin kansainvälisen rikostuomioistuimen asialistalle (Pyhälä 2022).

Ympäristötoimijoiden turvautuminen oikeuslaitokseen on myös tuottanut tulosta. Lainmukaisuudesta sekä sopimusten ja sitoumusten noudattamisesta muistuttavat valitukset ovat ajoittain johtaneet ympäristölle ongelmallisten hankkeiden kaatumiseen. Suomessa merkittävimpana viimeaikojen esimerkkinä voi pitää Finn pulp Oy:n Kuopion Sorsasaloon suunnitteleman sellutehtaan ympäristöluvan kumoutumista Korkeimmassa hallinto-oikeudessa (KHO 2019: 166). Valittajina olivat Pohjois-Savon luonnonsuojelupiiri, sekä paikalliset luonnonsuojeluyhdistykset. Valitusten kohteina olleita hankesuunnitelmia on myös palautettu uuteen valmisteluun. Tosin usein ympäristötoimijoiden oikeusvalituksia on myös hylätty tai valituslupaa ei ole myönnetty. Lupa- ja kaavoitusprosessien sujuvoittaminen uusliberalismin hengessä, osallistumisen heikko vaikuttavuus, takaiskut oikeuskamppailuissa ja huoli ympäristökriisin kiihtymisestä ovatkin kasautuneet syveneväksi epäilykseksi yhteiskuntien kyvystä ympäristöpoliittiseen vastuunkantoon.

Ympäristökriisitietoisuuden kasvun myötä oikeusvalitukseen turvautuminen on ympäristöliikkeissä ja järjestöissä nähty välttämättömänä, mutta demokraattisen päätöksenteon kannalta siinä on myös huolestuttavia piirteitä. Demokratian ja edustuksellisen osallistumisen käytäntöjä koetellaan ja kovistellaan, tavallaan myös kyseenalaistetaan. Kysymys on demokratian liikkumatilasta, mutta myös uusiutumiskyvystä kärjistyvien ympäristöongelmien keskellä (Eskelinen 2013). Toisaalta on myös ongelmallista, että kansalaisliikkeiden ja -järjestöjen vastuulle on sälytynyt tehtäviä, jotka on hoidettu aiemmin julkishallinnon ja poliittisen päätöksenteon piirissä (Suvantola 2003, 231–232; Mäenpää & Faehnle 2021, 19). Esimerkiksi Suomessa monet vapaaehtoispuolelta toimivat ympäristöliikkeet ja -järjestöt ovat kokeneet ympäristöhallinnon toimintaedellytysten supistukset ylikuormittumisena omassa lausunto- ja valitustyössään sekä yleisessä ympäristön seurannassa ja valvonnassa. Järjestöjen osallisuus esimerkiksi suunnitteluprosesseissa on vakiintunut ja valitusoikeus on Suomessa suhteellisen laaja, mutta koska vaikuttavuus koetaan usein heikoksi, resurssit tuhlautuvat muun järjestötyön kustannuksella hallinnollisiin tehtäviin. Ympäristöä koskeissa suunnitteluprosesseissa ympäristöjärjestöt ovat usein ainoita luonnon puolestapuhujia. Harrastuksena tai tutkijan huolista virinnyt ympäristötoiminta onkin monen kohdalla muuttunut hallinnolliseksi toimistotyöksi.

Osallisuus suunnitteluprosesseissa edellyttää perehtyneisyyttä yhtä lailla varsinaisiin asiakysymyksiin kuin suunnittelun kulun ja mahdollisen oikeusvalituksen hallintaan, ja tämän takia ympäristötoimijoiden nojautumisesta tutkimustietoon ja tutkijoihin on tullut lähtökohtainen edellytys. Riippuen hankkeesta, tarpeen on niin yhteiskunta- ja oikeustieteellinen osaaminen, tekninen osaaminen sekä luonnontieteellinen osaaminen biologiasta ja ekologiasta kemiaan. Käytännössä kyse on tällöin useimmiten tutkimustulosten hyödyntämisestä, mutta ajoittain myös luontevasta ympäristötoiminnan ja -tutkimuksen vuoropuhelusta. Vastavuorisuus toteutuu esimerkiksi silloin kun tutkijat myös aktiivisesti osallistuvat yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ympäristöryhmissä tai niiden virittämään yhteiskunnalliseen keskusteluun (Lehtinen 2013; Suoranta & Ryyänänen 2014; Eskelinen & Ryyänänen 2021). Tässä artikkelissa johdattelemme aluksi ly-

Harrastuksena tai tutkijan huolista virinnyt ympäristötoiminta onkin monen kohdalla muuttunut hallinnolliseksi toimistotyöksi.

hyesti oikeudellistumisen ja tämän rinnalla vaikuttavan politiikkapakoisuuden näkökulmiin, joiden avulla sitten esittelemme kolme oikeusvalitukseen edennyttä ympäristösuunnittelutapausta.

POLITIIKKAPAKOISUUS JA OIKEUDELLISTUMINEN

Suunnittelun ja hallinnan tutkimuksessa voidaan analysoida empiirisesti postpoliittisia rakenteita ja suunnittelukäytäntöjä, jotka paljastavat politiikkapakoisuutta eli depolitisaatiota tukevia prosesseja ja lisäävät demokratiavajetta. Postpoliittinen suunnittelu nähdään konfliktit kieltävänä konsensuaalisena suunnitteluna, jossa poliittista tai arvopohjaista keskustelua ei käydä, vaan keskustelu rajautuu esimerkiksi hyvin kapeaan uusliberaaliin kasvudiskurssiin. Tutkimuksessa voidaan myös tunnistaa mahdollisia uudelleen politisoitumisen eli repolitisaation ja demokratian vahvistamisen piirteitä. (Metzger 2018, 190; Eraydin & Frey 2019, 2.) Tutkijat ovat nostaneet esiin suunnittelun osuutta yhteiskunnan uusliberalisaatiossa sekä suunnittelijoiden haluttomuutta vastustaa sitä, mutta toistaiseksi depolitisaation ja postpoliittisen suunnittelun tutkimus on Eraydinin ja Freyn (2019, 5–6) mukaan ollut vähäistä. Osallistumisen kustannuksella tehty suunnittelun sujuvoittamistoimet ja teknis-tieteelliseen asiantuntemukseen pohjautuva valmistelu siirtävät päätösvallan pois niiden ulottuvilta, joita suunnittelu suoraan koskee.

Johdannossa kuvaamamme ympäristöliikkeen oikeudellinen aktivoituminen on yksi ympäristöpolitiikan ja laajemmin yhteiskunnan oikeudellistumisen (engl. *juridification, judicialisation*) ilmentymä. Oikeudellistumisena käsitetään juridisen sääntelyn ja sen merkityksen vahvistuminen yhteiskunnassa (Tala 1986; Tarasti 2002). Myös lisääntynyt konfliktien ratkaisu oikeusteitse sekä oikeusjärjestelmän vallan lisääntyminen on osa oikeudellistumiskehitystä (Blichner & Molander 2008). Ympäristöpolitiikassa oikeudellistuminen

ilmenee lisääntyneenä EU:n ja kansallisen tason ympäristöoikeudellisena sääntelynä, mutta myös ympäristöön sekä maan- ja luonnonvarojen käyttöön liittyvien ristiriitojen käsittelyn siirtymisenä tuomioistuimiin. Tästä on seurannut oikeudellisten ratkaisuperusteiden korostuminen ristiriitatilanteissa sekä erityisesti ympäristöoikeudessa yleisten joustavien eli avoimien normien tulkintatarteen lisääntyminen (Tarasti 2002). Toisaalta Tarasti (2002, 577) huomauttaa, että ympäristönhoidon oikeudellistumiseen vaikuttavat myös valvonnan ja valitusoikeuden laajentuminen. Nykyisen ympäristölainsäädännön mukaiset ympäristöjärjestöjen valitus- ja vireillepano-oikeudet ovat lisänneet paikallisten luonnonsuojeluyhdistysten keinovalikoimaa ympäristövaikuttamisessa, mutta samalla myös siirtäneet vastuuta ristiriitatilanteissa entistä enemmän pois paikallistasolta. Oikeudellistumisella on vaikutusta vallan käytön jakaantumiseen (Tarasti 2002, 583) esimerkiksi silloin kun paikallisen luonnonvarakiistan päätösvalta siirtyy aluehallinto-oikeuden käsiin.

Julkisen vallan laajenevaa sääntelyä pannaan toimeen myös viranomaistyönä; tällöin byrokraatisoituminen on myös osa oikeudellistumiskehitystä (Van Aerschot 1996, 1042–1043). Osalliset tai ympäristöjärjestöt voivat laatia oikeusvalituksen myös näistä viranomaispäätöksistä, kuten on käynyt suurpetojen kannanhoidollisten poikkeuslupien tapauksissa. Suomessa Riistakeskus toimii hallintoviranomaisena ja lain soveltajana poikkeuslupien myöntämisestä päättäessään. Ympäristöjärjestöt ovat kritisoineet Riistakeskuksen asiantuntemusta lain soveltajana vetoamalla muun muassa puutteellisesti perusteltuihin päätöksiin ja EU-direktiivin vastaisuuteen poikkeuslupien myönnössä.

Rikosoikeudessa oikeudellistumista selitetään yhteiskunnan väkivallalle herkistymisellä, jonka myötä yksilöiden valmius hakea hyvitystä erilaisiin henkisen ja fyysisen väkivallan tekoihin oikeudellisin keinoin kasvaa (Kivivuori 2006). Vastaavasti niin sanotun posthumanistisen käänteen (ks. Santaoja & Nygren tässä kirjassa) myötä vahvistunut luonnon ja eläinten oikeuksien puolustaminen kertoo yleisestä herkistymisestä luonnon hyvinvoinnille ja oikeuksille. Tämä siirtyminen on mahdollista nähdä esimerkiksi eläinoikeuksien tuomioistuin-käsittelyiden yleistymisen taustalla.

Ympäristöliikkeiden turvautuminen tuomiois-

tuimiin valituksiin ja muutoksenhauin on lisääntynyt myös, koska ympäristöön kohdistuvista hankkeista on viime vuosina vaadittu joissakin tapauksissa lainvoimaista kompensaatioita epämuodollisten menettelyjen sijaan (Conde et al. 2023). Poliitiikan oikeudellistumisen tutkimuksessa nostetaan luontevasti esiin hallinnollisten ja poliittisten prosessien rajoittuneisuutta käsitellä ristiriitoja julkishallinnossa erityisesti ympäristövaikutusten osalta, mutta oikeudellistumisen vaikutukset konflikteihin ja ympäristöliikkeisiin eivät ole juuri olleet tutkimuksen kohteena. Ympäristöoikeuden mukaisuuskamppailuissa osalliset joutuvat pelaajaksi asiantuntijakielen läpäisemään valtahierarkiaviidakkoon, jossa muina pelaajina toimii yritysten ja valtion lisäksi myös oikeusjärjestelmä instituutioineen. (emt., 7.) Oikeuskiostat pitkittävät kamppailuja ja voivat viedä osallisten resursseja niin globaalissa etelässä yritysten tahallisesti hidastaessa oikeudenkäyntiä (Conde et al. 2023) kuin myös Suomessa, kun esimerkiksi maankäyttöä koskevat oikeuskäsittelyt voivat venyä helposti useampiin vuosiin.

Oikeudellistuminen voi johtaa myös ympäristöliikkeen keinovalikoiman kaventumiseen. Oikeusprosessit kuluttavat liikkeiden resursseja ja ohjaavat keskittymään oikeustieteellisiin ja luonnontieteellisiin perusteluihin. Tämä kehitys myös marginalisoi oikeusprosesseja vierastavia ryhmiä ja voi johtaa entistä huonompaan oman elämän ja elämänpiirin hallintaan yhteiskunnan reuna-alueilla (emt., 8). Oikeudellistumisen eräänä mittarina voinee pitää myös sitä, että Suomen luonnonsuojeluliitto palkkasi ensi kertaa ympäristöoikeuden asiantuntijan vuonna 2016 ja vuonna 2024 henkilöstöön kuuluu jo kaksi oikeustieteilijää, jotka toimivat niin keskusjärjestön kuin piirien ja paikallisyhdistysten tukena myös oikeusvalituksia laadittaessa. Oikeuskamppailut ja niiden synnyttämät ristiriidat alue- ja paikallistasoilla voivat vaikuttaa kielteisesti myös yksittäisten aktivistien elämänlaatuun ympäröivän yhteisön kyseenalaistaessa heidän tarkoituksensa ja jopa sulkeamalla valituksiin osallistuneet ulos yhteisöstä (Riipinen 2008). Tällaisissa tapauksissa oikeuskamppailujen seuraukset voivat osua kipeästikin yksittäisiin luonnonpuolustajiin.

Ympäristöoikeuden mukaisuusliikettä koskevassa tarkastelussaan Schlosberg (1999, 130) toteaa verkostoitumisstrategian ytimen olevan siinä, että

liike käyttää yhtäaikaaisesti laajasti erilaisia taktiikoita. Koko maan laajuisena ympäristöliikkeenä eri taktiikoiden käyttäminen onkin mielekäästä, jos eri toimijat työskentelevät samaan suuntaan. Esimerkiksi Suomen luonnonsuojeluliiton kansallinen vaikuttaminen tehostuu yhdessä piirijärjestöjen osallisuus-, lausunto- ja valitustoiminnan sekä paikallisarjajärjestöjen ympäristökasvatukseen ja luontoharrastuksiin liittyvän toiminnan kanssa. Aivan samalla tavalla muiden luonto- ja ympäristöjärjestöjen kuten nuorten ilmastoliikkeen, *degrowth*- ja kohtuusliikkeiden toimenpiteet täydentävät toisiaan oikeuskamppailujen täyttäessä vain yhtä toiminnan osa-alueita.

Sen sijaan julkishallinnon eri sektorien siiloutuneet profiilit summautuvat paikallis- ja aluetasolla usein varsin linjattomaksi muutoskimpuksi. Toisaalla korjataan sitä, mitä toisaalla heikennetään. Esimerkiksi valtionhallinnossa Elinkeino- ja ympäristökeskuksen (ELY-keskus) ja Metsäkeskuksen sekä Metsähallituksen ja Neovan eli entisen Valtion Polttoainelaitoksen (VAPO) tehtäväkentät ja ohjaus jakautuvat eri ministeriöiden vastuiden piiriin. Vastaavasti isot metsäyhtiöt keskustelevat paikallis- ja aluetoimijoiden kanssa lähinnä mahdollisten sertifikaattikiistojen yhteydessä. Monikansalliset kaivosyhtiöt taas jalkautuvat paikallis- ja aluetasolle etupäässä ympäristövaikutusten arviointien (YVA) ja ympäristölupaprosessin edistämisen merkeissä. Tällöin tieteellinen asiantuntemus ja asiantuntijakieli hallitsevat asioiden käsittelyä. Risteävien paineiden keskellä kuntien kaavoitusmonopoli tarjoaa maankäytön ohjaukseen kytkeytyvän koordinaatiomahdollisuuden, ja kuntien tavoitteet kantautuvat edelleen sujuvasti maakuntasuunnittelun.

Ympäristöliike joutuu usein tukeutumaan lähes ainoastaan oikeudellisiin tai luonnontieteellisiin perusteluihin haastaessaan politiikan ja suunnittelun normiuraa. Suunnittelua koskevassa lainsäädännössä valitusperusteet liittyvät usein menettelytapakysymyksiin tai ristiriitaisuuksiin muun lainsäädännön suhteen. Valituskynnys ylittyy esimerkiksi kaavoitusprosessissa silloin kun kaavamerkintä on ristiriidassa ylempään tason kaavan kanssa tai se uhkaa uhanalaisen lajin esiintymistä suunnittelualueella eli on ristiriidassa luonnonsuojelulain säädösten kanssa.

Perustuslain 20 §, jossa määritellään vastuu ym-

päristöstä kaikille, ei riitä valitusperusteeksi suunnittelua koskevissa valituksissa. Kuntien ja maakuntaliittojen kehittämissuunnitelmia ja -strategioita toteuttavien kaavojen kasvutavoitteiden vastustaminen ei myöskään toimi valitusperusteena, koska ne ovat osa konsensuaalista uusliberalistista kasvudiskurssia. Konsensus- ja kasvuhakuinen suunnittelu esimerkiksi maakuntatasolla on lukkiutunut kasvuohjelmiin niin EU-tason metahallinnan eli esimerkiksi rahoitusohjelmien tavoitteiden kuin maakunnan omien strategisten tavoitteiden myötä (Mustonen 2022).

Kramarzin ja kumppaneiden (2017, 45) mukaan tuomioistuimet ovat oikeudellistumisen myötä omaksuneet vahvistuneen roolin ympäristöhallinnassa ja alkaneet kompensoida puutteita politiikassa. Heidän mukaansa tutkimusta tarvitaan erityisesti siitä, kuinka erilaiset oikeuskulttuurit vaikuttavat ristiriitatilanteissa tuomioistuinten asemaan ja kuinka oikeudellistuminen vaikuttaa politiikan vastuukysymyksiin, muotoiluun ja implementointiin (emt., 31–32). Suomessa viranomaisten tehtäväkuvassa on ympäristöhallinnon muutosten myötä tapahtunut siirtymää ohjauksesta ja neuvonnasta laillisuusvalvontaan (Mustonen 2022). Luonnon itseisarvoa suomalaisessa lainsäädännössä ei olla määritetty, joten luonnon edun seuranta on viranomaisten tai kansalaisten ja kansalaisjärjestöjen vastuulla.

Mäntylän (2010, 134) mukaan viranomaispuhevallan ongelma on se, että sama viranomaispuhe edustaa prosesseissa useita eri intressejä. Tämä on nähtävissä nykyisten ELY-keskusten toiminnassa, kun sama viranomaispuhe voi edustaa suunnitteluprosessissa sekä ympäristövalvontaa että kehittämissuunnitelmien puhevalta näyttää täyttäneen viranomaisen jättämiä aukkoja suunnittelussa ja valvonnassa. Ympäristöjärjestöjen puheoikeuden laajentuminen on sidoksissa EU-oikeuteen ja kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia vahvistavaan Århusin sopimukseen vuodelta 1998, ei niinkään kansalliseen lainsäädäntöön, joka keskittyy elinympäristöön, mutta myös yleiseen etuun (Mäntylä 2010, 316). ELY-keskuksilla on oikeus hakea muutosta tai valittaa esimerkiksi luonnonsuojelulain vastaisesti muun lain mukaisesta luvan myöntämisestä tai suunnitelman hyväksymisestä koskevasta päätöksestä (LSL 63 §). ELY-keskusten valitusoikeus on Suvanto-

lan ja Similän (2011, 313–314) mukaan johtanut siihen, ettei ympäristöjärjestöillä olisi tarvetta valitusoikeuteen samoilla perusteilla. Mäntylä (2010, 316) näkee ongelmana hajanaisen sääntelyn luonnon edustajien puhevallan osalta sekä sen, että lainsäädännössä on jäänyt määrittelemättä asianosaisten ja muiden osallisten erot oikeusvaikutusten osalta liittyen kuulemisiin, muistutuksiin, lausuntoihin ja mielipiteisiin. Jos mielipiteitä ei oteta huomioon, voi se vaikuttaa laajempaan valitusoikeuksien käyttämiseen (emt., 317), kuten maankäyttöä koskevissa esimerkeissämme on käynyt.

Turhautumisen tunteessa päällimmäisenä on ympäristötiedon ja -tutkimuksen heikko kantavuus ja vastaanotto päätöksenteossa. Kokemustemme mukaan vaikuttamiseen kurkottava ympäristötutkimus ja -tieto väistyvät usein käytännön suunnitteluvaiheessa ja päätöksenteossa muiden tavoitteiden tieltä.

VAIKUTTAVAA TUTKIMUSTA

Tässä artikkelissa tarkastelemme sellaista tutkimuspohjaista ympäristötoimintaa, jossa on turvauduttu oikeusvalitukseen hallinnollis-poliittisen vaikuttamisen epäonnistuttua. Kaikki tapausesimerkkimme ovat Pohjois-Karjalasta, ja niissä kietoutuvat yhteen ympäristöharrastuneisuus, tutkimustyö sekä aktiivinen osallisuus kansalaisliikkeessä tai -järjestössä sekä kulloisenkin valitukseen johtaneen hankkeen suunnittelussa. Valituissa tapauksissa osallisina ovat olleet Joensuu-liike ry, Kohtuusliike ja Suomen Luonnonsuojeluliiton Pohjois-Karjalan piiri yhdessä paikallisten luonnonsuojeluyhdistysten kanssa. Oikeuteen asti edenneiden kiistojen kohteina ovat olleet Pielisjoen ja Pyhäselän ranta-alueiden suunnittelu, Joensuun keskustan osayleiskaavaprosessi sekä Pohjois-Karjalan maakuntakaavoitus.

Tapauskuvaukset nostavat pintaan ympäristö-, suunnittelu- ja maankäyttöpoliittisessa tutkimuksessa ja vaikuttamisessa kasautuneita kokemuksia. Vaikuttamistyö on pääasiassa pitkäjänteistä seu-

rantaa ja osallistumista, joka harvoin johtaa ympäristön kannalta myönteiseen lopputulokseen. Turhautumisen tunteessa päällimmäisenä on ympäristötiedon ja -tutkimuksen heikko kantavuus ja vastaanotto päätöksenteossa. Kokemustemme mukaan vaikuttamiseen kurkottava ympäristötutkimus ja -tieto väistyvät usein käytännön suunnitteluvaiheessa ja päätöksenteossa muiden tavoitteiden tieltä. Varsinkin talouden kasvutavoitteita haastava ja ympäristönäkökohtia painottava kriittinen tieto jää helposti totutun poliittisen järjestyksen ja sen mukaisen konsensuksen ylläpidon jalkoihin. Kuten seuraavat tapausesimerkkimme osoittavat, sellainen tutkimuslähtöinen yhteiskunnallinen ympäristövaikuttaminen, joka osoittaa perustavanlaatuisia ongelmia ja muutostarpeita suunnittelun käytännöissä ja sisällöllisissä painotuksissa, helposti joko tyrmätään epärealistisena tai sitten siitä vain vaietaan.

Artikkelissa tarkastelemissamme tapauksissa Lehtinen toimi Joensuu-liikkeen aktiivina ja hallitusjäsenenä vuosina 2001–2007. Molemmat kirjoittajat olivat mukana Kohtuusliikkeen osayleiskaavaryhmässä vuosina 2010–2013. Mustonen toimi Suomen Luonnonsuojeluliiton Pohjois-Karjalan piirin puheenjohtajan tehtävässä vuosina 2016–2023 ja tuolloin myös piirin edustajana useissa maakunnallisissa yhteistyöelimissä ja maakuntakaavoituksen ohjausryhmissä. Vuorovaikutustyömme ympäristötutkimuksen ja -toiminnan rajapinnoilla ei ole aina ollut kattavasti tieteen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen sujuvaa vuorottelua vaan monenlaista ja kirjavaa osallistumista erilaisiin ympäristösuunnitteluprosesseihin tutkijoina ja kansalaisina. Johdonmukaisimmillaan tutkimuksellisuus on mukana Lehtisen kolmevuotisessa osallisuudessa Joensuun keskustan osayleiskaavaprosessissa sekä Mustosen väitöskirjatutkimukseen sisältyvässä osallisuudessa maakuntasuunnittelussa. Muilta osin vaikuttamisen ja tutkimuksen vuoropuhelu on edennyt väljemmin, yleisesti maantieteen ja ympäristöpolitiikan tutkijaosaamistamme parhaamme mukaan hyödyntämällä.

Samoin kuin yleisemminkin ympäristötutkijoiden piirissä, motiivimme tutkimusperustaiseen yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen kumpuaa nimenomaisesti syviin ja syveneviin ympäristökriiseihin ajautuneesta maailmantilasta. Tutkimuskysymyksemme ja tapamme osallistua yhteiskunnalliseen

suunnitteluun avautuvat tämän huolenkannon mukaisesti. Joensuu ja Pohjois-Karjala ovat monin tavoin katsottuna maailman reunalla, marginaalinen ja nyt Venäjän geopoliittisten aggressioiden seurauksena 'pussin perälle' jäänyt maailmankolkka. Tästä huolimatta katsomme paikallisen tutkimuspohjaisen vaikuttamisen olevan merkityksellistä ja tuovan lisäarvoa tutkimukselle ja yhteiskunnalle. Kyse on yleisesti ympäristönäkökohtien vahvistamisesta mutta erityisesti ympäristöratkaisujen mahdollisimman oikeudenmukaisesta huomioimisesta alue- ja paikallispolitiikassa ja -suunnittelussa. Muutospaineiden välittäminen maakunta- ja kuntakentille voidaan nähdä suunnittelun ja päätöksenteon 'valmentamisena' edessä oleviin yhteiskunta- ja ympäristöpoliittisiin muutoksiin.

Motiivimme tutkimusperustaiseen yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen kumpuaa nimenomaisesti syviin ja syveneviin ympäristökriiseihin ajautuneesta maailmantilasta.

Pohjois-Karjala hieman yli 160 000 asukkaan maakuntana ja Joensuu noin 77 000 asukkaan kaupunkina ovat sitä kokoluokkaa, missä tarvittavat muutokset ovat yhdyskuntarakenteen osalta varsin helposti toteutettavissa. Esimerkiksi Joensuun kaupungin ja maakuntaliiton hiilineutraaliustavoitteet olisivat realistisemmalla pohjalla, jos hiilitaseissa arvoitaisiin kokonaisvaltaisesti myös kulutusperäiset hiilipäästöt, ja metsien hiilinielut ja -varastot suojeltaisiin ylimitoitetuilta hakkuilta (Ala-Mantila 2017; Kauhanen 2019). Samoin maakunnan suoekoysteemeille voitaisiin suunnitella turvetuotantoa laadukkaampaa tulevaisuutta, vaikkapa seuraten Kontiolahden Selkien kylältä käsin toimivan Lumimuutos Osuuskunnan menestyksekkäitä ennallistamishankkeita (Mustonen 2013; 2014).

Seuraavaksi tutustumme seikkaperäisemmin Pohjois-Karjalaan sijoittuviin ympäristö- ja maankäyttöpoliittisten suunnitteluprosessien kulkuihin niin kuin ne meille tutkijoina ja osallisina avautuivat. Tarkastelut kohdentuvat ympäristöliikkeen tai -organisaation työnkuvaan ja liikkumatilaan valituissa tapauksissa. Tarkasteltavien tapausten ai-

kana lainsäädännössä ja suunnittelukulttuurissa on tapahtunut muutoksia, joita tarpeellisissa asiayhteyksissä nostamme esiin, kuten kaavoituksen sujuvoittaminen, strategisen kaavoituksen nousu sekä ympäristöhallinnossa tapahtuneet muutokset. Samalla nostamme esiin niitä kokemuksia ja johtopäätöksiä, jotka ovat ajaneet oikeusvalituksen tekemiseen suunnitteluprosessin päätteeksi. Näemme esiteltyt ympäristötoimijat suunnittelun ja politiikan kentille kurrottautuvan kriittisen ympäristötutkimuksen ja -tiedon välittäjinä ja käsillä olevan kestävyyssiirtymän asianajajina.

JOENSUU-LIIKE JA LINNUNNIEMEN KIISTA

Joensuu-liikkeen järjestäytyminen yhdistysmuotoiseksi toimijaksi syksyllä 1998 sai alkusäyksenä Joensuun kaupunkikeskustan eteläkärjessä, Pielisjoen ja Pyhäselän yhtymäkohdassa sijaitsevan Hasanniemen metsäalueen kaavahankkeeseen kriittisesti suhtautuvien kaupunkilaisten yhteistyöstä. Metsän osittainen kaavoitus asuntoalueeksi onnistuttiin pysäyttämään, tosin tuolloin vain väliaikaisesti, ja siinä yhteydessä muotoutui ajatus pysyväisemmästä kaupunkipoliittisesta kansalaisvaikuttamisesta rekisteröidyn yhdistyksen nimissä, Joensuu-liike ry:nä. Lähtökohtaisesta kaavoittajan ja liikkeen vastakkainasettelusta huolimatta uuden yhdistyksen tavoitteeksi asetettiin kestävien ratkaisujen edistäminen keskustelu- ja yhteistyöaloittein kaupungin hankkeissa jo valmisteluvaiheessa. Yleisenä toiminta-ajatuksena korostettiin asukkaiden osallisuuden ja vuoropuhelun vahvistamista Joensuun kaupunkiympäristön ja yhdyskuntarakenteen suunnittelussa (Hasanniemi-liike laajenee... 1998; Joensuu-liike 1998).

Joensuu-liike toimi koko seuraavan vuosikymmenen aktiivisesti kaupunkisuunnittelun ja -kaavoituksen parissa. Erityisesti Pielisjoen ja Pyhäselän rantavyöhykkeen puisto- ja luontokohteiden puolustaminen oli liikkeen asialistalla. Kaavalausunnoissa ja sanomalehtikirjoituksissa muun muassa korostimme, kuinka vuoden 2000 alussa voimaan tullut maankäyttö- ja rakennuslaki loi edellytykset valtakunnallisten kaupunkipuistojen perustamiselle ja kuinka Joensuun rantapuistolla olisi mahdollista vahvistaa kaupunkikeskustan viihtyisyyttä ja julkikuvaa (Lehtinen 2001; Sierla 2001). Puistovisioimme ei saanut vastakaikua kaupungin kehittäjien taholla, mihin syyksi tulkitsimme tuolloin

Kansalaisvaikuttamista Joensuun Hasanniemen metsässä.
Kuva: Anna Mustonen

suositun avainhenkilöpolitiikan, jolla elinkeinoelämän kärkitoimijoita haluttiin sitouttaa Joensuuhun (Viinimäki 1998; Kempas 2000). Omakotitonttien varaaminen tähän tarkoitukseen aivan kaupungin keskeisiltä rannoilta nähtiin mielekkäänä kehittämissinjauksissa, ja mahdollisen kaupunkipuistorajauksen pelättiin näin ollen johtavan rajoituksiin suunnitellussa rantojen yksityistämisessä. Puiston perustaminen yksinkertaisesti nähtiin tuolloin ja nähdään edelleen kaupungin valtajärjestyksen mukaisen etupolitiikan vastaisena. Tämä linjaus on estänyt kaupunkipuiston etenemisen Joensuun hallinnossa 2020-luvulle asti, huolimatta joensuulaisaktiivien kampanjoista ja monien suomalaiskaupunkien menestyksekkäistä puistoratkaisuista (Sepänmaa 2016; Kauhanen 2022).

Huoli rantapuiston kohtalosta on pysynyt viime vuosikymmenet kaupunkilaisten mielissä, ja kaupungin rantatonttipolitiikka on ollut aktiivien seurannassa. Joensuu-liike osallistui 2000-luvun alkupuolella tähän seurantaan aktivoitumalla lausunnonantajana ranta-alueita koskevissa asemakaavamuutoksissa. Kannanotoillamme pyrimme liikkeen johtajatuksen mukaisesti rakentavaan vuoropuheluun kaavoittajan kanssa. Linjaerimielisyydet olivat kuitenkin nousseet esiin jo Hasanniemen kiistassa ja ne kärjistyivät edelleen kaupungin omistaman Linnunniemen huvila-alueen kehittämisessä. Pyhäselän rannalla sijaitsevaa yli satavuotiasta arvohuvilaa ja sen lähiympäristöä oltiin vuosituhannen vaihteessa myymässä edullisesti kaupungin johtavalle liikemiehelle ja samalla oltiin

asemakaavamuutoksella osoittamassa merkittävää lisärakentamista tontille. Huvila-alueen yksityistämistä vastustettiin laajasti kaupunkilaisten taholla, ja huolta tuotiin monipuolisesti esiin kaavalausunnoissa ja sanomalehtien palstoilla. Kaupungin pyssyessä kannassaan kiistasta rakentui lopulta pitkäaikainen oikeusprosessi.

Linnunniemen yksityistämistä vastustavat kaupunkilaiset yhdistivät voimansa oikeusvalituksen työstämisessä Kuopion hallinto-oikeuteen. Joensuu-liike oli mukana hankkeessa yhdessä useiden muiden ryhmien sekä yksityishenkilöiden kanssa. Syntynyt löyhä liittouma osoitti lopulta useita valituksia hallinto-oikeuteen, joka sitten päättikin, että suunniteltu lisärakentaminen ei ole sopivaa arvokkaassa huvilamiljöössä. Kaupunki valitti hallinto-oikeuden päätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen, mutta KHO ei muuttanut Kuopion ratkaisua kesän 2005 päätöksessään (Kempas 2005). Näin huvila-alue jäi kaupunkilaisten käyttöön ja itse huvila Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymälle, joka ryhtyi vuokraamaan huvilan alakerran tiloja.

Linnunniemen tapaus on esimerkki menestyksekkästä asukasryhmien ja -aktiivien yhteistyöstä. Valituksen valmisteluvaiheessa näkökantoja koottiin ja jaettiin, vaikkakin lopulta päädyttiin useampaan rinnakkaiseen oikeusvalitukseen. Valituskirjelmät korostivat eri ongelmapiirteitä kaupungin edistämässä kaavaratkaisussa ja samalla ne kertoivat kritiikin laaja-alaisuudesta. Linnunniemen ratkaisu voidaan nähdä erityisen merkittävänä Joensuu-liikkeen ja laajemman kansalaisvaikuttamisen saavu-

Valituskirjelmät korostivat eri ongelmapiirteitä kaupungin edistämässä kaavaratkaisussa ja samalla ne kertoivat kritiikin laaja-alaisuudesta.

tuksena. Tosin Joensuu-liikkeessä myös ajateltiin, että vuoden 2000 maankäyttö- ja rakennuslaki, joka ymmärrettiin alusta lähtien kansalaisaktiivisuutemme lähtökohtaisena juridisena oikeutuksena, realisoitui Joensuussa aiempaa moniäänisemmäksi kaavakeskusteluksi osin vaikutuksestamme. Lakihan edellytti vuorovaikutteisuuteen ja osallisuuden vahvistamista kaavoituksessa (Bäcklund 2002).

KOHTUUSLIIKE JA YLEISKAAVAKAMPPAILU

Vuonna 2009 Kolilla perustettu Kohtuusliike on pyrkinyt edesauttamaan sellaista yhteiskunnallista siirtymää, joka tarjoaa vaihtoehtoja jatkuvan talouskasvun politiikalle (ks. myös Nyfors ym. tässä teoksessa). Liikkeen alkujuuret ovat Pohjois-Karjalassa, mutta vuosien varrella kohtuusaktiiveja ja toimintaryhmiä on syntynyt muuallekin Suomeen. Kohtuusliike on vuosien varrella ollut yhteistyössä myös kansainvälisten *degrowth*- ja *sufficiency* -tutkijoiden ja -toimijoiden kanssa (ks. esim. Linjama & Kainulainen 2015; Ulvila 2018; Linjama ym. 2019; Heikkurinen & Ruuska 2022; Laakkonen 2022).

Yhteistyöverkoston Pohjois-Karjalassa vaikuttava ryhmä, jota on totuttu kutsumaan Kohtuus vaarassa -liikkeeksi, on keskittynyt maakunnan kehityshaasteisiin ja Joensuun kaupunkisuunnitteluun. Itä-Suomen yliopiston Joensuun kampuksen tutkijoita on ollut mukana paikallisessa liikkeessä alusta lähtien, joskin noin kahdenkymmenen aktiivin ydinryhmän tausta on monenkirjava ja valtaosaltaan ei-akateeminen.

Kohtuus vaarassa -liike osallistui Joensuun keskusta-alueen osayleiskaavan suunnitteluun vuosina 2010–2013. Ajateltiin, että kyseisellä kaavalla tulee olemaan perustavanlaatuisen vaikutus Joensuun ja koko maakunnan kehitykseen ja näin ollen liikkeen aktiivit osallistuivatkin säännöllisesti kaupungin kaavoitusyksikön pitämiin eri kaavoitusvaiheiden esittely- ja keskustelutilaisuuksiin. Yliopistotutkimukselle, erityisesti ympäristö- ja maankäyttöpoliittikkaan liittyvälle osaamiselle olikin käyttöä, kun liikkeen taholta laadittiin kirjallisia kannanottoja kaavan eri vaiheista. Joulukuussa 2010 laadimme lausunnon osayleiskaavan tavoitekeskusteluun, helmikuussa 2012 lausunnon kaavaluonnokseen, toukokuussa 2012 muistutuksen kaavaehdotuksesta ja viimein tammikuussa 2013 valituksen Kuopion aluehallinto-oikeudelle. Vielä heinäkuussa 2013 liike laati vastineen kaupungin lausuntoon valituksestamme. Oikeusvalituksen ja -vastineen allekirjoitimme yksityishenkilöinä, koska rekisteröimätön liike ei ollut sellaisenaan oikeustoimikelpoinen. Kriittinen viestimme oli koko ajan, että yleiskaavaasuunnitteluun sisään-

Kaupunkipuistopoliittikkaa Joensuussa. Kuva: Anna Mustonen

rakennettu yhdyskunta- ja aluerakenteen tiivistäminen johtaisi Joensuun keskustan historiallisen kerrostuneisuuden ja lähiluonnon uhanalaistumiseen sekä yksinapaisen aluejärjestelmän vahvistamiseen maakunnassa (Lehtinen 2018).

Kohtuusliike päätyi osoittamaan valituksen Kuopion hallinto-oikeuteen, kun oli käynyt ilmi, että kaavan sisältöihin ei huolellisesti perustellulla kannanotoillamme ollut käytännössä minkäänlaista vaikutusta. Nyt kritiikin painopiste siirtyikin kaavan sisällöistä, siis tarkoituksenmukaisuuskysymyksistä, sen lainmukaisuuteen. Liikkeen valituskirjeessä korostimme, että Joensuun keskustan osayleiskaavoitus ei ollut edennyt maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämää laajaa osallisuutta ja vuorovaikutusta tukevalla tavalla. Valituksessa liike myös nosti esiin kaavalinjauksia, jotka kertoivat kaavoittajan etukäteen lukitusta kaavatyöskentelystä. Liike vaatikin, että kaava palautetaan uuteen valmisteluun (Valitus Joensuun...2013).

Kuopion aluehallinto-oikeus ei lämmennyt Kohtuusliikkeen valitukselle, kuten ei myöskään kahdeksan muun osayleiskaavaehdotuksesta vallittaneen huolenaiheille. Vain perinteikkään hotelliravintola Wanhan Jokelan rakennuksen purkamismerkinnän osalta oikeus ohjasi kaavoittajaa ratkaisemaan kiistan asemakaavasunnittelun yhteydessä. Tämä tarkoitti osayleiskaavakiistan etenemistä Korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Kohtuusliike ei enää osallistunut tähän jatkovalitukseen, vaikkakin nyt kärkiaiheeksi nousi nimenomaisesti Hasanniemen metsään suunniteltu asuntoalue.

KHO antoi lopulta vuonna 2015 vihreää valoa kaupungin ajamalle yleiskaavaehdotukselle, ja näin ollen kiistakohteiden suunnittelu eteni asemakaavatyöskentelyyn. Tässä vaiheessa Wanha Jokela sai lopullisen purkutuomion mutta sen sijaan Hasanniemen metsä säästyi vuoden 2020 kaavapäätöksillä – vastoin yleiskaavan linjauksia. Tähän kaupunkiluontopoliittisesti merkittävään ratkaisuun vaikutti jo kolmanteen sukupolveen edennyt suojeliike, jossa myös monet Kohtuusliikkeen aktiivit olivat olleet mukana (Lehtinen 2020).

Osayleiskaavaprosessin myötä kokemus vuorovaikutusvajeesta nousi Kohtuusliikkeessä vahvasti pintaan. Ymmärsimme kyllä vaikutustyömme kilpistyneen viime kädessä siihen, että Joensuun keskustan osayleiskaavalla tulisi lainvoimaisena olemaan aivan keskeinen vaikutus kaupunkikes-

kustan rakentamisen volyyymiin ja kohdennuksiin. Kyse oli kiinteistöjalostuksen edunjaosta. Keinomme eivät tehonneet kaupungissa vakiintuneeseen valtajärjestykseen – vaikkakin muutossignaalina voitaneen pitää Hasanniemen metsän suojeluratkaisua asemakaavan muutosvaiheessa. Vallitsevan valtajärjestyksen haasteen rinnalla tunnistimme myös ongelmia itse kaavakeskusteluissa, sen performatiivisessa luonteessa. Kaavoittajan eli käytännössä Joensuun kaavoituspäällikön sananvalta, jossa ajoittain ilmeni yksinäisen puolustustaitelun piirteitä, pysyi läpi kaavaprosessin. Emme voineet välttää ajatukselta, että vaikka maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämän vuorovaikutteisuuden vaatimus on lisännyt erityisten sosiaalisten taitojen kysyntää kaavoittajan työnkuvassa, ei tällaiseen keskustelukulttuurin muutokseen vielä ollut löytynyt riittävästi valmiuksia Joensuussa. Haasteena on yleisemminkin Suomessa vallitsevan teknisiä taitoja suosivan kaavoitusprofession ja siihen liittyvien vakiintuneiden rekrytointikäytäntöjen purkamisen vaikeus (Pyy & Lehtinen 2021).

Haasteena on yleisemminkin Suomessa vallitsevan teknisiä taitoja suosivan kaavoitusprofession ja siihen liittyvien vakiintuneiden rekrytointikäytäntöjen purkamisen vaikeus.

Joensuun kaavoituksen keskustelukulttuurista kertoo jotain myös se, että suunnitteluprosessin päätteeksi Kuopion hallinto-oikeuteen osoitettiin yhdeksän valitusta. Kokemuksen pohjalta voi sanoa, että kaavatilaisuudet kyllä täyttivät 'lain kirjaimen' mutta samalla ne rakensivat eräänlaisen performatiivisen maskin ja oikeutuksen valtajärjestyksen mukaiselle kaavoitukselle (Lehtinen 2018). Asian-tila paljastui meille kaavan eri vaiheiden sisällöllisessä vertailussa. Tyrmistyttävä johtopäätöksemme oli, että kaavoittajan jo tavoitevaiheessa muotoilemat linjaukset pitivät pintansa läpi koko prosessin, myös lopulta Joensuun kaupunginvaltuuston joulukuussa 2012 hyväksymässä osayleiskaavaesityksessä (Valitus Kuopion... 2013).

Ympäristötiedon, kaavataitojen ja sosiaalisen osaamisen vahvistamisessa voisivat tutkijat niin tiedonvälittäjinä kuin tilannekartoittajinakin olla ratkaisevan tärkeässä roolissa.

Isot kaavahankkeet ovat pääsääntöisesti hankalia seurattavia niin asukkaille, kansalaisryhmille, poliitikoille kuin tutkijoillekin. Kaavoituksen seikkaperäiseen seuraamiseen tarvittavaa aikaa ja taitoa on vain harvalla paikallispoliitikolla, kansalaisryhmällä tai rivikansalaisella. Näin syntyvä demokratiavaje antaa potentiaalisesti paljon itsestä valtaa kaavoittajalle ja apuun ostetuille konsulteille. Vajeen voi myös nähdä alan tutkijoiden osallistumisen perusteena. Kohtuusliikkeen kanssa tekemämme osayleiskaavatutkimuksen myötä vahvistui käsityksemme, että ympäristötiedon, kaavataitojen ja sosiaalisen osaamisen vahvistamisessa voisivat tutkijat niin tiedonvälittäjinä kuin tilannekartoittajinakin olla ratkaisevan tärkeässä roolissa.

LUONNONSUOJELUJÄRJESTÖ TURVETUOTANNON VASTUSTAJANA

Suomen luonnonsuojeluliiton Pohjois-Karjalan piirillä ja sen luonnonsuojeluyhdistyksillä on valitusoikeus useissa alueensa ympäristöä ja luonnonkäyttöä koskevissa prosesseissa. Mustosen puheenjohtajakaudella vuosina 2016–2023 luonnonsuojelupiiri on yksin tai yhdessä paikallisyhdistysten kanssa toiminut valittajana yhteensä kymmenessä valituksessa eri oikeusasteisiin. Näiden lisäksi piiri on ollut lausunnonantajana yhteensä noin 50 ympäristöön liittyvässä hankkeessa tai prosessissa ja laatinut noin 20 kannanottoa, esitystä tai kyselyä eri viranomaisille. Kutakin maankäyttöön liittyvää valitusta on edeltänyt osallistuminen eri kaavavaiheissa osallistumis- ja arviointisuunnitelman laatimisesta kaavan luonnos- ja ehdotusvaiheisiin. Luonnonsuojelupiiri tukeutuu lausunnoissa ja valituksissa asiantuntijoihin, joiden osaaminen on rakentunut niin opintojen, työkokemuksen, harrastuneisuuden kuin tutkimuksenkin kautta.

Luonnonsuojelupiiri on laatinut valituksia 2010- ja 2020-luvuilla kaikkiaan 21 kappaletta. Valitusaktiivisuus on verrannollinen käynnissä olleiden prosessien määrään ja viranomaisvalmistelun laatuun. Lausuntojen ja muiden kannanottojen osalta piirin kulloinkin käytettävissä olevat resurssit ja osaaminen vaikuttavat myös laadittavien lausuntojen lukumäärään ja sisältöön. Erityisesti kaivoshankkeita tai -suunnitelmia on Pohjois-Karjalassa runsaasti, eivätkä luonnonsuojelijoiden kaivosvaikuttamiseen vaadittava erityisosaaminen ja resurssit ole aivan riittäneet aktiiviseen seurantaan ja vaikuttamiseen viime vuosina. Vuosien 2016–2023 jaksolla valituksista kaksi koski kaivostoimintaa, kaksi rantakaavoitusta, kaksi poikkeusluvulla metsästettäviä eläimiä, yksi Kolin kansallispuistoon liittyvää poikkeuslupaa sekä kolme linkittyi turvetuotantoon.

Tarkastelemme tässä tapaustutkimuksessa maakuntasuunnittelua ja erityisesti turvetuotantoon liittyviä valituksia. Soita ja turvetuotantoa koskevaa kaavoitusta edelsi kokonaismaakuntakaavavaihe, joka kokosi yhteen aiemmat kaavavaiheet. Tuolloin maakuntakaavaan suunniteltiin erityisiä luonnonarvoja korostavia merkintöjä, jotka kuitenkin poistettiin erityisesti maanomistajien vastustuksen vuoksi. Kokonaismaakuntakaavaehdotukseen piiri lausui muun muassa, että ”Piirin johdonmukaisesta kaavatyöskentelystä ja globaaleista ilmasto- ja monimuotoisuustavoitteista sekä uusimmista tutkimustuloksista huolimatta kaavaan ei ole tavoitetasolle nostettu maankäytön merkitystä luonnon monimuotoisuuden suojelussa tai ilmastonmuutoksen hillinnässä.” Piiri myös ehdotti, että tulevissa kaavavaiheissa käytäisiin läpi ilmastomuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen sekä luonnon monimuotoisuuden suojelun edistäminen sekä vihreä infrastruktuuri. Kokonaismaakuntakaavan jälkeen 1. vaihekaavassa käsiteltiin yksittäisiä suojelusoita, mutta seuraavissa vaihekaavoissa ei suojelukysymyksiin tai ekologiin verkostoihin palattu. Ekologiset verkostot olivat ehdolla käsiteltäväksi 3. kaavavaiheessa, mutta ne jätettiin käsitte-lystä kiireellisempiin aiheisiin vedoten.

Maakuntakaavan 2040 ykkösvaiheen tarkoituksena oli osoittaa Ilomantsin aktiivihiihlaitoksen tarpeisiin uusia turvetuotantoalueita. Luonnonsuojelupiiri oli jäsenenä maakuntakaavan ohjausryhmässä sekä soitaa ja turvetuotantoalueita koskevassa kaavan asiantuntijaryhmässä. Vaihekaava toteutti Pohjois-Karjalan strategiaa 2040, jossa oli

asetettu tavoitteeksi hyödyntää turvetta korkeamman jalostusasteen tuotteisiin, muun muassa aktiivihiileksi. Valtio-omistaisen Neova Oy:n (ent. VAPO) Ilomantsin tehdas käyttää raaka-aineenaan turvetta valmistessaan hiilletystä turpeesta aktiivihiiltä. Alkuperäinen tarkoitus hiililaitoksella oli käyttää raaka-ainelähteinään jo avattuja Pohjois-Karjalan turvesoita turpeen energiakäytön vähentyessä, mutta Neovan toiveesta maakuntakaavaan kartoitettiin ja esitettiin uusia turvetuotantosoita. Aktiivihiilen valmistuksessa jopa 75 % turveraaka-aineesta palaa prosessissa ja hukkalämpö otetaan talteen ja siirretään kaukolämpöverkkoon. Aktiivihiilituotannolla voidaankin nähdä kierrettävän turpeen polton rajoittamista koskevia tavoitteita.

Tutkijalle ja prosessia läheltä seuranneelle osallisuus näyttäytyy performatiivisena aktina, joka legitimoii vallitsevan suunnittelun tavoitteet ja käytännöt, eikä ota vakavasti ympäristöpoliittisia tavoitteita aluesuunnittelussa.

Luonnonsuojelupiiri laati muistutuksen Vapo Oy:n hiililaitoksen ympäristöluvasta 2021 ja valitti sitä koskevasta Aluehallintoviraston (AVI) päätöksestä 2021. Vaatimuksena valituksessa oli, että ympäristöluvan olennaista muuttamista koskeva lupa kumottaisiin tai palautettaisiin AVI:ön raaka-ainehankinnan ympäristövaikutusten arviointiin eli YVA-menettelyyn. Valituksen liitteenä oli asiantuntijoiden laatima laaja arvio soista, jotka Geologisen tutkimuskeskuksen (GTK) laatimassa selvityksessä oli osoitettu soveltuviksi aktiivihiilen raaka-ainetuotantoon. Hallinto-oikeus ei kumonnut ympäristö lupapäätöstä eikä nähnyt asiassa perusteita täytäntönnäponon kieltämiselle. Piiri haki valituslupaa ja laati valituksen Korkeimpaan hallinto-oikeuteen, mutta valituslupaa ei myönnetty.

Lopullisessa maakuntakaavaluonnoksessa esitettiin hiililaitoksen tarpeisiin 5 611 hehtaaria uutta, avamatonta suoalaa. Tämän lisäksi kaavaluonnoksessa oli mukana 2 995 hehtaaria jo turvetuotannossa olevaa tai ympäristöluvan saanutta suoalaa. Piiri

jätti asiantuntijaedustajan laatiman perusteellisen esityksen uusista suojelualueista vaihekaavaan. Kun vaikuttamisyrietykset eivät tuottaneet tulosta, piiri lopulta jättäytyi luonnosvaiheessa pois kaavan ohjausryhmästä ja asiantuntijaryhmästä.

Turvetuotantoa käsitelleestä vaihekaavasta laadittiin kunnallisvalitus hallinto-oikeudelle asiantuntijaedustajien toimesta kesällä 2022. Vaatimuksena oli kaavan kumoaminen ja palauttaminen uudelleen valmisteluun. Perusteena valituksessa oli muun muassa turvetuotantovarausten valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden vastaisuus, Natura-tarveharkinnan virhe sekä ympäristövaikutusten arvioinnin puutteellisuus. Valituksen tukena olivat Suomen luonnonsuojelusäätiön rahoituksen mahdollistaneiden suokartoitusten raportit turvevaraukseen osoitetuilta arvokkailta suoalueilta. Kartoitukset toteuttivat vapaaehtoiset asiantuntevat luontokartoittajat. Koska valitus ei menestynyt hallinto-oikeudessa, piiri haki valituslupaa ja asiantuntijaedustajat laativat valituksen vaihekaavan turvetuotantovarauksista KHO:een vuonna 2023. Perusteena valitukselle oli, että varauksissa mukana olevilla luonnontilaisuusluokaltaan o ja 1 soilla on merkittäviä luontoarvoja ja että kaavan luontokartoitukset olivat riittämättömät. Valituslupaa ei myönnetty.

Piirin asiantuntijaedustaja oli osallisena myös oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (JTF) valmistelutyössä Pohjois-Karjalan osalta vuonna 2021. Piiri jätti JTF-työryhmälle 2021 asiantuntijaedustajan laatiman esityksen turvetuotannon nopean vähentämisen myötä poistuvien työpaikkojen korvaamisesta ja ennallistettavien metsäojitettujen soiden varaamisesta maakuntakaavaan. Soiden ennallistaminen edistäisi esityksen mukaan sekä vesiensuojelun, ilmastonmuutoksen hillinnän että luonnon monimuotoisuuden suojelun tavoitteita sekä toisi työpaikkoja turvetuotannosta poistuvien työpaikkojen tilalle. Ennallistamisella katsottiin olevan positiivisia kerrannaisvaikutuksia töiden suunnittelun ja valvonnan sekä käytettävän konekannan kehittämisessä sekä epäsuoria aluetaloudellisia vaikutuksia esimerkiksi luontomatkaailun kehittämisessä. JTF-työryhmän mukaan rahoitus ei soveltu metsäojitettujen suoalueiden ennallistamiseen vaan ainoastaan turvetuotantoalueiden ennallistamiseen. Suomen JTF-rahoitus on kansallinen julkinen rahoitus mukaan luettuna ohjelmakaudella

2021–2027 noin 665 miljoonaa euroa. Alueellisen JTF-suunnitelman mukaisia ensimmäisiä rahoitettuja hankkeita on muun muassa liikuntatestausaseman perustaminen Joensuun keskusta. Piiri jätti JTF-työryhmän kesken prosessin.

Maakuntasuunnitteluprosesseissa tehty vaikuttamistyö näyttäytyy luonnonsuojelujärjestön näkökulmasta hukkaan heitettyinä resursseina ja lukemattomien vapaaehtoistyöntien tuhlaamisena. Suunnitteluprosessit ovat lainmukaisia ja nykyisten osallistavien suunnittelukäytäntöjen mukaisia, eivätkä anna perusteita oikeusvalitukselle. Maakuntakaava toteuttaa poliittisen konsensuksen mukaista kehittämisohjelmaa, eivätkä mukana olevat viranomaisedustajat ole merkittävästi kyseenalaistaneet suunnitteluprosesseja tai maakuntakaavan tavoitteita. Tutkijalle ja prosessia läheltä seuranneelle osallisuus näyttäytyy performatiivisena aktina, joka legitimoit valtitsevan suunnittelun tavoitteet ja käytännöt, eikä ota vakavasti ympäristöpoliittisia tavoitteita aluesuunnittelussa. Irtisanoutumalla suunnitteluprosessista ja työryhmisestä sekä haastamalla suunnittelua oikeusvalituksen luonnonsuojelujärjestö on pyrkinyt delegitimoidaan osallisuusprosessin ja repolitisoimaan valtitsevan suunnittelukonsensuksen. Osallistuvan tutkijan näkökulmasta asiantuntemuksella tehty vaikuttamistyö ja repolitisoituyritykset eivät kannata maakuntatason suunnittelussa. Ympäristöpoliittisten tavoitteiden nostaminen esiin ympäristöjärjestön toimintaidean mukaisesti kutistuu irrallisiksi mielipiteiksi.

TUTKIJA AKTIVISTINA

Kaikissa esitellyissä tapauksissa ympäristötutkimuksen ja -toiminnan kriittinen viesti on kilpistynyt valtitsevan suunnittelun ja päätöksenteon konsensuspuolustukseen. Suunnittelutilanteissa ja kaavoituskeskusteluissa on Pohjois-Karjalassa tullut tavaksi edetä ristiriitoja vältellen. Eteenpäin vievä johtoajatus on vakiintuneiden käytäntöjen mukaisesti etukäteen valmisteltu ja kiinnitetty aiemmin laadittuihin strategiisiin linjauksiin, jotka toteuttavat myös EU-tason kasvutavoitteita ja kansallista aluepolitiikkaa. Linjausten kyseenalaistaminen tai niistä poikkeaminen on katsottu suunnittelutehtävän jarruttamiseksi. Maakunta- ja kuntakaavoitusta sitovat poliittiset painosuhteet ja niiden mukaiset kompromissit. Päätöksenteossa ovat myös koros-

tuneet puoluepolitiikasta tutut toimintatavat, eli yhteisiä esityksiä ja linjauksia tehdään ennen varsinaisia kokoustilanteita. Lisäksi yksittäisillä vaikutusvaltaisimmilla henkilöillä tai yrityksillä on erityistä sananvaltaa asioiden edistämisessä. Vakiintunut poliittisen valtajärjestyksen mukainen konsensus rajaa kriittisen ja muutosta edellyttävän tiedon, kuten myös sen esittäjät, marginaaliin. Suunnittelukokoustilanteissa ja konkreettisten kaavapäätösten äärellä ympäristöhuolen kantajat saavat niukasti, jos ollenkaan, tukea muilta osallisilta ja edustajilta.

Vakiintunut poliittisen valtajärjestyksen mukainen konsensus rajaa kriittisen ja muutosta edellyttävän tiedon, kuten myös sen esittäjät, marginaaliin.

Muutosaskeleita ja -tahtoa suunnittelun valtajärjestyksen murtamiseen Pohjois-Karjalassa ei kokemustemme mukaan ole juuri ilmennyt, huolimatta ympäristötutkimustiedon ja sen tarjonnan sekä yleisen ympäristökriisitietoisuuden voimallisesta lisääntymisestä. Tästä hankalasta asetelmasta huolimatta olisi kuitenkin liioiteltua esittää, että kriittisen ympäristötiedon lisääntyminen ei olisi millään tavoin näkynyt maakunnassa. Edistystä on tapahtunut erityisesti mielikuvatuotannon tasolla: maakuntastrategia- ja ohjelmataason yleiset ilmastot- ja monimuotoisuustavoitteet, luontomatkailun esiin nostaminen sekä hiilineutraalin Joensuun edistyminen toistuvat tiuhaan julkisuudessa. Näiden mielikuvien katveessa ajetaan kuitenkin voimalla turvetuotantoalueiden laajentamista maakunnassa sekä kasvun ja kulutuksen uutta nousua maakunnan pääkaupunkiin. Yleinen positiivinen ohjelmallisuus vaikuttaakin toimivan performatiivisesti konkreettisten päätösten ja niiden summa vaikutusten maskina ja monet myös tarttuvat tarjottuun huojentavaan viestiin. Luotetaan siihen, että parempaan päin mennään.

Osallistuessaan hallinnon prosesseihin sekä valmistellessaan muistutuksia, lausuntoja ja mahdollisia valituksia ympäristöjärjestöt sitovat omat voimavaransa osaksi ympäristöhallinnan järjes-

telmää. Osallistuva tutkija saattaakin löytää itsensä laatikosta, jossa vallitsevaa järjestystä yritetään haastaa keinoilla, jotka ovat vallitsevan järjestelmän sanelemia. Jossain vaiheessa tutkija-aktivisti havahtuu, että tehdyillä toimilla ei pitänytään olla merkitystä, ne olivatkin osa performatiivista osallisuusprosessia, joka tukee uusliberalistista suunnittelu- ja ympäristöhallintoa.

Kokemuksemme suunnitteluprosesseista herättävät huolen valtion ja alueviranomaisten vaitonaisuudesta ympäristön- ja luonnonsuojelun kysymyksissä. Viranomaisten vetäytyminen poliittiselta kentältä sekä alue- ja paikallistason keskusteluista näkyy erityisesti hiljaisuutena kokoustilanteissa ja mediassa. Lisäksi ympäristöohjelmista ja muista tarkemmin määritellyistä tavoitteista irtautuminen kuten myös alue- ja paikallistason ympäristöpolitiikan hankkeistaminen siirtävät viranomaisia etäämmälle varsinaisesta toteuttavasta toiminnasta kohti laillisuusvalvontaa ja kehittämistoimintaa. Hankerahaa on tarjolla, jos sille on käyttäjiä, ja tähän esimerkiksi vesienhoidossa on määrätietoisesti pyritty. Luonnonsuojelua taas toteutetaan pääosin vapaaehtoista suojelua edistämällä, mikä tarkoittaa erillisten vapaaehtoisen suojelun ohjelmien kuten Metso- ja Helmi-ohjelmien toteutusta kulloisenkin valtioneuvoston määrittämän budjetin mukaisesti. Ilmastonmuutoksen hillintää taas toteutetaan pääosin aluetasolla kehittämistoimintana, joka tähtää esimerkiksi hiilineutraalisytykemyksiin erillisrahoituksen turvin. Poliittinen kenttä näiden kehityskulkujen myötä supistuu, ja alue- ja paikallistasolla ympäristötoimet määrittyvät hallinnon konsensuksen mukaisiksi. Tätä konsensusta ympäristöliike voi sitten pyrkiä haastamaan muodollisia osallisuusprosesseja tai oikeusvalituksia hyödyntäen.

Johtopäätöksemme onkin, että yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tulisi entistä enemmän osallistua ja syventyä ympäristöpolitiikan depolitisiaation ja oikeudellistumisen prosesseihin. Tutkimustietoa on aktiivisesti vietävä osaksi poliittista päätöksentekoa osallistumalla suunnitteluun hallinnon eri tasoilla. Tutkija voi osallistumisen kokemuksiinsa nojaten tarkastella suunnittelu-prosessin epäkohtia, esimerkiksi valtajärjestyksen ylläpitämiä edunjakoja ja kommunikaatiokatkoksia sekä osallistumisen vaikuttavuutta. Aktivistipositio auttaa näkemään syvemmälle valtakulttuuriin ja

kansalaisyhteiskuntaan. Vastaavasti tutkijapositio auttaa näkemään vallitsevat ja haastavat diskurssit sekä poliittisen pelin performatiiviset piirteet väljemmissä yhteiskunnallisissa yhteyksissään. Kokemuksesta tiedämme myös, että luovat näkökulmat, jotka ammentavat teatterin, kirjallisuuden, musiikin ja kuvataiteiden kentiltä, voivat hyvin auttaa tässä näköalojen avartamisessa.

Ympäristöpolitiikan depolitisiaation ja oikeudellistumisen sekä näin syntyneen demokratiavajeen tarkastelu ja tervehdyttäminen voisivat olla tulevan yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen keskeisiä tehtäviä.

Väitämme siis, että osallistuvan tutkijan on mahdollista tutustua perinpohjaisesti politiikan pelisääntöihin ja poliittisiin realiteetteihin ollessaan osallinen suunnittelun ja päätöksenteon käytännöissä – performansseissa, jotka päällepäin saattavat näyttäytyä sekä lainmukaisilta että yleisiä osallisuuden tavoitteita toteuttavilta. Käsityksemme mukaan ympäristösuunnittelun käytäntöihin kiinnittynyt kokemuspohjainen tutkimus voi ratkaisevalla tavalla auttaa 'näytelmän' käsikirjoituksen ja -kirjoittajien eli valtajärjestyksen ja sananvallan tunnistamisessa. Kuten tässä artikkelissa olemme osoittaneet, ympäristöpolitiikan depolitisiaation ja oikeudellistumisen sekä näin syntyneen demokratiavajeen tarkastelu ja tervehdyttäminen voisivat olla tulevan yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen keskeisiä tehtäviä. Kysymys on tietysti myös tutkijan paikannuksesta akateemisen kilpailun ja ympäristökriisien ristipaineissa. Tutkija-aktivisti joutuu julkisuudessa ja rahoitushauissa avaamaan positiotaan verrattain tarkkaan ja perustelemaan näkemyksiään toisenlaiseen tutkijapositioon asemoituneeseen kollegaansa nähden, mutta rikas tutkimusympäristö ja asialleen omistautuneet kanssaktivistit maksavat vaivan takaisin.

LÄHTEET

- ALA-MANTILA, S.** (2017) *Urban sustainability?* Doctoral Dissertations 85. Aalto yliopisto, Helsinki.
- BLICHTNER, L. C. & MOLANDER, A.** (2008) Mapping Juridification. *European Law Journal* 14(1) 36–54.
- BRYAN, K.** (2024) UK governments' climate action plan unlawful, high court rules. *Financial Times* 3.4.2024.
- BÄCKLUND, P.** (2002) Miten kuulla asukasta? Kaupunkitila ja osallisuuden haasteet. Teoksessa Bäcklund, P., Häkli, J. & Schulman, H. (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*, 131–157. Gaudeamus, Helsinki.
- CONDE, M., WALTER, M., WAGNER, L. & NAVAS, G.** (2023) Slow justice and other unexpected consequences of litigation in environmental conflicts. *Global Environmental Change* 83 102762. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2023.102762>
- ERAYDIN, A. & FREY, K.** (2019) *The Political in Governance and Planning.* Teoksessa Eraydin, A. & Frey, K. (toim.) *Politics and Conflict in Governance and Planning. Theory and Practice 1–17.* Routledge, London.
- ESKELINEN, T.** (2013) *Demokratia utopiana ja sen vastavoimat.* Vastapaino, Tampere.
- ESKELINEN, T. & RYYNÄNEN, S.** (2021) Tutkijat ilmastoilikkkeen mukana. Teoksessa Vaarakallio, T. (toim.) *Viimeien siirto. Suomalainen ympäristöliike nyt eli kuinka mahdollista tehdä 85–111.* S&S, Helsinki.
- GREENPEACE** (2024) Environmental and youth groups win climate court case against the Norwegian State. Press Release.
- HASANNIEMI-LIIKE LAAJENE...** (1998) Hasanniemi-liike laajenee Joensuu-liikkeeksi. Tavoitteena vuoropuhelu kaupunkiympäristön kehittämisestä. *Karjalainen* 14.11.1998.
- HEIKKURINEN, P. & RUUSKA, T.** (2022) *Kestävän elämäntavan manifesti. Vihreän Elämänsuojelun Liitto, Jyväskylä.*
- HORTON, H.** (2024) Britain's climate action plan unlawful, high court rules. *Guardian*, 3rd of May. <https://www.theguardian.com/environment/article/2024/may/03/britain-climate-action-plan-unlawful-high-court?share=jetpack-whatsapp>
- HÖLTÄÄ, H., VEISTOLA, T. & SIPILÄINEN, T.** (2022) Hallintovalitus korkeimmalle hallinto-oikeudelle valtioneuvoston ilmastolain vastaisesta menettelystä. Suomen Luonnonsuojeluliitto & Greenpeace Norden. <https://www.sll.fi/app/uploads/2022/11/Ilmastolakivalitus-korkeimmalla-hallinto-oikeudelle-28.11.2022.pdf>
- JOENSUU-LIIKE** (1998) Joensuu-liike ry:n säännöt. Julkaisematon.
- JOENSUUN KAUPUNKI** (2021) *Hiilineutraali Joensuu 2025.*
- KAUHANEN, H.** (2019) Päästöt: jopa kaksi kolmasosaa jää huomiotta. *Karjalainen* (s. A8) 18.1.2019.
- KAUHANEN, H.** (2022) Kaupunkipuistolle myönteistä vastakaikua Joensuussa. *Karjalainen* (s. A4) 14.4.2022.
- KEMPAS, J.** (2000) Joensuu-liike: ei enää avainhenkilötontteja. Postimerkkikaavioitus närästää. *Karjalainen* (s. 6) 31.10.2000.
- KEMPAS, J.** (2005) KHO suojeli Linnunniemen huvilan. *Karjalainen* (s. 6) 22.6.2005.
- KIVIVUORI, J.** (2006) Oikeudellistuva yhteiskunta – Esimerkkinä koulujen alttius ilmoittaa oppilaiden tekoja poliisille. *Oikeus* 27 157–177.
- KOTHARI, J.** (2024) Judicial activism vs. climate crisis. Implications of three climate judgements. [Meer.com](https://www.meer.com) 14.5.2024.
- KRAMARZ, T., COSOLO, D. & ROSSI, A.** (2017) Judicialization of Environmental Policy and the Crisis of Democratic Accountability. *Review of Policy Research* 34(1) 31–49.
- LAAKKONEN, E.** (2022) Kohtuus kohtuuttomuuden maailmassa. Teoksessa Laakkonen, E., Lehto, I. & Heikkilä, M. (toim.) *Haavoilla – käsite ja kokemus 372–398.* Sophi, Jyväskylä.
- LEHTINEN, A.** (2001) Joensuun etu ja kaupunkipolitiikka. *Karjalainen* (s. 16) 7.6.2001.
- LEHTINEN, A.** (2013) *Ympäristötoimintatutkimus.* Teoksessa Massa I. (toim.) *Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen 64–76.* Gaudeamus, Helsinki.
- LEHTINEN, A.** (2018) Degrowth in city planning. *Fennia* 169(1) 43–57.
- LEHTINEN, A.** (2020) Hasanniemen metsän puolustajien kolme sukupolvea. *Karjalan Heili* (s. 6) 22.1.2020.
- LINJAMA, T. & KAINULAINEN, P. (TOIM.)** (2015) *Kohtuus vaarassa. Onnen aika ja rajallisella planeetalla.* Kirjokansi, Joensuu
- LINJAMA, T., AHO, M., KAINULAINEN, P. & SIMOLA, R. (TOIM.)** (2019) *Kohtuuspaamfleetti. Elonkirjo edellä.* Into, Helsinki.
- METZGER, J.** (2018) *Postpolitics and planning.* Teoksessa Gunder, M., Madanipour, A. & Watson, V. (toim.) *The Routledge Handbook of Planning Theory 180–192.* Routledge, London.
- MUSTONEN, A.** (2022) *Ekomodernistiset aluesuunnittelun ympäristödiskurssit Pohjois-Karjalassa. Alue ja Ympäristö 51(2) 86–106.*
- MUSTONEN, T.** (2013) Oral histories as a baseline of landscape restoration – Co-management and watershed knowledge in Jukajoki River. *Fennia* 191(2) 76–91.
- MUSTONEN, T.** (2014) Power discourses of Fish death: Case of Linnunsuo peat production. *Ambio* 43(2) 234–243.
- MÄENPÄÄ, P. & FAEHNLE, M.** (2021) Neljäs sektori. Kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa. Vastapaino, Tampere.
- MÄNTYLÄ, N.** (2010) *Luonnon edustajien puhevalta.* Vaasan yliopisto, Vaasa.
- PYHÄLÄ, M.** (2022) *Ylönontuhonta rikokseksi – lipunkantajana Belgia.* Turun Sanomat 3.1.2022.
- PYY, I. & LEHTINEN, A.** (2021) *Moninainen kaupunki ja symmetrisen utopia: tapaustutkimus Joensuusta. Alue ja Ympäristö 50(1) 49–69.*
- RIIPINEN, M.** (2008) *Sosiaalisen pääoman skaalaus: paikallisia ja ylipaikallisia näkökulmia maankäyttöön* Nellimissä, Inarissa. Väitöskirja, Oulun yliopiston maantieteen laitos.
- SEPÄNMAA, Y.** (2016) *Kasvot joelle päin – jokivarresta kansallinen kaupunkipuisto.* *Karjalainen* (s. B3) 10.5.2016.
- SIERLA, J.** (2001) *Rantapuistot säilytettävä kaupunkilaisten virkistysalueina.* *Karjalainen* (s. 14) 13.6.2001.
- SCHLOSBERG, D.** (1999) *Environmental Justice and the New Pluralism: The Challenge of Difference for Environmentalism.* Oxford University Press, Oxford.
- SUORANTA, J. & RYYNÄNEN, S.** (2014) *Taisteleva tutkimus.* Vastapaino, Tampere.
- SUVANTOLA, L.** (2003) *Valitusoikeuden aikakaudet ympäristönkäytössä.* Teoksessa Lehtinen, A. & Rannikko P. (toim.) *Oikeudenmukaisuus ja ympäristö, 213–233.* Gaudeamus, Helsinki.

- TALA, J.** (1986) Oikeudellistuminen – lähtökohtia keskustelulle. *Oikeus*, 289–301.
- TARASTI, L.** (2002) Yhteiskunnan oikeudellistuminen. *Defensor Legis* 4.
- ULVILA, M.** (2018) Kasvun purkutalkoot 2000-luvun Suomessa. Kohtuusliikkeen lyhyt historia. *Elonkehä* 4 20–26.
- VALITUS KUOPION...** (2013) Valitus Kuopion hallinto-oikeudelle Joensuun keskustan osayleiskaavan suunnitteluprosessista 16.1.2013. Julkaisematon.
- VAN AERSCHOT, P.** (1996) Oikeudellistuminen julkisoikeudessa. *Lakimies* 7 1036–1043.
- VESA, P.** (2024) Näkökulma ympäristöoikeudellisiin oikeustapauksiin – Kemin biotuotetehtaan puunhankinta. Edilex.
- VIINIMÄKI, V.** (1998) ”Avainhenkilöille avaintontteja Hasanniemestä”. *Karjalainen* (s. 3) 25.2.1998.

TONI RUUSKA, PASI HEIKKURINEN,
KRISTOFFER WILÉN & MARKO ULVILA

Ulos antroposeenista ihmiskeskeisten tieteiden ja produktivististen talousjärjestelmien tuolle puolen

IHMISEN GEOLOGINEN AIKAKAUSI

Luonnonresurssien ylikulutuksen seurauksista on varoiteltu jo vuosikymmeniä (esim. Meadows ym. 1972; 2005). Antroposeeni-käsite, jolla viitataan ihmisen geologiseen aikakauteen, lisävalaisee tätä ihmistoiminnasta johtuvaa huolestuttavaa kehitystä maapallolla. Tieteellinen näyttö ihmisperäisistä kielteisistä vaikutuksista biosfääriin on 2000-luvulla entistä vankempaa ja hälyttävämpää. Vaikuttaa siis todella siltä, että ihmislajista on tullut geologinen voima (ks. Crutzen & Stoermer 2000). Vaikka luonnon muokkaaminen on koko ihmiskunnan tunnetun historian ajan aiheuttanut ei-toivotuja seurauksia lukuisille menneille sivilisaatioille (mm. Hornborg 2011), antroposeeni-käsite ja sen taustalla olevat kivikerrostumalliset todisteet välittävät eri tason viestin. Koskaan aiemmin ei ihmisten aiheuttamien ympäristövaikutusten laajuus ole vaikuttanut lähes kaikkien maapallolla elävien olentojen elinolosuhteisiin, tulevaisuudesta puhumattakaan.

Ihmisen (kreikaksi *anthropos*) mukaan nimettyä, uutta geologista aikakautta koskevat luonnontieteelliset keskustelut ovat korostaneet erityisesti ihmislajiperäisten ympäristövaikutusten syitä ja seurauksia ekosysteemeissä sekä kokonaisuutena biosfäärissä. Näissä keskusteluissa ihmiskuntaa analysoidaan usein yhtenä yksikkönä tai toimijana. Tämän ohella yhteiskunta- ja humanistisiin tieteisiin pohjautuvissa antroposeenikeskusteluissa on puolestaan tarkasteltu ekologisen kriisin syitä ja seurauksia ihmiskunnan sisältä käsin, mikä on valottanut antroposeenin kontekstuaalisia, kulttuurisia ja historiallisia erityispiirteitä.

Yhteiskuntatieteisiin perustuvien antroposeenikeskustelujen nähdään usein olevan törmäyskurssilla luonnontieteen kanssa.

Beyond anthropocentric sciences and productivist modes of production

This chapter aims to reconcile tensions around the Anthropocene concept through integrating various different discourses around the term given to the new geological epoch. We argue that although the Anthropocene discourses based on natural and social sciences are often viewed as incompatible, they can be complementary. The fact that anthropogenic impact is damaging the biosphere, furthermore, is not reducible to a clash of discourses. The article proposes to leave behind productivist economic systems, such as capitalism, as well as anthropocentric science.

Väitteemme kuitenkin on, että näiden molempien keskustelujen merkitys olisi tunnustettava, jotta hedelmätön paradigmatiista ei jatkuisi. Näkemyksemme mukaan luonnontieteiden ja yhteiskuntatieteiden välisen kuilun syventäminen entisestään olisi haitaksi kiireellisesti tarvittavalle monitieteelliselle ymmärrykselle siitä, miten antroposeenista voidaan päästä ”ulos”. Monimutkaisia ongelmia, kuten ekologista kriisiä, ei voida käsitellä yksittäisen paradigman, tieteenalan tai systeemin tasolla, vaan ne edellyttävät tieteidenvälistä lähestymistapaa ja poikkitieteellistä synteisiä.

Yhteiskunta- ja humanistisiin tieteisiin pohjautuvissa antroposeenikeskusteluissa on tarkasteltu ekologisen kriisin syitä ja seurauksia ihmiskunnan sisältä käsin, mikä on valottanut antroposeenin kontekstuaalisia, kulttuurisia ja historiallisia erityispiirteitä.

Sen sijaan, että esittäisimme väitteitä luonnontieteiden tai vaihtoehtoisesti yhteiskuntatieteiden puolesta, pyrimme sovitteluun antroposeenikeskusteluihin liittyviä jännitteitä. ”Tiedesovittelullamme” on näin kaksitahoinen tehtävä: ensinnäkin esitämme monet keskenään kilpailevat antroposeenikeskustelut toisiaan täydentävinä, ja toiseksi erotamme toisistaan antroposeeniin liittyvät tieteelliset keskustelut (*antroposeenidiskurssit*) itse geologisesta aikakaudesta. Näin ehdotamme, että ulospääsy antroposeenista tuetaan tieteenalojen ja eri lähestymistapojen välisellä yhteistyöllä. Lisäksi ymmärtääksemme paremmin sitä, miten ihmisen geologisesta aikakaudesta voitaisiin päästä pois, tulee luonnontieteellistä keskustelua nähdäksemme täydentää kriittisen yhteiskuntatieteel-

lisen ympäristötutkimuksen näkökulmilla (kuten esim. poliittinen ekologia, ekologinen feminismi ja -marxismi). Näihin suuntauksiin perustuen esitämme kirjoituksessamme produktivististen talousjärjestelmien sekä ihmiskeskeisten tieteiden kritiikin, jonka pohjalta peräänkuulutamme niiden hylkäämistä, jotta antroposeeni voisi jonain päivänä päättyä.¹

LUONNONTIEDE JA YHTEISKUNTATIEDE TÖRMÄYSKURSSILLA (JÄLLEEN)

Antroposeeni-termin ympärille on 25 vuodessa muodostunut laaja ja monitieteellinen keskustelu. Ilmastokemisti Paul Crutzen ja biologi Eugene Stoermer esittelivät antroposeeni-käsitteen ja sen myötä ehdotuksen uudesta geologisesta aikakaudesta ensimmäistä kertaa vuonna 2000. Uuden aikakauden nimeämistä puoltavat vankat stratigrafiset eli kivikerrostumalliset todisteet ihmislajin vaikutuksista ja jäljistä biosfäärissä (esim. Crutzen & Stoermer 2000; Steffen ym. 2007; Steffen ym. 2015).

Antroposeenin määritelmä juontaa siis juurensa luonnontieteistä, joissa sillä viitataan ihmiskunnan geologiaan. Tämä määritelmä kuvaa siirtymää edellisestä geologisesta aikakaudesta – holoseenista – aikaan, jolloin ihmiskunnasta on tullut maapallolla geologinen voima (Crutzen 2002, 23). Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että ei-toivotut muutokset ilmastossa sekä biologisen monimuotoisuuden väheneminen eivät ole enää seurausta holoseenin aikakaudelle tyypillisestä toiminnasta, vaan ne ovat pitkälti ihmisten aiheuttamia tai kiihdyttämiä.

Uuden geologisen aikakauden toteamisessa tai todistamisessa ei sinänsä ole ongelmaa. Sen sijaan monet yhteiskuntatieteilijät, jotka edustavat mm. poliittista ekologiaa, ekologista feminismiä tai -marxismia pikemminkin kritisoiivat ehdotettua nimeä ja antroposeeni-käsitteen taustaoletuksia. Heihin kuuluvat muuten muassa Andreas Malm ja Alf Hornborg (2014), Jason Moore (2015), Eva Lövbrand ym. (2015), Donna Haraway (2015), Andrew Bauer ja Erle C. Ellis (2018), Eric Swyngedouw ja Henrik Ernstson (2018), Anna Tsing (2020) sekä

1 Produktivismilla tarkoitamme tässä kirjoituksessa talousjärjestelmiä, jotka perustuvat tuotantoon tuotannon takia ja/tai talouskasvun tavoitteluun talouskasvun takia (ks. esim. Salminen ja Vadén 2013), ja ihmiskeskeisillä tieteillä sellaista tiedettä, joka pitää ihmistä tärkeämpänä kuin muut olennot ja/tai keskittyy lähinnä ihmiseen ja/tai ajaa etupäässä ihmisten etua (ks. Heikkurinen ym. 2019b).

Stefania Barca (2020). Heidän kritiikkinsä kohdistuu pääasiassa siihen, miten ihminen tai ihmiskunta ymmärretään antroposeenissa ekologisen tuhon aiheuttajana.

Kriitikot kysyvät, onko relevanttia pitää ihmiskuntaa yhte(näise)nä toimijana, joka on aiheuttanut ja aiheuttaa edelleen ei-toivottuja muutoksia biosfäärissä, ja kuinka tietoisia luonnontieteisiin perustuvat antroposeenikeskustelut ovat tekemistään taustaoletuksista ja niiden poliittisista seurauksista. Vaikka on totta, että luonnontieteiden johtama keskustelu on tosiasioihin perustuvaa – biosfäärin muutokset ovat pääasiassa aiheutuneet ja aiheutuvat edelleen ihmisistä, eivätkä esimerkiksi linnuista, kaloista tai hyönteisistä – on myös totta, että ihminen ei ole aiheuttanut näitä vaikutuksia kollektiivisena tai yhtenäisenä toimijana. Antroposeeni-termi voikin siis tarkoittaa sekä luonnontieteellisen tutkimuksen määrittämää geologista aikakautta että antroposeeni-käsitettä ja siihen liittyviä kriittisiä monitieteellisiä keskusteluja.

Eräs syy siihen, miksi monet kriittiset yhteiskuntatieteilijät pitävät antroposeeni-nimeä niin tärkeänä kysymyksenä piilee ajatuksessa, että ihmiskieli luo todellisuutta, tai ainakin sosiaalista todellisuutta (ks. esim. Malm 2018). Toisaalta jotkut kriitikot väittävät, että heidän argumentissaan ei ole niinkään kyse termistä sinänsä vaan enemmänkin siitä, että se kohdistuu tiettyyn käsitykseen sosiaalisista prosesseista, esimerkiksi vallasta ja organisoitumistavoista, jotka rakentuvat sortaville ja imperialistisille suhteille ei-inhimillisten olentojen kanssa (Simpson 2018). Lisäksi ihmiskuntaa koskevien antroposeenikeskustelujen väitetään olevan historiattomia (Moore 2015; Barca 2020), epäpolitisoituja (Clark 2015; Lövbrand ym. 2015), ja epäpolitisoituja (Swyngedouw & Ernstson 2018). Olemme näistä väitteistä mitä mieltä tahansa, esitetty antroposeeni-käsitteen kritiikki vaatii pohtimaan syitä, jotka ovat saaneet ”meidät” tähän sotkuun. Mitä voidaan ja pitäisi tehdä, jotta pääsisimme ulos antroposeenista?

Joka tapauksessa uuden geologisen aikakauden alkamisajankohdasta käytiin keskustelua jo ennen kuin keskustelut antroposeeni-nimestä alkoivat. Aikakauden syntyä koskevat argumentit on mahdollista jakaa karkeasti kahteen muuhun ja erilliseen ontologiseen ja epistemologiseen leiriin: niin sanottuun hyvään antroposeeniin ja huonoon ant-

roposeeniin (Hamilton 2016; Kunnas 2017). Hyvä antroposeeni -argumentin kannattajien mukaan aikakausi alkoi jo 8000 vuotta sitten, ihmisten rai-vatessa metsiä ja maanviljelyyn asteittain siirtymässä (esim. Ruddiman 2003). Huono antroposeeni -argumentin puolustajat taas vakuuttavat, että aikakauden alkupiste on vasta 1800-luvun puolivälissä, jolloin teollistuminen ja teknologisoituminen alkoi kiihtyä ja levitä (esim. Crutzen & Stoermer 2000). Tämän antroposeenin aikakautta ei-toivottavana pitävän keskustelun mukaan historiasta voidaan piirtää esiin hetki, jolloin ihmislajin vaikutus ekosysteemeihin tuli näkyväksi. Toisaalta huono antroposeeni -argumentti voidaan haastaa relationaalista näkökulmasta (esim. Latour 2002; Haraway 2016). Tämän mukaan on mahdotonta osoittaa historiallista hetkeä, josta ihmistoiminnan vaikutukset olisivat lähteneet merkittävään kasvuun, sillä ihmiset ja ei-inhimilliset toimijat ovat niin tiiviisti yhteydessä toisiinsa.

Malm ja Hornborg (2014, 65) väittävät hyvä/huono -köydenvetoa antroposeenikeskustelun keskeiseksi paradoksiksi, joka palautuu lopulta kysymykseen ihmisyydestä. Kyse ei ole lopulta luonnosta kokonaisuutena vaan etupäässä ihmisluonnosta, joka olisi ”tuomittu” tuhoamaan elinympäristöjään. Tämä ”lajipessimismi” saattaakin olla yksi tärkeimmistä syistä, miksi monet yhteiskuntatieteilijät eivät pidä antroposeeni-nimestä. Samalla kuitenkin monet yhteiskuntatieteilijät käyttävät aktiivisesti antroposeeni-käsitettä, jotta varsinainen ongelma – ihmisten aiheuttamat valtavan kokoluokan kielteiset vaikutukset biosfäärille – ei unohtuisi.

Hyvä antroposeeni -argumentin ongelma on, että ihmiskunnan kehitys ymmärretään jollain tapaa väistämättömänä. Historia typistyy näin koko ihmislajin yhteiseksi matkaksi maantieteellisten alueiden, kulttuurien, sivilisaatioiden tai luokkajen eroista huolimatta. Tämä näkemys ei kuitenkaan kestä kriittistä yhteiskuntatieteellistä arviointia, koska on selvää, että ihmiset eivät ole kollektiivisesti tai kattavasti pohtineet teknologiaan liittyviä kysymyksiä kuten, että pitäisikö ”meidän” käyttää tulta ja työkaluja. Lisäksi vain murto-osa ihmiskunnasta – jopa varakkaissa osissa maailmaa, kuten Isossa-Britanniassa ja Belgiassa – pystyi asentamaan höyrykoneita tehtaisiinsa. Tästä johtuen voidaan väittää, että fossiilisia polttoaineita hyödyntävä teollinen kapitalismi on perustunut alusta

alkaen erittäin epätasa-arvoisille pääoman kerryttämisen prosesseille (Malm 2016) ja hyödyttänyt vain pientä osaa ihmiskunnasta (Piketty 2024).

Tämä tarkoittaa myös sitä, että ihmisperäiset muutokset biosfäärissä ovat historiallisia, sosiaalisia ja kulttuurisia, eli ne liittyvät tiettyyn yhteiskuntajärjestykseen sekä aikaan ja paikkaan. Tästä taas seuraa se, että ympäristömuutoksien ajurina ei ole pelkästään ihminen lajina, vaan myös tietyt sosiaaliset valtasuhteet ja -rakenteet sekä talouden järjestäytymisen muodot (Malm & Hornborg 2014; Barca 2020; Saito 2024).

Näiden sosiaalisten muutosten syiden kuvaamiseen Hornborg (2015) ja Malm ja Hornborg (2014) ehdottavat, että uutta geologista aikakautta, jonka pääasiallisena muutosagenttina on teknologia, pitäisi kutsua *teknoseeniksi* (*Technocene*). Toisaalta voitaisiin kysyä, eivätkö eläimetkin käytä työkaluja ja teknologiaa, ja minkä teknologian pitäisi merkitä uuden epookin alkua: iPodiumien, höyrykoneiden, pyörien, tulen? Toinen nykyajalle ehdotettu nimike on *plutoseeni* (*Plutocene*) (Ulvila & Wilén 2017). Käsite juontaa juurensa kreikan sanasta *ploutos*, joka viittaa vaurauteen ja siihen havaintoon, että suurin osa materiaalinkulutuksesta, energiankäytöstä ja kasvihuonekaasupäästöistä voidaan katsoa johtuvan ihmiskunnan rikkaimmista yksilöistä ja organisaatioista (Ulvila & Wilén 2017). Moore (2015) taas on puolustanut *pääomaseeni*-käsitettä (*Capitalocene*), sillä se korostaa kapitalismin ja pääoman hegemonista asemaa teollisella aikakaudella. Vastaavasti Norgaard (2014) ehdottaa nimeksi *talousseeniä* (*Econocene*), koska taloudella on lähes uskonnollinen asema monissa nyky-yhteiskunnissa, ja koska maailmanlaajuisten markkinoiden koko ”kasvoi 50-kertaiseksi, tai yli 16-kertaiseksi henkeä kohti” 1900-luvulla (Norgaard 2014, 44). Myös monia muita vaihtoehtoisia nimiä antroposeenille on ehdotettu, kuten miesten historiallista ylivaltaa ja hallintaa kuvaava *miesseeni* (*Manthropocene*, Hultman & Pulé 2019), kaiken elollisen toisiinsa kytkeytyneisyyttä peräänkuuluttava *chthuluseeni* (*Chthulucene*, Haraway 2015) tai fossiilista polttoaineista nimensä ottava *naftoseeni* (Vadén 2021).

Antroposeeni-termin korvaaminen osuvammalla voisi toki tarjota tien ulos menneiden ja nykyisten ekologisten haittojen epäoikeudenmukaisesta ja yleismaailmallisesta syyllisyydestä ja vastuusta. Mutta onnistunut epätäydellisen antroposeeni-

termin kukistaminen ei tietenkään saata meitä ulos itse aikakaudelta. Ihmisen vaikutukset maapallolla säilyvät vielä pitkään ja riippumatta siitä, miksi päätämme niitä kutsua. Kuitenkin ymmärtääksemme paremmin sitä, miten aikakaudesta voitaisiin päästä pois, luonnontieteellistä keskustelua tulee täydentää kriittisen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen näkökulmilla.

ANTROPOSEENIN TALOUS

Antroposeeni palautuu lopulta ihmistoimintaan ja sen laatuun maapallolla. Mutta minkälaiseen? Niin kuin yllä on mainittu, monet antroposeeni-termiä haastavat vaihtoehtoiset nimet liittyvät talouteen, pääomaan ja materiaaliseen vaurauteen sekä valtaan ja teknologiaan. Näiden ohella suurin osa maailmantalouteen liittyvistä kestävyysongelmista voidaan jäljittää talouskasvuun (Georgescu-Roegen 1971; Daly 2011; IPCC 2014), joka on kapitalismin ja muiden produktivististen talousjärjestelmien, kuten valtiotalous 1900-luvulla, tavoite ja niiden uusintamisen ehto (Ruuska 2019). Nykyisen maailmantalouden hegemonisena tuotantomuotona kapitalismi on tietynlainen tapa järjestää taloudellista toimintaa tuotannon kasvattamisen, kilpailun ja investointien ympärille (esim. Saito 2024). Kapitalistinen talousjärjestelmä skaalautuu niin, että mikä on totta yksittäiselle taloudelliselle toimijalle, on suurilta osin totta myös systeemisemmällä tasolla. Pääoman kertymisen on jatkuttava laajentuen tai kapitalismin uusintaminen on uhattuna. Näin ollen, kuten Harvey (2014, 222) toteaa ”*pääomassa on aina kyse kasvusta, ja se kasvaa välttämättä korkoa korottavalla nopeudella*”. Vastaavasti Magdoff ja Foster (2011, 42) toteavat, että kasvutonta hetkeä kapitalismissa seuraa aina talouden taantuma tai systeeminen kriisi, joka johtaa työttömyyteen, konkurssiin sekä yksityisen ja julkisen velan nopeaan kasvuun.

Yksi keskeisistä syistä näiden kertymiskriisien esiintymiseen on sosiaalinen konstruktio tai laajemmin ”yhteiskuntasopimus”, joka tunnetaan sijoitetun pääoman tuottona ja koronkorkona. Graeber (2014, 332) kysyy, ”mitä muuta ’korko’ on kuin vaatimus siitä, että raha tai velka ei koskaan lakkaa kasvamasta?” Graeber jatkaa, että sama pätee sijoituksiin, jotka ovat periaatteessa pääomaa, joka sijoitetaan jatkuvaan voiton tavoitteluun (ks. myös Bendell 2023). Siksi on perusteltua sanoa, että kapitalismissa talouskasvu on välttämätöntä, mikä tarkoittaa jatkuvaa painetta

kerätä varallisuutta, tehdä voittoa, parantaa tuotavuutta ja sijoittaa tulevaisuuteen pääoman jatkuvan kasautumisen ylläpitämiseksi (Ruuska 2019).

Hiljattain menehtynyt ekologisen taloustieteen pioneeri Herman Daly (1991) tuli aikanaan tunnetuksi niin kutsutusta *mahdottomuusteoreemaasta*, mikä viittaa jatkuvan talouskasvun ja rajallisten ekosysteemien väliseen ristiriitaan (ks. myös Georgescu-Roegen 1975). Foster (2009, 15) on kiinnittänyt Dalyn teoreeman suoraan kapitalismiin todetessaan, että ”kapitalismi [...] ei hyväksy rajoja laajentumiselle ja ympäristön hyväksikäytölle. Maapallo planeettana on sitä vastoin lähtökohtaisesti rajallinen. Tämä on ehdoton ristiriita, josta ei ole maallista pakotietä.”

Jotta pystytään tuottamaan ja keräämään lisää pääomaa, tarvitaan halpoja resursseja ja edullisia tapoja ja paikkoja päästä eroon jätteestä (Polanyi 1968; Moore 2015). Näiden mahdollisuuksien saatavuus ei itsessään tuota pääomaa arvona, mutta se luo edellytykset, jotka tuottavuuden kasvun kautta mahdollistavat ”taloudellisen arvon” luomisen kapitalismissa. Asianmukaisen yhteiskunnallisen järjestäytymisen ja halpojen resurssien ja työvoiman saatavuuden lisäksi työvoiman määrän eksponentiaalisen kasvun ovat mahdollistaneet erilaiset teknologiset keksinnöt (Mumford 1967), fossiilisten polttoaineiden laaja hyödyntäminen (Salminen & Vadén 2013; Malm 2016), ja laajemmin moderni teknistieteellinen kulttuuri ja yhteiskunta (Ellul 1964).

Teknologialla on maailmantalouden ylläpitäjänä ja talouskasvun tavoittelussa myös oma erityinen roolinsa (Heikkurinen & Ruuska 2021; Ruuska 2021). Pääoma ja teknologia yhdistettynä toisiinsa kapitalistisessa tuotantomuodossa ottavat vauhtia toinen toisistaan ja johtavat elinympäristöjen kiihtyvään tuhoon kaivannaisten, saasteiden ja jätteiden lisääntymisen takia (esim. Dunlap & Jakobsen 2019). Tämä johtuu ennen muuta siitä, että taloudellinen menestys saavutetaan markkinakilpailussa usein investoimalla teknologiaan. Yksinkertaisimmillaan tämä tarkoittaa, että pääoman kerryttämisen vaade ohjaa kehittämään ja hyödyntämään teknologiaa yhä enemmän, mikä johtaa siihen, että luonnonvaroja hyödynnetään yhä enemmän teknologian valmistukseen ja käyttämiseen (Foster 2009; Hornborg 2016; Heikkurinen & Ruuska 2021). Näin ollen teknologinen kehitys tuo mukanaan uusia investointimahdollisuuksia ja uusia mahdollisuuksia pääoman kerryttämiseen. Toisaal-

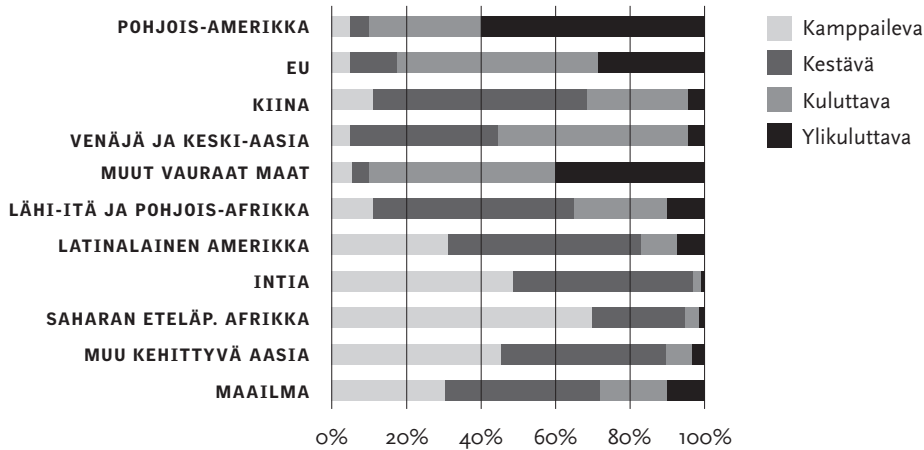
ta pääomasijoitukset teknologiaan johtavat uusien teknologioiden kehittämiseen, mikä taas luo uusia investointimahdollisuuksia kerryttää lisää pääomaa (ks. Ruuska 2021).

Hegemoniseen kapitalistiseen talousjärjestelmään ja sitä leimaavaan jatkuvaan talouskasvun tavoitteluun yksinä antroposeenin juurisyyinä sisältyy läheisesti myös vallan epäsuhtaisuus ja monitasoinen ihmistenvälinen eriarvoisuus. 2020-luvulla kapitalistinen maailmantalous on hierarkkisesti jakautunut eri alueisiin ja paikkoihin (ydin-periferia), joissa kansakunnat, kansallisvaltiot, ylikansalliset yritykset ja erilaiset kansallisen ja ylikansallisen pääoman toimijat ovat eri asemassa kansainvälisessä työnjaossa (Wallerstein 2003; Foster 2009; Hornborg 2016). Kyseessä on monisyinen historiallinen kehityskulku, mutta erityisesti teollisella ajalla jotkut ihmiset ja kansallisvaltiot ovat tulleet erittäin vauraksi muun ihmisväestön (Piketty 2014; 2024) sekä ei-inhimillisten olentojen ja monimuotoisten elinympäristöjen kustannuksella (Moore 2015). Tämä harvojen vauraus, tai köyhyys yltäkyläisyyden keskellä, on myös osin seurausta entisten siirtomaiden riistosta ja sorrosta, mikä on tukenut ja edelleen tukee teollistuneita maailmantalouden ytimiä tarjoamalla niille halpoja raaka-aineita ja työvoimaa (Hornborg 2014; 2016; Patel & Moore 2018).

Esimerkiksi ilmastonmuutoksen tapauksessa kapitalistisesta järjestelmästä aiheutuvat hyödyt ja haitat näkyvät hiilidioksidipäästöjen jakautumisessa ajan myötä. Globaalin pohjoisen osuus hiilidioksidipäästöistä vuosina 1850–2008 oli 72,7 prosenttia (huomioimatta asukaskohtaisia eroja maiden sisällä), vaikka siellä asuu vain 18,8 prosenttia maailman väestöstä (Malm & Hornborg 2014; ks. myös Heede 2014). Lisäksi vuonna 2015 maailman rikkaimpien kymmenen prosentin osuus hiilidioksidipäästöistä oli 45 prosenttia, kun taas köyhimmän 50 prosentin osuus oli 13 prosenttia (Chancel & Piketty 2015).

Etsiessämme vaihtoehtoja kapitalismille voi myös olla hyödyllistä vertailla sosioekonomisia tuloluokkia globaalisti, koska ne havainnollistavat selvästi antroposeeniin sisältyvän ihmisten välisen eriarvoisuuden ja myös ympäristötuhoisyyden (ks. Kuvio 1 ja Taulukko 1).

KUVIO 1. Neljän tuloluokan jakautuminen maailmanlaajuisesti ja eri alueilla vuonna 2013 (Ulvila & Wilén 2017).

TAULUKKO 1. Neljän tuloperusteisen luokan käsitteellinen erottelu (Ulvila & Wilén 2017).

TULOTASO	PERUSTARPEET	EKOLOGISTEN HAITTOJEN LAAJUUS	LUOKAN NIMI
Matala	Eivät täyty	Pieni	Kamppailevat
Kohtalainen	Täyttyvät	Kohtalainen	Kestävät
Korkea	Täyttyvät	Merkittävä	Kuluttavat
Todella korkea	Täyttyvät	Erittäin suuri	Ylikuluttavat

Kuviossa 1 esitetään neljä globaalia tuloperusteista luokkaa. Ulvilan ja Wilénin (2017) tunnistamat neljä globaalia luokkaa ovat: 1) kamppailevat, 2) kestävät, 3) kuluttavat ja 4) ylikuluttavat. Taulukossa 1 havainnollistetaan luokkien käsitteellistä perustaa ja erottelua. Tämän ryhmittelyn lähtökohtana on se, että tulot liittyvät vahvasti sekä perustarpeiden täyttymiseen että ekologisten haittojen laajuuteen (Ulvila & Wilén 2017). Tulotaso voi siten toimia ekologisten haittojen välittäjänä ja indikaattorina.

Kuten Ulvila ja Wilén (2017) ehdottavat, kamppailevan luokan voimaantumista olisi tuettava, jotta heidän perustarpeensa täyttyisivät ja heidän olisi mahdollista tulla toimeen. Tämän ohella voimaantumisen tarkoittaa oikeutta yhdenvertaiseen sananvaltaan asioissa, jotka vaikuttavat tämän luokan elämään erilaisten poliittisten prosessien ja toimentuloon liittyvän autonomian kautta.

Kuvion 1 perusteella merkittävä osa maailman väestöstä elää edelleen ekologisesti kestävällä pohjalla. Etenkin jos kapitalistisen maailmantalouden kasvupakko poistettaisiin eikä talousjärjestelmän

sisäistä vaadetta jatkuvalla talouskasvulle enää olisi, he voisivat jatkaa elämäänsä kuten tälläkin hetkellä ekologisen jalanjälkensä suhteen. Sen sijaan suurimmalle osalle globaalin pohjoisen asukkaista, eli ihmiskunnan ylikuluttaville osalle, suunnitellut ja hallitut degrowth-toimenpiteet (ks. Latouche 2009; Kallis ym. 2020; Hickel 2021) olisivat tarpeen ekologisten ja myös sosiaalisten haittojen vähentämiseksi. Ehdotuksia, jotka tähtäävät rikkaiden ylikulutuksen vähentämiseen, ovat esimerkiksi enimmäistulon vahvistaminen korkeilla progressiivisilla tuloveroilla tai lainsäädännön kautta, mikä rajoittaisi korkeimpia palkkoja alhaisimpiin verrattuna (ks. Ulvila ja Wilén 2017). Havainnollistus vahvistaa sen, mitä lukuisat tutkimukset kertovat (ks. esim. Piketty 2014; 2024; Oxfam 2018; Wilkinson & Piketty 2024): antroposeenin aikakausi ei johdu ”ihmiskunnasta”, vaan ennemmin historiallisesta vallan ja vaurauden epäsuhtaisuudesta, eriarvoisuudesta ja teollisen ajan talousjärjestelmien laadusta. Tämä viittaa myös siihen, että antroposeenista ulos pääsemiseksi on keskitettävä siihen,

miten purkaa tai kääntäjä pois vallitsevasta kapitalistisesta kasvutaloudesta ja välttää luisumasta vaihtoehtoihin produktivistisiin talousmalleihin, jotka hyödyttävät etupäässä ylikuluttavia luokkia muiden kustannuksella.

ULOSPÄÄSYJÄ ANTROPOSEENISTA

Maailmantalouden kehityskulut ja tulkinnat niistä ovat monisyisiä, ja niitä myös yhteiskunnallinen ympäristötutkimus osaltaan perkaa. Kriittisten yhteiskuntatieteiden yksi keskeinen tehtävä on tuoda esille olemassa olevia valtasuhteita, eriarvoisuutta, rakenteita sekä sosiaalisia käytäntöjä ja normeja. Edellä kuvatun hyvin yleisen ja pintapuolisen katsouksen tarkoitus oli viitata jatkuvan talouskasvun tavoitteluun, pääoman jatkuvan lisäkerryttämiseen sekä näihin liittyvään ihmistenväliseen eriarvoisuuteen, joita pidämme keskeisinä juurisyyinä antroposeenin aikakaudelle. Otamme siis tukevasti Huono antroposeeni -argumentaatiolinjan. Toisaalta produktivististen talousjärjestelmien, kuten kapitalismi tai neuvostoliittolainen valtiososialismi, leimaaminen ekososiaalisesti kestäättömiksi ja laajentumispyrkimyksiltään kolonialistisiksi tarkoittaa myös sitä, että otamme normatiivisen kannan jatkuvaa talouskasvua ja syvenevää teknologisoitumista vastaan.

Vaikuttaa valitettavasti siltä, että merkittävimmät historialliset vaihtoehdot kapitalismille eivät tarjoa helppoja ratkaisuja vallitsevaan ekologiseen tuhoon eivätkä ulospääsyä antroposeenista. Vaikka esimerkiksi uusimmat marxismin suuntaukset hylkäävätkin produktivismin ja eurosentrismen (Saito 2024) sisältyy niihinkin edelleen suoranaista ihmiskeskeisyyttä ja teknologista neutralismia (Ruuska & Heikkurinen 2023). Koemme siis, että produktivististen talousjärjestelmien kyseenalaistamisen (Heikkurinen ym. 2019a) ja niille vaihtoehtojen kehittämisen ohella on mentävä pidemmälle kuin monissa antroposeenikeskusteluissa ja kyseenalaistettava usko edistykseen sekä rationalistisiin teknitieteellisiin ratkaisuihin (Heidegger 1977; von Wright 1978; Hamilton ym. 2015).

Viime kädessä tämä tarkoittaa sitä, että ne olettukset, jotka luottavat ihmisten taitoihin ja kykyihin hallita maapalloa tai luoda hyvä antroposeeni, ovat kyseenalaisia (vrt. Hamilton 2013; Bannon 2014). Tästä huolimatta elämme eriskummallisessa tilanteessa, jossa kiireellinen tarve muuttaa ihmis-

Maailmantalouden kehityskulut ja tulkinnat niistä ovat monisyisiä, ja niitä myös yhteiskunnallinen ympäristötutkimus osaltaan perkaa. Kriittisten yhteiskuntatieteiden yksi keskeinen tehtävä on tuoda esille olemassa olevia valtasuhteita, eriarvoisuutta, rakenteita sekä sosiaalisia käytäntöjä ja normeja.

ten (erityisesti varakkaiden) väkivaltaista käyttäytymistä kasvaa, mutta samalla poliittisessa valtavirrassa kiire talousjärjestelmän muuttamiseksi polkee paikallaan.

Lisäksi, kun antroposeeni etenee, myös ihmisen aiheuttaman yhteiskunnallisen muutoksen ikkuna kaventuu. Ottaen huomioon muutoksien nopeuden ja laajuuden voimme todeta, että mitä enemmän paikalliset ekosysteemit kärsivät kapitalististen, sosialististen, tai muiden produktivististen ihmisorganisaatioiden haltuunotosta, sitä pienempi on ekosysteemin mahdollisuus kukoistaa tai parantua. Toisaalta kun ihmisen selviytymisen kannalta kriittiset raja-arvot ylittyvät, on myös yhteiskunnallisilla muutosliikkeillä vain rajallinen vaikutus luonnonvoimien kulun muuttamiseen. Ja vaikka ei-inhimillisillä elämänprosesseilla on epäilemättä poikkeuksellista palautumiskykyä ja sinnikkyyttä, suuri osa antropogeenisista vahingoista on jo nyt peruuttamattomia.

Huolimatta monimuotoisuuden vähenemisen ja elinympäristöjen tuhoutumisen synkistä näkymistä on tärkeää suhtautua avoimesti ajatukseen uuden talous- ja tuotantojärjestelmän syntymisestä (Bendell 2023; Saito 2024). Jokainen maailmaan ja sen asukkaisiin, niin ihmisiin kuin ei-inhimillisiin, kohdistuva rauhanteko parantaa myös elämänlaatua ja siirtää sukupuuttoon kuoleminen näkymiä kauemmas kohti toista paikkaa ja aikaa. Näin ollen jokainen teko ja tekemättä jättäminen edistää pyrkimystä ylläpitää elämää, mutta kuten Gorz toteaa, ”selviytyminen ei ole päämäärä sinänsä” (1980, 3–4). Maailman on oltava paikka, jonka vuok-

si kannattaa selviytyä.

Antroposeenin aikakaudesta poistumiseksi on näkemyksemme mukaan luovuttava produktivistisista talousjärjestelmistä, joissa oletetaan, että mitattavissa oleva ”taloudellinen” tuottavuus ja kasvu ovat toivottuja päämääriä. Toisaalta olisi suhteellisen helppoa löytää keino poistua antroposeenista, jos ongelma koskisi vain yksittäisten ihmisten rikkainta yhtä prosenttia tai vain globaalin pohjoisen viimeaikaista kehitystä. Asia ei tietenkään ole näin, sillä useimmat maat osallistuvat jo produktivistiseen maailmantalouteen, mikä sinänsä vain vahvistaa monialaista poliittista umpikujaa ja ajatusta siitä, ettei toisenlainen maailma olisi mahdollinen. Lisäksi voi hyvin olla, että halu hankkia valtaa – tuhota, luoda ja hallita muita – ulottuu paljon syvemmälle kuin olemme valmiita myöntämään (Heikkurinen 2017). Näin ollen nykyjärjestelmistä vetäytymisen ei tietenkään pitäisi rajoittua vain kapitalistisiin toimintatapoihin, vaan sen pitäisi koskea kaikkia ”kasvuyhteisön muotoja, jotka pohjautuvat tuotantovoimien kehittämiseen” (Latouche 2009, 89).

Muutosvoimaisen poliittisen toiminnan ja paremman tieteen kannalta on elintärkeää muuttaa tapoja, jolla puhumme antroposeenista. Näkemyksemme mukaisesti yksi keskeisimmistä ongelmista useimmissa antroposeenikeskusteluissa on niiden ihmiskeskeisyys (Heikkurinen ym. 2016; Ruuska ym. 2020). Luonnontieteisiin perustuvat keskustelut eivät kuitenkaan ole ihmiskeskeisiä samalla tavalla kuin yhteiskuntatieteelliset keskustelut ovat. Joissakin tapauksissa yhteiskuntatiede voi olla selvästi ontologisesti ihmiskeskeistä. Tämä viittaisi siihen, että maapallon olentojen olemassaolo on riippuvainen ihmisestä, ja näissä keskusteluissa voikin olla vaikeaa hyväksyä geologiselle aikakaudelle perusteluita, jotka eivät rajoitu kieleen tai inhimilliseen havaintoon. Luonnontieteelliset antroposeenikeskustelut eivät myöskään ole ihmiskeskeisiä episteemisesti. Ne eivät pidä ihmistä ainoana tiedon tai arvon lähteenä (tai ainoana arvottajana) tai vaikkapa moraalisesti ainoana toimijana. Näiden sijaan luonnontieteelliset antroposeenikeskustelut ovat ihmiskeskeisiä johtuen niiden analyysiyksiköistä eli niiden keskittymisestä ihmiskuntaan kollektiivisena toimijana.

Tällaista ihmiskeskeisyyttä voitaisiin kutsua myös toimijakeskeisyydeksi (*agential anthropocentrism*), ja se voi olla ongelmallista antroposee-

Kirjoittajat Malmön rautatieasemalla matkalla kansainväliseen Degrowth-konferenssiin elokuussa 2018. Pasi: ensimmäinen oikealta, Marko: kolmas oikealta, Toni: kyykyssä, Kristoffer: kuudes oikealta.

nista ulospääsemisen kannalta, koska siinä jätetään huomiotta historiallinen konteksti, luokka ja valtasuhteet sekä ihmislajin sisäiset ongelmat, mutta myös erilaisten toimijoiden ekologiset vaikutukset. Toimijakeskeisyyttä sisältävät keskustelut korostavat oikeutetusti ihmiskunnan seurauksia biosfäärille, mutta antroposeenikeskusteluun on kuitenkin sisällytettävä ihmislajin vaikutusten lisäksi ihmislajin sisäinen analyysi, jotta voidaan hahmotella vaikuttava, monitieteinen vastaus ekologiseen kriisiin. Lajien välisten ja ihmiskunnan sisäisten keskustelujen yhdistäminen luo näkemyksemme mukaan paremman ymmärryksen aikakauden syistä ja seurauksista.

”Ihmiskunta” on samalla sekä liian laaja että liian kapea diskursiivinen kategoria. Pelkästään ihmiskunnan sisäisiin kysymyksiin keskittyminen jättää huomiotta ihmiskunnan ulkopuolisen analyysin merkityksen niin epistemologisessa ja arvoperustaisessa mielessä kuin myös eri toimijoiden näkökulmasta. Näin ollen voidaan todeta, että ihmiskeskeisyys on ongelmallista kaikissa tässä tekstissä mainituissa merkityksissä: ontologisessa, epistemologisessa, moraalisessa ja toimijuudellisessa (ks. myös Ruuska ym. 2020). Jotta voimme kuvitella vaihtoehtoisia talousjärjestelmiä, jotka kykenevät tuottamaan kestävästä toimeentuloa ja myös avittamaan meitä sitä kautta ulos antroposeenista, on perusteltua irrottautua myös ihmiskeskeisestä tieteestä.

Sen sijaan, että antroposeenin tuolle puolelle

Jokainen maailmaan ja sen
asukkaisiin, niin ihmisiin kuin
ei-inhimillisiin, kohdistuva
rauhanteko parantaa myös
elämänlaatua ja siirtää sukupuuttoon
kuoleminen näkymiä kauemmas
kohti toista paikkaa ja aikaa.

kurkottava tiede ja muutostoiminta rakentuisivat ihmiskeskeisyyteen läheisesti liittyvien teknologiaoptimististen ja edistyksen ihanteiden varaan, voisi syväluotaava muutos saada voimaa esimerkiksi post-kapitalistiseen ja dekolonialistiseen Pluriverse-viitekehukseen (ks. Kothari ym. 2019) kuuluvista vaihtoehtoisista ajatus- ja yhteiskunnallisen toiminnan perinteistä, kuten alkuperäiskansojen kosmologioista (Salminen 2017), syväekologiasista (Næss 1973), kulttuurisesta pessimismistä (von Wright 1978), ekologisesta feminismistä (Salleh 2017) ja kohtuustaloustaloustieteistä (Saito 2024). Näitä perinteitä ja ajatusrakennelmia yhdistää pyrkimys tasa-arvoon, keskinäiseen avunantoon ja kestävään toimeentuloon toisten kukoistusta vaarantamatta. Monien sivilisaatioiden runoudessa ja uskonnollisissa mytologioissa on myös esiintynyt ajatus, jonka mukaan ihmiskunta voi saavuttaa viisauden ainoastaan muuttamalla elämäntapaansa kärsimyksen ja koettelemuksen kautta. Nämä koettelemukset voivat vaikuttaa ihmisiin monin eri tavoin. Tavallisten ihmisten elämässä niitä voivat aiheuttaa nälänhätä, sota, rutto ja suuret luonnonkatastrofit. On mahdollista, että seisomme sellaisen aikakauden kynnyksellä, jolloin katastrofit iskevät kovaa ja säälimättömästi, mutta avaavat samalla suuntia tasa-arvoisille ja kestäville tulevaisuuksille.

ULOS ANTROPOSEENISTA

Antroposeeni on syystäkin kiistanalainen termi. Tämän kirjoituksen tarkoituksena oli sovittaa yhteen joitakin luonnontieteellisen ja kriittisen yhteiskuntatieteellisen antroposeenikeskustelun osia erottamalla ne geologisesta aikakaudesta, jonka toteamiseen on olemassa vakuuttavat luonnontieteelliset todisteet. Kirjoituksessa pyrimme tähdentämään

kuinka sekä luonnontieteellisistä että kriittisistä yhteiskuntatieteellisistä keskusteluista on tuotavissa yhteen merkityksellisiä asioita antroposeenin syiden ja seurausten ymmärtämiseksi. Kärjistäen voimme sanoa, että luonnontieteelliset antroposeenikeskustelut lisäävät ymmärrystämme ihmisten paikasta biosfäärissä, kun taas ihmiskunnan sisäiset keskustelut voivat tarjota kontekstuaalisemman ja kulttuurisesti hienovaraisemman ymmärryksen ekologisen kriisin juurisyistä. Sen sijaan, että voimistamme paradigmaattista köydenvetoa, antroposeenikeskustelujen tulisi näkemyksemme mukaan liikkua kohti synteesiä. Johtopäätöksemme on näin ollen se, että ihmiskeskeisyydestä tieteessä ja politiikassa, sekä talouden kasvattamiseen ja teknologian kehittämiseen tähtäävästä produktivismista tulisi päästä eroon, jotta kestävä ja oikeudenmukainen muutos olisi mahdollinen ja ihmisen geologinen aikakausi jonain päivänä tulisi päätökseen.

KIIITOKSET

Tämä kirjoitus perustuu artikkeliin Heikkurinen, P., Ruuska, T., Wilén, K. & Ulvila, M. (2019) The Anthropocene exit: Reconciling discursive tensions on the new geological epoch. *Ecological Economics*, 164, 106369. Haluamme kiittää sekä lehden toimituskuntaa että Elsevier-kustantamoa mahdollisuudesta julkaista teksti uutena versiona YHYS-juhlakirjassa. Kirjoituksen uudelleenkirjoittamiseen on käytetty Suomen Akatemian rahoitusta hankkeelle *Omavaraisuuden taidot maaseutuyhteisöissä* (hankenumero 343277).

LÄHTEET

- BANNON, B.E.** (2014) *From Mastery to Mystery: A Phenomenological Foundation for an Environmental Ethic*. Ohio University Press, Athens.
- BARCA, T.** (2020) *Forces of reproduction: Notes for a counter-hegemonic Anthropocene*. Cambridge University Press, Cambridge.
- BAUER, A.M. & ELLIS, E.C.** (2018) The Anthropocene Divide Obscuring Understanding of Social-Environmental Change. *Current Anthropology* 59(2) 209–227. <https://doi.org/10.1086/697198>
- BENDELL, J.** (2023) *Breaking Together: A Freedom-Loving Response to Collapse*. Good Works, Bristol.
- CHANCEL, L. & PIKETTY, T.** (2015) Carbon and inequality: from Kyoto to Paris Saataavilla: <https://cepr.org/voxeu/columns/carbon-and-inequality-kyoto-paris>
- CLARK, T.** (2015) *Ecocriticism on the edge: The Anthropocene as a threshold concept*. Bloomsbury Publishing, London & New York.
- CRUTZEN, P.J. & STOERMER, E.F.** (2000) The Anthropocene. *Global Change Newsletter* 41, 17–18. <http://www.igbp.net/download/18.316f18321323470177580001401/1376383088452/NL41.pdf>
- DALY, H.E.** (1991) *Steady-State Economics*. Island Press, Washington, DC.
- DALY, H.E.** (2011) Growth, debt, and the World Bank. *Ecological Economics* 72(15) 5–8.
- DUNLAP, A. & JAKOBSEN, J.** (2020) *The Violent Technologies of Extraction: Political Ecology, Critical Agrarian Studies and the Capitalist World-eater*. Springer, London.
- ELLUL, J.** ([1954] 1964) *The Technological Society*. Alfred A. Knopf, New York.
- FOSTER, J.B.** (2009) *Ecological Revolution – Making Peace with the Planet*. Monthly Review Press, New York.
- GEORGESCU-ROEGEN, N.** (1971) *The Entropy Law and the Economic Process*. Harvard University Press, Cambridge.
- GEORGESCU-ROEGEN, N.** (1975) Energy and Economic Myths. *Southern Economic Journal* 41(3) 347–381.
- GORZ, A.** ([1975] 1980) *Ecology as politics*. South End Press, Boston.
- GRAEBER, D.** (2014) *Debt: The First 5000 Years*. Melville House, London.
- HAMILTON, C.** (2013) *Earthmasters: the dawn of the age of climate engineering*. Yale University Press, New Haven.
- HAMILTON, C., BONNEUIL, C. & GEMENNE, F. (TOIM.)** (2015) *The Anthropocene and the Global Environmental Crisis*. Routledge, New York & London.
- HAMILTON, C.** (2016) The theodicy of the “Good Anthropocene”. *Environmental Humanities* 7(1) 233–238. <https://doi.org/10.1215/22011919-3616434>
- HARAWAY, D.** (2015) Anthropocene, capitalocene, plantationocene, chthulucene: Making kin. *Environmental Humanities* 6(1) 159–165. <https://doi.org/10.1215/22011919-3615934>
- HARAWAY, D.** (2016) Staying with the Trouble: Makin Kin in the Chthulucene. Duke University Press: Durham & Lontoo.
- HARVEY, D.** (2014) *Seventeen Contradictions and the End of Capitalism*. Oxford University Press, New York.
- HEEDE, R.** (2014) Tracing anthropogenic carbon dioxide and methane emissions to fossil fuel and cement producers, 1854–2010. *Climatic Change* 122 229–241. <https://doi.org/10.1007/s10584-013-0986-y>
- HEIDEGGER, M.** (1977) *The question concerning technology and other essays*. Suom. Lovitt W. Garland Publishing, New York.
- HEIKKURINEN, P. (TOIM.)** (2017) *Sustainability and Peaceful Coexistence for the Anthropocene*. Routledge, New York & Lontoo.
- HEIKKURINEN, P., RINKINEN, J., JÄRVENSIVU, T., WILÉN, K. & RUUSKA, T.** (2016) Organising in the Anthropocene: an ontological outline for ecocentric theorising. *Journal of Cleaner Production* 113 705–714. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2015.12.016>
- HEIKKURINEN, P., RUUSKA, T., KUOKKANEN, A. & RUSSELL, S.** (2019) Leaving productivism behind: Towards a holistic and processual philosophy of ecological management. *Philosophy of Management* 20 21–36. <https://doi.org/10.1007/s40926-019-00109-w>
- HEIKKURINEN, P., RUUSKA, T., WILÉN, K. & ULVILA, M.** (2019) The Anthropocene exit: Reconciling discursive tensions on the new geological epoch. *Ecological Economics* 164, 106369. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2019.106369>
- HEIKKURINEN, P. & RUUSKA, T. (TOIM.)** (2021) *Sustainability beyond Technology: Philosophy, Critique, and Implications for Human Organization*. Oxford University Press, Oxford.
- HICKEL, J.** (2021) *Less is More: How Degrowth Will Save the World*. Penguin Random House, Lontoo.
- HORNBERG, A.** (2011) *Global Ecology and Unequal Exchange: Fetishism in a Zero-Sum World*. Routledge, Lontoo.
- HORNBERG, A.** (2015) The political ecology of the technocene: uncovering ecologically unequal exchange in the world-system. Teoksessa Hamilton, C., Bonneuil, C. & Gemenne, F. (toim.) *The Anthropocene and the Global Environmental Crisis: Rethinking Modernity in a New Epoch* 57–69. Routledge, London.
- HORNBERG, A.** (2016) *Global Magic. Technologies of Appropriation from Ancient Rome to Wall Street*. Palgrave Macmillan, Basingstoke.
- HULTMAN, M. & PULÉ, P.** (2019) Ecological masculinities: a response to the manthropocene question? Teoksessa *Routledge International Handbook of Masculinity Studies*. Routledge, Lontoo.
- IPCC** (2014) 5th Assessment Report. Climate change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Working Group II. Intergovernmental Panel on Climate Change, Geneva.
- KALLIS, G., PAULSON, S., D’ALISA, G. & DEMARIA, F.** (2020) *The Case for Degrowth*. Polity, Cambridge & Medford.
- KOTHARI, A., SALLEH, A., ESCOBAR, A., DEMARIA, F. & ACOSTA, A.** (2019) *Pluriverse: A Post-Development Dictionary*. Tulika Books, New Delhi.
- KUNNAS, J.** (2017) Storytelling: From the early Anthropocene to the good or the bad Anthropocene. *The Anthropocene Review* 4(2) 136–150. <https://doi.org/10.1177/2053019617725538>
- LATOUCHE, S.** ([2007] 2009) *Farewell to Growth*. Polity Press, Cambridge.
- LATOURE, B.** (2002) *Morality and Technology: The End of the Means*. Suom. Couze Venn. Theory, Culture & Society 19(5/6) 247–260.
- LÖVBRAND, E., BECK, S., CHILVERS, J., FORSYTH, T., HEDRÉN, J., HULME, M., LIDSKOG, R. & VASILEIADOU, E.** (2015) Who speaks for the future of Earth? How critical social science can extend the conversation on the Anthropocene. *Global Environmental Change* 32 211–218. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2015.03.012>
- MAGDOFF, F. & FOSTER, J.B.** (2011) *What Every Environmentalist Needs to Know about Capitalism*. Monthly Review Press, New York.
- MALM, A.** (2016) *Fossil Capital: The Rise of Steam Power and the Roots of Global Warming*. Verso, New York.

- MALM, A.** (2018) *The Progress of This Storm: Nature and Society in a Warming World*. Verso, Lontoo & New York.
- MALM, A. & HORNBERG, A.** (2014) The geology of mankind? A critique of the Anthropocene narrative. *The Anthropocene Review* 1 62–69. <https://doi.org/10.1177/2053019613516291>
- MEADOWS, D., MEADOWS, D., RANDERS, J. & BEHRENS, W.** (1972) *The Limits to Growth*. New American Library, New York.
- MEADOWS, D., RANDERS, J. & MEADOWS, D.** (2005) *Limits to Growth: The 30-Year Update*. Earthscan, Lontoo.
- MOORE, J.W.** (2015) *Capitalism in the Web of Life: Ecology and the Accumulation of Capital*. Verso, New York.
- MUMFORD, L.** (1967) *Technics and Human Development: The Myth of the Machine*. Harvest/HBJ, New York.
- NÆSS, A.** (1973) The shallow and the deep, long-range ecology movement. A summary. *Inquiry: An Interdisciplinary Journal of Philosophy* 16 95–100. <https://doi.org/10.1080/00201747308601682>
- NORGAARD, R.B.** (2014) Escaping Economism, Escaping the Econocene. Teoksessa Schneidewind, U., Santarius, T. & Humburg, A. (toim.) *Economy of Sufficiency: Essays on wealth in diversity, enjoyable limits and creating commons* 44–52. Wuppertal Institute for Climate, Environment and Energy, Wuppertal.
- OXFAM** (2018) Reward work, not wealth: to end the inequality crisis, we must build an economy for ordinary working people, not the rich and powerful. Oxfam International, Oxford.
- PATEL, R. & MOORE, J.W.** (2018) *A history of the world in seven cheap things: A guide to capitalism, nature, and the future of the planet*. Verso, Lontoo.
- PIKETTY, T.** (2014) *Capital in the Twenty-First Century*. Harvard University Press, Cambridge, MA.
- PIKETTY, T.** (2024) *Pääoma ja ideologia*. Into, Helsinki.
- RUDDIMAN, W.** (2003) The anthropogenic greenhouse era began thousands of years ago. *Climatic Change* 61 261–293. <https://doi.org/10.1023/B:CLIM.0000004577.17928.f8>
- RUUSKA, T.** (2019) *Reproduction Revisited: Capitalism, Higher Education and Ecological Crisis*. MayFly Books, <https://mayflybooks.org>
- RUUSKA, T. & HEIKKURINEN, P.** (2023) Kokoava ote teknologiaan Marxiin ja Heideggeriin pohjautuen. *Tutkimus ja kritiikki* 3(1) 68–87. <https://journal.fi/tk/article/view/127559/84677>
- RUUSKA, T., HEIKKURINEN, P. & WILÉN, K.** (2020) Domination, Power, Supremacy: Confronting Anthropolitics with Ecological Realism. *Sustainability* 12(7) 2617. <https://doi.org/10.3390/su12072617>
- RUUSKA, T.** (2021) Conditions for alienation: Technological development and capital accumulation. Teoksessa Heikkurinen, P. & Ruuska, T. (toim.) *Sustainability beyond Technology: Philosophy, Critique and Implications for Human Organization*. Oxford University Press, Oxford.
- SAITO, K.** (2024) *Slow Down: How Degrowth Communism Can Save The Earth*. Weidendeld & Nicolson, Lontoo.
- SALLEH, A.** (2017) *Ecofeminism as Politics: Nature, Marx and the Postmodern* (2. painos). Zed Books, Lontoo.
- SALMINEN, A. (TOIM.)** (2017) Kirjeitä tulevaisuudesta: Ääniä maapallon säästymisestä. Siemenpuusäätiö ja Kustannusosakeyhtiö Sammakko.
- SALMINEN, A. & VADÉN, T.** (2013) *Energia ja kokemus: Naftologinen essee. niin & näin*, Tampere.
- SIMPSON, M.** (2018) The Anthropocene as colonial discourse. *Environment and Planning D: Society and Space*. doi: 10.1177/0263775818764679
- STEFFEN, W., CRUTZEN, P.J. & MCNEILL, J.R.** (2007) The Anthropocene: Are humans now overwhelming the great forces of nature? *Ambio: A Journal of the Human Environment* 36(8) 614–621. <https://www.jstor.org/stable/25547826>
- STEFFEN, W., RICHARDSON, K., ROCKSTRÖM, J., CORNELL, S.E., FETZER, I., BENNETT, E.M., BIGGS, R., CARPENTER, S.R., DE VRIES, W., DE WIT, C.A., FOLKE, C., GERTEN, D., HEINKE, J., MACE, G.M., PERSSON, L.M., RAMANATHAN, V., REYERS, B. & SÖRLIN, S.** (2015a) Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet. *Science* 347 1259855. DOI: 10.1126/science.1259855
- SWYNGEDOUW, E. & ERNSTSON, E.** (2018) Interrupting the anthropocene: Immuno-biopolitics and depoliticizing ontologies in the anthropocene. *Theory, Culture and Society* 1–28. <https://doi.org/10.1177/0263276418757314>
- TSING, A.L.** (2020) *Lopun aikojen sieni. Elämää kapitalismin raunioissa*. Suom. Tuomikoski A. Tukijaliitto, Helsinki.
- ULVILA, M. & WILÉN, K.** (2017) Engaging with the Plutocene: moving towards degrowth and postcapitalist futures. Teoksessa Heikkurinen, P. (toim.) *Sustainability and Peaceful Coexistence for the Anthropocene*. Routledge, New York & Lontoo.
- VON WRIGHT, G.H.** (1978) *Humanismen Som Livshållning [Humanismi elämänsänteenä]*. Mån-pocket, Tukholma.
- VADÉN, T.** (2021) What does fossil energy tell us about technology? Teoksessa Heikkurinen, P. & Ruuska, T. (toim.) *Sustainability beyond Technology: Philosophy, Critique, and Implications for Human Organization*. Oxford University Press, Oxford.
- WALLERSTEIN, I.** (2003) *Historical Capitalism and Capitalist Civilization*. Verso, Lontoo.
- WILKINSON, R. & PICKETT, K.** (2024) Why the World Cannot Afford the Rich. *Nature* 627: 268–270. <https://www.nature.com/articles/d41586-024-00723-3>

Kirjoittajat | Authors

EEVA BERGLUND

Eeva Berglund väitteli tohtoriksi antropologiasta vuonna 1995 Cambridgen yliopistosta. Muutaman vuoden hän eteni ympäristöantropologin urapolulla, mutta valitsi jo vuonna 2002 helpomman tien. Siihen on kuulunut osa-aikaisen akateemisen työn ohessa kaupunkiaktivismia ja uudelleen kouluttautuminen kaupunkisuunnittelun puolella. Hän on seurannut ympäristöön ja kaupunkilaisuuteen liittyviä kysymyksiä pääasiassa Britanniassa ja Suomessa. Tällä hetkellä hän opettaa osa-aikaisesti Aalto-yliopiston muotoilun laitoksella.

Eeva Berglund defended her doctoral thesis in anthropology in 1995 at the University of Cambridge. For a few years she pursued a career path in environmental anthropology, but in 2002 decided to follow an easier road. This has involved urban activism and retraining in spatial planning as well as part-time academic work. She has pursued her interest in environmental and urban questions, mostly in the UK and Finland. She currently teaches part-time in the Department of Design at Aalto University.

CORINNA CASI

Corinna Casi (FM, PhD) on ympäristöetiikan tutkijatohtori Lapin yliopistossa, Suomen akatemian strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamassa biomuoveja tarkastelevassa poikkitieteellisessä ValueBioMat-projektissa. Corinna väitteli tohtoriksi toukokuussa 2024 Helsingin yliopistossa. Hänen väitöstutkimuksensa keskittyi dekolonisoiviin ympäristödiskursseihin, jotka edistävät luonnon ei-taloudellisia arvoja, kuten ekologisia, esteettisiä, ja moraalisia arvoja sekä alkuperäiskansojen luontonäkemyksiin moniarvoisuuden kehityksessä.

Corinna Casi (MA, PhD) is a Postdoctoral researcher in Environmental Ethics, affiliated with the University of Lapland, within the ValueBioMat interdisciplinary project on bioplastics, funded by the Strategic Research Council of Finland. Corinna defended her Doctoral thesis in May 2024 at the University of Helsinki. Her Doctoral research focused on decolonizing environmental discourses promoting non-economic values of nature, such as ecological, aesthetic, and moral values as well as Indigenous views of nature within a value pluralism framework.

KATARINA ECKERBERG

Katarina Eckerberg on politiikan tutkimuksen emerita-professori Uumajan yliopistossa, Ruotsissa. Hän on tutkinut yli 40 vuoden ajan monitasoista hallintaa ja kestävän kehityksen toteuttamista yli 180 julkaisussa. Hänen uudemmat artikkelinsa käsittelevät eurooppalaista metsäpolitiikkaa, vesiyhteistyötä, ekologista ennallistamispolitiikkaa, metsien vapaaehtoista suojelua, yhteishallintaa Ruotsin vuoristossa sekä monia maankäyttökysymyksiin liittyviä julkisen politiikan arviointitutkimuksia.

Katarina Eckerberg is a professor emerita in political science at Umeå University, Sweden. She has carried out research over 40 years on multilevel governance and implementation of sustainable development with over 180 publications. Her more recent articles deal with European forest policy, forest water collaboration, ecological restoration policy, voluntary protection of forests, collaborative governance in the Swedish mountains, and many evaluation studies of public policy concerning land-use issues.

YRJÖ HAILA

Yrjö Haila toimi ympäristöpolitiikan professorina Tampereen yliopistossa vuosina 1995–2014. Hän opiskeli eläinekologiksi Helsingin yliopistossa tärkeimpänä sivuaineenaan teoreettinen filosofia. Hän on julkaissut kirjat Vihreään aikaan (1990), Ekologian ulottuvuudet (1992, yhdessä Richard Levinsin kanssa), Retkeilyn rikkaus (2004) ja neljä yhteistyönä koottua artikkelikokoelmaa, sekä runsaat 300 tutkimuksellista artikkelia ja kommentaaria ekologiasta, ympäristökysymyksistä ja luonnon kulttuurisista ulottuvuuksista. Yrjö Haila toimi Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran puheenjohtajana vuosina 1998–2010.

Yrjö Haila is a professor emeritus of environmental policy at the University of Tampere, Finland. He earned his PhD in ecological zoology, with philosophy as a secondary subject, at the University of Helsinki. He has published *Humanity and Nature* (with Richard Levins; Pluto Press, 1992), and *How Nature Speaks. The Dynamics of the Human Ecological Condition* (co-edited with Chuck Dyke; Duke University Press, 2006), several books in Finnish, and more than 300 articles and commentaries on ecology, environmental issues, and natureculture. Yrjö Haila was the Chair of the Finnish Society for Environmental Social Science in 1998–2010.

PASI HEIKKURINEN

Pasi Heikkurinen on kestävän liiketoiminnan professori LUT-yliopistossa ja Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran puheenjohtaja. Hänen dosentuuriansa alat ovat Kestävä talous Helsingin yliopistossa ja Kestävyys ja organisaatiot Aalto-yliopistossa. Heikkurinen on toinen Kestävän muutoksen tutkimusverkoston perustajista (suchresearch.net). Hänen teoksiinsa kuuluu *Degrowth: An Experience of Being Finite* (2024, MayFly Books), *Sustainability Beyond Technology: Philosophy, Critique and Implications for Human Organization* (2021, Oxford University Press) ja *Strongly Sustainable Societies: Organising Human Activities on a Hot and Full Earth* (2019, Routledge).

Pasi Heikkurinen is a professor of sustainable business at LUT University and Chair of the Finnish Society for Environmental Social Science. He holds an adjunct professorship in the fields of Sustainable Economy at the University of Helsinki and Sustainability and Organizations at Aalto University. He is the co-founder of the Sustainable Change Research Network (suchresearch.net). His works include *Degrowth: An Experience of Being Finite* (2024, MayFly Books), *Sustainability Beyond Technology: Philosophy, Critique and Implications for Human Organization* (2021, Oxford University Press), and *Strongly Sustainable Societies: Organising Human Activities on a Hot and Full Earth* (2019, Routledge).

ANN-SOFIE HERMANSON

Ann-Sofie Hermanson är universitetslektor i statskunskap vid Åbo Akademi. Hennes forskning omfattar miljö- och energifrågor i ett jämförande perspektiv och uppmärksammar även miljöideologiska vägval.

Ann-Sofie Hermanson is a lecturer in political science at Åbo Akademi University. Her research includes environmental and energy issues from a comparative perspective and highlights also ideological-based considerations.

JANNE I. HUKKINEN

Janne I. Hukkinen (PhD, University of California Berkeley, 1990) on Helsingin yliopiston ympäristöpolitiikan professori. Hänen tutkimuksensa keskittyy kestävän kehityksen yhteiskunnallisiin ulottuvuuksiin, erityisesti osallistumiseen, asiantuntijuuteen ja riskeihin ympäristö- ja teknologiapolitiikassa. Hukkinen on Suomen Tiedeseuran jäsen, Ecological Economics -tiedelehden toimituskunnan jäsen ja korkeimman hallinto-oikeuden ympäristöasiantuntijaneuvos. Yli 120 tieteellisen artikkelin lisäksi hän on kirjoittanut Routledgen tieteelliset monografiat *Sustainability Networks* (2008) ja *Institutions in Environmental Management* (1999). Janne Hukkinen toimi YHYS ry:n puheenjohtajana 2011–2013.

Janne I. Hukkinen (PhD, University of California Berkeley, 1990) is a professor of environmental policy at the University of Helsinki. He studies sustainability policy, with empirical applications in participation, expertise, and risk. Hukkinen is a member of The Finnish Society of Sciences and Letters, the Editorial Board of Ecological Economics, and the Supreme Administrative Court of Finland. He has written over 120 peer-reviewed scientific articles and the Routledge books *Sustainability Networks* (2008) and *Institutions in Environmental Management* (1999). Janne Hukkinen was the Chairperson of the Finnish Society for Environmental Social Science in 2011–2013.

LAURA HÖIJER

Laura Höijer on ympäristöministeriön tutkimusjohtaja. Hän toimii kansliapäällikön esikunnassa ja vastaa ministeriön T&K-toiminnan ja ennakointityön koordinoimista. Hän on toiminut koko noin 30 vuoden työuransa ympäristöalalla, niin tutkijana, rahoittajana, yksityisellä sektorilla, järjestössä kuin hallinnossakin. Vuosina 2018–2023 hän oli virkavapaalla ympäristöministeriöstä ja työskenteli BSAG Säätiössä ensin sisältöjohtajana ja sitten toimitusjohtajana. Höijer on väitellyt tohtoriksi maaperämikrobiologian alalta, ja hän on mikrobiologian dosentti.

Laura Höijer is the Research Director at the Finnish Ministry of the Environment. She works in the Management support of the ministry, directly under the Permanent Secretary. Her duties include coordinating the ministry's foresight and research activities. During her almost thirty years in the environmental field, she has worked as a researcher, research funder, in business, in NGOs, and in administration. During 2018–2023 she took

an absence of leave from the Ministry and worked in Baltic Sea Action Group, a Finnish NGO, first as Content Director and then as Managing Director. She holds a PhD in soil microbiology and is a Docent in microbial ecology.

MARKO JOAS

Marko Joas är professor i offentlig förvaltning sedan 2009 och för tillfället prorektor för samverkan och internationellt universitetssamarbete vid Åbo Akademi. Hans forskning innefattar två huvudsakliga spår, jämförande (lokal) politik för hållbara samhällslösningar och -processer och flernivåmiljöstyrning i Finland, Östersjöregionen och Europa, samt demokratiska deltagandeprocesser särskilt inom dessa policyområden.

Marko Joas has been a professor in public administration since 2009 and is presently vice-rector for societal and international cooperation at Åbo Akademi University. His research interests include two main research fields, (local) sustainable development and comparative environmental (multilevel) governance as well as democratic participation, especially within these policy areas in Finland, in the Baltic Sea Region, and in Europe.

ARI JOKINEN

HT (ympäristöpolitiikka) Ari Jokinen on toiminut ympäristöpolitiikan tutkijana Tampereen yliopistossa vuodesta 1998 alkaen muutamaa välivuotta lukuun ottamatta. Hän väitteli ympäristöpolitiikasta 2004 Tampereen yliopistossa ja on luonnonvarapolitiikan dosentti Itä-Suomen yliopistossa. Aikaisemmin hän toimi pari vuosikymmentä luonnonsuojelutehtävissä pääasiassa valtion virkamiehenä. Tutkimus on kohdistunut luontopolitiikkaan ja biodiversiteetin hallintaan kaupungeissa, luonnonvarojen käytössä ja yritystoiminnassa. Viime vuosina kiinnostuksen kohteena on ollut kaupunkien kiertotalous.

Ari Jokinen, PhD, has worked as a researcher in environmental policy at Tampere University since 1998. He is an adjunct professor at the University of Eastern Finland. Previously we worked in nature conservation for two decades, mostly as a government official. His research focuses on the politics of nature and biodiversity governance related to cities, natural resources, and business-stakeholder relationships. Recently he has studied urban circular economy.

PEKKA JOKINEN

Pekka Jokinen on ympäristöpolitiikan professori Tampereen yliopistossa. Ennen nykyistä tehtäväänsä hän työskenteli ympäristöpolitiikan professorina Itä-Suomen yliopistossa. Hänen tutkimuksensa on keskittynyt ympäristöhallintaan ja yhteiskunnalliseen muutokseen. Viimeaikainen tutkimustyö on liittynyt erityisesti ilmastopolitiikkaan ja kaupunkien kiertotalouteen. Jokinen on kirjoittanut 180 julkaisua ympäristösosiologian ja -politiikan alueelta. Pekka Jokinen toimi YHYS ry:n puheenjohtajana 2014–2016.

Pekka Jokinen is Professor of Environmental Policy at Tampere University. Before this position, he was Professor

of Environmental Policy at the University of Eastern Finland. His main research interests lie in environmental governance and social change. Recent work has focused on climate policies and circular cities. Jokinen has written 180 publications in the field of environmental sociology and environmental policy. Pekka Jokinen was the Chairperson of the Finnish Society for Environmental Social Science in 2014–2016.

MARJA JÄRVELÄ

Marja Järvelä on yhteiskuntapolitiikan emeritaprofessori Jyväskylän yliopistossa. Järvelä valmistui Helsingin yliopistosta valtiotieteiden maisteriksi 1973, lisensiaatiksi 1979 ja valtiotieteiden tohtoriksi 1991. Väitellyään hän toimi Jyväskylän yliopistossa yhteiskuntapolitiikan apulaisprofessorina ja professorina (1992–2000) ja nimitettiin yhteiskuntapolitiikan professoriksi (2000), josta toimesta hän jäi eläkkeelle vuonna 2014. Järvelä on toiminut myös Suomen ilmastopaneelissa. Järvelän tieteellisen tuotannon aihepiirinä oli uran alkupuolella erityisesti suomalaisten elämäntavat, sosiaalinen liikkuvuus ja koulutuspolitiikka ja sittemmin ympäristöarvot ja -politiikka, eurooppalaiset kaupungit, sosiaaliset erot ja monikulttuurisuus sekä kehitys kolmannessa maailmassa.

Marja Järvelä is professor emerita of social policy at the University of Jyväskylä. Järvelä graduated from the University of Helsinki with a master's degree in political science in 1973, a licentiate in 1979, and a doctorate in political science in 1991. After completing her dissertation, she worked as an assistant professor and professor of social policy at the University of Jyväskylä (1992–2000) and was appointed professor of social policy (2000), a position from which she retired in 2014. Järvelä has also worked on the Finnish climate panel. In the early part of her career, Järvelä's scientific production focused especially on the lifestyles of Finns, social mobility and education policy, and later on environmental values and policy, European cities, social differences and multiculturalism, and development in the third world.

TIMO JÄRVIKOSKI

Ympäristösosiologi Timo Järvikoski on Oulun yliopiston yhteiskuntatieteen emeritusprofessori. Järvikoski opiskeli sosiologiaa Turun yliopistossa ja väitteli vesien säännöstelystä ja paikallisyhteisöstä 1979. Järvikoski on työskennellyt Turun yliopiston sosiologian laitoksen tutkijana ja sosiologian assistenttina, Vaasan kauppakorkeakoulun taloussosiologian assistenttina ja apulaisprofessorina sekä Helsingin yliopiston oikeussosiologian apulaisprofessorina. Oulun yliopiston Kasvatustieteellisen tiedekunnan yhteiskuntatieteen apulaisprofessorina tai professorina hän työskenteli vuodesta 1985 lähtien. Järvikoski oli perustamassa Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seura ja toimi sen ensimmäisenä varapuheenjohtajana.

Environmental sociologist Timo Järvikoski is professor emeritus of social science at the University of Oulu. Järvikoski studied sociology at the University of Turku and defended his dissertation on water regulation and local

community in 1979. Järvikoski has worked as a researcher and assistant professor of sociology at the Department of Sociology at the University of Turku, as an assistant and assistant professor of economic sociology at Vaasa University of Economics, and as an assistant professor of legal sociology at the University of Helsinki. From 1985, he worked as an assistant professor or professor of social science at the Faculty of Education of the University of Oulu. Järvikoski is a founding member of the Finnish Society of Environmental Social Sciences and acted as its first vice-chair.

MINNA KALJONEN

Minna Kaljonen työskentelee tutkimusprofessorina Suomen ympäristökeskuksessa. Hänen tutkimuksensa on muuttunut Suomen ympäristökeskuksen painopisteiden mukana maatalouden ympäristöpolitiikan tutkimuksesta oikeudenmukaisen kestävyysmurroksen tutkimukseen. Kaljonen tekee tutkimusta poikkitieteellisesti, etsien ratkaisuja kestävyysaasteisiin yhdessä eri toimijoiden ja monien eri tieteenalojen tutkijoiden kanssa. Kaljonen on toiminut Kestävyyspaneelin jäsenenä vuodesta 2023 alkaen. Hän toimi Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran puheenjohtajana 2017–2019.

Minna Kaljonen works as a research professor at the Finnish Environment Institute (Syke). Her research has widened from the study of environmental policies to just sustainability transitions. Kaljonen works in a transdisciplinary manner, seeking solutions to sustainability challenges with societal actors and researchers from different disciplines. She is a member of the Expert Panel for Sustainable Development and served as a chair of the Finnish Society for Environmental Social Science in 2017–2019.

ESA KONTTINEN

Esa Konttinen on tehnyt työuransa Jyväskylän yliopistossa sosiologian opetus- ja tutkimustehtävissä 1970-luvun lopulta lähtien. Konttinen väitteli j.y:ssä 1991, ja nimitettiin sosiologian dosentiksi 1994. Hän toimi kansalaisyhteiskunnan tutkimuksen professorin määräaikaisessa tehtävässä vuosina 2007–2013. Konttisen keskeiset tutkimusalueet ovat professioammattien sosiologia ja ympäristökonfliktien ja -liikkeiden tutkimus. Jälkimmäinen tutkimusalue käsittää ensi sijassa ympäristöprotestien aaltojen ja paikallisten vesistökonfliktien erittelyjä.

Esa Konttinen has spent his working career at the University of Jyväskylä teaching and researching sociology since the late 1970s. Konttinen received his doctorate at the University of Jyväskylä in 1991 and was appointed a docent of sociology in 1994. He held the position of professor of civil society research in 2007–2013. Konttinen's main research areas are the sociology of professions and the study of environmental conflicts and movements. The latter research area primarily focuses on the waves of environmental protests and local water conflicts.

TEEA KORTETMÄKI

Tea Kortetmäki on kestävyys siirtymien apulaisprofessori Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella. Hän tekee monipuolisesti ja monitieteisesti ympäristöfilosofista ja yhteiskuntatieteellistä tutkimusta. Erityisesti oikeudenmukaisen siirtymän, kestäväen hyvinvoinnin, ruokajärjestelmän sekä monilajisuuden näkökulmat ovat hänen työssään läpileikkaavia teemoja.

Tea Kortetmäki is an assistant professor of sustainability transitions at the Department of Social Sciences and Philosophy of the University of Jyväskylä. She conducts multidisciplinary research on diverse topics with both philosophical and social scientific approaches. Cross-cutting themes in her research include just transition, sustainable well-being, food system studies, and multispecies perspectives to sustainability.

ERJA LAAKKONEN

Erja Laakkonen (KT, FM) on yliopistonlehtori Itä-Suomen yliopistossa. Hän on aikuiskasvatustieteilijä, joka tarkastelee maailmaa kulttuurisesta näkökulmasta käsin. Laakkonen on myös pitkäaikainen kohtuusliikkeen jäsen.

Erja Laakkonen (PhD, adult education; MA) is a university lecturer at the University of Eastern Finland. Her research perspective is deeply rooted in cultural studies. Laakkonen is also a long-time member of the Kohtuus ('sufficiency') network.

MARKUS LAINE

HT (ympäristöpolitiikka) Markus Laine on yliopistonlehtori Tampereen yliopiston kestäväen kaupunkikehityksen kansainvälisessä kandidaattiohjelmassa. Hän on väitellyt ympäristöpolitiikan alalta Tampereen yliopistossa 2003. Hänen tutkimuksensa ovat keskittyneet kestäväen kaupunkikehitykseen, osallistuvaan maankäytön suunnitteluun ja ympäristön politiikkaan.

D.Sc. Markus Laine is university lecturer in the Bachelor's Degree Programme in Sustainable Urban Development at Tampere University, Finland. He has a PhD in environmental policy from Tampere University (2003). His research has focused on sustainable urban development, collaborative land use and planning, and politics of environment.

ARI LEHTINEN

Ari Lehtinen on Itä-Suomen yliopiston maantieteen professori, joka osallistui aktiivisesti ympäristöpolitiikan oppiaineen perustamiseen Joensuun yliopistossa 1990-luvulla. Hän myös edisti maantieteen ja yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen (YHTYMÄN) valtakunnallisten tutkijakoulujen yhteistyötä intensiivikurssien muodossa vuosina 1997–2007. Lehtinen on profiloitunut ympäristötoimintatutkijana kansalaisliikkeissä; nimenomaisesti tutkimuksen, kansalaisten ja liikkeiden yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen vahvistajana.

Ari Lehtinen is a professor of geography at the University of Eastern Finland. He actively participated in establishing the subject of environmental policy at the University of Joensuu in the 1990s. He also promoted the cooperation of the national doctoral schools in geography and environmental social science research (YHTYMÄ) in the form of intensive courses from 1997–2007. Lehtinen has become profiled as an environmental action researcher in civic movements, focusing largely on the interaction between research, citizens, and movements.

HELENA LEINO

HT (ympäristöpolitiikka) Helena Leino on ympäristöpolitiikan apulaisprofessori Tampereen yliopistossa ja vuorovaikutteisen maankäytön suunnittelun dosentti Aalto-yliopistossa. Leino väitteli 2006 kansalaisosallistumisen dynamiikasta Tampereen yliopistosta, ja hän on keskittynyt tutkimuksessaan analysoimaan kansalaislähtöisen tiedon- tuotannon prosesseja sekä erilaisia lähtökohtia kestävä kaupunkikehityksen toteuttamiselle.

Dr.Sc. Helena Leino is an associate professor in Environmental Policy at the faculty of Management and Business at Tampere University, Finland. She is also an adjunct professor at Aalto University, department of Built Environment, in Helsinki. She received her PhD in Environmental Policy in 2006. Her research has focused on diverse aspects of sustainable urbanization, participatory knowledge production, and biodiversity offsetting in urban planning processes.

JARKKO LEVÄNEN

Jarkko Levänen (VT) toimii kestävyystieteen apulaisprofessorina Lappeenranta-Lahden teknillisessä yliopistossa (LUT) Lahdessa, missä myös johtaa kierto-talouden maisteriohjelmää. Aiemmin hän on työskennellyt Aalto-yliopistossa sekä Helsingin yliopistossa. Jarkon tutkimus keskittyy kestävyys hallintaan ja uudenlaisiin sosio-ekologisiin malleihin esimerkiksi kestävyys siirtymien, teknisten ja organisatoristen innovaatioiden sekä poliittisten toimenpiteiden konteksteissa. Jarkko toimi YHYS ry:n puheenjohtajana vuosina 2020–2022 ja on edelleen seuran johtokunnan jäsen.

Jarkko Levänen (D.Soc.Sc.) is an Associate Professor of sustainability science at Lappeenranta-Lahti University of Technology (LUT) in Lahti, where he also leads the msc programme on Circular Economy. Previously he worked at Aalto University and the University of Helsinki. Jarkko's research focuses on sustainability management and new socio-ecological models, for example in the contexts of sustainability transitions, technological and organizational innovations, and policy arrangements. Jarkko was the chair of the Finnish Society for Environmental Social Science in 2020–2022 and is still a member of the board.

TAPIO LITMANEN

Tapio Litmanen on sosiologian professori Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella.

Hän on johtanut pitkään STEER-tutkimusryhmää (Science, Technology, Energy and Environment Research Group). Hänen erityisalaansa ovat ympäristösosiologian lisäksi tieteen- ja teknologian tutkimus, riskien sosiologia, energiakysymykset ja kansalaisyhteiskunnan tutkimus.

Tapio Litmanen is a Professor of Sociology in the Department of Social Sciences and Philosophy, at the University of Jyväskylä. He is the long-time leader of the STEER research group (Science, Technology, Energy and Environment Research Group). His areas of expertise include environmental sociology, science and technology research, sociology of risk, energy issues and civil society research.

KIRSI-MARJA LONKILA

Kirsi-Marja Lonkila työskentelee ympäristöministeriössä konsernihallinto ja kansainväliset asiat –osastolla tutkimustoiminnan erityisasiantuntijana, tehtävänäään vahvistaa ministeriön valmistelutyön tietopohjaa kehittämällä toimintatapoja ja yhteyksiä tiedeyhteisön kanssa. Lonkila on työskennellyt yli 10 vuotta ympäristötutkimuksen ja -päättöksenteon rajapinnalla. Ennen siirtymistään ympäristöministeriöön vuonna 2020 hän on työskennellyt kaupunkiverkosto Itämeren kaupunkien liitossa (2010–2013), Ympäristötiedon foorumissa (2014–2017) ja ajatushautomo Demos Helsingissä (2018–2019). Koulutukseltaan Lonkila on valtiotieteen maisteri.

Kirsi-Marja Lonkila works in the Ministerial Governance and International Affairs Department at the Ministry of the Environment as a senior specialist in research and development, with the task of strengthening the knowledge base of the Ministry's preparatory work by developing practices and contacts with the scientific community. Lonkila has worked at the interface of environmental research and decision-making for more than 10 years. Before joining the Ministry of the Environment in 2020, she worked at the Union of the Baltic Cities (2010–2013), the Forum for Environmental Information (2014–2017), and the think tank Demos Helsinki (2018–2019). Lonkila's educational background is a Master in Social Sciences.

ILMO MASSA

Ilmo Massa (VT) on Helsingin yliopiston ympäristöpolitiikan emeritusprofessori. Hän on toimittanut ja kirjoittanut ympäristösosiologiaan, energiakysymyksiin, ekomodernisaatioon, arkielämän ympäristöpolitiikkaan, yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen teorioihin ja tiedeidenväliseen ympäristötutkimukseen liittyviä teoksia ja artikkeleita.

Ilmo Massa (PhD) is an emeritus professor of environmental policy at the University of Helsinki. He has edited and written works and articles related to environmental sociology, energy issues, ecomodernization, everyday environmental politics, theories of social scientific environmental research, and interdisciplinary environmental studies.

AILA-LEENA MATTHIES

Aila-Leena Matthies työskentelee sosiaalityön professorina Jyväskylän yliopistossa, Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa. Hänen tutkimuksensa kohdistuu ekososiaaliseen näkökulmaan sosiaalityössä sekä aikuis-sosiaalityöhön. Hän johtaa EU:n komission rahoittamaa MCSA-ETN-ASTRA tohtorikoulutus- ja tutkimushanketta (2020–2024), jossa työskentelee 15 sosiaalityön väitöskirjatutkijaa, joiden yhteisenä tutkimuskohteena on monitieteisen kestävä siirtymän tutkimuksen annin soveltaminen sosiaalityössä inklusiivisuuden parantamiseksi.

Aila-Leena Matthies works as Professor of Social Work at the University of Jyväskylä, Kokkola University Consortium Chydenius. Her research focuses on the ecosocial perspective in social work, and on adult social work. She leads the MCSA-ETN-ASTRA doctoral training and research project (2020–2024), funded by the European Commission, with 15 doctoral researchers of social work, who have a common research focus to apply contributions of transdisciplinary sustainable transition research in social work to improve social inclusion.

ILONA METTIÄINEN

Ilona Mettiäinen on yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkija. Hän työskentelee tutkijana Lapin yliopiston Arktisessa keskuksessa ja viimeistelee väitöskirjaansa Tampereen yliopistoon. Mettiäinen tutkii arktista ilmastomuutosta ja merisaasteita sekä niiden strategisia ratkaisuja kuten sopeutumista ja ilmastomuokkausta poikkitieteellisissä tiedon yhteistuotannon prosesseissa paikallis- ja alkuperäiskansayhteisöjen kanssa. Hän tutkii myös ilmastomuokkastutkimuksen vastuullisuutta, hyväksyttävyyttä ja eettisyyttä.

Ilona Mettiäinen is an environmental social scientist. She works as a researcher at the Arctic Centre of the University of Lapland and is a PhD candidate at the University of Tampere. Mettiäinen's current research focuses on transdisciplinary knowledge co-production with Arctic communities on climate change and marine pollution, and co-designing strategic solutions to them, such as adaptation and climate intervention. She also studies conditions for responsible, publicly acceptable, and ethical research into climate interventions.

IRMELI MUSTALAHTI

Irmeli Mustalahti on luonnonvarahallinnan professori, joka on väitellyt Kööpenhaminan yliopistosta. Mustalahti on yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen erikoistunut kehitystutkija, jonka kansainvälinen tutkimusryhmä työskentelee parhaillaan esimerkiksi Tansaniassa, Indonesiassa, Boliviassa, Kolumbiassa ja Suomessa. Responsive Natural Resources Governance - tutkimusryhmää rahoittaa esimerkiksi Suomen Akatemia ja Suomen Opetus- ja kulttuuriministeriö. Parhaillaan tutkimusryhmä tutkii kansalaisten mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa luonnonvarojen hallintaan ja käyttöön. Mustalahden tutkimusryhmällä on vahva yhteiskunnallisen vuorovaikuttamisen tavoite ja siksi tutkimusryhmä toteuttaa tiedon

yhteistuottamista niin järjestöjen kuin yksityissektorinkin toimijoiden kanssa. Yhdessä kansainvälisten partnereiden kanssa hän on perustanut ympäristöyhteistyön ja konfliktien sovitteluun liittyvä kurssisarjan ja kansainvälisen verkoston (Environmental Collaboration and Conflict Resolution, ECCR-network).

Irmeli Mustalahti is a professor of Natural Resources Governance at the University of Eastern Finland and has a PhD from the University of Copenhagen, Denmark. She is a chair of the international research group called Responsive Natural Resources Governance - research group (RNRG). Her research group's main research and teaching interests are long-term empirical research on interventions related to natural resources governance, people's participation in resource governance, and collaborative governance of natural resources. The research group is funded by e.g. Research Council of Finland and the Ministry of Education and Culture. Since 2016, she has been developing jointly with international researchers an international network called ECCR and a course series called 'Environmental collaboration and conflict resolution'.

ANNA MUSTONEN

Anna Mustonen on ympäristöpolitiikan väitöskirjatutkija Itä-Suomen yliopistossa. Mustonen tutkii alueellisen maankäytön suunnittelun ja kansainvälisen ympäristöpolitiikan tavoitteiden välistä suhdetta. Tutkimuskohteena ovat erityisesti suunnittelua koskevat päätöksentekoprosessit, diskurssit, riippuvuusuhteet ja ympäristöjärjestöjen osallisuus. Mustonen on hankejohtaja 2023–2024 Suomen Kulttuurirahaston rahoittamassa Argumenta-hankkeessa Kestävyysmurroksen marginaalit. Mustonen on toiminut aktiivisesti ympäristöjärjestöissä ja -liikkeissä Pohjois-Karjalassa viimeiset kaksikymmentä vuotta.

Anna Mustonen is a doctoral researcher in environmental politics at the University of Eastern Finland. Mustonen studies the relationship between regional planning and global environmental policy targets. She focuses especially on decision-making processes, discourses, dependencies, and the participation of ENGOS in planning. Mustonen is a project leader in the Finnish Cultural Foundation Argumenta -funded project Sustainability Transformation from the Margins. Mustonen has been active in environmental movements and associations in North Karelia for the past twenty years.

TAPIO MÄÄTTÄ

Tapio Määttä (OTT) on toiminut ympäristöoikeuden professorina Joensuun, sittemmin Itä-Suomen yliopistossa vuodesta 2000 alkaen ja oikeustieteiden laitoksen johtajana 13 vuoden ajan vuosina 2003–2019. Vuoden 2020 alusta alkaen hän on toiminut Itä-Suomen yliopiston akateemisena rehtorina ja aloittaa vuoden 2025 alussa yliopiston rehtorina. Vuosina 2005–2009 Määttä toimi Suomen Akatemian Ympäristö ja oikeus -tutkimusohjelman ohjelmajohtajana. Hän on ollut mm. Suomen ympäristö-

keskuksen neuvottelukunnan jäsen. Hänellä on noin 150 julkaisua erityisesti ympäristöoikeuden eri sektoreilta, ympäristöoikeuden tutkimusmenetelmistä ja oikeudellisen ratkaisun teoriasta.

Tapio Määttä (LL.D) has worked as a professor of environmental law at the University of Eastern Finland since 2000 and as head of the Law School for 13 years between 2003 and 2019. Since the beginning of 2020, he has served as the academic rector of the University of Eastern Finland and will start as the university's rector at the beginning of 2025. In the years 2005–2009, Määttä was the scientific coordinator of the Environment and Law Research Programme of the Academy of Finland. He has been also a Member of the Advisory Board of the Finnish Environment Institute. He has about 150 publications, especially on different sectors of environmental law, research methods of environmental law, and legal theory.

TINA NYFORS

Tina Nyfors on väitöstudija Helsingin yliopiston taloustieteen osastolla. Väitöskirja keskittyy kohtuullisuuden (*sufficiency*) ilmiöön ja etenkin sen soveltamismahdollisuuksiin ilmastopolitiikassa. Hänen taustansa on ympäristö- ja kestävyystieteessä, sosiaaliekologiassa, sekä journalistiikassa. Hän on myös osa Kohtuusliike-verkosta.

Tina Nyfors is a doctoral researcher at the Department of Economics at the University of Helsinki. Her dissertation focuses on sufficiency in climate policy. Her background is in environmental studies and sustainability science, human ecology, and journalism. She is also part of the Kohtuusliike ('sufficiency') network.

NINA V. NYGREN

Nina V. Nygren on kestävä kehityksen lehtori Hämeen ammattikorkeakoulussa (HAMK). Nina on hallintotieteiden tohtori ja tehnyt ympäristöpolitiikan väitöskirjan Tampereen yliopistossa v. 2013. Sen jälkeen hän toimi post doc -tutkijana ja ympäristöpolitiikan yliopistonlehtorina Tampereen yliopistossa v. 2023 saakka. Nina toimi Alue ja ympäristö -lehden toisena päätoimittajana v. 2017–2021 ja 2022–2023.

Nina V. Nygren is a senior lecturer in Sustainable development at Häme university of applied sciences. She finished her doctorate in administrative sciences (environmental policy) in Tampere University in 2013 and after that has been postdoctoral researcher and university lecturer in environmental policy in Tampere University until 2023. Nina was one of the two editors-in-chief of Alue ja Ympäristö journal in 2017–2021 and 2022–2023.

KATI NÄRHI

Kati Närhi on sosiaalityön professori Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella. Hänen tutkimusalueitaan ovat ekososiaalinen ja rakenteellinen sosiaalityö. Närhiin tutkimus keskittyy ekososiaalisen työn ja ekososiaalisesti kestävä siirtymän reunaehtoien tarkastelemiseen sosiaalityön käytännöissä. Lisäksi hän on

tutkinut rakenteellisen sosiaalityön käytäntöjä Suomessa.

Kati Närhi is a professor of social work at the Department of Social Sciences and Philosophy of the University of Jyväskylä. Her research areas are ecosocial and structural social work. Närhi's research focuses on sustainability transition, and especially on examining the boundary conditions of ecosocial work and ecosocially sustainable transition in social work practices. In addition, she has studied structural social work both conceptually and empirically, but also as social work practice.

MARKKU OKSANEN

VTT Markku Oksanen on toiminut filosofian opettajana Itä-Suomen yliopistossa vuodesta 2002 alkaen. Sitä ennen hän opiskeli ja teki tutkimusta Turun yliopistossa sekä teki kaksi vuoden mittaista tutkimusvierailua Cardiffin ja Lancasterin yliopistoihin. Hän on kirjoittanut monista eri ympäristö-, ilmasto- ja eläinteemoista lähinnä etiikan ja politiikan teorian näkökulmista.

Dr. Markku Oksanen has been teaching philosophy at the University of Eastern Finland since 2002. Before that, he studied and conducted research at the University of Turku with two year-long visits to the Universities of Cardiff and Lancaster. He has written widely on environmental, climate, and animal issues mainly from the perspective of ethics and political theory.

LASSE PELTONEN

Lasse Peltonen HT (ympäristöpolitiikka), toimii ympäristökonfliktien hallinnan professorina Historia- ja maantieteiden laitoksella Itä-Suomen yliopistossa. Hän toimii myös Itä-Suomen yliopiston kansainvälisen *Environmental Policy and Law* -maisteriohjelman toisena johtajana. Peltonen on tutkinut ympäristökonflikteja ja niiden ratkaisumahdollisuuksia sekä yhteistoiminnallisia menetelmiä mm. maankäytön, yhdyskuntasuunnittelun ja luonnonvarojen käytön kysymyksissä. Hän opettaa näitä teemoja ympäristöpolitiikan oppiaineessa sekä jatkuvan oppimisen kursseina. Aiemmin hän on toiminut erikoistutkijana ja tutkimuspäällikkönä Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksessa Teknisellä korkeakoululla ja Aalto-yliopistossa sekä tutkimuskoordinaattorina Suomen ympäristökeskuksessa. Akateemisen työnsä lisäksi hän on ympäristökonfliktien käsittelyyn erikoistuneen Akordi Oy:n toinen perustaja.

Lasse Peltonen D.Adm.Sc. (Environmental Policy), Professor of Environmental Governance and Conflict Resolution at the Department of Historical and Geographical Studies, University of Eastern Finland. He is also co-director of the International Master's Programme in Environmental Policy and Law at the University of Eastern Finland. Peltonen has researched environmental conflicts and their resolution and collaborative methods in the fields of land use, urban planning, and natural resource use, among others. He teaches these topics in the environmental policy subject area and continuous learning courses. Previously, he has worked as a senior researcher and research director at the Centre for Urban and Regional

Studies, Helsinki University of Technology and Aalto University, and as a research coordinator at the Finnish Environment Institute. In addition to his academic work, he is a co-founder of Akordi Oy, a company specializing in environmental conflict resolution.

PERTTI RANNIKKO

Pertti Rannikko on Itä-Suomen yliopiston ympäristöpolitiikan emeritusprofessori. Hänen erikoisalojaan ovat luonnonvarojen paikallinen hallinta, metsäsosiologia ja maaseutupolitiikka. Rannikko suoritti valtiotieteiden kandidaatin tutkinnon 1976 ja valtiotieteiden lisensiaatin tutkinnon Turun yliopistossa 1982 sekä yhteiskuntatieteiden tohtorin tutkinnon Joensuun yliopistossa 1989. Rannikko toimi vuodesta 2002 alkaen Joensuun yliopistossa ja sittemmin Itä-Suomen yliopistossa ympäristöpolitiikan professorina. Hän on toiminut kymmenen Suomen Akatemian tutkimusprojektin johtajana, sekä varttuneena tieteenharjoittajana 1995–1996 ja 2007–2008. Rannikko oli Maaseudun uusi aika -lehden päätoimittajana vuosina 1993–1995. Vuonna 2008 Tieteentekijöiden liitto valitsi Pertti Rannikon vuoden tieteenekijäksi.

Pertti Rannikko is professor emeritus of environmental policy at the University of Eastern Finland. He has specialized in local management of natural resources, forest sociology, and rural policy. Rannikko obtained a bachelor's degree in political science in 1976, a licentiate degree in political science at the University of Turku in 1982, and a doctorate in social sciences at the University of Joensuu in 1989. From 2002, Rannikko worked at the University of Joensuu and then at the University of Eastern Finland as a professor of environmental policy. He has acted as the director of ten Academy of Finland research projects, as well as an advanced scientific practitioner in 1995–1996 and 2007–2008. Rannikko was the editor-in-chief of *Maaseudun uusi aika* -journal in 1993–1995. In 2008, the Finnish Union of University Researchers and Teachers selected Pertti Rannikko as Academic of the Year.

OUTI RATAMÄKI

Outi Ratamäki (YTT, OTT) työskentelee Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitoksella empiirisen oikeustutkimuksen vanhempana yliopistonlehtorina. Hänen tutkijauransa on ollut monitieteinen kulkien sosiologiasta ympäristöpolitiikkaan ja -oikeuteen. Ratamäki on koordinoitunut Itä-Suomen yliopiston kestävyyskoulutusta ja ollut mukana valtakunnallisissa kestävyyskoulutuksen kehittämissuhteissa. Hän on ollut myös aktiivinen toimija ihmistieteellisen eläintutkimuksen kentällä. Tutkijana häntä kiinnostavat luonnonvaroihin ja erityisesti ihmis-eläinsuhteisiin liittyvät konfliktit ja niiden hallinta.

Outi Ratamäki (Soc.Sc./LL.D) is employed by the Law School at the University of Eastern Finland where she works as a senior university lecturer in empirical legal research. Her career path is multidisciplinary including studies in sociology and environmental law and policy. Ratamäki has coordinated sustainability education at the University of Eastern Finland and has been

involved in national-level development projects related to sustainability education. She has also been an active member of the human-animal studies field in Finland. As a researcher, she is interested in natural resources conflicts and conflict management especially related to human-animal relations.

SAULI ROUHINEN

Sauli Rouhinen on ympäristöneuvos, YTT (sosiologia) ja HL (aluetiede). Hän valmistui Tampereen yliopistosta 1974, aluetieteen assistentti (1974–1982) ja o.t.o. ympäristöpolitiikan tuntiopettaja (1974–1980). Hän toimi ympäristö(n-suojelu)neuvoston pääsihteerinä (1983–2005) ja kestävä kehityksen toimikunnan pääsihteerinä (2006–2015). Väitöskirjassaan ”Matkalla mallimaaksi? – kestävä kehityksen juurtuminen Suomessa” (2014) hän arvioi Suomen kestävä kehityksen politiikkaprosessia. Eläkkeellä hän on toiminut Ekosäätiön puheenjohtajana (2015–).

Sauli Rouhinen is an Environmental Counsellor, PhD. (sociology) and Lic. Admin. Sc. (regional science). He graduated from the University of Tampere in 1974, was an assistant professor in regional studies (1974–1982), and part-time teacher of environmental policy (1974–1980). He was Secretary-General of the Environment Council (1983–2005) and Secretary-General of the National Commission on Sustainable Development (2006–2015). He evaluated Finland's sustainable development policy process in his doctoral dissertation "On the Path Towards a Model Country? How Sustainable Development Took Root in Finland." (2014). In retirement, he has served as the chairman of the Pekka Kuusi Ecofoundation (2015–).

TONI RUUSKA

Toni Ruuska (KT) on yliopistotutkija ja kestävä talouden dosentti Helsingin yliopistossa. Kasvutalouden ja teknologiakritiikin ohella hän tutkii omavaraistumista ja paikallistalouksia. Teoreettisesti hän on kiinnostunut ekologisesta marxismista, ekofeminismistä, kriittisestä teoriasta ja fenomenologiasta. Hän on myös aktiivinen kansalaisyhteiskunnan jäsen ja on toiminut mm. kansallisessa ja kansainvälisessä Degrowth-liikkeessä ja Meidän metsämme -kansalaisliikkeessä.

Toni Ruuska (D.Sc.) is Senior Researcher and Adjunct Professor of Sustainable economy at the University of Helsinki. In addition to the critique of growth-based economies and technology he studies self-sufficiency and self-provisioning. Theoretically he is interested in ecological Marxism, eco-feminism, critical theory, and phenomenology. Ruuska is also an active member of the civil society, and is part of national and international Degrowth Movement, and Meidän metsämme citizens movement.

RAUNO SAIRINEN

Rauno Sairinen (VTT) on ympäristöpolitiikan professori Itä-Suomen yliopistossa. Hän toimii samalla RESOURCE-tutkimusyhteisön (Kestävä resurssiyhteiskunta: Kierto-

talous, energia ja raaka-aineet) johtajana. Sairisen tutkimusteemoja ovat mm. ympäristö- ja luonnonvarahallinta, kestävyysmurroksen yhteiskunnalliset haasteet, Suomen ympäristöpolitiikka EU:ssa, kaivostoiminnan vastuullisuus ja sosiaalisten vaikutusten arviointi. Hänellä on affiliaatio-professori Queenslandin yliopiston *Centre for Social Responsibility in Mining (CSR)* -tutkimuskeskuksessa. Hän oli Geologisen tutkimuslaitoksen (GTK) johtokunnan jäsen vuosina 2017–2019. Vuosina 1999–2007 hän toimi tutkimuspäällikkönä Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksessa Helsingin Teknillisessä korkeakoulussa.

Rauno Sairinen is a professor of environmental policy at the University of Eastern Finland (UEF) and a director of the RESOURCE Research Community (Sustainable Resource Society: Circular Economy, Energy and Raw Materials). His research themes have concerned environmental and natural resources governance, mining policies, social impact assessment, and climate adaptation. He has been appointed as an Adjunct (Honorary) Professor in the Centre for Social Responsibility in Mining (CSR) at the University of Queensland in Australia and has been a member of the Board of Directors at the Geological Survey of Finland (GTK) 2017–2019. During 1999–2007 he was research director at the Centre for Urban and Regional Studies in the Helsinki University of Technology.

MIIKKA SALO

Miikka Salo on tutkija Jyväskylän yliopiston Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella Koneen säätiön rahoittamassa hankkeessa Hyvinvoinnin paradigmat ja kestävyysmurroksen mahdollisuus (2024–2028). Salo opiskeli yhteiskunnallisen ympäristöalan tutkijakoulu YHTYMÄSSÄ (2009–2011), ja tarkasteli Jyväskylän yliopistossa vuonna 2014 tarkastetussa väitöskirjassaan suomalaisen energiasektorin rakenteita ja murrosta. Salo on toiminut tutkijana ja yliopistonlehtorina erilaisissa monitieteisissä ekologiseen ja sosiaaliseen kestävyyteen keskittyneissä hankkeissa Jyväskylän yliopistossa, Itä-Suomen yliopistossa ja Ajatuspaja Visiossa. Hänen tutkimuksensa keskittyy kestävyysmurrokseen, kansalaisyhteiskuntaan ja planetaariseen hyvinvointiin.

Miikka Salo is a researcher at the Department of Social Sciences and Philosophy at the University of Jyväskylä, in the Kone Foundation-funded project Paradigms of well-being in sustainability transformation (2024–2028). Salo studied at the National Graduate School for Environmental Social Studies in Finland (YHTYMÄ) in 2009–2011, and in his 2014 PhD thesis at the University of Jyväskylä he examined the structures and transformation of the Finnish energy sector. Salo has worked as a researcher and senior lecturer in various multidisciplinary projects focusing on ecological and social sustainability at the University of Jyväskylä, the University of Eastern Finland and the think tank Visio. His research focuses on sustainability transformation, civil society and planetary well-being.

MINNA SANTAOJA

Minna Santaoja on Tampereen yliopiston kasvatti, hallinto-tieteiden tohtori ja ympäristöpolitiikan dosentti, erikoistumisalanaan tieto ja ympäristötoimijuus. Akateeminen päätöskäytännönsä on kuljettanut Minnan väitöksen jälkeen Turun, Jyväskylän ja Itä-Suomen yliopistojen kautta Lapin yliopiston Arktiseen keskukseseen. Minna on toiminut *Alue & Ympäristö* -lehden toisena päätoimittajana vuodesta 2023. Vuosina 2016–2020 Minna toimi YHYS ry:n sihteerinä ja on edelleen aktiivinen seuran johtokunnan jäsen.

Minna Santaoja holds a doctorate and a title of docent in environmental policy at Tampere University, specializing in knowledge and environmental agency. Academic precarious nomadism has taken Minna to the universities of Turku, Jyväskylä, and Eastern Finland, before she arrived at her current position at the University of Lapland's Arctic Centre. Minna has been the editor-in-chief for *Alue & Ympäristö* journal since 2023. In 2016–2020 she was the secretary of the Finnish Society for Environmental Social Science and continues to be an active member of the board.

TIINA SILVASTI

Tiina Silvasti on yhteiskuntapolitiikan professori Jyväskylän yliopistossa. Hän on *Food System Studies* -tutkimusryhmän perustaja. Tutkimuksen painopistealueita ovat maaseutus-osiologia, yhteiskuntatieteellinen ruokatutkimus, hyvinvointivaltion ruokaturva ja oikeus ruokaan.

Tiina Silvasti is a Professor of Social and Public Policy at the University of Jyväskylä. She is the founder of the Food System Studies research group. Her research focuses on rural sociology, food system studies, food security and the right to food in the welfare state context.

NINA TYNKKYKEN

Nina Tynkkynen är professor i miljöstyrning och policy, och ämnesansvarig i offentligt ledarskap vid fakulteten för samhällsvetenskaper, ekonomi och juridik vid Åbo Akademi. Hennes nuvarande forskning fokuserar på dynamiken i miljöstyrning och policy från lokal till internationell nivå, kunskapspolitik och utformningen av miljöpolitik i flernivåsammanhang från havs- och klimatpolitik till grön omställning.

Nina Tynkkynen is a professor in environmental governance and policy and the head of the subject in public administration at the Faculty of Social Sciences, Business and Economics, and Law at Åbo Akademi University. Her current research focuses on the dynamics of environmental governance and policymaking from local to international levels, the politics of knowledge, and the formation of environmental policies in multilevel contexts from marine and climate policy to sustainability transitions.

MARKO ULVILA

Marko Ulvila on ympäristökysymyksiin paneutunut vapaa kirjoittaja ja kansalaisaktiivi. Hänen erityisen kiinnostuksen kohteenaan ovat olleet globaalin etelän näkökulmat ja yhteiskuntien kokonaisvaltainen ja perusteellinen demokratisointi.

Marko Ulvila is a freelance writer and citizen activist with steady focus on the environment. He has a particular interest in perspectives from the global south and comprehensive and deep democratisation of societies.

JARNO VALKONEN

Jarno Valkonen työskentelee sosiologian professorina Lapin yliopistossa. Hänen on tutkinut laaja-alaisesti erilaisia luontoperusteisia elinkeinoja, luontokulttuureja ja luontopolitiikkaa. Viime aikoina hän on tutkinut muun muassa jätteen yhteiskuntaa, infrastruktuurista olemista, monilajisia luontokulttuureja sekä alkuperäiskansan tietämistä ja tietoa.

Jarno Valkonen is a Professor of Sociology at the University of Lapland, Finland. His interests are wide-ranging and include nature-based livelihoods, naturecultures, and politics of nature. Recently, his research has focused on waste society, infrastructural being, multispecies naturecultures, and Indigenous knowing and knowledge.

JARMO VEHMAS

Jarmo Vehmas on hallintotieteiden tohtori, sähkövoimatekniikan insinööri ja ympäristöpolitiikan dosentti. Hän työskentelee Turun yliopiston kauppakorkeakoulussa Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen Tampereen toimiston aluepäällikkönä. Hän on Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran perustajajäsen ja toimi seuran sihteerinä sen ensimmäisellä toimikaudella 1994–95. Hänen tieteellisiä kiinnostuksen kohteitaan ovat tieteidenväliset lähestymistavat ja metodologiat, kestävä kehityksen indikaattoripohjainen evaluointi sekä ympäristö- ja energia-politiikka. Hän on koordinoinut kahta EU:n puiteohjelmahanketta (FP7 ja Horizon 2020) Turun yliopistossa ja julkaissut yli 50 vertaisarvioitua journaliartikkelia.

Jarmo Vehmas holds a PhD in Administrative Sciences and a bsc in power engineering. He is an Adjunct professor of environmental policy. He works at the University of Turku, Turku School of Economics as a Regional Manager of the Tampere office at Finland Futures Research Centre. He is a founding member of the Finnish Society for Environmental Social Science and was the first secretary in 1994–95. His research interests include interdisciplinarity, indicator-based evaluation methods of sustainable development, as well as energy and environmental policies. He has coordinated two EU projects (FP7 and Horizon 2020) at the University of Turku and published over 50 peer-reviewed journal articles.

RUBÉN VEZZONI

Rubén Vezzoni on kansainvälisen poliittisen taloustieteen väitöskirjatutkija Helsingin yliopistossa. Hänen energia- ja maatalouspolitiikkaa, valtion ja markkinayhteiskunnan suhteita sekä kasvun jälkeisiä talouksia tarkasteleva tutkimuksensa nojaa poliittisen taloustieteen ja ekologisen taloustieteen aloille.

Rubén Vezzoni is a doctoral researcher in global political economy at the University of Helsinki. His research draws on the fields of political economy and ecological economics to study energy and agricultural policy, state-market-society relations, and post-growth economies.

KRISTOFFER WILÉN

Kristoffer Wilén tutkii poliittista ekologiaa, sosio-ekologista taloustiedettä, degrowthia ja talouskasvun jälkeistä yhteiskuntaa, ekomarxismia, ympäristöhistoriaa, uutta luonnontaloutta, ympäristöoikeudenmukaisuutta, työväenluokan ekologiaa, sekä ilmastonmuokkauksen politiikkaa.

Kristoffer Wilén studies topics such as political ecology, social ecological economics, degrowth and post-growth societies, ecological Marxism, environmental history, the new economy of nature, environmental justice, environmentalism of the working class, and the politics of geoengineering.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seura YHYS ry perustettiin vuonna 1994. Tämä kirja juhlistaa seuran 30-vuotista taivalta. Samoihin aikoihin perustettiin ensimmäinen ympäristöpolitiikan professuuri ja ala alkoi saada institutionaalista asemaa yliopistoissa. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen juuret ulottuvat Suomessa kuitenkin kauemmaksi, ja niinpä kirjassakin lähdetään liikkeelle 1960-luvulta, ympäristökysymyksen yhteiskunnallistumisesta. Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on viime vuosikymmeninä laajentunut, monitieteistynyt ja lunastanut paikkansa sekä akateemisen tutkimuksen kentällä että hallinnossa. Kirjan artikkeleissa niin emeritusprofessorit kuin väitöskirjatutkijatkin tarkastelevat alan historiaa, nykyhetkeä ja tulevaa. Aikamme monet kriisit alleviivaavat painokkaasti yhteiskuntatieteellisen ymmärryksen tarvetta. Teos on alan kehitystä dokumentoidessaan kädenojennus uusille tutkijasukupolville ja samalla tiedepoliittinen kannanotto.

The Finnish Society for Environmental Social Science YHYS ry, was founded in 1994. This book celebrates the society's 30th anniversary. Around the same time, the first professorship in environmental policy was established and the field began to gain institutional status in universities. However, the roots of environmental social science in Finland go back further, and so the book starts from the 1960s when the environment became a societal issue. In recent decades, environmental social science has expanded, become exceedingly multidisciplinary, and claimed a place in academic scholarship as well as in government. In the articles in the book, scholars ranging from emeritus professors to doctoral researchers examine the field's past, present, and future. The multiple crises of our time truly underline the need for social scientific understanding. By documenting the development of the field, this volume is reaching out to new generations of researchers as well as taking a stance on science policy.

ISBN 978-952-94-9490-3

9 78 95 29 49 49 03